

**Kaldırımlardan Sakarya'ya
Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu
02 - 05 Mart 2017
BİLDİRİ KİTABI**

I. CİLT

- Necip Fazıl'ın Davası
- Necip Fazıl'ın Çevresi
- Necip Fazıl'ın Peygamber Tasavvuru ve Kur'ân Algısı
 - Necip Fazıl'ın Tasavvuf Anlayışı
 - Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru
 - Necip Fazıl'ın Gençliğe Bakışı
 - Necip Fazıl'ın Devlet ve Cemiyet Tasavvuru
 - Necip Fazıl Şiirlerinde ve Hikâyelerinde Şehir
- Necip Fazıl Düşüncesinde Doğu-Batı ve Modernleşme

Kaldırımlardan Sakarya'ya Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu

02 -05 Mart 2017

Bildiri Kitabı

Editör

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Editör Yardımcısı

Yrd. Doç. Dr. Mustafa FİDAN

Arş.Gör. Aybige BAŞEĞMEZ ÇETİN

Görsel Tasarım

Neşe KARABACAK

Gamze AYDIN

İletişim

Bozok Üniversitesi Rektörlüğü

İletişim Protokol ve Enformasyon Müdürlüğü

Yozgat

Tel: 0354 217 24 56

Fax: 0354 212 80 56

basin.yayin@bozok.edu.tr

Baskı

Ankara Ofset

Büyük Sanayi 1. Cadde

Necatibey İş Hanı Alt Kat No: 93/43-44

İskitler - **Ankara / TÜRKİYE**

Telefon

(0312) 384 50 63

(0312) 384 50 64

Basım Yeri ve Yılı: YOZGAT 2017

Sempozyum Tertip Heyeti

Kemal YURTNAÇ

Dr. Kazım ARSLAN

Prof. Dr. Salih KARACABEY

Yozgat Valisi

Yozgat Belediye Başkanı

Bozok Üniversitesi Rektörü

Düzenleme Kurulu

Şükrü ÇAKIR

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Fadime SOLMAZ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa FIDAN

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer İLHAN

Mahmut BIYIKLI

Muzaffer DOĞAN

Mustafa ÇİFTÇİ

Metin HALICI

Burak ÖNGEL

Vali Yardımcısı

Rektör Yardımcısı

Yozgat Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü

Bozok Üniversitesi Öğretim Üyesi

Bozok Üniversitesi Öğretim Üyesi

Türkiye Yazarlar Birliği İst. Şb. Bşk.

Türkiye Yazarlar Birliği İst. Şb. Üyesi

Yozgat Valiliği Kültür ve Sanat Danışmanı

İl Kültür ve Turizm Müdürü

Yozgat Valiliği Sanat Danışmanı

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Hasan AKAY	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv.
Prof. Dr. Fatih ANDI	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv.
Prof. Dr. M. Kazım ARICAN	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Recep DUYMAZ	Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Sami GÜÇLÜ	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammed HARB	Sebahattin Zaim Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan KAPLAN	Bartın Üniversitesi
Prof. Dr. Alaattin KARACA	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin KARACA	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan KARAIŞMAİLOĞLU	Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Turan KARATAŞ	Karamanoğlu Mehmetbey Üniv.
Prof. Dr. Şükrü KARATEPE	Cumhurbaşkanlığı Başkanışmanı
Prof. Dr. İbrahim KAVAZ	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ORÇAN	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Tarık ÖZCAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE	Bozok Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer ÖZYILMAZ	İstanbul Aydın Üniversitesi
Prof. Dr. Şaban SAĞLIK	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Sami ŞENER	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN	Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah UÇMAN	Mimar Sinan Üniversitesi
Doç. Dr. Bahtiyar ASLAN	İstanbul Kültür Üniversitesi
Doç. Dr. Abdülmecit CANATAK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Şerife ÇAĞIN	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. İrfan GÖRKAŞ	Bozok Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Murat KACIROĞLU	Erzurum Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Beyhan KANTER	Mardin Artuklu Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih KANTER	Kırşehir Ahi Evren Üniversitesi
Doç. Dr. Şahika KARACA	Erciyes Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa KURT	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Cafer ŞEN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Ebru Burcu YILMAZ	İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Sefa YÜCE	Gazi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa AYYILDIZ	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim BAZ	Şırnak Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sebahattin ÇAĞIN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nuran ÇETİN	Amasya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa FİDAN	Bozok Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cafer GARİPER	Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Elif GÜRBÜZ	Artvin Çoruh Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nilüfer İLHAN	Bozok Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ramis KARABULUT	Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mesut KOÇAK	Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şeyma KURAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ali KURT	Kırklareli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hatice MUMYAKMAZ	Bozok Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Halef NAS	Harran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sema NOYAN	Karabük Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK	Harran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Adem POLAT	Kafkas Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Selim SOMUNCU	Adıyaman Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet SÜMER	Adıyaman Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Necmettin TÜRİNAY	TOBB Ekonomi-Teknoloji Üniv.
Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN	Giresun Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Azer YAVUZ	Kafkas Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Orhan YILMAZ	Bozok Üniversitesi

Editör'den

Sultanu'ş-şuara ve büyük mütefekkir Necip Fazıl Kısakürek'in düşünce dünyasına bugün dünden daha çok muhtacız. Bir dava adamı olarak Necip Fazıl Kısakürek insana sahip çıkmış, insanı önemsemiş, insanlık için çırpınmıştır. Tefekkürü, şiiri, düşünce dünyası ve davasıyla aksiyoner bir üstattır o. Şiirine, sanatına ve mücadele azmine ruh veren ve güç katan yegâne unsur onun inanç dünyası ve imanı olmuştur. İnanma gücü ve iman eri oluşu hayata bir bütün olarak bakmasına yol açmıştır. Necip Fazıl Kısakürek inandığı değerler uğruna mücadele veren, değerlerinden taviz vermeyen, zor zamanda konuşan, herkesin sustuğu bir dönemde hakikati haykıran güçlü bir sestir. Gençliği yeniden inşa etmenin, insanımıza sahip çıkmanın, Büyük Doğu'nun mefkuresini sahiplenmenin ve yenilenip güçlenmenin derdini taşıdı. Yozgat Valiliği, Yozgat Belediyesi ve Bozok Üniversitesi, 2017 yılının Necip Fazıl Kısakürek'in vefatının 34. yılı olması münasebetiyle, Necip Fazıl'ın düşünce dünyasını, mirasını ve davasını gündeme taşımak istemiştir.

Kaldırımlardan Sakarya'ya Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu Yozgat'ta Bozok Üniversitesi Erdoğan Akdağ Kongre ve Kültür Merkezi'nde 02-05 Mart 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir.

Sempozyumda;

Necip Fazıl Kısakürek'in Hayat Serüveni

Sanatçı, Şair ve Fikir Adamı Olarak Necip Fazıl Kısakürek

Büyük Doğu'nun Siyaset, Toplum ve Devlet Tasarımı

Necip Fazıl'a Göre Felsefi Tefekkür ve Tasavvuf

Necip Fazıl Düşüncesinde Doğu-Batı ve Modernleşme

Necip Fazıl'da Tarih Muhasebesi ve Ulu Hakan Abdülhamid Han

Necip Fazıl'ın Yakın Tarihimize Bakışı

Sanat ve Düşünce Dünyamızda Necip Fazıl Kısakürek

Bir Karşı Tarih Okuması Olarak Necip Fazıl Kısakürek

Büyük Doğu ve Gelecek Tasavvuru

Bir Medeniyet Eleştiricisi Olarak Necip Fazıl Kısakürek

Necip Fazıl'ın Çilesi, Şiiri ve Poetikası Arasındaki İlişki Üzerine

Şiirin Ufku: 'Esselâm' ve Necip Fazıl'da Peygamber Aşk

Necip Fazıl Şiirine 'Ben' Odaklı Bir Bakış

Necip Fazıl'ın Bestelenen Şiirleri

Necip Fazıl'ın Tiyatro Eserleri

Senaryo Romanları ve Tiyatro ve Sinemaya Bakışı

Necip Fazıl'ın Sanatına Yöneltilen Eleştirilere Toplu Bakış

Necip Fazıl'ın 'ÜSTAD' Olarak Kanaat Önderliği

Necip Fazıl Şiirinde ve Hikâyelerinde Şehir

Büyük Doğu Düşüncesi ve Doğunun Dirilişi
Necip Fazıl'ın Tarih Tasavvuru
Necip Fazıl'ın Gençlik ve Gelecek Tasavvuru
Necip Fazıl'ın Toplum ve Devlet Tasavvuru
Necip Fazıl'ın Düşüncesinde Dava ve İslam Toplumu
Necip Fazıl'ın Tasavvuf Anlayışı
Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvasi'yle Olan Birlikteliği
Bir Şair Olarak Necip Fazıl
Bir Mütefekkir Olarak Necip Fazıl
Bir Medeniyet Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl
Necip Fazıl'la Geçen Yıllar
Necip Fazıl'ın Gelecek Tasavvuru
Necip Fazıl'a Dair Hatıralar
Necip Fazıl'ın İslamcılık Mirası
İdeolocya Örgüsü

Siyasi Zümrelerle İlişkisine dair ana başlıklar etrafında tebliğler sunulmuştur. Sunulan bildiriler titiz inceleme, değerlendirme ve tetkik sonrasında basıma hazır hale getirilmiştir. Sempozyumun yürütülmesindeki özverili katkılarından dolayı Bozok Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Salih Karacabey'e, programın seyrindeki katkılarından dolayı Yozgat Belediye Başkanı Dr. Kazım Arslan'a, misafirlerimizin ağırlanması ve eserin yayınlanmasındaki katkılarından dolayı Yozgat Valisi Kemal YURNAÇ'a teşekkürü borç telakki ediyorum. Bozok Üniversitesinin kuruluşunun 11. yılında gerçekleşen bu kültürel etkinlik Üstad'ın dertlendiği Anadolu Ruhu'nun neşv u nema bulmasına katkı sağlamıştır.

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Editör

Sunuş

Üstad Necip Fazıl Kısakürek Sultan-ı Şuara'dır.

Fikir ve aksiyon insanıdır.

Tüm bunların ötesinde bir dava adamıdır. Şiir, sanat, fikir her nereye yöneldiyse bütün benliği ile inanmış, kendini tüketircesine çalışmıştır. Kitleleri harekete geçiren ve karakterinin en belirgin vasfını ortaya koyan işte bu adanmışlıktır. İnsanlık mirasında iz bırakmış nice büyük ruhlar gibi ateşlerden geçmek pahasına da olsa yolundan dönmemiştir. Kendi ifadesiyle; ciğerinden kalemine kan çekerek yazmış ve yaşamıştır...

Yozgat'ta 2016-2017 eğitim öğretim yılında ortaöğretimde eğitimde kalitenin artırılması amacıyla bir dizi çalışmalar başlattık. Bu çerçevede öğrencilerin şiiri sevmesi, şairleri- dava adamlarını tanıyarak bir kimlik inşasını başlatmayı düşündük. Zira, gelişmişlik bayındırlık – imar hareketlerinin yanında fikir sahibi bir neslin inşasından geçmektedir. Bu amaçla da 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'nı Necip Fazıl Kısakürek Yılı ilan ettik. Necip Fazıl etkinlikleri yapacağımızı ilan ettik. Bu kapsamda okullarda, gençlik merkezlerinde, üniversitede, kaymakamlıkların ve belediyelerin kültür faaliyetlerinde Üstad Necip Fazıl'ı merkeze alan faaliyetler yapıldı. Ayrıca Üstad'ın fikir çilesi içinde geçen ömrünün bir anlamda özeti olan bir başlıkla "Kaldırımlardan Sakarya'ya Necip Fazıl" başlıklı bir sempozyum düzenledik. Merkez belediyesi ve Üniversitemiz ile ortak yapılan sempozyuma tüm Türkiye'den akademisyen, yazar, şair ve sanatçılar katıldı. Sempozyum Üstad Necip Fazıl'ın aziz hatırasına yaraşır bir zenginlikte idi. Hala hayatta olan talebelerinin de katılımı ile zenginleşen kadro birbirinden kıymetli metinler sundu. Bu metinleri kitaplaştırmış bulunmaktayız. Umudumuz ve duamız odur ki bu metinler Üstadımızın anlaşılmasına matuf bir mütevazı gayret olarak tarihe not düşer...

Proje ortağımız Türkiye Yazarlar Birliğine, Bozok Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve Yozgat Belediye Başkanlığı'na ve diğer katılımcılara teşekkür ediyorum.

Sempozyuma emek veren Düzenleme Kurulu ve Bilim Kurulu üyelerine ayrıca bildiri sunan yazar, şair ve akademisyenlere Necip Fazıl'ı anlamak ve anlatmak için çıktığımız bu yolda bizi yalnız bırakmadıkları için şükranlarımı sunuyorum.

Eserden müstefit olmamız temennisiyle...

Gayret bizden Tevfik yüce Mevla'dandır.

Kemal YURTNAÇ

Vali

TÜRKİYE YAZARLAR BİRLİĞİ İSTANBUL ŞUBESİ ÜYESİ

MUZAFFER DOĞAN'IN KONUŞMASI

Muhterem Belediye Başkanımız, Bozok Üniversitemizin kıymetli Rektörü, hocaları, çok sevgili gençler, çok kıymetli hazirun, hepinizi hürmetle, muhabbetle selamlıyorum. Allah'ın selamı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun. Kaldırımlardan Sakarya'ya Necip Fazıl Sempozyumu bu ifade, bu kardeşinize ait. Üniversitemizin çok kıymetli hocalarından bir dostumuz beni aradı. Erzurum'dan beraberliğimiz vardı. 40 yıla yakın bir dostluğumuz var, 40 yılı da geçen. Valimiz dedi, Yozgat'ta Necip Fazıl yılı ilan etti. Okullarda işte çevre ilçelerde Necip Fazıl Kısakürek üstadımızın anlatılmasını sağladı. Böyle bir çalışma var. Ben heyecanlandım ve çok sevindim. Kardeşimizden hocamızdan muhterem valimizin telefonunu aldım, kendileri ile bir görüşme yaptık ve işte bu sempozyumun başlangıcı o görüşmeyle devam etti. Bugünlere geldi, bugünleri gösteren Cenab-ı Hakk'a hamdü senalar ediyorum. Üstat Necip Fazıl vefat edeli 34 yıl olmuş. Sağlığında onu gören, tanıyan, onu dinleyen, onunla konuşanlardan birisiyim. Böyle bir bahtiyarlığın sahibiz hamdolsun. Aramızda böyle dostlarımız da var. Yeni nesiller ona eserlerinden tanıyor tabii. 34 yıl geçmesine rağmen vefatının üzerinden dalga dalga Necip Fazıl rüzgarı her yeri kaplıyor. Ülke sınırlarını da taşıdı. Balkanlarda, Kafkaslarda, sınırlarımızın dışında da üstat ciddi biçimde okunuyor, eserleri tercüme ediliyor. Gençliğe Hitabesini dinlediniz. Biz o Hitabeyi bizzat kendisinden dinledik, şimdi kasetten dinlediğimiz Hitabeyi. 40 yılı geçti o Hitabeyi dinleyeli kendisinden. Anadolu Kıtası büyüklüğündeki dava taşını gediğine koymaktan bahsediyor, öyle bitiriyor. Aslında bu sempozyum da o taşı gediğine koyma faaliyetlerinden birisidir. Kaldırımlar şairi olarak anılıyordu. Ama o daha sonra çilenin şairiyim ben dedi. 1947'de Sakarya'yı yazdı, Sakarya. Bana düşmez can vermek yumuşak bir kucaktan, ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum diyordu Kaldırımlar şiirinde. Ama Sakarya'da ayağa kalk Sakarya dedi Sakarya bir milletin ayağa kalkmasını istiyordu. Bunun için 60 yıl yazı yazan, şiir yazan, bir büyük şair, dünya çapında bir şair, 40 yıl da mücadele verdi. Anadolu'nun, milletin, Sakarya'nın ayağa kalkması için 40 yıl mücadele verdi. Hapislere girdi çıktı, hapishane duvarlarını terletti. Böyle bir açılış konuşmasında uzun konuşmanın gereksiz olduğunu biliyorum. Bugün bu sempozyumun bize bu sempozyumun işte bu şekilde, görkemli bir şekilde hazırlanmasını bahşeden Allahü Teala'ya hamd ediyorum. Valimize, Belediye Başkanımıza, Bozok Üniversitemize Rektöründen başlayarak, bilhassa benim telefonda muhatap olduğum ve burada ruberu, yüz yüze görüştüğümüz Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE Beye, Yrd. Doç. Dr. Mustafa FİDAN Beye çok teşekkür ediyorum. Birçok kişinin daha emeği var elbette, tek tek saymayı gereksiz görüyorum. Şunu söyleyerek sözlerimi kapatmak istiyorum. Rektörlüğümüz, Valiliğimiz ve Belediyemiz bu programı hazırladıktan sonra, bizi buraya topladıktan sonra sadece üstadın sesinden de olsa bu Gençliğe Hitabe'yi bize dinletselerdi ve programımız burada bitti hanımefendiler beyefendiler deseydi bile bunca emek, bunca gayret ona bile değerdi. Kaldı ki bugün başlayarak 5'ine kadar sürecek ve gerçekten çok kıymetli ilim adamlarımızın, fikir adamlarımızın, akademisyenlerimizin hitap edeceği, 5 günden hepimiz bir şey öğreneceğiz. Gençlerimiz bilhassa üstadımız ile ilgili birçok şey öğrenecekler Biz de öğreneceğiz ama. Değerli hazirun, bu sempozyumun bir tarafında da Yazarlar Birliği İstanbul Şubesi var ama Yazarlar Birliği İstanbul Şubesi müstakil bir kuruluş değil. Bir de genel başkanımız var, genel başkanlığımız var, genel merkezimiz var. Musa Kazım Arıcan Beyefendinin, Genel Başkanımızın gelemeyeceğini öğrendim, ben burada üzüldüm ama demek ki zaruri bir durum var. Mehmet Doğan ile irtibat kurdum, eski kurucu başkanlarımızdan, teşrif buyuracaklar, geliyorlar, yoldalar. Ben hepinizi hürmetle, muhabbetle selamlıyorum. Tekrar tekrar hayırlı, uğurlu olmasını diliyorum sempozyumumuzun efendim. Saygılar sunuyorum.

BOZOK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

PROF. DR. SALİH KARACABEY'İN AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, Sayın Rektör hocam, misafir rektörümüz Bartın Üniversitesi Rektörü, Cumhurbaşkanımızın baş danışmanı, yine aynı zamanda kendisi de bir akademisyen olan Prof. Dr. Karatepe hocam, mesai arkadaşlarım, sevgili öğrenciler Türkiye'nin çeşitli illerinden üstadı anmak üzere aramıza katılan çok kıymetli bilim insanı, akademisyen arkadaşlarım, hepinizi saygı ve muhabbetle selamlıyorum. Bugün bizim için çok önemli bir gün, ifade edildiği gibi Bozok Üniversitesi 1 Mart 2006 yılında resmen kurulmuş idi. 11. yılımızı kutluyoruz. Bu yılı kutlarken Sayın Valimizin, Sayın Belediye Başkanımızda katkılarıyla ilim, fikir ve kültür tarihimizde çok önemli bir yeri olan Necip Fazıl gibi bir üstadı, bir şahsiyeti sempozyum ölçeğinde birlikte anmaktan büyük mutluluk duyduğumuzu, bu programı birlikte yapmış olmaktan büyük kıvanç duyduğumuzu da ifade etmek istiyorum. Üstadı pek çok yönüyle anlatacak bilim insanları varken, benim konu ile ilgili çok fazla bir şey söylememe gerek yoktur diye düşünüyorum. Biliyorsunuz şairler, yazarlar eserlerini yazdıklarında, kendilerince çok önemli gördükleri birine itiraf ederler. Bazen rahmetli annelerine, babalarına, bazen kendilerini yetiştiren hocalarına, önemli şahsiyetlere eserlerini itiraf ederler. Bu aslında bizim kültürümüzde önemli bir gelenektir. Üstat "Esselam" isimli eserinin ithafında şunu yazıyor: Eserimi kıyamete kadar gelecek mukaddesatçı Türk gençliğine ithaf ediyorum. Bu sözün üzerine başka bir şey söylemeye gerek yok diye düşünüyorum. Bu milletin, bu milletin gençliğinin gelecek nesillerinin kıyamete kadar bu ülkede kendi değerlerini yaşatacağına olan inancını ifade eden ve hayatında en önemli gördüğü varlığın Türk gençliği olduğunu ifade eden bir cümledir. Bunu söylerken iki şahsiyeti, tarihimizdeki iki şairi, iki önemli ilim ve fikir adamını unutmamak gerektiğini düşünüyorum. Birisi Mehmet Akif ve Mehmet Akif'in Asım'ın Nesli düşüncesiyle, üstadın az önce dinlediğimiz Gençliğe Hitabesi bize aynı duyguları yaşatıyor ve aynı şeyleri söylüyor. Bu sempozyumun hazırlanmasında emeği olan Valimiz, Belediye Başkanımız başta olmak üzere valilik ve belediye personeline, üniversitemiz rektör yardımcısı ve beraber çalışan diğer arkadaşların hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyor, sempozyumun başarılı geçmesini diliyor, hepinize saygı ve muhabbet sunuyorum.

BELEDİYE BAŞKANI DR. KAZIM ARSLAN'IN KONUŞMASI

Selamünaleyküm. Sayın Valim, çok kıymetli misafirler öncelikle hepinizi kıymetle ve muhabbetle selamlıyorum. Kaldırımlardan Sakarya Necip Fazıl Sempozyumu sebebiyle sizleri burada ağırlamaktan, ilimizde ağırlamaktan büyük bir onur duyuyoruz. İnşallah toplantımız güzel geçer, hayırlı olur, hayırlara vesile olur. Konuşmanın zor olduğu dönemler vardır, konuşmanın zor olduğu ortamlar vardır. Üstat konuşmanın zor olduğu, söylemenin zor olduğu, yazmanın zor olduğu karanlık bir dönemde, hepimize yazdıkları ile söyledikleri ile konuştukları ile ışık tuttu. Kendisinden Allah razı olsun. tabii ki kendisi ile birlikte o dönemde, bugünkü kadar çok olmayan sayıda düşünce adamları, fikir adamları, edebiyat adamları, dava adamları da bize fikirleri ile düşünceleriyle konuşmalarıyla ışık tuttular. 8-10 yaşlarındayken ki 1967 yılı olduğunu sonradan öğrendim, Yozgat'ta Belediye düğün salonunda da rahmetli babam elimden tutup götürmüştü kendisini de dinlemiştim. O gün gibi de hafızamdadır. İyi ki de götürmüş rahmetli babam, dinlemişiz, iyi ki sonrasında okumuşuz, fikirlerinden, düşüncelerinden istifade etmişiz. Yine konuşmanın zor olduğu ortamlar var tabii ki, burada Türkiye'mizin değişik illerinden değişik üniversitelerinden buraya teşrif etmiş olan ilim adamlarımız var, edebiyat insanlarımız var, düşünce insanlarımız var, fikir insanlarımız var. Onların karşısında konuşmak da benim için son derece zor. Onun için konuşmamı burada noktalamak istiyorum. Sizleri aramızda görmekten büyük bir mutluluk duyuyoruz, onur duyuyoruz. İnşallah bu gibi çalışmaların Yozgat'ımızda devamının gelmesini diliyoruz. Bunun içinde valiliğimiz ile birlikte, üniversitemizle birlikte tabii ki gayret içinde olacağız. Ben emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum tekrar hürmetle, muhabbetle selamlıyorum sizleri.

YOZGAT VALİSİ KEMAL YURTNAÇ'IN KONUŞMASI

Sanat, edebiyat, kültür ve ilim camiamızın saygıdeğer mensupları, değerli misafirler, saygıdeğer hanımefendiler, beyefendiler, sevgili gençler, değerli katılımcılar, değerli basın mensupları sizleri en kalbi hissiyatımla, muhabbetle, hürmetle selamlıyorum. Yozgat Valiliği, Yozgat Belediye Başkanlığı, Bozok Üniversitemiz ve Türkiye Yazarlar Birliği'nce organize edilen Kaldırımlardan Sakarya'ya Necip Fazıl Sempozyumu'nun, geleceğimizin nişanesi gençliğimiz için edebiyat ve fikir dünyamız adına güzel başlangıçlara vesile olmasını Rabbimden niyaz ediyorum. Sözlerimin başında üstadımızı rahmet, minnet ve hasretle yad ediyorum. Rabbim ondan razı olsun, cennetiyle, cemaliyle müşerref kılsın. Necip Fazıl etkinliklerine destek olan ve üstadın manevi mirasına, aziz hatırasına sahip çıkan Bozok Üniversitesi Rektörümüz ve çalışanlarına, Yozgat Belediye Başkanımız ve çalışanlarına, katılımcı olarak ilmi çalışmalar sunan yazar, akademisyen ve sanatçılara, Türkiye Yazarlar Birliği'ne ve üyelerine, emeği geçen herkese Yozgat adına teşekkür ediyorum. Minnetlerimi ifade ediyorum. Kıymetli misafirler, biraz evvel üstadın ağzından dinlediğimiz Gençliğe Hitabesinde, 30 küsur yıldır devrimbaz kodamanların viski çektiği kamıştan borularla ciğerimden kalemime kan çekerek yırttığım, kıvrandığım, zindanlarda çürüdüğüm bu gençlik karşısında uykusuz, emeksiz, başımı secdeye mihlayıp bir ömür boyu Allah'a hamd etme makamındayım derken, bugünlerin şükrünü eda ettiğine inanıyorum. Zira bu millet 15 Temmuz günü sağına soluna bakınmadan, ben varım diyerek darbeci hainlere karşı çıkıp, benim olmadığım yerde kimse yoktur bilinciyle vatanına, devletine, seçilmiş yönetimine, demokrasisine sahip çıkmıştır. Bu anlamda atılan mayının tuttuğunu düşünüyor veya Rabbime hamd ediyorum. Yozgat Valisi olarak göreve başladığımda bir hedef koyduk, eğitimde kaliteyi arttıracakız diye. Eğitimde kalite dediğimizde ilk aklımıza gelen şey fiziki olarak binaların güzelliğidir. Diğer taraftan öğrencilerimizin okuldaki başarısının artması güzel liselere ve üniversitelere kayıt olmasıdır. Ancak bir şeyi ihmal ettiğimizi düşünüyoruz. Bunlar da gençliğimizin kimliklerinin ve kişiliklerinin inşasıdır. İşte bu düşünce ve bu dert sempozyumun oluşmasına vesile olmuştur. Bu maksatla Yozgat genelinde Necip Fazıl Kısakürek etkin yılı olarak ilan ettik ve tüm il genelinde okullarımızda üstadın Çöle İnen Nur ve Çile kitaplarının okutulması ile ilgili bir proje başlattık. Bu projenin devamı olarak hem üstadın vefatının 34. Yıldönümü, hem üniversitemizin 11. kuruluş yıldönümü, bunları ekledik ve böyle bir sempozyumu gençlerimize, hep birlikte sizlere sunalım dedik ve büyük bir akis duyuldu. Zira bu konuda bir boşluk olduğunu düşünüyorum. Bu göle attığımız taşın halkalar halinde tüm Türkiye'ye yayılıp, eğitimde kalite dediğimizde sadece fiziki konular değil ayrıca gençlerimizin fikri dünyasının da gelişmesi açısından bir halka teşkil edeceğini düşüncesindeyim. Tabii gelişmişlik dediğimizde aklımıza hep imar hareketleri gelir, işte güzel binalar, yollar, imarlı yerler ancak gelişmişlik kültürel kimliğinin farkında olan sanattan, edebiyattan zevk alan, estetik değerleri artmış, nezaketi ve zarafeti bilen, tarihi ile kültürü ile dimdik ayakta duran bir gençliğin inşasından geçmektedir. Bu maksatla bu şehirde yapacağımız çalışmalarda bunu öne alıyoruz. Biraz önce ifade ettiğim gibi 2016 ve 17 yıllarında üstadın eserlerini gençlere okutacağız. Bunun yanında bu projenin devamı olarak da önümüzdeki seneden itibaren de bilinen simaların okuduğu şiirleri bir CD'ye kaydettireceğiz. Okul servislerinde, en azından 15-20 dakika, 30 dakikamızı, yarım saati geçiyor öğrencilerin. O süre zarfında kulaklarında hiç değilse bir şiir kalsın, bir şairin ismi kalsın. Bu maksatla da önümüzdeki dönemden itibaren de belki buraya katılımcı olarak gelen akademisyen, yazar, sanatçılarımızdan rica edeceğiz. Onlara şiirler okutturacağız

ve okul servislerinde bunları öğrencilerimizin kafasında, beyninde, kalbinde, ruhunda kalmasını sağlayacağız. Bunları önemsiyorum. Neden önemsiyorum? Çünkü bu estetik değerler, bu toplumdaki zarif ve nezaketli hareketlere yol açacaktır ve toplumsal kardeşliği ve toplumsal barışı da beraberinde getirecektir. Özellikle gençlerimizin şairlerin sultanını, onun davasını, fikri mirasını Yozgat'taki gençlere anlatmak öğretmek için bu çalışmalarını devam ettireceğiz. Her sene bir fikir ve düşünce adamının yılı olarak, bunları hep birlikte Yozgat'ta devam ettireceğiz. İnanıyorum ki üstadımızın hayata bakışını, onun yazdığı eserleri, onun kaleme aldığı külliyatı kütüphanelerimizde, okullardaki oluşturacağımız yeni kütüphanelerde okuma listelerimizde en üst sıralara koyacağız ve gençlerimizin eğitim ve kültür hayatına bir zenginlik katmak için bu faaliyetleri devam ettireceğiz. Ben bu toplantımızın başarı ile geçireceğine baştan inanıyorum. Çünkü üstadın olduğu yerde başarısız, ilgisiz, renksiz bir çalışma ve konuşma olmaz. Biraz evvel teşrif eden Sayın Mehmet Doğan'ın kitaplarını, üstadımızın kitaplarını, bizim gençliğimizde, üniversite hayatımızda hocalığımızı yapmış olan Şükrü Karatepe Bey'in ve daha diğer gelen misafirlerimizin, hepimizin bu hale gelmesinde büyük katkıları var. Bunlar çemberin bir halkaları gibidir. Herkes nesle bir parça ekleyerek, bir şeyler ekleyerek geleceğimizi inşa ediyor. Dolayısıyla yeni Türkiye'de, yeni bakış açısıyla, yeni bir sistem içerisinde bu ülkenin koşacağını ve ümmetin, bu ülkenin son kalesi olduğunu, dolayısıyla ülkemizde fikri hür, vicdanı hür insanların bu ülkede gençlerin yeni sistemin dizayn etmesine yürekten inanıyorum. Sizler geleceğimiz, sizleri geleceğimiz olarak görüyorum. Bu maksatla da buradaki sempozyumu can kulağıyla dinlemenizi, buradaki yazar, şair, akademisyen, sanatçı arkadaşlarımızdan gerekli mesajları almanızı diliyorum Bu sempozyumun oluşmasında emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarıma ve gelen misafirlerimize teşekkür ediyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

İsim İndeksi

AKA ERDEM Nilüfer, Dr.	c.II s.169	NAS Halef, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.334
AKAY Hasan, Prof. Dr.	c.II s.7	NOYAN Sema, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.221
AY Arif,	c.II s.310	OĞUZBAŞARAN Bekir,	c.II s.215
AYDOĞAN Mustafa,	c.I s.71	ORÇAN Mustafa, Prof.Dr.	c.I s.384
AYDOĞAN Osman,	c.I s.90	ÖZCAN Tarık, Prof. Dr.	c.II s.41
AYYILDIZ Mustafa, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.237	ÖZÇELİK Mustafa,	c.I s.193
BAY Sedat, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.154	ÖZTÜRK Mahmut, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.138
BAYKARA Cihad,	c.I s.283	ÖZYILMAZ Ömer, Prof. Dr.	c.I s.19
BAZ İbrahim, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.171	POLAT Adem, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.406
BIYIKLI Mahmut,	c.I s.204	SAĞLIK Şaban, Prof. Dr.	c.II s.88
CANATAK Abdülmecit, Doç. Dr.	c.II s.317	SAVAŞ Özden, Dr.	c.II s.204
ÇAĞIN Şerife, Doç. Dr.	c.I s.341	SÜMER Mehmet, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.232
ÇETİN Nuran, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.183	ŞEKER Mehmet,	c.II s.13
ÇETİN Nurullah, Prof. Dr.	c.II s.45	ŞEN Abdurrahman,	c.II s.182
ÇEVİKOĞLU Timuçin, Dr.	c.II s.239	ŞEN Cafer, Doç. Dr.	c.I s.303
ÇİĞDEM Şeyma,	c.I s.119	ŞENER Sami, Prof. Dr.	c.I s.365
DAŞÇIOĞLU Yılmaz, Prof. Dr.	c.II s.227	TAŞDELEN Vefa, Prof. Dr.	c.I s.276
DOĞAN Muzaffer,	c.I s.165	TOSUN Sevim,	c.I s.209
DUYMAZ Recep, Prof. Dr.	c.I s.262	TÖRENEK Mehmet, Prof. Dr.	c.I s.290
FİDAN Mustafa, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.62	TUNA Fahri,	c.II s.258
GARİP Recep,	c.I s.250	TÜRİNAY Necmettin, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.242
GARİPER Cafer, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.297	UÇAN M. Hilmi, Prof. Dr.	c.I s.365
GÖRKAŞ İrfan, Doç. Dr.	c.I s.389	UÇMAN Abdullah, Prof. Dr.	c.II s.220
GÜNAYDIN Selma,	c.I s.74	USLUCAN Fikret, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.158
GÜNAYDIN Yusuf Turan,	c.II s.264	YALSIZUÇANLAR Sadık,	c.I s.200
GÜNEŞ Mehmet, Doç. Dr.	c.II s.121	YAVUZ Mehmet Ertuğ, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.144
GÜRMAN ŞAHİN Asuman, Dr.	c.II s.68	YILMAZ Ebru Burcu, Doç. Dr.	c.I s.26
HARB Muhammed, Prof. Dr.	c.I s.100	YILDIRIM Ercan,	c.I s.44
ISSI Ahmet Cüneyt, Doç. Dr.	c.II s.195	YILMAZ Ercan,	c.II s.249
İLHAN Nilüfer, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.114	YILMAZ Orhan, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.124
KAHRAMAN Mehmet, Dr.	c.II s.210	YÜCE Sefa, Doç. Dr.	c.II s.286
KANTER Beyhan, Doç. Dr.	c.II s.326		
KANTER Fatih, Doç. Dr.	c.II s.49		
KAPLAN Ramazan, Prof. Dr.	c.II s.34		
KARABULUT Ramis, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.103		
KARACA Nesrin, Prof. Dr.	c.I s.328		
KARADENİZ Abdurrahim,	c.I s.321		
KARAİSMAİLOĞLU Adnan, Prof. Dr.	c.I s.214		
KARATAŞ Turan, Prof. Dr.	c.I s.95		
KAVAZ İbrahim, Prof. Dr.	c.II s.275		
KAYA Elif, Yrd. Doç. Dr.	c.II s.130		
KOÇAK Fatma Gülşen,	c.I s.115		
KOÇAK Mesut, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.357		
KURAN Şeyma, Yrd. Doç. Dr.	c.I s.351		
KÜPÇÜK Selçuk,	c.II s.27		
LEKESİZ Ömer,	c.I s.107		

İÇİNDEKİLER

1. NECİP FAZIL'IN DAVASI

Necip Fazıl Kısakürek, Davası ve Yöntemi 19

Prof. Dr. Ömer ÖZYILMAZ

Necip Fazıl Kısakürek'in Eserlerinde Hâkim Tema olarak 'Bir Adam Yaratmak' Düşüncesi 26

Doç. Dr. Ebru Burcu YILMAZ

Necip Fazıl Kısakürek'in İslamcılık Mirası 44

Ercan YILDIRIM

Spekülatif Bir Düşünce Olarak Necip Fazıl'ın Şahsiyetinin Yeniden İnşası 71

Mustafa AYDOĞAN

Bir Karalama Kampanyası: İstiklâl Gazetesinde Mehmet Metin Ören'in 74

Necip Fazıl Aleyhindeki "İfşaat"ı

Selma GÜNAYDIN

Necip Fazıl'dan Üstad'a 90

Osman AYDOĞAN

2. NECİP FAZIL'IN ÇEVRESİ

Necip Fazıl'a Akademinin Kapısının Açan Hoca: Prof. Dr. M. Orhan Okay 95

Prof. Dr. Turan KARATAŞ

Ben ve O: Hatıratımda Necip Fazıl 100

Prof. Dr. Muhammed HARB

Necip Fazıl Çevresindeki Abbas Sayar 103

Yrd. Doç. Dr. Ramis KARABULUT

Sezai Karakoç Üzerinden Necip Fazıl'ın Fikri Emanetleri 107

Ömer LEKESİZ

Çileye Teslim Olmuş Bir Yürek Neslihan Kısakürek 115

Fatma Gülşen KOÇAK

Necip Fazıl'ın Dönüm Noktaları 119

Şeyma ÇİĞDEM

3. NECİP FAZIL'IN PEYGAMBER TASAVVURU VE KUR'ÂN ALGISİ

Necip Fazıl Kısakürek'in Hadis Kültürü ve Kaydettiği Hadislerin Değerlendirilmesi 124

Yrd. Doç. Dr. Orhan YILMAZ

es-Selam Örneğinde Necip Fazıl'ın Dini Kaynakları Kullanma Biçimi 138

Yrd. Doç. Dr. Mahmut ÖZTÜRK

Necip Fazıl'ın Şiirinin Kaynağı Olarak Kur'an-ı Kerim 158

Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN

"Eselâm" ve Necip Fâzıl'da Peygamber Aşkı 165

Muzaffer DOĞAN

4. NECİP FAZIL'IN TASAVVUF ANLAYIŞI

Bir Derviş Olarak Necip Fazıl 171

Yrd. Doç. Dr. İbrahim BAZ

Necip Fazıl'ın Tasavvufi Yönüne Genel Bir Bakış 183

Yrd. Doç. Dr. Nuran ÇETİN

Necip Fazıl'da Yunus Emre Hassasiyeti 193

Mustafa ÖZÇELİK

"Çile"li Bir Yolculuk 200

Sadık YALSIZUÇANLAR

Derviş Şair: Necip Fazıl 204

Mahmut BIYIKLI

Necip Fazıl'ın Tasavvuf Anlayışı 209

Sevim TOSUN

5. BÜYÜK DOĞU VE GELECEK TASAVVURU	
<i>Büyük Doğu Düşüncesinin Tarihsel Dayanakları ve Güncelliği</i>	214
Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU	
<i>Necip Fazıl Kısakürek'in Hikâyelerinde Büyük Doğu İdeolojisi</i>	221
Yrd. Doç. Dr. Sema NOYAN	
<i>Necip Fazıl Şiirinde Hayatını Anlamalı Kılan Dört Değer</i>	237
Yrd. Doç. Dr. Mustafa AYYILDIZ	
<i>Necip Fazıl'da Ben'den Biz'e Fildişi Kuleden Büyük Doğu'ya</i>	242
Yrd. Doç. Dr. Necmettin TÜRİNAY	
<i>Doğu Her Daim Büyük Doğudur</i>	250
Recep GARİP	
6. NECİP FAZIL'IN GENÇLİĞE BAKIŞI	
<i>Necip Fazıl'ın Gençlere Bakışı</i>	262
Prof. Dr. Recep DUYMAZ	
<i>Necip Fazıl'ın İdealist Eğitim Anlayışı</i>	276
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN	
<i>Necip Fazıl ve Gençlik</i>	283
Cihad BAYKARA	
7. NECİP FAZIL'IN DEVLET VE CEMİYET TASAVVURU	
<i>Cemiyet Şairi Olarak Necip Fazıl Kısakürek</i>	290
Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK	
<i>Otoritemiz Gücümüz Kaynaklı Değil Öteki'nin Vicdanı Kaynaklıdır;</i>	303
<i>Necip Fazıl'ın Eserlerinde Suçluluk Duyumunun Fenomenolojisi</i>	
Doç. Dr. Cafer ŞEN	
<i>Distobya Toplumlarının Siyasî Yükü ve İdeolojya Örgüsü</i>	321
Abdurrahim KARADENİZ	
8. NECİP FAZIL ŞİİRLERİNDE VE HİKÂYELERİNDE ŞEHİR	
<i>Necip Fazıl ve 'İstanbul'un Grafıksel İmgesi</i>	328
Prof. Dr. Nesrin KARACA	
<i>Necip Fazıl'ın "Tekinsiz Ev"leri</i>	341
Doç. Dr. Şerife ÇAĞIN	
<i>Konaktan Kaldırımlara: Necip Fazıl'ın Hikâyelerinde Şehir</i>	351
Yrd. Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN	
<i>Necip Fazıl Kısakürek'in Medeniyet Düşüncesinde Bir Zemin Olarak</i>	357
<i>Anadolu ve Anadolu Gençliğinin Yeri</i>	
Yrd. Doç. Dr. Mesut KOÇAK	
9. NECİP FAZIL DÜŞÜNCESİNDE DOĞU-BATI VE MODERNLEŞME	
<i>Necip Fazıl'ın Düşüncesinde Doğu, Batı ve Modernleşme</i>	365
Prof. Dr. Sami ŞENER	
<i>Batı Aklı ve Necip Fazıl</i>	378
Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN	
<i>Necip Fazıl'ın Düşüncesinde Doğu, Batı ve Modernleşme</i>	384
Prof. Dr. Mustafa ORÇAN	
<i>Necip Fazıl'ın Düşünce Dünyasında Batı Tefekkürü</i>	389
Doç. Dr. İrfan GÖRKAS	
<i>Necip Fazıl Şiirinde Batılılaşmanın Getirdiği Kökensel Korku</i>	406
Yrd. Doç. Dr. Adem POLAT	

NECİP FAZIL'IN DAVASI

NECİP FAZIL KISAKÜREK, DAVASI VE YÖNTEMİ

Ömer ÖZYILMAZ¹

Necip Fazıl Kısakürek, aristokrat bir ailede, zor bir dönemde dünyaya geldi. Tam da aristokrat çevrelerin dünyevi nimetlerini, doyusuya tatmaya hazır ve her türlü imkânı varken, tıpkı Mus'ab b. Umeyr gibi ulvi bir davayı seçti ve o davanın yılmaz bir savunucusu oldu. O dava, İslâm davasıydı. 1930'lu 40'lı yıllar, İslâm'ı, bir dava olarak seçip savunmanın, ülkemiz ve İslâm dünyası açısından en zor olduğu ortam ve yıllardır.

İşte o ortam ve yıllarda Necip Fazıl Kısakürek, davası adına ülkemizde açıktan ve yiğitçe mücadele etti. Necip Fazıl Kısakürek bu mücadeleyi, Kurtuluş harbini kazanmamızın ve devletimizi kurabilmemizin arkasındaki dinamik güç olan İslâm'ı, bir nizam olarak anlamak ve anlatmak şöyle dursun, kültürel bir kısıntı halinde gündeme getirmeyi dahi yasaklayan kendi devlet yönetimimize karşı vermekteydi. Necip Fazıl Kısakürek, bu mücadeleyi yaparken dikleşmedi ama sürekli dimdik durdu. Bunun karşılığında da bin bir türlü zorluklarla örülü, çilekeş ama onurlu bir hayat yaşadı

O dönemde ülkemizde ve İslâm coğrafyasında değişik yöntemler uygulayarak mücadele eden Müslüman önderler de vardı. O dönemde, İslâm coğrafyasında değişik yöntemlerle Ulvi davaya hizmet edenlerin birçoklarının izleyenleri, ya kendi devletleriyle doğrudan silahlı mücadeleye başvurdular, ya da ömürleri sürekli dikleşmek ve didişmekle geçti ve sonunda ağır faturaları ödemek zorunda kaldılar. Hala da aynı sıkıntıları yaşamaktadırlar. Ülkemizdekiler ise, ya mevcut ceberut yönetimle iç içe olup, şekerin suda erimesi gibi eridiler, ya dar bir hareket halinde kaldılar, ya uzun zaman masonik çevrelerle beraber yürümeği 'ehven-i şer' saydılar, ehven-i şerle yürümeyi de yapılması gereken tek hareket olarak kabul edip bu yönetime karşı çıkanları her türlü hakarete maruz bıraktılar, ya da pek çok maske kullanarak her yere sızma ve kişiliksizleşme ve sonunda da millete hıyanet etme durumuna düştüler.

Açıktan, dikleşmeden ama dik durarak ve yiğitçe mücadele eden Necip Fazıl Kısakürek ise, sonunda davasını, yine açıktan, dikleşmeden ama dik durarak ve yiğitçe davasının mücadelesini veren Necmettin Erbakan'a devretti. O, yeni bir aşamaya gelmiş olan bu davayı, dünya, ülke gerçekleri ve dava üçlüsünü bir bütün halinde görerek; ancak İslâm'ı esas alan bir bakış açısıyla hem teori, hem de pratikler âleminde ilmik ilmik ördü. ondan bayrağı, bir başka yiğit pehlivan Recep Tayyip Erdoğan aldı. Erdoğan, hem dün değişik yöntemlerle mücadele eden öncülerin izleyenlerini bu davaya kattı, hem de Necip Fazıl, Necmettin Erbakan ve diğer yöntemlerle mücadele eden önderlerin adına bayrağı burca dikti.

Onlar yani Necip Fazıl Kısakürek, Necmettin Erbakan ve Recep Tayyip Erdoğan hep açıktan, yiğitçe, dikleşmeden ama hep dik durarak davayı bugünlere taşıdılar. O dava artık bugün millete mal olmuş bir davadır. Bugün artık millet, kendi liderinin yönetiminde, içeride ve dışarıda kendi davasının mücadelesini vermektedir.

Bugün artık Necip Fazıl Kısakürek'in, Necmettin Erbakan'ın ve Recep Tayyip Erdoğan'ın

¹ Prof. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, omer.ozyilmaz@izu.edu.tr; omerozyilmaz@msn.com

bu tarihi süreçte yürüttükleri İslâm davası, milletin davası olmanın yanında, ümmet çapında bir medeniyet projesine de dönüşmüştür.

Bu tebliğin dört boyutu vardır. Birincisi: Necip Fazıl Kısakürek; ikincisi: Necip Fazıl Kısakürek'in davası; üçüncüsü: O'nun yaşadığı ortamı ve yöntemi; dördüncüsü de, önerilerimizdir.

1. Necip Fazıl Kısakürek

Necip Fazıl Kısakürek, 1904 yılında Osmanlı toplumu içerisinde oluşmuş, onun izlerini taşıyan kültürlü ve aristokrat bir ailede, üstün bir zekâ ve yetenekle dünyaya gelmiştir. Bu üstün zekâ ve yeteneğin yanında yakın ve uzak çevresi, yani gerek ailedeki insan ilişkileri ve yetiştirme/yetiştirme tarzı, gerekse gittiği örgün eğitim kurumları ve bu kurumlardaki eğitimsel yaşantıları, onun, Necip Fazıl Kısakürek olmasında çok önemli bir yer tutar.²

Eğer Necip Fazıl Kısakürek'e, gelişim psikolojisi uzmanı gözüyle bakarsak, onun ailedeki normal gelişim seyri içinde; bebeklik döneminde özgüven ve umut, ilk çocuklukta özerk olma, kendine güvenme, kendini ve çevresini kontrol etme duygusu, okulöncesi dönemde girişkenlik, merak, ilgi, atılganlık ve büyüklere özenme duyguları, ilkokul çağında çalışma, bir şeyler üretme, başarılı olma ve takdir edilme isteği ile büyümüş olduğunu düşünebiliriz. Yetişkinlik döneminde düşünen, sorgulayan, yenilik üreten, çığır açan, cesur ve yılmaz bir dava adamı olması, onun çocukluğunun bu ilkelere göre geçmiş olduğunu gösterir. Olaya tersinden bakarsak, ömrünün bu bölümü, onun ileride düşünen, sorgulayan, yenilik üreten, çığır açan, cesur ve yılmaz bir dava adamı olmasında çok önemli bir yer tutmuş olduğunu bize gösterir. Öyle ki, 13-14 yaşlarında, kendine güvenen, kendisini ve zamanını kontrol eden, ilgi ve merakı gelişmiş, çevresindeki büyükleri gibi olmayı düşünen Necip Fazıl Kısakürek, daha o dönemde, devrin önemli edebiyat dergilerinde şiirlerini yayımlamaya başlamıştır.

Ergenlik döneminde, kalıcı dünya görüşü bağlamında ilk kıvılcımları almış, fakat onlar bu ruh çağlayanını tam tesiri altına almaya yetmemiştir.

Pek çok mütefekkir ve dâhinin hayatında olduğu gibi, Necip Fazıl Kısakürek'in de orta ve yükseköğretim hayatının çok düzenli ve çok sistemli geçtiği söylenemez. onun bu durumunun, ya dedesi Mehmet Hilmi Efendi'nin vefatından sonra bu çağlayanı yönlendirecek ve motive edecek birisinden yoksun kalması, ya da bu üstün yetenekli insanı doyuracak eğitim ortamlarının olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Şüphesiz bunun başkaca sebepleri de vardır. Bununla beraber hem Türkiye'de, hem de ülke dışında (Fransız-Sorbonne Üni.) okuduğu okullar itibariyle, öyle herkesin ulaşabileceği eğitim kurumları değildir.

Necip Fazıl Kısakürek, bütün bu okullara üstün bir başarıyla devam etmiştir.

1925 yılından 1934 yılına kadar, artık yetişkin bir insan olan Necip Fazıl Kısakürek, hem aristokrat çevrelerin dünyevi zevklerini, ölçsüz ve doyasıya bir şekilde tatmayı sürdürüyor, hem de ciddi anlamda bir arayış içerisinde. Bu dönemde, her biri ayrı bir ses getiren üç önemli şiir kitabını yayınlamış ve bunların kazandırdığı şöhretle, ait olduğu dünyasında önemli bir sosyo-kültürel ve edebi statü kazanmıştır.

1932 yılında eski ve yeni şiirlerinin bir karışımını barındıran Ben ve Ötesi adlı eserini bastırır. Bu kitabın özellikle son şiirlerinden, Necip Fazıl'ın bu dönemde metafizik sancılar

² Bkz. N-F-K.com Üstad Necip Fazıl'a dair her şey isimli Web sitesi. NFK'nın hayatına dair her şey bu siteden alınmıştır.

çekmekte olduğunu ve uçlar arasında müthiş bir dalgalanma yaşadığını anlamak mümkündür. 1934 yılına gelindiğinde buhranları artar ve çektiği fikir ıstıraplarıyla boğuşmaktan kaçmak için kayıt dışı zevk ve sefahate iyice atılır. Fakat bu tercihin de kendisini düşünce sancılarında kurtarmadığını, her şeyin daha da kötüye gitmeye başladığını anladığı bir sırada, bindiği bir vapurda karşısına oturan ve kendisine Abdülhakim Arvasi Hazretleri'ni adres gösteren, ilginç bir insanla rastlaşır ve daha sonra "kurtarıcım" diyeceği Abdülhakim Arvasi Hazretleri'ni ziyarete gider. Bu hadise, onun hayatındaki en önemli dönüm noktasıdır. Bu ana kadar çevresinde neredeyse mitleştirilen Necip Fazıl Kısakürek, arayış buhranlarından büyük ölçüde kurtulacak, kimliğini ve kişiliğini artık bulmuş bir insan olarak, keskin kalemli bir davaya adayarak inandığı davada çığır açacak, onun en büyük savunucusu, edebi ve fikri temsilcisi haline gelecektir.

İşte ben bu Necip Fazıl'ı her okuduğumda, asırlar öncesinde benzer şartlarda yetişmiş, benzer zevklere ulaşma hususunda hiçbir sorunu kalmamış ve her şey avucunun içine düşmüş olan; buna rağmen hayatının en o anında Efendimiz (as)'ın öğrencisi olma şerefine ulaşmış bulunan Mus'ab b. Umeyr (r.a) Hazretlerini hatırlarım.

Ve biz, bugün onunla ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapacağız: yaşadığı dönemde kişisel bazı zaaflarından tam arınamamış olsa bile, Necip Fazıl Kısakürek, Milletçe yüzyıllar boyu yaşadığımız büyük bir entelektüel fetret döneminin ardından, belki de en büyük fikir, sistem, aksiyon ve sanat adamı olarak yetiştirdiğimiz büyük bir mütefekkidir. O, tam bir 'Mücahit', Selçuklu dedelerimizin tabiriyle de büyük bir 'Alp Eren'dir. Şairliği öne çıkarılmış olsa da, aslında Necip Fazıl Kısakürek, sıradan bir şair olmayıp, 'Doğu'su ve 'Batı'sıyla 'yaşadığı dönemi' ve onun sıkıntılarını çok iyi bilen; medeniyetimizin olumlu ve aksak yönlerini çok ileri düzeyde kavramış; Allah Resul'ünü (s.a.v.), onun ashabını, İslâm davasını ve sünnet ehlini çok iyi içselleştirip onu kendisine dava edinmiş; bu davayı çağına göre sistemleştirerek, ülkemizde ve İslâm dünyasında bu alanda bir çığır açmış, yaşadığı zamanın bütün olumsuz şartlarına rağmen bu sistem çerçevesinde bir nesli yoğurmuş, yetiştirmiş ve davayı onlara emanet etmiş; mukaddesatçı kesimin münevverleri üzerinde de çok büyük bir tesire sahip olmuş bir dehadır.

2. Necip Fazıl Kısakürek'in Davası

Necip Fazıl Kısakürek'in davasını ve mücadele yıllarını daha iyi anlamak için, o günkü ortamı gözden geçirmek gerektiğini düşünüyorum.

Osmanlının son üç asrını, dünyada gelişen yeni imkân, sorun ve fırsatlara yönelik olarak bir pozisyon alıp, yeni bir şeyler üretme çabasına girmekten çok, var olanı öğrenme, koruma ve yayma çalışmasının yapıldığı yıllar olarak değerlendirebiliriz.

Bununla beraber bu dönemde yapılan ve özgün diyeceğimiz bazı çalışmalar vardır ama bunlar bu dönemin bahsettiğimiz karakterini değiştirecek boyuta ulaşamamıştır. Bu çalışmaları yapan son devir İslâm bilginlerinin çok büyük bir kısmı, Osmanlının yıkılış dönemindeki harplerde şehit olmuşlardır. Önemli bir kısmı, Kurtuluş Savaşımız yıllarında bu akibete ulaşmıştır. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde kalanların önemli bir kısmı, ya yaşlarının ilerlemesinden veya ülke yönetiminin reva gördüğü sürgünlerden ve diğer cezai uygulamalardan dolayı Hakk'ın rahmetine kavuşmuşlardır. Bizim, bu değerli insanları kaybettiğimiz savaş yıllarında, savaş koşullarından; cumhuriyet döneminde ise, İslâm'ın öğrenilmesinin resmen ve alenen yasak olmasından dolayı yenileri yetiştirilememiştir ya da çok kısıtlı kalınmıştır. Dolayısıyla ülkemizde İslâm'ın öğrenilmesi ve yeni nesillere aktarılması pek az merkezde, kısıtlı; geniş halk kitleleri arasında da, bugün merdiven altı diye tabir edilen yöntemlerle, eksik, yanlış ve kırık, dökük bir

şekilde bir şeyler yapılmaya çalışılmıştır. Bunun dışında olanlar, ya sürekli cezalandırılmış veya engellenmek için sürekli kontrol altında tutulmuşlardır.

Öte yandan savaş yılları öncesi ve sonrasında dünya kamuoyunda oluşan İslâm, Osmanlı ve Müslüman Türk düşmanlığı çizgisi, ülkemizdeki yeni yönetimin de tercih ettiği çizgi olmuştur. 1920'li 30'lu yıllarda yapılan devrimlerin büyük bir çoğunluğu ve sonrasındaki tahkimlerin tamamı, bu çizgiye hizmet edecek şekilde planlanmış ve uygulanmıştır. İşte bir yandan İslâm'ı kitlelere anlatacak kadroların olmayışı, bir yandan İslâm Güneşini perdeleme ve ters gösterme çalışmalarının ülke ve evrensel düzeyde revaçta olması dolayısıyla, insanları yapay ve uyduruk mihraklar cezbetmeye başlamış ve İslâm, en hafif tabirle, entelektüel anlamda yalnız bırakılmıştır. Ülkemizdeki yeni yönetimin hedefi ise, onu tamamen zihinlerden ve nesillerden silmekti. Yeni dönem Türk toplumunun, önceki nesillerle bağlarının tamamen koparılması hedefleniyordu. Buna da ramak kalmıştı.

İşte 1930'lu 40'lu yıllar, İslâm'ı, bir dava olarak seçip onu yeniden günümüzde canlandırmaya yönelmek, ondan günümüze uygulanabilecek bir sistem oluşturma çalışması yapmak, onu ivazsız ve garazsız bir şekilde anlamak, anlatmak, savunmak ve onu emanet edeceğimiz bir nesil yetiştirmek için matbuatı çok yönlü olarak kullanmak; gece demeden, gündüz demeden, kış demeden yaz demeden, konferans, seminer ve toplantılar yapmak için her türlü olumsuz şartlarda yollara düşmek, ülkemiz ve İslâm dünyası açısından en zor ortam ve yıllardır. O yıllarda, yeni Türk toplumuyla önceki nesiller arasında bağ kurmaya çalışmak, İslâm'ı, bir nizam olarak anlamak ve anlatmak şöyle dursun, kültürel bir kısıntı halinde gündeme getirmek dahi yasaktı. Hatta Necip Fazıl Kısakürek'in kendi tabiriyle o ortam ve yıllar, 'Allah demeyi bile yasaklayıcı şartların' hâkim olduğu; öyle herkesin, 'Mukaddes kelimenin (Şeriat'ın) (Ş) harfini bile ağzına alamayacağı ortam ve yıllardır.

Az önce de ifade edildiği gibi o, İslâm'ı ve İslâm davasını, Allah Resulü'nü (s.a.v.), onun ashabını ve sünnet ehlini, bu safiyeti, temizliği, halisiyeti, ivazsız ve garazsızlığı içinde çok iyi içselleştirip kendisine dava edinmiştir. Necip Fazıl Kısakürek, kendisini şöyle tanıtır: 'Yalnız İslâmiyet'e inanıyoruz. İnsan ve cemiyetin iç ve dış hayatını, bütün derinliği, (genişliği), sonsuzluğu, güzelliği ve doğruluğuyla tekeffül eden tek nizamın İslâmiyet olduğuna inanıyoruz'. O, özellikle kendi zamanı açısından şu önemli ve tarihi notu da düşmektedir: *'İslâmiyet'i bildiğimizi sandığımızı, hâlbuki tek bilmediğimiz şeyin İslâmiyet olduğuna; yegâne felaketin de bilindiği sanılan bir şeyin tekrar gözden geçirilmesine mani olan bu meş'um kayıtsızlık ve o ahmak istîğnadan doğduğuna inanıyoruz'*.

Necip Fazıl Kısakürek, İslâm'ı, kendi dönemindeki sığılığını bırakınız, bugün dahi pek çok kimsenin ulaşamayacağı vüs'at ve derinlikte anlamaktadır. Zira o gün ve bugün hala İslâm'ı kalp ve gönüle hapseden; onu hayatın her yön ve katmanından dışlayan laikçi zihniyete tam karşı çıkmış ve İslâmi anlayışını şöyle ifadelendirmiştir: *'Ve biz, kâinat görüşünün İslâm'da, dünya görüşünün İslâm'da, insan görüşünün İslâm'da, iktisadi ve içtimai adalet görüşünün İslâm'da, müspet bilgiler görüşünün İslâm'da, güzel sanatlar görüşünün İslâm'da, kadın görüşünün İslâm'da, devlet görüşünün İslâm'da, ordu görüşünün İslâm'da (ve) siyaset görüşünün İslâm'da bulunduğu(...).inanıyoruz.'* Bu çıkışıyla Necip Fazıl, Batı'da üretilip bize ithal edilen düalist anlayışa da meydan okumuştur.

İşte Necip Fazıl Kısakürek, 'Bütün bu davaları ancak 20. asrın ruh ve kafa çilesi içinde süzülecek bir tahlil ve terkip gözünün heykelleştirebileceğine (somutlaştırabileceğine) ve bu heykelleştirme işinin bütün cihanda eşi görülmemiş bir ideolocya binası kuracağına, onun da

isminin, hem zaman ve hem mekân ölçüsüyle 'Büyük Doğu' olduğuna inanıyoruz', der. Aslında onun bu cümlesi, Necip Fazıl Kısakürek'in İslâm'a ve çağımıza pasif bir akılla değil, aktif ve üretken bir akılla yaklaştığını ve bütün derinliği, genişliği ve sonsuzluğuyla İslâm'ı kucaklayıp, bugünün sorunlarının çözümü ve sırat-ı müstakimde gelişebilmesinin iksirini aradığını göstermektedir. Bu arayışın sonucunda bir İdeolocya Binası'nın meydana geldiğini, bu binanın adının da Büyük Doğu olduğunu belirtmektedir. Diğer bir deyişle NFK, belki de kendi zamanına gelinceye kadar hiçbir Müslüman mütefekkirin yapmadığı bir girişimde bulunup, kendi çağına yol gösterecek şekilde, İslâm'dan süzerek çıkardığı sosyal, siyasal, kültürel, iktisadi, askeri ve hayatın diğer bütün katmanlarını içine alan bir sistem oluşturmuştur. NFK'nın bu çalışması tenkit edilebilir, daha da geliştirilebilir. Ancak bu muhteşem gerçeği kapatamaz.

Necip Fazıl Kısakürek, İslâm'ı hem teorik, hem tarihi uygulaması içerisinde, bu uygulamanın olumlu ve olumsuz yönlerini, hem de bugünkü toplumsal hayatın bölümleri bağlamında ele alıp sistemleştirirken, bunu yalnız yazarak insanların yararlanmasına sunmak gibi bir yola girmemiştir. Aksine o, bir sistem adamı olmanın yanında, aksiyoner bir tebliğci olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yani o, yaşadığı ortamın bütün olumsuzluklarına rağmen bir yandan düşe-kalka çıkardığı dergiler, yayımladığı kitaplar ve değişik gazete ve dergilerde neşredilen yazılarıyla, bütün zaman ve mekanlarda sistemini yaymağa çalışırken, bir yandan da İstanbul merkezli olmak üzere, 'gözyaşı döke döke kayaları süngere çevirircesine bir yırtınışla' Anadolu'yu karış karış gezerek, verdiği konferans, yaptığı sohbet ve telkinlerle, tebliğ faaliyetlerini ete kemiğe büründürdüğünü görmekteyiz.

Bütün bu çalışmalarıyla NFK'nın iki temel hedef güttüğünü görmekteyiz. Birincisi; 20. asrın ruh ve kafa çilesi içinde İslâm'dan süzülecek bir tahlil ve terkiplle ideolocya örgüsünü ya da sistemini oluşturmak, ikincisi de, bunu, yetiştireceği yeni bir nesle, Türk gençliğine emanet etmektir. onun bütün hedefi bunlardır. O, bu hususlar gerçekleşsin diye bir ömür vermiştir. Nitekim o, bu hususta şöyle demektedir: '...Bizim esasta gayemiz ne şurası, ne burası! Van Gölünden Meriç Kıyılarına ve hatta sınır dışı yerlere kadar, Allah'a can borcumuzu ödemediğimiz tam demetlendiğini görmek hasretiyle kavrulduğumuz yeni Türk gençliğidir. O zaman ölümü, tabutumuzu taşıyacak bu gençlik aşkına Temmuz sıcağında buzlu bir şerbet dikercesine, rahat rahat, zevk ve lezzetle içebiliriz'.

Necip Fazıl, gençlikten beklentisini şöyle de açıklamaktadır: 'Onlar yetişecek, gelişecek, kendilerinden daha hararetli çocuklara baba olacak, İslâm ateşiyle dolu ruhlarını dölleştirecek ve böylece yepyeni bir İslâm milletine tohumluk ve fidelik kuracaklardır'.

Necip Fazıl, yetiştirdiği gençliğe şöyle seslenmektedir: 'Sana maya tutturmak, şekil vermek, seni, nakilleri sökülmiş bir elektrik santrali halinde tarihinin ve cedlerinin ruh dinamosuna bağlamak için tam 28 yıldır, karanlık zindan köşelerinde, gaz sandığından farksız masalarda, döşemesi patlak idarehane koltuklarında kan kusarcasına çırpındık. Nihayet sen, oldun! Allah'ın fazlıyla oldun! Benimki, bağlı olduğum büyük kapı yoluyla elime verilen bir avuç tuzu, şaraba döndürülen nesillerin üzerine atmaktan öteye geçmez. Bir avuç tuzun bir fiçı şarabı sirkeye çevirdiğini bilirsin... Oldun'

3. Necip Fazıl Kısakürek'in Ortamı Ve Yöntemi

Her şeyden önce Necip Fazıl Kısakürek, saf, temiz, halis, akıllı, zeki, yiğit, cesur, ivazsız ve garazsız bir Müslümandır. O, kendi tabiriyle; 'en küçük cüzünü feda etmektense, dünya ve masıvayı kaybetmekten çekinmeyecek derecede şeriata bağlı'; ömrünün sonuna kadar, '...İman

ve itikat bütünlüğünden virgül'lük taviz vermemiş' bir Müslümandır.

İşte Necip Fazıl Kısakürek, İslâm'a ivazsız ve garazsız bir şekilde inanıp bağlanma, onu anlama; ondan günümüze uygulanabilecek bir sistem oluşturma çalışması yapma, O'nu anlatma, savunma ve onu emanet edeceği bir nesil yetiştirmeyi, ömrünü vakfedercesine bir dava olarak seçmiştir. O, bir yandan bu davanın teorisini, tüm olumsuz şartlara rağmen, bir bakıma tek başına oluşturmaya çalışıyor; bir yandan da genelde İslâmi faaliyetleri, özelde de Necip Fazıl'ın güttüğü İslâm davası çalışmalarını yasaklayan kendi devlet yönetimimize karşı, açıktan ve yiğitçe mücadele ediyordu.

Burada önemli bir husus vardır: Necip Fazıl Kısakürek, bu mücadeleyi yaparken asla dikleşmedi ama sürekli dimdik durdu. Yani o, kendi devletine asla isyan etmemiştir. Hatta o, bu mücadeleyi Türk Devleti'ne karşı değil, o gün ona egemen olan birkaç insanla mücadele etmeğe indirgemişti. Ama buna rağmen Necip Fazıl Kısakürek, bin bir türlü zorluklarla örülü, çilekeş ama onurlu bir hayat yaşadı

O dönemde ülkemizde ve İslâm coğrafyasında değişik yöntemler uygulayarak İslâm adına mücadele eden Müslüman önderler ya da Müslüman âlimler de vardı. Şüphesiz onların da bu davaya pek çok hizmet ve katkıları olmuştur, hatta olmaktadır da... O dönemde, İslâm coğrafyasında değişik yöntemlerle ulvi davaya hizmet edenlerin birçoklarının izleyenleri, ya kendi devletleriyle doğrudan silahlı mücadeleye başvurdular, ya da ömürleri sürekli dikleşmek ve didişmekle geçti ve sonunda ağır faturaları ödemek zorunda kaldılar. Hala da aynı sıkıntıları yaşamaktadırlar. Ülkemizdekiler ise, ya mevcut ceberut yönetimle iç içe olup, şekerin suda erimesi gibi eridiler, ya dar bir hareket halinde kaldılar, ya uzun zaman masonik çevrelerle beraber yürümeği 'ehven-i şer' saydılar, ehven-i şerle yürümeyi de yapılması gereken tek hareket olarak kabul edip bu yönteme karşı çıkanları her türlü hakarete maruz bıraktılar, ya da pek çok maske kullanarak her yere sızma ve kişiliksizleşme ve sonunda da millete hıyanet etme durumuna düştüler.

Açıktan, dikleşmeden ama dik durarak ve yiğitçe mücadele eden Necip Fazıl Kısakürek ise,

1. Bin bir türlü zorluklara rağmen, düşe kalka ama taviz vermeden, davayı kimsenin boyunduruğu altına sokmadan bütün safiyeti, onuru ve kuşatıcılığıyla beraber 1950'li ve 60'lı yıllara taşıyabilmiştir.

2. O, ömrünün yarısından fazlasını hapishanelerde geçirdiği 1930'lu, 40'lı ceberut yıllarında da; kısmen rahatlamış olduğu 1950'li ve 60'lı yıllarda da her zaman tavizsiz davranmış ve kendi tabiriyle 'hepçi' olmuştur. Yani ya hep, ya hiç anlayışıyla davranmış; davanın bir kısmını diğer kısmından ayrı bir muameleye tabi tutulmasını asla kabul etmemiştir. Bu yüzden 1970'li yıllarda en yakın çalışma arkadaşlarıyla da bazı sorunlar yaşamıştır.

3. Necip Fazıl, 1960'lı yılların sonunda davasını, yine açıktan, dikleşmeden ama dik durarak ve yiğitçe davasının mücadelesini veren ve yetişmesinde onun da emeği olan Necmettin Erbakan ve arkadaşlarına devretti. O, yeni bir aşamaya gelmiş olan bu davayı, dünya, ülke gerçekleri ve dava üçlüsünü bir bütün halinde görerek; ancak İslâm'ı esas alan bir bakış açısıyla hem teori, hem de pratikler âleminde yeniden ilmik ilmik ördü. Ayrıca O'na önemli bir boyut olan 'toplumsal boyut' kattı. Artık bu davanın, sadece belli sayıdaki entelektüelleri değil; az da olsa toplumsal bir boyutu vardı. Ondaki bayrağı, bir başka yiğit pehlivan Recep Tayyip Erdoğan aldı.

Erdoğan, hem dün değişik yöntemlerle mücadele eden öncülerin izleyenlerini bu davaya kattı, hem de Necip Fazıl, Necmettin Erbakan ve diğer yöntemlerle mücadele eden önderlerin adına bayrağı burca dikti. Böylece Erdoğan, bu davayı hem ülkemizin, hem de dünya Müslümanlarının davası yaptı.

4. Necip Fazıl Kısakürek'in, bin bir türlü emek ve sıkıntılarla yeniden başlatmış olduğu İslâm davası, söz konusu aşamalardan geçerek, bugün ülkemizde, halkı ve devleti en çok etkileyen bir dava haline geldi. Artık bu dava halkın da, giderek devlet yönetiminin de en çok sahiplendiği ve saygı duyduğu bir dava haline geldi.

Onlar yani Necip Fazıl Kısakürek, Necmettin Erbakan ve Recep Tayyip Erdoğan hep açıktan, yiğitçe, dikleşmeden ama hep dik durarak davayı bugünlere taşıdılar. O dava artık bugün millete mal olmuş bir davadır. Bugün artık millet, kendi liderinin yönetiminde, içeride ve dışarıda kendi davasının mücadelesini vermektedir.

Bugün artık Necip Fazıl Kısakürek'in, Necmettin Erbakan'ın ve Recep Tayyip Erdoğan'ın bu tarihi süreçte yürüttükleri İslâm Davası, milletin davası olmanın yanında, ümmet çapında bir medeniyet projesine de dönüşmüştür. İnşallah bu proje de hedefine ulaşacaktır.

Sonuç ya da Öneriler

Geçmiş olmayanın geleceği de belli olmaz. Kökü olmayanın, dalı budağı da olmaz. Dününü bilmeyenler, yarınlarını da belirleyemezler. Dolayısıyla, üniversiteler dünü, bugünü ve geleceği dengeli bir şekilde kucaklamalıdır. Bu çerçevede, bütün boyutlarıyla geçmişi ele alıp incelemek ve ondan dersler çıkarılmasını sağlamak, üniversitelerin en önemli işlerinden olduğu bir gerçektir. Bugün Bozok Üniversitesi'ne, bu sempozyumu düzenlediği için teşekkür ediyorum. Böylece hem yakın geçmişimizi, hem de tefekkür ve kültür tarihimizin çok önemli bir simasını, üniversite çatısı altında inceleme imkânı bulmuş olduk.

Bu sempozyumun devamını başka üniversiteler de getirmelidirler. Hatta daha da özele inerek konular belirlenip çalıştaylar düzenlenmelidir. Böylece Necip Fazıl'lar, Nurettin Topçu'lar, Mehmet Zahit Kotku'lar ve daha nice, tefekkür ve kültürel semamızı aydınlatan kutup yıldızları incelenmiş ve toplumumuzun yararına sunulmuş olur.

Öte yandan söz konusu zatlar ve benzerleri, hem bu tür toplantılarla anılmalı, tanınmalı ve tanıtılmalı, hem de bu çok yönlü zatlar, çeşitli fakülte, bölüm ve anabilim dallarında yüksek lisans ve doktora çalışmalarının da konusu halinde ele alınmalıdırlar. Geçmişte az sayıda yapılmış olan tezleri, daha vakur ve daha cesur çalışmalar izlemelidir.

İlgili anabilim dallarında bu zatlar, eserleri ve katkılarını konu alan dersler açılmalı ve üniversite ortamında ve ders boyutunda incelenmelidirler.

Üniversitenin sadece hocalarının değil, gençlerin de gündemine girebilmesi için okuma, araştırma, inceleme, özetleme, yarışma ve sorgulama boyutunda etkinlikler de düzenlenmelidir.

Nihayet bu çalışmalar belli bir noktaya geldikten sonra da bu zatlar, uluslararası sempozyumlarda birebir ya da başka uluslarınkilerle karşılaştırmalı olarak ele alınmalıdır.

Bu çalışmanın bir başlangıç olması dileği ile hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Saygılarımla...

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ESERLERİNDE HÂKİM TEMA OLARAK

“BİR ADAM YARATMAK' DÜŞÜNCE”

Ebru Burcu YILMAZ¹

Giriş

“Bende şahsa değil, fikre inandığın gün, o fikre biçtiğin ömür payı kadar beni de hayatta kabul edebilir ve toprak altında kül olmuş maddemi lafta yaşatmaya çalışmak zahmetinden kurtulursun.” (NFK.,101 Çerçeve)

Türk edebiyatı ve düşünce dünyasında hakkında en çok yazılan, konuşulan ve tartışma yapılan isimlerden biri olan Necip Fazıl Kısakürek, duruşu, mücadelesi, düşünceleri ve külliyyatıyla adeta bir mektep olarak addedilmesi gereken müstesna bir şahsiyettir. Devrindeki tesirinin yanı sıra eserleriyle bugüne ve geleceğe hitap eden Kısakürek, anmaktan ziyade anlamak gayesiyle yönelmemiz gereken bir ufuk olarak da tanımlanabilir. Onun gibi davasını şahsının önüne geçiren fikir ve dil işçisi bir yazarı kısır tartışmalara hapsedilen ölümlü yönlerinden ziyade zamanı aşan ölümsüz ve münbit eserleriyle tanımak, idrak etmek ve geleceğe taşımak aynı zamanda mücadelesini verdiği davanın sorumluluğunu üstlenmek anlamına gelecektir.

Edebiyat bilhassa Türk edebiyatının politikayla daima yan yana hatta iç içe ilerlemesi yazar ve şairlerin cebren ya da gönüllü olarak politikanın gölgesinde yazmaları sonucunu getirmiştir. Bu birliktelik yazar merkezli metin okumalarının ağırlık kazanmasına sebep olurken tezli edebiyatın karşısında saf ve estetik edebiyat ürünlerinin daha geç ortaya çıkmasına en azından daha geç fark edilmesine sebep olmuştur. Bir taraftan da edebi metinlerin, sadece yazarlarına bağlı olarak değerlendirilmesi gibi eksik bir yaklaşımın yaygınlık kazanması söz konusu olmuştur. Nazım Hikmet ya da Necip Fazıl'ı, kullandıkları birkaç sloganik ifadeye sözcü olarak seçenler bu şairlerin asıl sancısını çektikleri şiiriye dair orijinalliği görememiş ya da görmek istememişlerdir. Necip Fazıl da bir neslin karakteri, ruh ve aksiyon dünyası üzerinde etkili olurken ne yazık ki orijinal imge dünyası ve sanatkârlık yönü çoğu zaman tartışma ve polemiklerin sebep olduğu toz ve duman arkasında kalarak dikkatlerden kaçmıştır. Türk edebiyatında Necip Fazıl'la aynı kaderi taşıyan pek çok isim vardır. Bu isimlerden bugüne kalanlara bakıldığında davasının ve sanatının hakkını veren bir isim olarak Necip Fazıl Kısakürek, bugün birey ve toplum olarak ihtiyaç duyulan ruhi aksiyonun esaslarını öğrenebileceğimiz bir kaynak olarak oldukça önemlidir.

Necip Fazıl'ın bütün eserlerinde adeta tek tema olarak işlediği fikir ideal insanın inşası olarak okunabilir. Çıkış noktasını oluşturan düşünce, “bizim doğrumuz sadece İslam, yanlışıımız da İslam'dan başka her şeydir” diyecek kadar net bir zeminden kaynağını alır. Kullandığı alt başlıklar bu ifadenin çeşitli yansımalarıdır. Onun külliyyatında edebiyatın dışında pek çok ilim ve sanat disiplininin etkisi hissedilir. Çok yönlü bir birikimle düşünce dünyasını oluşturan Necip Fazıl, tarih ve siyasete dair meseleleri nesir yazılarında ele alırken; insanın dram ve trajedi şeklinde dışa vurduğu iç dünyasına ait konuları poetik dilin imkânlarını kullanarak işler. Şiirin kendine has bir dil işçiliği gerektirmesi bu türdeki metinlerde anlatımın daha örtük bir şekilde

¹ Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, ebru.yilmaz@inonu.edu.tr

imajlar yoluyla sunulmasını sağlar. Hitabet üslûbunun en seçkin örneklerini sergilediği konuşma metinlerinde mutlak gerçeklik anlayışıyla devrin sorunlarına eleştirel bir üslupla eğilen Necip Fazıl, şiirde daha dingin ve kapalı bir anlatıma yönelir. Tiyatro metinlerinde dramatik aksiyonu oluşturan çatışmaların daha çok insanın iç dünyasını keşfetmeye yönelik arayış üzerinde yoğunlaşması bu oyunlarda olay ve fiziksel etkinliklerden ziyade iç sesin yükselmesini sağlar. Hemen hemen bütün metinlerinde varlığı hissedilen ‘bir adam yaratmak’ düşüncesinin müstakil bir başlık olarak ele alındığı tiyatro oyununda ‘akrebin kışkacında yoğurulan’ bir adamın çektiği düşünce sancuları anlatılırken, fikir yazılarında hedefi ve yönü belli bir davanın esasları tenkit ve tekliflerle birlikte ortaya konur.

Şairlik ve şiiriyet konusundaki titizliğini poetikasında ve şiire dair yazdığı yazılarda net bir şekilde görebileceğimiz Necip Fazıl, edebiyatı ideolojilerin gölgesinde anlamaya çalışan bazı kesimlerce sadece sloganik birkaç dizeye mahkûm edilmiştir. Halbuki saf şiir anlayışına uygun bir şekilde yazılan ve bir fikri aşlamak yerine insanın duyuş ve seziş yönlerine hitap eden şiirlerinde Necip Fazıl’ın duyuş ve düşünce haritasının yansımalarını bulmak mümkündür. Şâirliği, “ebedî meçhuller caddesinde mutlak hakikat arayıcılık ve üstün idrâk işi” olarak niteleyen bir şairin, şiirini siyaset ve ideolojinin sığ anlayışına teslim etmesi beklenemez. Nitekim, “Şâirsiz Devir” başlıklı yazısında, “sesleri, çizgileri, renkleri, kokuları ile bütün bir devri omuzuna alıp Sırat köprüsünden geçiren sanatkâr, siyasî manzumeler bestekârı ve dalkavuklar borazanı değildir” derken, davasının fikir yönü ile estetik cephesini birbirinden ustaca ayırabildiğini hissettirir. Necip Fazıl külliyyatını dikkatle inceleyen bir araştırmacı bahsi geçen ayırımı kolaylıkla görebilir. Öyle ki, şiirlerini duyduğu insanın hitabelerini okuduğunda ikisinin aynı hassasiyetlere sahip farklı kişiler olduğu kanaatine varılabilir.

Necip Fazıl Kısakürek’in külliyyatında farklı ses tonları ile ifade bulan “bir adam yaratmak” düşüncesinin belli başlıklar etrafında gruplandırılabilir bir zemin ve içeriği olduğu söylenebilir. Bunları edebi türler açısından tasnif etmek yerine düşünsel içerik bağlamında ele almak Necip Fazıl’ın meselesinin daha sağlıklı ve sarıh bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır. Şair, sanatçı ve mütefekkir olarak sadece yüceltilmek yerine bir bilincin refakatinde güncel sorunları da dikkate alarak okunduğunda bugünün manevi kayıplarını telafi etmeye yönelik bir çabaya katkı sağlayacaktır. Bu sebeple “bir adam yaratmak” şeklinde özetlediğimiz davanın esaslarını farklı yönlerden ele almak Necip Fazıl’ın şahsında bugün ihtiyaç duyulan ideal insanın taşınması gereken vasıfların da ortaya konması anlamına gelmektedir.

Necip Fazıl okurken şaşkınlık ve üzüntüyle fark ederiz ki onun bahsettiği illetler bugün bazıları aynen bazıları ise daha da ilerlemiş vaziyette hükümünü sürdürmektedir. Bu durum Türkiye’de bazı şeylerin tekerrür etmesinin altında yatan sebeplerin yeterince analiz edilememesinden kaynaklanmaktadır. Aynı durumu görebileceğimiz diğer isimler arasında sayılabilecek Mehmet Akif, Nurettin Topçu ve Tanpınar gibi yazarların metinleriyle bugünkü manzara bir arada düşünüldüğünde, öncü neslin uyarılarının dikkate alınmadığı ve söylediklerinin bir bilinç refakatinde yorumlanmadığı sonucuna ulaşırız. Geçmişten ders alınmamasının sebepleri nelerdir? Telafi edilemeyen boşluklar neden kaynaklanır? Bu durum tarih ve kültür kaynaklarımızla ezbere ilişkiler kurmanın bir sonucu olabilir mi? Yaşanan kayıplar bugünün şartlarında nasıl telafi edilebilir? Bu sorular üzerinde düşünmek aynı zamanda cevabı bulmaya dair önemli bir adım olacaktır.

Necip Fazıl’ın fikirleri kadar dikkat çeken yönü üslûbu ve bu üslubun sese bürünmüş hâli olan hitabet yeteneğidir. Fikrî derinliğin inanç, estetik ve felsefe ile buluştuğu bu üslûp her şeyden

önce heyecanlı ve aksiyoner bir kimliğin dışavurumudur. Aynı mevzuları Nurettin Topçu'dan okurken daha sakin ve akademik bir anlatımla karşılarız. Bu farklılık biraz da şairane mizaca bağlanabilir. Necip Fazıl'a heyecanlı hatta kimi zaman oldukça sert üslûbu hatırlatıldığında bunun gerekçesini şu şekilde ifade eder:

“Üslûbumuza bakınca, kalemimizi fazla heyecanlı ve mizacımızı biraz mübalağalı biraz mübalağacı bulanlar olabilir. Dava, hadiseleri gayet rahat ve telaşsız karşılamaktan ibaretse, böylelerine hasta can çekişirken satranç oynamakta devam etmelerini tavsiye edebilirsiniz. Hasta ölsün, satranç bitsin, ondan sonra ayağa kalkıp sükûnetle vazifelerini yapsınlar. Böyle bir mizaç, hiçbir şey göremez, anlayamaz, bilemez ve hiçbir işi vazife edemez. Heyecan ve hassasiyetin realitelerle nisbeti korunmak şartıyla, düşünmeye, anlamaya ve nihayet önlemeye, kurtarmaya götüren rolü inkâr edilebilir mi?”

Bizim çizdiğimiz manzaradaki heyecan ve hassasiyet payı ise, gösterilmesi gerekenin yanında çok hafiftir. Vaziyet, tandır ateşi gibi, dışına alev püskürtmeksizin içinden yanıcı ve farkında olabilenler hesabına o kadar ürkütücüdür ki, eğer kendisine denk bir tepki göstermek icab etse, gece yarılarında evlerin kapılarını çalarak, bütün vatani yutmak üzere bir zelzele oluyormuş gibi herkesi meydan yerinde toplamak gerekir.” (Türkiye'nin Manzarası, s.36)

Necip Fazıl'ın aydın kimliğiyle kendisinden sonraki nesiller üzerinde zamanı aşan bir etkisi vardır. Deyim yerindeyse kılıcının her iki tarafı da kesen, sözünü esirgemeyen üslubuyla kişiyi sarsan, kim olduğunu ve köklerini sorgulamaya sevk eden ve insana şerefli bir mahluk olduğunu hatırlatan vurguları vardır. Onun düşünce dünyası üzerinden yapılacak bir okuma Türkiye'nin yakın dönem tarihinin kültür, sanat, toplum ve politika ekseninde sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini sağlayacaktır. Bu noktada çıkış noktası olarak belirlediği insanı ele alma biçimi dikkatle incelenmelidir. İnsana bakış konusunda Necip Fazıl'ın ideal insanını dört veçhe üzerinden inceleyebiliriz. Bunlar; Dinî/İtikadî, felsefî, İctimaî ve estetik veçhelerdir.

1. Dinî/ İtikadî Veçhe: “Orada o varken, burada bırakılmaz ne var ki?”

Dava sahibi bir sanatçı olarak Necip Fazıl, hem davasının hem de sanatının hakkını layıkıyla veren insanlardan birisidir. Düşüncesini doğrudan söylerken de estetize ederek imge ve mezaclarla perdelediğinde de duygu ve düşüncelerinin temelini oluşturan birikim kendisini net bir şekilde hissettirir. Kaynağını aşktan alan bir inancı benimseyen Necip Fazıl, İslamiyeti sadece ilmihal bilgisinin uygulanması olarak gören sınırlı bakışa karşılık onu bir hayat nizamı olarak kabul eder ve insanın iç ve dış yolculuğunu yönlendiren değerler bütünü olarak tanımlar.

Necip Fâzıl, Müslümanca düşünmeyi telkin ederken bunun esaslarını da net bir şekilde anlatır. Onun bu konuya yaklaşımı daha ziyade anlam kaymasına uğrayan ve içi boşaltılan değerlerin tekrar ihyâ edilmesine yönelik eleştirel ve mukayeseli bir üslûpla görünürlük kazanır. Müslüman hitabına mazhar olan insanların taşınması gereken nitelikleri sıraladıktan sonra Müslümanlığı bir marka olarak kullananları ağır bir dille eleştirir. Düşünsel bir körlük hali olarak tanımladığı yobazlığın din alanındaki görüntüsünü ise ‘ham softa/yobaz’ olarak niteler ve bu tipin en belirgin özelliğinin ‘aşksızlık’ ve ‘hikmetsizlik’ olduğunu söyler. Marka Müslümanlığı sadece şekil üzerinden görünür olmaya çalışan içi boş bir yönelimdir. Nitekim İslamî özün bütün eylemlere sızması gereken bir toplumda bu insanların varlığı dine ve dindarlara duyulan güvenin de sarsılması sonucunu doğuracaktır. Bugün de güncelliğini koruyan bu algı ne yazık ki dış görünüş itibarıyla ve doğal olarak başkalarının gözlerine görünme amacı taşıyan bir dindarlık yanılgısı içinde en büyük zararı İslam'a ve samimi Müslümanlara vermektedir. Aynı yozlaştırıcı

etkinin İslamcılık düşüncesi için de söz konusu olduğu söylenebilir. Özellikle siyasi bir içerikle yapılanan İslamcılık, teorik ilkelerini İslam inancından alma kaygısı taşıırken aynı kaygı eylem planında gözetilmemekte hatta ortaya çıkan sonuçlar tam bir çelişki manzarası arz etmektedir.

Necip Fazıl, İslam'ın gözlüğüyle dünyaya bakmayı telkin eder. Ona göre, hayatı topyekün kuşatacak bir pratik ancak İslam inkılâbı ile mümkün olacaktır ve İslam inkılâbının gerçekleşmesi derin ve gerçek Müslümanların varlığıyla mümkün olabilir. Necip Fazıl, derin ve gerçek Müslümanı, *“dünya ve insan kadrosunun bütün iş ve fikir muhasebesini muvazeneleştirmiş, (...) yapılacak ve yapılmayacak her şeyi tespit etmiş, bütün istikametleri keşfetmiş ve işaretlemiş, bu hayatın yaşanmak zahmetine değer bütün kıymetlerini tablolaştırmış, (...) idrak ve tevekkülün çilesini nihaî hassasiyetle doldurmuş, nihaî vecd, zarafeti huzur ve sükûna varmış kâmil insan örneği”* (İdeolocya Örgüsü , s.167) olarak tanımlar.

Necip Fazıl'ın dine bakışını sadece emir ve yasaklar üzerine verilen hükümlerden ibaret görmeyerek insanı ve cemiyeti içten içe inşâ edecek bir hayat nizamı olarak okumak gerekir. Bu sebeple *“Son günüm olmasın dostum, çelengim, top arabam/ Alıp beni götürmüş tam dört inanmış adam”* dizeleriyle sınırlandırılmayacak derinliği hâiz bir dünya ve öte âlem görüşü yorumuna ulaşmak gerekir.

Necip Fazıl'ın, merkezinde İslam'ın yer aldığı düşünce sistemini kişiler düzleminde temsil edenler 'özlenen ve beklenen gençlik' olarak tanımlanan, içinde geleceğin tohumunu barındırdığına inanılan ve aksiyonun aktarıcısı konumundaki gençlerdir. Bu sebeple o, dinî konulardaki telkinlerini gençliğe yüklenen sorumluluklar çerçevesinde örneklendirilerek anlatır.

Necip Fazıl'a göre özlenen gençliğin sahip olması gereken vasıflardan ilki aşktır. Montesquieu'nun bir sözüne atıf yaparak; 'Aşklarını kaybettiler ve kaybolup gittiler' der. Ona göre Allah'ın aşksız adama ve cemiyete rızası yoktur. Burada ifade ettiği aşk tıpkı ıstırap ve çile gibi insan varlığını kesinleyen onu derinleştiren özelliklerden birisidir. Ahmet Haşim'in "melâli anlamayan nesle âşina değiliz" dizesindeki sarsıcı hitap, Necip Fazıl'da aynı istikamete doğru ancak aşk ve çile kelimeleriyle gerçekleşir. Tüm bunlar düşünme ve var olma emaresi hükmündeki dışavurumlardır. Melâl duygusuna sahip olan kişi, kâinattaki nizamı heceleyerek okuyabilen idrak kabiliyeti gelişmiş insandır. Necip Fazıl'a göre de 'dünyayı ense kökünde dolaştıran' bir adamın hissesidir çile çekmek. Bu fiiller aynı zamanda bir kemâlât sürecine işaret eder. Yunus Emre'nin, "Bu yol uzundur, menzili çoktur; geçidi yoktur, derin sular var" dizelerinde resmettiği bu iç yolculuk, çile ve sancıyı yolcusuna azık olarak sunar.

Necip Fâzıl, 'en güçlü hayat adalesi, ruh adalesidir' derken ihtiyarlığın da madde adalesi ile birlikte bu ruh adalesinin pörsümesiyle gerçekleşeceğini ifade eder. Onun gence yakıştırdığı bir başka maharet ıstırap çekebilme kabiliyetidir:

“Genç adam ıstırap çekebilme kabiliyetine mâlik olan adam demektir. (...) Çünkü oluş bir hummadır. Nasıl tohum çatlarken alev alev yanarsa, kaynayan su fıkırdar ve inlerse, nasıl toprak altında kömür milyonlarca sene yatar kavrulur ve elmas olursa, oluş baştan aşağı böyle bir çile hummasından ibarettir. Bu ıstırapı çekmenin haysiyeti gencin şiarı ve hakkıdır. Hakikî genç, mustarip insandır. Boyuna, olmaya çalışan, boyuna kendini aşmaya çalışan.” (Sahte Kahramanlar, İman ve Aksiyon, s.181)

Büyük Doğu düşüncesini İslamiyet'in emir subaylığı olarak tanımlayan Necip Fazıl, açtığı bütün başlıkların merkezine bu vurguyu yerleştirir. O sebeple sanatçının dine bakışını

diğer meselelere bakışından ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Bu düşünce tarzı dünya ve ahiret konusunda da dengeli bir yaklaşım sergilemesini sağlar. İslam'ın terakkiye engel olduğu fikri etrafında kümelenen kesimlere karşı Necip Fazıl'ın din ve dünya dengesine dair düşünceleri Müslümanları bu konuda şuurlu davranmaya sevk edecek ufuk açıcı telkinler içerir.

“Böylece İslamda dünya, gerçek ve üstün müminler için, birtakım batıl itikatlarda ve inanış sistemlerinde olduğu gibi, fâniliğe inanıldıktan sonra herkesin arkasını döneceği ve kabuğuna çekileceği bir mahkûmiyet planı değil, içyüzü biline biline bütün iş sahalarıyla kucaklanacak, atom atom sayılacak, tertiplenecek ve düzenlenecek bütün bir beşeri hâkimiyet planıdır.” (İdeolocya Örgüsü, s.102)

İslam'ı bir aksiyon davası olarak gören Necip Fazıl, kişilerin yerine iman ve fikre kıymet verilen bir anlayışın dinin özüne uygun olacağını belirtir. Dünya, 'büyük oluş'a atlanacak bir basamaktan ibarettir. Öyleyse bu ilkeler ışığında 'bir adam yaratmak' ancak *“dünyayı ve ötelere asma köprüyle bağlayan ve her iki tarafın hakkını veren üstün cemiyet”* hedefiyle mümkün olabilir.

2. Felsefi Veçhe: “Bir fikir ki sıcak yarada kezzap”

Genç adam, düşün! Evvelâ, insanoğlunun düşünmekten büyük haysiyeti olmadığını düşün!”

(NFK, 101 Çerçeve)

Felsefi veçhede dair ilk düşünceler zaman ve zaman algısına dair vurgularda kendisini hissettirir. Necip Fazıl, zamanı “Allah'ın eşya ve madde üzerine attığı bir ağı” olarak tanımlarken bu mesele üzerine kafa yoran yerli ve yabancı düşünce adamlarının görüşlerinden bahseder. İnsanın zamana tasarrufunu zamanı idrak biçimiyle ilişkilendiren Necip Fazıl, hafıza yoluyla mâzîye, hayal yoluyla istikbâle uzanabilen insanın şimdiki zamana ve âna yeterince dikkat etmediğini söyler. Halbuki geçmişe intikal edecek olan istikbâl, hâlde şekillenmektedir. Bu yüzden kişi, zaman idrâki içinde bulunduğu ânın sorumluluğunu üstlenerek gereklerini yerine getirmekle mükelleftir. Şâir, *Zaman* başlıklı şiirinde de bu konudaki soru ve sorgulamalarına yer verir:

Nedir zaman, nedir?

Bir su mu, bir kuş mu?

Nedir zaman, nedir?

İniş mi yokuş mu?

Necip Fazıl'ın zaman konusunda sorduğu ve cevabını aradığı temel soru, “Şimdi değilse ne zaman?”dır. Hayatın akışı içerisinde önceliklerini belirlemekle uğraşırken geçip giden zamanı idrak edemeyen kişiler için sarsıcı bir sorudur bu. Hemen harekete geçmeyi telkin eden bu ifade, zamana mahkûm olmama halinin bir dışavurumudur.

Necip Fazıl'ın felsefi düşünme biçimini görebileceğimiz bir başka çatışma akıl ve kalp arasındadır. Öncelikle aklın sınırlarını tartışmaya açan Necip Fazıl, İslam düşünürleri ve Batılı filozofların bu konudaki sözlerini örnek olarak kullanarak aklın yetersiz kaldığı durumlardan bahseder. Bununla birlikte akla atfedilen öneme de değinen üstad, en akılcı yaklaşımın aklın sınırlarını kavramakla mümkün olacağını ifade eder:

“Akıl, kendisi olmadığı vakit hiçbir şey yapamayacak olan, kendisini her şey zannettiği vakit de hemen sıfıra inen ve ebedî felakete köprü dayayan, en büyük ilahî nimetle en korkunç hüsrân vesilesi arasında, bir bakıma harikalar harikası, bir bakıma da aşağıının aşağısı bir vasıtacılıktan başka bir şey değildir. Bu vasıta, ayağını iman bukağısına taktığı andan itibaren, nimet ve kurtuluş vasıtalarının sultanı oluverir.” (İdeolocya Örgüsü, s.164-172)

Sorgulamaya dayanmayan her hareket ezbere yönelimlerden ibarettir. Necip Fazıl'ın madde ve mânâ kahramanlarından bahsederken bir fikir kahramanı olarak Sokrates'i öncelikli olarak zikretmesi soru ve sorgulamanın aksiyoner bir kimliğin inşasındaki yerine vurgu niteliğindedir. Onun yetişmesini istediği nesil, kâinatı muhasebe edebilen, kendisini tanımlayabilen ve ötekinin farkında olan bir gençlikten kaynağını alacaktır. “Muhasebe” şiiri de bu fikri açıkça dile getirdiği şiirlerinden birisidir:

“İşte bütün meselem, her meselenin başı,
Ben bir genç arıyorum, gençlikle köprübaşı
Tırnağı en yırtıcı hayvanın pençesinden,
Daha keskin eliyle, başını ensesinden,

Ayırıp o genç adam, uzansa yatağına;
Yerleştirse başını, iki diz kapağına;
Soruverse: Ben neyim ve bu hal neyin nesi?
Yetiş, yetiş, hey sonsuz varlık muhasebesi”

Necip Fâzıl külliyatı farklı disiplinler ışığında okunması gereken çok yönlü metinlerden oluşmaktadır. Bunlar içerisinde ağırlığı hissedilen alanlardan birisi felsefedir. Bilhassa çatışma ve sorular üzerinden dile getirilen felsefî yorumlar insanın kendisini sorgulaması gereken başlıca alanlara gönderme yapar. Sözelimi; akıl ve kalp yahut ruh ve beden çatışması fikir yazılarında olduğu kadar şiir ve tiyatro metinlerinde de bireysel sorgulamalar ekseninde sunulur. Üstâdın davasında önemli bir düşünsel hedefe gönderme yapan ve aynı zamanda bir tiyatro oyununa isim olan *Bir Adam Yaratmak*, felsefî düşünme biçiminin baş kişi Husrev'in şahsında sunulduğu bir metindir. Eserde baş kişinin ruhsal arayışları ve bunalımları ön planda yer alırken ‘babasızlık’ motifi ile hayata atılarak bir rehberden mahrum olması ve pasif bir annenin, babanın bıraktığı boşluğu doldurmaya muktedir olamaması baş kişinin dramı etrafında ele alınır. Baba, kendisini bahçedeki incir ağacına asarak intihar etmiştir. Oğul da aynı kaderin kendisi için tekrarlanacağından endişe ederken bir taraftan da ölüm, kader ve akıl gibi kavramlar üzerinde düşünmeye başlar. Çevresindeki diğer insanlar onun mücadele içinde olduğu nefsi ve yaşadığı ikilemleri kişi düzleminde temsil eden simge değerlerdir. Metinde maddî ve biyolojik bir düzeyde var olmaktan ziyade felsefî anlamda var olabilme çabasına mâtuf bir mücadele vardır. Bu mücadelede koşulsuz akla teslim olanlar tarafından deli olmakla itham edilen Husrev, kaderine rıza göstererek bu sıfatı kabul eder. Ancak sorgulama melekesini yitiren insanların içine düştükleri sıradanlaşma da Husrev'in ağızından eleştirilir:

Husrev: -“Nevzat'a sorarsanız bütün dünyanın dörtte üçü delidir. Hele bütün birinci safta gelenler: Peygamberler, sanatkârlar, âlimler, inkılâpçılar...”

Nevzat (Husrev'e): -*İnsan durup dururken de tabî saflardan çıkamaz. Böyle olması için tabî olmayan bir sebep lazımdır.*

Husrev (Öfkeli): *-Boyuna tabii olmayan insanı tarif edersiniz. Bir de tabii insanı etsenize! Kim bilir meydana nasıl bir tip çıkar? Vahşilerin putları gibi bir şey. İnsan şeklinde bir odun. Hafızası, hayali, teessürü yok. İttiğin zaman gidiyor, bırakınca duruyor. Bu mu tabii adam?*” (Bir Adam Yaratmak, s. 39)

Hassasiyetleri gelişmiş insanların toplumdaki sıradanlık karşısında tutunamamalarının eleştirisini yapan Necip Fazıl, şaşmaz metotlarla ölçümler yapmaya çalışan Doktor Nevzat'ın şahsında insan gerçeğini pozitif bilimlerin veriyle anlamaya çalışan anlayışı eleştirir. Necip Fazıl'ın çağın gerekleri karşısında özlemine duyduğu insan, madde ve mânâyı birlikte fethetmeyi başaran kişidir. Sadece madde planında keşifler yapmak mânânın kaybolduğu bir zeminde hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Nitekim tarih bunun örnekleriyle doludur. Toprak kaybının önlenmesi ruhsal çöküşü engel olamamıştır:

“İslam, topyekün madde ve topyekün ruh kadrosunda hakiki fatihliği emreder ve hakiki fatihlerin ulvi iş çerçevesini belirtir. Bu yüzdendir ki İslam siyasetinin ana gövdesi, madde ve ruh fatihliklerinin sayısız iş ve fikir dalını nefsinde düğümleyen yekûn hattıdır. “ (İdeolocya Örgüsü, s.113)

“Ben vatani, mekân yani madde sahasında kurtaranların, onu zaman, yani ruh sahasında kalkındırabildiklerini sananlardan değilim ve itiraf etmek zorundayım ki İstiklal Savaşı gibi destanlık bir hamleden sonra Türk ordusu özlediği ruhi teçhizata nail olamamış, için için acıklı bir bunalım halinde süren bu hal bilhassa İkinci Dünya Harbi devresinde su yüzüne çıkmaya başlamış.”(Türkiye'nin Manzarası, s.27)

Necip Fazıl, insanın varoluşuna yüklediği felsefi anlamı araç değerlerle amaç değerler arasındaki denge prensibi üzerine kurar. Anlam ve değer duygusu üzerine kurulu olan insan doğası, araç değer olarak nitelenen maddeyi yücelttiği taktirde üzerinde durduğu mânâ zeminini kaybedecektir. *“Maddeci, insanı değerli olandan, insan hayatını soylulaştıran, anlamlı kılan her şeyden eder”* (Mengüşoğlu, 1988: 106) İnsanın eylemlerini yöneten bir değer duygusunun olması o insanı ruhsal bütünlüğe ulaştıracağı gibi içinde yer alacağı topluma da birleştirici ve yapıcı katkılar sağlayacaktır.

Hayatın sınırlılıklarının ve ölüm gerçeğinin farkında olmasına rağmen ölümü aşan bir tasavvura sahip olan kişi, Necip Fazıl'a göre felsefi bakışın açtığı pencerelerden nasiplenen düşünce insanıdır. Düşünmeyi insanın en haysiyetli fiili olarak görmesi de bir çile olarak kutsadığı bu eylemin kişiyi insan mertebesine yükselten gücü sebebiyledir. Ona göre toplumun madde ve mânâ sahalarında ihtiyaç duyduğu kahramanlar vardır ve bu kahramanların temel vasfı düşünce çilesi çekmeleridir.

Necip Fazıl düşüncesinde kahraman ve kahramanlığa dair tanımlamalar önemli bir yer tutar. Ona göre kahraman, *“her sahada ve bütün hareket tecellilerinde üstün varlığa, üstün oluşa yol açan, kendisini ve cemiyetini aşan, insanı ve cemiyeti yoğuran ve nefslerini aşmaya davet eden, zamani delen ve mekânı yırtan, hamle örneği üstün insan”*dır. Kahramanın doğru bir şekilde tanımlanması çok önemlidir. Çünkü kişinin kendisini ve öncü kabul ettiği kahramanı doğru tanımlamadığı bir ortamda bu boşluk sahte kahramanlar tarafından doldurulacaktır. Necip Fazıl'ın bu konuda ortaya koyduğu düşünceler bugün “kahraman” tabirinin ne ifade ettiği üzerinde düşünmeye sevk etmektedir. Mitolojik metinlerde doğaüstü güçlerle savaşarak, Dede Korkut hikâyelerinde ‘ad alma’ya lâyık bir hüner sergileyerek, savaşlar döneminde elde kılıç at sırtında ve sonrasında top, tüfek ve bombayla elde edilen bir mertebe iken bugünün şartlarında

insan nasıl kahraman olabilir?

Nurettin Topçu, “Beklenen Gençlik” başlıklı yazısında, devirlerin ruhunun kendi kahramanlarını doğuracak şartları hazırladığından bahsederken “*Her devrin gençliği, kendi enerjisini harcayabildiği âlemde yaşıyor. Eski Mısır’ın gençliği tabiatla çetin mücadelenin sahnesinde, Sümer gençliği tapınakta, Yunan geçliği olimpiyatlarda, Roma gençliği ise forumda kendi simasıyla görülmektedir*”(Topçu, 2016:19) der ve ardından bizde gençliğin uğradığı ilk yıkımı Servet-i Fünûn nesliyle başlatır. Devir devir analiz ettikten sonra bu yıkım karşısında uygulanması gereken reçeteden bahseder. Amaç, hasta ve şaşkın bir nesli Allah’a giden yolda yeniden canlandırmaktır. Topçu, bunu bir maarif işi olarak görür ki bu mesele bugün onulmaz yaralarımızdan biri olarak çözüm beklemektedir. Maarifin sadece bilgi sahibi olmakla eşdeğer tutulduğu bir bakış açısının insanlara engin ufuklar açması beklenemez. Necip Fazıl’a göre ufuk sahibi olmak bugünün kahramanının vasıflarından biri olmalıdır.

Dünya yolculuğunu bir kutlu sefer ciddiyetiyle yapan insana bu seferde refakat edecek yoldaşların mahiyeti de oldukça önemlidir. Yoldaşlığı sadece fiziksel bir birliktelik ya da yan yanalık olarak düşünmek yürünen yolun mahiyetinin idrakine varamamak anlamını taşır. Yol ve yoldaşlık konusunda Gödel ve Einstein’ın arkadaşlığı çok etkileyici bir örnektir. Her ikisi de Princeton Üniversitesi’nde çalışırken Einstein yaşlılığına rağmen sadece Gödel’le birlikte yürüyerek eve dönebilmek için kuruma gitmeye devam eder. Yoldaşlık, yürünecek yolun mahiyetini ve mesafesini de belirler. Buradaki yoldaşıktan kasıt, zihinsel bir çoğalmaya vesile olan birlikteliklerdir. Necip Fazıl, birliktelikten doğan bu uyumu “ruh orkestrası” olarak tanımlar. Ortaya çıkan ürünün niteliği bu orkestrayı oluşturan seslerin samimiyeti ve uyumundan kaynaklanmakta aksi taktirde sahte kahramanların seslerinin karıştığı bir yerde sadece Latince’de “Felix Culpa” olarak tabir edilen dışarıdan olumlu gibi görünen ama içinde felaket barındıran ürünler ortaya çıkmaktadır.

Necip Fazıl’ın kendisini adadığı, beklenen neslin inşâsı projesinde işin ruhunu oluşturan temel kavramlardan birisi de aksiyondur. Şahsiyetin ortaya çıkabilmesi için ön şart olarak görülen aksiyonun olmadığı yerde çilesi çekilmemiş düşünceler ve aşksız bir toplum vardır. Böyle bir toplumda da yaratıcı hamleler ortaya çıkamaz. Nitekim aksiyon, “*bir işle, bir oluşla, onu doğuran fikir arasındaki âhenk ve münasebet mânâsındadır ve lisanımızda barışabileceği tek kelime ‘amel’dir. (...) Yapıcı, doğurucu, meydana getirici, icâd edici fikir olmadan aksiyon olamaz*”(Sahte Kahramanlar-İman ve Aksiyon, s.89).

Necip Fazıl’ın ‘filde erimiş fikir’ olarak tanımladığı aksiyon açısından bugünün problemlerine bakıldığında teori ve pratik arasında yaşanan çelişkilerin esasen aksiyon düşüncesinin layıkıyla anlaşılmasından kaynaklandığı sonucuna varılabilir. Söylem ve eylem arasındaki tutarsızlık kendisini, köklerini ve gücünün sınırlarını bilmeyen bir insanın samimiyet ve iman birlikteliğinden doğacak aksiyondan mahrum kalmasından ortaya çıkar. Sahte kahramanların türemesinde elverişli bir iklimin oluşmasında da tefekkür eksikliği ile birlikte bu çelişkilerle yönünü bulamamış zihin dünyası etkilidir.

Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*’nde ‘yedi ölüm’ olarak adlandırdığı yedi tehlikeden bahseder. Bunlar; Ham ve kaba yobaz, köksüz ve taklitçi nesiller kolu, fikirsizlik, siyasî temsilci olarak Chp, komünizma, faşizma ve nazizma, Garp emperyalizmi. İç ve dış tehditler olarak sıraladığı bu unsurların büyük bir kısmının bugün de güncelliğini koruyor olması bu konularda aksiyoner bir bilincin ortaya çıkamadığı gerçeğini göstermektedir.

Şiir ve sanat zevkine sahip olmayı felsefî düşünme kabiliyetine sahip olmakla birlikte mânâ kahramanının vasıfları arasında kabul eden Necip Fazıl, iç ve dış âlemlerin fethini gerçekleştirecek bir kahramanın düşünce ve aksiyon ile ruhta kurtuluşu sağlayacağına inanır. Yaşanmaya değer bir hayatın izini süren bu kahraman için düşünmekten yorulan bir beyin ve maneviyat açısından itminana kavuşmuş bir kalp uyum içinde çalıştığı taktirde hakikate ulaşmak mümkün olacaktır.

3. İctimâî Veçhe: “Durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak”

Ferdin dünya ve cemiyet içindeki yerini sorgularken, cemiyetin çıkarları için ferdi harcayan sistemleri de ferdin menfaatleri için cemiyetin zarar görmesini de bir takım ideolojiler etrafında eleştiren Necip Fazıl, dünya ve ahiret dengesini kuran hem fert hem de toplumun haklarını gözetten İslam inancına dayalı bir sistemi idealize eder.

Bir şeyi biliyor olmakla bildiğini sanmak arasındaki fark üzerinde duran Necip Fazıl, bilhassa İslam inancının böyle bir kayıtsızlıktan dolayı eksik ve yanlış anlaşıldığını, bu olumsuzluğun da toplumsal ayrışma ve dindarlara duyulan güveni sarstığına işaret eder. Gerek Türkiye gerekse dünyanın farklı ülkelerinde İslamofobi adı altında beslenen olumsuz algı, bir bakıma Necip Fazıl'ın yıllar önce dikkat çektiği bu zaafın büyük boyutlara ulaşmasının bir sonucudur.

Farkında olmak, bilmek ve idrak etmek sağlıklı bir zihinsel inşanın aşamaları olarak Necip Fazıl düşüncesinde ön plana çıkarılır. Öyle ki yok saymak yahut görmezden gelmek, çevresine uyanık bir dikkatle bakmak mecburiyetinde olan insanın gaffete düşmesini hazırlayan tavırlardır. Düşmanın varlığının bile kişinin hayatta kalma refleksini canlı tuttuğuna inanan şair, “Düşmanıma” başlıklı şiirde bu rabıtayı şu şekilde dizeleştirir:

*“Ey düşmanım, sen benim ifadem ve hızımsın;
Gündüz geceye muhtaç, bana da sen lazımsın.”*

Karlofça'dan bu yana geri kalmış, yenilmiş, “hasta”, geç ve arada kalmış, aşağılık kompleksi içinde olan, en nihayetinde maalesef başkası eksenli bir kimlik inşasının yabancılaştırdığı bir zihinsel süreç yaşatıldı Türkiye’de. Bu âdetâ öğrenilmiş çaresizlik havası içerisinde bir zırh gibi bütün yıldırımları göğsünde söndürmeye çalışan isimlere baktığımız zaman hepsinin, yeni nesle özgüven aşılama noktasında ciddi etkilere sahip olduklarını görürüz. Bu öncü isimlerin hepsinde –üslupları farklı olsa da- Tevbe Sûresindeki ikazın yankılandığını hissedilir: “*Üzülme! Allah, bizimledir.*” Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı’nda doğrudan ve diğer manzumelerinde dolaylı olarak; Sezai Karakoç, diriliş vurgusuyla; Nurettin Topçu hareket düşüncesi ve isyan ahlakıyla; Necip Fazıl, aksiyon düşüncesiyle bu telkini dillendirirken toplumun ihtiyaç duyduğu ümit ve uyanışı hem teori hem de pratik düzleminde hayata geçirmeye çalışırlar. Tüm bunları her dönemde bir çağrı, –karşılık bulması gereken bir çağrı olarak- okumak/okutmak zorundayız.

Necip Fazıl, temel bir ihtiyaç olarak gördüğü ruh ve kültür terbiyesinin olabilmesi için öncelikle kimlik bilincinin ve aidiyet duygusunun bilinçli bir istikamette gelişmesi gerektiği düşüncesindedir. O, içine düştüğümüz “manevi zindan”dan kurtuluş için sahip olduğumuz gücün farkına varmak ve iç ve dış hayatımıza ait kaynakları kurutan hastalıkları teşhis ve tedavi etmemiz gerektiğine vurgu yapar. Bu konuda çözülmesi gereken en önemli çıkmazlardan biri Doğu ve Batı’ya bakıştaki problemleri algılamadır. Batı’nın, kendisini net bir şekilde tanımlamasına karşın yönünü Batı’ya dönen bir cemiyetin ne karşısındaki yapıdan ne de kendisinden haberdar

olması Batı'yla kurulan ilişkinin köksüz ürünler ortaya koymasına sebep olmuştur. Batı, Yunan aklından, Roma nizamından ve Hıristiyanlık ahlak ve hassasiyetinden ibaret olduğunu söylerken bu bileşenlerin bizdeki karşılıklarını din, akıl ve nizam açısından isimlendirememek meselenin çıkışsızlığa sürüklendiği yerdir. Hem Batı'nın çektiği çileyi bilmek hem de çilesi çekilen düşüncelerin sevkiyle hareket etmek kimlik inşasında sağlıklı bir yöneliş olabilir:

“Garp cemiyeti, kendi ruhunu aramaktadır. Fakat biz Garbın çektiği çileyi bilmiyoruz ve onun hummasına yabancı yaşıyoruz. Onun döktüğü, sokağa attığı eşyayı; kedilerin, köpeklerin sabaha karşı burunlarını soktuğu çöp tenekeleri gibi karıştırmakla teselli buluyoruz.” (Sahte Kahramanlar, s.149)

Doğu ve Batı arasındaki farkları kavradıktan sonra iki medeniyet arasındaki iletişimin nasıl sağlanması gerektiği konusunda Necip Fazıl, ruh ve maddeye bakış hususundaki ayrılığı temel hareket noktası olarak alır. Bu farklılığı *İdeolocya Örgüsü*'nde *“Doğu ruha, Batı da maddeye, dürbünün doğru tarafıyla bakmış; Doğu maddeye, Batı da ruha, aynı dürbünün tersini çevirmiştir. Doğunun gidiş ve usûlü bütün hak ve batıl kollarıyla bu dünyanın ötesini; Batının gidiş ve usûlü de, bütün şubeleriyle bu dünyayı fethetmek oldu. Böylece, biri yumruğunu çözüp bu dünyayı elden düşürürken, öbürü yumruğunu sıkıp bu dünyayı avucunun içine aldı”* ifadesiyle formüle etmiştir.

Kendisini “Asyacı” olarak niteleyen Necip Fazıl, 1939'da kaleme aldığı bir yazısında Avrupalılığı, ruh ve madde arasındaki dengeyi koruyamamakla malul görür. Asya'daki eksiklik ise müsbet bilgiler manzumesine uzak kalmasıdır. Necip Fazıl'ın batılılaşma konusundaki teşhisi, Doğu'nun ruhunu bulurken maddeyi ihmal etmesi ve bu sebeple Batı'nın çelmeleri karşısında direnç gösterememesidir. Asıl eksiklik saf ve büyük tefekküre sahip kafaların yetişmemesidir. *“Bir zamanlar Batı ülkelerine birer eyalet gibi bakan, karaların ve denizlerin hâkimi Türk, ezelden beri saf ve büyük tefekkür kafaları yetiştirmemek yüzünden, ne Doğuyu ne de Batıyı köklerine kadar müşahade edebilmiş; derken Batı'nın birdenbire fişkırdığı müsbet bilgiler umacısı karşısında küçük dilini yutmuş ve o yutuş, bu yutuş, ruhu ve kolları bağlı, bugüne kadar gelmiştir”* (İdeolocya Örgüsü, s.63-70).

Necip Fazıl için Batıyı anlamış olmak onun üstün olduğu ve zaafa düştüğü noktaları kavramakla mümkündür. *“Madde planına hâkim ve ruh planına mahkûm tezadını en haysiyetli çapta görmek”* şeklinde özetlenebilecek bu düşünce kendilik bilincine sahip bir neslin inşası için son derece önemlidir. Doğunun içine düştüğü durumu ucuzluk olarak niteleyen Necip Fazıl, bu durumun büyük şahsiyetlerimizin sahneden çekilip yerine Doğuyu kaybetmiş, Batıyı da bulamamış olan çeyrek münevverlerin almasına bağlar. Bu içten çürüme sonucunda toprağını Batı'nın elinden kurtaran Türkiye'nin ruhu esir düşmüştür.

Necip Fazıl, Türkiye'nin İslam dünyasındaki merkezî konumuna değinir ve Tanzimat'tan itibaren her alanda kendisini hissettiren nitelik kaybını ‘ucuzculuk’ olarak adlandırırken, yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmelerin sadece Türkiye'yi değil tüm İslam ülkelerini etkileyeceğine dikkat çekerek bir sorumluluk bilincinin oluşması için çaba sarf eder:

“Tanzimat'tan bugüne doğru gelen kahramanlar panoramasını sadece ucuzculuk zaviyesinden ölçüye vurursanız her şeyin iç yüzünü görmüş olursunuz. O günden bugüne edebiyat ucuz, mimarî ucuz, musîkî ucuz, fikriyat ucuz, siyaset ucuzdur. Ve bu ucuzluk bizden, bir zaman Doğu âleminin bayraktarı olan bizden sızarak, Doğunun her köşesine, Suriye'ye, Mısır'a, Irak'a, İran'a, Pakistan'a her tarafa yayılmıştır” (İdeolocya Örgüsü, s.361)

“Bunların seviyesini tayinde en güzel tabir, Fransızların (Culture de Caporal-Onbaşı Kültürü) dedikleri ölçü. (...) Onbaşı kültürü, cihanı bütün meseleleriyle ilkokulun okuma kitabı çağında tanıdıktan sonra bu tanımayı kültür zannetmek ve artık hiçbir meseleye nüfuz edemez olmak, bilme ve anlama istidadını da kaybetmek diye ifade edilebilir. Onbaşı kültürü bazı meselelerin kabuğunu görüp içine ebediyen yabancı kalmanın ve sefil bir fikir çilesiliği içinde mağrur bir hamakat edasına bürülü, rol kesmenin ve lügat paralamanın en canlı ifadesidir; ve bu ifadeyi hele Cumhuriyet devri politikacılarında, tek tel sırması ve tek düşmesi eksiksiz bir üniforma gibi seyretmekten kolay bir şey yoktur.”(Türkiye'nin Manzarası, s. 15)

İdeal insanın kimlik inşâsında deva bulunması gereken en mühim illetlerden birisi de tefekkür eksikliğidir. Tefekkür eksikliğinin ortaya çıkmasına sebep olan zaafı, yobazlık olarak niteleyen Necip Fazıl, asırlardır gerek Türkiye’de gerekse İslam dünyasında yaşanan zihin tutulmasının sebepleri üzerinde düşünmeye davet eden görüşler ileri sürer. Bilgiyle temas kurmadan kesin doğrularını bilgi olarak gören ‘yobaz ve ham softa’, hayret makamından mahrum olup bu durum bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Necip Fazıl’ın ‘aptal bir inanışla ahmak bir reddediş arasındaki tip’ olarak tanımladığı yobaz insan, soru ve sorgulamadan uzak akli putlaştıran bir kesin inançlıdır.

Yobazlığı aklın sınırları konusundaki tartışmalarla birlikte ele alan Necip Fazıl, Allah’ın sırtımıza yüklediği bir imtihan olarak nitelediği akıl konusunda Batılı filozof Bergson’un ifadelerinden yola çıkarak bu konunun hem Doğuda hem de Batıda tartışılan taraflarına dikkat çeker:

“Bergson akli yıktı. O zaman akılcılar dedi ki:

- ‘Sen akli yıktın, kabul edelim yıktın; ama yine akılla yıktın!’

Bergson bu itiraza cevabını vermek için son eserlerinden birini yazdı. Din ve Ahlakın İki Kaynağı... Orada cevap verdi:

- ‘Ben akli yıktım! Evet akılla yıktım! Şu halde akla düşen son hamle kendi hiçliği idrak ve intihar etmiş’”(Okay, 2001: 183).

Birey ve toplumdaki değer hükümlerinin çabucak değişmesi ahlakî bir tutarsızlığın sonucu olabileceği gibi ayağını yere basmayan kimliksiz ve hafızasız bir neslin içine sürüklendiği bir bataklık hazırlayıcısıdır. Bir dönem erdem olarak kabul edilen bir vasfın değişen şartlar sonucu kınanacak bir özelliğe dönüşmesi yahut bunun tam tersi bir durum, toplumun dayandığı temellerin günübirlik ve köksüz olduğunu göstermektedir. Bu konudaki değişimi Necip Fazıl, *“her meselenin, her inanışın, her formülün softası ve softalığı vardır. Dün Mansur’u din namına didik didik paralayan softa, yarın bir başka Mansur’u dinsizlik uğrunda öldürebilir”* örneği ile ifade eder.

Kimlik inşâsında, kişinin çevresine ve iletişim içinde olduğu araçlara yüklediği anlamlar da oldukça belirleyicidir. İnsanı cevherinden uzaklaştıran unsurlardan biri olan makine bir sembol değer olarak Necip Fazıl külliyatında insan doğasına mugayir yönleriyle eleştirilir. Madde ve maddeye düşkünlük gösteren insan, Necip Fazıl’ın eserlerinde karşı güç grubunda yer alır. Madde ile olan ilişki sadece iktisâdî bir mesele olmayıp kişinin kendisini tanıma ve tanımlama, dünyayı algılama ve inanç düzleminde de etkilerine maruz kaldığı bir durumdur. Sorunları madde planında algılayıp yine maddi araçlarla çözüm bulmaya çalışmak bireysel ve toplumsal yozlaşmaya sebep olan bir yanılgıdır. Bugün de mevcudiyetini koruyan bu durum,

maddenin şekle bağlı algıyı harekete geçirmesi sebebiyle daha kolay ve çabuk görünen yüzünün ön planda olmasıdır.

Necip Fazıl, makineleşmenin insanın özgünlüğünü silen yönüne vurgu yaparak maddenin gücüne teslim olan düzeni eleştirir. O, maddî kalkınmaya karşı olmamakla birlikte makinenin insanı tektipleştiren tahakkümüne karşı çıkar. Bu konuda benimsediği temel düstur, “makineyi yapacak makine yapılmadıkça makinenin sömürücü ve öldürücü bir şey olduğu” tezidir. Makinenin el emeğini silmesi ve fabrikasyon üretimin niteliksiz ve ucuz yığınlar ortaya çıkarması madde ile kuşatılan insana yönelik ciddi bir tehdittir. Makineleşme sürecini idrak etmeden makineye teslim olmamak gerektiğini belirten Necip Fazıl, Batı'nın geçirdiği evreleri tam anlamıyla öğrenip analiz etmeden doğrudan sonuç olan teknolojik ürüne yönelmeyi basit ve sığ bir yaklaşım olarak değerlendirir:

“Bize düşen ilk iş, makineyi yapan makineyi ezbere yapmak değil, bütün mes’ut ve bedbaht macerasıyla çizgi çizgi ve nokta nokta Batı’yı tanımak, onun makineyi ve her şeyi nasıl yaptığını ve sonra eserine nasıl mahkum olduğunu bilmek, bugün içinde çırpındığı ruh buhranını anlamak ve mahrum olduğu iman müeyyidesine sahip ve ilacına mâlik olarak teknoloji ve makineye kucak açmaktır” (Türkiye'nin Manzarası, s.68).

Bu ifadelerden hareketle telkin edilen düşünce, tarihî olayların sebep ve sonuçlarıyla birlikte kavranması ve bilhassa Batı'nın bugün geldiği noktayı tarih felsefesi ışığında yorumladıktan sonra onu bir muhatap olarak kabul etmeye yöneliktir. Aksi taktirde Batı'dan aldığı parçaları ithal ederek kendi ülkesinde birleştiren kişi ona göre zekâ engeli olan çocuğuna mareşal elbisesi giydirerek onunla böbürlenilen babaya benzer. Takma kalple yaşamak yerine kalbimizi çelikleştirmeyi telkin eden Necip Fazıl, taklitle dayalı Batı yönelişini her fırsatta ağır bir şekilde eleştirir.

Necip Fazıl, yaşamak fiilini sadece canlı olmakla eşdeğer görmez. O, canlı olduğu halde ölü kabul ettiği insan tipini tanımlarken teori ve pratik arasında mantıklı bir denge kuramayan insanın içine düştüğü durumu ifade eder:

“Ömürleri birer otomat edası içinde cami ile işi arasında geçen ve ibadetleri tahsildara vergi ödercesine şevksiz ve gönülsüz bir üslup belirten, her türlü hayat ve insan görüşünden yoksun, marka Müslümanlarını da ölü yaşayanlar sınıfına katabilirsin! Hatta bunları, pınarın başındayken suya uzanamamak bedbahtlığı bakımından yaşayan ölülerden daha acındırıcı kabul edebilirsin!” (Hitabeler, s.123)

Genci, “madde ve ruh tazeliğinin bir arada olduğu senfonik bir âhenk ”olarak tanımlayan Necip Fazıl, ideal gencin vasıflarından bahsetmeden önce gençliğin içine düştüğü bunalımın sebepleri üzerinde durur. Bir insanın ruhu ne zaman yaşlanır? Ona göre tefekkür yeteneğini kaybetmiş aksiyonsuz bir ruh yaşlanmıştır. Bunun yanı sıra gençliğe yönelik izlenen politikaların ve eğitimle ilgili sorunların da gençliğin ruhunu felç ettiğini ifade eder. Özellikle yüksek tahsil gençliğinin yakalandığı hastalıklardan elli yıllık rejimi sorumlu tutarak bu süreci üç devreye ayırarak tahlil eder:

“Mikrobun tutunma ve yerleşme devresi (C.H.P) 27 yıl... İlk acılarını gösterme ve şifasızlığını haykırma devresi (D.P) 10 yıl... Büsbütün başıboş kalma ve 40 yıllık birikintiyi gaseyan etme devresi (ihtilal sonrası ve A.P) 13 yıl...” (Türkiye'nin Manzarası,103).

Necip Fazıl'ın bıraktığı yerden evrelere ayırarak bugüne kadar getirebileceğimiz bu

hastalık süreci ne yazık ki iktidarlar değişse bile iyileşmek yerine daha da onulmaz bir hâl almaktadır. Nurettin Topçu'nun *Türkiye'de Maarif Davası* kitabında da geniş bir yer ayırdığı bu soruna siyasetin dar dünyası içine hapsedilemeyecek kadar köklü ve geniş bir çözüm arayışıyla yaklaşılmalıdır. Bu konuda Necip Fazıl'ın önerdiği çözüm, meseleyi bir ölüm-kalım mücadelesi ciddiyetinde ele almak ve ruh kökümüzü dev hamlelerle kurtarmaya yönelik planlar yapmaktır.

Gençliğin farklı hiziplere ayrılarak birlikte sahip olacakları enerjiyi birbirleriyle mücadele ederek harcadıklarını söyleyen Necip Fazıl, aynı kible istikametinin insanları oldukları halde birbirinin başını yemekle meşgul olan gençliği eleştirirken bugünkü toplumsal ayrışmanın sadece gençlikle sınırlı kalmayarak tüm katmanlara yayılışının doğuracağı felaketlere de işaret etmiş olur:

“Biz mahut buz dağını, karda avuçlarımızı hohlarcasına, ciğerlerimizden kopan sıcak nefeslerle eritmeye çalıştık ve galiba üst tabakasıyla eritilmesinde birinci derecede müessir olduk. Fakat bu defa... Bu defa ortalık çamur kesildi ve iman cephesi bin bir kol ve hizbe bölündü. Bütün dava, yek pâre bir kitle halinde küfrü hedef almak ve onu bütün kaynaklarıyla tespit, teşrih ve teşhir olduğu halde şucular, bucular, İslâm anlayışında birbirine girdiler ve şu andaki perişanlığı doğurdular.” (Türkiye'nin Manzarası, s.130)

Necip Fazıl, bir nesil inşası için gerekli olan fikir, inanç ve estetik zemin üzerinde dururken bir taraftan da kendisini tanımlayamayan kimliksiz insanların oluşturduğu yığınlara dikkat çeker ve onları bir takım isimlendirmelerle eleştirir. Bunlardan en dikkat çekici olanlar, “Karton Adamlar Gövdesi”, “Damgalı Adamlar Gövdesi” ve “Bandrollü İnsancıklar Gövdesi”dir. *İdeolocya Örgüsü*'nde teferruatlarıyla birlikte ele aldığı bu adamlar ne yazık ki bugünün aynasında da yansıma bulan kişilerdir:

“Karton adamlar gövdesinin başıboşlar dalı, günübürlük gayesiz yaşayış hünerinde usta, en aşağısı nebat ve en yükseği hayvan hayatı süren bir sınıftır ki, şehirleri onlar doldurur (...), yalnız Şeker ve Kurban bayramlarında ve musalla taşında Müslümandırlar. Onun dışında fazla düşünmemek şartıyla, hoşlarına ne giderse o.

Damgalı adamlar gövdesi, Karton adamlar gövdesinin 125 yıllık hayatına mukabil sadece 40 yaşındadır. Bunların gözünde üç bin yıllık medeniyet tarihi, her meselesiyle, keleş bir cep logaritması içinde ve üçer beşer kelimelik manalar halinde zincire vurulmuştur.(...) Âlemde 'girift', 'sırrı' ve 'rûhî' hiçbir hadise yoktur. Her şey maddî ve bütün müessirler iktisâdidir.” (İdeolocya Örgüsü, s. 375-376)

Necip Fazıl, ahlâk yaralarımız bahsinde kişilerin, fikirlerin önüne geçmesinin bir sonucu olan dalkavukluktan da şikâyet eder. Ona göre dalkavukluğu doğuran ortam, fikrin neşv ü nemâ bulamadığı yerdir. *“Ortada fâni ve mahkûm şahıslar kadrosunu aşan bir hüküm, bir iman ve mefkûre ölçüsü kalmayınca, muvaffakiyetin tek sırrı, kuvvetlinin nefsanîyetini kabartmak san'atından ibaret kalır” (İdeolocya Örgüsü, s.142).*

‘Bir adam yaratmak’ düşüncesinin esaslarını sadece ideal insanın anlatımı üzerinden değil aynı zamanda olumsuz insan tipleri ile de belirginleştirmeye çalışan Necip Fazıl, içinde yaşadığı çağın idrakinde olan insanların ortaya çıkabilmesi için öncelikle özeleştirme mekanizmasının işler halde olması ve üstünlüklerimizle birlikte yenik düştüğümüz ya da ağır yara aldığımız cephelerin de tespit edilmesini elzem görür. Bu sebeple ideal kahramanın karşısında sunî kahramanların oluşma şartları üzerinde de ayrıntılı bir şekilde durur.

4. Estetik Veçhe: “*Rûhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar*”

“İstikbâle sözü olan devirler, mektuplarını sanat güvercininin gagasına teslim ederler”
(NFK, ‘Şairsiz Devir’)

İnsanı bütünleyen bir unsur olarak sanat, Necip Fazıl düşüncesinde İslam düşüncesinin estetize edildiği bir alan olarak değerlendirilir. Aynı zamanda Ali Şeriatî'nin “din kapı, sanat penceredir” ifadesindeki fonksiyona dair ayrıntı da insanın iç ve dış yolculuğunda istifade ettiği bir ifade aracı olarak sanatın gerekliliğine vurgu yapar. Necip Fazıl'ın bizzat eserlerindeki çeşitliliğe de yansıyan bu bakış açısı, insanın ruhsal tekâmül sürecinde sanat ve estetik tavra önemli bir yer izafe edildiğini gösterir.

“Batı, bir çirkinini hudutsuz güzelleştirmek davasında, biz ise hudutsuz bir güzeli çirkinleştirmek yolundayız!

Zarafet ve estetik o kadar müthiş ki, Müslüman, kılığına, başına, saçının taranışına, bir odaya girişine ve bir iskemleye oturuşuna kadar herkese numune olmalıdır! İslam'ın numunesi! Mesuliyet budur! İslam'a karşı. Allah'ın Resulüne karşı... Bundan uzağız!”

Necip Fazıl, sanatla kurulan ilişkinin insan ve toplum bilincine katkısına dikkat çekerken aynı zamanda toplumsal belleğin önemli bir bölümünü de kültürel birikimin oluşturduğunu söyler. Hafızasız ve hatırasız bir toplumu sağaltmanın yolu mâzi ile sağlıklı bir ilişki kurmaktan geçer. Kayıplarla yüzleşerek ve kazanımlarımızın farkında olarak yaralarını bünyesine uygun olan ilaçla sarmayı bilen bir cemiyet, sanat ve estetik konusunda da üstün bir idrakle çalışmak zorundadır. Nitekim estetik sadece sıradan bir süsleme olmayıp “*biçim dolayısıyla anlam ileten*” (Erzen, 2012:23) bir alandır. Bu sebeple bugüne yönelik estetik tavır mâzînin bilgisiyle desteklenmelidir:

“Bu cemiyetin hassasiyet kalitesi Fuzuli'de, ustalık ve estetiği Baki'de, kuru mantık ve aklı Nabi'de, belagat ve tezyifi Nefi'de, şive ve zarafeti Nedim'de, irfan ve inceliği Şeyh Galip'te, dinî mizacı Süleyman Çelebi'de, mavera telakkisi bütün mistiklerde, mabet, mektep, saray formu Sinan'da, nağme, ses ve ahenk ruhu Dede Efendi'de, kültür, metot ve tekniği Kâtip Çelebi'de ve bu şartların hepsi, başka başka mikyasa ve kıratlardan hepsindedir. (Okay, 2001:274)

Bugün gençler, kültür, sanat ve estetik konularında örnek alabilecekleri ve öncü kabul edebilecekleri bu isimlerden kaç tanesinden haberdardır? Maziyle kopan bağ sadece bir hafıza sorunu olmaktan çıkarak geleneğin imtidat (gelişerek devam etmek, devam ederek gelişmek) fonksiyonundan da yeni nesilleri mahrum bırakmaktadır. Necip Fazıl'ın sanat, edebiyat ve estetik konusundaki düşünceleri bu alanları önemseyen ve lüzumlu gören bir bakış açısından beslenir. Nitekim kendisi de edebiyatın farklı alanlarında eser vermekle birlikte kuramsal olarak da bu alanlara katkı sağlar. Örneğin *Edebiyat Mahkemeleri* başlıklı çalışması modern edebiyat kuramları açısından dikkate değer bir inceleme yöntemi olarak bugün edebiyat fakültelerinde kullanılabilecek bir model sunar. Bu eser, kuramsal bir yaklaşım ortaya koymakla birlikte tek tip ve peşin kabullerin arkasından edebi metni değerlendirmeye yönelik ciddi bir eleştiridir aynı zamanda.

Necip Fazıl, liyakat konusunda da değindiği gibi kişiyi, eser ve düşüncesinin önüne geçirmeyi bir yozlaşma emaresi olarak kabul eder. Toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde işlemesine engel olan bu adaletsizlik aynı zamanda kişinin eleştirmeden kabul eden, önyargılı bir yaklaşıma mahkûm olmasına sebep olur. Bu konuya dair eleştirilerini edebiyatı merkeze

olarak ortaya koyduğu *Edebiyat Mahkemeleri*'nde, ismi etrafında oluşturulan etkinin eserini gölgelediği yahut haksız bir ünün eserlerindeki nitelik kaybını perdelediğine inandığı bazı isimleri bir mahkeme ortamında yargılar. Bu isimler, Tefik Fikret, Yahya Kemal, Mehmet Akif ve Nurullah Ataç'tır. Her sözün bir delille vesikalanmasının şart koşulduğu bu mahkemede yazarlar metin merkezli edebiyat kuramlarının yaklaşımına uygun bir tarafsızlıkla incelenir. Eseri için bir duygu ve düşünce çilesi çekmeyen sanatçının bu mahkemede beraat etmesi mümkün değildir. Necip Fazıl'ın, eleştirilerini temsili olarak sunduğu bir metin olmanın ötesinde *Edebiyat Mahkemeleri*, bugün de eksikliği hissedilen sanatçıların ölümlü yanlarının kutsanarak asli varlık alanı olan düşünsel birikimlerinin bilimsel sağduyuyla ele alınmasında gösterilen zaafa dikkat çeker. Ayrıca ciddi nakıslar barındıran ve öğrencileri edebiyattan soğutan bir takım uygulamalar karşısında çok yönlü bakışı elzem kılan bir eleştiri modeli sunması açısından da mahkeme örneği bugün uygulanabilir bir eleştiri yöntemi olarak kullanılabilir.

Necip Fazıl'ın estetik tavrını hem teori hem de pratik düzlemde görebileceğimiz tür şiiirdir. Kendi poetikasını yazmakla birlikte poetikadaki görüşleriyle eserleri arasında mütakabiliyet ilişkisi kurabilmiş bir şair olan Necip Fazıl, düşünce dünyasıyla müteradif ilkeler doğrultusunda şiirlerini yazar. Bunu yaparken edebiyatı basit bir araç seviyesine düşürmeden sanatının hakkını verir. Nitekim ona göre maddede kurtarılan bir milletin ruhta da yüceltilmesi gerekir. Bu yüceltme araçlarından birisi de saf edebiyattır. Necip Fazıl'ın estetiğe bakışını düşünce düzleminde nesir yazılarından öğrenme imkânı bulurken bu estetik tavrın nasıl uygulamaya dönüştüğünün cevabını edebî eserlerinde bulabiliriz.

Necip Fazıl, şiirin amacını kesin bir dille ifade eder: 'Mutlak hakikati arama işi'. Ancak hakikati arama noktasında şiirin kendine mahsus yöntemleri olduğunu söylerken poetikasının 'Şiirde Usul' başlıklı bölümünde ilim ve şiirin bu konudaki farkına dikkat çeker:

"İlim, mutlak hakikati polis tavrıyla arar. Beldesi, mahalleleri, karakolu, nöbet kulesi, geçtiği sokaklar, çaldığı kapılar, iş bölümü, vazifesi, vakti, imkânları, hülasa bütün zaman ve mekân ölçüleriyle tabak gibi açık ve meydandadır. Ya şiir? O, mutlak hakikati hırsız gibi arar. Hiçbir şeyi belli değildir; hatta ismi ve cismi bile...Karanlık gibi, şeffaf camlardan sızacak; dumanların asansörüne binip bacalardan inecek; nefes alınca kapılardan sığmayacak, nefes verince de anahtar deliklerinden süzülüverecektir" (Çile, s.474).

Bu farklılıklar her iki alanın bilgisine vakıf bir arayıcının varlığına işaret eder. Çünkü mutlak hakikati ne sadece akılla ne de sezgi ile idrak etmek mümkündür. Bu, aynı anda temkinli bir tavırla birlikte metafizik bir aksiyonu da gerekli görür.

Necip Fazıl'ın devlet mefkûresini temsil eden Başyücelik Devleti'nin 'Terbiye ve Zevk Murakabesi' başlıklı bölümünde terbiye, muâşeret, güzel sanatlar ve estetikle alakalı suçların da cezasız kalmaması gerektiğine vurgu yapılır ve uygulanacak yaptırımlardan bahsedilir:

"Terbiye ve zevk zabıtası her tarafta hummalı bir faaliyet halinde bulunacak ve yakaladıklarını derhal umumî zabıta merkezlerine sevk edip, oralardaki münferit terbiye ve zevk hâkimlerinin huzuruna çıkaracaktır.(...) Suçlunun kim olursa olsun yarım saat içinde hüküm giymesi için, hususî polisin resmî zaptını imzalayacak iki tarafsız ve alakasız şahit kâfi gelecektir" (İdeolocya Örgüsü, s.282).

Toplumdaki fertlerin nitelikli bir hayat sürebilmesi için terbiye ve güzellik ölçüleri açısından da sağlıklı bir ortamın oluşturulması gereklidir. Necip Fazıl, toplumsal huzurun

sağlanabilmesi için öncelikle insanın iç dünyasında sulh ortamı oluşturması ve kanunla yasaklanmasa bile göz yasağı gibi kişinin, bireysel iradesini faal kılacağı bir bilinçle hareket etmesini elzem kabul eder. Bu yaklaşım estetik konusunda da maddeyi aşan bir hassasiyetin göstergesidir.

Necip Fazıl için merkezi düşünce İslam olmakla birlikte onun İslam düşüncesi yüzü sadece öte âleme dönük bir maneviyat içermez aynı zamanda bu dünyaya dönük tasarrufları da önemseyen ruh ve inanç dinamizmini maddeye geçirmeye azmetmiş bir dünya insanına atıf yapar. O, pozitivistlerin sözde “dünya cenneti”nden farklı olarak dünyayı ahiretin tarlası olarak gören bir inancın dünyayı hangi esaslara göre mamur edeceğini düşünen bir konumda görür kendisini. Onun düşüncesinde, sâlih ameller işlemeyi emreden bir dinin mensubu olarak İslam inkılâbının dünyayı güzelleştirmek hususunda da Müslümana sorumluluk yüklediğine işaret edilir. Bu konuda örneğin; güncel şehircilik uygulamalarının hedeflediği ancak başarılı olamadığı insan fitratına uygun şehirlerin inşası konusunda eksikliğin nereden kaynaklandığı konusunda Necip Fazıl'ın işaret ettiği dünya algısı yol gösterici olabilir. Yaklaşık elli yıl önce yazılan metinlerin bugünün sorunları ekseninde okunup değerlendirilmesi geçen zaman içinde nerede hata yapıldığına dair fark ettirici ve uyarıcı hususlar barındırabilir. Nitekim maddî kalkınma konusunda ciddî mesafe kat edilmesine rağmen kültür, sanat ve eğitim alanlarında istenen seviye yakalanamadığı gibi geriye dönüşün yaşanması bu konuların yeterince dikkatle ele alınmadığının bir göstergesidir. Artık sonuçtan ziyade sebepler üzerinde durmak ve yaşanan bilinç kaybının nasıl telafi edileceğine dair kafa yormak çözüme katkı sağlayabilir. Bu konuda beslenebileceğimiz kaynaklardan birisi de Necip Fazıl Kısakürek ve zengin külliyatıdır.

Sonuç

Necip Fazıl Türkiye'deki İslami entelektüel birikimi harekete geçirmek için ihtiyaç duyulan ruh ve fikir aşısının temin edilebileceği isimlerden birisidir. O, “*daima büyük fikir adamları cemiyetlerini rahatsız etmişlerdir*” derken toplumun ihtiyaç duyduğu aydının sorumluluklarına dikkat çeker. Herkesin, düz bir hayatı düz cümlelerle yaşadığı bir ortamda gelişmiş duyarlılığıyla aydın, aykırı cümlelerle ezber bozan, kör noktaları ışığa kavuşturan ve topluma mücadele azmi aşıl原因an öngörüsü yüksek kişidir.

Dünyanın gidişatı ve günlük siyasete dair öngörülerinin gerçekleşmesi karşısında şaşırın bir gazeteci, Necip Fazıl'a bunu nasıl başardığına dair bir soru yönelttiğinde bu soru karşısında aklın yanılma hakkı olduğunu ifade ettikten sonra kendisinin de yanıldığını ama bazı konularda da “*iddiam çıkmazsa kalemimi kırar ve bileklerimi keserim*” diyecek kadar kati fikirler ortaya koyduğunu belirtir. Bu konuda insanın vazifelerinden biri olarak gördüğü ‘gaybı araştırmak’ üzerinde duran Necip Fazıl, tecrübe, anlayış ve hesaplayış gibi melekelerin yanında bir de sezis kabiliyetine dikkat çeker. Mazi ve bugünün bilgisine vakıf olan kişilerin geleceğe dair güçlü önsözlerle sahip olması ideal insanın vasıflarından biridir.

İleriye yönelik bir fikir beyanında bulunabilmek, farkındalık düzeyi yüksek kişilere ait bir meziyettir. Dünyadaki gelişmeleri seyretmekle iktifa etmeden bu sürece kendi doğrularıyla çelişmeden nasıl dâhil olabileceğini düşünen aksiyoner insan, yeni bir dünyanın doğuşuna tanıklık ederken bu nizam içerisinde nerede konumlanması gerektiğinin de bilincinde olmakla mükelleftir. Aksi taktirde; “*bu dünyanın doğuşunda hissedar olmayan milletlere artık ictimâî manada ölüm ve yokluk düş(ecektir)*” (İdeolocya Örgüsü, s.81).

Necip Fazıl'ın ifadesiyle “bu dünyayı heceleme” düsturuyla çevresinde olup bitenleri

idrak eden bir insana ihtiyaç vardır. Bu insanın doğabilmesi, madde ve mana boyutunda dengeli bir nizam fikrinin müşahhas unsurlarıyla bezenmiş bir dünyada mümkün olabilir.

“Kendi ruh köküne dön!” telkini Necip Fazıl düşüncesinde sıkça tekrarlanır. Kaybettiği kıymetleri cebindeki delikten ceketinin astarına kaçırarak, sonra da bundan bihaber şaşkınca kaybettiği şeyi arayan kişinin durumuna benzettiği bu macerada kendine dönüş önemli bir hareket noktasıdır.

Necip Fazıl'ın eserlerinde hâkim tema olarak görebileceğimiz ‘bir adam yaratmak’ düşüncesi, onun tespit ve eleştirilerinin ardından öne sürdüğü teklifleri özlenen neslin vasıfları ile belirgin hale getirilir. Bu vasıflar, aşk, üstün akıl ve sır idrâki, nefis muhasebesi, eşya ve hadiselerle hâkim olmak, aksiyon ruhuna sahip olmak, fedakârlık ve disiplin, samimiyet ve güzel ahlak, merhamet ve güç, zarafet ve estetik olarak sıralanabilir.

Necip Fazıl düşüncesi, zihinsel parçalanmışlığı gidermeye yönelik bir etkiye sahiptir. Bugünkü şartlarda Necip Fazıl'ın düşüncelerini yeniden yorumlamak ve tartışmak Türkiye'nin neredeyse iki asırdır bir problem halinde yaşadığı meselelerin bazen aynı şekilde bazen de kılık değiştirerek bugüne gelen hallerini güncel yaklaşımlarla ele almayı mümkün kılacaktır.

Necip Fazıl gücünü, ayağını sağlam bir zemine basmasından alır. Nitekim düşüncesinin merkezine yerleştirdiği güçlü bir inancı vardır. İslam inancının merkezî etkisi onun ideal insanını oluşturan farklı veçhelerin de ortak bileşeni olarak bütünleyici ve kuşatıcı bir şekilde varlığını hissettirir. Felsefeden sosyal meselelere, pozitif bilimlerden estetiğe kadar ele aldığı her konuda İslam'ın merkezde olduğu bir bakış açısıyla yorumlar ortaya koyan Necip Fazıl, Müslümanca düşünmenin ve İslam'ın esaslarına göre şekillenen hayatın insan fitratına uygunluğunu örnekler üzerinden anlatır. *İdeolocya Örgüsü*'nde geçen “eğer atom bombasını bizim dünyamız icâd edemediyse kabahati, sadece iyi Müslüman olamayışımızda arayalım!” ifadesi bu bakış açısının bir tezahürüdür.

Necip Fazıl, arkasında her dönemde ihtiyaç duyulan bir ses bırakmıştır. Ses sadece düşünsel içeriğin simgesi olarak değil aynı zamanda temel anlamda bir hitabet üslûbunun fonetik görünürlüğü anlamında düşünülebilir. Bugün sadece siyasetle uğraşanların sahip olması gereken bir meziyet olarak düşünülen hitabet yeteneğinin eksikliği Necip Fazıl okumaları vesilesiyle bir kez daha anlaşılır. Onun adeta sloganlaşan:

*“Durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak
Haykırsam, kollarımı makas gibi açarak
Durun, durun bir dünya iniyor tepemizden
Çatırtılar geliyor karanlık kubbemizden”*

dizelerindeki heyecan ve aksiyonu hissedecek ruhlar kadar bugün bu ruha tesir edecek söz sahiplerine de ihtiyaç vardır. Bu sebeple birey kadar toplum psikolojisini de başarıyla yansıtan şiirler kaleme alan Necip Fazıl'ı duygu ve düşünce dünyasıyla adeta heceleyerek okumak iç aydınlığına yeniden kavuşmak isteyen bir toplum için hayati bir ihtiyaçtır. Sakarya Türküsü'ndeki ifade ile kendisini “öz yurdunda garip, öz vatanında parya” hisseden bir neslin çocukları artık bu mağdur psikolojisinden çıkarak yine Necip Fazıl'a atıfla “benim olmadığım yerde Türkiye yoktur” diyecek kadar cesur, bilinçli ve vatansever olmakla yükümlüdür. Ancak bu şekilde Necip Fazıl Kısakürek'in manevi vasiyeti yerine getirilmiş olacaktır.

Kaynaklar

ERZEN, Jale N., (2012), *Çoğul Estetik*, Metis Yayınları, (2.bs.), İstanbul.

KISAKÜREK, Necip Fazıl, (1968), *İdeolocya Örgüsü –Büyük Doğu'ya Doğru-*, Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü Talebe Derneği Yayınları, İstanbul.

-----, (1976), *Sahte Kahramanlar, İman ve Aksiyon, Özlediğimiz Nesil, İslam ve Öbürleri*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

-----, (2006), *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, (60.bs.), İstanbul.

-----, (2007), *Bir Adam Yaratmak*, Büyük Doğu Yayınları, (23.bs.), İstanbul.

-----, (2000), *Türkiye'nin Manzarası*, Büyük Doğu Yayınları, (7.bs.), İstanbul.

MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, (1988), *İnsan Felsefesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

OKAY, Orhan, (2001), *Kendi Sesinin Yankısı Necip Fazıl Kısakürek*, Ufuk Kitapları, İstanbul.

TOPÇU, Nurettin, (2016), *Türkiye'de Maarif Davası*, Dergâh Yayınları, (18.bs.), İstanbul.

NECİP FAZIL'IN İSLÂMÇILIK MİRASI

Ercan YILDIRIM¹

Necip Fazıl Kısakürek Türkiye'de İslâmcılık düşüncesinin Cumhuriyet döneminde hayli etkili olmuş yazıları, çıkardığı dergileri, siyasi hayatı ve konferanslarıyla İslâmcıları etkisi altına almıştır. Necip Fazıl bilhassa kırdan kente göçen ilk ve ikinci kuşağın İslâmî düşünceye mensubiyetinde öncü kişilerden biri olarak temayüz eder. Bu açıdan da İslâmcılığın özellikle günümüz siyasetine doğrudan nüfuz etmesini sağlamıştır. Üstadın konferanslarına giden, onun konuşmalarını dinleyen, şiirlerini kılavuz gibi ezberleyip okuyanlar aktüel siyasetin belirleyicileri halindedir.

Necip Fazıl'ın özellikle aktüel siyasi hayata tesirleri ana başlıklar altında şu şekilde sayılabilir.

1. Aktüel Siyasete Tesirleri

1.1. Tek Parti – CHP Karşıtlığı:

Necip Fazıl'ın aktüel ve ideal siyaset bağlamında tüm tezlerini dayandığı kaynak Tek Parti'dir. Demokrat Parti ve Menderes, Adalet Partisi ve Demirel, Milli Selamet Partisi ve Erbakan ile ilgili fikirlerini de Necip Fazıl CHP'ye karşı konumlarına ve tutumlarına göre belirler. Üstad ölümüne kadar siyasal doktrinini CHP'ye göre ayarlamayı sürdürmüştür.

Uluslararası siyaseti takip etmede mahir olan Necip Fazıl, dünya sisteminin evrimini döneminin yazarlarından çok daha önce görebilme yeteneğine sahiptir. Zira o, siyaseti gündelik olanın üzerine çıkarmayı başarmış, siyaseti fikriyatı ile idealize edebilmiş ender düşünce adamlarındandır. Tek Parti pratiği üzerinden kurduğu siyasal söylemi esasında Necip Fazıl'ın Cumhuriyet Dönemi İslâmcılığının kurucusu kimliğiyle örtüşerek bir anlamda Cumhuriyet İslâmcılığının temel karakterini oluşturmuştur.

Necip Fazıl hemen her fırsatta Tek Parti'nin 27 yıllık uygulamalarını 27 madde halinde özetler. Kur'an öğrenenlere Jandarma baskınlarından ahır yapılan camilere kadar bu tezlerin büyük çoğunluğunu kendinden sonraki İslâmcılar da kullanmıştır.

Necip Fazıl Menderes'e sık sık "CHP'yi bitirmezse kendisinin biteceği" uyarısında bulunur. 27 Mayıs'tan sonra yazdığı Menderes kritiğinde, onun CHP'yi tamamen silmek yerine muhalefet partisi konumuna yükseltmesini eleştirir. "Sezar'ın karşısında dövüşen Demokrat Parti isimli gladyatörün CHP markalı hasmını yere yıkıp ayağını göğsüne bastıktan sonra ne yapacağındaydı." diyen Necip Fazıl Menderes'in CHP'yi yaşatmayı seçtiğini iddia eder. Üstad DP sonrasındaki diğer partilere de en büyük misyonlarının CHP ve zihniyetini tarihe gömmek olduğunu dikte eder. Burada kullandığı bir ibare esasında Türkiye'de millet hakikatinin temel kaygılarının ne olduğunu göstermeye yeterlidir. Üstad tüm partilere "hiçbir şey yapmazsanız, CHP'ye düşmanlık etseniz bile bu size yeter" der.

Necip Fazıl'a göre Menderes'i 27 Mayıs'a götüren nedenlerin başında CHP'yi muhalefet

¹ ercnyldrm1@gmail.com

partisi olarak meşrulaştırması gelir. O Erbakan'ı ve MSP'yi de aynı gerekçelerle çok sert eleştirir. MSP'nin asıl vazifesi CHP'yi silmek olması gerekirken, Erbakan tam tersine onlarla koalisyon ortaklığı yapmıştır.

Üstadın “millet DP'yi seçmemiş, CHP'yi başından atmıştır.” cümlesini bilhassa Cumhurbaşkanı Erdoğan siyasi hayatında şiar edinirken İsmet Özel de bu dönemi açıklamak için bu söylemi sık sık kullanır.

1.2. Statükoya Karşı Çıkmak:

Necip Fazıl, Menderes'in reformcu kimliğinden sıyrılarak statükoya yerleşmesini çok sert biçimde eleştirir.

Menderes'in “seri malı Başvekillerden olmadığını” hatırlatan Necip Fazıl tüm beklentilere rağmen onun ve DP'nin “orta yere yerleşmesi”ni tükenişin sebebi olarak görür. Uzun AK Parti iktidarında, 27 Nisan bildirisini, Danıştay hadisesi, kapatma davası, Balyoz planları, Gezi ve 17 – 25 Aralık süreçlerinde kitleleri mobilize edebilmesi, statüko karşısındaki dirayetiyle ilgilidir.

Necip Fazıl'ın AP'ye karşı dile getirdiği “idare –i maslahat” eleştirisi İslâmcı siyasetin üzerinde durduğu konuların başında gelir. Şu sözleri siyasi hayatımızı etkilemiştir: “Menderes bir defa, ‘biz bir ihtilal hükümetiyiz!’ demişti. Bu sözün hakikati, kendisinin böyle bir hükümet oluşunda değil, halkın onu böyle bir maksatla getirişindedir. Fakat Menderes, halkın istediği ihtilal hükümeti olamamıştır. Zira ihtilal hükümeti, ilk iş olarak, devirdiği hükümetin bütün ruhunu, manasını, rükünlerini ve kadrolarını tasfiye eder. Kanser ve kitaba uygun bir ihtilal tepkisiyle iktidara yükseltilen Menderes, iktidarı ne şekilde aldığını ancak sözde ve nazariyede idrak ve ifade etti, fakat işde ve ameliyede gösteremedi.”

1.3. Milli İrade:

AK Parti'nin kurulması ve iktidara gelmesi aşamasında değil, bilhassa darbe planlarında, 27 Nisan bildirisinde, Danıştay saldırısında, Gezi olayları esnasında ve 17 – 25 Aralık darbe girişiminde milli irade vurgusu güçlüdür.

Necip Fazıl gibi İslâmcılık düşüncesi, demokrasiye şüpheyle hatta eleştirel yaklaşır. Fakat mesele Tek Parti ile karşı karşıya kalmak olunca İslâmcıların en önemli sığınağı milli irade haline gelir.

İslâmcılık düşüncesi sistemin zararlı etkileriyle başbaşa kalınca “Allah ve millet bize yeter” anlayışı, Necip Fazıl'ın Menderes'e gösterdiği en büyük yöntemdir: “Menderes! Her şeyden evvel Allah ve sonra Türk milleti sana yeter! İbreni onlara göre ayar et!”

Son yıllardaki bürokratik oligarşi, Kemalist elitler eleştirisi Necip Fazıl'ın dikkatleri arasındadır. Necip Fazıl'ın kurgusunda sivil ve askeri oligarşi ile milli iradeyi kesin çizgilerle ayırabilmeyi başarmıştır: “Menderes içeride, yani vatanda, doğrudan doğruya milli iradeye istinat yolundadır. Bu aziz ve esasi istinat noktası uğrunda da, dahili büyük sermaye zümrelerinin, kozmopolit sınıfın ve inkılap yobazları kadrosunun tesir ve tazyiklerine mukavemet halinde; ve inkılap çapında bir başarıya namzet mevkiinde.”

1.4. Siyaset Yöntemi: Hepçi Olmak!

Necip Fazıl'ın düşünce ve siyasi hayatında önemli şiarlarından biri “ya ol ya öl”dür.

Bilhassa Menderes'e statükoyla uyuşmamasını, Tek Parti'nin oyunlarına gelmemesini öğütlerken "ya ol ya öl" der. Üstadın bu telkinlerine Necmeddin Erbakan itibar etmemiştir, CHP ile koalisyon yapmış, Necip Fazıl'ın tepkisini çekmiştir. Bu açıdan o "dava bilinci" kavramını önemser... Davayı hayatının merkezine yerleştirir ve onu her zaman biricik kılar.

Necip Fazıl'ın Menderes'te görmek isteyip göremediği üslup siyaset tarzının merkezinde yer alır: "Hepçi olmak, her şeye malik olmak!": "Muhterem Başvekil! Zira tek parçaya malik olan, sizden bin parça istemenin yolunu bulacak, hiçbir şeye malik olmayan ise, boynunu büküp zindan köşesindeki mevkiine razı olacak; ve üstelik, işte sizi o zaman haklı görmeğe başlayacaktır. Hepçi olunuz ki, her şeye malik, hakim ve üstelik haklı olasınız!..."

1.5. Kararlılık

Menderes'i 27 Mayıs'a götüren süreç içinde öğrenci olaylarının çok büyük yeri vardır. Menderes, bir merkezden yönlendirilen öğrenci olayları neticesinde etkisizleştirilmiş, meşruiyeti ve kontrolü kaybolmuş bir Başbakan görüntüsüne hapsedilmişti.

Necip Fazıl, öğrenci olayları vuku bulurken, Menderes'e ilk defa "yumuşak olmama" ikazında bulunmuş ve bu olayların sertlikle bastırılması gerektiğini söylemişti.

28 Şubat döneminde nümayişler Refahiyol hükümetini devirirken Gezi olayları ve 15 Temmuz darbe girişimi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı yerinden edemedi. Kuşkusuz bunda Necip Fazıl'ın bu tavrının etkisi vardır.

Türkiye'de İslâmcılık hareketinin kendine has dönemleri göz önüne alındığında Osmanlı İslâmcılığı ile Cumhuriyet İslâmcılığı arasında büyük farklılıklar olduğu gözlenir.

Cumhuriyet dönemi İslâmcılık hareketinin en azından 27 Mayıs'a kadarki kısmında genel planda Osmanlı İslâmcılığından beslendiği, kaynakları, meseleleri, genel konuları bağlamında Osmanlı İslâmcılığının ruhuna paralel tavır sergilediği görülür. 27 Mayıs bu bakımdan büyük bir kopuş, kopuşa bağlı olarak büyük bir intibak hareketinin başlangıcı sayılır.

Necip Fazıl'ın Osmanlı İslâmcılığı ile Cumhuriyet İslâmcılığı arasında hangi benzerlikler ya da karşıtlıklar barındırdığından ziyade Cumhuriyet İslâmcılığı içinde bilhassa kurucu dönemdeki etkisini ele almak, kurucu saik olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Osmanlı İslâmcılığının tartıştığı meseleler, temel kaynaklara dönüş, tasavvufa mesafeli bakış, İslâm'ın ilerlemeye mani olup olmaması, içtihat, tembellik konuları Necip Fazıl'ın ilgi halesi içinde yer almaz. Cumhuriyet İslâmcılığı esasında bu meseleleri halletmiştir; halletmiş derken büyük oranda geri dönmek üzere bu meselelerden uzaklaşmış, yeni döneme uygun tavır geliştirmeyi esas almıştır. Dolayısıyla Cumhuriyet İslâmcılığının gündemi, meselesi, kadroları gelecek tasavvuru hatta geçmiş algısı Osmanlı İslâmcılığından farklıdır.

Necip Fazıl tarihi birikimi yadsımaz hatta onu zaman zaman kutsar. Osmanlı İslâmcılığından farklılığını, Osmanlı İslâmcılığının en büyük ve en karakteristik isimlerinden Mehmet Akif ile karşıtlıklarını göstermek bakımından Akif'in çok sık kullandığı "asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı" ibaresinin kullanım biçimini örnek verebiliriz. Necip Fazıl bu yaklaşımı, "İslâm idrakine söyletmeliyiz asrımızı" şekline büründürerek, İslâm'ı merkeze yerleştirir ve çağdaşlaşma bahsinde her ne surette olursa olsun İslâm'ın merkez, asıl olma özelliğini öne çıkarır. Hatta bu konuda Osmanlı İslâmcılarını ve tüm aydınları da eleştirir.

Modernite ile birlikte Batı akla tam hakkını verir, maddeye dolayısıyla dünya sistemine hâkim olur ve Türk politikasına aciz ve şaşkın bir nefis müdafaasından başka bir şey düşmediği bir dönemde Necip Fazıl çıkar ve “her şey İslâmdadır!” narasını yükseltir. (Kısakürek, 2010, 262, 290)

Necip Fazıl kendini, kendi İslâmcılığını Mehmet Akif'ten ayırırken aynı zamanda Osmanlı İslâmcılığıyla olan irtibatını da zayıflatır. Onun edebiyat mahkemeleri esasında bir yönüyle kendinden önceki birikim karşısında bağımsızlaşma çabası, kendi Büyük Doğu merkezli İslâmcılık düşüncesini müstakil bir çerçeveye oturtma tavrıdır. Bu bakımdan Necip Fazıl tam manasıyla İslâmcı yani moderndir.

“Büyük geleneğe” bağlılığını üst düzeyde sürdürürken, temel kaynaklarıyla irtibatını keserek klasik İslâmcı refleksi yerine getirir.

Tiyatro, şiir, hikâye gibi birçok türde eser vermenin önemini kavradığı ve “aksiyon kahramanı” olarak nitelediği Namık Kemal'i, “Büyük Türk şair ve idealisti” (Kısakürek, 2010d, 162, 308) Mehmet Akif'i yargılamasının en büyük nedeni kuşkusuz yeni dönemde, Tek Parti sonrası demokratik hayatın içinde gelişen İslâmcılık akımının temel belirleyeni olma, hareketi uhdesinde toplama isteğine bağlıdır.

Necip Fazıl demokratik hayat içindeki İslâmcılığını köksüz bırakmaz; onu Kur'an ve sünnetle, ardıllarıyla, Osmanlı ve Türk tarihiyle birleştirir fakat bilhassa Batılılaşma döneminden, İslâmcılığın kendisinden koparır. Tanzimat sonrasının tümünü, isim vermese de içinde İslâmcı düşünürlerin de bulunduğu aydın grubu, eleştirir, yargılar. Yazılarında İslâmcılığın Cumhuriyet öncesi tezlerine, yayınlara, fikirlerine yer vermez, çıkışı, menşei, başlangıcı ve çatıyı Büyük Doğu olarak tasavvur eder.

2. Cumhuriyet İslâmcılığının / İslâmcılarının Annesi: Büyük Doğu

Necip Fazıl Cumhuriyet dönemi İslâmcılık hareketi içinde demokratik hayatın yerleşmeye başladığı dönem itibariyle İslâmcılığın en önemli isimlerinden biri olmasına karşın, 19 yıllık süre zarfında olduğu gibi Cumhuriyet İslâmcılığının en önemli ve tek ismi değildir. Nurettin Topçu'nun *Hareket* Dergisi 1939 yılında yayın hayatına başlayarak, Cumhuriyet idaresine doğrudan olmasa bile “sisteme” yani Tek Parti anlayışına muhalefet eder.² Tek Parti sonrasında şekillenmeye başlayan ve büyük oranda II. Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzeni şartlarının belirlediği İslâmcılık düşüncesi için 40'lı yıllar söylem, dil, meselelerin olgunlaşması bakımından tam olarak şekillenmese de temel yapıların oluştuğu dönemdir.

Necip Fazıl bu bakımdan kendisini ve *Büyük Doğu*'yu 1980'lere kadar oluşan İslâmcı birikimin “annesi”, menşei olarak görür ve gösterir: “Başlıbaşına ve tamamen müstakil bir dâva olmasına rağmen, sırası gelmişken avaz avaz ilan etmeliyim ki, bugün, milletvekili, profesör, politikacı, talebe ve ayrıca gazete, yayınevi, dernek ve parti halinde Türkün ruh muhtevasına bağlı kim ve ne varsa hepsi birden mânevi sütünü Büyük Doğu'dan emmiş”tir. (Kısakürek, 2013, 111)

² Topçu'nun vefatından sonra talebeleri Hareket dergisini çıkarmayı sürdürdü. Necip Fazıl'ın Topçu için söyledikleri üzerine Üstat aynen bir zamanlar kendisinin yaptığı gibi Topçu'nun talebeleri tarafından “mahkeme”ye çıkarıldı. Necip Fazıl'ın Cumhuriyet İslâmcılığının “menşei, başlatıcısı” olduğunu belirten ifadelerine bu mahkemede çok sert karşılık verildi: “1939'larda N. Fazıl Cumhuriyet ideolojisinin ve kişilerinin meddahlığını yapıp, Asmalımescitte bohem hayatını teneffüs ederken, N. Topçu fikirlerinden dolayı liseden liseye sürülmekte, hakkında tahkikatlar açılmaktaydı.” (Hareket, 1976 / 1977, 66)

Büyük Doğu'dan çıktığı, büyük oranda oradan beslendiği halde kısa süre içinde bu yapıdan kopanlar için Necip Fazıl çok olumlu yaklaşım içinde olmaz: “bugün Türkiye’de İslâm davası adına ne varsa hepsinin birden annesi olduğunu bilen, ama çocuklarının daha buluşa ermeden rüşd iddia ve istiklal ilan etmeleri karşısında dudaklarını ısırır.” (Kısakürek, 2001, 296)³ “Büyük Doğu Gençliğinin artık kendi başına mahsul verme çağına erişmiş bulunmasından bir işaret” (Kısakürek, 2010, 205) olarak algıladığı Maveria çevresini bu sınıf içine katıp katmadığı çok da net değildir.

Cumhuriyet dönemi İslâmcılığı içinde Necip Fazıl’ın etkisi çok büyük. Necip Fazıl sadece Büyük Doğu’dan çıkan çok sayıda yayının yanında bilhassa 1950 – 1975 arasındaki dönemde etkili olurken, İslâmcılığın meselelerini, dilini, söylem biçimini belirlemede etkili rol oynamıştır. Fakat siyasetle olan yakınlığı, siyasete yüklediği anlam, siyasetten beklediğini bulamamasından dolayı, DP geleneği partileri içinden çıkararak (MSP bu geleneğin dışında değildi!) MHP’yle yakınlaşmasına neden oldu.

İslâmcıların ilgisi bu siyasal olay üzerine kısmen düşerken 12 Eylül sonrası 1980 şartları, 1990’ların dili Necip Fazıl’ın fikir, siyaset, aktüalite içeren kitaplarının değil de daha çok dizi haline getirilen tiyatro eserleriyle *Çile ve Çöle* İnen Nur gibi eserlerin öne çıkmasına neden oldu. Fakat hiçbir dönemde Necip Fazıl ve dava söylemi etkisini yitirmedi, genç kuşaklara aktarımında aksama olmadı.

“Dava” fikri, onun belirtilen kitaplarından çok Çile’deki belli başlı şiirleri üzerinden yürüdü. Bilhassa siyasal metinleri “üstadın zaafı” olarak nitelendirildi. Onun İslâmcılığının daha çok “slogan, hamaset” olarak görülmesi, “Vatan Millet Sakarya edebiyatı” olarak algılanması, dava fikrinin, İslâmcılık algısının şiirleri üzerinden yürümesindedir. Metinleri içinde yakın tarihe ait olanlar, retorik yoğun konferanslar tercih edilirlilik bakımından önde gelse de İslâmcılık düşüncesini dayandırdığı aktüel yazılar aforizma biçiminde aktarılmadığı için ilgi gösterilmemiştir.

Türkiye’de İslâmcılık düşüncesi içinde Necip Fazıl’ın önemli bir yeri vardır. Necip Fazıl, dili, kaygıları, meseleleri, söylemi, kaynakları bakımından önceki dönem İslâmcılarından ayrılır. Ulema ağırlıklı İslâmcılığın hakim olduğu Osmanlı döneminden farklı olarak Necip Fazıl, menşe bakımından İslâmî bir gelenekten ve çevreden de gelmez. Osmanlı’nın son dönemi Cumhuriyet’in ilk yıllarında öne çıkan aydın ve edebiyatçılarla çok yakın ilişkiler kuran Necip Fazıl, aldığı felsefe eğitimi, geldiği sosyal çevre açısından klasik İslâmcı formasyonuna sahip değildir. Necip Fazıl’ın Cumhuriyet dönemi İslâmcılığının şekillenmesinde içinden çıktığı çevrenin etkisi onun fikirlerinden ziyade, matbuat hayatında, siyasal yönelimlerinde olmuştur. Tek Parti iktidarının tüm gücüyle yaşandığı yıllarda, bu edebiyat, fikir çevresinin Tek Parti idaresiyle yakın ilişkilerde bulunması Necip Fazıl’ın İslâmcı fikirlerinin referansını teşkil etmemiştir. Üstat, Kemalistlerle yakın ilişki içinde bulunan kesimlere temas etmiş, Cumhuriyet aydını kimliği kazansa bile

³ Necip Fazıl, Büyük Doğu bünyesinden çıkıp, takibi bırakan ve dergi çıkararak isimlere karşı oldukça serttir, hatta onlar için “çapulcu” tabirini kullanır: “Evet; bugün 7 – 8’e varan dergileri ve Beyazıt meydanının ‘esfel –i şark’ kahvehanelerindeki hırs, haset ve dedikodu meclisleriyle, kimi veli, kimi müctehit, kimi reformcu, kimi müceddit ve hepsi birden mücahit geçinen bu kavruk gençler, buz dağlarını eritip elinde olmaksızın ortalığın çamura döndüğüne şahit olan Büyük Doğu’nun, hilkat kanunu icabı, ibtidai oluş habercisi düşük çocukları sayılabilirler. Bunların hiçbirinde dâvamızın gerektirdiği (ideolojik) bir dünya görüşünden, sanat ve (estetik) anlayışından, büyük irfan (kültür) edasından, soylu bir idrak, çile ve hummasından, hususiyile dava aşk, ahlak ve namusundan, hem de en basit komünistin bile sahip bulunduğu iş ve (aksiyon) zekasından zerrece alamet yok. Öyle bir ruh karışıklığı içindedirler ki, konuştukları dil bile Türkçe değildir. (...) Büyük Doğu harp yaptı, bunlar çapulculuk peşinde...” (Kısakürek, 2009, 10)

“Osmanlı görmüş” bu isimlerin tabii ki Necip Fazıl'ın Kemalist fikirlerle direkt bağlantıları olmamış hele ki “fikirlere Kemalist bir çevrede” oluşmamıştır. (Duran, 2005, 76)

Onun erken dönem metinleri, İslâmcılık çalışmaları kapsamında çok da başvuru niteliği oluşturmaz. Aldığı eğitim ve okumaları çerçevesinde daha çok felsefi meseleler üzerinde yoğunlaşan Necip Fazıl, etkisini bilhassa Demokrat Parti iktidarından sonra göstermeye başlar.

Necip Fazıl'ın İslâmcılık düşüncesine aksiyon, teori, pratik, siyasal hareket, edebi yönelim, matbuattaki etkinliği açısından önemli etkileri olmuştur. O, retorik yoğun bir adamdır. 300 civarındaki konferansında her kesimden kişi gelir, dinler ama ne Necip Fazıl onlara uygun bir dil kurar ne de onu dinleyenler, dinlediklerinden çok fazla bir şeyler alır. Necip Fazıl belagat ustası olarak neredeyse dinlenilmez, seyredilir, teatral bir yanı vardır, dinleyiciler bu üslubun büyümesine kapılınca, onun neler söylediği zihinlerden çıkar gider. (Mengüşoğlu, 2013, 25) *Çile ve Çöle İnen Nur*'un etkisi, “Surda bir gedik açtık mukaddes mi mukaddes” ve “Yüzüstü çok süründün ayağa kalk Sakarya” mısralarındaki simgesellik, bu simgelerin okurlar ve dinleyiciler tarafından doldurulmasıyla oluşan “dava” bilinci onun fikri yönünü ortaya koyarken, İslâmcılıkla olan irtibatını esasında kısıtlar.

Üstat çok daha geniş bir cepheden İslâmcılık hareketini yönlendirmiş, belirlemiş, etkilemiş, etkilenmiş, yanlış çıkarımlarda bulunmuştur.

2.1. İslâmcıların / Müslümanların Ben Algısının Oluşması

Tek Parti uygulamalarının en şedit olduğu dönemde, birçok temel İslâmî kaideyi yerine getiremeyen Müslümanlar, yeni bir İslâmî yönelimi, Osmanlı'daki İslâm'ın merkezi rolünü düşünmeyi bırakın, ezanın aslıyla okunmasını bile talep edemeyecek duruma gelmişlerdi. Necip Fazıl her ne kadar II. Dünya Savaşı şartlarında aktif İslâmcılık yapamasa da pasif eleştirilerde bulunmaya, yani 1946 sonrasındaki şartların ön hazırlıklarını yapmaya başlamıştı. ABD'nin savaşı kazanması ve yeni bir dünya sistemine geçişi öngörmesiyle birlikte Türkiye demokratik hayata ısınmaya başladı.

Necip Fazıl bu imkânı çok yerinde kullanarak Tek Parti aleyhine geçerken aynı zamanda İslâm'ın rolünü kitlelere anlatmaya başladı.

Necip Fazıl için İslâmcıların, muarızlarının getirdiği en büyük eleştiri, enaniyeti, bencil olduğu yönündedir. Daha da usturuplu olanları ondaki egonun, ben algısının bulunduğu ortamda, bulunduğu sahada merkez rolü oynadığını bunun da onda karakteristik olduğunu öne çıkarır. Kendisine yönelik geliştirilen bu eleştirilere karşın Necip Fazıl'ın ben vurgusunu bencilik, pragmatizm ve egoizm olarak görmek hatalı olur.

Yazılarında sıklıkla kullandığı, tavırlarında net biçimde görüldüğü gibi özgüven, kibir, gurur, üstünlük, biriciklik gibi hususiyetler bireysel öne çıkışı değil; Müslümana has ben'i, gururu, kibiri, biricikliği yani İslâm'ın küfür karşısındaki üstün konumunu, Türkiye'de İslâm'ın ertelenemez, vazgeçilemez, sindirilemez, yok edilemez temel hakikat olduğu vurgusunu içerir.

Kaldı ki Tek Parti döneminde İslâm'ın ve Müslümanların çöküşe vardırılabilecek kadar sindirilmiş olması, Allah demekten bile korkulması karşısında Necip Fazıl, Müslümanlara İslâm'ın her türlü ideolojiden, fikirden, felsefeden, dünya görüşünden ve dinden üstün olduğunu dile getirebilme özgüveni kazandırmıştır.

Necip Fazıl'daki ben vurgusunun, egosundaki aşırılığın kendi kişisel ikballerinin ötesine vardığını söylemek zor değil. Ondaki ben hele ki İslâm, Müslümanlar, Türkler yani bu toprakların insanları olduğunda büyük bir anlam kazanır, tüm bu unsurların dünyada, ezelde ve ebedde “biricik” olduğu fikrine götürür.

Üstat kendisine yöneltilen eleştirilerin farkındadır. Egosunun, ben vurgusunun kendisi de bilincinde olarak bununla ilgili yazılar da kaleme almış, “Ben kelimesinin Allah belasını versin!” (Kısakürek, 2010a, 149) derken “bu dava” uğruna yaptıklarını sayıp dökerken ben lafzının aslında dava ve Müslümanlarla özdeş olduğunun altını çizme gereği duymuştur: “Aziz Okuyucu! Samimilikten başka bir sermayem olmadığına inandığımı sanıyorum! Eğer yukarıdaki misalleri, kaba bir benlik davasıyla, lehimdeki birkaç tezahürü ilân ihtiyacı yüzünden kaydediyorsam ben bir sefilim!”. (Kısakürek, 2010b, 125)⁴ Bu açıklama bile onun muarızlarınca egosunun yeni bir tatmini gibi yorumlanacaktır. Necip Fazıl kibir hususunda hassastır zira kendisine “Sen majiskülle yazılmış bir ‘BEN’sin!” gibi ifadelerle bu durum iletilir. Fakat onun bu ithamlara “Kibirliye kibretmek sadakadandır!” hadisi çerçevesindedir: “kibir satanlara, kendilerini bir şey sananlara ve sapıklıkları içinde mağrur ve mes’ut yaşayanlara karşı da mukaddes şeriatın aldığımız emirle tepeden bakmayı ve kırıp dökücü olmayı ihmal edemeyiz.” (Kısakürek, 2010c, 18 – 19)

Necip Fazıl'ın gururu, kibiri Müslümanlara öğüt olarak da tavsiye eder. Üstadın giyim kuşamı, evinde uşak bulundurması, zengin tavırları sergilemesi sıklıkla eleştirilmiştir. Müslümanlara dış görünüşlerinde “Şık, pırıl pırıl, tertemiz, her çizgisinden şevk ve ümit akan kılık” içinde olmalarını tavsiye ederken temel gayesi “küfre karşı ezici bir gurur tavrı takınmak, onların karşısında küçüklük ve düşüklük hissi vermemektir.” (Kısakürek, 2010d, 136 – 137)

Küfrü tanımayı, onların kaynaklarını bilmeyi de tavsiyeleri arasına ekleyen Necip Fazıl aslında meselesini bütünüyle onlara karşı kurmuştur. Bu açıdan onun kibri, beni esasında İslâm'ın, Müslümanların ve Türkiye'nin ben'idir. Necip Fazıl'daki ben algısı tarihi ben'dir, İslâm'ı savunma anlamındaki ben'dir. Bu aynı zamanda Müslümanlara özgüven sağlar, yeniden bir dava sahibi olma, Batı karşısında varolmak için öncelikli olarak özgüven ihtiyacı karşılanır.

Necip Fazıl bu açıdan ben'i sayesinde İslâm'ı, Türkiye'yi sahiplenir, memleket davasını kendi davası haline getirir, Müslümanın küfür karşısındaki gururunu bir yöntem olarak kullanır: “Başında kim bulunursa bulunsun veya kim bulunmazsa bulunmasın, mademki ben varım, Türkiye vardır!!!” (Kısakürek, 2010c, 33)

Necip Fazıl için yapılan eleştiriler arasındaki farklı bir çevreden gelme hususiyeti bir bakıma onun en büyük avantajıdır. Aynı zamanda onun deneyimi İslâmcılar için de ehemmiyetlidir. Tek Parti kadrolarını, Cumhuriyetin kültür ve edebiyat odaklarını, “beyaz Türkleri” bilmesi, tanınması onun her kesim tarafından ciddiye alınmasına, önemszenmesine neden olur. Belki Hareket ile birlikte 40'lı yıllarda siyasal yapıya bağlı olarak etkisi zayıf olsa bile 50'li yıllardan sonra İslâm üzerine, dini meselelerle ilgili yayınlarda büyük patlama olduğu, tercümelerle yeni kanallar açıldığı, cemaat yapıları içinde kapalı yayınlar etkin hale geldiği halde onun etkisi giderek artmıştır.

⁴ Necip Fazıl Büyük Doğu'yu çıkarırken çeşitli siyasilerden, Menderes'ten, arkadaşlarından, eşraftan yardım almıştır. Bu derece egosuna düşkün bir kimsenin, başkalarının kapısına son derece rahat biçimde giderek yardım istemesi, para istemesi egoist, kibirli tarafla çelişiyor. Muhtemelen bunu talep ederken bile bu kibirden hiç taviz vermemiştir. Fakat Büyük Doğu için bunu gururunu inciten bir tavır olarak görmez. Zaman zaman kendince muhasebelere girişmiyor da değildir esasında: “Büyük Doğu'yu çıkarma! Necip Fazıl bundan sonra hiç kimseden bir şey beklemek ve ümide düşmeksizin birkaç yakını arasında yaşayarak, (aksiyon)cu faaliyetini suyun kendilerinde büsbütün duru hale geleceği büsbütün yeni nesillere emanet etmeli” (Kısakürek, 2009, 13)

Okunan, yazılarına kıymet verilen çok sayıda kişi bulunmasına rağmen Necip Fazıl'ın etkisine yaklaşan çok az isim vardır.

Büyük Doğu'nun çıkışında Sabahattin Ali'den, Oktay Akbal'a kadar çok geniş aydın bulunması bir anlamda onun ve dergisinin Tek Parti idaresi karşısında meşruluğunu artırır, sistemin onayını getirirken aynı zamanda Necip Fazıl'ın sol ve iktidarı elinde tutan kültürün dikkate aldığı bir isim olduğunu da gösterir. Bu vasfı Necip Fazıl'ın İslâmcılık hareketinin merkezinde yer almasını sağlamış, “kimsenin dokunmaya cesaret edemediği tabuları yıkmasına” yardım etmiştir.⁵ (Tanyol, 2005, 565)

Şiirleriyle, Abdülhakim Arvasi öncesi hayatıyla çok rahat şekilde içinden çıktığı kültürün gözdeleleri arasında yer alabilecek olan Necip Fazıl dönüşümüyle bu imkanı yok saymış, “30 küsur yıldır canımı dişime takarak ve küfür kilerinden ekmek yemekten İslâm çilehanesinde aç kalmayı tercih” etmiştir. (Kısakürek, 2001, 5)

Ondaki benliğin, gurur, kibir ve asalet gösterisinin altında biraz da bu gerekçeler vardır. Asalet arayışı, asil duruş her zaman birinci olma kaygısı İslâmcılar için de önemli bir kaynaktır. İslâmcı hareketin 1950 sonrasında kırdan kente göçe bağlı olarak geniş bir kesime ulaşması, kente gelenlerin kentli gibi davranma iştiaqları, kentte kabul edilme azimleri Necip Fazıl'ın nezdinde bir karşılık bulur. Kendini ipek halılarla kaplı saraylarda hayal eden şairin bir gemi yolculuğunda birinci mevki bileti bulunmamasına rağmen kendini birinci mevki yolcusu olarak gösterme çabası bu bakımdan örnektir. (Kısakürek, 2001, 37, 61)

Onun asaleti, yıkık bir imparatorluğun, yenilmiş bir medeniyetin ezikliğini barındıracak denli taklit ve öykünme içerse de İslâm davası gütmenden, Müslüman olmanın doğallığına yaslanır.

Necip Fazıl 1940'lı yıllardan itibaren Büyük Doğu davası adı altında İslâm'ın yeniden dünyada belirleyici bir rol oynaması için Müslümanların bu iradeyi, bilinci, yetkinliği ve asaleti içselleştirmeleri gerektiği fikrindedir. Bu asaletin ilk adımı İslâm'ın diğer dinler, ideolojiler arasındaki konumunun belirlenmesinden geçmektedir. Necip Fazıl İslâm'ın başka ideolojilerle eklektik bir yoruma gitmesi, yeni terkipler geliştirilmesi karşısındadır. Bu bakımdan İslâmî kapitalizm, İslâmî hümanizm, İslâm sosyalizmi gibi fikirlere karşıdır. (Kısakürek, 2013a, 208)

Necip Fazıl İslâmcılığının en önemli kavramlarının başında dava gelir. Dava, ilk algılamada Büyük Doğu'yu ifade ederken, daha ileride İslâm'ın yeniden her unsuruyla birlikte egemen olmasını içerir. Buradaki dava fikri belirgin bir kadroya ve İslâmî anlayışa, doktriner yaklaşıma dayanır. İdeolocya Örgüsü ile birlikte bir çok kitabının ana fikri bu doktrinin muhtevasını ifade eder.⁶

Onun ikinci ana yönelimi kadro meselesinedir. İslâmcı kadrolar seçkincidir, yüksek kültür ihtiva eder: “Fikirde ana taarruz hedefimiz, belli başlı bir ruh ve zihin hâleti arzeden, gözle görülür ve elle tutulur, meydan yerine hakim bir sınıf... Yayın, ilim, sanat, iş ve nüfuz merkezleri, ellerinde...” Çok da içiçe olmasa da üstadın bu yaklaşımı bilhassa 70'li yıllardan sonra bazı cemaat ve tarikatların temel metotları arasında yer almış, her kesimde Müslümanların

⁵ Tanyol'un sürekli yapılan Necip Fazıl – Nazım Hikmet mukayesesindeki yaklaşımı bu bakımdan önemlidir: “Necip Fazıl şöhretini kendisinden başka kimseye borçlu değil. Nazım Hikmet'in ise arkasında evrensel bir komünist blok var.”

⁶ İdeolocya Örgüsü kendi başına bir doktrindir. Fakat bunun haricinde diğer kitaplarda da maddeler halinde nelerin yapılması gerektiği konusunda teklifler, çareler, çözümler sunulur. Dünya Bir İnkılap Bekliyor içindeki Büyük Türkiye'nin maddi ve manevî imarı için yapılacakların sıralandığı dokuz madde önemlidir. (Kısakürek, 2011, 54, 55)

etkinlik göstermesi hedeflenmiştir. Necip Fazıl “adam yetiştirmek” kavramını İslâmcı yöntemleri arasında göstermez. Büyük Doğu ekolü içinde bu dava bilincine erişmek mümkündür; “İşte, Türk ruh köküne bağlı olarak son 25 yıl içinde yetişen, bugün Bakan, profesör, milletvekili, doktor, avukat, gazeteci, partici, kim varsa gıdasını Büyük Doğu ekmeğine borçlu bildiği” kişilerle. (Kısakürek, 2013a, 198, 568) Onun bu umumi kapsayıcı dili içinde elbette Nurcular, Milli Görüş tabanı, İslâmcı yazarlar ve matbuat, hayatı hatta tarikat ve cemaatlere bağlı olsa bile “bilinçlenmesini” Büyük Doğu’dan yapan herkes vardır.

Dava kavramı bu sebeple 1990’lı yıllara kadar tüm fonksiyonlarıyla, dejenerasyonu dahi içerecek ironik yorumlarda bile temeldir. Bu bakımdan “öteleri fethetmek” (Kısakürek, 2013a, 134) bugün bir klişe gibi görünse de dönemi içinde etkili bir söylemdir.

Necip Fazıl ideal olanı vurguladığında genellikle metafizik bir dil kurar. Fakat bu idealizmin pratik karşılığını da mutlaka gösterir.

İdeolocya Örgüsü’ndeki bu tabir zamanla davanın merkezinde süreklilik kazanmaz, “tüm dünyayı kurtarma”, “kurtuluş için tek yol İslâm” gibi misyonlar yeni dönemde Müslümanları beklemektedir. Ezanın Türkçe okunduğu bir dönemde Müslümanlara bu misyonu kabul ettirebilmek, bu bilinci sağlayabilmek, asalet ve biriciklik duygusunu aşılatabilmek hayli zor, çetrefillidir. İslâm’a dışarıdan hiçbir şey katmadan, İslâm’ın kendi öz değerlerini yeniden keşfederek, bize özgü bir dünya kurma azmi, kavgası, yepyeni bir ruh, mefkûre ve nizam yekpâreliği davası, misyonu Necip Fazıl’ın gayretini açıklayacaktır. (Kısakürek, 2013a, 82, 92, 104, 134)

Tek Parti uygulamalarının baskısı altında, II. Dünya Savaşı’ndan sonra oluşan paktlar içinde yer arayışına giren bir ülkede, yenilgisi katmerlenmiş bir dünyada, birçok ideolojinin, fikrin, iktisadi nizamın tüm dünyada yönlendirmelerde bulunduğu bir ortamda Müslümanların önemli bir varoluşsal güvenlik sorunu içinde olacağı, ontolojik sorgulamaya geçeceği, inancını “büyük idealler ve iddialardan” uzakta yaşama azmi içinde olacağı kesindir. Bu ortamda hele seküler atmosfer içinde, Batılı eğitim sisteminde, dini eğitimin çok kısıtlı yapıldığı bir dönemde Müslümanlara, gençlere “İslâm’ın biricikliği”ni göstermek, savunmak hayli zor ve yıpratıcıdır.

Necip Fazıl yazılarında “Şeriat gelmiş ve gelecek bütün nizamlar üstünde tek yoldur!”, “Yağma yok; İslâm olunca yanında hiçbir şey yoktur.”, “İslâm, daima İslâm!”, “Şeriat, tatbik edilen, tatbik edilmesi gereken ölçüler manzumesinin yanında, sevilmesi, aşkla bağlanması, nâmütenahi mânalara olduğu bilinmesi lâzımgelen ilahi müessesedir.”, “İslâm, dünyanın beklediği inkılâbı va’dedici yegâne mihrak noktasıdır.” (Kısakürek, 2010c, 48, 156, 271; 2011, 13, 42) gibi temel kaideleri, sonradan artık İslâmcıların adeta klişesi, sloganı haline gelecek bu temel noktaları çok sık vurgulamış, bilhassa gençlerin içselleştirmesini sağlamıştır.⁷

Bu anlamda *İdeolocya Örgüsü*’ndeki şu yaklaşım İslâmcı düşünce içinde 90’lı yıllara kadar temel söylemler arasında yerini almıştır: “İslâm inkılabı, liberalizma ve kapitalizma, faşizma ve nazizma, sosyalizma ve komünizma gibi, bugüne kadar tatbik mevzuu olmuş içtimaî

⁷ Necip Fazıl’ın bu cümlelerde ifade ettiği İslâm’ın tüm sistemlerden üstün olduğu konusu İslâmcıların gündemine 27 Mayıs sonrasında Mısır ve Pakistan’dan, Seyyid Kutup ve Mevdudi gibi isimlerden yapılan tercümelemlerden sonra çok daha belirgin ve sloganik mahiyette girmiş, yerleşmiştir. Bu süreç Necip Fazıl’ın fikriyatını etkilemese bile söylemlerindeki kalıp ifadelerin öne çıkarılmasını sağlamıştır. Onun bu tercümelemleri okuyup okumadığı net olarak bilinmediği, büyük oranda okumadığı fikrinin ağırlık taşıdığı dikkate alınır, İslâm ile diğer nizamların keskin bir ayrıma tabi tutulması gayretinin Türk İslâmcılığında zaten belirgin olduğunu gösterir.

ve iktisadî mezheplerin her birini hiçbirine üstünlük vermeden masaya oturtur ve onlara şöyle mukabele eder: ‘Herbirinizin, bütünü kucaklayamadan, ayrı ayrı ve parça parça bazı haklarınız ve hakikatleriniz vardır; ve herbirinizin ayrı ayrı ve parça parça arayıp da bulamadığınız hakikat, birer bütün halinde İslâmiyettir.’ (Kısakürek, 2013a, 207)

2.2. İstanbul Merkezli İslâmcılık

Yetişme koşulları itibariyle İslâmî bir çevrede bulunmasa, gençlik yılları ve sanat, fikir hayatının erken döneminde Cumhuriyet idaresi ve seküler bir ortamda kalsa da Necip Fazıl ve Cumhuriyetçilerin tamamı Osmanlı görmüş, İmparatorluk olmanın getirdiği asaleti, ağırlığı, merkez olma psikolojisini yaşamış kişilerdir.

Osmanlılık, Osmanlı gündelik yaşamı dini hassasiyetleri sınırlı bile olsa mensuplarına, dini atmosferi, görgüyü aktarabilmiştir. Bu bakımdan Necip Fazıl’ın İslâm’a bütünüyle mesafeli olduğu söylenemez.

Hilafet merkezi olmanın getirdiği kapsayıcılık nedeniyle tüm muadilleri, Babıali’yi yaşayan herkes siyasal, fikri, aktivist hareketlerin İstanbul merkezli doğduğu, geliştiği kanaatini muhafaza eder. Mehmet Akif’te sıkça görülen “İslâm’ın son kalesi” olma ve kurtuluşun Anadolu topraklarının selametinden geçtiği kanaati çok daha ileri bir düzeyde Necip Fazıl’da görülür.

Her ne kadar o Cumhuriyet İslâmcılığının başlatıcılarından biri olsa da, ruh, mensubiyet, görgü ve birikim bakımından Osmanlı’ya yatkındır.

Bu yüzden bilhassa 27 Mayıs’tan sonra ağırlık kazanan tercüme hareketleri sonucunda İslâmcılığın başlangıcının Mısır ve Pakistan merkezli olduğu şeklinde kanaati reddeder; bunu İslâmcılık lafzıyla değil onların görüşlerine koyduğu marj, fikirlerine yaptığı eleştirilerle dile getirir.

Necip Fazıl Doğru Yolun Sapık Kolları kitabıyla İbn Teymiye, Efgani, Abduh, Seyyid Kutup, Mevdudi gibi isimlerin açtığı çığırı “sapık” olarak addeder. Muhammed Hamidullah için kullandığı “Baidullah” ibaresi bir yana İslâm Peygamberi kitabından örnekler vererek, Hamidullah’ın siyerini 19 maddede eleştirir.⁸ “Sapıklık misallerini bir laboratuvar katiyetiyle gözönüne serdiğimiz Hamîdullah isimli ‘baidullah’ denilmeye layık mütefekkir taslağından sonra, ondan biraz daha hafif, fakat dalâlette yine çok ağır, Mevdudi geliyor.” (Kısakürek, 1973, 113 – 119) diyerek kendince sınıflandırma yapan Necip Fazıl, Kutup ve İbn Teymiye’ye de benzer yaklaşımlarda bulunur. Fakat bu isimler içinde daha müspet kanaatleri barındırdığı Seyyid Kutup’a daha az yüklenir. Necip Fazıl’ın “müçtehit taslakları” (Kısakürek, 2009, 112 – 113) olarak adlandırdıkları bu isimlere yüklenmesinin en önemli nedeni “tasavvuf”tur.

İslâm batıniligini, türbe ve mezarlık ziyaretlerini eleştirisinin odağına yerleştiren Necip Fazıl, tasavvuf adına sonradan ortaya çıkanlara da yine “şeyh – mürşid taslakları” diyerek karşı çıkar.

Bu bakımdan onun hususen Abduh – Efgani – Teymiye, Mevdudi – Kutup ekolünün

⁸ Metin Önal Mengüşoğlu, onun İbn Teymiye’yi okumadığını yanındakilerin aktardıklarına göre kanaat belirttiğini anlatır. Necip Fazıl’ın Teymiye’yi okumadığından ziyade 1960’tan sonra ortaya çıkan algının kendisini rahatsız ettiği, Türkiye dışından gelen etkileri kırmaya yönelik çaba gösterdiği yaklaşımını benimsemek bu süreçte daha yerli yerinde bir yaklaşım olabilir: “İbn Teymiye ekolü bugün Türkiye’de faaliyet halinde... Hattâ İslâmın şairlerinden bildiğimiz bazıları bile bunun tesiri altında kalmışlardır.” (Kısakürek, 2011, 49) Ekolün tesiri ve yaygınlık kazanması onun dikkatini bu yöne çekmiştir.

fikirlerinden ziyade bunların Türkiye'deki etkinliğine yönelik tepki içinde olduğu gözlenmekte; onların fikirlerine yaptığı eleştirilerle Türkiye'nin kendine özgü İslâm algısını öne çekerek etkisizleştirmek istemektedir.

Dolayısıyla Cumhuriyet idaresinin tarikatlara yaptığı operasyonlar sonucunda, silsileye dâhil olmayan ve sonradan zuhur eden yapılar da yine aynı gerekçelerle Necip Fazıl tarafından eleştirilip, etkisizleştirilmek istenir. Babıali'de bahsettiği “yeni tip tasavvuf” ve onun taliplilerine de bu yönde sert yanıt vererek; “namazsız tasavvufu” kesin bir dille reddeder. Necip Fazıl bu yönleri itibarıyla bu topraklara münhasır İslâm algısını şeksiz şüphesiz devam ettirir; Sünni ve Hanefi damarını tüm fikri ve dini reflekslerinde hatta siyasal tavırlarında bile gösterir. O bu bakımdan klasik bir sünni ve Hanefidir; bu topraklara özgü şeriat – hakikat dengesini kurmuş, maneviyatsız şeriatı reddederek, İslâm metafiziği ile şeriat arasında sağlam köprüler inşa etmiştir. “Bize Kur'an yeter” diyen kesimlere, İslâm'ın diğer kaynakları ve tarihi birikimi göz önüne getirmiş, geleneği kutsayanlara karşı da bozulmanın tarihini “Kanuni”ye dayandırarak tarihin çok da “ak – pak” olmadığını ortaya koymuştur.

Sahabeye toz kondurmaz, İbn Arabi'ye müstesna bir yer ayırır.

Tasavvuf onda sadece tarikat ritüelleri değil, Müslümanı yönlendiren “derin akıl”dır. (Kısakürek, 2013a, 183 – 185)

Necip Fazıl'ın İslâmcılık hareketine yaptığı en büyük katkılardan biri İslâm düşüncesini Türkiye – Anadolu merkezli olarak tasavvur etmesidir. Çok net biçimde dünyada umudun yalnızca Anadolu'da yani Türkiye'de olduğunu belirtir, diğer İslâm ülkelerinde herhangi bir olumlu gelişmenin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını dile getirir. Bunu dile getirirken ideolojik ya da asabiyeyle dayalı kaygıları öne sürmeden sadece tarihi ve siyasal vakıayı temel alır: “Dünya çapında İslâm kalkınışı davasını Türkiye dışındaki ülkelerden beklemek hayaldir. Bu ülkelerden hemen hepsi, eski teşbihimizle, kaidesi iman, zirvesi küfür, ehram... Kaide, yani halk Müslüman, zirve, yani güdücüler kadrosu İslâma zıt... Malum Batıllık ve Batıcılık ocağının işporta aydınları... Uzun zaman Türk hegemonyası altında kalmış olan bu ülkeler insan sayıları ve devlet genişlikleri ne olursa olsun, tarihi bir imtiyazın kazandığı hüküm olarak, İlahi takdir ile Türk'ü model tanıma mevkiinde kalmışlardır.”

Bu aşamada İslâm anlayışının bozulması konusunda tabi ki diğer İslâm unsurlarını suçlamaz ve umudun, tükenişin başladığı yerde başlayacağı fikrini öne sürerek Türkiye'nin rolünü en üst seviyeye yükseltirken, Türkiye'deki Müslümanlara da bu bilinç ve sorumluluğu yükler: “İslâmın önce Türkiyede bozularak her yerde bozulduğu ve ancak Türkiye'de düzelse her yerde düzeleceği hakikatidir.” (Kısakürek, 2010c, 53 – 54; 2011, 53)

Burada son yıllarda İsmet Özel'in kuvvetle savunduğu Türklük mevzuuna da değinmek gerek.

Necip Fazıl, sonradan İsmet Özel'in de dile getirdiği Türk ile Müslüman arasındaki kopmaz, sarsılmaz, ontolojik bağa değinerek, Cumhuriyet idaresinin kasten gerçekleştirdiği Türk ile Müslüman arasında farklılık görme eğilimine karşı çıkarak, Türkü İslâmdan koparmanın dahası İslâm dışı Türk tasavvuruna gitmenin imkansız olduğunu ifade ederek, Türk fikrini ırk anlayışının dışına, daha geniş bir İslâmî kültüre oturtur. Türk, “fırlak kemikler, çekik gözler, dar alınlar ve kirpi saçlar” değildir. Dolayısıyla ondaki milliyet anlayışı İslâmla yoğrulmuş bir terkibi karşılar. Anadolu fikri bakımından zengin olan Necip Fazıl, Büyük Doğu düşüncesiyle de

esasinda bu bakımdan bütünlük arz eder ve coğrafyayla sınırlı bir davayı reddeder. Osmanlı bu bakımdan İslâm düşüncesinin, İslâm tarihinin en önemli dönemeci, referansıdır. Öyle ki Osmanlı sonrasında meydana gelen İslâm düşüncesi tüm Müslümanları etkilemişti, imparatorluğun son yıllarına kadar “dışımızda İslâm” diye bir vakıa yoktur. Milletler, etnik yapılar her bakımdan Osmanlı merkezine bağlıdır.

Böylece yıkım orada gerçekleştiğine göre, kurtuluş, yükseliş de yine bu coğrafyadan başlayacaktır. (Kısakürek, 2010, 69; 2010c, 311; 2013a, 234, 471 – 473)

3. Dava Ahlakı, Cemiyet Ahlakı

Necip Fazıl bir ahlakçıdır.

Necip Fazıl, hem teorik planda hem pratikte ahlaka, ahlaki uygulamalara fikirlerinin genel yapısını etkileyecek denli yer verir.

Necip Fazıl toplumun, bireyin gündelik hayatında sergilediği davranışlara, bunların ahlaki durumlarına, müstehcenliğe, kadın erkek ilişkilerine, ahlaksızlıkların kamuda, matbuatta yer alış biçimlerini yazılarında ele alır.

Onun ahlak anlayışının eksenine dava ahlakı oturur. Büyük Doğu özelinde bağlı buldukları dünya görüşüne sadakatle bağlılık, onu her alanda savunma, yükseltme sorumluluk ve imanı da kapsayacak denli ahlaka dairdir.

3.1. Necip Fazıl Menkıbeleri

En başta belirtmekte fayda var: Necip Fazıl en çok “ahlaki zaafarı”yla eleştirilir, bu zaafarı üzerinden düşüncesi, Türkiye’deki etkisi istihzayla yaklaşılarak yargılanır ve değersizleştirilmeye çalışılır.

Sürekli olarak onun geldiği çevreden, konak hayatından, varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmesinden örnekler verenler, bu niteliklerini gözardı ederek onun “eliaçık, cömert, çelebi” tarafını, “savurganlık, dağınıklık, görmemişlik” olarak sunmaya çalışır.

Bu bakımdan ne kadarı doğru ne kadarı yanlış olduğu bilinmeyen birçok “Necip Fazıl menkıbe”si ortalıkta, hoş, tatlı bir latife olarak sunularak onun karakterindeki eksik taraflar üzerinden “yaralı bir Necip Fazıl imgesi” oluştururlar.

Bunu da en çok yakınında bulunanlar, onunla teşriki mesai içine girenler, beraber iş yapanlar hatta dava ortaklığı yaptığını iddia edenler gerçekleştirir. Halbuki Cumhuriyet İslâmcılığının kadroları; büyük oranda kanaat önderleri, fikir ve edebiyat adamları taşralıdır, taşra reflekslerine sahiptir. Taşralı olmanın getirdiği yoksunlukları Necip Fazıl’daki cömertlikle birleştirenler ortaya “savurgan, hesapsız kitapsız” bir rind portresi çıkarırlar. Kendi sakin dünyaları, memur kılıklı hayatları karşısında Necip Fazıl’ın fırtınalı, dağınık, dengesiz olarak görülür. Bu anlatıların ileri aşaması ahlaki zaafa kadar gider. Osman Yüksel’den, Sezai Karakoç’tan sürekli borç para alıp onları geri vermediği, yedi gün boyunca kumar masasından kalkmadığı gibi rivayetler Necip Fazıl imgesini, latifelerle hırpalamaya ve değerini düşürmeye yönelik olarak sıkça dile getirilir. Bunlardan bir tanesi de kitaplarının bazılarının Osman Yüksel Serdengeçti tarafından basılması bunun karşılığında belli miktarda para verilmesine rağmen üstadın aynı kitapları başka yayınevlerine de bazı ilavelerle sattığı, bunun ahlaki olmadığı bizzat Serdengeçti tarafından onun

yüzüne “çile değil bu hile hile” denilerek anlatılır. Bu işin bir tarafı. Öbür tarafında Sezai Karakoç bu meseleleri hatıralarında detaylı olarak anlatır. Üstadın kitaplarının basım aşamasında Karakoç kitapların son halini okur, birçok tashih olduğunu, bunları mutlaka düzeltmesi gerektiğini yoksa üstadın kızacağını iletmesine rağmen Osman Yüksel buna önem vermez. (Karakoç, Hatıralar, LXI – Ankara – SBF Yılları) Serdengeçti'nin sızlanmaları karşısında Üstad: “Eh bin liraya bu kadar olur. Kendisi, istediği eseri bassın.” diyerek aralarındaki ilişkinin, meselenin aslını ve boyutlarını da gösterir. (Karakoç Hatıralar, LXIII)

Necip Fazıl ile ilgili bir başka eleştiri kumar tutkusudur. Eskiden kalma, ihtida etmeden önce kumar alışkanlığı olan Necip Fazıl Büyük Doğu Cemiyeti'ni kurduktan sonra bir gün bir kumarhaneyi polis basar. Birçok zenginin arasında tanıdık bir sima, Necip Fazıl da vardır. Fotoğrafları ertesi günkü gazetelerde yayınlanınca üstada çok sayıda tepki gelir. Hadisenin komplo olduğu çok açıktır. (Karakoç, Hatıralar, XLVI) Büyük Doğu Cemiyeti yavaş yavaş partileşme aşamasına gelmiş, oldukça büyümüştür. Necip Fazıl, bu meseleyi iktidarın bizzat Menderes ve Samet Ağaoğlu'nun tezgâhladığını anlatır. Muhtemelen birileri Menderes'e “bu parti ileride büyür, sizi de siler süpürür demişlerdi herhalde.” (Karakoç, Hatıralar, XLVI)

Bir insanın kişisel zaaflarını düşüncesinin önüne ve üstüne çıkarmak bizde oldukça yaygın. Necip Fazıl algısının zaman içinde başına gelen tam da budur. Fakat onun ahlak konusundaki vurguları, değinileri ve dikkat çektiği hususlar klasik ahlak teorilerinin yanında, içinde bulunulan zamanın ahlak algısını etkileyecek düzeyde dikkatler içerir. Dönemini çok iyi okuyabilen, siyasal yönelimleri iyi takip eden, insanların gelişimleri hakkında fikir beyan edebilecek ilgileri olan Necip Fazıl'ın ahlaki vurguları sistemli olmadığı için belirli bir ahlak disiplini içermez. Daha çok reel ile ideal arasındaki olgular üzerinden ahlak vurgularında bulunur. Dolayısıyla ahlak anlayışı sıcak gelişmelerin, gündelik olayların içinde gezinirken İslâm düşüncesinin kadim ahlak değerleri üzerinden değerlendirmeler yapması, aradaki uçurumu, İslâmî manada ne derece geri bir zeminin tesis edildiğini net biçimde gösterir.

3.2. Ahlak Meselesinin Çok Yönlü Değerlendirilmesi

Necip Fazıl'ın İslâmcılığı öncelikle ahlak, maneviyat, ruh planında gelişen, Müslümanın İslâmî değerleri kendi hayatı üzerinde uygulayabilme salahiyeti ile örtüşen, hayatta bir dava üzre olmayı, bu davayı her ne surette olursa olsun devam ettirebilmeyi, gündelik yaşamında inancı ve davası ile meşguliyet içinde bulunmayı içeren bir ahlak anlayışı vardır. Öncelikle belirtmek gerekir ki Necip Fazıl iyi bir gözlemcidir; toplum ve insanlarla ilgili detayları çok iyi tespit edebilir. Bu gözlem gücü sayesinde insan davranışlarıyla çağ değerleri arasında paralellikler kurarak toplumun gidişatı hakkında isabetli kanaatler geliştirebilir.

Ahlakı sadece müstehcenliğe indirgemeyen, insan davranışları, iradesi ve inancıyla irtibatlandırılmış ahlak anlayışını daha çok önemseyen bir Necip Fazıl var karşımızda. Onun ahlak, çağ ve İslâm ile kurduğu özdeşlikler, bunların bağlantıları ile ilgili sorduğu soru belki de erken dönemden itibaren Büyük Doğu'yu bir ahlak hareketi, dava üzerinden kurgulanmış dava ahlakı biçiminde özetlenebilecek yaklaşımı önemlidir.

İslâm'ın çağa, çağın İslâm'a uyup uymayacağı gibi temel meseleler üzerinden yaklaşır ahlaka: “Bizim en yakın düne kadar ahlakımız, tecelli kadrosu bakımından yüzde yüz milli ve şahsi bir ahlak olarak İslâm ahlakı olduğuna göre, şimdi davamız bu ahlakı yeni zaman ve mekân şartlarına uydurmak mıdır; yoksa yepyeni bir dünya görüşüne bağlı, yepyeni bir ahlak kurmak mı?” (Kısakürek, 2010b, 143)

Necip Fazıl, yeni bir çağın yeni bir anlayışın dolayısıyla yeni bir ahlak ihtiyacının farkındadır.

Türkiye her ne kadar II. Dünya Savaşı'na girmese de bu savaş sonuçlarının yeni bir dünya doğuracağı, Türkiye'nin de kapitalist yaşam düzeninin içine çok daha fazla dalacağını göstermektedir. O tüm gerileme tarihimizi "ruh"un kaybolmasına bağlar. Bu bakımdan her kesimden insanın birinci önceliği ruh planındadır, ruhun tarihi anlamında yeniden bireylerde şekillenmesindedir.⁹ Bu bir dünya görüşü gerektirir, madde ve mananın içiçe geçmesiyle mümkündür. Savaş dönemi boyunca Türkiye'nin eski düzenle gitmeyeceğinin farkında olduğu için yeni bir felsefi anlayışın, dünya sisteminin, dünya görüşünün, iktisadi nizamın gelmekte olduğunu yazılarında sıklıkla yazarak "yeni bir ahlak" anlayışı ihtiyacını dile getirir. Bu ahlak ne iktisadi, ne içtimai, ne harsi, ilmi, fenni, edebi bir meseledir; bu tamamen iş ve çalışma ahlakını düzenlemeye yönelik sosyal ve tefekküre dayalı bir problemdir. Bu yüzden müstakil bir ahlak gerek. Müstakil ahlak için müstakil bir fikir sistemi de ihdas edilmelidir. Dolayısıyla 27 yıllık Tek Parti idaresinin sistemi, dünya görüşü ve ahlakı Türk milletini ifade etmeye yetmemektedir.

O, burada teklif olarak "tezadsız ve dört başı mamur" olan milli ahlakımızı, bir fikir ve dünya görüşü halinde yeniden üretip uygulamak gerektiği kanaatindedir.

Dava ahlak davasıdır, ideoloji ahlak temellidir, İslâmî yönelim ahlaki bir harekettir.

Dolayısıyla Necip Fazıl için ahlak ertelenemez temel önceliğimizdir: "Yemeyelim, içmiyelim, dinlenmiyelim, uyumayalım; kendimizi sadece ahlak cephesinden bir yıldırım kalkınmasına tabi tutalım!" (Kısakürek, 2010b, 143, 149, 158, 161, 163)

Ahlak davası, bir yönüyle dünya görüşü davası, tümüyle din davası, bir milletin çöküşünün davasıdır.

Ahlakın cemiyeti kontrol eden tarafı bir yana dini ilkelerin ahlak bünyesiyle toplumda, bireyde, devlette şekillenmesi yüzünden Müslümanların geri kalmalarıyla ahlaken ve tabi ki doğal olarak dinen geri duruma düşmeleri örtüşür. Bu da zaman olarak Kanuni dönemine rastlar; ahlak bozukluğumuz Kanuni devriyle zuhur etmiş, çöküş bu dönemde başlamıştır. (Kısakürek, 2008, 179)

Ondaki ahlak anlayışı terkiplere dayanır. Ahlak doğrudan dinden yani İslâm'dan doğduğu için komplekstir, çok yönlüdür. Ahlak, ahlakla birlikte doğan ruh, Müslümanlara cihan imparatorluğu armağan ederken aynı zamanda bu imparatorluğun zirvesindeyken dejenere olmasıyla birlikte çöküşü de başlatabilir. Yani ruh ve ahlak sürekli sahih ve sahicî, diri, zinde ve ideal ilkeler çerçevesinde varolmak zorundadır. Dava ahlakı, ruha, ideale, hedef ve istikamete dayalıdır.¹⁰ İman ve istikamet arasındaki her tür kopukluk, ahlaki yani dini, toplumsal ruhi çöküş

⁹ Necip Fazıl yazılarında bizzat felsefi eğilimlerden bahsetmese bile içinde bulunduğu çağın, dönemin felsefi akımlarını iyi takip ettiğini gösterebilmektedir. Varoluşçulukla yakından ilgilendiği meseleleri ele alış biçiminden farkedilir. Batı felsefesini iyi bilen Necip Fazıl'ın Büyük Doğu tasarımı esasında Batıda da gözlenen yeni dünya görüşü çabalarının bir sonucudur.

¹⁰ Celal Bayar'ın Ağaç dergisini çıkarırken yaptığı yardımdan müfettiş olmasına, Menderes'in örtülü ödenekten Büyük Doğu'yu desteklemesine kadar bir çok konuda siyasilerle işbirliği yapan, onlara müracaatta bulunan Necip Fazıl'ın ahlak anlayışını belki sadece bu örnekle izah etmek yeterli gelebilir. Fakat yine aynı Bayar, Menderes, Samet Ağaoğlu'nun Necip Fazıl'ın dergisini kapattığını, ona komplo kurduğunu, onların döneminde polisler tarafından takip altına alındığını en önemlisi sürekli mahkemelerin karşısına çıkıp hapis yattığını düşündüğümüzde, çok daha farklı bir ahlaki durumla karşı karşıya kaldığımız görülecektir. Onun siyasilerle olan ilişkilerinden zuhur eden ahlakını değerlendirirken, Tek Parti'nin uygulamaları, otoriter yönetimi ve DP idarecilerinin o CHP içinden çıkıp geldiği unutuluyor. Necip Fazıl'ın yöntemini sorgularken realpolitikinin ezici baskısını gözlerden kaçırmamak gerekir; Büyük Doğu yazarlarından, İslâmî hiçbir iddiası olmayan Sabahattin Ali'nin başına

demektir.

Çağı madde çağı olarak değerlendirir Necip Fazıl bu yüzden de Müslüman ya da gayri Müslim farkı olmadan insanlığın kendisi madde mefhumlarının tesiri altındadır. Türkiye de bu yönelimin egemenliğinde olduğu için gündelik hayatta cemiyet ve insan arasındaki karşıtlıklar artmıştır.

Toplum ahlaken çökmüştür.

Müstehecenlik, seks, kumar, yılbaşı kutlamaları, geçim sıkıntılarına bağlı şiddet ve diğer ahlaki problemler, içki, gökdelenler, rüşvet cemiyeti uçurumun kenarına itmiştir. (Kısakürek, 2010f, 113; 1973, 50 – 93; 2009, 17 – 33) Bunlara dava ahlakını yerine getiremeyen dalkavukları eklemek de gerek elbette. İdeolocya Örgüsü'nde ahlak ilkelerini, İslâmî uygulamalar ve hadislerle birlikte detaylı bir biçimde anlatan Necip Fazıl, yeni bir ruh ile yeni ahlak arasındaki irtibatı tüm yazılarında sürekli ve çok net ifadelerle dile getirir.

Tek Parti sonrasının hazırlıkları yapılırken, kurucu unsurların nelerden oluşacağı, yeni ruhun neyi kapsayacağı elbette önemlidir.

Dava, İslâm'ın hayata hakim kılınması, yeni bir ruhun yaygınlık kazanması, toplum ve bireyle irtibatı sağlayan, uygulamadaki ahlaka bağlıdır: “Sadece maddede ve nazariyede, pazarlıklı bir istiklal karşılığı, manada ve amelide düşürüldüğümüz esaret faciasını sona erdirici; ve rejimleri, kanunları, mefhumları, adetleri, zevkleri, bilhassa herbirinin şifalı cevheri kendisinde ve olta yemi zehirli posası bizde, türlü formülleriyle, Batı üstünlüğü ukdesini içimizden söküp atıcı yeni ruh...” (Kısakürek, 2010, 67)

4. Aksiyon – Ruh – İman Hareketi

Cumhuriyet dönemi İslâmcılığının en büyük özelliklerinden biri “yeni bir başlangıç” yapma, temelden inşa faaliyetine girişmektir.

Tek Parti uygulamalarının sonuna yaklaşılmasıyla beraber İslâmî ekoller genellikle “iman” üzerine yoğunlaşmıştır. “İmanın kurtarılması” hareketine 27 Mayıs sonrasındaki tercüme hareketleriyle birlikte “taklidî ve tahkiki iman” kavramları girmiş, iman mevzuu geleneksel İslâm düşüncesindeki “imanın artıp azalması” tartışmalarından farklı bir boyuta geçerek, iman niceliği değil “niteliği” dolayısıyla gerçek imana sahip olunup olunmadığı, “kalplerdekini yalnız Allah bilir” ayeti göz önüne alınmadan sorgulanmaya başlamıştır. İmanın kurtarılması yanında Cumhuriyet İslâmcılığı iki mevzuyu daha kuvvetle savunmaya, açıklamaya ve topluma yerleştirmeye çalışmıştır.

Ruh ve aksiyon fikri Cumhuriyet İslâmcılığının üzerinde en çok durduğu konuların başında yer almıştır. Ruh, iman, aksiyon... esasında aynı fikri, Müslümanların İslâm'ı yaşama, dünyaya hakim kılma ve bunu sürekli hale getirme anlayışıdır. 1960'tan sonra bu kavramların yanına bir de İslâmî şuur eklenmiştir. Necip Fazıl yazılarında bilhassa “aksiyon ve ruh” kavramlarını kullanır. İman ve İslâmî şuur Necip Fazıl'da çok fazla görülmez. Çünkü aksiyon ve ruh bunları bütünleyici ve daha bu topraklara uygundur. Müslümanım diyenin imanından şüphe etmenin bir manası olmayacağı için onun Müslümanlığı yani İslâm'ı hangi düzeyde algıladığı çok daha önemli hale gelir.

Ruh pasif, soyut, durağan değildir; aktif, görünür, bilinç ve iradeyi kapsar. Ruh İslâm'ın muamelata dair emirlerini harfiyen uygulayacak bilinç ve iradedir.

Aksiyon, Müslümanın inancını yaşama, gösterme biçimidir; ruhun kendisini madde âlemine ifade ettirmesidir, en büyük aksiyoncu da Allah'tır. (Kısakürek, 2010e, 35)

4.1. Cumhuriyet İslâmcılığı Müslümanın Vazifesi İbadetle mi Sınırlıdır?

Necip Fazıl'da İslâm'ın unsurları tek tek ele alınamaz, din bütüncüdür. Onun bilhassa bu kavramları öne çıkarması, İslâmî iddiaların devlet ve Tek Parti tarafından engellenmesi, Batı medeniyeti karşısındaki yenilgi sonrası pasif duruma geçmesindedir. İslâm'ın tekrar aslına dönmesi “o ruhun” kazanılması ve bunun aksiyon cephesinden gösterilmesidir. İslâmcılık hareketi içinde İslâmcılığın İslâmî bilinç düzeyinde mutlaklaşması aşamasında, Müslümanların inançlarını yaşamak için aksiyona, harekete¹¹ geçmeleri konusunda Necip Fazıl'ın tesiri çok fazladır.

Ruh ve aksiyon merkezli fikir, Necip Fazıl'ın da sıklıkla savunduğu, Cumhuriyet İslâmcılığının en önemli tezlerinden birine götürür: “ibadetlerimizi yerine getirdikten sonra vazifelerimizin bittiğini sanırsak, iman iddiasından utanmamız icap eder.” (Kısakürek, 1964, 11)

Necip Fazıl'ın aksiyon ve ruh fikri tam da burada, ibadet bahsinin dışındaki İslâm anlayışında yatar. Çağdaş İslâm düşüncesinin yekûnu Müslümana ibadetlerin haricinde görevler yükler, İslâm ile hayatın bir aradalığını, İslâm ile idari, iktisadi her türlü konunun bağlantılı olduğunu göstermek, bu ruhu, bu şuurunu aktarmakla Müslümanları sorumlu kılar. Necip Fazıl'ın şu ifadeleri bu fikri açıkça anlatır: “Asıl, Müslümanın hususi hayatı yoktur! Müslüman uykuda, tuvalette, sokakta, pazarda, her işde ve her nevi faaliyette ve nihayet musalla taşında ve mezarda, topyekûn zaman ve mekan boyunca, kemiksiz ve sınırsız İslâm şuuruna bağlıdır ve bu şuurdan bir ân gafil değildir. Hususi hayattan maksat, üstün insan ifadesi olan dava ve gaye yaşayışından uzak, fikirsiz ve hedefsiz, ilcai ve nebati hal demek olduğuna göre, o hallerin zaruret çerçevesi içinde de Müslüman, İslâm şuurundan bir an bile gafil ve bu manada hususi hayata malik olamaz.” (Kısakürek, 2010d, 220)

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu Dergisi ve hareketi Türkiye'de İslâm'ın bütüncül algılanmasını hedeflemiş bu bakımdan bilhassa 1960'tan sonra milliyetçi – muhafazakâr kesimden iyice ayrılmaya başlayan İslâmcılığın kendine özgü nitelik kazanmasında çok büyük etkilerde bulunmuş, “Müslümanların eksiklerine, hatalarına yepyeni yorumlar” getirmiş, bunların düzelmesi için Büyük Doğu Nizamnamesi ve İdeologya Örgüsü tesis ederek tekliflerde bulunmuş yani savunduğu aksiyon damarını göstermiş bir harekettir.

Necip Fazıl Cumhuriyet İslâmcılığını kendisinin başlattığı iddiasındadır.

Bu iddiasını savunurken bile Osmanlı İslâmcılığından farklı¹² argümanlar kullanır: “Her

¹¹ Hareket, ruh kavramları Nurettin Topçu düşüncesinin de merkez kavramlarıdır. Topçu tarihi, İslâm'ı ele alırken kriteri ruh ve hareket çerçevesindedir. Bu bakımdan dergilerinin çıkış tarihlerindeki yakınlığın yanında Müslümanların ruh ve aksiyon itibarıyla ele alınması fikri her iki düşünürde ortaktır. İmanın kurtarılması fikri her iki düşünürde de yer almaz.

¹² Osmanlı İslâmcılığında İslâm'ın ne olduğu, şariat – maneviyat – metafizik farklılıkları, taklidi iman, dini hayata hâkim kılma, gündelik hayatta İslâmî nasların geçerli olması gibi hususlar bir tartışma konusu değildir. Osmanlı İslâmcılığında tüm çaba modernitenin bilhassa teknik bahsinin, İslâm ve Müslüman bünyeye ne derece yerleştirilip yerleştirilemeyeceğiyle ilgilidir. Cumhuriyet İslâmcılığı tüm anlayışı sıfırlanmış; sıfırlanmanın ötesinde laiklik algısı nedeniyle dinin maddi ve manevi unsurlarının iman – şariat hakikatlerinin uyumlayacağı algısının tamiri üzerine odaklanmıştır. Necip Fazıl ve diğer İslâmcıların kaygısı,

şeyi İslâm'da toplama ve topyekûn zaman ve mekana hakim kılma ideali, ki 1943'de Büyük Doğu ile başlar," (Kısakürek, 2010, 5)

Necip Fazıl söyledikleriyle yaptıkları arasında bilhassa dava bahsinde çok fazla fark olmayan bir düşünürdür.

İslâm'ı aksiyon ve ruh olarak gördüğü için sadece tespit, tahlil, eleştiri ve öğretici vaazlarda bulunmaz; Müslümanları harekete geçirecek tekliflerde bulunur, Büyük Doğu Nizamnamesi'nde olduğu gibi program hazırlar, davanın hususiyetlerini maddeler halinde belirledikten sonra bunları tüm fikir hayatında sapmadan aktarma çabasında olur (Kısakürek, 2013a, 297), bu fikirleri anlatacak dergiyi sürekli yayınlamaya çalışır ve sonunda başarısız da olsa Büyük Doğu Cemiyeti adı altında bir teşkilat kurup, parti aşamasına kadar getirip fikirlerinin iktidara gelmesi için çaba harcar.¹³

Necip Fazıl İslâmcılığı dergilerde, yazılarda, sözlerde kalmayan aksiyon içeren, teşkilatlanmış hatta doktrin haline gelen bir İslâmcılıktır.

Eleştirileceğini, yerileceğini, dışlanacağını bilerek bir program sunma cesaretini göze alıyor.

11 Aralık 1966 tarihinde yazdığı "Hani Ya?" başlıklı metin Cumhuriyet İslâmcılığının en metinlerindedir. Aksiyoncu Müslüman tipi tüm yönleriyle aktarılır: "Bize, kuru akıllar değil, ulvî divaneler lazım... Hani ya?... (...) Bize, babasından meccanen devşirdiği iman ruhunu kilitli dolabında ekşitenler ve kokutanlar değil, onu her an ocak üzerinde tutan ve fıkır fıkır kaynatanlar lazım (...) Bize, mafsal yerlerindeki maddi alışkanlıkla kıbleye dönüp Allahın huzurunda iskelet kıvamı halinde duranlar değil, ruh şahlanışı içinde dizilenler lazım... (...) Biz, (bonmorşe) arslanının gerçek arslana benzediği kadar Müslümanız!" (Kısakürek, 2010, 15 – 16)

4.2. Ham Yobaz Kaba Softa ve Sahte Sofi'ye Karşı

Necip Fazıl'ın Osmanlı İslâmcılığıyla, İslâmcılık hareketinin Meşrutiyet döneminde oluşan tezleriyle ve Cumhuriyet'in din algısıyla kesişen en önemli söylemlerinden biri ham yobaz kaba softadır.

Necip Fazıl, 1940'lı yıllara doğru Tek Parti etkisinin yoğun görüldüğü yıllarda biraz da sistemin tepkisini çekmeme adına Kemalizm'in de çok sık vurguladığı, "gerçek İslâm" söylemine yaklaşan bir softa karşıtlığı yapar. Dolayısıyla Kemalizmin İslâm anlayışına tam manasına yaklaşmasa da onların kara çarşaf, takunyalı, cahil ve dini sömüren Müslüman tipini vurgulayacak kadar paralel yaklaşım sergiler.

Onun bahsettiği softanın birinci ve esasında bakılırsa tek özelliği akli tamamıyla reddetmesidir. Necip Fazıl'ın da kabul ettiği, Gazali'nin sistemleştirdiği ve klasik İslâm düşüncesinde yerini alan akıl, İslâm'a aykırı olmayan, müstakil ve bağımsız bir alan içermeyen tamamen İslâm'a bağlı "Dinin akla dur dediği yerde akıl duracak, koş dediği yerde koşacak..." niteliktedir. (Kısakürek, 1992, 53 – 55)

Müslümanlara aksiyon ile ruh kavramıyla aslında İslâm'ın bütüncüllüğünü kabul ettirme, bu şuuru aktarabilme kavgasından öteye gitmez!

¹³ Necip Fazıl, "Büyük Doğu Cemiyeti, dünya çapında bir fikir ve aksiyonun nelere muhtaç ve hangi şartlara bağlı bir dava olduğunu belli eden, azim faydalar ve dersler sağlayıcı bir müsvedde kâğıdı ve tecrübe tahtası olmuştur." (Kısakürek, 2009a, 231) sözleriyle cemiyet yani parti aşamasındaki başarısızlığı kabul eder.

Necip Fazıl Osmanlı İslâmcıları gibi ilerleme, yenilik konularında kafa yormaz, bunu artık kaçınılmaz bir hadise olarak görür.

Softadan kastı da büyük oranda “ilerleme” ile ilgilidir. Her yeniye “bidat” damgası vuran kişiyi softa olarak yorumlar. Üstadın ham yobaz kaba softa ile beraber “sahte sofi”leri karşıtlık içinde ele alması bir anlamda dengeleme manası oluşturur: “Mukaddes şeriatın kışırında kalmış, vecdsiz, çilesiz, hikmetsiz, dinde ne tarh, ne zam, ne indirme, ne bindirme olmayacağından habersiz, gafil insan manasına ham yobaz kaba softa... (...) Ham ve kaba softaların gerçek din hikmetlerine nüfuz edemeyişi ve mütemadiyen nefsanîyetini din olarak ileriye sürüşü, nasıl başımıza tamamıyla aynı cins ve meşrebin tersine dönmüş örnekleri halinde küfür nesillerini çıkardıysa, onlardan çok daha evvel ve pasif seciye numuneleri olarak da sahte ve yalancı sofilerin türemesine vesile oldu.” (Kısakürek, 2013a, 121, 179 – 180)

Necip Fazıl İslâmcı düşünceye ham yobaz kaba softa terkiibini yerleştirmesine rağmen ne modernite ve İslâm arasındaki ilişkide ilerleme kavramının sınırları, ne aklın İslâm karşısındaki konumu ne de softa kavramının muhtevasını derinliğine incelemiş, izah etmiştir.

İslâm, modernite ve ilerleme ile Müslümanların aktüel konumları arasındaki ilişkiyi açıklasa bile belli bir sınıra geldiğinde durmuş, ileriye gitmekten imtina etmiştir.

4.3. Entelektüel – Popüler – Siyasal İslâmcılığı

Necip Fazıl soydan gelen asaletine, sanatını, şiirini, fikriyatını eklemesine karşın Türkiye’de en sert aydın eleştirisi yapan, aydınları yerecek denli ağır ithamlarda bulunan isimlerin başında gelir. Çıkardığı dergi ve kitaplarla kitaba, yazıya, entelektüel faaliyetlere önem vermesine karşın siyaseti önemseyen, değişim ve dönüşüm çabasında siyasetin gücüne inanan ve kendi davası uğruna siyasilerle iş yapan Necip Fazıl buna karşın bir ayağını sokakta, halkın içinde, insanların arasında, köylülerin meselelerine dayandırmayı ihmal etmez.

Onun İslâmcılık anlayışı sisteme bağlı olduğu gibi insana da endekslidir.

İnsanların meseleleri, gündelik hayattaki etkinlikleri, ekonomik yapıları gibi temel ihtiyaçları zaman zaman her türlü dini ve siyasal yönelimin önünde, üstüne çıkabilmektedir. Bir kere milletin temel sorunlarını, ihtiyaçlarını tespit etmek çözüm yolu sunmanın anahtarıdır.

Egosu ile halkçılığı, aristokrat tavrıyla sokak algısı çatışmasına rağmen köylüler, sıradan insanlar onun yazılarına rahatlıkla girebiliyor.

Konferansları her ne kadar entelektüel bir faaliyet gibi görülse de hitap ettiği kesim itibarıyla halk imgesine yaklaşımıyla çatışmıyor. Tezlerindeki isabetin halkın temel isteklerini belirleyebilmesinde ve onu referans almasında etkili olduğu kuşku götürmez bir gerçek. Vapurda, dükkanda, parkta, yolda, işinin başında her türlü insan onun dikkatini çeker. Köylünün sorunları, çareleri, toprak reformu gibi birçok konuda fikirlerini bir veya birkaç yazıyla değil yeri geldiğinde sürekli dile getirir. Gittiği şehirlerden izlenimler¹⁴, portreler, Erzincan depremi, balıkçıların, kayıkçıların sorunları, her gün bindiği vapurdan izlenimler Necip Fazıl’ın gözlem gücüyle birleşince birer mesele haline dönüşür.

¹⁴ Bu gezi yazıları müstakil kitap olacak denli ehemmiyetli. Beş Şehir’in medeniyet ve tarih perspektifinden bakışı Necip Fazıl’da insan merkezli hale gelir!

Necip Fazıl Rapor dizisinin 1. kitabındaki Neler Vardı? yazısında olduğu gibi sık sık umumi portre çıkarmayı çok sever, aktüelden genel bir Türkiye manzarası, ahlak ve fikir merkezli çıkarımlar yapmaya gayret eder: “Su, elektrik, telefon, gaz, ilaç: yok! İman, ahlak, insaf, idrak: Lügatlerde bile yok! Mektep, kitap, disiplin: Bilen, yazan, aldırın yok! Türkçe kurbağa dili; anlayan yok! Para, bütçe, maaş zammı: rüşvetle takas odası; gören, çırpınan, çıldırın yok! Trafik, anarşi, Pazar yeri: İhtilal meydanı, ideal kıvrınması, insan mezbahası: dur diyen yok! (...) Umumi manzara: Her sahada mecnun kemiyet, mazlum keyfiyet, mahkum fazilet, mestur felaket, mezun hıyanet, meş’um akıbet; heceleyen yok! Ama bir şey var! Büyük Türkiye hayali!!!” (Kısakürek, 2010, 169)

Necip Fazıl millete değil aydına tepkilidir.

Temel sorun olarak aydını görür. Aydını boyacı küpü, dalkavuk olarak tarif ederken Türkiye'nin beklediği inkılabı da net çizgilerle açıklar: “Türkiye'nin birbuçuk asırdır beklediği gerçek ruh ve kültür ihtilali, önce ‘Babîâli’nin millîleştirilmesi, ahlâkîleştirilmesi ve temel görüşe oturtulmasıyla başlayacaktır.” (Kısakürek, 2001, 337)

4.4. Doğu – Batı, Hak – Batıl Karşılaştırılması, Batı Karşıtlığı

Necip Fazıl'da modernite kavramı üzerinde Batı eleştirisine rastlanmaz, onun batı eleştirisi doğrudan batının kendisine, tarihine, fikriyatına ve felsefesinedir.

Moderniteye bakışı İslâm ile mukayeselidir. Modernitenin ilkeleri çoğunlukla İslâm'ın karşısındadır fakat bilhassa olumlu yönleri, ilme, bilime verdiği değer mahiyetinden zaten İslâm'ın da önemseydiği, İslâm'ın kapsayıcılığı altındaki unsurlardır.

Onun vurgusu modernite değil makinedir.

Batı algısının merkezine makineyi yerleştirir. Doğu ruh Batı maddedir. (Kısakürek, 2010b, 21) Necip Fazıl'ın Batı algısı, Cumhuriyet dönemi İslâmcılığı bilhassa kırdan kente göçe, yeni sınıfların ortaya çıktığı dönemde önemli bir bilinç aktarımı, şuurulanma vesilesi bağlamında hem entelektüel hem özet içerecek denli vurgulu, sloganik ve karşıtlıklar barındıracak kesinlikler içerir. Bu bakımdan dönemine özgü şekilde yeni ve doktriner iken kendini yenileyecek alt yapıdan yoksundur.

Özete dayalı Batı fikri küreselleşme dönemine kadar İslâmcıların tezleri arasında yer aldı.

Milli Görüş hareketinin de sıkça zikrettiği hak geldi batıl zail oldu söylemi, hak-batıl ikilemi ve çatışması, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerini doğrudan ve kestirmeden “gavurlaşma” olarak tarif etmesi İslâmcılık düşüncesinde önemli bir doktriner tarz oluşturmuştur. Bu yüzden çözümlenme ve analize dayalı batı algısından, isimlendirici, etkisizleştirici bir karşıtlık ilişkisini öne çeker.

“Makineyi yapan makineyi yapma” şeklinde özetlediği DP – AP – MSP geleneğini bu bakımdan kabul etmez, bunu da bir bakıma batılılaşma olarak görür. Oadaki Batı algısı makine yapan irade, ruh ve felsefeyi çözmek ama ona uymamaktır. Şu cümleler Batılılaşma ile ilgili önemli bir fikri derinlik sunarken, açıkça belirtmek gerekir ki takipçileri, siyasete atılan izleyicileri, fikir adamları... İslâmcıların yekûnu onun bu çabasına uymamış, makineyi yapan makineyi yapalım fikrini devam ettirmişlerdir: “Bize düşen ilk iş, makineyi yapan makineyi ezbere yapmak değil, bütün mes’ut ve bedbaht macerasıyla çizgi çizgi ve nokta nokta Batıyı

tanımak, onun makineyi ve her şeyi nasıl yaptığını ve sonra eserine nasıl mahkûm olduğunu bilmek, bugün içinde çırpındığı ruh buhranını anlamak ve mahrum olduğu iman müeyyidesine sahip ve ilacına malik olarak (teknoloji) ve makineye kucak açmaktır.” (Kısakürek, 1973, 57 – 58)

Necip Fazıl İslâmcılar arasındaki canlılığını hiç kaybetmeyen bir ilkeyi “küfrü tanıma” anlayışını savunmuş (Kısakürek, 2010d, 136 – 137) küfrün silahlarını, tezlerini, kaynaklarını öğrenmek tekrar ona karşı kullanmak fikrini takip etmiştir.

Necip Fazıl açıkça Tek Parti dönemini küfür dönemi olarak görür ve bunu da yazar. (Kısakürek, 2010, 75 – 76)

Müslümanların bununla bir bütün halinde mücadele verirken bölünmesi, farklı cemaatlere ayrılması dolayısıyla küfrün tekrar güçlenmesi onu hayli etkiler. Bu bakımdan küfür kelimesini Müslümanların birliği, bir araya gelmesi ve asıl tehlikeye karşı uyanık tutması için “çatı” kavram olarak kullanır.¹⁵

Küfür sadece itikadi değil, siyasi bir misyon vazifesi görmeye başlar.

4.5. Referans Olarak Tarih, İslâmcı Bir Tarih İnşası

Necip Fazıl da tarihteki bozulmadan bahseder. Hatta klasik ezberleri bozarak bozulmayı “Muhteşem Süleyman” devrinden ve medeniyet kavramından başlatır. Necip Fazıl bu dönemde başlayan bozulmayı büyük oranda Fars, Bizans, Yahudi¹⁶ etkisine bağlarken İmparatorluğun en şaşıla, maddi bakımdan en zengin olduğu bu dönemin genel karakterini İslâm'ın ruhuna aykırı görür. Bu bakımdan Cumhuriyet İslâmcılığında ciddi biçimde tartışılan medeniyet kavramına olumlu bakmaz tam tersine olumsuz görüş bildirir: “İslâm, büyük Türk hükümlerliği tarihinde, ilk defa Kanuni Sultan Süleyman çağında bozulmaya başlamıştır. O devrin şevket ve satveti bu manevi zaafi örter ve bu derin hususiyeti kimse bilmez ve görmez.” (Kısakürek, 2013a, 146)

Osmanlı İslâmcılığından farklı olarak Necip Fazıl tarihi birikimi yok saymaz, tarih okumasını, bidat, hurafe, tembellik ve sa'y kavramları üzerinden gerçekleştirmez. Tarihle hesaplaşıp, tarihi referans göstererek Batılılaşmayı, gerilemeyi tarih üzerinden, kişiler üzerinden eleştirmeyi, ele almayı tercih eder. Batılılaşmayı ve esasında yenilgiyi Tanzimat Fermanı'ndan, bu dönemin meşrebi, eğilimi farklı paşaları üzerinden aktarıırken, onların Avrupalılığını, şeriat düşmanlığını eleştirilerinin Batılılaşma fikrinin merkezine yerleştirir.

Tanzimat Fermanı'nın “müsavat” maddesi onun tarih okumalarının kilit noktasıdır. Bu yüzden tarihi yargılarken, onun “sahte kahraman”¹⁷ üreten iklimini, tefekkürün eksilmesini

¹⁵ Necip Fazıl İslâmî kesimdeki bu ayrılıkları ortadan kaldırmak, cemaatleri birleştirmek ve düşmana karşı birlikte mücadele edebilmek yani 1960 öncesi şartlara döndürebilmek için “Mukaddesatçılar Kongresi” teklifinde bulunur. (Kısakürek, 2009, 77) Buradaki mukaddesatçı kavramı kullanım bakımından sadece cemaatleri, farklı ekolleri bir araya getirebilecek üst kavram mahiyetinde kullanılıyor! Necip Fazıl mukaddesatçılık kavramına da zaman zaman farklı anlamlar yükler. CHP karşısındaki tüm muhalefeti milli irade başlığı altında toplayan Necip Fazıl, mukaddesatçılığı bununla özdeşleştirir. (Kısakürek, 2010d, 280) Fakat artık dini ekoller, cemaatler ortaya çıktıktan sonra mukaddesatçı kavramını “mukaddesatçı” deyince yalnız müslümanı görmek lazım...” (Kısakürek, 2010, 18) sözleriyle korumaya çalışan Necip Fazıl ayrışma kesinleştikten sonra bilhassa 70'lerin ortasında bu kavrama dönüş yapmaz.

¹⁶ Osmanlı dönemi İslâmcılığında bozulmaların nedenleri arasında Fars tesirinden, bidat ve hurafeleri İslâm'a yerleştiren İranlıların etkilerinden sıkça bahsedilir. Bizans ve Yahudi etkisi Osmanlı İslâmcılığında çok ciddi olarak ele alınmaz.

¹⁷ Necip Fazıl İslâmcılık düşüncesi içinde ya da Cumhuriyet İslâmcılığına etki edecek derecede “kurtarıcı kültü”ne bel bağlamıştır.

bozulmanın nedeni olarak görür. (Kısakürek, 1992, 52, 62) Tarihe başvurusu genellikle ilmi tartışmalar, felsefi ve söyleme dayalı döngüler, klasik şerh ve haşiye gibi eleştiriler, sadece Kur'an ve Sünnet'e dönme şeklindeki modernist İslâmcı – selefî metodun dışında çoğunlukla siyasi plandadır.

Onun kavramlaştırmasına göre maddi ve manevi dengesizlik, maneviyatın, Türkün ruh kökünün türlü uygulamalarla ve hatalarla ortadan kalkması, tarihi ibretlik kılar.

Usul olarak gazi ve cihat gibi kavramlara müracaat etmese de “Fatihlik” vurgusu tarihe bakışını izah eder.

Ayrıca kalem – kılıç birlikteliği de Cumhuriyet İslâmcılığının genel anlayış düzeyini ortaya çıkarmıştır: “İslâm topyekün madde ve topyekün ruh kadrosunda hakiki fatihliği emreder ve hakiki fatihlerin ulvî çerçevesini belirtir. Bu yüzdendir ki, İslâm siyasetinin ana gövdesi, madde ve ruh fatihlerinin sayısız iş ve fikir dalını nefsinde düğümleyen yekûn hattıdır. (...) İslâm siyasetinde usûl, kılıç yolunda hudutsuz bir doğruluk ve adalet, kalem yolunda da sonsuz bir güzellik ve zarafettir.” (Kısakürek, 2013a, 123 – 124)

Bugün soldan, Kemalist çevrelerden ve İslâmcılardan bir çok isim yakın tarih okumaları yapıp, yakın tarih gerçekleri üzerine araştırmalarda bulunmaktadır. Kemalist tarih inşasını yıkmak için bir çok tez, araştırma yayınlanmakta, tarih hakikatleri üzerinden yeni hassasiyetler ve mensubiyetler oluşturulmaktadır. Necip Fazıl'ın Abdülhamit ve Vahdettin üzerinden inşa ettiği “gerçek tarih” algısı İslâmcıları hala etkisi altına alırken onun geliştirdiği metot yakın tarih ilgilileri, yakın tarih dergilerince kullanılmaktadır.

Onun Vahdettin ve Abdülhamit üzerinden Tek Parti'yi eleştirmesi, Kemalist anlayışı ortaya koyması İslâmcıların “ideolojik bilinç” kazanmasında etkili olmuş¹⁸, yazılı olmasa da uzun yıllar “sözlü tarih” üzerinden yepyeni inşa faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

4.6. Yahudi – Mason – Komünizm Karşıtlığı

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan dünya düzeni içinde “komünizmle savaş” misyonu Tek Parti'nin zulmünden kurtulan Müslümanlara düştü.

Ezanın aslıyla okutulması ve dini eğitimin, yayıncılığın serbest hale gelmesiyle birlikte Müslümanlar dünyadaki komünizm karşıtlığının Türkiye'deki en aktif temsilcileri haline geldi. Bilhassa 1970'li yıllara kadar komünizm karşıtlığı İslâmcılığın en etkili muhalif tutumlarından biriydi. Dünya sistemi genel akışına bağlı olarak İslâmcılık ve genel manada dini hareketler komünizme İslâm'ı düşman olarak gördüğü, kendilerine karşı büyük bir tehdit biçiminde algıladığı için karşı durmuşlardır. Necip Fazıl'ın İslâmcılar üzerinde komünizm karşıtlığı bakımından belirgin bir etkisinin olması çok fazla beklenemez zira zaten CHP değil Türkiye'deki

Bir yanıyla pasif eylemsiz statik duruşu izah eden bu kavram öbür taraftan İslâmcıların kendilerini “kurtarılmaya müstehak” kişiler olarak yücelttiklerini de gösterir. Kurtarıcı fikrini bir çok yazısında ele alan üstat kurtarıcıdan beklentilerini aktüel durumu anlatarak belirler: “Bu kurtarıcı, tek kelimeyle, İslâmın bütün saffet ve asliyeti içinde gerçek temsilcisi ve onun bugünkü ve yarınki dünyaya tam hakim tatbikçisi olmaktan başka bir hüviyete sahip bulunmayacaktır.” (Kısakürek, 2008, 119 – 121)

¹⁸ Necip Fazıl karakter itibarıyla, meşguliyetlerinden dolayı “sistemli” okumalar ve araştırmalar yapan biri değildir. Abdülhamit ve Vahdettin kitapları da bilindik ve akademik araştırmalara, kaynakçalara, dile sahip değildir. Muhtemelen geldiği çevre nedeniyle, Abdülhamit ve Vahdettin'in doğrudan yakın çevresi olmasa bile ikincil kaynaklardan duyduklarını kitap haline getirmesi, sistemin itibarsızlaştırdığı bu isimler üzerinden yeni bir tarih inşasına girişmesi bile “sistemli ve toplu bir Kemalizm eleştirisi getirememesi” (Altun, 2005, 165) gibi eleştirilere rağmen eksiklik değil bu tür bir çabadan kat kat daha kıymetli ve kalıcı olmuştur.

kesimlerin yekünü komünizme karşıdır.

Yahudi ve komünizm karşıtlığı Osmanlı İslâmcılığında dikkat çeken tartışmalara neden olmamıştır. Masonluk vurgusu Osmanlı İslâmcılığında görülse bile temel meselelerden biri olmamıştır.

Masonluk ve Yahudilik Necip Fazıl'ın nezdinde “iç düşmanları” en ciddi olanlarıdır. Kanuni sonrası gerileme nedenlerinin başında Yahudilerin devlet kademelerinde görev almaları ve çeşitli bahanelerle kadrolaşmalarıdır. Teolojik olarak Yahudiliği çözümleyen Necip Fazıl, İslâmcıların bugün bile diline pelesenk olan ifadeleri ve tezleri savunmuştur. Sabatayistler, Fransız İhtilali'ni gerçekleştirenler, Abdülhamit'ten Filistin'i isteyenler, sermayeyi icat edenlerle birlikte ona karşı çıkan komünistler, İstiklal Harbi'ni kazanmamıza rağmen istiklalimiz için dinimizden ayrı düşme şartını getirenler, fuhuş, ahlaksızlık, iktisadi spekülasyonları yapan, yönetenler, Uluslar arası piyasaları ve Rus – ABD mücadelesini kızıştırarak kendi hükümranlıklarını sürdürenler hep Yahudilerdir. (Kısakürek, 1973, 51 – 54)

Necip Fazıl Yahudi – dönme – mason imgesini Ahmet Emin Yalman ve onun Vatan Gazetesi üzerinden mücessem kılmış ve bu kesimin emperyalizmin ajanı gibi faaliyet gösterdiklerini dile getirmiştir. Necip Fazıl'ın bu söylemleri konferanslarını dinleyen, yazılarını takip edenleri etkilerken onun bu algıya kattığı herhangi bir orijinallik bulunmaz. Komünizm tehlikesi konusunda 70'lerin sonunda hala müteyakkız olan Necip Fazıl, MHP'ye yaklaşmasını, sağ – sol çatışması içinde komünizmi ülkücülerin engellediği gerekçesine dayandırır.

Şu ifadeler İslâmcılığın komünizm karşısındaki temel savunma mekanizmaları ve alternatif arayışlarının sonucudur: “Komünizma iman ve cemiyeti yokluğa ‘Basübadelmevtsiz’ bir ölüme götürse de yine bir sistemdir ve bilinmesi lazımdır ki, bir sistemin karşısına üstün ve gerçek bir hayat sistemiyle çıkmadan onu körüklemenin, kösteklemenin çaresi yoktur. Bu üstün ve gerçek hayat sistemi de, altı ok, kır at, koç kafası, yumruk antetli gülünç ideolocya reçeteleri bir tarafa, İslâmiyetten başka bir şey olamaz.” (Kısakürek, 2010, 104)

4.7. Aktüaliteden İdeal Fikirlere, Sistemi Okuyabilme Kabiliyeti

Necip Fazıl aktüel siyasetle çok yakından ilgilidir.

Menderes, Demirel, Erbakan ve Türkeş gibi liderlerin yanında birçok siyasetçiyle içli dışlıdır. Siyaseti bu derece yakından takip eden, siyasetçilerin akıldanesi olma misyonunu kendine yükleyen üstadın konferanslarına, kitaplarına, yazılarına hatta aktüel siyasetin anlatıldığı Rapor'larına bile büyük oranda “ideal” fikir iklimi hâkimdir.¹⁹ Bu bakımdan onda siyaset ile fikir ayrılmaz sonuçta asıl davada birleşir. Tabi onun geldiği gelenek, Osmanlı zihniyeti ve kadim anlayış itibarıyla devlet her şeyin önünde, her eğilimin üstünde, tüm fikir ve sanatın merkezinde yer aldığı, devletin onayından geçmeyen eğilimlerin belli bir değer kesbetmediği anlayışı onun siyaset ve devlet ilgisini büyük oranda açıklamaya yeterlidir.

¹⁹ Necip Fazıl aktüalite üzerinden, gerçekçi gözlemler vesilesiyle ütopyik, hayali ve ayakları yere basmayan tekliflerde bulunmaz, birkaç istisna dışında! İdeolocya Örgüsü'ndeki hiyerarşik örgütlenme biçimi, mesela Başyüce tabiri ve onun vasıfları yine ütopyik olmasa bile orijinalitesi olmayan, kavramlaştırması bu topraklara uymayan bir semantiğe sahip. Tarif ettiği Başyüce, Yüceler Kurultayı gibi kavramlar içerikleri bakımından Asr –ı Saadetten bu yana gelen Osmanlı deneyiminde de yerini alan Halife – Sultan – Erdemli yönetici algısının genel bir karmasından oluşmaktadır. Bu ideal algı Cumhuriyet dönemi İslâmcılığında eksik bırakılan “siyasi modellemeler” alanı için önemli bir çaba olarak görülse de, tarihi ve reel karşılığı olmadığı için idealler arasında sıkışıp kalmıştır.

Necip Fazıl İslâmcılık hareketi içinde çok farklı yönleri ve becerileri geliştirebilmiş, İslâmcılığı sadece siyaset, aktüalizm, fikir ve aksiyon ekseninde değerlendirmemiş, çağın gerektirdiği mekanizmaların kullanılmasını önemsemiştir. Cemiyetçilik onun önemseddiği, İslâmcılık düşüncesinde önemli yeri olan bir müessesedir. Bilhassa Cumhuriyet İslâmcılığı, yurtlar, cemiyetler, vakıflar kanalıyla yani devletin etkisinin en az hissedildiği alanda gelişmiştir.

Necip Fazıl gençliği çok önemseddiği için bu cemiyetlerde, konferanslarda bilhassa gençlere seslenmiş, gençlik prototipleri üzerinde durmuştur. Kendisine çok yakın hissettiği MTTB en önemli cemiyeti oluşturur. Necip Fazıl MTTB'lilere "hakkını helal etmeyecek kadar" kendisini MTTB'li sayar: "Eğer İslâmî kurtuluş ziyafeti yemeğinden kursağımızda çorba kaşığı miktarınca hissem varsa, biliniz ki, mukaddes gayeyi pasifliğe itenlere, yerde süründürenlere, şu veya bu parti çıkarına uyanlara ve onlara kapılanlara hakkımı helal etmem; ve yarınların yarımında, İlahi hesap gününde yakalarına yapışırım!..." (Kısakürek, 2010, 218)

Necip Fazıl İslâmcılık hareketi içinde aksiyonu öne çeker, pasifliğe karşı büyük bir hınc duyarken gösteri, nümayiş, eylem tarzı hareketlere de çok fazla prim vermez. Ezanın aslı dışında okunduğu günlerde Meclis'te aslıyla ezan okuma eylemi yapanlara karşı da hoş bakmamış, bunu eleştirmiştir. Örneğin Ayasofya meselesi... Bugün bile Ayasofya İslâmcıların gündemindedir. İslâmcı eylemliliğin en önemli tezlerinden biri olan Ayasofya'nın ibadete açılması mevzuu Necip Fazıl'ın sürekli gündeminde olmuş fakat bunu eylemlerle çözmek yerine siyasetle, kamuoyunu bilgilendirmeye, yazmayla gerçekleştirme yoluna gitmiştir. Şu pasaj onun sadece Ayasofya'ya yaklaşımını değil; genel olarak siyasete olan ilgisini, beklentisini anlatacak denli önemlidir: "Bu dava nereye varacak?... Adalet Partisi, Türk milletinden aldığı itimada cevap verme adaletini, mutlak, Ayasofya'yı ibadete açmakla göstermeğe başlamak zorundadır. Bu nokta, Allahın, Adalet Partisi karşısına çıkardığı bir imtihandır ve prestijlerin prestijidir. Bu bir mecburiyettir; asla ihmale ve uyutmaya gelir bir iş değil... Bir iş ki, yerine getirilecek olursa Adalet Partisinin bâkiliği, olmazsa fâniliği tahakkuk etmiş olur." (Kısakürek, 2009b, 83)

Necip Fazıl'ın aktüel gündeminin içine genel siyaset ve insan panoramasının yanında ekonomi de girer. Sadece vatandaşın nasıl geçindiğiyle ilgili değerlendirmelerden ziyade ekonominin gidişatı uluslar arası sistem ve Türkiye'ye etkileri ile ilgili derinlikli, kapsamlı yazılar kaleme almıştır. Cumhuriyet İslâmcılığının eksik bıraktığı bir alana erken dönemde Necip Fazıl önemli bir öncülük yapmış, slogandan, yüzeysel bakış açısından uzak dünya sistemini bilip, bunu gözeterek eleştiriler getirmiştir.²⁰ Siyasal hareketler, fikir ile ekonominin "maden suyu eriyiği" gibi iç içe olduğu kanaati üzerinden Necip Fazıl önemli açılımlar gerçekleştirmiştir.

Benzer biçimde Tek Parti dönemi eleştirisini aşan bir duyarlılıkla Necip Fazıl dil devrimini, dilin değişmesinin yol açtığı zayıfları, dildeki yeni gelişmeleri, öztürkçe eğilimlerini sürekli ele alıp müstakil yazılar yazmıştır. Onun bu yazıları müstakil bir kitap olacak denli kapsamlıdır.

Necip Fazıl'ın siyasete ilişkin olarak, döneminin gelişmeleriyle ilgili yaptığı tespitler sonraki yıllarda bile takdir edilip, kabul edilecek kadar net ve doğru tespitlerdir. Yazılarında yorum, değerlendirme genel olarak hakim olsa bile onun siyasal ve fikri gelişmeleri bir vakanüvist titizliğinde ele aldığı görülebilir. Ekonomi bilmesi, uluslar arası siyaseti takip etmesi, Yahudi – mason etkilerini değerlendirirken taktığı komplo gözlüğü, Türkiye'deki siyaset ile uluslar arası odakların birebir bağlantılı olduğunu dikkate alan bakış açısı onun hadiseleri doğru değerlendirip,

²⁰ Cumhuriyet İslâmcılığı içinde bu yaklaşımı büyük oranda İsmet Özel devam ettirmiştir.

önemli çıkarımlar yapmasına yardım etmiştir. Bu kapsamda Türkiye'deki demokrasinin gelişimi, dini özgürlükler, Tek Parti ve DP'nin misyonu gibi konularda çok isabetli teşhis, tespitler yapıp tedavi tekliflerinde bulunmuştur.

4.8. Demokrasi ABD'nin Zorlaması

2. Dünya Savaşı ve sonrasındaki siyasi gelişmeler konusunda Necip Fazıl çok net yazılar yazmıştır. Sonraki yıllarda CHP'nin "savaşa Türkiye'yi İnönü'nün sokmadığı" yolundaki propagandalar Necip Fazıl'ı rahatsız eder. "İkinci Dünya Harbinden, bizi, İnönü'nün kurnazlığı değil, hadiselerin dehası, yani kader kurtardı." diyen Necip Fazıl, 3. Dünya Savaşı'nda kaderin tekrar bizi kurtarmayacağı konusunda emin konuşur.²¹ Bununla bağlantılı olarak savaşı kazanan "demokrat" cepheye geçişin, "milli politikamızı mecburen demokrasi dünyasına" (Kısakürek, 2010d, 265 – 266) bağladığımızın altını çizen Necip Fazıl ABD'nin Türkiye'yi zorladığını yazar: "Harbin sonunda Amerika'nın dikte ettiği, yani cebren ve kahren benimsemeye zorladığı hürriyet, demokrasi birdenbire antibiyotik vâri bir ilaç gibi tesiri göstermeye başladı." (Kısakürek, 2013, 48)

4.9. Demokratlar Seçilmedi Millet Tek Parti'yi Attı

Necip Fazıl'ın Menderes'in örtülü ödeneğinden büyük meblağlar aldığı sürekli olarak tartışılır. Bununla bağlantılı olarak onun Demokrat Parti destekçisi olduğu savı geliştirilir. Halbuki üstat DP'yi desteklemez, daha doğrusu CHP'nin iktidardan gitme sürecini destekler. Gelenlerin Demokrat Partili olması mühim değildir, önemli olan milletin demokratik imkânlardan faydalanarak ilk yaptığı iş olarak CHP'yi iktidardan söküp atmaktır. Burada kârlı çıkan Demokratlar olmuştur fakat milletin sonsuz bir desteğine de sahip değillerdir. Bu gerçeği çok veciz bir ifadeyle anlatan Necip Fazıl, Türk siyasi hayatı için çok önemli stratejik bir yaklaşımı geliştirir: "Seçilen Demokrat Parti değil, atılan Halk Partisidir ve 27 yıllık korsan gemisi devrilince, altından bir safra gibi Demokrat Parti çıkmış, su yüzünde sarılacak yılan gözleyenler de onu bir kurtuluş adası sanmışlardır."²² (Kısakürek, 2013, 128)

Necip Fazıl'ın Demokrat Parti'den en büyük talebi CHP'yi, CHP'nin oturduğu inkılapları yani 27 yıllık Tek Parti idaresini, bu dönemin izlerini, felsefesini, uygulamalarını tümüyle tarihe gömmesidir. Demokrat Parti'ye böyle bir misyon biçer. Fakat aylar geçtikçe DP, CHP'yi yok edeceğine ona muhalefet partisi olma imkânı sağlar, onun uygulamalarını, kanunlarını kaldırmaz hatta ekstradan kanunlar çıkarır. Bu bakımdan mesela ezanın kaldırılmasını DP'ye de bağlamaz hatta DP'lilerin buna canı gönülden katılmadıklarını da iddia eder. Artık DP iktidarının sonuna gelindikçe Necip Fazıl eleştirilerini çok daha sertleştirir ve DP'nin inkılapçı bir kimlikte değil CHP'nin boşalttığı statükoyu koruyan, muhafaza eden, oraya oturmayı hedefleyen bir parti olduğu gerçeğini görür.

DP statükoyu kaldıracağına onu yenilemeyi, tahkim etmeyi, dünya sisteminin şartlarına göre yeniden dizayn etmeyi seçmiştir.

Menderes Atatürk devrimlerinin "halka malolduğu"nu iddia ederek bu süreçten geri

²¹ İstiklal Harbi konusunda olduğu gibi 2. Dünya Savaşı sonucu içinde aynı yorumu yapar Necip Fazıl. Türkiye harbe girmemiştir ama "kaybeden taraf" içinde yer almıştır. "Türkiye harpten korunmuş fakat ruhî, ahlâkî, idarî her sahada sıfırın altına düşürülmüştür." (Kısakürek, 2001, 262)

²² Bu yaklaşımı İsmet Özel dönemi anlatırken şu mottoyla izah eder: "Millet başında kimi istediğini değil kimi istemediğini bildirdi."

dönülmeyeceğini vurgularken statükonun bir anlamda Kemalizmin yenilenmesinin önünü açmıştır. Kaldı ki “yurtta sulh cihanda sulh”²³ gibi “pasif, şahsiyetsiz” politikaların devamı da bu anlayışın bir devamıdır. (Kısakürek, 2013, 142)

Necip Fazıl kendisinin de belirttiği gibi iki kere, biri Refik Saydam diğeri de Memduh Şevket'in önerisiyle İnönü'nün önüne milletvekili adayı olarak gelmiş fakat İnönü onun ismini çizmiştir.²⁴ Bu retlerin ardından Necip Fazıl İnönü'ye karşı adeta düşman kesilmiştir. Fakat onun CHP düşmanlığını bu kişisel hırsla bağlamak meseleyi basitleştirir. Tek Parti karşıtlığı Necip Fazıl'da sisteme bağlı, ideolojik ve dini bir kaygıdır. CHP sadece bir parti değil Tek Parti idaresi adı altında bir düşünce, ideoloji, İslâm karşıtlığının tüzel kişiliğidir. Yeni bir dünya doğarken bunun Türkiye'de de yansımaları gözükmemektedir. Necip Fazıl CHP'nin gitmesiyle her şeyin hallolacağı fikrinde değildir. Arayış içinde olmak gerektiğini vurgular, “asırlık mahmurluğumuzu, derinden derine incelemek ve onun hıncıyla harekete geçmek” şartıyla.²⁵ (Kısakürek, 2013a, 87)

Necip Fazıl'ın fikir, sanat ve siyasetinin kilidini işte bu kelime, hınc kelimesi oluşturur.

Necip Fazıl karakter olarak mübalağayı, abartmayı sever. Övgüsü de yergisi de aşırı, uçlarda ve haşındır. Davaya bağlılığı da aynı niteliktedir.

Büyük Doğu fikriyatını, genel kaidelerini belirleyip Tek Parti, siyaset, şiir, fikir meselelerinde kabul ettiği gerçeklerden ölümünün sonuna kadar vazgeçmez fikirlerinde idealinde değişiklik yapmaz. Siyasi partilere kullandığı kıstas MHP hariç hep aynı ilkelerden oluşur. Öyle bilindiği, iddia edildiği gibi eleştirilere katlanmama gibi bir tarzı da yoktur. Belki daha ilginç randevularını hiçbir zaman kaçırmaz. (Soyak, 2005, 549; Biraderoğlu, 2005, 551) Fakat onun pragmatist bir tarafı, kolaycı, İslâmcılığa da sirayet eden kötü bir yöntemi vardır. Necip Fazıl İslâmcılığı tezleri sarıh, iddiası açık bugünkü dille söylersek “gizli ajanda” taşıdığı ithamında bulunmayacak netliktedir. Fakat yeni bir İstiklal Marşı yazılması sözkonusu olduğunda bu usulünü “iyiniyetli” de olsa bozmuştur. Türk Milli Marşı'nın içine “Nur dolu elinden tut Kılavuzun!” mısramı ekler fakat ilgililer sorar: kılavuz kim? Peygamber demez; mücerret bir kılavuz, cevabını verir. (Kısakürek, 2013, 37)

Menderes ile ilişkisini açıklarken de yine Cumhuriyet İslâmcılığının bilhassa tarikat ve cemaatlerin sıkça kullandığı usulü anlatır: “Menderes hiçbir defa ve hiçbir vesileyle Sabık Şair'e yön göstermemiş, (...) Sabık Şair de onu kullanabildiği kadar kullanmış ve kullanılamaz olduğunu kaç defa gördüyse o kadar defa tarafından terkedildiğine ve sırt çevrildiğine şahit olmuştur. Ve bütün bunları Sabık Şair, dava ve gayesinin izzeti adına yapmış, maşa kullanmayı bilmiş, fakat maşa olmamıştır.” (Kısakürek, 2001, 302)

Necip Fazıl Kısakürek Türkiye'de İslâmcılık düşüncesine, İslâmcılara, siyasete, fikir

²³ “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” anlayışını İslâmcılar Cumhuriyet tarihi boyunca eleştirmişler, imparatorluk anlayışını ulus devlet içinde tahayyül etmiş, Kemalizm eleştirisini bu kavram üzerinden yürütmüşlerdir. Necip Fazıl'ın bu manada etkisi en azından bu söylemde bir yeri vardır.

²⁴ İnönü dini açılımların başladığı ve Günaltay gibi bir ismin başbakanlığı getirildiği dönemin başında İslâmî eğilimini bildiği için mi yoksa siyasi rakibi Celal Bayar tarafından sürekli olarak desteklendiği için mi üstadın adını çizmiştir bilinemez ama Memduh Şevket'in şu cümlesi dönemin milletvekili tayinlerini izah eder: “Eğer isimsiz ve cisimsiz biri olsaydın kabul edilmiştin. Fakat belli başlı bir manada sivrilmiş olmanın cezası bu...” (Kısakürek, 2013, 26 – 27)

²⁵ Bu ümitvar yaklaşım Sezai Karakoç'ta şekillenen Diriliş fikrinin de gerekçesi gibidir. Diriliş anlayışı muhakkak Necip Fazıl'ın çok yakınında bulunan Karakoç'u hayli etkilemiştir. Şu pasaj Diriliş fikrini de izah eder: “Doğan dünyayı, şimdiden ruhçu, ahlakçı, milliyetçi, cemiyetçi, şahsiyetçi, keyfiyetçi, nizamcı, müdahaleci, sermaye ve mülkiyette tedbirci gibi ana farikalar altında, mücerret insan hürriyetine saygı mefkûresi altında toplanmaya namzet sayabiliriz.” (Kısakürek, 2013a, 87)

hayatına ve edebiyatçılara bilhassa şairlere büyük etkilerde bulunmuş; Cumhuriyet İslâmcılığına büyük oranda rengini veren isimlerden biri olmuş, İslâmcılığın çok farklı boyutlarda algılanmasını, işlenmesini ve gelişmesini sağlamıştır.

Şairlik İslâmcılık için yetmemiştir.

Necip Fazıl dönemin imkânlarından da faydalanmak maksadıyla siyasete yönelmiş Büyük Doğu Cemiyeti'ni öncelikle parti olarak tasarlamış, kumar hadisesinden sonra cemiyete çevirmiştir.

Siyasetin yanında dergiler çıkarmış, gazetelerde yazmış, tiyatro eserleri kaleme almış bunlar da yeterli gelmeyince konferanslar vererek, birebir doğrudan insanlara ulaşmaya çalışmıştır.

Necip Fazıl'ın bu yöntemi bile isteye olsun veya olmasın Sezai Karakoç ve İsmet Özel gibi şairlerde de devam etmiştir!

Kitabiyat

Altun, Fahrettin (2005) "Necip Fazıl Kısakürek'in Yakın Tarih Görüşü Hakkında Bazı Değerlendirmeler". Hece Dergisi. Sayı: 97. Ocak 2005.

Biraderoğlu, Ali (2005) "Kültür ve Sanat'tan". Hece Dergisi. Sayı: 97. Ocak 2005.

Duran, Burhanettin (2005) "Kısakürek'in Siyasi Fikirleri Üzerine Bir Değerlendirme". Hece Dergisi. Sayı: 97. Ocak 2005.

Hareket (1976 / 1977) "Mahkeme". Hareket Dergisi. Ekim – Mart 1976 / 1977. Sayı: 115.

Kısakürek, Necip Fazıl (1964) İman ve Aksiyon. Bedir Yayınevi.

Kısakürek, Necip Fazıl (1973) Türkiye'nin Manzarası. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (1992) Sahte Kahramanlar. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2001) Bâbiâli. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2008) Başmakalelerim – 3. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2009) Rapor 1 / 2. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2009a) Büyük Doğu Cemiyeti. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2009b) Hâdiselerin Muhasebesi. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2010) Çerçeve – 5. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2010a) Çerçeve – 3. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2010b) Çerçeve – 2. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2010c) Çerçeve – 6. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2010d) Çerçeve – 4. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2010e) Çerçeve – 1. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2010f) Hadiselerin Muhasebesi – 2. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2011) Dünya Bir İnkılâp Bekliyor. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2013) Benim Gözümde Menderes. Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, Necip Fazıl (2013a) İdeolocya Örgüsü. Büyük Doğu Yayınları.

Mengüşoğlu, Metin Önal (2013) Mağrur Öfke: Necip Fazıl. Okur Kitaplığı.

Soyak, Mehmet (2005) “Dâhi Sanatçının Dünyasından Notlar”. Hece Dergisi. Sayı: 97. Ocak 2005.

Tanyol, Cahit (2005) “Necip Fazıl Kısakürek.” Hece Dergisi. Sayı: 97. Ocak 2005.

SPEKÜLATİF BİR DÜŞÜNCE OLARAK NECİP FAZIL'IN KİŞİLİĞİNİN YENİDEN İNŞASI

Mustafa AYDOĞAN¹

Necip Fazıl Kısakürek'in gençlik dönemi, Osmanlı'nın yıkılışı ve Cumhuriyet'in kuruluşu sürecine denk gelir. Bu dönem, hem dünya tarihi açısından hem de İslam ümmetinin tarihi açısından kritik bir dönemdir. Batı'nın siyasi ve kültürel baskısı ve zekâsı karşısında Osmanlı'nın aldığı ağır yara, kritik durumu içinden çıkılmaz hale getirmiş ve tarihin seyri başka bir istikamete yönelmiştir. Sonuçta Batı medeniyeti, Doğu karşısındaki iktidarını mutlak hale getirmiştir. İslam ümmetinin ölümün sesini iyiden iyiye hissettiği ve sırtını bir türlü yerden kaldıramadığı dramatik bir süreç başlamıştır. Bu süreçte İslam ümmeti kaybettiklerini yeniden aramaya girişmiş ama bu arayışı bir sarhoş adamın dikkatiyle yapmıştır. Dolayısıyla arayışları kendine bir çizgi bulmakta zorlanmıştır. Çünkü neyin arandığı ve neyin bulunacağı hususları meçhul kalmıştır. Necip Fazıl da bu meçhuller denizinin ortasındaki sarhoş bir genç olarak oradan oraya savrulur.

Yıkılış ve yapılış sürecinde, Necip Fazıl'ın sarhoşluğu ile Türkiye'nin sarhoşluğu birbirini destekler. Allah'ın izinin bulunduğu tek gölgecik kalmamış gibi Türkiye kendi geleneğini ve geleceğini inkâr eder ve bu inkâr üzerine yeni bir inşa süreci başlar. Necip Fazıl'ın doğduğu aile ve içinde bulunduğu çevre bu inkâr sürecini başlatanlarla aynı mekândadır. Din düşüncesinden uzaklaşmış bir çevre içerisinde yetişir. Hayat, onun için, tıpkı Paris sokaklarında olduğu gibi karanlık dehlizler, çırpınışlar, arayışlar ve savrulmalardan ibarettir.

1800'lerin başlarından itibaren yaşanan yıkılış süreci 1915'te doruğa ulaştığında fiziken küçülen Osmanlı'nın iç nizamı da ölçüsünü kaybetmiştir. Batı medeniyetinin mutlak galibiyetiyle birlikte İslam milletinin iç nizamı da dağılmış ve asıl kaybediş burada yaşanmıştır.

Necip Fazıl'ın “mücadele” olarak tanımlayabileceğimiz otuz yaş sonrası dönemi aslında uzun zaman önce yapılmış bir yanlış düzeltme çabasıdır. Bugün itibariyle zihinlerimizde yer etmiş ve netleşmiş olan Necip Fazıl portresi 1950'lerden sonraya ait bir portredir. Kimi zaman bir şair, kimi zaman bir düşünür, kimi zaman da bir kahraman ve bir mücahit olarak belirginleşen Necip Fazıl portresi aslında bir “hesaplaşma” portresidir. Necip Fazıl'ın şahsında sembolleşen bu hesaplaşma aslında İslam milletinin bir hesaplaşmasıdır. Peki kimdir bu hesaplaşmanın tarafları? İlk planda bu hesaplaşma, “din karşıtları ile din savunucuları arasındaki bir hesaplaşma” veya “iktidar ile ezilmiş halk arasındaki bir hesaplaşma” olarak tanımlanabilir. İşin biraz gerisinde ise Batı medeniyeti ile İslam medeniyetinin hesaplaşmasından bahsedilebilir.

Necip Fazıl'a ilişkin bu genel portre, yani “hesaplaşma” portresi, aslında tarihi yanlışların çizdiği bir portredir. Tabii, tarihi süreci veri olarak aldığımızda bu portre kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmış oluyor. Tarihi verileri bir anlığına el arkasına attığımızda ortaya çıkacak portrenin nasıl olacağını merak ediyorum ben. Ve şu soruyu sormak istiyorum: Velew ki tarihi yanlışların yapılmamış olduğu bir iklim söz konusu olsaydı, bu yanlışsız iklimde doğan Necip Fazıl portresinin, bugünkü Necip Fazıl portresinden farkı ne olurdu? Bu karşılaştırmanın, kaybettiğimiz şeyin ne olduğunu hatırlatmaya yarayacağını düşünüyorum.

¹ Şair- Yazar

“Tarihi yanlışlar yapılmamış olsaydı Necip Fazıl’ın bugünkü portresi nasıl olurdu?” sorusunu, İngiliz yazar Virginia Wolf’un bir metaforik anlatımını kendime dayanak kılarak cevaplamak istiyorum. Wolf, Batı’lı kadının erkeklere göre “geri” kalmış olmasını Shakespeare’in kız kardeşi üzerinden örnekleyerek anlatır. Bu kız kardeş muhayyel bir kız kardeştir ve Virginia Wolf zihinsel bir kurgu ile aslında bir kız kardeşi olmayan Shakespeare’e bir kız kardeş icat eder. Wolf, bu anlatımında, Shakespeare’e tanınan imkânlar kız kardeşine de tanınmış olsaydı kadının konumu tarihsel süreç içerisinde nasıl şekillenirdi sorusuna cevap bulmaya çalışır. *Kendine Ait Bir Oda* isimli kitabında yer alır bu metafor. Wolf’un bu zihinsel spekülasyonunun Batı’daki kadın hareketini ciddi şekilde tetiklemiş olduğunu belirtelim. Bu düşüncesinden dolayı Wolf bugün Batı’daki kadın hareketinin kurucularından biri olarak tanımlanıyor. Yani, spekülatif düşünmenin zihinleri dönüştürmede bir katkısı olduğunu vurgulamak istiyorum. Ben bu metaforik anlatımı yerinde ve açıklayıcı buluyorum ve tarihi başka türlü yorumlamanın daha uygun olacağını düşünüyorum.

Biz de, bir an için, Tanzimat’ı, Meşrutiyet’i, Birinci Dünya Savaşı’nı ve Kurtuluş Savaşı’nı yaşamamış muktadir bir Osmanlı’nın mevcut olduğunu düşünelim. Muktadir bir Osmanlı’nın karşısında da muktadir ve gelişmiş bir Batı Medeniyeti mevcut olsun. Yani, Batı’nın güçlenmesi de sürmekte olsun. Şimdi, Necip Fazıl’ın bu muhayyel durumda nasıl bir portreye sahip olacağını tahmin etmeye çalışalım.

Diyelim ki tarih 1925. Necip Fazıl 22 yaşında. Dedesi Devletin önemli memurlarından birisi. Konakta, devleti yöneten güçlü kesime yakın ve edebiyat dünyasının merkezinde, İstanbul’da yaşamaktadır. Güçlü bir şiir yeteneği olan, kontrol edilmesi güç bir zekâya sahip, kompleksleri olmayan, hayatını sürdürmek için her türlü imkâna sahip bu kişiyi bu muhayyel durumun merkezine yerleştirelim. Acaba nasıl bir portre gerçekleşirdi?

Sanırım bu portre, İslam’ın ve Doğu’nun nefesini ve zevkini taşıyan, şiirimizin gelenek halkasına yeni ve güçlü bir halka ekleyen, dünyanın nazarına dokunmuş bir şair portresi olurdu. Ayrıca, şiirleri dışındaki birçok eseri mevcut olmazdı ve onu şiir dışı “mücadelelerin” içinde göremezdik. Çünkü onun şairlik dışındaki bütün sıfatları aslında mecbur kaldığı durumların doğurduğu sıfatlardır ve o, yüz elli yıldır yapılan hataların sonuçlarını tek başına düzeltmeye çalışan insanlardan biridir. Eğer tarihi yapan kişiler vahim hataları yapmamış olsalardı, Necip Fazıl’ın bugünkü portresi sadece şiirin penceresinden görünen bir portre olurdu ki, şartların doğal gelişimi de bunu gerektirirdi. Çünkü kritik dönemlerin en sıkıcı sonuçlarından biri, kişilerin yeteneklerini bir dağımıklığa doğru sürüklemeleridir. Son iki yüzyıllık tarihimizin bize ödettiği esas bedel de budur.

Yıkıma uğramamış ve kendi iradesine sahip güçlü bir devletin vatandaşlarına sunacağı en önemli imkân, yeteneklerine uygun, rahat, zengin ve dingin bir hayal iklimidir. Yetenek, hayalin imkânlarından cesaret alır. Boğulmaktan kurtulma çabasına mecbur olan zeka ya yorulur ya da dağılır. Osmanlı’nın yıkılışı peşinden iç yıkılışları da getirmiş ve toplumsal bir zihin ve gönül parçalanmasına yol açmıştır. Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte bu parçalılık iyice kemikleşmiştir.

Bir toplumun iç nizamının yıkılması, geleneğin ve zihinsel birikimin yıkılmasıdır. Topluma nefes aldırın esas üslup zevk üslubudur. Zevk derken, insanın hayal etme ve bu hayali gerçekleştirme kabiliyetini anlıyoruz. Zevk, geleneğin kabiliyetinin bireyde ve toplumda yeniden müşahhaslaşmasıdır.

Necip Fazıl, şiiriyle birlikte yeni bir zevk inşa etme yeteneğine sahipti ve onun poetik kavrayışı bu toplumun zengin hayaline yeni katmanlar ekleyebilirdi. Özellikle gençlik dönemi şiirleri ondaki şiirsel dehanın boyutlarını bize göstermeye yeter. Ne var ki onun ilk dönemlerindeki şiirsel algısı, geleneğin zevkine sahip değildi. Necip Fazıl'ın gençlik dönemi şiirleri geleneksel zevk üslubunu kaybetmiş bir toplumun poetik parçalanışının ve dağılışının bütün özelliklerini taşır. Sonradan bir takım şiirlerini inkâr etmesine yol açan saik, kadim zevkin o şiirlerin dimağında bulunmadığını fark edişidir. Yaşlılık dönemlerinde yazdığı şiirlerin didaktik bir yapıda vücut bulmaları ise yine o kadim zevke yeniden dönemeyişinin sonucudur. Şiirsel iklim, kendi gerçekliğinden başka şekilde gerçekleşemez. Şiirsel dehanın elindeki en büyük imkân, kadim zevk tarafından bir üsluba kavuşturulmuş poetik algılayıştır. O, bütün parlayışını ve sıçrayışlarını bu zemin üzerinden yapar.

Necip Fazıl'ın şiirsel dehası iki sebeple kesintiye uğramış ya da uğratılmıştır. Birincisinden az önce bahsettik, kadim zevkle yeterli bağı kuramayış... İkincisi ve belki de konumuz açısından en önemlisi ise, onun salt bir şair olarak kalmasına ve bütün yeteneğini bu yolda sarf etmesine şartların imkân vermemiş olmasıdır. *Bâbîâli* kitabında kendisinin de vurguladığı gibi “mücadele etmek” onun için “bir mecburiyetti”. Gerçekten de, Necip Fazıl, Türkiye’de yeniden diriliş sürecinin, bu garip ve Müslüman toplumun yeniden kendi gerçeğini hatırlamasının önemli mimarlarından biridir. İman zayıflığının oluşturduğu toplumsal karabasına engel olmaya çalışması onun belki en büyük mücadelesidir ama böylece bu büyük dehanın Türk şiirine yeni bir hamle kazandırmasının ve ayrıca dünyaya büyük bir şair kazandırılmasının yolu da daraltılmıştır.

Yüz elli yıllık tarihi hatalar, İslam toplumlarına kendi yetenekleri doğrultusunda çaba gösterme yolunu büyük oranda kapatmıştır. Eğer bu hatalar yapılmamış olsaydı, her yetenek kendi gerçekliği üzerinde yükselecek ve dünyanın gidişatı bugünkünden çok farklı olacaktı. Osmanlı'nın yıkılışının yol açtığı iç nizam yıkılışı esas olarak yeteneklerin dağılışına veya kaybına neden olmuştur. Çünkü bu yıkılış, hayal etme zeminini ve imkânını son derece daraltmış ve herkesi kendi yerinden başka yerlere savurmuştur.

**BİR KARALAMA KAMPANYASI:
İSTİKLÂL GAZETESİNDE MEHMET METİN ÖREN'İN NECİP FAZIL
ALEYHİNDEKİ İFŞAATI**

Selma GÜNAYDIN¹

1. İfşaat Öncesi Manzara

Necip Fazıl Kısakürek şiir, roman, hikâye, tiyatro, siyer gibi edebiyatın hemen her alanında ürün vermiş, oldukça üretken bir sanatçıdır. 1927 yılında ilk şiir kitabı *Örümcek Ağı*'nı çıkardığında edebiyat camiasında heyecanla karşılanmış, *Kaldırımlar* adlı ikinci şiir kitabıyla ise kendisinden önce bu camiada eser veren birçok edebiyatçı tarafından alkışlanmıştır. Yaşar Nabi onu, “bir mısraı bir millete şeref verecek şair”² olarak nitelemiştir. Yazdığı tiyatro eserleri İstanbul Şehir Tiyatroları tarafından sahnelenmiş ve telif tiyatro eserleri olarak ses getirmiştir.

Necip Fazıl'ın 1934 yılında Abdülhakim Arvasî Hazretleri'yle tanıştıktan sonra büyük bir değişim geçirdiği bilinmektedir. Bu tanışmadan önce bohem bir hayat tarzı süren sanatçı, ‘ben’i etrafında dönen hayatını, toplum için sürdürülen bir mücadeleye çevirmiştir. 14 Mart 1936 yılında, *Ağaç* dergisiyle “agora”da görünmeye başlamış ve artık fildişi kulesinden çıkmıştır. On yedi sayı çıkardığı bu dergide, o dönemin pek çok sanatçısı şiir ve yazılarıyla yer almıştır.³ İslam bağlılığı bu dergi ile çok hafif perdeden görünür olmaya başlamış fakat etrafının boşalmasına sebep olacak kadar kendini belli etmemiştir. Yine de suçlanmaktan kurtulamamıştır. Birçoklarınınca bu bağlılık, züppelik ve orijinal görünme özentisi olarak yorumlanmıştır. Böyle düşünenlerin başında Nurullah Ataç gelmektedir. Bu devredeki Necip Fazıl için Burhan Belge, “İslam komünisti”; Falih Rıfkı Atay, “İslam faşisti”; Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise “neomüzülman” yakıştırmalarını yapmıştır. Bu yakıştırmalara karşı Necip Fazıl, “*Bunlar beni değil, İslâm'ı hangi şartla kabul edebileceklerini ilan ediyorlar.*”⁴ cevabını vermiştir.

Necip Fazıl, *Ağaç* dergisi tecrübesinden sonra, 17 Eylül 1943'te *Büyük Doğu* mecmuasını⁵ çıkarmaya başlamıştır. 5 Haziran 1978 tarihine kadar fasıllarla 16 devre, 35 yıl ve 558 sayı devam eden bu dergi, adeta onun ismiyle bütünleşmiştir. Başlangıçta derginin, Necip Fazıl'ın ifadesiyle “kırık ve kekeme” bir sesi vardır. “Henüz rengini tam belli etme imkânı”na ulaşamamıştır. *Ağaç* dergisinde olduğu gibi devrin bütün meşhurları *Büyük Doğu* kadrosundadır: Peyami Safa, Burhan Belge, Reşat Ekrem Koçu, Prof. Şükrü Baban, Mustafa Şekip Tunç, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fikret Adil, Sait Faik Abasıyanık vd.... Dergi, “*eski zaman eşyasından öte anlamlar taşımaya, bir sistem olarak belirmeye*” yüz tutunca⁶ Necip Fazıl'ın karizmatik şahsiyetinin ve güçlü şiirinin etkisiyle etrafında toplanan bu şair ve yazarların büyük bir kısmı birer birer uzaklaşmıştır. Çünkü onlara göre ‘*Büyük Doğu* dergisi sahibi’ Necip Fazıl, ‘şair’ Necip Fazıl’dan çok daha başka bir

¹ gonsel05@gmail.com

² Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, Büyük Doğu yayınları, 4. b., İstanbul 1984, s. 68.

³ Bu yazarların tam listesi için bk. *Bâbü’l-İstisnâ*, Büyük Doğu yayınları, 3. b., İstanbul 1985, s. 237.

⁴ Necip Fazıl Kısakürek, *age.*, s. 272, 273.

⁵ *Büyük Doğu*'nun ayrıntılı bir çıkış kapanış grafiği için bk. Süleyman Yalçın, “Tanıdığım Necip Fazıl-3”, *Türk Edebiyatı*, 1984, S. 128, s. 35; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. I, Dergâh yayınları, İstanbul 1976-1977, s.483; Duran Boz, *Büyük Doğu'nun Ruhu Necip Fazıl Kısakürek*, Cümle yayınları, 1. b., Ankara 2016, s. 139.

⁶ Mehmet Kahraman, “Necip Fazıl Kısakürek ve Büyük Doğu”, *Kayutlar*, 1991, S. 7, s. 22.

insandır. Dolayısıyla onunla ilgilerini kesmeleri gerekmektedir.”⁷

Daha önce aleyhinde hiçbir yazı yazmamış olan Baki Süha Ediboğlu, bu dergiyi çıkarmaya başladıktan sonra onu, “şairliği unutup sosyal ve dinî akımlara kaymış” bir Necip Fazıl olarak nitelemiş hatta daha da ileri gidip “*Büyük Doğu*, büyük şair Necip Fazıl’ın mezarı olmuştur.”⁸ iddiasında bulunmuştur. Ali Naci Karacan, Ahmet Emin Yalman’a suikast düzenleyenlerin *Büyük Doğu* okuyucusu olmasından yola çıkarak Necip Fazıl’ı “fedâyân-ı İslam”cılar yetiştirmek ve “Müslüman Kardeşler Teşkilatına özenmekle” itham etmiştir. “Meşrutiyet sonrasının *Volkan*’ına, *Peyâm*’ına benzer bir *Büyük Doğu* ile bozgunculuğun dik âlâsını” yaptığı düşünülen Necip Fazıl, “mukaddesatçı, muhafazakâr, milliyetçi” görüntüsü altında “eli tabancalı kundakçı” yetiştirmekle⁹ suçlanmıştır. Necip Fazıl’ın büyüklüğü, tam da bu noktadadır, denilebilir: Onu göklere çıkaran ve her yaptığına destek olan bir çevreyi kaybetme pahasına, inancının peşinden gitmiştir. İnanır gibi yapmamış, insanları kandırmamış ve kendisini olduğu gibi ortaya dökebilmiştir.

2. Karalama İfşaatının Aşamaları

Bu ön manzaradan sonra Necip Fazıl hakkında bütünüyle değerlendireceğimiz sözde ifşaat tefrikasını anlamlandırabilmek kolaylaşmaktadır. Çünkü Necip Fazıl aleyhinde *Ağaç* dergisi döneminde pes perdeden başlayan ve *Büyük Doğu*’nun ilk devresinde biraz daha yoğunlaşan suçlamalar, aslında bir ‘mukaddime’ teşkil etmektedir. Açıkça görülmektedir ki, yukarıda ana hatlarıyla vermeye çalıştığımız suçlamalar, meşhur Malatya Suikastı sonrası *İstiklâl* gazetesinde en uç noktalara taşınmıştır.¹⁰

Malatya Suikastı¹¹ olayını Necip Fazıl’la ilişkilendirenlerin yanında yer alan ve o yolda haber yapan *İstiklâl* gazetesi, bu olaydan hemen sonra, “Müthiş İtiraf!..” başlığıyla bir yazı dizisi başlatmıştır. “İrtica Cephesinden Kaçan Gencin İfşaatı” olarak sunulan yazı, Mehmet Metin Ören tarafından kaleme alınmıştır.¹² Gazete, bu ifşaatları, şu giriş yazısıyla okuyucuna sunmuştur:

“Müthiş İtiraf!..

İrtica Cephesinden Kaçan Gencin İfşaatı

Metin Ören, dün gazetemize gelerek senelerce aralarında bulunduğu mürteciler guruhunun meşhur elebaşlarından Necip Fazıl, Cevat Rifat ve Osman Yüksel’in kirli çamaşırlarını ve

⁷ Oktay Akbal, “Necip Fazıl”, *Mavera*, 1983, S. 80-81-82, s. ?

⁸ Baki Süha Ediboğlu, *Bizim Kuşak ve Ötekiler*, Varlık yayınları, İstanbul 1968, s. 61.

⁹ Sadun Tanju, *Dolu Dizgin Ali Naci Karacan: Bir Gazetecinin Hayatı*, İstanbul 1986’dan aktaran: Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler 1830-1980*, C. V, Tekin yayınevi, 1. b., İstanbul 1988, s. 279.

¹⁰ Aslında Necip Fazıl aleyhindeki yönlendirici neşriyat, Malatya Hadisesi öncesinde başlamış gözükmektedir. *Vatan* gazetesinin öncülük ettiği bu neşriyat hakkında bir değerlendirme için bk. Yusuf Turan Günaydın, “Malatya Hadisesi ile Necip Fazıl’ın İlgisi Ne?”, <http://www.dunyabizim.com/yusuf-turan-gunaydin/12106/malatya-hadisesi-ile-necip-fazilin-ilgisi-ne>

¹¹ Malatya Suikastı davasının tutanakları bir dergide on bir bölüm hâlinde tefrika edilmiştir. Bk. Av. Mehmet Emin Akyüz, “Malatya Hadisesi Davası”, *Meşhur Dâvalar*, C. I, Ağustos 1958, S. 1 – 11 Aralık 1954, S. 11.

Hadisenin özetini şöylece verebiliriz: *Vatan* gazetesinin sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman’a karşı Hüseyin Üzmez tarafından 22 Kasım 1952’de Malatya’da düzenlenen suikast girişimidir. 36 sanıklı Malatya davasının duruşması 1953’ün Ağustos ayında başlamış, İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesinde görülen dava, 17 Temmuz 1954’te sonuçlanmıştır. Haklarında kasten adam öldürmeye teşebbüs, laikliğe aykırı cemiyet kurma ve faaliyette bulunma, ayrıca Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Rifat Atilhan ve Osman Yüksel hakkında “adam öldürmeye teşvik etme” suçlarından dolayı Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddelerince hapis cezaları istendi. Fakat Necip Fazıl Kısakürek, Cevat Rifat Atilhan, Mehmet Yıldız Keşoğlu ve Muhittin Şamlıoğlu’nun öldürmeye teşebbüs ettikleri kanaatine varılamadığı için beraatlerine karar verildi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Malatya_hadisesi. Erişim tarihi: 23.03.2017.

¹² 27 Ocak 1953 tarihinde başlayan bu yazı dizisinin 20 Şubat 1953 tarihine kadar olan 21 bölümüne ulaşabildim. Ulaştığım en son tarihli yazının sonunda, devamının olduğu belirtiliyordu fakat Millî Kütüphanede o sayılar mevcut değildi.

çevirdikleri dolapları açıkladı.

Gazete idarehanemizde bedbaht bir gençle karşı karşıyayız. İnandığı her şeyin yalan olduğunu, daha doğrusu inancını temsil eden şahısların birer şarlatan, oportünist ve mideci olduğunu görmüş olan bu genç, büyük bir ruh buhranı içinde ifşaatta bulundu. İslam Demokrat Partisi Başkanı Cevat Rifat Atilhan, Büyük Doğu Cemiyeti Umumi Reisi Necip Fazıl Kısakürek, Serdengeçti dergisi sahibi Osman Yüksel'in bütün ruh yapısını, bütün çıplaklığıyla ortaya koydu.

Bu genç, Büyük Doğu mecmuasının eski yazı işleri müdürü ve B. D. C.nin [Büyük Doğu Cemiyeti] üyesi, Serdengeçti mecmuasının eski teknik sekreteri¹³ Mehmet Metin Ören'dir.

Kendisi, Necip Fazıl Kısakürek ve Osman Yüksel'in mahrem-i esrarı olmuş ve onların içyüzünü, onlarla beraber yaşamıştır. Ve nihayet Necip Fazıl Kısakürek'in bir kumarbaz olduğunu görmüş ve polise, onu kumarhaneye götüren kumar pezevengini ihbar ederek basılmasına sebebiyet vermiştir.

Kendisi ile büyük fedakârlıklar pahasına anlaştık. Bu adamların içyüzünü bugünden itibaren açıklamaya başlıyoruz. Artık söz, Metin Ören'indir."¹⁴

Bundan sonra Metin Ören'in açıklamaları başlamaktadır. Metin Ören, mağdur edilmiş, kandırılmış bir insan olarak sunulmak istense de yazıları okundukça başlangıcından itibaren Necip Fazıl'ı seven, ona inanan bir insan olmadığını görürüz. O kendini "milliyetçi" olarak tanımlamakta ve bu çevrelerin kendisini "iyi tanıdıklarını" vurgulamaktadır. Türk Milliyetçiler Derneğine¹⁵ mensuptur. Necip Fazıl'ın "dedikodu hâlinde, kulaktan kulağa kumar oynadığı, kadınlarla aşırı derecede düşüp kalktığı söylenmekte" olduğu için "mümkün olduğu kadar *Büyük Doğu*'dan sakındıklarını"¹⁶ da belirtmektedir. *Büyük Doğu* ile bağlantısını ise şu şekilde anlatmaktadır:

*"... ahlaki selabeti hakkında tam bir itimadımız olan Nihal Atsız'ın *Büyük Doğu*'da kısım kısım neşredilen "Dalkavuklar Gecesi" adlı eseri dolayısı ile Zaman gazetesi sütunlarında bu hadise yüzünden hücumlara uğraması, beni ve arkadaşlarımı çileden çıkarmıştı.*

*Her ne pahasına olursa olsun *Büyük Doğu* saflarında gözükmemiz, bir dava meselesiydi. Derhâl *Büyük Doğu*'ya kendi el yazımıyla bir mektup hazırladım. Necip Fazıl'ın şahsı ve şahsiyeti hakkında değil, sadece böyle bir röportaj yaptığından [dolayısı] Mustafa Müftüoğlu'nu tebrik ediyorduk.*

*Mektup, *Büyük Doğu*'nun ilk çıkan nüshasında, kapakta kocaman bir klişe hâlinde çıktı.*

¹³ Serdengeçti mecmuasının Yıl: IV, Mayıs 1950, S. 10'da "Metin Ören teknik işlerine bakan" eleman olarak; Yıl: VI, Mayıs-Haziran 1952, S. 15-16'da "Teknik ve İdare İşleri Müdürü: Mehmet Metin Ören"; Yıl: VI, Ağustos 1952, S. 17'de "Teknik İşlere Bakan: Mehmet Metin Ören" şeklinde arka kapaktaki jenerikte yer alıyor. Eylül 1952'de çıkan 18. sayının ve Ekim-Kasım 1952'de çıkan 19-20. sayıların jeneriğinde ise Mehmet Metin Ören ismi yer almamaktadır.

¹⁴ Mehmet Metin Ören, "Müthiş İtiraf/İrtica Cephesinden Kaçan Gencin İfşaatı", *İstiklâl*, Yıl: I, 27 Ocak 1953, S. 101, s. 1.

¹⁵ 1951 yılında Hüsnü Çınar tarafından hazırlanarak Türk Milliyetçiler Derneği Konya şubesi yayını olarak çıkarılmış bir metinde amacı, "Allah, vatan, tarih, dil, an'ane, sanat, aile, ahlâk, hürriyet ve millî mukaddesat esaslarına dayanan Türk milliyetçiliğini işlemek ve bütün milliyetçileri teşkilâtlandırmaktır." olarak belirtilen kısa ömürlü bir dernek. Kurucu başkanı Halûk Karamağaralı olan Türk Milliyetçiler Derneği'nin "siyaset"le uğraşmayacağı açıkça belirtilmişti. Derneğin ilk ve tek kurultayı 24 Temmuz 1952 tarihinde toplandı ve başkanlığa ileride ünlü bir politikacı olacak olan Sait Bilgiç getirildi. 23 Ocak 1953'te kapandı. [http://www.star.com.tr/yazar/turk-milliyetçiler-derneginin-kisa-hikayesi-yazi-1061933/ Erişim tarihi: 23.02.2017] Ayrıntılı bilgi için bk. Necmettin Sefercioğlu, *Türk Milliyetçiler Derneği ve Kapatılış Davası*, BilgeOğuz yayınları, İstanbul 2012; Murat Kılıç, *Allah, Vatan, Soy, Milli Mukaddesat Türk Milliyetçiler Derneği (1951-1953)*, İletişim yayınları, 1. b., İstanbul 2016.

¹⁶ Mehmet Metin Ören, "Necip Fazıl'ı Nasıl İhbar Ettim?" *İstiklâl*, Yıl: I, 27 Ocak 1953, S. 101, s. 6.

Yalnız, Mustafa Müftüoğlu'na ait paragraf çıkarılmıştı. Altında bir döviz... “Gençliğin, kimin ve neyin peşinden gittiğini görünüz!!” Netice güzel bir gazetecilik oyunu ile Necip Fazıl'ın peşinden zahiren, gençlik sürüklenip gitti ...

Bu mektup, bir şamar gibi tesir etti. Hareketleri bıçak kadar keskin bir teşekkülün cephe göstermesi, karşı tarafı tereddüde düşürdü. Bu mektup, Necip Fazıl'la -teşekkül olarak- ilk münasebetimiz oldu.”¹⁷

Ören, Necip Fazıl'ı ilk defa, Marmara Lokalinde komünizm aleyhinde yaptığı bir konuşmada görmüştür. İkinci olarak da tatil dolayısıyla Malatya'da bulunduğu bir sırada Büyük Doğu Cemiyeti adına aynı konuşmayı yaptığında dinlemiş ve aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

“– Büyük Doğu gazetesinde (O zaman haftalık gazete hâlinde çıkıyordu.), başlığın altında şöyle bir cümle var: “Müslüman Türklerin Gazetesi”¹⁸. Mademki gazete, Müslüman Türklerin davasını güdüyor, o hâlde esir Müslüman Türklerin davası, sizin de davanız mıdır?

– Hayır! Neyi kastettiğinizi gayet iyi anlıyorum. Davamız, Anadolu'nun oluş davasıdır.”¹⁹

Bu cevabı, “Rusya'daki esir Müslüman Türklerin davası, onun davası değilmiş!..” şeklinde yorumlayan Ören, bu durumdan memnuniyetsizlikle Necip Fazıl'ın “samimiyetinden şüphe etmeye” başlamıştır. Necip Fazıl'ın ardı ardına kendilerine haber yolladığını, konuşmak, işbirliği yapmak istediğini vurgulayan Metin Ören, Necip Fazıl'ın “bundan büyük avantajlar sağlayacağı” düşüncesindedir. Çünkü onlar öncelikli olarak “on beş günde bir çıkan *Tanrıdağ*²⁰ isimli bir dergiye malik”tirler ve ayrıca Türk Gençlik Teşkilatı gibi “pervasız” bir teşekkülün mensuplarıdır. Necip Fazıl'ın bu davetini arkadaşlarıyla uzun uzadıya aralarında konuşmuşlardır. Orta Asya Türklüğü ve daha başka bazı konularda aynı fikir ve kanaatlere sahip olmadıkları hâlde gönderdikleri mektuptan dolayı Necip Fazıl onları bütünüyle kendi safında göstermiştir. Ne olursa olsun Necip Fazıl problemini çözmeye karar vermişlerdir. Ziya Gökalp'ı (1876-1924), Mehmet Akif'i (1873-1936) ve hatta Mareşal Fevzi Çakmak'ı (1876-1950), “Be-de” imzasıyla yazdığı muhtelif fıkralarla “vurmaya” devam eden Necip Fazıl'ın faydadan çok zararı dokunduğunu düşünen Mehmet Metin Ören, Ömer Öztürkmen (1929-2010), M. Kubilay İmer (1928-1979), Vecdi Benderli (1929-2004) sonuna kadar bu işi yürütmeye ve perdeleri tek tek açmaya karar vermişlerdir.

Görüldüğü gibi Metin Ören ve arkadaşları, Büyük Doğu Cemiyetine bir amaçla; ‘Necip Fazıl'ın ipliğini pazara çıkarma’ amacıyla girmiştir. Fakat Ören, ifşaatlarında *Büyük Doğu*'daki mesai günlerinde “inandığı her şeyin yalan olduğu”nu gören bir insanın bedbaht psikolojisine bürünmektedir. Oysa bu pek mümkün görünmemektedir. Çünkü o, Büyük Doğu çevresine girme amacını gerçekleştirmek için daha önce münasebette bulunduğu (istihbarat bağlantılı), o zamanki İstanbul Emniyeti I. Şube Müdürü Selahattin Bey ve Müdür Muavini Hamdi Bey'in “Büyük Doğu meselesini halletmek için” yaptığı teklifi değerlendirmeye almıştır. Daveti “tam

¹⁷ Ören, ay., s. 6.

¹⁸ *Büyük Doğu* isminin altında tam olarak; “Hakka ve Yeni Bir Dünya Görüşüne Bağlı Müslüman Türklerin Gazetesi” yazmaktadır.

¹⁹ Ören, *İstiklâl*, ay., s. 6 [“Necip Fazıl'ı Nasıl İhbar Ettim?” *İstiklâl*, Yıl: I, 27 Ocak 1953, S. 101, s. 6.]

²⁰ Burada anılan dergi 8 Mayıs-4 Eylül 1942 tarihleri arasında haftalık olarak on sekiz sayı yayımlanan “ilmî, edebî, Türkçü” dergi *Tanrıdağ* değildir. Bu derginin tanıtımı ve makalelerin bibliyografyası için bk. B. Zakir Avşar, *Tanrıdağ Dergisi*, Kurgan Edebiyat Dergisi Yayını, Ankara 2013. Ören'in Ömer Öztürkmen ve arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı *Tanrıdağ* dergisi 1951'de çıkmaya başlamıştır.

bir fırsat” olarak gördüğünü vurgulayan Metin Ören ve arkadaşları, soluğu önce I. Şubede, aynı gün akşamüstü de Büyük Doğu Cemiyeti Umumi Merkezinde almışlardır. “*Yeşil çuhali bir masa etrafında Büyük Doğu şubelerini gösteren koca bir harita altında yeni başkan Necip Fazıl’la ilk toplantıyı*” akdetmişler ve aynı akşam, Necip Fazıl, Konya Lezzet’te onlara, esaslı bir ziyafet çekmiştir.²¹

Necip Fazıl ile tanışmasını ve Büyük Doğu çevresine girişini bu şekilde anlatan M. Metin Ören, bundan sonra Necip Fazıl’a ait kusurları sayıp dökmeye başlamaktadır. Onun oluşturmaya çalıştığı Necip Fazıl resminde deşifre etmeye koyulduğu kusurlar; kumar tutkusu, intihar etmek istemesi, baş ağrıtabacak hususları başkalarının üzerine yıkması, korkaklığı, gülünçlüğü, çocukça davranışları, başarısız gazeteciliği, mahir bir kadın avcısı oluşu, başbakanlık hülyaları kurması ve aynı davayı güttüğü arkadaşlarının arkasından atmasıdır.

3. Necip Fazıl’a İsnat Edilen Suçlamalar

3.1. Necip Fazıl’ın Kumar Tutkusu

Necip Fazıl’la münasebetini *hesaplı* bir şekilde ilerleten Ören, ifşaatındaki açıklamalarına göre kumar oynadığı söylentilerini Necip Fazıl’a iletmiş ve bu iddialar Necip Fazıl tarafından reddedilmiştir. Buna karşılık Necip Fazıl geçmişteki kumar maceralarından bahsetmiş fakat artık tövbe ettiğini, evinde “iskambil kâğıdı veya başka bir oyun vasıtası bulunmadığını garanti vererek” söylemiştir. Kumar oynadığı iddialarını reddeden Necip Fazıl, her nedense “kadına ve onların bacaklarına fazla zaafı” olduğunu Ören’e *itiraf etme ihtiyacı duymuştur*.²² Oysa Necip Fazıl gibi dava adamı bir insanın, önderlik edeceği gençlere böyle bir cümle sarf etmesi akıl almaz bir durumdur. O, “Kadın Bacakları” diye bir şiir yazmış, daha sonra reddetmiş ve bu şiiri, hiçbir kitabına da almamıştır. Şiiri yazdığı dönemde -hatta daha sonraları da böyle bir şiir yazdığı- hiçbir zaman problem edilmemişken İslami kimliği ortaya çıktıktan sonra Necip Fazıl’ın kadın bacaklarına tutkun bir adam olarak lanse edilmesi absürt görünmektedir ve Necip Fazıl’ı suçlayan çevrelerin, ona kusur isnat etmek için her yolu mubah gördüğünü ortaya koyması bakımından manidardır. Bu durum, Metin Ören’i öne süren çevrelerin derdinin, Necip Fazıl’ın kadın bacakları için şiir yazması değil, bu tip şiirleri yazmayı bırakması olduğunu akla getirmektedir.

Kumar ve kadın bacakları hususundaki sözlerini dinledikten sonra “Bu konuşmalar beni çileden çıkardı...” diyen Ören, çok da inandırıcı gelmeyen bir hikâye anlatmaktadır:

Bir Pazar günü evine davetliydik. Hep beraber yemek yiyecek ve konuşacaktık. On kişi kadar vardık. Yazık ki bizi davet eden Üstad, o akşam da eve gelmemiş... Ailesi ve biz merak içinde Üstad’ı bekliyorduk. Birden aklıma şeytani bir fikir geldi. Oğlu Mehmed’i çağırarak:

–Mehmet! Bizim canımız sıkıldı. Papaz kaçtı oynayacağız, iskambil getirir misin? deyince küçük, elinde iskambillerle dönüp geldi... Hepimiz şaşırдық... Sonra bıraktık... Yine sıkılmıştık. Bekleye bekleye harap olduk... Biraz sonra içeri, elinde jelatinli bir paket, Neslihan Hanım gözükte [girdi, S.G.]. Kapının yanında ben oturduğum için mukavva kutuyu aldım, içindekileri çıkardım. Şaşırıp kaldım... Baştan aşağı kadın resimleri ile dolu iskambil kâğıtları... Çıplak kadın bacakları... Başlarında gemici kasketli, silindir şapka, fötr şapka, cins cins cins-i latif...

²¹ Ören, *İstiklâl*, ay., s. 6 [“Necip Fazıl’ı Nasıl İhbar Ettim?” *İstiklâl*, Yıl: I, 27 Ocak 1953, S. 101, s. 6.].

²² Mehmet Metin Ören, “Necip Fazıl’ı Kumarhanede Ben Bastırdım” (2), *İstiklâl*, Yıl: I, 28 Ocak 1953, S. 102, s. 1, 6.

*Gençlerin canı sıkılmasın diye, gelen bu oyun kâğıtlarını hayret ve dehşetle seyrettik.*²³

Gerçekten de bu, inandırıcılığı oldukça düşük bir hikâyedir. Dışarıda kumar oynayan bir adamın, evinde iskambil kâğıdı buldurma gereği duyması; kendisinin değil de eşinin, kocası için çıplak kadın fotoğraflarıyla doldurulmuş iskambil kâğıtlarını evine taşınması; misafir bulunduğu evde bir adamın, başkasına ait bir paketi bu kadar pervasızca açma cesareti göstermesi gibi hususlar akılda soru işaretleri bırakmakta ve anlatının inandırıcılığını zedelemektedir. Sanki Metin Ören bu ziyarette mahut iskambil kâğıtlarıyla karşılaşacaklarını önceden bilmektedir. Ören'in, Necip Fazıl'a çamur atarken bu çamuru başka insanlara da bulaştırmaktan çekinmediğini düşündüren bu anlatısı, sadece Necip Fazıl'ı değil, eşini ve çocuğunu da zan altında bırakmakta ve onları da Necip Fazıl'a yönelttiği suçlamaya ortak etmektedir.

Yazının ilerleyen kısımlarında Ören, İstanbul Emniyeti I. Şubesinde, I. Şube müdürünün odasında Sabahattin Bey, Hamdi Bey, Vecdi Benderli ile beraber Necip Fazıl'ı kumarhanede bastırma planları yaptıklarını açıkça anlatmaktadır. Bir yandan *Büyük Doğu* dergisinde masum bir genç görüntüsü altında çalışırken diğer yandan Emniyetteki 'ortaklar'ıyla iş tutan Ören, kuracakları tuzakların ayrıntılarını nasıl hesapladıklarını ve dolayısıyla ifşaatını oluşturacak ayrıntılara nasıl adım adım yürüdüklerini anlatmaktan da çekinmemektedir: Emniyetçi Sabahattin Bey, Necip Fazıl'ı kumarhanede bastırmakla bir şey elde edilemeyeceği, onun bu baskından para cezası verip hapis yatmadan kurtulacağı kanaatindedir. Hâlbuki eski kurtlardan Parmaksız Hamdi, aksi kanaattedir. Onun yakalanması ve bunun aşıkâr hâle getirilmesi, 'temiz Müslümanlardan aldığı paraları' böyle yerlerde harcadığını ortaya çıkaracak ve onu destekleyen muhitleri sarsacaktır.²⁴

Bu planlar yapılmış ve aradan bir müddet geçmiştir. Bir sabah, Edebiyat Fakültesinde edebiyat derslerine devam ederken arkadaşları, *Vatan* gazetesini Ören'in gözlerine dayarlar. O gün sadece *Vatan* gazetesi, Necip Fazıl Kısakürek'in kumarhanede basıldığını haber vermiştir. Bunun üzerine hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranan Ören, dersten ayrılmış ve idarehaneye gitmiştir. Hanın dış kapısında Neslihan Hanım beklemektedir. Metin Ören yazı dizisinin ilk bölümlerinde²⁵ Necip Fazıl'ın iskambil kâğıtlarını taşıdığını söylediği Neslihan Hanım'ın bu duruma inanmak istemediğinden bahsetmektedir.²⁶ Oysa evine eşi için kumar kâğıdı taşıyan, kendisinden iskambil kâğıdı istendiğinde hemen getiren bir çocuğun annesi olan bir kadının, eşiyle ilgili bir haber yapıldığında bu durumdan haberdar olması ve daha önce haberi yokmuş gibi hayal kırıklığı yaşaması yine anlatının kurgusundaki zayıflığa işarettir. Bu anlatılanların, tutarlı şeyler olmadığı kolayca anlaşılmaktadır.

Ayrıca Necip Fazıl'ın "*nefs hesaplaşmalarının en zorlularını çektiğini, onun, davasını savunurken gösterdiği gözü pekliğin daha çoğunu, belki nefesine saldırırken ve onu yargılarken de gösterdiğini*"²⁷ söyleyen ve onu yakından tanıyan isimlerden biri olan Rasim Özdenören'e göre o, "*Kumarbazlık kusuru yüzünden kimsenin yapamayacağı kadar kendini sorgulamıştır. Onun mağrur olmaya yatkın mizacı böylece törpülenmiş; kendini dev kabul eden Necip Fazıl, hapisanelerdeki birtakım alçaklardan bile özür dileyecek ruh inceliğine, bir mahviyet duygusuna*

²³ Ören, *İstiklâl*, ay., s. 6.

²⁴ Ören, *İstiklâl*, ay., s. 6.

²⁵ Yazının, 28 Ocak 1953 tarihli ikinci bölümde.

²⁶ Ören, *İstiklâl*, ay., s. 6.

²⁷ Rasim Özdenören, "Necip Fazıl Kısakürek (Kişiliği Üzerine Notlar)", *Mavera*, 1983, S. 80-81-82, s. 45.

sahip olmuştur.”²⁸

Malatya Suikastı'ndan dolayı Necip Fazıl'la aynı koşu altında yatmış olan Hüseyin Üzmez (1931-2014), Necip Fazıl'ın “kumarbaz, madrabaz, istismarcı, çıkarıcı, yüzüstü...” diye itham edildiğini fakat onun çıkarıcı olamayacağını; Necip Fazıl'ın denildiği gibi çıkarıcı olsa Müslümanların safında değil, karşı tarafta yer alacağını, çünkü karşı tarafın onu, sırça saraylarda yaşatacağını belirtir.²⁹ Necip Fazıl ise bu suçlamaların kendisine Cevat Rifat Atilhan (1892-1967) tarafından yöneltildiğini belirtmektedir. Söz konusu suçlamalar karşısında şahsını müdafaa etmeyeceğini, üstüne atılan pisliklerin belirttiği kasıt karşısında müdafaaayı zillet sayacağını söylemiştir.³⁰

3.2. Problemleri Konuları Başkalarının Üzerine Yıkma Çabası

Metin Ören'in bir başka iddiası da Necip Fazıl'ın, başına problem açabilecek konulardaki yazıları, başkalarının adıyla yayınlayıp kendi paçasını kurtarmaya çalışmasıdır. “Necip Fazıl'a nüfuz etmek ve itimadını kazanmak için gösterdiği her işi kabul edip yerine getiriyordum. Kendi imzasını taşımayan ve ona ait olan bazı yazıların hukuki mesuliyetini üzerime almıştım.” diyerek bu işi gönüllü yapıyor izlenimi veren Metin Ören, ilerleyen paragraflarda, “Dr. Lütfi Kırdar'la arsa dalavereleri hakkında aleyhine yazdığı bir yazının ilk tahkikat safhasında Basın Savcısının yanında bizzat kendisi de bulunarak bu yazının bana ait olduğunu söylemiş ve ben de bu davayı yüklenmek zorunda kalmıştım.” açıklamasıyla mağduru oynamaktadır. Üstelik -her neden ihtiyaç duymuşsa- Necip Fazıl'ın “itimadını kazanmak” gibi bir çaba içinde olduğunu da açıkça itiraf etmektedir. Kendi mağduriyetine Halil Nusret Ertüz (1914-?)³¹ ve Ramazan Tuncer adlı gazetecileri de ortak eden Ören, bahsettiği bu kişilerin böyle hareketlerin kurbanı olduğunu, mahkûm olup terk-i diyar etmek zorunda kaldıklarını söylemektedir.³²

Bu anlatı tarzı Ören'in kendisine ya büyük bir önem atfetmek istediğini, Necip Fazıl'ı hapislerden kurtaran kahraman olarak görünmek istediğini ya da kendisi *Büyük Doğu* çevresine bir hesap çerçevesinde yaklaştığı için onun her davranışında bir ‘hinlik’ aradığını düşündürmektedir. Necip Fazıl için, “şeytanın biraz da kendisi olduğu”³³ yakıştırmasını yapan Ören, aslında kendisini tarif etmiş olmaktadır. Çünkü Necip Fazıl'ı yakından tanıyanlara göre o, “aslında saf” bir insandır. “Bütün o alabildiğine geniş ufuklarına, o derin idrakine, buluşlarına, dile hâkimiyetine, o nefis İstanbul şivesine ve dinleyen herkesin, onun, verdiği eserlerden de büyük olduğunu tasdik etmesine rağmen, bazı pratik konularda bir çocuk kadar saf”tır. Özellikle para ve dünya menfaatleri konusunda. Bunun kendisi de farkındadır ve “Beni herkes kandırabilir.” demiştir. “Teorik zekâsının büyüklüğü onda pratik ve özellikle aldatıcı, kandırıcı, kurnazlık edici zekâyâ yer bırakmamış, bu yaşına rağmen kalbi çocuk kalbi gibi temiz ve berrak” kalmıştır. “Onda hesabîlik yoktur.”³⁴ Necip Fazıl'ı yakından tanıyan birçok kişiye göre o, söylenen her söze inanan, “Her taktikte riya vardır.” diyen³⁵, “kin tutmayan”³⁶, “dıştan haşın, kırıcı zannedilen

²⁸ Özdenören, ay., s. 44.

²⁹ Hüseyin Üzmez, *Şu Bizimkiler*, Timaş Yayınları, İstanbul 1991, s. 219.

³⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Cinnet Mustatili*, Büyük Doğu yayınları, 4. b., İstanbul 1983, s. 96-97.

³¹ *Büyük Doğu*'nun 5. yıl, 22. sayıda “umumi neşriyatı fiilen idare eden: Halil Nusret Ertüz” şeklinde adı geçmektedir.

³² Mehmet Metin Ören, “Necip Fazıl İntihar Etmek İstedi” (3), *İstiklâl*, Yıl: I, 29 Ocak 1953, S. 103, s. 1.

³³ Ören, ay., s. 1.

³⁴ Cahit Zarifoğlu, *Yaşamak*, Akabe yayınları, Ankara 1980, s. 48.

³⁵ Ali Erdal, “Bir Gün Anlaşırlı Şiir”, *Türk Edebiyatı*, 1983, S. 118, s. 22.

³⁶ A. Haydar Öztürk, “Tanıdığım Necip Fazıl 4”, *Zaman*, 4 Aralık 1986; Hüseyin Üzmez, *Şu Bizimkiler*, Timaş Yayınları, İstanbul 1991, s. 345.

bir mizaç içinde çok şefkatli, rakik bir yüreğe sahip³⁷ bir insandır. Bütün bu ifade sahiplerinin şahitliği de göstermektedir ki Ören'in onunla ilgili birçok iddiası, karalamadan öte bir anlam taşımamaktadır ve art niyetli görünmektedir. Metin Ören'in hemen her cümlesi, Necip Fazıl gerçeğini değil, kendisinin ve onu yönlendiren çevrelerin oluşturmak istedikleri Necip Fazıl görüntüsünü yansıtmaktadır.

3.3. İntihar Etmek İstemesi

Metin Ören, kumarhane baskınından sonra üzüntüsünü gidermek için “ya intihar etmek ya Mısır'a kaçmak ya da mücadeleye bütün şiddetiyle devam etmek” şeklinde üç yol ileri süren Necip Fazıl'ın intihar etme seçeneğini uygulamak istediği kanaatindedir. Ören ve arkadaşları, “İslamiyette intiharın olamayacağını, kaçmanın da erkeklik şanından olmadığını” söylemişler, Necip Fazıl onları haklı bulmuş ve dolayısıyla geriye üçüncü şık kalmıştır. Necip Fazıl da öyle yapmıştır.³⁸

Bu anlatının da abartılı olduğu görülmektedir. Çünkü intihar etme konusundaki dinî hükmü bildiğinden ve benimsediğinden şüphe edemeyeceğimiz Necip Fazıl'ın sınırlı ölçülerde de olsa umuma açık bir yerde kumar oynadığının duyulması sebebiyle intihar etmeyi düşünmesi öncelikle kişilik özelliklerine ters gözükmemektedir.

3.4. Çılgınlığı

Metin Ören'in ifşaatları çokça tutarsızlıklarla doludur. Bunların en tipik örneklerinden biri de şu anlatıdır: Ören, askerdeyken arkadaşı M. Kubilay Tümer'den mektup almış, bu vasıtayla Necip Fazıl'a İş Bankasından kredi açıldığını, Osmanlı Bankasından da her türlü kolaylık gördüğünü öğrenmiştir. Fakat ilginçtir ki Necip Fazıl, Meserret Kahvesinde aldığı bu 70.000 lirayı yere fırlatma çılgınlığı göstermiştir.³⁹ Yazı dizisinin ertesini günkü bölümünde ise “Bu muazzam para nereden bulunmuştu?”⁴⁰ diye sorgulamaktadır. Bu, gerçekten garip bir değerlendirmedir. Bir gün önce ayan beyan bir yer belirtirken ertesini gün nereden geldi diye şüphe uyandırmaya çalışmak, nasıl yorumlanmalıdır? Bu anlatı, ilk bakışta tutarsız mıdır, yalan mıdır, bilmeden bir mektuba dayanarak bir insanı karalamaya çalışmak olarak değerlendirilebilir.

Ören, şüpheyle karşıladığı bu “muazzam kredi”nin onun için “bir kapan” olacağı şüphesini taşımaktadır. Necip Fazıl'a kredi sağlanmasının sebebinin “(...) bütün çıplaklığı ile görüyor; mümkün olduğu kadar ketum davranıyordum.”⁴¹ diyen Ören'in saklamaya çalıştığı şey de oldukça meşkûktur. Yazdıklarından anlaşıldığı kadarıyla o, hazırladığı zeminde Necip Fazıl'ın hapse girmesini beklemektedir. Bütün bunlar olurken Malatya Hadisesi öncesinde Ören, *Büyük Doğu*'da yayınlanan bir yazıdan dolayı Necip Fazıl'la birlikte hapis yatmakta, onunla birlikte yiyip içmekte, evine girmektedir. Bu durum, Ören'in değil de aslında Necip Fazıl'ın mağdur olduğunu (mağdur edilmek için altının oyulduğunu) göstermektedir.

³⁷ Ali Biraderoğlu, “İşte İnsan”, *Türk Edebiyatı*, 1983, S. 117, s. 99.

³⁸ Ören, ay., s. 6.

³⁹ Mehmet Metin Ören, “Necip Fazıl'ın Çılgınlığı” (4), *İstiklâl*, Yıl: I, 31 Ocak 1953, S. 105, s. 1.

⁴⁰ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor!..T. İleri-M. Derneği Hadisesinin Sırrı” (5), *İstiklâl*, Yıl: I, 1 Şubat 1953, S. 106, s. 1.

⁴¹ Ören, ay., s. 6.

3.5. Korkaklığı

Necip Fazıl'ın şahsiyetinde pısrıklığın, korkaklığın, bananeciliğin barınmadığını,⁴² *Büyük Doğu*'yu çıkardığı dönemlerde “sürekli baskı ve takibat altında olduğu hâlde uyuşmacı bir tavır almadığını”,⁴³ medeni cesaretinin doruk noktasında olduğunu, kimsenin karşısında eğilip bükülmediğini⁴⁴ söyleyenlere karşılık Metin Ören, Necip Fazıl'ı korkak bir insan olarak tanıtmakta ısrarcı davranmaktadır. Onun, ‘uçaktan korktuğuna’ dair ufak bir olay anlatmaktadır. Bu anlatıya göre Hüseyin Rahmi Yananlı (1930-2013) ile birlikte Üstad'ı karşılamaya havaalanına giderler. Necip Fazıl uçaktan iner inmez ikisine de sarılır. Hayatında ilk defa uçağa binen Necip Fazıl, korkulu bir rüyadan uyanmış gibidir. Ören ve Yananlı'ya pencereden dışarıya şöyle bir bakıverdiğini ve kendisini bulutların üstünde görünce ödünün patladığını, hemen kâğıt kalem çıkarıp ininceye kadar durmadan yazdığını anlatmıştır.⁴⁵

Necip Fazıl, bir de M. Metin Ören'den korkmaktadır (!). Anlattığına göre Ahmet Emin Yalman'la (1888-1972) ilgili bir haberin resim ve yazılardaki uyumsuzluktan dolayı Üstad, Ören'e sert çıkmış, o da bağırarak öyle bir klişe yaptırmadığını söylemiştir. Bu sert çıkışı üzerine Necip Fazıl şaşırılmış, alttan almıştır. Muhabirler bu hadiseden sonra ona, “*Üstadın senden çekindiğini şimdi anladık!*” demişlerdir. Okuyucuyu gülümseten bu iddiasıyla yetinmeyen Ören aynı minvalde başka bir hadise daha aktarmaktadır:

“Hakikaten çekiniyordu. Nihal Atsız hakkında o mahut yazı neşredilince Türk Milliyetçiler Derneği kurucularından Gökhan Evliyaoğlu, aynı dernek mensuplarından Nurettin Özdemir ve arkadaşları, beni Üstada çekiştirmeğe gelmişlerdi. İdarehane müthiş kalabalıktı. Üstat, durmadan el hareketleri ile oturuyor, Gökhan da ayakta beni itham ediyordu.

–Metin benim arkadaşımıdır. Kendisini severim fakat neşredilen o yazı, derneğe karşı ihanettir. Siz bu şahsın polis olduğunu biliyor musunuz? O, Dedektif X-1'den daha müthiş ve korkunçtur. Hakkımızda bir kitap yazdı, neşrine biz mâni olduk. O, Şamandır (!).

Üstat, sakın sakın dinliyordu. Bütün bunları biliyordu. Beni tutmağa mecburdu. Polisliği, kitap yazmağı anladık ama bu Şamanlık (!) da nereden çıktı? Ben de sadece güliüyordum. Cebimden, mumlu beze sarılı Kur'an-ı Kerim'i⁴⁶ göstermekle iktifa ettim. O mübarek şey, uğur getirsin diye şimdi en bağlandığım şahısların yanında (!). Üstat, bu ithamların sonunda aniden ayağa kalkarak:

–Bütün bunlara rağmen Metin'i müdafaa bana düşer... deyince ithamların kolu kırılıverdi.

Artık muhabirlerin, Üstadın benden çekindikleri hakkındaki kanaatleri tam kuvvetlenmişti.”⁴⁷

Aslında bu olay, Necip Fazıl'ın çalıştırdığı bir elemana sahip çıkışının, birtakım insanlara yaranmaya çalışmak için yanındaki kişiyi harcamayışının, yani mertliğinin, babacanlığının güzel bir örneğidir. Fakat Metin Ören, bu hadisede bile onunla ilgili olumlu sıfatlar kullanmaktan

⁴² Kurt, *Çiledeki İnsan Necip Fazıl*, Yaygın Eğitim Enstitüsü Matbaası, Ankara 1991, s. 128.

⁴³ Mustafa Miyasoğlu, *Necip Fazıl Kısakürek*, Suffe Yayınları, İstanbul 1985, s. 19.

⁴⁴ A. Gaffar Taşkın, “Üstad (2)”, *Yeni Devir*, 28 Mayıs 1983 [*Mavera*, 1983, S. 80-81-82, s. 257].

⁴⁵ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor!..Mason Vesikaları Nasıl Çalındı?” (6), *İstiklâl*, Yıl: 1, 2 Şubat 1953, S. 107, s. 2.

⁴⁶ Bu Kur'an-ı Kerim, okunma imkânı olmayacak kadar ufak bir biçimde basılan ve metal kutucuklarda veya mumlu bezlere sarılı olarak boyunda taşınan “Enam” olmalıdır.

⁴⁷ Ören, *ay.*, s. 2.

kaçınmaktadır. Necip Fazıl'a ait güzel davranışları ya kendisinden çekindiği için yapılan "korkakça" ya da "çocukça" ve "gülünç" tavırlar olarak görmekte ve öyle göstermekte büyük bir ısrar ve inat sergilemektedir.

3.6. Gülünçlüğü ve Çocukça Davranışları

Yazdıkları bir yazıdan dolayı Necip Fazıl'la beraber hapisaneye düştüklerinden bahseden Metin Ören, "Vatan Dışı" başlıklı bu yazının ona ait olduğuna dair imzasını almak için kendisini zorladığını, ona acıdığı için "istidaya imzasını attığını" söylemektedir. Fakat durum 'Emniyetçe ve Basın Savcısınca malum' olduğu için dilekçe kabul edilmemiştir. Bu açıklama da düşündürmektedir ki Ören, Basın Savcısıyla da irtibat hâlinindedir.

Necip Fazıl, Ören'den bir gün önce bu mahkûmiyetten kurtulmuştur. Ertesi gün Necip Fazıl, eşi Neslihan Hanım, kayınpederi ve arkadaşı Ömer Öztürkmen onu çıkarmaya gelmiştir. Ören, Necip Fazıl'ın vefasına örnek olarak yorumlanabilecek olan bu olayı da Necip Fazıl'ı gülünçleştirmek için kullanmaktadır. Necip Fazıl, hapisanede seccade ister; şükür namazı kılacaktır. Kendisi bir gün önce çıkmıştır ama şükür namazını kılmayı Metin Ören'in çıkışına ertelemiştir (!). Namaza durmuş fakat hapisanede olay çıkınca namazını yarım bırakmıştır. Ören bize bu olayla hangi mesajı iletmek istemektedir? Cümlelerin gelişine bakılırsa, 'Necip Fazıl ve onun gibi adamlar hep böyle gözler önünde namaz kılmaya özen gösterirler ama namazlarında ciddi olmadıkları için en ufak bir olayda hemen namazlarını bozup yarım bırakabilirler.' demek istemektedir. Fakat gerçek olan bir şey vardır ki bu anlatılanlar, okuyucunun zihninde Necip Fazıl'ın vefasına gölge düşürmekte ve namazı ciddiye almadığı gibi bir görüntü oluşturmaktadır.

Başka bir yazısında ise Necip Fazıl'ın, kasadan çıkardığı 2.000 liralık tomarın üstüne tek beş yüzlüğü getirip idarehaneyi ziyaret için gelen İstanbul bayii Fazıl'a dönüp "*Buna parraa derler, para!*" diye hitap ettiğini anlatan Ören, onun bu davranışını, "*İstenilmeyen hâlleri olmasına mukabil bu hoş hareketleri bizim için bir eğlence kaynağı olmuştur.*"⁴⁸ diye yorumlamaktadır. Burada da Ören'de Necip Fazıl'ı gülünçleştirme, ciddiye almama gibi bir eğilim sezilmektedir.

Necip Fazıl'ı, yazısının dokuzuncu bölümünde "kendisine mahsus acayıplık ve gülünç fikrî saplanışları olan insan" olarak tanıtan Ören'in onun hakkındaki tek takdir cümlesi, "Bununla beraber zeki buluş ve çıkışları insanı şaşırtır." şeklindedir. Metin Ören, "kaşı, gözü, ağız ve burnu daima hareket hâlinde" olduğu için "Onu ilk görenin, bu yüz hareketlerinden müthiş asabı bozulduğunu" söylemektedir. "Bir zamanlar onu Hollywood'tan angaje etmeğe gelenlerin, sırf bu yüzden hayal sukutuna uğradıklarını."⁴⁹ da sözlerine eklemektedir.

"Yarım asırlık bir insan olduğu hâlde çocukça ve gülünç hareketlerini görünce insanın çıldırdığını, "*Bu davayı yürütenler bunlar mı?*" diye dudak bükerek hayretle, acayıp bir komedi seyredir gibi onu seyrettiğini" vurgulayan Ören'e göre, "*O, gençliği Paris'in çılgınlıkları içinde geçmiş, kendini Şark'ın mistisizmi içine koyuvermiş gülünç bir tiptir.*"⁵⁰ Daha önceki yazısında Necip Fazıl'ın Paris'teki kumar hatıralarını kendilerine anlattığını söyleyen Ören, ya anlatılanları iyi dinlememiş ya da abartma eğilimine kapılmış olmalıdır. Necip Fazıl'ın, felsefe tahsili için gittiği Paris'te ancak bir yıl bulunduğu, derslere devam etmediği için Millî Eğitim Bakanlığı

⁴⁸ Mehmet Metin Ören, "İfşaat Devam Ediyor!../ Necip Fazıl Aynı Zamanda Mahir Bir Kadın Avcısıydı" (7), *İstiklâl*, Yıl: I, 3 Şubat 1953, S. 108, s. 1, 2.

⁴⁹ Mehmet Metin Ören, "İfşaat Devam Ediyor!../Necip Fazıl'ın Kaprisleri ve Başbakanlık Hülyası" (9), *İstiklâl*, Yıl: I, 5 Şubat 1953, S. 110, s. 1, 2.

⁵⁰ Ören, ay., s. 1, 2.

tarafından geri çağırıldığı, yani onun bütün gençliğini Paris'te geçirmediği, Paris'te kaldığı süre içinde de kumarhaneden hiç çıkmadığı, konuyla ilgili herkesin malumudur. Açıkça belirtebiliriz ki ifşaatçı, kısmi yalanla zihinleri bulandırmakta, okuyucuyu yanıltmaktadır ya da N. Fazıl için gençlik süresi bir yıl (!) olmaktadır.

Ören, Fransız İhtilali'nin meşhur Robespierre'inin (1758–1794) Necip Fazıl'da sabit fikir hâlinde bulunduğundan ve her konuşmasında ondan bahsettiğinden dem vurmaktadır. Bu düşüncesini kuvvetlendirmek için de bir hikâyeye anlatmaktadır. Bu hikâyeye, idarehanede buldukları bir gün Necip Fazıl'ın kendisine Robespierre'in, Ören'e de Fransız İhtilali'nin kahramanlarından Saint-Just'ün (1767-1794)⁵¹ rolünü vererek Büyük Doğucular iktidara geçmişler gibi bir sahne canlandırdıkları anlatısını ihtiva etmektedir: “Biz, Üstadı dinlerken ciddiyetimizi muhafaza eder, dışarı çıkınca makaraları çözer, gülmekten çatlardık. Bizim için o, biraz da her günkü eğlencemiz olurdu. Onun bu acayip hareketleri, kendisini iyi tanıyanlar için vakit geçirici birer hikâyedir...⁵² der.

Bunu Ören'in, Necip Fazıl'ın zekâsını küçümseyen, onu gülünçleştirmeye çalışan anlatımlarından birisi olarak görmek gerekmektedir.

3.7. Gazeteciliğini Küçümseme

Ören'in Necip Fazıl'ın gazeteciliğini küçümsemeye yönelik bir anlatısı bulunmaktadır. *Büyük Doğu*'nun 2 Ağustos 1952 tarihli 77. sayısından itibaren “Dedektif X Bir'in Zaferi/Mason Merkezinde Yapılan Gazete Araştırması/Bütün Vesikalar Elimizde” başlığıyla, 16 Ağustos 1952 tarihli 91. sayıya kadar devam eden bir yazı dizisi yayınlanmıştır. Bu yazıda, mason olan kişilerin adları, bazılarının resimleriyle beraber duyurulmaktadır. 17 Ağustos 1952 tarihli 92. sayıdan itibaren ise “Derneklerinde Bulunan Vesikalarla Mason Esrarı” başlıklı, 3 Eylül 1952 tarihli 106. sayıya kadar devam eden -diğer yazının devamı sayılabilecek- başka bir yazı dizisi yayınlanmıştır. Bunları da Abdurrahman Şeref Laç'ın masonluk hakkındaki yazıları takip etmektedir.

Okuyucunun gözünde Necip Fazıl'ın gazeteciliğini küçültmeye çalışan Ören, Necip Fazıl'ın gizli bir kapıyı açan bir gazetecilik başarısı olarak göstermeye çalıştığı bu olayın, onun iradesi dışında gerçekleştiğini, Yalçın Evrimer ve birkaç arkadaşının, Türkiye Mason Derneği Beyoğlu mahfiline girip ne buldularsa bir çuvala doldurduklarını ve bunları da 250 lira karşılığında Necip Fazıl'a sattıklarını anlatmaktadır. Necip Fazıl, o mahfilin bütün isimlerini yayımlayamamıştır. Çünkü özellikle bir kişiden “biraz korkuyor”dur.⁵³ Öyle görünmektedir ki Ören de bu kişinin adını verme cesareti sergileyememiştir. Dolayısıyla bu isim -şimdilik- bizim için meçhul kalmaktadır.

Bu anlatısıyla da Ören, Necip Fazıl'ın söz konusu yazı dizisini yayınlamaktaki büyük cesaretini sıfırlamaya çalışmakta ve zihinlerde yazının eksik olduğu gibi bir düşünce oluşturmaktadır.

3.8. Mahir Bir Kadın Avcısı Oluşu

⁵¹ “Jakoben diktatörlüğü döneminde Robespierre'in sağ kolu ve icra komitesi müdürü olan Saint Just, Kamu Selameti Komitesi'nde de 12 üyeden biriydi.” https://tr.wikipedia.org/wiki/Louis_de_Saint-Just

⁵² Ören, *ay.*, s. 2.

⁵³ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor!.. / Mason Vesikaları Nasıl Çalındı?” (6), *İstiklâl*, Yıl: I, 2 Şubat 1953, S. 107, s. 1, 2.

Daha önce Necip Fazıl'ın kadın bacaklarına düşkünlüğünden bahsetmiş olan Ören, yazı dizisinin yedinci bölümünde bu konuya tekrar dönmekte ve onun “mahir bir kadın avcısı” olduğunu ispatlamaya çalışmaktadır.

Bu yazımda, Necip Fazıl'ın, isimlerini çok iyi bildiği “Tepebaşı Marco” ve “Nadire”den bahsedecek değilim (!). Sadece iki komik vakaya temas edeceğim. Üstadın, İzzettin Hanı'ndaki eski idarehanesine iki kadın, birkaç gün ara ile sık sık gelmeğe başlamıştı. Bu durum, hiç de hoş karşılanmıyordu. İdarehaneye, Anadolu'dan bir sürü ziyaret maksadıyla insanlar gelip gidiyordu. Gelenler, durmadan “Bunlar kim?” diye soruyordu. Bu bize tevcih edilen suali, ben de Üstada aynen naklettim. Bana, “Bu iki kadının öğretmen olduğunu, öğretmenliğe tayinleri için Ankara'ya gidip uğraşacağını” söyledi. Merak bu ya, ben, Ömer Öztürkmen, Hüseyin Rahmi, Fehmi Varlık vaziyetten pirelenmiştik.

Üstat, bir gün Ankara'ya gitmeğe kalktı. Hasan Fehmi'ye, iki yataklı vagon bileti almayı söyledi. Üstadın bulunmadığı bir zamanda Hasan Fehmi çıkageldi, iki bilet almıştı. Hüseyin'in anlattığına göre eve, kayınpederi Recai Baban'la Ankara'ya gideceğini söylemiş. Bunu da yine Hüseyin ve Fehmi naklettiler. Tesadüfe bakın ki Recai Baban da o gün, idarehaneye çıkageldi. Necip Fazıl'ın başını derde sokan uydurma Dedektif X-1:

–Ooo, Recai ağabey!.. Ankara'ya gidiyormuşsunuz? deyince adamcağız, “Benim böyle bir şeyden haberim yok!” diye cevap verdi. Bizde merak son haddine varmıştı. Dört arkadaş kendi aramızda kararlaştırdık. Üstadın da çok iyi hatırlayacağı bir cümleyi Hasan Fehmi ona şöyle tevcih etti:

–Üstadım! Vagon-Li'ye⁵⁴ bilet almak için gidince bana, diğer biletin sahibinin kadın olup olmadığını sordular.

Bu cümle biter bitmez Üstat, müthiş bir feveranla zavallı Hasan Fehmi'ye öyle bir çıkıştı ki hepimiz afalladık. Az kalsın hepimiz, makaraları bırakıverecektik.

–Ben şimdi Vagon-Li'ye gidiyorum. Bu nasıl sualmiş gösteririm onlara, deyip portföyünü aldığı gibi fırlayıp gitti.

O gittikten sonra gülmekten çatladık. Ömer, güya Haydarpaşa'da işi varmış gibi istasyona gidip Üstadı görecektir ve vaziyeti anlayacaktı. Akşamüstü Ömer, soluğu istasyonda aldı. Üstadın yanında iki yer boşmuş. Gidinceye kadar kimse gelmemiş. Beraber gidecekleri arkadaşına sormuş, o da Pendik'ten bineceğini söylemiş. Üstadın Ankara'ya gelişinde mukaddesatçı bazı şahıslar (!), -mektuplaştığımız için bana yazmışlardı- Üstadı bir bayanla görmüşler. Hatta kendisine sormak istemişler, belki eşidir, diye çekinmişler. Tesadüfen karşılaşmış eski bir tanıdık da olabilir. Fakat Hüseyin bunu Neslihan Hanım'a söylüyor. Her zaman hürmet ettiğimiz ablamız küplere biniyor. Hiç unutmam, kumar hadisesinden sonra hepimiz içinde çıtlatarak Üstadı itham etti. Üstadın canı sıkılarak öyle bir çıkıştı ki şahsen ben çok üzüldüm. Ve bu hadise, bizim önümüzde olmamalıydı.⁵⁵

Aktarılan bu olay da belirsizliklerle doludur. Necip Fazıl'ın etrafında birtakım kadınlardan bahsedildikten sonra onlarla birlikte bir yataklı vagona seyahate çıkacakmış gibi bir izlenim

⁵⁴ Yataklı ve yemekli vagonları bulunan Fransız demiryolu işletmesi Vagon-Li (Wagons-Lits) şirketi.

⁵⁵ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor/ Necip Fazıl Aynı Zamanda Mahir Bir Kadın Avcısıydı” (7), *İstiklâl*, Yıl: I, 3 Şubat 1953, S. 108, s. 1, 2.

oluşturulmuştur. Her ne kadar seyahat, şüpheleri doğrulayacak bir kadınla başlamazsa da seyahatin devamında karşımıza tekrar bir kadın motifi çıkartılmıştır. İfşaatçı, “*Tesadüfen karşılaşmış eski bir tanıdık da olabilir.*” diyerek kendini kenara çekmekte, böylece okuyucunun muhayyilesinin varacağı noktalara sadece ‘yol açmakla’ yetinmektedir. Bu da Metin Ören’in hayalleri harekete geçirmek amacını güttüğünü düşündürmektedir. Birtakım olaylar anlatmakta, fakat yarım bırakmaktadır. Ören’in bıraktığı boşlukları nasıl olsa okuyucunun muhayyilesi dolduracaktır. Bu, oldukça kurnazca bir taktiktir. Anlattıklarıyla, Necip Fazıl’ı, sadece kumar tutkusunu sürdüren bir Büyük Doğuçu olarak lanse etmekle yetinmeyen Ören, onu aynı zamanda zina eden, karısını aldatan bir koca, kadın problemini yenememiş zayıf karakterli bir insan olarak düşündürmektedir. Bu durumun Neslihan Hanım’a yansıtılışını kaydederken duyduğu haz açıkça görülmekteyse de o, yapmacık bir biçimde bu duruma çok üzüldüğünü vurgulamaktadır. Böyle bir duruma üzülecek birinin, kendi kelimeleriyle açıkça ifade etmeden, sadece kafa kurcalayacak, zihin bulandıracak ve okuyucunun kafasında olumsuz yargılar oluşturacak belli belirsiz hadiseler nakletmesi başka türlü açıklanamaz. *Büyük Doğu* idaresinde çalıştığı süre içinde yardımlaştığı diğer mesai arkadaşlarının bu hadisedeki dahillerini aktarması ise kendisinin olayda herhangi bir dahli olmadığı, dolayısıyla bu nahoş hadiseye üzüldüğü izlenimini vermekten öte bir işleve sahip gözükmemektedir.

Gazetenin ilk zamanlar attığı çarpıcı başlıklar da verdiği spotlar da okuyucunun muhayyilesini harekete geçirici niteliktedir.

i) Aynı davayı paylaştığı kişilerin aleyhinde bulunma:

Metin Ören’in Necip Fazıl’da eleştirdiği hususlardan birisi de “*aynı davayı güden diğer şahısların aleyhinde bulunup on[ları] desteklemek ve parçalamak gayesi gütmek*”tir. Necip Fazıl’ın, Osman Yüksel’in ve Cevat Rıfat’ın “*birbirlerinin aleyhinde atmaktan zevk duyan şahıslar*”⁵⁶ olduğunu vurgulayan Ören, “*Bu satırları yazışımın bir sebebi de diğerlerine nazaran kendilerini temiz zanneden zavallıların gazetelerde birbirlerine attıkları çirkin sözler oldu.*”⁵⁷ demektedir. Bu cümlesiyle belki kendisini bu yazı serisini yazmakta haklı göstermeye çalışan Ören, herkes gibi Necip Fazıl’ın da kendisine isnat edilen suçlama ve karalamalara cevap verme hakkının olduğunu bilmezden gelmektedir. Cevat Rıfat’ın Necip Fazıl’a yakıştırdığı çirkin, aşağılayıcı yaftalarının uzun yıllar boyunca Necip Fazıl aleyhinde kullanıldığını, onu karalamak isteyenlerce hâlâ da kullanılmaya devam ettiğini düşününce Necip Fazıl’ın bunlara cevap vermemesinin, bütün o suçlamaları kabul etmek olarak yorumlanabileceği, dolayısıyla cevap yazması gerektiği kanaatine ulaşmaktayız.

j) Başbakanlık hülyaları:

Necip Fazıl’ın başbakanlık hayalleri kurduğundan bahseden Ören, “Ne olursa olsun o, iktidara geçeceğine yüzde yüz inanır (!)”. demektedir. *Büyük Doğu*’nun gündelik gazete olarak son çıkışında ona, “*Üstadım! Gazete çıkmaya başladı... Kendi kendine döner bir hâle geldikten sonra ne yapacaksınız?*” diye sorduklarında “*...uzun uzun, büyük bir matbaa kurulacağından, iktidarı desteklemekten vazgeçip Büyük Doğu Cemiyetini yeniden bir sistem ve plan içinde büyük bir parti hâlinde kuracağından bahsetti.*”ğini anlatmaktadır. “*Daima büyük hayaller peşinde koşan, kendisinin her zaman bir bankacı olduğunu söyleyip esaslı teşkilatçı olduğunu söyleyen Üstadımız, teşkilatsızlığın, systemsizliğin, plansızlığın kurbanı olurdu.*” diyen Ören,

⁵⁶ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor / Cevat Rifat Atılhan” (14), *İstiklâl*, Yıl: I, 11 Şubat 1953, S. 116, s. 4.

⁵⁷ Mehmet Metin Ören, “Müthiş İtiraf!.. İrtica Cephesinden Kaçan Gencin İfşaatı” (1), *İstiklâl*, Yıl: I, 27 Ocak 1953, S. 101, s. 6.

onu hayalperest, gerçeklerden uzak bir insan olarak sunarak gülünçleştirmeye çalışmaktadır.⁵⁸ “Zavallı saf Müslümanlar, bu yarı deli insanların elinde oyuncak olmaktan ne zaman tam kurtulacaklar?”⁵⁹ diyerek de bütün kaygısının millet için olduğunu vurgulamış olmaktadır.

Yazının onuncu bölümünden itibaren lisede yaşadığı olayları anlatmaya başlayan Ören, on dördüncü bölümde Cevat Rifat Atilhan'a yer vermiştir. Daha önceki bir bölümde “*Büyük Doğu Cemiyetini idare edenler, resmen hükümete bildirilen idare heyeti içinde şahsi ahlakları tertemiz olan Haluk Nur Baki, Şükrü Hoca, Cevat Rifat gibi şahıslar (...)*” idi diyen ve “*Cevat Rifat'ı umumi idare heyetinden silmesinin sebebi nedir?*”⁶⁰ diye Necip Fazıl'dan hesap soran Ören, “*(...) benim yakından tanıdığım, İslam Demokrat Partisi için Anadolu'da yaptığı gezileri, tahrikleri satır satır bildiğim bu adam, eski günlerinin hesabını verebilir mi?*”⁶¹ demektedir.

Belirtmeliyiz ki bütün bunların yanında Ören'in en nefret ettiği şahıs “Serdengeçti” namıyla tanınan Osman Yüksel'dir. Ören, “*Necip Fazıl ve Cevat Rifat'ı ahlaken bu şahıstan çok üstün*”⁶² bulmaktadır. Osman Yüksel'e ait çok büyük bir kusur ifşa edeceğini belirtmekte ama bunu bir türlü yazmamaktadır. Zaten bu, Ören'in yazı dizisi boyunca sergilediği genel bir tutumdur: Merakları kamçulamak ama incir çekirdeğini doldurmayan şeyler söylemek...

Sonuç:

Mehmet Metin Ören (1929- 1980) bu yazı dizisiyle Necip Fazıl'ı kumar tutkunu olmak, intihar etmeyi istemek, baş ağrıtabacak hususları başkalarının üzerine yıkmak, korkak olmak, gülünç ve çocukça davranışlar sergilemek, mahir bir kadın avcısı olmak, aynı davayı güden diğer şahısların aleyhinde bulunmak, başbakanlık hülyaları kurmakla suçlamaktadır. Necip Fazıl, eserlerinin bir kısmında bu suçlamalara cevap vermiş ve bunların yalnızca davasını yıpratmak için ileri sürülen karalamalar olduğunu vurgulamıştır.

Malatya Hadisesi bahane kılınarak Necip Fazıl hakkında basın yoluyla linç girişiminde bulunulduğu, hem *İstiklâl* gazetesinin bu neşriyatıyla hem de aynı yıllarda çıkan ve başta *Vatan* gazetesi olmak üzere bir kısım basının yayınları aracılığıyla net olarak takip edilebilmektedir. Onun bu suikastı CHP'nin düzenlediğine dair değerlendirmeleri *İstiklâl* gazetesi tarafından manşette “Necip Fazıl'ın Müthiş ve Korkunç İthamları” diye değerlendirilip hiç ciddiye alınmamış fakat suikastı gerçekleştirenlerin, sırf onun çıkardığı *Büyük Doğu* dergisini okuması sebebiyle Necip Fazıl, azmettiriciler arasında en önde kabul edilebilmiştir. Necip Fazıl'ın bir zamanlar alkışlanan yaşantısı; şiirlerinde, kitaplarında ele aldığı konular Necip Fazıl'ı yargılamak için bir kusur olarak lanse edilmeye çalışılmış ve o, onu sevenlerin, ona inananların gözünden düşürülmeye çalışılmıştır. Aslında bu çevrelerin meselesi Necip Fazıl'ın kişiliğiyle değildir. Onunla uğraşanlar, Necip Fazıl'ın sahiplendiği davaya düşmandırlar. Bu sebeple onun davasını

⁵⁸ Bu yazı dizisini okuduktan sonra bir özel sohbetimizde, onun yakınında bulunmuş, ondan ışık almış bir insan olarak Rasim Özdenören'e Metin Ören'in bu iddiasını, Necip Fazıl'ın başbakan olma hayalini sordum. Ören'e ifşa ettiği bu hülyasını, Özdenören ve arkadaşlarıyla da paylaşmış mıydı? Yoksa Ören'in, bazı mihrakları Necip Fazıl'a karşı tahrik etmek, iktidarda gözü varmış gibi göstermek için oluşturduğu bir hikâyeyle mi karşı karşıyaydık? Rasim Özdenören'den hiçbir zaman böyle bir düşüncesinin olmadığı cevabını aldım. Bu durum karşısında Necip Fazıl'ın mı yoksa M. Metin Ören'in mi daha hayalperest olduğunu düşünmeliyiz?

⁵⁹ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor/Necip Fazıl'ın Kaprisleri ve Başbakanlık Hülyası” (9), *İstiklâl*, Yıl: I, 5 Şubat 1953, S. 110, s. 1, 2.

⁶⁰ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor!.. /Büyük Doğu Cemiyeti ve Esrarengiz Faaliyeti” (8), *İstiklâl*, Yıl: I, 4 Şubat 1953, S. 109, s. 1, 2.

⁶¹ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor / Cevat Rifat Atilhan” (14), *İstiklâl*, Yıl: I, 11 Şubat 1953, S. 116, s. 4.

⁶² Mehmet Metin Ören, İfşaat Devam Ediyor” (15), *İstiklâl*, Yıl: I, 12 Şubat 1953, S. 117, s. 3.

tezyif edebilmek için Necip Fazıl'ın şahsiyetini de küçültmeye çalışmaktadırlar.

Burada asıl dikkat çekici husus, Mehmet Metin Ören'in düşünce yapısı ve siyasi görüşünün sağ kesim içinde yer alan bir anlayış olması ve bu karalayıcı neşriyatın o zamanlar Demokrat Parti yanlısı olmakla tanınan *İstiklâl* gazetesinde yer almasıdır. Bu husus, tamamen müstakil bir araştırmaya konu olacak kadar geniştir. Fazla ayrıntıya girmeden vurgulamak gerekirse, Nihal Atsız çizgisindeki bir milliyetçilik anlayışına sahip görünen Metin Ören'in Orta Asya Türklüğünü yok saymakla suçladığı Necip Fazıl'a daha baştan karşıt olduğunu düşündürecek veriler de bu yazı dizisinin satır aralarında bulunmaktadır. Nihal Atsız'ın aynı eleştiriyi oldukça sert bir üslupla Nurettin Topçu'ya⁶³ yönelttiğini de düşünürsek konu biraz daha aydınlanabilir.

Yazı dizisinde Necip Fazıl'a ait anlatılan hikâyeler, yer yer mantık hatalarıyla doludur. Göstermeye çalıştığımız gibi Ören bazen de bir gün önce yazdığını bir sonraki gün hatırlayamamaktadır. Yazı dizisinin bir bölümünde, “*Ne olursa olsun Necip Fazıl problemini çözmeye karar vermiştik.*”⁶⁴ demekte; sonra başka bir bölümde “*Benim bir davanın hem de deli denizler gibi coşup bağlandığım şeyin içinden nasıl öğrenerek ayrıldığımı göreceksiniz.*”⁶⁵ ifadesini kullanmaktadır. Bu tür tutarsız ifadeler, M. Metin Ören'in inandırıcılığını yok etmektedir.

Amaç karalamak olduğunda hiçbir iyi yön görmek istenmez. Metin Ören'in bu yazılarla yaptığı tam da budur: karalama. Yazı dizisi, davasına bütün varlığıyla inanmış büyük insanların, böyle küçük hareketlerle, yazarını küçültücü yazılarla yolundan geri döndürülemeyeceğinin güzel bir örneği olması hasebiyle önemlidir. Fakat Necip Fazıl'ı günahlarıyla, sevaplarıyla tarafsız bir şekilde anlatmaktan da uzaktır. Ayrıca ifşaatçının Emniyet bağlantılı bir kurgunun figüranlarından olduğu⁶⁶, yazı dizisinin hemen her bölümünde kendi ifadeleriyle yansımaktadır.

Bu yazı dizisinin 1953 ve en son yayınlanan *Büyük Doğu*'nun ise 1978 tarihli olduğunu düşünürsek söz konusu karalama kampanyasının Necip Fazıl'ı sevenler üzerinde çok da etkili olmadığını, Necip Fazıl'ı yolundan alıkoyamadığını söyleyebiliriz. Onun ve onu sevenler için bu karalamalar, suya yazılan yazılar kadar bile etkili olmamıştır. Ancak Necip Fazıl'a, onun düşüncesine ve davasına düşmanlık yapmak isteyenlere malzeme sunmaktan başka bir durum doğurmamıştır. Nitekim burada gündeme getirilen suçlamalar zaman zaman ısıtılıp tekrar gün yüzüne çıkarıldığı da bir gerçektir.

Necip Fazıl'ın eserlerini yakından takip edenler için bu kusurlardan bir kısmı, yabancıları oldukları konular değildir. Çünkü Necip Fazıl eserlerinde kendisini olduğu gibi ortaya dökmekte, sevaplarıyla günahlarıyla birlikte anlatmaktadır. Şiirlerinde, romanlarında, senaryo romanlarında, hikâyelerinde, tiyatro eserlerinde, hatıralarında kendi içinin dehlizlerinde dolanmış durmuş, bize bütün çıplaklığıyla bir Necip Fazıl tablosu sunmuştur. Kadın problemi, kumar tutkusu üzeri kapatılan kusurlar olarak değil, belki geçirdiği değişimin büyüklüğünü hatırlamak için, işleyip durduğu konular arasındadır. Yazdığı her satır, her kelime, içine düştüğü çukurların derinliğini ve kurtulma çabalarını bütün açıklığıyla anlatmaktadır. O, denize düşen bir insanın can simidine

⁶³ Söz konusu eleştiri için bk. Hüseyin Nihâl Atsız, “Bir Felsefe Öğretmeninin Yanlışları”, *Basılmamış Makaleleri*, Togan Y., İstanbul 2012, s. 508.

⁶⁴ Mehmet Metin Ören, “Müthiş İtiraf!.. İrtica Cephesinden Kaçan Gencin İfşaatı!.. /Necip Fazıl'ı Nasıl İhbar Ettim?” (1), *İstiklâl*, Yıl: I, 27 Ocak 1953, S. 101, s. 6.

⁶⁵ Mehmet Metin Ören, “İfşaat Devam Ediyor!.. /Büyük Doğu Cemiyeti ve Esrarengiz Faaliyeti” (8), *İstiklâl*, Yıl: I, 4 Şubat 1953, S. 109, s. 1, 2.

⁶⁶ Bu hususta Metin Ören'i yakından tanıyan Cazim Gürbüz'ün şu ifadeleri oldukça dikkat çekicidir: “*Metin Ören, Demokrat Parti devrinde, o günkü Milli Emniyet tarafından, Necip Fazıl'ın yanına Büyük Doğu Dergisi'ne yerleştirilir.*”⁶⁶ Necip Fazıl usulü ibret dersi ve kumar... ”, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/necip-fazil-usulu-ibret-dersi-ve-kumar-39949y.htm>

sarılışı gibi can havliyle İslama tutunmuştur. Asıl amacı insanları uyarmak isterken kendi nefsini uyarmaktır. İnsanları da etrafına herhangi bir menfaat değil, bu samimiyeti toplamıştır.

Sonuçta zaman, en iyi hakemdir.

NECİP FAZIL'DAN ÜSTAD'A

Osman AYDOĞAN

Konuşmama başlamadan önce şunları ifade etmek istiyorum. Sizler de takdir edersiniz ki üstadımız Necip Fazıl aslında saatlerce anlatılabilecek bir deryadır. Ben bu deryadan sizlere idrak edebildiğimi aktarmaya çalışacağım. Bir kusurum olursa şimdiden affola.

Necip Fazıl her şeyin iç yüzünü merak eden ve sorgulayan bir çocuktur. 26 Mayıs 1904'te Çemberlitaş'ta doğduğu konağın ele avuca sığmayan çocuğudur. Asıl adı Ahmet Necip.

İstanbul Cinayet Mahkemesi İstinaf reisliğinden emekli Maraşlı Hilmi Bey'in oğlunun tek erkek çocuğudur. Çocukluğu büyükbabasının himayesinde geçer. Anılarında büyükbabasından hep övgüyle bahseder.

Babası Mekteb-i Hukuk mezunu Fazıl Bey'dir. Necip Fazıl'ın annesi büyük konağın sessiz ve mütevazı kadını Mediha Hanım'dır. O geleneksek ve görkemli konak hayatı içinde büyür Necip Fazıl.

Ama bütün o kalabalık içinde tek bir kişi onun hayatında tartışılmaz bir etki bırakır.

Kafa Kâğıdı kitabında annesinden 'Ne aldım sa annemden, daha düne kadar yaşayan ve seksenini hayli aşkın olarak ölen, hayatı boyunca masum ve mazlum bu kadından aldığıma inanıyorum.' diyerek bahsetmiştir.

Çemberlitaş konağında yaşayan biri daha vardır ki üzerinde en az Mediha Hanım kadar derin izler bırakmıştır. Abisi Necip Fazıl'dan bir yaş küçük olan ve çok küçük yaşta vefat eden Selma.

Yine Kafa Kâğıdı kitabında kız kardeşinden 'Ağabeyine yeni elbiseler ve pabuçlar alındığı zaman boynu bükük, uzaktan bakar ve hiç ses çıkarmaz. Ayaklarında bebe iskarpinler ve sırtında satrançlı manto... Ona, sanki öleceği biliniyormuş gibi bir ömür yeterlidir. Zira kız çocuktur ve büyükbabamın kıymet bareminde kız çocukların değeri düşüktür.' diye bahsetmiştir.

Beş yıl süren bu kardeşlik Necip Fazıl'ı derinden etkileyecek, Selma üstadımızın zihninde hep masumluk ve mazlumluk simgesi olarak yaşayacaktır.

İlk eğitimini büyükbabasından almış ve okumayı kıvrak zekâsı sayesinde çok küçük yaşta öğrenmiştir.

Henüz 5 yaşındayken günlük gazeteleri okuyup çevresindekilere anlatabilecek birikime sahip olan torununu "Akl-ı evvel" sıfatıyla çağıran Mehmed Hilmi Efendi, hem konağın diğer sakinlerine karşı bu torununu şımartmakta, hem de onu Fuzuli'nin divanı ve Hazret-i Ali'nin cenk hikâyeleriyle beslemektedir.

Necip Fazıl'ın bir dönüm noktası annesi vesilesiyle olmuştur.

Şiir yazmaya küçük yaşta başlamıştır. Bunu kendisi hatıratında şu şekilde aktarır:

"Şairliğim on iki yaşında başladı.

Bahanesi tühafıtır:

Annem hastahanedeydi. Ziyaretine gitmişim...Beyaz yatak örtüsünde, siyah kaplı küçük ve eski bir defter... Bitişikte yatan veremli genç kızın şiirleri varmış defterde... Haberi veren annem, bir an gözlerimin içine bakıp:

-senin dedi; şair olmanı ne kadar isterdim!

Annemin dileği bana, içimde besleyip de on iki yaşına kadar farkında olmadığım bir şey gibi göründü... Gözlerim, hastahane odasının penceresinde, savrulan kar ve uluyan rüzgâra karşı içimden kararımı verdim:

- Şair olacağım! Ve oldum...

12 yaşında şiir yazmaya başlayan -veya kendi ifadesiyle 12 yaşında şair olan- Necip Fazıl, 23 yaşına geldiğinde, yazdığı “kaldırımlar” isimli şiiriyle, sanat çevrelerinin takdirini toplamış ve bundan sonra adı bu şiirle anılmıştır: “kaldırımlar şairi”.

Babaannesinin yönlendirmesiyle küçük yaşta başladığı okuma alışkanlığı Bahriye Mektebi'ndeki hocası İbrahim Aşki Bey'e kadar verimsiz bir şekilde devam etmiştir. Hocasının tavsiyeleri ve yönlendirmeleri sonucu daha ciddi ve disiplinli bir hal almış ve tasavvufla olan ilişkisi başlamıştır.

Üstadın sanat hayatındaki dönüm noktalarının biri de yine Bahriye mektebindeki hocası Hamdullah Suphi Bey'in etkisiyle olmuştur.

Bu alandaki ilk ciddi övgüsünü hocasının verdiği ödev sonrasında almıştır.

Necip Fazıl övgü aldığı bu ödevde, büyükbabasının ölümünün ardından edindiği intibaları işlemiştir. Ödevi inceleyen Hamdullah Suphi ona şu sözlerle iltifat etmiştir. ‘Sen deniz subaylığından ziyade büyük bir edip olma istinadındasın. Piyer Loti, Klodfer gibi edipler de birer bahriye zabıtiydi. Mesleğin edebiyata mani değil. Bu tarafını ihmal etme. ‘

Hocasının bu sözlerinden sonra gururlanan ve güven duygusuna kapılan Necip Fazıl bir şiiriyle daha hocasının karşısına çıkar. Fakat bu sefer beklediği övgüler yerine tam tersi ifadelerle karşılaşır.

Hamdullah Suphi: ‘Çizmeyi aşyorsun! Bu yaştaki çocuk şairliğe kalkışamaz. Bekle ve biraz sabret, bu kadar acele etme!’ diyerek sertçe uyarmıştır.

Bu sözlerinden sonra ilk kâşifi olan hocasını, önündeki en büyük engel olarak görmeye başlar Necip Fazıl ve bir süre şiir yazmaya da ara verir. Fakat pes etmeyerek bu küskünlüğünü uzatmaz.

Okulda adı şaire çıkmıştır. Aruz vezniyle denemeler yapıyor ve tek nüshalık el yazması dergiler çıkarıyordu.

Yıl 1921 üstadımızın hayatında yeni bir sayfa açılır. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümüne girer. Öğrencilik yıllarında yapılan bir sınavla Paris'in Sorbon Üniversitesine devlet bursuyla giden Necip Fazıl burada bohem bir hayat yaşamıştır.

Burada Henry Bergson'un derslerine girme fırsatı da bulan Necip Fazıl, bu ünlü felsefeciyi

etkileyecek ve ona Sorbon'dan emekli olduğu gün yöneltilen “Yerinize bırakabileceğiniz herhangi bir talebeniz var mı?” sualine, “Yeni nesilden pek umutlu değilim. Bir Türk vardı, o da derbederin biri çıktı” dedirtecek düzeyde bohem bir hayat sürmüştür Paris yıllarında.

Necip Fazıl Paris'te bohem bir hayat yaşadktan sonra üniversite tahsilini tamamlayamamış bir genç olarak Türkiye'ye geri dönmüştür.

Orada yaşadığı bohem hayatının etkileri Türkiye'de de devam ederken hayatının en önemli dönüm noktasını yaşamıştı.

1934 yılına gelindiğinde buhranları artar ve çektiği fikir ıstıraplarıyla boğuşmaktan kaçmak için bohemliğin kucağına atılır. Fakat her şeyin daha da kötüye gitmeye başladığı bir sırada, bindiği bir vapurda karşısına oturan ve kendisine Abdülhakim Arvasi Hazretleri'ni adres gösteren, Hızır edalı bir insanla karşılaşır ve Abidin Dino'yla beraber daha sonra “kurtarıcım” diyeceği Abdülhakim Arvasi Hazretleri'ni ziyarete gider. Bu hadise, onun hayatındaki en önemli dönüm noktasıdır. Abdülhakim Arvasi ile karşılaştıktan sonra içindeki şu mısralar dökülmüştür kaleminden.

‘Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum

Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum.’

Bu ana kadar çevresinde neredeyse devletleştirilen Necip Fazıl, arayış buhranlarından büyük ölçüde kurtulacak ve keskin kaleminden bir davaya adayarak inandığı davanın en büyük savunucusu, edebi ve fikri temsilcisi haline gelecektir.

Necip Fazıl'ı o zamana kadar ulaşılması imkânsız bir zirve olarak gören dönemin aydınları, kendisinin İslamî gaye doğrultusunda fikir ve sanatını kullanmaya başlamasının ardından gösterdikleri yakın alakayı düşmanlığa dönüştürür ve onunla fikirde mücadele etmeyi denemektense, gericilik gibi basit ithamlarla meseleyi çözmeye çalışır.

Hakkında kullanılan “Bir mısrası bir millete şeref vermeye yeter (Yaşar Nabi)”, “Şimdiye kadar gelen şairlerin en büyüğü (N. Ataç)” gibi ifadelerle Necip Fazıl'ı övme yarışına giren bu insanların neredeyse hepsi, Necip Fazıl kendisini Üstat kılan yola girdiğinde bir anda ona cephe alarak samimiyetlerini ortaya koyacaktır. Fakat bu tavırlarında yeterince başarılı olamayarak üstadın çevresine yaydığı ışığı engellemeye güç yetiremedikleri de bir hakikattir.

Necip Fazıl bir risk almıştır. Beğenilmeme ve yadırganma tehlikesini göze almış bir şairdir. Bu tehlikeleri de kolaylıkla aşabilmiştir. Onun harikası buradadır.

Üstat ruhunda yeni kapılar açarak mistik iklimlerin havasını alır. Büyük zekâların arada sırada entelektüel bir krize uğradıkları söylenir. Büyük zekâ, bazen sahibi için bir cehennem hali alır. Onu doyurmak, sevindirmek, memnun etmek mümkün olmaz. Derin düşünceler, ulvi duygular ruhu eritip kaynatır. İşte Necip Fazıl bu kaynayış, süzülüş sonunda bambaşka bir adam olacaktır.

1934 yılına kadar gireceği yolu arayan Necip Fazıl, bundan sonraki buhranlarını yol aramaktan ziyade, inandığı davasıyla ilgili olarak yaşamaya başlar ve pek çok çileye katlanır. 1934 yılı Necip Fazıl'ın ikinci doğum yılıdır.

Necip Fazıl bu yıllardan sonra Türk şiirine de yenilik üstüne yenilik getirmiştir. Bu

yenilik her şiirinde kendisini aşmıştır. Bana göre üstat Türk şiirinin çıtasını yükseltmiştir. O, klasik vasıflar taşıyan şiir anlayışının dışına çıkmış ve şiire mistik ve derin duygular katmıştır.

Her şiiri hayatından bir parçadır. Bunun için şiirleri masa başlarında değil, yaşarken, kaldırımlarda, otel odalarında önce beynine yazmış sonra da kâğıda geçmiştir.

Üstat şiire bir mesele vermeyi, onu bir mesele içinde cisimlendirmeyi her şeyden önce bir dava işi olarak görmüştür.

Necip Fazıl'ın maddi cephesinden başka bir de manevi tarafı var ki, biz onu asıl bu cihetten bizimle beraber ve hepimizden üstün hissediyoruz.

Üstat bir endişenin arayıcısı olmuştur ve bilmecesine yol gösterecek tek varlığın Allah olduğunun idrakine varmıştır. O bütün münasebetlerin Allah'la kendisi arasında olacağını düşünmüştür.

Çile denince benim aklıma Necip Fazıl gelmektedir. Üstadımızın şu mısraları aklıma gelmektedir 'gördüm ki, ateşte, cimbızda yokmuş.. Fikir çilesinden büyük işkence..'

Üstat hem sanatını hem de tefekkürünü fikir dehalarına yakışır cinsten bir çileyle yoğurmayı bilmiştir.

Üstat en büyük gerçeğe en büyük yalanı aynı cesaretle söyler. İyi bir yazar ve yazdığını unutmayan bir şairdir.

Onun yalnızca şair olarak değerlendirilmemesi gerektiği ve edebiyatın birçok alanında kıymetli eserler verdiği aşikârdır.

Üstadımız ayrıca çok güçlü bir fikrin, fikir babası olmuştur ve Anadolu'yu karış karış gezerek gençleri arkasına takıp, binleri etkileyen bir mütefekkir olarak bizlere rehber olmuştur.

Üstat bir tarihçi değildir fakat Moskof kitabıyla tarihçilere yol göstermektedir.

Üstat bir din âlimi değildir ama eserlerinin bazılarında dinin nasıl yaşanması gerektiğini bizlere öğretmiştir.

Üstat bir mürşit olmasa da hayatı boyunca irşadın peşinde koşmuştur.

Milletçe yüzyıllar boyu yaşadığımız büyük bir entelektüel fetretin ardından belki de en büyük sanat, fikir ve aksiyon adamımız olarak yetiştirdiğimiz Üstat Necip Fazıl Kısakürek, çeşitli sebeplerle yalnızca şairliğiyle öne çıkarılmış olsa da, bir nesli yoğurmuş ve mukaddesatçı kesimin aydınları üzerinde büyük tesire sahip olmuş, gayet mühim, çok yönlü ve dikkate şayan bir dehadır.

Sabrımız için teşekkür ederim..

NECİP FAZIL'IN ÇEVRESİ

NECİP FAZIL'A AKADEMİNİN KAPILARINI AÇAN HOCA: PROF. DR. M. ORHAN OKAY

Turan KARATAŞ¹

Rahmetli hocam Prof. Dr. Orhan Okay'ın, bir edebiyat araştırmacısı olarak, hayatlarını ve eserlerini incelemek için büyük emek verdiği beş mühim edebiyatçı var: Beşir Fuad, Ahmet Mithat, Mehmed Âkif, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Necip Fazıl Kısakürek. İlki hakkında hazırladığı monografi, Yeni Türk Edebiyatı alanında yapılan 4. doktora tezidir; yayımlandığı zaman edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırmış, ilgi ve itibar görmüştür. Ahmet Mithat Efendi'nin, bu büyük anlatıcının eserlerinde Batı medeniyetiyle hesaplaşmasını inceledi. *Mehmed Âkif -Bir Karakter Heykelinin Anatomisi-* kitabı, Âkif'in hayatı, şahsiyeti ve şiiri hakkında tarafsız bir bilim adamının dikkatli inceleme sonuçlarını ve yorumlarını içermektedir. Çekincesiz diyebilirim ki, Tanpınar hakkında en kıymetli, en güvenilir ve en kapsamlı monografi Orhan Okay'ın kaleminden çıkmıştır. Necip Fazıl üzerine incelemesi ise uzun yılların birikimiyle ve Hoca'nın yıllarca büyük dikkati sayesinde biriktirdikleriyle vücut bulmuş değerli bir çalışmadır.

İlk şiiri 1923'te *Yeni Mecmua*'da çıkan Necip Fazıl'ın ilk kitabı *Örümcek Ağı* 1925'te yayımlanır. Şairin lise ders kitaplarına girişi ise 1930'dadır. Söylemek gerekir ki, ilk şiiri yayımlandıktan yedi sene, kitabı çıktıktan beş sene sonra resmi edebiyat müfredatına dâhil olmak harika bir talihtir. Elbette bunda Necip Fazıl'ın muhteşem şairliğinin payı büyük. Onun daha ilk eserleriyle edebiyat âleminde nasıl bir etki uyandırdığını bu durum üzerinden bile anlamak mümkündür.

Fakat şurasını hatırlatalım, şair ve yazarların, adına “edebî kanon” dediğimiz resmî veya kabul gören listelerde yer almaları her dönem aynı ölçütlere göre olmamıştır. Başka bir ifadeyle söylersek, ders kitaplarına, edebiyat tarihlerine girmek, okullarda okutulmak, ortak değer sayılmak için, zaman zaman edebî kıymet ölçüsünden başka şartlar da etkili olabilir. Devirlerin siyasî anlayışları, iktidarların tutumları, edebî kamunun destekleri, günün koşulları gibi birçok âmil devreye girebilir. Elbette en büyük etken, edebî eserin gücüdür, kendine alan açma kabiliyeti ve karakteridir.

1930 senesinde, İsmail Habib, “liselerin son sınıflarına resmen kabul edilmiş” *Edebi Yeniliğimiz* kitabında Necip Fazıl'a yer verir; şiirlerinden bilhassa “Kaldırımlar”dan örnek mısra ve dörtlükler göstererek şairin sanatını açıklamaya çalışır. Kitabın “SON NESİL” başlığı altında, yaşça büyük olduğu için ilk isim olarak Nazım Hikmet'e iki sayfa, ikinci sırada bahse mevzu olan Necip Fazıl'a ise üç buçuk sayfa ayrılmıştır. İsmail Habib'in yaklaşık 90 sene evvel yani adı geçen iki şair karşı uçlara çekilmeden, bazı çevrelerce Necip Fazıl'a “sâbık şair” yaftası vurulmadan yapmış olduğu değerlendirmesinden, ilginç bulduğum için, tadımlık bir alıntı yapmak istiyorum: “Nâzım Hikmet'in sanatını tersine çeviriniz ve o ters sanatın bütün güzelliğini tebellür ettiriniz, bundan Necip Fazıl'ın sanatı çıkar: O, haykırıyordu, bu, inler. O, dışa bakıyordu, bu içine gömülür; onun muhayyilesi Çin ü Maçın'ı, Hind ü Sindi dolaşmaktadır; bunun kâinatı kendi kalbinin ışıklarından ibaret. O, kulağını dünya işlerine çevirmişti, bu kulağını sadece kendi ruhunun sesine tutuyor...” (1930: 469)

¹ Prof. Dr.; Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.

Mustafa Nihat'ın [Özön] lise son sınıflar için ders kitabı olarak hazırladığı ve aynı yıl (1930) basılan *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* 'nde Necip Fazıl'ın beş şiirine (“Akşam”, “Gurbet”, “Koroğlu”, “Otel Odalarında”, “Açıklarda”) yer verilmiş (s. 235-237). Aynı kitabın 1941 yılında *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adıyla çıkan baskısında da şairimizin sanatına dair küçük değerlendirmelerle birlik aynı şiirlerini okuruz.

Bu tarihten 1975'e kadar tam 34 sene, bırakın eserlerinden numuneyi, şiirinden/ sanatından bahsedilmeyi, Necip Fazıl Kısakürek ismini bile ders kitaplarında göremeyiz. Mehmet Kaplan 1975'te lise birinci sınıflar için hazırladığı ders kitabına Necip Fazıl'ı alır ve bir şiirine (“Koroğlu”) yer verir. Kaplan, 1977'de çıkan lise 2. sınıf kitabında şairin “Zaman” şiirini almış ve sanatıyla ilgili küçük değerlendirmeler yapmıştır. Yine aynı sene lise 3. sınıflar için kabul edilen kitapta Kaplan Hoca, Necip Fazıl'ın “Kaldırımlar” şiirine ve kısa “açıklama”sına yer vermiştir. Ancak burada bir hususu açıklamak lüzumu var: Kaplan Hoca'nın liseler için hazırladığı üç edebiyat kitabında da Necip Fazıl'a yer vermesi kendi isteğiyle değildir. Dönemin müfredatı gereğidir.²

Necip Fazıl'ın üniversitelerde derslere konu edilmesi de bu yıllardadır yani '70'lerde. Hakkını yemeyelim, Mehmet Kaplan'ın Cumhuriyet Devri Türk Şiiri derslerinde “Kaldırımlar”ı tahlil ettiğini öğrencileri söylüyor. Fakat Necip Fazıl'ı üniversite kürsüsüne taşıyan, bir bakıma “resmî edebiyat kanonu”na dâhil eden veya buna önyak olan; onun hakkında ciddi incelemeler, araştırmalar yapan, yaptıran, tezler hazırlatan Orhan Okay'dır.

Bu bahse tekrar dönmek üzere geriye doğru bir parantez açmamız gerekiyor. Orhan Okay'ın çocukluk ve gençlik yıllarına gidersek, Necip Fazıl'ın eserleriyle erken zamanda buluştuğunu görmekteyiz. Henüz ilkokula başladığı, okumayı yenicek söktüğü yıllarda, çocuklar için hazırlanmış resimli bir okuma kitabında Necip Fazıl'ın “Üç Atlı” şiiriyle karşılaşır. Hoca, yıllar sonra o günleri anlatırken, “O zamanki taze hafızamla kolaylıkla ezberlediğim ve şimdi içimde buruk bir lezzetle hatırladığım şiir” diyecektir (Okay 2014: 135).

Üç mısralık bentler biçiminde tertip edilen bu şiiri hatırlayalım:
Karşı yoldan üç atlı,/ Bir kuş gibi kanatlı,/ Geliyor köye doğru.
Cebkeni kola atmış,/ Sağ elini uzatmış,/ Üçü de göğe doğru.
Bir bulut olmuş rüzgâr;/ Heyecandan başaklar;/ Tutmuş nefeslerini.
Sıra dağlar inliyor;/ Kalbi diye dinliyor;/ Çelik nal seslerini.
Sürün atlılar, sürün!/ Beni alıp götürün,/ Bu yerde pek yalnızım.
Demeyiniz, bu da kim?/ Öyle diyor ki, içim,/ Candan aşınanım...
 (1926)

Mutlu çocukluk hatırası olan bu şiirle ilgili intibalarında Hoca, “Bu şiirde yalnızlığın derinliği ve ürperticiliği çocuk muhayyilemi, hattâ rüyâlarımı uzun zaman meşgul etmiştir.” der (Okay 2014: 136). Yine o yıllarda, ezberlediği şiirin şairini, bir yaz mevsiminde Çengelköy'de iskele meydanındaki bir gazonoda “masalardan birinde, kadınlı-erkekli neşeli bir grubun içinde yüksek sesle konuşur ve etrafındakileri güldürürken” görmüştür. “Bir çocuk hayranlığıyla ve bütün dikkatimle onu seyrettim. Tiril tiril, şık bir yazlık kıyafet içinde, diğerlerinin oturduğu masada o ayakta duruyor, biraz mübalağalı görünen teatral el ve kol hareketleriyle bir şeyler

² Lise 3 *Edebiyat* kitabındaki “önsöz”ün ilk cümlesi şöyle: “Bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nin 4 Ekim 1976 tarih ve 1901 sayılı nüshasında yayınlanan Lise III Edebiyat dersi müfredatı göz önünde bulundurularak yazılmıştır.” (Kaplan 1977: VII)

anlatıyordu.” (Okay 2014: 136-37)

Bu tarihten dokuz on yıl sonra ilk gençlik çağına adım atan Mehmet Orhan, polis memuru olan babası tarafından eve getirilen *Son Telgraf* gazetesinden Necip Fazıl'ın “Çerçeve” adlı köşe yazılarını okuyacaktır. *Büyük Doğu* 'yu 2. dönemin ilk sayısından itibaren (Kasım 1945) takip etmeye başladığında ise ortaokul ikinci sınıfı tekrar ediyordur (Okay 2011:28).

Orhan Okay İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin dördüncü sınıfında talebe iken (1954) aylık *İstanbul* dergisinde “Dergiler-Yayımlar-Olaylar” başlığı altında değerlendirmeler ve değerler yazmaya başlar. Derginin son sayfalarında yer alan bu yazılar, Hoca'nın ilk kalem tecrübeleridir. On birinci yazısında, Necip Fazıl'ın yeni çıkan *Sonsuzluk Kervanı* kitabı hakkında bir sayfayı zor dolduracak kısa bir tanıtım/ değerini vardır. Öğretmenliği henüz hak etmiş bir edebiyat heveskârının ilk kanaatlerini, ihtiyatlı ifadelerini okuruz satırlarında. (Gerçi Hoca bu tedbirli söyleyişi, ölçülülüğü, ömrünün sonuna kadar hiç kaybetmedi.) Söz konusu yazıda, Necip Fazıl'ın, şiirinin “dolgun muhteva ve kuvvetli ifade”siyle kuşağının mühim bir temsilcisi, bilhassa 1936'ya kadar yayımlanan şiirleriyle aranan ve okunulan bir şair olduğunu söylemektedir. Şairin ilk devrede ortaya koyduğu “ruhçu” şiirden sonra metafizik ve içtimaî karakterli eserlere yöneldiğini belirtir. Genç Orhan Okay, Necip Fazıl'ın ilk/ eski şiirleri üzerinde yaptığı değişikliklerin, şiiri daha güzelleştirmedeği kanaatindedir.³ Hoca, sonraki yıllarda bu düşüncesini yumuşatarak değişmeyi “gelişme” olarak görecektir ya da yorumlayacaktır.⁴

Necip Fazıl'ın eserlerinin özellikle şiirinin üniversitelerde okutulması, incelenmesi, araştırma konusu yapılması, bir bakıma “resmî kanon” a dâhil edilmesi bahsine tekrar dönecek olursak, tereddütsüz şunu söyleyebiliriz; bu hususta en büyük pay Orhan Okay'ındır. Hoca, 1970'den itibaren Necip Fazıl'ın şiirini ve poetikasını hem derslerinde anlatmaya başlıyor hem de öğrencilerine Necip Fazıl'ın eserleri hakkında birtakım bitirme çalışmaları yaptırıyor.⁵ Sonra bir öğrencisine Necip Fazıl'ın şiirlerindeki değişimleri konu alan bir yüksek lisans tezi

³ Altmış yılı aşkın bir zaman önce yazıldığı için ve bugün erişmek kolay olmadığından yazıyı o günkü imlâsıyla buraya alıyoruz: “Bin dokuz yüz yirmi üçten sonraki şiirimizde, bugün hiç bir şeyleri kalmayan birkaç hececi şâirin dışında, Nâzım Hikmet ve Necip Fâzıl gibi dolgun bir muhtevâ ve kuvvetli bir ifâde ile uzun zaman devam edecek bir edebî cereyanın iki kuvvetli mümessili görülür. Nâzım Hikmet'in materyalist bir ideolojiyi müdafaası karşısına Necib Fâzıl'ın spiritüalist şiiri koyması, aşağı yukarı dokuz yüz otuz altı senesine kadar devam eden bu devrede onu şiirleri her zaman aranan ve okunan bir şâir hâline getirmişti.

O zamandan bugüne kadar geçen yirmi yıla yakın bir zamanda san'at dergilerinde Necib Fâzıl'ın pek az şiiri görüldü. Son günlerde çıkan (*Sonsuzluk Kervanı*)* isimli şiir kitabı şâirin bu yirmi yıl içinde de boş durmamış olduğunu gösteriyor. Kitab yüz on yedi parça şiiri ihtivâ ediyor. Bunlardan bir kısmı bin dokuz yüz otuz iki senesinde neşredilmiş olan (Ben ve Ötesi) isimli kitabından seçilmiş; diğerleri bu tarihten sonra yazdığı şiirler. Bu şiirlerin bir kronolojisi yapılmak istenirse şâirin üç merhaleden geçmiş olduğu görülür: Spiritüalist, metafizik ve içtimaî. Sanatın sanat için olduğunu belirten (Ben ve Ötesi) şâiri psikoloji ve metafizik sâhasında idi. Son şiirleriyle içtimaî olduğu anlaşılıyor. Kitabın mukaddimesinde iki zıd görüşü telif etmek isteyen Necib Fâzıl (*Sonsuzluk Kervanı*) için şiirleri arasından yaptığı seçmeler hakkında şu ölçüyü veriyor:

Ben şiiri, her türlü gayenin üstünde, doğrudan doğruya kendi zat gayesine (San'at için san'at) fakat kendi zat gayesinin sırriyle de Allaha ve Allah dâvâsının topluluğuna (Cemiyet için san'at) bağlı kabul etmişim..

Eski şiirlerinden bir kısmı üzerinde bazı değişiklikler yapmış. Bu değişikliklerin şiirleri daha güzelleştirmiş olduğu söylenemez. Hattâ (Kaldırımlar) gibi çok alışık olduğumuz parçalarda yadrganıyor. Son şiirinden (Beklenen), (Ne İleri, Ne Geri), (Yollar ve Gökler), (Duâ) ve (Hayat, Mayat) **Ben ve Ötesi**'ndeki kuvvetli ifadeyi devâm ettiriyor.” (Okay 1955: 49)

(* *Sonsuzluk Kervanı* -Şiirler-, Serdengeçti neşriyatı, Ankara 1955, 186 s.)

⁴ “Bu değişimler hakkında farklı kanaatlere de varılsa, Necip Fazıl'ın şiirlerinin bu gelişme çizgisi, bize usta bir elin, dili plastik bir hamur gibi kullanmakta maharetini göstermektedir.” (Okay 1987: 72)

⁵ Söz gelimi, “Necip Fazıl'ın Eserlerinde Ölüm Duygusu” (1970), “Hikâyeleriyle Necip Fazıl” (1972), “*Bir Adam Yaratmak*” (1975), “Necip Fazıl'ın Değişiklik Yapılan Şiirlerinin Mukayesesi” (1976), “Necip Fazıl Kısakürek'in Tiyatrolarında Tipler” (1977) Orhan Okay'ın yaptırdığı lisan tezleri arasındadır.

hazırlattı.⁶ Bana bir talihsizlik gibi geliyor, Hoca'nın Necip Fazıl üzerine bir doktora çalışması yaptırmayışı. Prof. Dr. Kaya Bilgegil danışmanlığında Hasan Çebi tarafından yapılan ve 1984'te tamamlanan *Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri* isimli tez⁷, sanki buna mani olmuştur.

Beri tarafta Orhan Okay, en az bir yıl önce yazıldığını tahmin ettiğim ve 1980 yılı başında bir mecmuada yayımlanan “Necip Fazıl'ın Şiiri” başlıklı uzun makale ile özelde *Kaldırımlar* şairinin şiirine genelde sanatına yönelen büyük dikkatinin ilk tezahürünü yazıyla ortaya koymuş oluyordu.⁸ Yayımlanmasından bir yıl sonra fakültede birinci sınıf öğrencisi olan bizlere teksir edilmiş bir formalık ders notu biçiminde dağıtılan bu inceleme, Orhan Okay'ın sonraki yıllarda kitap hacmine gelecek Necip Fazıl araştırmalarının ilk adımını yahut çekirdeğini teşkil edecektir. Bu tarihten sonra Hoca, “Necip Fazıl'ın Şiiri ve Poetikası”, “Necip Fazıl'ın Dergileri-1: Ağaç”, “Necip Fazıl'ın Şiirinin Poetika Açısından Tekevvünü”, “Sözün Demini Bilen Kişi: Necip Fazıl ve Şiir Sanatı” başlıklı incelemelerini yayımlayacaktır. Hoca'nın 1987 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları “Türk Büyükleri Dizisi” arasında *Necip Fazıl Kısakürek* kitabı çıkar. Bu kitapta Necip Fazıl'ın kısa bir hayat hikâyesinin ardından sanat hayatı, eserleri, dergiciliği, şiirleri ve sanatı, tiyatrosu, hikâye ve romanları üzerinde durulmuş, eserlerinden bilhassa şiirlerinden seçmelere yer verilmiştir.⁹

Doksanlı yılların hemen başından itibaren Orhan Okay'ın Necip Fazıl üzerine araştırma ve incelemeleri genişleyerek devam ediyor. “Senfonya'dan Çile'ye”, “*Büyük Doğu*”, “Necip Fazıl'da Dinî Duygunun Gelişmesi”, “Mukaddes Fikrin Davacısı”, “Necip Fazıl Şiirlerinin Estetik Derinliği”, “Çiledekiler ve Çöplüğe Atılanlar”, “Eyüp Sırtlarında Bir Necip Fazıl”¹⁰ başlıklı kuşatıcı makaleler bunların belli başlıları. Ayrıca Necip Fazıl üzerine kendisiyle yapılan tatlı, doyurucu konuşmalar. Bütün bunlar 2014 yılında *Necip Fazıl -Sıcak Yarada Kezzap-* kitabında derlenip toparlanmış, bir düzen içinde okuyucunun huzuruna çıkarılmıştır. Şunu da ilave edelim, Türkiye Diyanet Vakfı *İslâm Ansiklopedisi*'nde Necip Fazıl'ın kitaplarından beşiyle ilgili maddelerde de Orhan Okay'ın imzası bulunmaktadır

Sonuç olarak, M. Orhan Okay, yüceltici ve indirgeyici yorumlara bakmadan, Necip Fazıl'ı yirminci asır Türkiye'sinin en mühim şahsiyetlerinden ve şairlerinden biri olarak görmüş, bir bilim adamı olarak onun sanatkâr cephesini, özellikle şiir sanatını ve diğer edebî eserlerini incelemek için onlarca makale yazmış, birçok araştırmaya yol göstermiştir. Hemen bütün söylediklerini, yazdıklarını ifrat ve tefritten uzak durarak, hayranlığı ve nefreti uğraşına karıştırmadan mümkün olduğunca tarafsız bir bakışla ve gerçek bilgiye dayanarak yapmıştır. Hoca, Necip Fazıl'a ait bütün malzeme ortaya konduktan sonra daha birçok çalışma yapılacağını söylerdi. Bu büyük sanatkâr ve aksiyon adamı hakkında bilhassa “sağlam bilgilere ve vesikalara dayanan bir biyografi” yazılması gerektiğini ısrarla dile getirmiştir.

Son sözüm genç araştırmacılara, örnek alınması dileğiyle Hocamın gıpta ettiğim birkaç hasleti üzerine olacak. Prof. Dr. M. Orhan Okay, bütün hayatı boyunca ilmine kibirlenmedi, kişiliğini tevazuun kadife yumuşaklığı ile giydirdi. Kibrin şeytandan olduğunu biliyordu. Bugün

⁶ İbrahim Kavaz, *Necip Fazıl'ın Şiirlerindeki Değişmelerin İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi, Elazığ 1985.

⁷ Necip Fazıl şiiri hakkında şimdiye kadar yapılan maalesef tek doktora tezi olan bu çalışma, *Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiiri* adıyla kitaplaştı (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Y., 1987).

⁸ Söz konusu inceleme *Burak* mecmuasının (Burdur) iki ayrı sayısında (S. 3-4 Ocak-Şubat 1980, s. 7-12; S. 5 Mart 1980, s. 5-12) yayımlanmıştır.

⁹ Bu kitap 1998'de Şule Yayınları'nın “Bizim Klasiklerimiz” dizisi arasında küçük değişikliklerle yeniden yayımlandı.

¹⁰ Orhan Okay'ın yazılarının künyesi için Erdoğan Erbay ile Ömer Faruk Karataş'ın hazırladığı “M. Orhan Okay Bibliyografyası”ndan yararlandık (*Orhan Okay Kitabı* içinde, s. 121-142).

birçok örneğini gördüğümüz, ilmi var ama şahsiyeti ham yahut yaralı yani huysuz, geçimsiz, kibirli, yanına yaklaşılmaz; dahası kurnaz, hesapçı bilim insanlarından olmadı. Bu sebeple de “hocaların hocası” gibi üstün bir sıfatı hak etti.

Bir edebiyatçıda bulunması gereken zarafetle ve letafetle dünya ömrünü tamamlayan bu güzel insanın ebedî mekânı da cennet olur inşallah.

Kaynaklar

İsmail Habib [1930], *Edebî Yeniliğimiz*, 3. tabı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kaplan, Prof. Dr. Mehmet (1977), *Edebiyat*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Mustafa Nihat [Özön] (1930), *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Devlet Matbaası.

Okay, Orhan (1955), “Dergiler-Yayınlar-Olaylar: *Sonsuzluk Kervanı*”, *İstanbul*, C. 2, S. 3, Mart.

-----, -- ----- (1987), *Necip Fazıl Kısakürek*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Y.

-----, -- ----- (2011), “Kitaplar, Okul Sıraları ve Kürsüler Arasında Bir Ömür”, *Orhan Okay Kitabı*, Hazırlayan: Ezel Erverdi, 2. baskı, İstanbul: Dergâh Y.

-----, -- ----- (2014), *Necip Fazıl Kısakürek -Sıcak Yarada Kezzap-*, İstanbul: Dergâh Y.

BEN VE O: HATIRATIMDA NECİP FAZIL

Muhammed HARB¹

Bir gün Ali İhsan Hoca bana dedi ki “İstanbul’da güçlü bir şâir var. İsmi, Necip Fazıl” ... İlk defa Necip Fazıl’ın ismini duyuyordum. “Kim bu adam?” dedim. “Büyük bir zât” dedi. “Bir kitabını getiririz, okursun, beğeneceksin.” dedi.

Üniversite yıllarında tanıdım ilk. Kitapları geldi, bir İzmirli Hulûsi Hoca vardı, o getirdi. Okudum şaşırdım: Büyük fikir... O zaman bitirme tezi olarak “Necip Fazıl’ın Eserleri ve Millete Tesirleri” diye bir konu aldım ve iyi bir tez muhtevyâtı planı yaptım.

Ahmed Said Süleyman Hocama giderek dedim ki; “Ben Necip Fazıl üzerinde yazmak istiyorum.” “Ben bilmem onu. Bu abestir. Biz duymadık böyle bir isim.” dedi. Kabul etmedi. “Hocam mâdem ki bilmiyorsunuz, ben çalışıyorum size aktarırım” dedim. Böyle deyince bana kızdı tabî... Tezi yapamadım böylece kaldı. Üzüldüm. Ama Necip Fazıl hayâlimde idi.

İsmail Hakkı Şengüler, benim Mısır’da hocamdı. Malatya vekilliği de yaptı, üniversitede Türkçe dersi veriyordu. Allah rahmet eylesin, benim için çok şeyler yaptı. Ona dedim ki “Necip Fazıl hakkında bir şey yapmak istiyorum.” “Gel, her bakımdan yardımcı olurum” dedi. Orada anladım ki, Türk milleti Necip Fazıl’ı seviyor.

1. Üstad Necip Fazıl ile ilk karşılaşma

Sonra Allah’a şükür ki, devlet beni Türkiye’ye gönderdi. Doktora için, İstanbul Üniversitesi Osmanlı Tarihine... Ama aklımda Necip Fazıl vardı. Dedim ki “Nerede oturuyor?” “Erenköy’de” dediler. Erenköy’e gittim, sonraları altı sene o semtte kaldım. İlk gittiğimde Süleyman Bağlan diye bir talebe vardı. Bana dedi ki; “Bu adam Necip Fazıl’dır.” Gittim, birisi ile konuşuyordu. “Selâmun aleyküm” dedim. O konuştuğu adam “aleyküm selâm” dedi. Necip Fazıl bana bakmadı, selâmımı almadı. Yine selâm verdim, Necip Fazıl sözüne devam etti, bana bakmadı bile. Sonra üzüldüm, hayâl kırıklığına uğradım. Bana dediler ki “Karakteri öyle”... Tabî bu başka, hizmet başka.

Necip Fazıl’ın şiirlerinden tercüme yaptım Arab dergilerinde neşredildi. Bir yandan tarih okurken bir yandan çevirdim. O arada Arab dünyasında ismim oldu. Sonra Salih Tuğ hocamız vardı. Yüksek İslâm Enstisüsü dekanı idi. Necip Fazıl Bey’e bir gün dedi ki “Bir çocuk var Muhammed Harb isminde, sizin şiirlerinizi tercüme ediyor, neşrediyor. Ben baktım, tercümesi fevkalâde.” Necip Fazıl çok sevindi. Bir gün bazı aydın isimler evime geldiler. “Hemen gel, Üstad seni görmek istiyor” dediler. “Hangi Üstad?” dedim. “Necip Fazıl” dediler. “Yok gitmeyeceğim” dedim. “Sen kendini ne zannediyorsun, gel hadî” dediler. Dedim ki “Beni üzdü bir zaman.” Sonra gittik. Kalabalık vardı. “Sen misin Muhammed Harb... Sen şiirlerimi Arabca’ya tercüme ediyor, Arab milletine neşrediyormuşsun. Ben Arablar’ı severim, sana minnettârım” dedi.

Bana daha sonra dediler ki; “Kolay kolay kimseyi övmez dediler.” Sevindim ama sevincimi göstermedim. Bana dedi ki; “Muhammed Harb, tercümen fevkalâde, Salih Tuğ öyle söylüyor.” Ben dedim ki “Tabî ki fevkalâde olacak.” Normalde Müslüman böyle bir şey söylemez. Ama

¹ Prof.Dr., Sebhattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi – Rektör Danışmanı

ben Necip Fazıl'ın karakterine karşı böyle bir şey söyledim. Tabii o anlamadı. Niyetim şaka idi. Sonra bana “*Bir Adam Yaratmak'ın tercümesini yap*” dedi. Ben “*Yapmam, yapmak istemiyorum*” dedim. Yine şaka yapıyordum anlamadı. Baktım ki gençler bana hayretle bakıyorlar. “*Nasıl böyle bir çocuk Necib Fazıla böyle konuşur*” diye. Sonraları Necip Fazıl beni sevdi, her ne kadar şakalar etti isem de.

Bir gün Sabri Ülker Bey'in arabası ile geldiler. Evim Ethem Efendi Caddesi'nde idi. Onlar geçerken ben balkonda idim. Beni çağırdılar. “*Ge!*” dedi. Necib Bey, âmir, devamlı emir veriyordu. Gittim, sormadım nereye gideceğiz, ne edeceğiz. Dedi ki “*Muhammed Harb, Bir Adam Yaratmak tercümesini ne yaptın?*” “*Tercüme yapmayacağımı söylemiştim.*” dedim. Sohbet ilerleyince Sabri bey, “*İdeolocya Örgüsü'nü tercüme et, Arab kütübhânesine çok şey kazandırırısın*” dedi. Cevâben “*Ben Bir Adam Yaratmak'ı çeviremiyorum nasıl İdeolocya Örgüsü'nü çevireceğim?*” Mesele böyle bitti.

2. Üstad'ın mânevî tasarrufu

Üstad öldüğü zaman ağladım. Vefâtına çok üzuldüm, okudukça kadr ü kıymetini anladım. Hemen kalktım, Bir Adam Yaratmak piyesini tercüme ettim. Sonra (Mısır) devlet neşriyatevine gönderdim. Beynelmilel konferanslara gittiğimde Necip Fazıl Bey'i tanıttım. Ben Mehmed Âkif'i de severim ama Necip Fazıl bambaşka. Necip Fazıl kalben de büyük insan... Bir Adam Yaratmak piyesini gönderdiğimde, o zamanlar sosyalistlerin elinde idi Mısır devlet yayınevi... Orada sırada yüzlerce kitab basılmayı bekliyordu. Orada çok şaşırdığım bir şey oldu. Hemen neşredildi. Normalde yayınevine verilen bir eser aylarca hatta senelerce sonra basılırdı. Bir Adam Yaratmak ise kırk gün içinde neşredildi ve dağıtıldı. Üstelik Necip Fazıl yeni isim ve Müslüman isim. Çok şaşırdım. Nasıl oldu? Anladım ki Necip Fazıl'ın mânevî tasarrufu ile oldu. Üstad, vefâtından önce bana imzâlı bir icâzet vermişti, eserlerimi tercüme hakkında mâlikdir diye. Kendisi vermişti, ben istememiştim. Bu benim için büyük bir şeref oldu.

Arab dünyasında Büyük Doğu gibi fikir, sanat ve aksiyonu bir arada yürütme çabaları taşıyan İslâm mütefekkirleri arasında denemeler vardır fakat Necib Fazıl gibi kimse çıkmadı.

Üstad'a en yakın isimler ise Abbas Mahmud el-Akkad vardır. Ehl-i Sünnet vel Cemaat'ten ama bazı fikirlerine karşıyız. Onun sayesinde İslâmiyet'i anladık, fikir ve hareket olarak. Necib Fazıl'da pürüzlük yoktur. Necip Fazıl sırf Şark, İslâm mefkûresinden çıkıyor, anlatıyor. Bence Müslüman mütefekkir olarak meydana çıktığın zaman ilk önce ruha bakacaksın, millletin ruhuna; o ruh nereden geliyor? O ruhu millete nasıl takdim ederim? Bizim bu ruhumuzun dile getirilmesinde felsefeye ihtiyaç yoktur. Yazarlar Türk olsun Arab olsun, hep felsefeye nisbetle İslâmiyet'i anlatmaya çalışıyorlar. Bu olmaz. Necip Fazıl'da böyle olmadı, felsefe ile değil tasavvuf ile anlattı İslâm'ı ve ruhu, insanı...

Eğer millete hizmet etmek istiyorsanız ne Batı ne başka bir felsefe ihtiyacı vardır. İslâmî eserlere bakmak bile yetmez. Neden? İslâm'da, bizim Ehli Sünnet mezhebinde temel kitaplar vardır, bunlara göre davranırız. Necip Fazıl'ın ilmen derin olarak vukûfiyeti yoktu ama ruhunda bu ilimler vardı, kalben vakıftı. Gerçek ilim Allah'dan gelen nimettir.

Vehbî ilimle yazıyordu Necip Fazıl. Meselâ bir misâl vereyim. Kuveyt'te Arab arkadaşlara Üstad'ı anlatıyordum. Dedim ki: “*Bazı şeyler akla sığmaz. Necip Fazıl'ın hayatı kötü idi, Paris ve sonrası kısmî gazetecilik devri. Daha sonra Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'yi dinlemeye gitti. Arvâsî Hazretleri konuşurken misâfirlere de bakıyordu, orada Necip Fazıl ile göz göze geldiler.*”

O ân olan oldu. O nazar ile Necip Fazıl hidâyete erdi. Demek ki ilimden başka bir şey vardır. Necip Bey'in meziyyeti; hem büyük akıl, hem de derin îman sâhibi olmasıdır.” Böyle anlattım Kuveyt'teki kongrede. İki kişi göz göze geldi, bir ân, bu ân büyük bir insanı hidâyete erdirdi. Felsefede böyle bir şey söz konusu olamaz.

NECİP FAZIL ÇEVRESİNDEKİ ABBAS SAYAR

Ramis KARABULUT¹

Giriş

Büyük sanatçı ve fikir adamlarını belli bir ideolojinin katı çerçevesine hapsetmek ve kuşatarak okumak sanırız büyük bir bağnazlıktır ve bu insanlara yapılacak en büyük haksızlıktır. Çünkü onları sadece belli bir çevrenin adamı yapmak, küçültmek olur; hatta mahallî ve ulusal olmaya mahkûm edip evrensel olmalarını engellemek olur. Benim gibi 70'li yıllarda onu tanıyanlar bu durumu çok iyi bilirler. Solcular Necip Fazıl'ı "gerici" diye yaftalarken, sağcılar da Nazım Hikmet'i "vatan haini" diye yaftalamaktan ve belli bir çerçeveye oturtmaktan geri kalmadılar. Aynı durumun Cumhuriyet Dönemi'nin birçok sanatçısı ve fikir adamı için geçerli olduğu herkesin malumudur. Bu durumu Prof. Dr. İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* adlı çalışmasında şöyle ifade etmektedir:

(...) Her dönemde belirli isimler etrafında kıyametler kopmuştur. Bunların büyük bir kısmı edebiyatla doğrudan doğruya ilgisi olmayan sebeplerle kamuoyunda duyulmuştur. Bazı isimler ise sürekli olarak gündemde yine benzer sebeplerle canlı tutulabilmiştir. Politik tavırları, ideolojik bağlantıları veya mevcut kanunlarımızın suç saydığı sebeplerle mahkûm olan birçok yazar vardır. (...) Değerlendirmeler edebiyat dışı yapılmış, yazarlarımız toplumun bölünmesine yol açacak taraflar oluşturmuşlardır. Sağ, sol, dinci, Türkçü ayrımları, yazarlarla ilgili sıhhatli değerlendirmeleri engellediği gibi bazı durumlarda onların yok sayılmalarına yol açmıştır. Bu gibi değerlendirmeler ancak edebiyat değeri olmayanlar için yapılabilir (Enginün 2001: 9).

Bu değerlendirmeden hareketle Necip Fazıl'ın Türk edebiyatında bulunduğu yeri de belirtmeliyiz: 1930'lardan sonraki Türk şiirine modernizmin dikkatiyle baktığımızda kendi kendisiyle hesaplaşmaya hazır bir insanla karşılaşırız. Bu bakımdan Necip Fazıl, modern düşünce tarzıyla modern şiirin ilk simalarındandır. Onun değeri, onu sevenlerin söylediği gibi sadece millî ve manevî olanı şiirle ifade edebilmesinde değil, modern insanın huzursuzluğunu en kesif halde yaşamaya (fikir çilesine) talip olmasındadır. İşte bu, Necip Fazıl'ı Türk edebiyatının ilk modern siması yapar. Sanırım bu söylediklerimiz onun ismi etrafında kıyametler koparılmasının, etrafında gençlerin toplanmasının sebebini açıklar. Yani sadece mensubu olduğu ideolojiden dolayı büyük şair olmamıştır.

O, bütün son dönem Osmanlı aydınları gibi varlıklı ve güçlü kişilikli bir dede ve babaanne sayesinde çok iyi öğrenim görmüştür. Cesur ve zeki aydın kimliği ile "Kaldırımlar Şairi"nin adı etrafında kıyametler kopar. Kriz (buhran) durumunun aşırıya vardığı bir anda, onun hem bu âlemden, hem de "öte"de ruhundaki acıyı ebedî dindirecek "hoca"yı; Seyit Abdülhakim Arvasi'yi bulur (1934). Kaldırımlarda yürürken

Yolumun karanlığa sapan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.
dediği hayalî varlık artık hayal olmaktan çıkmıştır:

¹ Yrd.Doç.Dr., Ömer Halisdemir Üni. Fen-Ed. Fak. Öğr. Üyesi, rkarabulut611@hotmail.com

Sakarya! Saf çocuğu masum Anadolu'nun
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun.
dizelerinde dediği gibi, yolun sonunun nereye ve kime çıktığını artık öğrenmiştir.

Necip Fazıl Çevresindeki Abbas Sayar

Önce onun adını göklere çıkarıp “Kaldırımlar Şairi” diyenler, bir müddet sonra Örumcek Ağrı Şairi” demeye başlarlar. *Çile* ve *Büyük Doğu*'dan sonra ruh ve mananın karşısındaki pozitivist çevre ona çeşitli olumsuz yaftalar yakıştırdıkça, özellikle 1940'lardan sonra “Masum Anadolu'nun saf çocukları” birkaç kuşak boyunca onu, gönüllerinin tahtına oturtmuşlardır. İşte bu Anadolu çocuklarından biri de Yozgat'ın yetiştirdiği önemli simalardan biri olan Nail Abbas Sayar'dır².

Sayar, 1946 yılında İstanbul'a gider, Bir Halvetî şeyhinin konağına içgüveysi girer, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydolar, O günlerin birçok üniversite öğrencisi gibi Sayar da Necip Fazıl'ın çevresindeki genç şair ve yazarlar arasına katılır. Bu durumu Abbas Sayar'ın oğlu Ahmet Güner Sayar şöyle nakletmektedir: “1950 öncesi Necip Fazıl Kısakürek'in çevresine karışıyor, bu muhit içerisinde Anadolu'nun çeşitli illerinden gelen ortak noktaları şiir olan gençlerle buluşuyor (Yardım 2002: 58).

Bu durum bize şunu göstermektedir: O günün Türkiye'sinde Anadolu'nun çocuklarına değer veren, kapısını ve gönlünü onlara açmış, onlara yol gösteren ve seslerini duyurmak için yardımcı olan bir Necip Fazıl vardır. Bu da yabana atılır bir durum değildir. Kanaatimizce bu gençler, kökü dışarıda ideolojilere bulaşmak yerine Necip Fazıl'ın rehberliğine sığınmışlardır. Hatta Necip Fazıl, farklı fikir ve ideolojide olanlara bağnazca yaklaşan biri asla olmaz. Aksine o, o kadar hoşgörülüdür ki, birçok farklı fikir ve ideolojideki yazar ve şaire dergisi *Büyük Doğu*'nun sayfalarını açmış, yazılarını yayımlamaktan çekinmemiştir. *Büyük Doğu*'da adına rastladığımız birkaç ismi burada sayarsak, söylediklerimiz daha da netleşecektir: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sabahattin Kudret Aksal, Fazıl hüsnü Dağlarca, Sait Faik Abasıyanık, Oktay Akbal, Fikret Adil (Okay 2015: 28) vs.

Aradan yıllar geçtikten sonra, gençlik yıllarında Necip Fazıl'ın çevresinde bulunan Abbas Sayar, bohem hayatı yanında çok çeşitli işlere girip çıkmış, farklı çevrelerce kuşatılmış, kendisine solcu, komünist gibi yaftalar vurulmuştur. Bu durumdan rahatsız olduğunu açıkladığı Necip Fazıl ile ilgili bir anısında Abbas Sayar, onun kadirşinas kişiliğine vurgu yapmaktadır. Bu anıyı burada paylaşmak yerinde olacaktır:

Sayar, üniversite yıllarından itibaren (1946-1957 yılları arasında) DP'de aktif siyaset yaptıktan sonra ömrünün sonuna kadar siyasetten uzaklaşacaktır. 1957 genel seçimlerinde adaylığı kabul edilmeyince siyasetten çekildiğini bildiğimiz yazar, bundan sonra sağcı zihniyetten çok, solcu zihniyetli bir tavır takınacaktır ve o çevrelerde bulunacaktır. Bu sebeple adı Yozgat'ta “Komünist”e çıkan yazar, bu duruma tepki gösterecek ve bu hususu açıklayan yazılar kaleme alacaktır. Bunlardan “Müfterilere Cevap” adlı yazısında ilginç bir olay anlatmaktadır: Yazar Necip Fazıl'ı 18 yıldır tanımakta, hatta evinde zaman zaman ziyaret etmektedir. Necip Fazıl 1968 yılında bir konferans için Yozgat'a gelir. Karşılایanlara Abbas Sayar'ı sorar. Nerden

² Abbas Sayar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ramis Karabulut, Nail Abbas Sayar (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma), 2011 (Yayımlanmamış doktora Tezi).

taniyorsunuz o komünisti? derler. Bunun üzerine Necip Fazıl yazarı elinden geldiğince savunur (Karabulut 2011: 39).

Sayar, bu olayı orada bulunanlardan öğrenince gazetesi Bozok'ta bir yazı yazar (Müfterilere Cevap). Necip Fazıl'a sevgi ve saygısını, komünist olmadığını anlattığı bu yazıyı burada vermek yerinde olacaktır:

Necip Fazıl'ı 18 yıldır tanırım: Şairliğine, belagatine hayranlığım vardır. Dünya görüşümüzde birlik noktalar, ayrı noktalar görülür. Bu yüzden evine ziyaretine gittiğim zaman bu noktalara hiç değinmeyiz. Ama bu, birbirimizi saymaya, sevmeye engel olmaz. Evvvseli gün Necip Fazıl'ı Sekili'de karşılayanlara hoş beşten sonra ilk işi beni sormak olmuş. Arabada bulunan saygı değer birkaç hemşehrmin yüzleri buruşmuş ve "üstad" a demişler; "Beyefendi" demişler; "Nereden taniyorsunuz o komünisti? O, Yozgat'taki komünistlerin başıdır."

Necip Fazıl, beni bildiği ölçüde üstelemeden savunmuş. Bizinkiler üstelemiş: Komünistte, komünistte... Utanmazlığı riya perdesi yapmışlara aslında acımaktan başka bir duygu, bir tepki geçmemeli insan yüreğinden.

Ama bu gibiler masum insanları "eşhedü"leri ile kandırmakta pek becerikli oldukları için, kendilerine halk huzurunda karşılık vermek bizim için bir zorunluluk oldu artık. Beynimi kıyma yapsalar, bu kıymayı nokta nokta ayırsalar ve her bir parçayı mikroskop altına koysalar hiçbirinde komünistlik bulamazlar.

Olsa, zaten ben söylerim. Derimi yüzecekleri bilsem dahi... Ben hangi ekonomik sosyal mezhebe bağlı olduğumu otuz kez gazetemde açıkladım. Kültürün verdiği karıdan, aklın çizdiği yoldan beni kimse ayıramaz. Ben yüreğimde bağdaş kurmuş büyük insan sevgisi ile, ilmin tutsağıyım. Bunlar için yaşamak kadar ölüm de benim için mutluluktur.

Dine, milliyete sahip çıkıp (!) kör faydaları için milleti ikiye bölenlere şimdilik sözüm şu:

1. Benim Allah'ım, sizin idrakinizdeki Allah'ınızdan çok, hem de pek çok büyük... O, bana bir gün gıybet, bir gün iftira yaptırmadı ve insanı her hâliyle sev dedi.

2. Benim milliyetçiliğim, sizin milliyetçiliğinizden çok büyük. Dağdaki çobanıma yüreğim aba örür. Halkımın, köylümün soygun düzeninin pençesinden kurtulması, insanca yaşaması; ulusumun ekonomik, politik egemenlik içinde dünyada layık olduğu üstün yeri almasını dilerim...

Ya sen, ya sen dini, milleti bana bırakmayan, sen ne yaparsın? Pis faydaları için yalandan, iftiradan; milleti birbirinden ayırmadan, tabasbus ve riyadan başka söyle ne yaparsın (Sayar 1968: 1)?"

Sonuç

Bu yazı, bir taraftan iki yazar ve şair arasındaki yakın ilişkiyi, hem de her ikisinin kişilikleri hakkında bize ipuçları vermektedir. Öncelikle bizim dışardan tanıdığımız büyük ve ünlü insanların bir de bizim bilmediğimiz birtakım özellikleri olduğunu da ortaya koymaktadır. Kulaktan dolma önyargılarla insanları yargılamadan onları yakından tanımak gerektiğini de bize öğretmektedir.

Ayrıca bu yazı, bize Yozgat'ın yetiştirdiği ünlü şair ve yazar Abbas Sayar'ın yanlış bilinen bir kişiliği olduğunu, Necip Fazıl'a yakınlığını, sanatı üzerinde Necip Fazıl'ın etkisini de açıklar

mahiyettedir. Abbas Sayar'a yer veren edebiyat tarihlerinde bu hususlardan hiç bahsedilmez. Belki de kasıtlı olarak gizlenir. Bu hususu takdirlerinize arz ederim.

Kaynakça

- ENGİNÜN, İnci (2001), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yay., İstanbul.
- KARABULUT, .Ramis (2011), *Nail Abbas Sayar (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- OKAY, Orhan (2015) *Necip Fazıl - Sıcak Yarada Kezzap*, Dergâh Yay., İstanbul.
- SAYAR, Abbas (1968), "Müfterilere Cevap", *Bozok*, S. 4386, 7 Mayıs 1968, s. 1.
- YARDIM, Mehmet Nuri (2002), "Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar ile Babası Abbas Sayar Üzerine Konuşma - Beyoğlu'nda Bir Mistik: Abbas Sayar", *Türk Edebiyatı*, S. 349, Kasım 2002, s. 58-64.

SEZAI KARAKOÇ ÜZERİNDEN NECİP FAZIL'IN FİKRİ EMANETLERİ

Ömer LEKESİZ

Giriş

Bu tebliğ, İslâmi dil ve fikriyatın Modern Türkiye’de yeniden yapılanmasına hizmet eden münevverlerden biri olarak Necip Fazıl Kısakürek’in, kendi zamanındaki dinî, edebî ve siyasî fikriyatı dönüştürme tarzından hareketle, söz konusu tarzın bir emanet olarak Sezai Karakoç üzerinden yeni nesillere intikal edişine dair tespitleri kapsamaktadır.

Bu maksatla, Necip Fazıl’ın yetiştiği, şair ve mütefekkir olarak yazdığı, konuştuğu şartlarla bu bağlamda ortaya çıkan genel sonuçlar üzerinde durulduktan sonra, özetle yazıya bağlanmanın ve yazıyla taşınmanın önemine değinilerek, Necip Fazıl’ın fikrî emanetlerinin taşınması ele alınacaktır.

Bunlar yapılırken, fikrî emanette, emanet edenle edilen arasındaki içerik ve söylem değişikliklerine de dikkat çekilerek, sonuçta yerli münevverlerin sorumluluğundaki sürekliliğin altı çizilecektir.

1. Şairlikten Kanaat Önderliğine

Necip Fazıl’ın, İkinci Meşrutiyet’in ilanından (1908) dört yıl önce doğmuş ve onun tasfiye edildiği yılda (1920) on altı yaşında olmakla, ilk gençliğinde demokrasi, diktatörlük, siyasi parti, seçim, darbe kavramlarıyla tanışmış ve ayrıca aynı devrede Bahriye Mektebi’nde (1916-1920) okumuş olmasına da bakarak, onda ülkesi ve milleti adına kimi ideallerin çok erken yaşlarda yükseldiğini söylememiz gerekir, ancak fiili durum hiç de böyle değildir.

“Necip Fazıl, namzet sınıfı ardından gelen bir, iki ve üçüncü sınıfları hoplaya zıplaya geçer: Hocalarının dikkatini çekmiş, ‘şair’liğini zabıtlere bile kabul ettirici mısralarla doldurduğu bir okul gazetesi çıkarmış, yaramazlıkta akla hayale gelmez oyunlar icat etmiş, sigaraya başlamış, vals öğrenmiş, okulun rıhtımında dalgalara karşı içini saran manaların derinliğine dalmış, İngilizcesini ilerletmiş ve nadir insanlarda görülen bir kültüre hazırlayıcı olarak eline ne geçtiyse okumuş, düşünmüş; ve nihayet ‘ne olduysam o mektepte oldum’ dediği bu mektebe sığamaz olmuş (...) ve mezuniyet belgesi almıştır” (Suat Ak, Necip Fazıl ve Büyük Doğu, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2016, s: 23)

Mezuniyetinden üç yıl sonra ise o artık, Ahmet Hamdi (Tanpınar), Ziya Osman Saba, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Peyami Safa, Yaşar Nabi gibi zamanın edebiyat kanonunu temsil eden ünlü zatların yere göğe sığdıramadıkları bir şairdir.

Abdülhakim Arvasi ile tanıştığı 1934 yılını ve dolayısıyla İslâm fikriyatına ilk bağlantısını parantez içine alarak söyleyecek olursak, Necip Fazıl, 1923’ten, kendi kelimeleriyle “Davanın cemiyet planına bağlı sözcüsü, fikirçisi, aksiyoncusu” olmaya karar verdiği 1939 yılına kadar, sadece edebi planda vardır.

Kendi zamanının İslâmcı münevverleriyle doğrudan bir teması olmadığı gibi, Türkçüler ve Batıcılarla da edebiyatın gerektirdiği (veya zorunlu kıldığı) temasın dışında, fikrî planda fazlaca öne çıkan, kalıcı bir ilişkisi yoktur.

Oysaki 1923-1939 yılları arasında, saltanatın kaldırılıp cumhuriyetin ilan edilmesinden başlanarak sosyal, siyasi ve hukuki alanlarda, uygulamasıyla aynı zamanda bir zulüm mekanizmasına dönüşen devrimler yapılmıştır. Dindarlık adeta suç sayılarak, ezandan ibadet diline kadar hemen her hususa müdahale edilmiştir.

Müslüman münevverlerden kimilerinin darağaçlarında sallandırıldığı (örn.: İskilipli Atıf Hoca), kimilerinin ülkeyi terk ettiği (örn.: Mehmet Akif), kimilerinin yurt dışında sürüldüğü (örn.: Mustafa Sabri Efendi), kimilerinin de “dini bilgi hoyrat ve art niyetli kişilerin eline teslim edilmesin” diyerek Diyanet’e bağlandıkları (Örn.: Elmalılı Hamdi Efendi, Ahmet Hamdi Akseki) bu dönemde Necip Fazıl, büyük şair olma yolunda hızla ilerlemekle, İş Bankası’nda çalışmakla ve Ağaç dergisini çıkarmakla meşguldür.

Necip Fazıl’ın hayatını kaleme alanların çoğu, söz konusu dönemde onu “fikir kozasını ören bir ipekböceği” olarak nitelemekten büyük keyif alırlar. Elbette bunda bir doğruluk payı da vardır ama son tahlilde bu romantik bir güzellemeden başka bir şey değildir.

Dolayısıyla Necip Fazıl’daki “değişimi” doğru anlamak ve konumlandırmak için, yukarıda parantez içine aldığımız Abdülhakim Arvasi ile tanışmasına (1934) ve 1939-43 yılları arasındaki Çerçeve yazılarına bakmamız gerekir.

1934’ün “Ocak-Şubat kışında bir akşam, çalıştığı bankadan Boğaziçi’ndeki evine dönmek için bindiği Şirket-i Hayriye vapurunda karşısına oturan ve gözlerini ondan ayırmayan; o güne kadar hiç görmediği, bir daha hiç görmeyeceği Hızır tavırlı bir adam, ona, Abdülhakim Arvasi Hazretleri’nin adresini verir.” (Suat Ak, age., s: 320)

Necip Fazıl, bu sayede onunla sadece tanışmakla kalmamış, ona bağlanmış da olmalıdır. Nitekim o tanışmayla “(Ş)air ve sanat davası (...) bambaşka bir istikamet kazanacak ve asıl dayanağını ‘Mutlak Hakikat’ inancında bulacaktır. Artık, ona göre şiir, üstün mücerret idrakin kendisidir ve sanatkar, herşeyin aslını ve özünü araştıran ve gerçekliği yeni bir ruh ve anlayışla manalandıran bir üst tanım ve misyona sahiptir.” (Suat Ak, age., s: 25-26)

Bu Necip Fazıl’ın aynı zamanda doğru metafizik düşünceyle (tasavvufla) buluşması demektir ki, 1939’da çıkardığı Ağaç dergisindeki yazılarından başlayarak bu yeni dili ve düşünceyi içselleştirmeye çalışır.

“1939-1943 ‘Çerçeve’lerinde, temel ölçüleriyle belli ettiği ‘dünya görüşü’nün kıymet hükümleriyle konuşan Necip Fazıl, politik bakımdan ise, Türk milletinin gerçekleştirmek zorunda olduğu yeni bir oluş’un istikbali bakımından demokrasilere destek verici yazılar kaleme alır. Sorunları estetik, ekonomik, idari, ahlaki ve fikri boyutlarıyla ortaya koyar ve tartışma fırsatı bulur. Meseleleri çoktur; sadece yazı başlıklarına bakmak, onun dikkat nazarının fert ve toplumu ne denli derinliğine ve genişliğine tarassut ettiğini bizzat gösterir.” (Suat Ak, age., s: 38)

Dolayısıyla, Ağaç’ın kapanışından (29 Ağustos 1936) Büyük Doğu’nun çıkışına kadarki (17 Eylül 1943) yaklaşık yedi yıllık dönem, Necip Fazıl’ın bir yandan Bir Adam Yaratmak (1939), Künye (1940), Sabır Taşı (1940), Para (1942) adlı oyunlarını kitaplaştırdığı, bir yandan da –kendi deyimiyle- “sabır kozasını örerken” geleceğe yönelik toplumsal ve siyasal tutumunu netleştirdiği yıllardır.

Kaldı ki o yıllar, insan hayat ve düşüncesi adına sorumluluk taşıyan bir sanatçıyı toplumsal ve siyasal planda çalışmaya, geleceğe yönelik tasarılar üretmeye zorlayacak olayla da yüklüdür.

Dışarıda, faşizmle komünizmin insanlığın felaketini hızlandıran iktidar yarışı, içeride Milli Şef yönetiminin her türlü özgürlüğe karşı başlattığı savaş... Dışarıda, insanlığı kurtarmak adına, ölüm mekanizmalarının işletilmesi, içeride, dışarıdaki savaş bahane edilerek meşrulaştırılmak istenilen diktatörlük...

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu'yla yaptığı çıkış, insanlığı kurtarmak adına üretilen ideolojilerin hazırladıkları insanlık suçlarına karşı sanatçı/aydın/düşünür kimliğinin zorunlu itirazını içermektedir. Bu itiraz, özellikle dışarıya karşı yer yer "isyan" tonu içerse de içeriye karşı medeni bir muhalefetin, söz hakkını kullanma amacının dışına çıkmamıştır.

Büyük Doğu'nun yaklaşık 28 yıl süren uzun yürüyüşünde Necip Fazıl'ın, Milli Şef rejiminin toplumsal ve siyasal uygulamalarına, Komünizmin Türkiye içinde yer tutmasına ve Batı taklitçiliğine karşı mücadele veren, onlara karşı gelenekleri, mukaddesatı, milli tarihi öne çıkaran tok sesli, doğru sözlü bir kanaat önderi olarak öne çıkışının asıl nedenlerini de burada aramak gerekir; Necip Fazıl, "baş"taki "kulak", "göz" eksikliğine karşı, sanatçı/aydın/düşünür kimliğiyle halkın "baş" tarafından duyulmayan sesini duyurmaya, yine halkın baş tarafından görülmeyen gerçeklerini göstermeye çalışmakla kalmamış, uygulama planında toplumsal ve siyasal önceliklerin altını ısrarla çizmiştir. Necip Fazıl'ın söz konusu öncelikler tahtında, özellikle mukaddesata saygı talebinde bulunmasıyla birlikte, Büyük Doğu'nun kendilerini solda tanımlayan yazarları ayrılmış ve Büyük Doğu kısa bir süre içerisinde İslâmî düşünceye sahip yazarlarla, okurların yegane yayın organı, Necip Fazıl da İslâmî kesimin yegâne kanaat önderi olmuştur.

Necip Fazıl'ın kanaat önderliği, o günkü kültürel şartların da etkisiyle entelektüel değil, popülist bir çerçeveye oturmuştur. Çünkü Necip Fazıl, İslâmî anlamda "alim" olmadığı halde, siyasi uğraşmayı şairliğinin kapsama alanına nasıl dahil etmişse, alimliği de sanatçılığının kapsama alanına öylece dahil etmiş; muhalefetini daha net dışlaştırabilmek için sloganik söyleyişe yönelmiş ve giderek vatan-millet-sakarya edebiyatını öne almıştır.

Necip Fazıl'ın kanaat önderliğindeki ikinci dönem, Büyük Doğu'nun kapanışıyla başlayan ve vefatına kadar süren dönemdir. Necip Fazıl, bu dönemin başlangıcından itibaren artık "yayıncı" değil, muhafazakar dergi ve gazetelerin peşinde koştuğu bir "ustad", siyasilerin görüşme ve akıl alma zorunluluğu duydukları bir "eylemci bilge"dir. İlginç olan, Necip Fazıl'ın yeni döneminin de tıpkı birinci dönemdeki gibi önemli toplumsal ve siyasal olaylardan ziyadesiyle beslenmiş olmasıdır.

Muhafazakar, sağcı ve Müslüman grupların desteğiyle 1969 seçimlerinden başarıyla çıkan AP, 1970'in daha ilk ayında 72 AP'linin muhtırasına muhatap olmuş, 26 Ocak 1970'de Necmettin Erbakan ve 17 arkadaşının Milli Nizam Partisi'ni kurmalarıyla destek gruplarından en önemlisini yitirme tehlikesiyle yüz yüze gelmiş, 11 Şubat 1970'de AP'nin 41 milletvekili bütçeye ret oyu vermekle ve partiden birer birer ayrılmakla kalmayıp, 18 Aralık 1970'de Demokratik Parti'yi kurarak AP'nin güç kaybını hızlandırmışlardır. Öte yandan, sıkıyönetimin ilanına neden olan 15-16 Haziran İşçi olayları, Milli Demokratik Devrim yanlılarının Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu ele geçirdikten sonra bu federasyon üstünden yeni oluşturdukları Devrimci Gençlik Federasyonu'yla da (Dev-Genç) soldaki iç bölünmeleri ortadan kaldıramaması, bunlardan bazılarının silahlı eylemde karar kılması AP iktidarının huzur ve sükun vaadine gölge düşürmüştür.

Büyük Doğu'yu kapatmasına rağmen, kanaat önderliği gücünden hiçbir şey kaybetmeyen

Necip Fazıl, yeni dönemde, kesinlikle bir liderlik ya da üyelik talebi söz konusu olmaksızın, İslâmi düşüncenin lobi düzeyindeki temsilden uzaklaşıp, kendisini öz varlığıyla ifade edebileceği yeni mecralara akması konusunda birinci derecede rol üstlenmiştir. Komünizmle Mücadele Derneği'nden Milli Türk Talebe Birliği'ne, Anadolu Fikir ve Aksiyon Birliği'nden Akıncılar'a, Milli Nizam'dan Milli Selamete hemen her yeni oluşuma el değiştirme, kurulma, gelişme aşamalarında teorik çerçevede önderlik etmiş, tüm Türkiye'yi kapsayan konferanslarıyla onlara destek vermekle kalmamış, Milli Türk Talebe Birliği'nin 53. Genel Kurulu'ndaki (1975) şu sözlerinden de görüleceği gibi, bizzat bir faaliyet rotası çizmiştir:

“Sizi Anadolu'nun 60 noktasına ateş kulelerini dikmiş birlik komutanları olarak selamlıyor ve muhabbetle kucaklıyorum. MTTB son devirde karanlıktan alacaya ve son beş başkanın devresinde de alacadan süt beyaza bürünmüştür. MTTB hangi yakıtla işleyeceğini bilen bir lokomotifir, asla vagon olmaz.”

Necip Fazıl'ın birlik, dernek, vakıf ve partilere destek niteliğindeki konferansları, giderek ona efsanevi bir kimlik de yüklemiştir. Konuşmalarında, çok renkli bir söylemle, mevcut düzenin aksaklıklarına vurgu yapan Necip Fazıl'ın, bidayetinden beri var olan kanaat önderliği, kendisinin -dilden dile aktarılan- orijinal sahne eylemleriyle (örneğin: yanmayan sigarasını “bu da düzen gibi” bozuk serzenişiyle fırlatması vb.) birlikte güçlenmiş, yaygınlaşmıştır.

Necip Fazıl, bu dönemdeki kanaat önderliğinde, birinci dönemdeki popülist çerçeveyi sürdürmekle kalmamış, söz konusu rolü içselleştirmiş olmasından doğan bir yetkiyle, kendi anlayışına uymadığını gördüğü ya da zannettiği birçok İslâm alimini (Örneğin Mevdu'di'yi, Hamidullah'ı ve kitaplarının hiçbirisini okumadığı İbn-i Teymiyye'yi, vb.) suçlayarak, onlarla gençler arasında olumlu bağların kurulmasını geciktirmiştir.

Necip Fazıl'ın kanaat önderliğiyle ilgili bu kronik durumlar, birinci dönemde hiç kimse tarafından dikkate alınmazken, ikinci dönemde onunla, yeni muhatap kitlesi olan '80 kuşağı arasında köklü bir kırılmanın da nedeni olmuştur. Çünkü, Komünizme ve Faşizme karşı aktif mücadele yürüten '80 kuşağı, Türkiye'de toplumsal gerçeklikler planında Komünizmin, siyasal planda da sağcılığın/muhafazakarlığın tam da Necip Fazıl tarafından anlatıldığı gibi olmadığını, “İdeologya Örgüsü”nün “Diriliş” eksenli yeni bir proje için yetersiz kaldığını, fikir mücadelesinde tepkici ve sloganik yaklaşımın tek başına yeterli gelmediğini görerek Doğulu, Batılı kaynaklarla ve bu kaynakları en iyi özümleyen diğer yerli düşünürlere (örneğin: Sezai Karakoç'a) yönelmiş, dolayısıyla Necip Fazıl'ın kanaat önderliği ciddi bir muhatap kaybına uğramıştır.

Söz konusu kırılmanın bilincinde olan Necip Fazıl, İslâmi kesimdeki misyonunun ifasından mutmain olarak kendisine hemen yeni bir muhatap kitle bulmuştur: Ülkücü gençlik!

Necip Fazıl, bu gençlikteki dinamizmi (“motor gücü”nü), İslâmi düşünceyle buluşturmaya, dolayısıyla İslâmi bir eylem için gerekli olan düşünce ve enerjiyi tek bir yapıda bütünlemeye çalışmıştır. Necip Fazıl'ın bu gençliği ne kadar etkilediği diğer bir söyleyişle Ülkücü gençliğin Necip Fazıl'ı ne oranda anladığı hep tartışmalı bir durum olarak kalsa da, söz konusu tercih Necip Fazıl'ın engin dehasını, bitmek tükenmek bilmeyen Müslümanca çalışma azmini, direncini ve muhalefetinin boyutunu bir kez daha açıkça ortaya koymuştur.

12 Eylül darbesini izleyen günlerde Ülkücü gençliğin büyük bir bölümünün tarikatlara yönelmesi üzerine, yorgun olmayan ancak ihtiyarlayan Necip Fazıl da vefatına kadar kanaat önderliğini Rapor'larıyla sürdürmüştür.

2. Necip Fazıl'dan Geriye Ne Kalmıştır?

Necip Fazıl'ın salt ona mahsus şairlik, münevverlik ve siyasal faaliyet üçgeninde, son derece çileli ve bir o kadar velut geçen seksen yıllık hayatından geriye, unutturulmak istenilen bir dinin, Anadolu ruhunun, Müslümanca bir sanatın dilini yeniden kurmaya, söylemini tazelemeye mahsus çok sayıda eser kalmıştır.

Ne var ki bu eserler, onun yaşadığı fırtınalı, çileli hayatın da etkisiyle, belirli bir metodolojiye oturmamıştır. Bu manada Necip Fazıl, kendi zamanının Ahmet Mithat Efendisi gibidir. Hem yeni olanı hoyrat, art niyetli kimselere bırakmamak için bizzat temsil etme hem de doğrudan doğruya yeniliğin üreticisi olma çabasını birlikte yürüterek polemikten manifestoya, tiyatrodan romana, öyküden senaryoya, siyerden tarihe... hemen her konuda eser vermiştir.

El attığı konuların her biri, uzun araştırmaları zorunlu kılan, ciltlerce eserle takviye edilmesi gereken konulardır. Ama değil mi ki, Necip Fazıl neye el attıysa oradaki büyük boşluğu görmüş ve onu doldurmak için kendi münevver sorumluluğuna göre davranmak durumunda kalmıştır.

Kendi kelimeleriyle zaten onun “daima bir acelesi” vardır. Dolayısıyla neyi nasıl yaptığının ve daha nelerin yapılması gerektiğinin farkındadır. Onun bilinçli bir Müslüman gençlik yetiştirme arzusunun, çabasının temelinde de neticede bu yatmaktadır: Emaneti taşıyacak bir nesil!

Bu nesil herkesten önce Sezai Karakoç'un şahsında somutlaşacak; Necip Fazıl'ın belirli bir metodolojiye oturtmadığı eserlerindeki fikrî emanetler, Sezai Karakoç'un elinde, Necip Fazıl'dan devralınan ama aynı zamanda değiştirilerek değil dönüştürülerek biricikleştirilen bir kimlikle devam edecektir.

3. Yazıya Bağlanmak ve Yazıyla Taşımak

Yazıyla bağlanmak yerli İslâmcılığın yadsınamaz bir teamülüdür. Bu nedenle Sait Halim Paşa'dan beri İslâmcılığın temsil ya da en azından etki alanında yer alanlar önce yazıya bağlanmış sonra bu fikriyata bağlılıklarını yazı yoluyla teyit etmiş, belgelemiş isimlerdir.

Sezai Karakoç'un Necip Fazıl ile tanışması da yazı yoluylaadır. Büyük Doğu dergisinin hareketli ortamında başlayan bu tanışıklık ve yazı ilişkisi Sezai Karakoç'taki İslâm'ı fikren temsil etme cevherinin ortaya çıkmasını ve onun her geçen gün büyümesini beraberinde getirir.

Sezai Karakoç, Necip Fazıl ile birlikteliğinde onun neyi yaptığını ve neyi yapamadığını bizzat iyi deneyimlemiş olmalıdır ki, nerdeyse günlük yazıları bile “bu yazı şöyle bir kitaba ait olabilir” dedirtecek kadar metodik bir çalışma ciddiyetinin ürünüdür.

Nitekim, İslâm dünyasının, “medeniyet açısından ölüm sularında” yüzdüğü bir zamanda, Türkiye'de Sezai Karakoç tarafından yapılandırılan “Diriliş Düşüncesi”nin onun tarafından evvel emirde güçlü bir tez olarak ortaya konulması da söz konusu ciddiyetin ve mezkur emanetini taşıma sorumluluğunun bir gereğidir.

Bu tezin başlıca gerekçesi ve teorik kaynağı Sezai Karakoç'un kendi kelimeleriyle şöyledir:

a) “Medeniyet temelde tektir ve medeniyet meşalesi ilk insandan bugüne elden ele taşınarak gelmiştir. Dallara ayrılmış, varyasyonları olmuştur. Kimi zaman ekseninden sapmış,

mecrasından çıkmış, bozulmuş, yozlaşmıştır. Meşale sönmeğe yüz tutmuş zaman zaman. Ama Allah tekrar parlatmış ve yükseltmiş meşalesini. Kıyamete kadar da bu böyle sürecektir.

İşte İslâm medeniyeti, bu medeniyetin, hakikat ve insanlık medeniyetinin dolunay hali, en mükemmel ve üstün halidir.” Bugün, İslâm’ın dirilişiyle kastedilen “bu medeniyetin tozlarından arınıp, silkinip uyanacağı ve tüm insanlığa ışığını yeniden saçacağını söylemek”tir.

“Diriliş tezi, bir çok açıdan ele alınan İslâm’ı, tarih ve medeniyet perspektifinden açıklıkla ortaya koyma çalışmasıdır. İslâm medeniyetinin yeniden doğuş yolunu arama denemesidir bu tez. Bir çağrıdır aramaya, bulmaya ve araştırmaya. Bir duadır, ilhamını lütfetmesi için Ulu Tanrı’ya.”

b) Uygarlığın yitirilmesi, ilkin onun tarafından taşınan inancın, düşüncenin ve duyarlığın da yitirilmesi demektir. Bu yitirişin somutlaştığı, derinleştiği şu zamanda yeni bir uygarlık atılımıyla mutlaka bunun önüne geçilmelidir.

İşte, “Diriliş tezi, bu yolu açmanın tezidir. İslâm ülkelerinde aydınların medeniyet fikrine, bu fikrin gerçeğine dönüşü için yeni bir özveri yolu”dur. Bu tezin benimsenmesi ve uygulanması ise, “Manevi yolda, erdem yolunda ilerleyen kuşaklar, bilim, edebiyat ve sanatın doğu ve batı envanterinden hareket edip yeni çığırını bulacak çilekeş düşünürler, bilginler, yazarlar, medeniyet kavramını, doğu, batı düşüncelerini yeni baştan ele alıp inceleyecek bir kuşak. Bu araştırmaya ve bunun ilham ettiği ideale kendini adayacak bir kuşak, ”la mümkün” olacaktır. (Düşünceler I)

“Doğu ve Batı envanteri”ne vurgu yaparak söylersek Diriliş Uygarlığı Tezi modern bir şekle, manevi bir söylem ve içeriğe sahiptir. Nitekim, bu tezde en önemli çıkış ilkin kavramsal düzeydeki netleştirmeye, diğer bir söyleyişle dilsel / anlamsal zeminin sağlamlaştırılmasıyla başlar:

“Medeniyeti ırkla açıklayan (racist) teoriler varsa da kabulü mümkün değildir. Çünkü: medeniyet, tanımı itibariyle bütün insanlığa hitap eden tarih olgusudur. Tek kişiye ya da insanlığa dönük cephesiyle medeniyet, insanın sadece fiziki ya da fizyolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir sistem olmakla kalmaz, aynı zamanda mânevî – ahlâkî, metafizik ve kültürel isteklerini de karşılamak amacını taşır. İnsanı bütün cepheleriyle ele alır. Her ne kadar bazı medeniyetlerde maddi ihtiyaçlar, bazı medeniyetlerde manevî ihtiyaçlar ön plana geçerse de, her medeniyette az veya çok bu iki cephe için de bir teklif getirildiği gerçeği değişmez. Bütün ruhî faaliyeti, sonuç itibariyle maddeye indirgeyen, onun bir yansıması gibi gören, ona bağlayan ya da ondan bağımsız varsaymayan materyalizmi ve özellikle tarihi materyalizmi, ayrıca her türlü manevi olguyu ‘kan’a icra eden realist görüşü bir tarafa bırakırsak, medeniyet olgusunda, ruhî, maddî faaliyet ve eserlerin tümünü görmek mümkündür. Bu olgu kabul edildikten sonradır ki, insanların, biraz da çağlarının etkisinde kalarak, maddî ya da ruhî faktörü baskın faktör olarak tercih ettikleri gözlemlenebilir.” Dolayısıyla:

1. “(B)ir ideali olan insanların büyük fedakarlıklarla gerçekleştirdikleri bir harekettir. ‘İdeal’, ‘fedakarlık’, ‘özveri’ ise, maddî faktörlere aykırı ve karşıt terimlerdir. ‘Fayda’ faktörü medeniyette bir amaç değil araçtır. İnsanların ‘iyi yaşama’ istekleri, düşünülürse bir amaç değil, asıl amaçlarını gerçekleştirmede bir araçtır. Ama amaca bitişik bir araç olduğundan, bir yanıltışla, kimi insanlara amaç gibi gözükebilir.

2. “Medeniyet, insanoğlunun, asıl amacını gerçekleştirmesi çalışmalarından ona varma arayışlarından, onu bulmuşsa kaybetmeme çabasından, onu süsleyip püslemesinden, o yöndeki duyarlığını ve düşüncelerini ifade etme isteğinden doğan, kaynaklanan ve beslenen niyet ve

faaliyetlerinin, teori ve pratiğinin, tasarım ve eserinin, reel ve potansiyel gücünün tümü demektir.”

3. “Kültür, medeniyeti değil, medeniyet kültürü içerir. (...) kültür medeniyetin fizyolojisi gibidir. Medeniyetse sadece anatomi değildir. Canlı organizma gibi, anatomik cephesiyle, fizyolojik cephesiyle de bir bütündür. (...) Medeniyeti insanlığın fizikötesi amacına varması için kurduğu yaşam tarzı ve gerçekleştirdiği tüm çevre olarak da tanımlayabiliriz. Psiko-somatik bir gerçekliği vardır medeniyet olgusunun. Yoksa olgunun psikolojik cephesine, kültür, fizikî cephesine de medeniyet demeye imkân yoktur. Belki daha doğru bir tanım, medeniyetin işler haline kültür denmesi olur. Oluşumu bitmiş ve tamamlanmış eserler de, henüz oluşma halinde olanlar da medeniyete dahildir. Medeniyetle kültür o kadar içiçedir ki, çoğu kez eşanlamda kullanılmaktadır.”

4. “İnsan, ancak Tanrı'yla var olur. Bu bakımdan insanın ideali ve amacı, ilahî kaynaklıdır. Bu amaç, ‘Tanrı'nın istediği yaratık’ olmaktır. Medeniyet de insanın, bu amacını, en üstün planda gerçekleştirmesi, onu sürekli kılması faaliyetleri ve bunun anıtlaşması, kurumlaşması, kalıcı kılınmasıdır. Bu yüzdendir ki, biz, medeniyetin en gerçek anlamını ve kaynağını vahiyde buluyoruz; öbür medeniyet türlerinden ayırmak için buna vahiy medeniyeti, hakikat medeniyeti diyoruz; öbür medeniyetler, buna yaklaştığı ölçüde, medeniyetin asıl amacına yaklaşmış, bundan uzaklaştığı ölçüde de uzaklaşmış olur.”

Diriliş Uygarlığı Tezi, ikinci aşama olarak, İslâm Uygarlığı tarafından “taşınan”, inanç, düşünce ve duyarlığın yeniden tanıtılmasını hedefler. Çünkü İslâm Uygarlığı, “jeopolitiğin, kentsel biçimlerin, kurumların, alışkanlıkların, ritüellerin, eski inanma ve yaşama biçimlerinin kökü derinlerde olan emirlerini kendi hesabına” (Braudel) geçirmiş bir uygarlıktır; ontolojik bilgidir, en küçük insanî/İslâmî edime kadar her şeyi içeren bu olgunun modern bir anlayış ve çağdaş bir dille ifadesi kaçınılmazdır.

Sezai Karakoç, söz konusu amaçla, İslâm Uygarlığının bugünkü durumunun duygusallıktan arındırılarak, gerçek şartlarıyla bilinmesini ve hemen ardından ancak Diriliş Uygarlığı kavramıyla asıl ifadesini bulacak olan semavî ve dünyevî dinamiklerin yeniden keşfini sağlar.

Bu çerçevede, örneğin tasavvufu, Necip Fazıl gibi salt bir ehl-i sünnet meselesi olarak görmek yerine, kimi makul görülebilir heterodoks unsurlarını da içe çekerek, İslâm'a mahsus bir tefekkür terbiyesi şeklinde genelleştirir.

Necip Fazıl'da muğlak olan medeniyet telakkisini, “Diriliş Düşüncesi” adıyla somutlaştıran Sezai Karakoç, onun yer yer değindiği (dolayısıyla işaretlediği) ama temellendirmediği önemli bir hususa daha el atar: İslâmî ontoloji ve nebevi tarih!

Sezai Karakoç, şiirleriyle (bkz.: Zamana Adanmış Sözler, Hızır ile Kırk Saat) ve nesirleriyle (bkz.: Yitik Cennet) İslâmî ontolojiyi bu zamanın anlayışına göre yeniden kurarken, insanlığın yaşantısını da nebevi izlere ve öteye bağlı bir süreklilik olarak nakleder.

Necip Fazıl'ın metinleştirmeleri, bahis açmaları, değinmeleri ve işaretlemeleri üzerinden Sezai Karakoç, yerli İslâmî düşünceyi amentüden ekonomiye, sanat nazariyatından düşünsel ve siyasal birikimin kilometre taşlarına kadar, sistemli bir yapı içinde kelime kelime işler.

Bunları yaparken, Necip Fazıl'dakinin aksine tepkici, popülist, sloganik bir dile de başvuramaz. Hatta bu yanılla, çevresindeki itirazlara, gürültülere hiç itibar etmeksizin, sadece

kendi işiyle uğraşmayı seçen adalaşmış bir münevver sureti çizer. Öyle ki, kendi medeniyet davası, ebediyet kavgası, din aşkı, ezberlerdeki Doğu ve Batı kavramlarının bile aşarak, som bir tevhide uğrar:

*“Çıkmak Samanyolu'na
Ne doğu ne batı
Suvare ve matine” (Köçük)*

Sonuç

Necip Fazıl, Müslüman olduğunu söylemenin bile yasak olduğu, İslâmi dille konuşmanın irtica nedeni sayıldığı şartlarda, Müslümanların din ve fikir özgürlüğüne sahip çıkmış, despot yönetimlere karşı kalemiyle mücadele etmiş, karizmatik bir dahi, şair ve münevverdir.

Tam da bu nedenle, yerli ve yeni İslâmi dil ve fikriyatın Modern Türkiye'de yeniden yapılanmasında özel kapılar açmış ancak fırtınalı geçen çileli hayatı gereğince o kapıların bir çoğundan kendisi de geçememiştir.

Ancak, din ve dünya işleri konusunda yeni, sorumlu ve bilinçli gençlerin yetişmesine verdiği önemle de kendi zorluklarını ve imkansızlıklarını fikri bir emanet tahtında emanet etmenin hazzını yaşamıştır.

Sezai Karakoç bu emanetçilerden biri olarak, ondan aldıklarını metodik bir ciddiyet ve tutarlı bir nazariyatla dönüştürerek yeni nesillere aktarmıştır.

Necip Fazıl'ın ve Sezai Karakoç'un şahsında ortaya çıkan bu durum alim, müderris, arif, mütefekkir ve münevverlerinin Suffe Ashabı'ndan beri gözettileri İslâmi fikriyattaki sürekliliğin tezahürü açısından da güzel bir örnektir.

ÇİLEYE TESLİM OLMUŞ BİR YÜREK NESLİHA KISAKÜREK

Fatma Gülşen KOÇAK¹

Son yüzyılın en önemli ve en çok konuşulan şahsiyetlerinden birisi şüphesiz Üstat Necip Fazıl Kısakürek. Gerek yazdıklarıyla gerekse yaşadıklarıyla konuşulmayı, anılmayı hak eden biri. Edebiyatın her türünde verdiği eserler günümüzde hâlâ gündemdeki yerini koruyor. Bütün eserlerini bir kenara bıraksak sadece birkaç şiiriyle bile tarihe geçecek bir şahsiyet olan Üstat, renkli hayat çizgisiyle de edebiyat araştırmacılarına epeyce malzeme bırakmış bir şahsiyet. Necip Fazıl'ın üzerine yapılan çalışmaları incelediğimizde bu anıt şahsiyetin hâlâ layığıyla çalışılmadığını apaçık şekilde görmekteyiz. Göstermelik derleme eserler, çalakalem toparlanmış özel sayılar, bu dev şahsiyetin derinlikli anlatılması ve anlaşılması adına hep kısır kalıyor. Dileğimiz o ki esaslı ve kaliteli çalışmalar bundan sonra yapılmaya başlanırsa, gelecek nesiller bu öncü şahsiyeti bütüncül bir şekilde anarlar ve onun zengin hikâyesinden kendilerine örneklikler çıkarırlar.

Üstatla ilgili yayınlardaki temel sıkıntılar, maalesef hakkında yapılan anma programları, paneller ve sempozyumlarda da kendini göstermekte. Sıkıcı bir tekrarın ötesine geçmeyen anlatılar artık değişmeli, ya yeni şeyler söylenmeli ya da yeni şeyler söyleyecek kişiler keşfedilmeli. Adıyla üniversite kurulsun hak edecek bir şahsiyetin ilkökul müsameresi tarzında anılması, anlaşılmaya çalışılması hazin bir durum. Eğer bu ülkede edebiyatın, ilmin, sanatın ve sanatçının kıymeti bilinseydi durum bambaşka olurdu. Ama maalesef kıymet bilme noktasında ülke olarak yerimizde sayıyoruz. Necip Fazıl gibi bir yazara sahip olacaksınız ve siz onu ilkökul müsamerelerine feda edeceksiniz... Yazık ki ne yazık.

Üstadın anlatıları ve hakkında yazılanlara baktığımızda mesela Neslihan Kısakürek hakkında da yeterli bir çalışma göremiyoruz. Oysa fırtınalı bir hayatın dindiricisi görevinde bulunan, derin dalgalarda kulaç atan ve mütemadiyen boğulma tehlikesi içinde olan bir adama dingin bir liman vazifesi gören bir hanımefendinin sağlam bir portre çalışmasının yapılması gerekir. Bu toplum üstat gibi başını bir gayeye satmış bir kahramana sahipse onun ardında kapı gibi duran çelik yürekli başka bir kahramanın destansı desteği sayesinde. Tarih kahraman kadınlarla doludur. Arkada durmayı yeğleyen ama önde giden eşine bütün enerjisini veren, bütün hayatını adayan kahraman kadınlar.

Neslihan Kısakürek de işte o kahramanlardan biridir. Üstat gibi bir insanın yanında sarsılmaz bir sabırla, yıkılmaz bir inatla, davaya adanmış bir inançla durmak kahramanlık değil de nedir?

1. Evlilik

Kader çizgisi içerisinde Üstat'ın Neslihan Hanım'la tanışması, kaderine ortak etmesi sebepler ve vesilelerle olsa da Cenâb-ı Allah'ın bir takdiri... Dağına göre duman veren Rabbimizin yazgısı her zaman yerinde, her zaman idrakimizin çok ötesinde bir hikmete şamildir.

Abdülhakim Arvasi Hazretleri (k.s) gibi kudretli bir yürek avcısının etki alanına giren Üstat'ın, hayat çizgisindeki birçok değişiklik gibi evliliğinde de önemli bir tavsiyeye ve tesire

¹ Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul Şubesi

mazhar olur. Üstat o anları şöyle anlatır:

Efendimin en güzel ve en çarpıcı takdirleri izdivacımda oldu.

“Evlén, evlén, evlén!”

Namaz emrinden sonra daima ihtarları...

- Evime ne zaman şeref vereceksiniz?

- Sen evlenmeden gelmem!

Bir gün dayanamadım:

- Efendim, ben münasibimi bulamıyorum. Siz bana muhitinizden, yakınlarınızdan birini bulun ve emredin... İsterse o hizmetçiniz olsun, hemen evleneyim!

- Yok, olmaz, dediler; sen bulacaksın ve kendi muhitinden bulacaksın!..

Nihayet yoluma, otuz yedi yıldır çile ortağım, Neslihan çıktı. Bana nur topu gibi beş çocuk hediye eden sevgili zevcem... Sırasıyla, Mehmet, Ömer, Ayşe, Osman ve Zeynep...

Dış yüzün dış yüzünde başlayan münasebet en kısa zamanda köklere kadar indi. Kendisini aldım, Eyüb'e götürdüm, evin önünden geçirdim ve biraz ilerideki (Piyer Loti) kahvehanesinde oturttum:

- Bekle biraz dedim; kendilerine haber vereyim... Çağırırlarsa koşar, gelir seni götürürüm. İzinsiz çıkaramam huzurlarına...

Kızcağız derin bir tevekkül içinde, oturdu, nasibini bekledi.

Huzurlarımdayım:

- Efendim; bir kızla tanıştım, ismi Neslihan... Bildiğiniz modern kızlardan; Bâban'lardan, Bâbanzadelere... Buraya kadar da getirdim. Şu anda ilerideki kahvehanede oturuyor. Takdir buyurursunuz ki, zamane kızlarına güven zor... Şüpheliyim... Ne emredersiniz?

Bir anda şimşek gibi bir hareketle sordular:

- Üzerinde ne var?..

- Yeşil bir manto, efendim!

Yine bir anda, şimşek gibi bir hız içinde, âni bir dalış ve uyanış:

- Sen, ondan değil, kendinden şüphe et!

Suratımda şaklayan takdir tokatının zevkiyle, Neslihan'ın bu kadar güzel kabul edilişindeki zevk, içimde birbirine karışmış, koştum; (Piyer Loti) kahvehanesinden zevcemi aldım ve evlerine getirdim.

Şadırvan başında yalnız Şakir ve yakınlarından bir delikanlı, Mehmet... Kendileri içeriye geçmişler, belki birdenbire görünmek istememişlerdi.

Neslihan, ben, Şakir ve o delikanlı, bir arada oturduk.

Akit temellendirildikten ve iş belediye dairesindeki tescile kaldıktan sonra, birdenbire Efendi Hazretleri, evden çıktılar ve yanımıza gelmeden bahçe kapısına doğru yürümeğe başladılar. Arkalarından ilerledik ve ellerinden öptük...

Aynı şimşek edasiyle, yivleri ebediyen kulaklarımdan silinmeyecek bir hitapta bulundular:

- Allah zâmin (borçlu) ve kefil; unutma!..

Ve durmadan çıkıp gittiler.

Abdülhakim Arvasi Hazretleri bu kutlu evliliğin temellerini attıktan sonra da Neslihan Hanım'a yüreklendirici bir şekilde sahip çıkarak kendisine gönderdiği mektuplarda naif bir üslupla "kızım" diye hitap ederler. Hatta öylesine bir manevi babalık lütfunda bulunurlar ki Neslihan Hanım'a "kızım" derken Üstat'tan ise "damadım" diye bahsederler.

Ulu bir zatın himmetiyle kurulan bu ocak, her ailede olabilecek sıradan çekişmelerin dışında Üstat'ın bütün çilesine teslim olan Neslihan Hanım'ın bağlılığında, sadakatinde ve aşkında hiçbir inkıta mahal vermemiştir.

Üstat elbette kendi hayatının zorluklarının farkındadır. Yokluklar, yoksulluklar takipler, mahkemeler, hapishaneler, çileler, çileler... Bu çile yürüyüşünün birinde kendini tutamaz ve belki de bir deneme amaçlı olarak eşi hanımefendiye sorusunu sorar:

"Cuma 12 Aralık 1952... Sabahın saat 10'u... Hapishanenin önündeyim... Yanımda zevcem... Çilekeş kadına sormak istiyorum:

- Söyle; acaba içinden 'şu adamın zevcesi olacağıma, bir bakkalın, bir kunduracının karısı olsaydım!' gibi bir duygu geçiyor mu? Söyle, hiçbir günü öbürüne uymayan bu belâlı, bu netameli adam senden af dilemeğe muhtaç mı?

Fakat çilekeş kadının asaletini biliyorum. O, bütün hayatı dalgalı bir ummanda ve kaptan köşkünde geçen kocasından, sahilde sessiz bir balıkçı kulübesine mahsus bir yaşayış istemez!.."

2. Ayrılık

Kaderin kavuşturduğu bu asil çifti çoğu zaman Hak düşmanı hâkimler, savunması İslam'a aykırı savcılar, gardını Müslüman'a alan gardiyanlar ayırır. Yine bu ayrılıklardan birini üstat şöyle anlatır:

"Ayrılık... Zevcemden ayrıldım:

- Haydi güle güle! Dimdik durun ve neşenizden hiçbir şey kaybetmeyin! Beni iyi görmek istiyorsanız iyi olmaya bakın!

Mazlûm ve mütevekkil, kadıncağız çıkıp gitti. Onun arkasından o kadar gözyaşı zaptettim ki, onları Toptaşı kasvet ocağının, asırlık, şerha şerha, süngere dönmüş duvarlarına verseydim, içemezdi, yutamazdı, alamazdı bu duvarlar..."

3. Çetin İmtihan

Neslihan Kısakürek günümüz kadınlarının zor kaldırabileceği çetin imtihanları aşmış, hep eşinin yanında olmuştur. Tarih onun pak ismini elbette büyük saygıyla, hürmetle anacak, onun örnek hayatı nice hanımefendiye ibret olacak, kendilerine gelmelerini sağlayacaktır.

Necip Fazıl, eşi Neslihan Hanımefendi'yi çok sever. Eşi de şaire büyük saygı gösterir. Onunla çok iyi anlaştıklarını belirtmek için dostlarına, “Ben sigara içsem dumanını o çıkartır.” veya “Ben soğuk alsam o hasta olur.” dermiş.

Zulüm zamanlarının, kovuşturmaların, sorguların, işkencelerin arttığı bir darbe sabahında kara zalimler evi harap hâle getirdikten sonra Üstat'ı alıp götürürken bu soylu hanımefendi, eşinin ardından ağlayıp sızlanıp isyan etmez. Asillere yakışan bir eda ile eşinin ardından şöyle bağırır:

- Her şeyi Allah'a havale et ve hiçbir şey düşünme!

4. Kahraman Ruhlu Kadın

Neslihan Hanım, üstadın fırtınalı hayatında kale gibi durmaya devam ederken bir yandan da evlatlarını muntazam şekilde yetiştirir. Onlara hem anne hem baba olmanın cefasını çeker. Büyük oğlu muhterem Mehmet Kısakürek'in röportajında anlattığı şu hatıra, Neslihan Hanım'ı anlamak adına gayet manidardır:

“Annem mühim bir insandı. Kahraman ruhlu biri... Babam gibi tahammülü zor bir insanla arasındaki uyum görülmemiş bir şeydi. Babamın zekâsının müracaat ettiği tek kapı annemin hisleriydi. Zaman zaman sesini yükselterek kendisine döndürdüğü vakidir. Babam vefatından önce masasını derleyip toplamıştı ‘Polisler gelmek üzere’ diye. Ölmeseydi hapse girecekti. Annem odasına girdi, ‘Nedir bu hâliniz?’ dedi. Babam, ‘Her an hapse girebilirim.’ diye cevap verdi. Annem, ‘Girin.’ der demez, babam, ‘Ama hapiste ölebilirim.’ diye mırıldandı. Annemin karşılığı ne oldu dersiniz: ‘Ölün! Gerekirse ölün! Böyle bir eser yüzünden hapse girmeniz bile ebedî kurtuluşunuzdur.’ Sonra babam masasında tekrar yazmaya devam etti.”

Rabbimizden dileriz ki bu kahraman ruhlu kadının şuuru, yurdumuzdan hiç eksik olmasın. Ruhü şâd olsun.

NECİP FAZIL'IN DÖNÜM NOKTALARI

Şeyma ÇİĞDEM

1. Giriş

Deniz dalgalanmadan durulmazmış. Necip Fazıl, bazen su ile çamurun karıştırarak bazen de keskin bir bıçak gibi dalgalanmasaydı, bugünkü gibi berrak bir su olup da, içindeki güzellikleri göremez ve gösteremezdi. Bugün sizlere Necip Fazıl'ın hayatındaki dalgalardan, yani dönüm noktalarından bahsedeceğim.

2. Doğumu- Hilmi Efendi-Selma- Şairliğinin Uyanışı

Üstad 1904 yılında “Çile Diyarım” olarak nitelendirdiği İstanbul'da, durumu oldukça iyi olan bir ailede dünyaya geldi.

Büyükbabası Hilmi Efendi daha 5 yaşındaki torununa okuma ve yazma öğretti. Bu sayede Necip Fazıl, erken yaşlardan itibaren dönemin kimi gazete ve dergilerini takip etmeye başladı. Üstad'ın Abdülhâkîm Arvasî'yle alevlenen iman ateşinin kıvılcımını daha o yaşlardayken Hilmi Efendi'nin oluşturduğunu söyleyebiliriz.

İnsan olmak için kırk yerden yarılmak gerekir derler. Nasıl ki bir tohum çatlarcasına işkencelere maruz kalıyorsa toprağın altında, çatlama çatlama bir fidan veriyorsa, Necip Fazıl'da o çatlama çatlama olup, çatlama çatlama demlenmiştir.

Üstad'ın, kendisinden bir yaş küçük kız kardeşi Selma'yı kaybetmesi hayatındaki çatırdamalardan ilkidir. Şair'in erken yaşlarda bu acıyı tatması ilerleyen yıllarda etkisini büyük ölçüde göstermiştir.

Necip Fazıl, kitaplarla erken yaşlarda tanıştı. Bu sayede çok sayıda kitabı okuma imkânı buldu. İnsan hangi kitabı okursa onun manevi ikliminden etkilenir elbette. Üstad, yaşının oldukça üzerindeki romanlara yönelmesi nedeniyle iç dünyasında farklılıklar yaşadı. Bu durum durgunlaşmasına ve içine kapanmasına neden oldu. Yaşının üzerinde kitaplar okuması ve bu kitaplardan etkilenmesi, Onun yaşının üzerinde olgun bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesidir.

19 Mayıs 1919'da büyükbabası Mehmet Hilmi Efendi vefat etti. Yazar, Hilmi Efendi'nin hayatındaki değerini, şu sözlerle ifade etmektedir:

“Olanca desteğim, koruyucum, kürkünün içinde barındırıcım, sema, toprak, güneş, dünya, Allah, Peygamber, bütün bir kâinat öğreticim, büyükbabam...Öldü.”

Bu durum Üstad'daki çatırdamaların ikincisidir. Bu çatırdama onu ruhanî anlamda bir yıkıma sürükler ve boşlukta hissetmesine neden olur. İçinde hissettiği bu boşluk, hasta yatağında yatan annesinin “Senin şair olmanı ne kadar isterdim!” sözlerini özümsemesini kolaylaştırır.

“Çile” isimli eserinde, annesinin dileğinin kendisinde uyandırdığı duyguları şöyle dile getirir:

“Annemin dileği bana, içimde besleyip de on iki yaşıma kadar farkında olmadığım bir şey gibi göründü. Varlık hikmetin ta kendisi...”

Bu olay içindeki şair sıfatının dirilmesini sağladı. Bu çatırdamalardan üçüncüsüdür.

3. Bahriye Mektebi

1916 yılında edebiyat, tasavvuf ve yabancı dil gibi alanlarda kendisini oldukça geliştirdiği için “Ne oldumsa bu mektepte oldum” dediği, Bahriye Mektebi (Denizcilik Askerî Lisesi)’ne başladı. Şiirle uğraşmaya devam ediyordu. Okulda adı “Şair” olarak anılmaktaydı. Bu yıllarda Nihal isimli tek nüshalık bir dergi çıkardı.

Necip Fazıl’ın tasavvuf ilgisine ilk teması, Bahriye Mektebi’nde edebiyat öğretmeni olan İbrahim Âşkî Bey’in kendisine okuması için verdiği kitaplarla oldu. (“Kafa Kağıdı” syf; 157 / “O ve Ben” syf; 41)

Üstad bu eserlerin de etkisiyle, varlık âlemi, akıl ve ahiret hayatıyla ilgili bazı soruları ve korkuları olduğunu söylerken, her şeyden şüphe eder bir hâlde olduğunu belirtir. Böyle bir ruh hâlinde kendi iç savaşını veren yazar, geceleri yatsı ezanı okunurken elini başına örtüp dua ediyordu; “Allah’ım, bana yolumu göster!” (“Kafa Kağıdı” syf ; 157)

Necip Fazıl içinde bulunduğu ruh hâlini şöyle dile getirir:

Teke, tek olanı, mutlakı, mutlak olanı arayan ruhum, aradığının değil, kendi varlığımın sıkıntısı içinde bunalıyor ve bedahet dediğimiz sezîş ve zevkini kaybettikçe anlamayı da kaybettiği hissini veren cehennemden beter bir azaba düşüyordu.”

Okulun bitişi hayatında zorlu bir başlangıcı beraberinde getirdi. Babasının yiyip bitirdiği mirastan ne kendisine ne de annesine pay kalmadı. Üstad, yoksulluk, varoluş sancıları ve şair kimliğini ortaya koyma çabasıyla kendi iç savaşını sürdürmeye devam ediyordu.

On yedi yaşında İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümüne girdi. Necip Fazıl’ın düşünce adamı olma donanımını kazanmasında bu bölümü okumasının da etkisi vardır.

Eski adıyla “Bâbîâlî” denilen basın çevresine bu yıllarda katıldı. Vakit Gazetesi’nde muhabir olarak çalışmaya başladı. Şiirlerini yayımlamaya bu dönemde karar verdi. İlk şiirlerinden birini postayla “Tercüman” gazetesine gönderdi. Şiiri kısa bir süre sonra dergide yayımlandı.

4. Paris Hayatı

Sizlere Necip Fazıl’ın Paris hayatından da bahsetmek istiyorum.

Şair’in yirmi yaşındayken gittiği Paris’te eğitim hayatı “kumar iptilası” yüzünden başlamadan bitti. Bu durumu Necip Fazıl’ın uzun yıllar sürdürdüğü bohem hayatın başlangıcı olarak görebiliriz.

“O ve Ben” isimli eserinde bu dönemi şöyle dile getiriyor:

“Kâbus şehrindeki hayatımı anlatmaya hicabım ve islâmî adabım mânidir. aylarca şehrin gündüzünden habersiz bir gece yaşadışı...” (O ve Ben syf;66)

Üstad’ın ettiği şu duada aslında benliğine kavuşma arzusunu anlayabiliyoruz;

“-Allah’ım, beni kendi kendimden kurtar!”

Ancak kendinden kurtulması çok kolay olmadı. Hayatı olumsuz yönde etkilenmeye devam ediyordu. Yirmi üç-yirmi dört yaşlarında bohem hayatını en yoğun şekilde yaşadı.

Üstad, içinde bulunduğu durumu “Çile” isimli eserinde şöyle dile getirir:

“...Aylarca gezindim yıkık ve şaşkın,

Benliğim bir kazan ve aklım bir kepeçe.

Deliler köyünden menzil aşkın,

Her fikir beynimde bir çift kelepçe...” (“Çile” syf:35)

İçinde bulunduğu bu ruh halini bizlerin tam olarak anlayamayacağını şu sözlerle dile getirir:

“1934 yılının yaz’ı, sonbaharı ve 1935’e devrettiği kış, benim için nasıl bir azap çerçevesi?

Ne anlatılır, ne anlaşılır!...

İslam tefekkürünün, kavrama, anlama mânasına <<yakîn>> mefhumıyla belirttiği üç derece var:

İlm-el yakîn: Öğrenerek anlamak...

Ayn-el yakîn: Bizzat görerek anlamak...

Hakk-el yakîn: İçine girerek, içinde eriyerek anlamak...

...

Hâlîmi anlayabilmek için üçüncü soydan bir anlayış lâzımdı. Bu da ancak bir velide bulunabilirdi.”

5. Abdülhâkîm Arvasî İle Tanışması

Toprağın altında bir tohum ne kadar çatlarsa çatlсын filizlenemez. Çünkü yeryüzündeki bir tohum gökyüzü olmadan var olamaz. Tıpkı bu tohum gibi Üstad da gökyüzünden bir damla bekler. Sabırla yolunu gözlediği, kendi tabiriyle ‘irşat edici’sine olan ihtiyacı şöyle dile getirir;

“-Bir irşat ediciye varmadan olmaz! Yollara düş, bucak bucak ara, ve irşat edicini bul! Seni kim irşat edecek? Mucize iklimlerinin irşat edicilerini bu asırda bulmak!..”

1934 yılında işten eve dönerken Boğaziçi’nde bindiği vapurda o güne dek hiç görmediği ve bir daha hiç göremeyeceği “Hızır Tavırlı” bir adamla karşılaştı. Bu adam Ona Abdülhâkîm Arvasî isimli bir zâttan bahsetti ve onunla tanışmasını önerdi. Bu olaydan çok sonra bir (Cuma günü Beyoğlu’nda Ağa ve Beyazıt Camii) sohbetinde filizlenmeyi bekleyen tohuma rahmet yağmuru yağdı. “Kurtarıcım, müjdecim, mürşidim, şeyhim, efendim” diyerek anlattığı ve kendi hayatı için bir dönüm noktası olduğunu ifade ettiği hocası Abdülhâkîm Arvasî Efendi ile tanıştı. Üstad, hayatındaki bu değişikliği şu dizelerle özetler:

“Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum...”

Yazar, “O ve Ben” adlı eserini Şeyhine ithafen yazmıştır. Hatta bu eseri efendisi Abdülhâkîm Arvâsî’yi “Tanıyıncaya Kadar” ve “Tanıdıktan Sonra” şeklinde ikiye ayırarak Onun hayatındaki yerini ortaya koymuştur. Bu durumu şiirlerindeki şu mısralarından anlamak mümkündür:

“Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;

Bir akşamdı ki zaman duracak kadar güzel”

Hayatındaki en büyük dönüm noktası olan efendisinin sayesinde aklındaki sorulara güvenilir bir kaynaktan büyük oranda cevap buldu. Hocası Onun için manevi bir haz kaynağıydı. Hocasıyla olan tanışması Üstad’ta büyük oranda değişikliklere yol açtı. Varlığını kabullendirme çabasının yerini varlığını anlama gayreti; bohem hayatının yerini, inanmış bir adamın imanı ile yaşama gayreti; mistik anlayışın yerini tasavvufi sezîş ve kavrayış; o başına buyrukluğun yerini dervişlik almıştır.

Aslında “aklı evvel” Necip’in bu değişikliklerden sonraki hali büyükbabasını hatırlatıyor bizlere. Tıpkı büyükbabası gibi disiplinli, ilkeli ve kendinden emin dik duruşunu hayatının merkezine yerleştirmektedir.

Necip Fazıl bu dönemde sadece yaşantısını ve düşünce yapısını değil, birçok şiirinde işlediği anlayışı da değiştirdi. Hatta bazı şiirlerini tamamen gözden çıkardı.

6. Büyük Doğu

Birçok insan farklı yollarla kendi düşüncesini ortaya koyma ve paylaşma arzusu duyar. Bu durum müzikle, şiirle veya bir sözle hayat bulur. Aksiyon adamı Necip Fazıl, kendi inanç ve düşüncelerini kalemiyle dile getirdi. Yazılarını bir dergiyle topluma kazandırmaya karar verdi ve “Büyük Doğu” dergisini kurdu. Bu dergi sayesinde bazı olaylar hakkında düşünce, öneri ve tepkilerini dile getirmeyi amaçladı.

Üstad’ın büyük bir heyecanla çıkardığı bu dergi Onun hayatında oldukça önemli bir yere sahiptir. Genel olarak Necip Fazıl’ın hayatına baktığımızda görüyoruz ki, iç dünyasında kendi manevi savaşını yeni bitiren bir adamın dış dünyayla olan savaşı bu dergiyle hayat bulmuştur.

Soylu ve yoksul kesim farkının yoğun olarak yaşandığı o dönemde Aksiyon Adamı, genellikle yoksulların yanında bulunmasına rağmen soylu kesimden de güzel yazılar geldiğinde Hakk’ı gözeterek dergisinde yayımlamıştır.

7. Final

Necip Fazıl kardeşi Selma’dan yok olmanın ne demek olduğunu ve sessizliği, annesinden sabrı, merhameti ve fedakârlığı, büyükbabasından adaleti ve mevkiinin ne anlama geldiğini, Hocasından dervişliği ve asıl olan aşkı öğrendi.

Üstad’ı rahmetle anarken konuşmamı sonlandırıyorum.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim...

**NECİP FAZIL'IN
PEYGAMBER
TASAVVURU VE
KUR'AN ALGISI**

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HADİS KÜLTÜRÜ VE KAYDETTİĞİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Orhan YILMAZ*

1. Necip Fazıl'ın Hadis/ Sünnet Konusundaki Görüşleri

Eserlerine bakıldığında görüşlerini desteklemek ve ifadelerini kuvvetlendirmek için Necip Fazıl'ın İslam dininin temel iki kaynağından biri olan hadislerden azami derecede istifade ettiği görülür. Hatta o eserlerinde pek çok hadis kaydettiği gibi, sadece hadisleri ihtiva eden müstakil kitaplar da yazmıştır.¹ Bu durum onun hadislerle çok fazla meşgul olduğunu ve fikirlerini hadislerle olgunlaştırdığını ortaya koymaktadır.

Necip Fazıl'ın müracaat ettiği hadis kaynakları konusunda kesin bir bilgiye rastlamamış olsak da onun eserlerinde ismini zikrettiği âlimlerden ve hadis kaynaklarından hareketle bazı kaynak isimleri verebiliriz. Onun *Esselam, 101 Hadis, Nur Harmanı* gibi doğrudan hadisle alakalı eserlerinde bulunan rivayetlerin tamamına yakını, Suyutî (ö. 911/1505)'nin *Câmiu's-Sağir* isimli eserinden iktibas edilmiştir. Necip Fazıl'ın mezkûr eserlerinde zikrettiği hadislerin büyük bölümü aynı zamanda Gazzali (ö. 505/111)'nin *İhyâu Ulumi'd-Din* isimli eserinde de yer almaktadır. Bize göre müellif mezkûr hadislerin bir kısmını ahlaki konuları ihtiva etmesi ve yaygın olması hasebiyle *İhya'* dan almıştır. Pek çok yerde Gazzali ve onun eserlerinden övgü ile söz etmesi de buna işaret etmektedir.² Sonuç olarak diyebiliriz ki, müellif hadis kültürünü hadis kitaplarından ziyade tasavvuf ve ahlak kitaplarından almıştır.

Araştırmalarımıza göre her ne kadar hadis ilmine dair özel bir eğitim almamış olsa da Necip Fazıl hadisin önemi, tarifi, değeri ve İslam şeriatındaki yeri gibi konularda geniş bir kültüre sahiptir. Nitekim o eserlerinde zaman zaman hadis ilminin temel konuları ve kaynakları hakkında önemli bilgiler nakletmekte ve farklı görüşleri tartışıp bu görüşler arasından tercihlerde bulunmaktadır. Onun hadis ilmi ile ilgili bazı görüşleri üzerinde durmak faydalı olacaktır.

1.1. Necip Fazıl'a Göre Hadisin Önemi

Necip Fazıl hadisin önemi ve kapsamı konusunda şu değerlendirmeyi yapmıştır; “*Bütün İslam müessesesi dört esasa dayanır. 1. Kur'an, 2. Hadis, 3. Ümmetin toplu anlayışı, 4. Fıkıhçıların kıyası. Bunlardan ilk ikisi esas, son ikisi esasa varmak için yol... Demek ki Peygamber'in kitabı Allah'ın kitabından sonra dinin ana temeli. Bütün dünya bütün meseleleriyle, peygamberin kitabında. hadisler bir yıldızdan bir yıldıza çekilmiş mahyalar halinde insanlığa muhtaç olduğu nuru parıldatır.*”³

b. Necip Fazıl'a Göre Hadisin Tarifi

* Yrd.Doç.Dr., Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, orhanyilmaz04@hotmail.com.

¹ Müstakil hadis kitabı olarak Necip Fazıl Kısakürek'in en önemli eseri *Nur Harmanı* isimli eserdir. Mezkur kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün adı “Hakikat” tır. Bu bölümde 254 hadis meali yer almıştır. İkinci bölümün adı ise “Ahlak” tır. Burada 258 hadis meali yer almıştır. Üçüncü bölüm ise “Manzum 101 Hadis” olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü bölümün hadisleri *Esselam* ismi ile ayrı bir kitap olarak da basılmıştır.

² Bkz., NF, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 5.

³ NF, *Nur Harmanı*, s. 14.

Müellif bir eserinde “hadis”i şu şekilde tarif etmiştir; “Hadis, kainatın efendisine ait her tavır, her hareket, her eda...tebessümlerinden sükûnlarına kadar...” Ona göre insanoğlu istikametini tespit edici her ana ölçüyü hadislerde bulabilir. Hadis eşya ve olayları aydınlatan bir güneştir.⁴ Müellif bir başka yerde Hadis’i şöyle tarif etmiştir; “Hadis, onun her hareketi, her edası, her tavrı ve hususiyle bütün sözleri... Hatta sukutları...”⁵

c. Necip Fazıl’a Göre Hadislerin Kaynağı

Hadis Usulü ilminin en önemli konularından bir olan “Hadislerin kaynağı” konusunda Necip Fazıl özetle şu değerlendirmeyi yapmıştır; Hz. Peygamberin ağzından üç türlü kelam serpildi. Biri, melek vasıtasıyla gelen Allah kelamı, Kur’an’dır.⁶ Diğeri Kur’an dışında doğrudan Yüce Allah’tan gelen söz, Hadis-i Kutsi’dir ve sonuncusu ise resul ve insan sıfatıyla kendi sözleri, hadislerdir.⁷ Necip Fazıl’ın nakille gelen bilgiyi üç temel başlık altında taksim etmesi temel Hadis Usulü kaynaklarındaki bilgilerle uyumludur.⁸

Necip Fazıl Kur’ân’ı Allah’ın kitabı, hadisleri de Peygamber’in kitabı olarak telakki etmektedir. O, hadislerin kaynağı konusundaki görüşlerini izhar ederken şu bilgiye de yer vermiştir; “Peygamberin kitabını birleştiren en emin nakil çerçevesi Kütüb-ü Sitte-Altı Kitap ismiyle anılan ve başlarında da Buhari ve Müslim gibiler bulunan kaynaklardır.”⁹

Müellif hicri üçüncü asırda yazılmış olan hadis kaynakları hakkında bilgi verirken neredeyse tüm muhaddislerin ittifakla kabul ettiği ve en önemli hadis kaynağı saydığı Buhari’nin *es-Sahih* isimli eseri hakkında övücü sözler söylemekte ve eser sahibinin ilmi yanında ahlaki üstünlüğünün ve ruhi marifetinin de esere yansıdığını ifade etmektedir. Ona göre Buhari kitabını yazarken her hadis için ayrı bir gusül abdesti almış ve işin tahkikatını bizzat Resulullah’tan öğrenmiştir.¹⁰

Tasavvuf’un mevzu konusundaki görüşlerini belirtirken “bunlar, şeriat ve nakil yoluyla alınmış olmasalardı bile beşerin doğru ve sıhhatli aklı onları meydana çıkarmaya kâfi gelirdi” dedikten sonra, Necip Fazıl tasavvuf konularının nakil yoluyla geldiğini belirtir. Hz. Peygamber’in bu konularda tam bilgi sahibi olduğunu ispat etmek için “öncekilerin ve sonrakilerin ilmi bana öğretildi” hadisini nakleder. Bu görüşünü kuvvetlendirmek ve sunduğu delilin sağlam olduğunu bildirmek için de naklettiği hadisin sahih olduğunu söyler.¹¹ Bazen de kıymetini ortaya koymak için hadisin yer aldığı kaynak ve müellife dikkat çeker. “Taberâni’nin rivayet ettiği”..., “Ebu Davud’un haberiyle sabittir” gibi ifadeler kullanır.¹²

d. Necip Fazıl’a Göre Mevzu Hadis

Mevzu hadisler meselesinde de müellif görüşünü beyan etmiş ve şu bilgilere yer vermiştir; “Benim ağzımdan söz uyduranın yeri ateştir” hadisi usulcülerini titiz ölçüler koymaya

⁴ NF, *Nur Harmanı*, s. 6.

⁵ NF, *Nur Harmanı*, s. 9.

⁶ Necip Fazıl’ın Kur’an-ı Kerim’den iktibasları için bkz., Mahmut Öztürk, “Necip Fazıl Kısakürek’in *Esselam* Adlı Kitabında Kur’anî Telmihle ve İktibaslar”, *İstem*, Yıl: 10, Sayı: 20, 2012, s. 131-154.

⁷ NF, *Nur Harmanı*, s. 11.

⁸ Bkz. Yücel, *Hadis Usulü*, s. 131; Çakan, *Hadis Usulü*, s. 98-105.

⁹ NF, *Nur Harmanı*, s. 13.

¹⁰ NF, *Nur Harmanı*, s.14.

¹¹ NF, *Tasavvuf Bahçeleri*, s. 22

¹² NF, *Tasavvuf Bahçeleri*, s. 23.

sevk etmiştir. Hadis ve Hadis Usulü ilimlerinde saat, dakika, saniye, salise ölçülerinden daha ince ayırt edişler sınıflandırmalar vardır.”¹³ Necip Fazıl'a göre, bir takım bâtil mezhepler, Bizans ve Fars ruhlu tahrifçi ve uydurmacılar ile Yahudi ve münafıklar hadis uydurmaya yeltenmiş ancak İslam metodolojisi bunlara fırsat vermemiş, uydurulan hadisleri de ayıklamış sahih olanlarından ayırmıştır.¹⁴

e. Necip Fazıl'a Göre Hadislerin Tedvini ve Kitabeti

Kısakürek Hadislerin tedvin ve kitabeti hususunda muhaddislerin gösterdiği titizliği de şu kelimelerle ifade etmiştir; “Hadis toplayıcıları, ilmi usüllerle yan yana, ahlaki şartlara da o kadar dikkat ettiler ki, Mekke'yle Buhara arasındaki mesafeyi tek hadis telakkisi için icabında yaya yürüdüler. Hadisi bilen adamı tarlasında buldular ve bir de baktılar ki, bu adam nasılsa boşanmış atını tutmak için boş bir yem torbası kullanmakta. Atına boş yem torbası gösterip onu kandırmaya çalışmakta. Bu manzarayı görünce; “ben, zaruretle de olsa atını aldatandan hadis telakki etmem” dediler ve aynı yolu yine yaya yürümek üzere döndüler.”¹⁵

Hadis usülcüleri arasında, “Men kezebe hadisi” olarak bilinen yukarıdaki mezkûr rivayet sıhhat değeri bakımından hadislerin en üstün olanına, yani lafzi mütevâtıra örnek olarak gösterilmektedir. Bu hadisi zikretmekle Necip Fazıl sahih hadislerin önemi konusunda varit olan en güzel örneği ve en sağlam delili sunmuştur.

Müellif hadisin iki unsurdan biri olan senet konusuna da yer vermiştir. O senedi şöyle tarif etmiştir; “Hadis, mutlaka son rivayet eden şahıstan ilk haberi veren sahabiye kadar en emin bağlantılarla zincirli olacaktır. Bu bağlantıların ismi senettir.”¹⁶

Kısakürek en çok rivayette bulunan sahibinin 5374 hadis ile Ebu Hureyre olduğunu bildirmiş, Ebu Hureyre'den en az sekizyüz kişinin hadis naklettiği bilgisine yer vermiştir.¹⁷

f. Necip Fazıl'a Göre Hadis Tercihi

Müellif bir eserinde hadislerin sıhhat ve subûtu ile ilgili bilgileri dış bilgi ve kabuk olarak ifade etmiş ve hadislerin bu yönü ile uğraşmayacağını, sadece ruhları aydınlatan kısmı ile ilgileneceğini bildirmiştir.¹⁸ Necip Fazıl'ın bu ifadesinden anlaşıldığına göre o anlam bakımından topluma faydalı, ruhları aydınlatan ve hadis olarak da bilinen rivayetleri zikredecek, ele aldığı hadisleri bir münekkit muhaddis gibi senet ve metin açısından tenkide tabi tutmayacaktır. Nitekim o bu görüşüne uygun hareket etmiş, hadis olarak bilinen rivayetleri incelemeye gerek duymadan kaydetmiştir. Bu yüzden de onun eserlerinde zaman zaman zayıf ve uydurma hadislere rastlanmaktadır.

2. Necip Fazıl'ın Hadis Şerhçiliği

Necip Fazıl hadislerde geçen kelimelerin Türkçe karşılığını yazarken yahut onları açıklarken orijinal kelimelerin aslına sadık kalmakla birlikte açıklayıcı başka kelimeler de ilave ederek hadisleri şerh etmiştir.

¹³ NF, *Nur Harmanı*, s. 11.

¹⁴ NF, *Nur Harmanı*, s. 13.

¹⁵ NF, *Nur Harmanı*, s. 12.

¹⁶ NF, *Nur Harmanı*, s. 12.

¹⁷ NF, *Çöle İnen Nur*, s. 398.

¹⁸ NF, *Nur Harmanı*, s. 13.

Örneğin, “ubudiyet” kavramını açıklarken Necip Fazıl ; : *مَلَّظَ يَفِ لَلَا مُهَلِّظِي دُعْبَسَ* / *Hiçbir gölgenin bulunmadığı Mahşerin dehşetli gününde yedi sınıf Allahın gölgesinde gölgelenecektir*¹⁹ hadisinde geçen yedi sınıf insanı kendi yorumlarını katarak şu şekilde açıklamıştır.

1. Adaletten başka gayesi olmayan hakim... / *لِدَاعِلَا مُإِمِلَا*
2. Allah'a kulluk ve itaatle yetişen genç... / *هَبَّرَ دَدَابَعِ يَفِ أَشَنَ بَأَشَوَ*
3. Çıkarken, tekrar mescide dönmek azmiyle çıkan, kalbi daima mescidi arzulayan ve ona bağlı kalan, hakiki manasıyla namaz tutkunu insan... / *دِجَاسَمَلَا يَفِ قَلَّعُمُ هُبَلَقَ لُجُرَوَ*
4. Allah yolunda sevişmek gayesi etrafında toplanıp dağılan dostlar... / *يَفِ ابَّاحَتَ نَالُجُرَوَ هِيَلَعِ اقَرَفَتَوَ هِيَلَعِ اعْمَتَجَا هِلَلَا*
5. Kimsesiz, تنها yerlerde gözyaşı dökerek Allah'ı ananlar... / *هَائِلَاخَ هَلَّلَا رَكَدَ لُجُرَوَ هَائِلَاخَ تَضَّافَفَ*
6. Güzel ve şuh bir kadının kendisini arzulayıp visaline davet etmesine rağmen esrar ve gizlilikler âleminde hicap duyup-korkan ve bu daveti reddeden takva sahibi kişiler... / *لُجُرَوَ هَلَّلَا فَاخَا نَالَاقَفَ لَامَجَوَ بِيصِنَمَ تَادَا هَائِلَاخَ هُبَلَطَ*
7. Sadaka verirken sağ elinin verdiğini, sol elinin bilmesini istemeyen , yani yaptığı iyiliği gizleyen ihsan sahibi kişiler... / *هُنُيْمِي قُفِنْتُ امَّ هَلَّامَشَ مَلَّعَتَ آلَ يَتَّحَ يَفَخَا قَدَّصَتَ لُجُرَوَ*

Buhari'nin kaydettiği; “مُلَّعَلَا تَبْتُيَوَ ، لُهُجَلَا تَبْتُيَوَ ، مُلَّعَلَا عَفَرِي نَأَ عَسَلَا طَارَشَا نَمَ نَأَ ، اَنْزَلَا رَهْطِيَوَ / İlmin kaldırılması, cehaletin yerleşmesi, içki içilmesi ve zinanın açıktan yapılması kıyametin alametlerindedir” şeklindeki hadis-i şerifi müellif manzum olarak şu lafızlarla ifade etmiştir: “Kıyametten alamet: Küfür ilmi süpürür, cahil yerleşir, şarap taşar, zina köpürür...”²⁰

II. Necip Fazıl'ın Kaydettiği Hadislerin Sıhhati

Tespitlerimize göre onun kaleme aldığı eserlerin büyük bir bölümü, tek parti iktidarının laiklik kisvesi altında 1924-1950 yılları arasında sürdürdüğü dinsizleştirme politikası akabinde, halkın cahil bırakıldığı bu nedenle de ahlaki yozlaşmanın en üst seviyede olduğu dönemlere denk düşmektedir.²¹ Dini okulların kapatıldığı, Kur'an eğitiminin yasaklandığı, ezanların Türkçe okunduğu, camilerin satıldığı, din adamlarının asıldığı bu dönemleri yaşamış olan Necip Fazıl, bu yasakçı zihniyete karşı büyük bir fikrî mücadele başlatmış ve pek çok eserini bu din karşıtlarına karşı yazmıştır. Müellif neredeyse tüm eserlerinde şu veya bu şekilde, fikirlerini desteklemek veya kuvvetlendirmek, muhaliflerin fikirlerini ise çürütmek için hadislere müracaat etmiştir. Dolayısıyla onun zikrettiği hadisler daha çok güncel, hayatın içinde ve halkın dilinde dolaşan ahlakla ilgili rivayetlerden oluşmaktadır. Müellifin yer verdiği bu hadisler içerisinde zayıf ve mevzu olanlar da vardır. Mana olarak doğru olsa da senet bakımından alimlerin zayıf ve mevzu olarak değerlendirdiği bu rivayetlerden bazı örnekler sunmanın faydalı olacağı kanaatindeyim.

a. Zayıf ve Mevzu Hadisler

¹⁹ Buhari, *Ezan* 36; *Zekat* 16; *Rikak* 24; *Hudud* 19; Müslim, *Zekat* 91; Tirmizi, *Zühd* 53; Nesâi, *Kudât*, 2

²⁰ NF, *Esselam*, s. 119.

²¹ Öcal, Mustafa, *Türkiye'de Din Eğitimi*, s. 148-156

Bu bölümde Necip Fazıl'ın eserlerinde rastlanılan bazı zayıf ve uydurma hadislere dikkat çekilecek ve bu hadislerin sıhhat değeri üzerinde durulacaktır.

Kısakürek, bir tiyatro eserinde, İbrahim Ethem'in konuşturulduğu bir sahnede şunları söylüyor; “Dinimiz dünya ahiretin tarlası demiyor mu? Efendimiz: “Hiç ölmeyecek gibi dünya, hemen ölecek gibi âhiret.” buyurmuyor mu?²² İfadelerini kullanmaktadır. Müellif burada; “لمعاً / أدغ وتومت كنأك كترخال لمعواو أدبأ شيعت كنأك كاي نذل / Hiç ölmeyecekmişsin gibi dünya, yarın ölecekmişsin gibi ahiret için çalış.” sözünü Hz. Peygamber'e nispet ederek, hadis diye kullanıyor. Bir başka eserinde müellif, aynı ifadeyi yine hadis olarak değerlendirip; “Bundan muazzam hikmet söylenemez” diyor.²³ Oysa bu söz ilk olarak İbn Kuteybe (ö. 276)'nin “*Ğaribu'l-Hadis*”²⁴ isimli eserinde Abdullah b. Amr b. As'ın sözü olarak yer almış, daha sonra da hadis olarak halkın dilinde şöhret bulmuştur. Hiçbir sahih hadis kitabında bulamadığımız bu söz, toplumun dilinde dolaşan kelam-ı kibar türünden bir ifade olarak kabul edilmelidir.²⁵

Müellif, Tasavvuf ilminde önemli yeri olan “veli” kavramını Kur'an ve sahih sünnette geçtiği şekliyle değil, toplumda kabul gördüğü anlamı ile değerlendirmiştir. Veli kulların vasıflarını bildirirken Kutsî hadis diyerek; “Dostlarım benim kubbemin altındadır, benden başkası onları kimse bilemez.” ifadesine yer vermiştir. Hadis kaynaklarında yer almayan bu sözün tasavvuf kitaplarından iktibas edildiği anlaşılmaktadır.²⁶

Yine tasavvufun önemli kavramlarından biri olan “Ricâlu'l-gayb” konusunda Necip Fazıl'ın zikrettiği rivayet te tartışmalıdır. Söz konusu rivayette Necip Fazıl'ın kaydettiği şekliyle Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur. “Allah'ın yarattıkları arasında üç yüz kişi vardır ki onların kalpleri Âdem'in kalbi üzeredir. Onlardan kırkı vardır ki, kalpleri Musa'nın kalbi, yedisi var ki kalpleri İbrahim'in kalbi, beşi var ki; kalpleri Cibril'in kalbi, üçü var ki kalpleri yine İbrahim'in kalbi, biri var ki; kalbi İsrâfil'in kalbi üzeredir. Ne zaman onlardan biri ölürse, Allah onun yerine halktan birini yerleştirir. Allah onlarla bu ümmetten belayı kaldırır.”²⁷ Müellif'in kaydettiği rivayetin devamı şöyledir; “Bir olan öldüğünde Allah onun yerine üçlerden birini getirir. Üçlerden biri öldüğünde Allah onun yerine beşlerden birini getirir. Beşlerden biri öldüğünde, Allah onun yerine yedilerden birini getirir. Yedilerden biri öldüğünde Allah onun yerine kırklardan birini getirir. Kırklardan biri öldüğünde onun yerine üçyüzlerden birini getirir. Üçyüzlerden biri ölünce de onun yerine halktan birini getirir. Onlar vesilesiyle yaşanır ve ölünür, ağmur yağdırılır, bela def edilir.”²⁸ Abdullah b. Mes'ud tarafından rivayet edildiği söylenen bu haberin vürüt sebebi ve hadisin şerhi yine Abdullah b. Mes'ud tarafından şu şekilde bildirilmiştir.

Abdullâh b. Mes'ûd'a “Nasıl onlar vesilesiyle yaşanır ve ölünür?” diye sorulunca o, şu cevabı vermiştir: “Çünkü onlar, aziz ve celil olan Allah'tan milletlerin çoğalmasını dilerler. Onlar da çoğalırlar. Zorbaların aleyhine dua ederler, onların belleri kırılır. Yağmur yağması

²² NF, *İbrahim Ethem*, s, 12

²³ NF, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, s, 64.

²⁴ İbn Kuteybe, *Ğaribu'l-Hadis*, I. 286.

²⁵ Bkz. Es-Sehâvi, *Mekâsîdu'l-Hasene*, s, 615.

²⁶ NF, *Tasavvuf Bahçeleri*, 110.

²⁷ NF, *Tasavvuf Bahçeler*, 116, 117.

²⁸ نونوعبرأ قلخلأ يف هللو ، مدأ بلق ولع مهبولق ةئامثالثل قلخلأ يف نإ ملسو وهيلع دللا ىلص دللا لوسر لاق لاق دوعسم نبا نع دللو ، ليربج بلق ولع مهبولق ةسمخ قلخلأ يف هللو ، ميهارب! بلق ولع مهبولق قلخلأ يف ةعبس دللو ، ىسوم بلق ولع مهبولق نم هئكم دللا لدبأ دحاولا تام اذاف ، ليفارس! بلق ولع مهبولق دحاولا قلخلأ يف هللو ، لىئكيم بلق ولع مهبولق ةثالثل قلخلأ يف دللا لدبأ ةعبسل نم تام اذاو ، ةعبسل نم هئكم دللا لدبأ ةسمخلا نم تام اذاو ةسمخلا نم هئكم دللا لدبأ ةثالثل نم تام اذاو ةثالثل مهبف ، ةماعل نم هئكم دللا لدبأ ةئامثالثل نم تام اذاو ، ةئامثالثل نم هئكم دللا لدبأ نيغبرال نم تام اذاو ، نيغبرال نم هئكم ءالبل عفديو وتبنيو رطميو تيميو يحي

için dua ederler, yağmur yağdırılır. Bitkilerin bitmesini isterler, yeryüzü bitkilerini bitirir. Dua ederler, onların dualarıyla çeşitli belalar def edilir.”, “Ümmetimin her asırdaki seçkinleri beş yüz tanedir. Ebdâllar ise kırktır. Ne beş yüzler eksilir ne de kırklar...”²⁹ Bu rivayetlerde Abdalların üstün ahlaki vasıflarla donatılmış veliler oldukları, onların normal insanlardan farklı yaşadıkları, evlenme, mal-mülk, çocuk-çocuk sahibi olmaktan uzak durdukları, tam manasıyla sünneti tatbik ettikleri bildirilmiştir.³⁰

Başta mutasavvıflar olmak üzere abdal telakkisini benimseyenlerin dayanak kabul ettiği hadisler, Enes b. Mâlik, Ubâde b. Sâmit, Abdullah b. Ömer, Ali b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Mes'ûd, Avf b. Mâlik, Ebû Saîd el-Hudrî ve Muâz b. Cebel gibi sahâbîlerden rivayet edilmiştir. Önemli bir kısmı Hz. Peygamber'in sözü (merfû hadis), bazıları da Hz. Ali ve Ebû'd-Derdâ'nın sözü (mevkuf hadis) olarak nakledilen bu rivayetlerin hiçbiri, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i dışındaki güvenilir hadis mecmualarında yer almamıştır. Müsned'deki hadisler ise senedlerinde zayıf râviler bulunduğu gerekçesiyle tenkit edilmiştir. Öteki rivayetlerin yer aldığı Abdürrezzâk'ın Musannef'i, Bezzâr'ın Müsned'i, Taberânî'nin Mu'cem'leri, İbn Adî'nin el-Kâmil'i, Ebû Nuaym'ın Hilye'si, Hakîm et-Tirmizî'nin Nevâdirü'l-usûl'ü, Dârekutnî'nin Kitâbü'l-Ecvâd'ı, Sülemî'nin Sünenü's-sûfiyye'si, Deylemî'nin Müsnedü'l-firdevs'i gibi kitaplarsa, güvenilirlik bakımından başlıca dört tabakaya ayrılan kaynakların ancak üçüncü ve dördüncü tabakalarında gösterilebilmiştir. Bu sebeple söz konusu hadislerin büyük bir kısmı veya tamamı Şeybânî, İbnü'l-Cevzî, İbnü's-Salâh, İbn Teymiyye, Zehebî, İbn Hacer, es-Sehâvî gibi titiz muhaddisler ve kelâmcılar tarafından sened veya metin tenkidine tâbi tutularak reddedilmiştir.³¹

Abdal hadislerinin sıhhat derecesine kavuşmamış olması, bu telakkinin kaynağının Ehl-i sünnet dışında aranmasına yol açmıştır. Nitekim Peygamber ve ashaptan gavs, kutb, evtâd, nücebâ vb. ricâlü'l-gayba ilişkin hiçbir söz nakledilmediğini, seleften bazılarının Hz. Peygamber'den rivayet ettiği abdala dair sözün ise zayıf bir hadis olduğunu belirten İbn Teymiyye, ricâlü'l-gayb olduğu söylenen bazı insanlara -onları Allah'a ortak gösterir gibi- olağan üstü yetkiler ve güçler nisbet etmenin İslâm akîdesiyle bağdaştırılmayacağını, bu tür bir anlayışın daha çok Hristiyanların ve aşırı Şîî fırkaların akîdelerini yansıttığını belirtmektedir.³²

Necip Fazıl, hadislerde geçen ve Hızır olduğu bildirilen şahıs hakkında da teslimiyetçi bir tutum sergilemiştir. Hızır olarak geçen şahsın kim olduğu, böyle bir şahsın tarihte yaşayıp yaşamadığı ile ilgili bilgi veren hadislerin sahih olup olmadığı asırlardır tartışılmakta olan bir mevzudur.³³ Müellif bu tartışmaları bir yana bırakıp, toplumun genel anlayışına uygun olarak Hızır'ın varlığını kabul etmiş gözükmektedir.³⁴ Müellif, Tasavvuf Bahçeleri isimli kitabında Hızır'la ilgili olarak şunları kaydetmiştir; “Ebdal mertebesinden kutupluk makamına yükselenler Hz. Hızır'la buluşurlar. Hızır ve İlyas'ın hayatta olduğu yolundaki görüş Müslümanlar arasında yaygın bir anlayıştır. Pek çok müfessir, muhaddis, fâkih ve büyük sufilerden de mühim bir kısmı onların yaşadıklarına kanidirler. Onlarla karşılaşanların haddi hesabı yoktur.”³⁵ Bu bilgileri

²⁹ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 26.

³⁰ NF, *Tasavvuf Bahçeleri*, s. 117.

³¹ Uludağ, “Abdal”, *DİA*, I, 60.

³² İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sunne*, I, 21- 22.

³³ Bu konuda görüş bildiren âlimlerden biri de İbn Kayyim (ö. 751/1350) dir. Onun bu konudaki görüşleri özetle şunlardır; İçerisinde Hızır ve Hızır'ın hayatı ile ilgili bilgiler bulunan bütün hadisler uydurmadır. Şu sözler buna örnektir: “Hz. Peygamber mescitte idi. Bir ses işitti. Sahâbe sesin geldiği yere gittiler ve orada Hızır'ı gördüler.”, “Hızır ve İlyas her yıl buluşurlar.”, “Arafat'ta Cebrail, Mikail ve Hızır bir araya gelir.” Geniş bilgi için bkz. Yılmaz, Orhan, *İbn Kayyim el-Cevziyye'nin Hadis/Sünnet Anlayışı ve Metin Tenkidindeki Yeri*, s. 161-165, Ankara-2013. (Basılmamış Doktora Tezi)

³⁴ Kısakürek, *İbrahim Ethem*, s. 32.

³⁵ NF, *Tasavvuf Bahçeleri*, s. 118.

naklettikten sonra müellif, Hızır'ın yaşayıp yaşamadığı tartışmalarını dile getirmiş ve Hızır'ın öldüğünü bildirenlerin görüşlerine katılmıştır.³⁶

Necip Fazıl'ın birkaç yerde hadis olarak kaydettiği; “Günleri birbirine eşit geçen aldanmıştır.”³⁷ Şeklindeki söz temel hadis kaynaklarımızda yer almamıştır. Bazı tarih ve tefsir kitaplarında yer aldığını tespit ettiğimiz³⁸ rivayet bazı âlimler tarafından tenkit edilmiştir. Bir rivayete göre Hasan Basri rüyasında Hz. Peygamber'i görür ve ondan kendisine nasihat etmesini ister. Bunun üzerine Hz. Peygamber; “ وَهَفَّ مِمَّوِي نِمَّ ارَّشَ هُدُغَ نَاكَ نَمَّو نُبُغُمَّ وَهَفَّ هَامَّوِي يَوْتَسَا نَمَّ » / «فَلْ رِيَّخَ تَتَّوَمَلَّافَ نِاصِقُونَ يَفِ نَاكَ نَمَّو نِاصِقُونَ يَفِ وَهَفَّ مِسْفَنَ نِمَّ نِاصِقُونَ لَادَاعَتَيَّ مَلَّ نَمَّو نَوْغَلَمَّ » İki günü eşit olan aldanmıştır. Kimin yarını bugününden kötü olursa o melundur. Kim kendinde olan eksikliği gidermezse o noksandır. Kim noksan olursa ölüm onun için daha hayırlıdır.” der.³⁹ İhyâ'nın hadislerini tahrir eden İrâki de böyle bir hadisin mevcut olmadığını ifade etmiştir.⁴⁰ es-Sehavi mezkur hadisi Hz. Ali'den merfu olarak kaydetmiş ancak bu rivayetin zayıf olduğunu bildirmiştir.⁴¹

Necip Fazıl: “Ne haldeyseniz tam o hale göre/ başınızda sizi güden idare” dizeleri ile “امك / مك يلع / اوني اونوكت / Nasıl olursanız öyle idare edirsiniz.” rivayetini kaydetmiştir.⁴² Suyuti'nin munkatı olarak değerlendirdiği haber,⁴³ muteber hadis kaynaklarında mevcut değildir. Bu söz Deylemî ve Beyhaki' gibi zayıf hadisleri zikretmekte sakınca görmeyen muhaddisler tarafından kaydedilmiştir.⁴⁴

Necip Fazıl'ın *Esselam* isimli eserinde hadis diye kaydettiği “Sabır zaferdir”⁴⁵ sözü araştırmalarımıza göre hiçbir hadis kitabında yer almamıştır. İmam Gazzali *İhyâu 'Ulûmi 'd-Din* isimli eserinde sabrın çeşitlerini anlatırken “رَفْظَ رَبِّصَ نَمَّ / Sabreden zafere ulaşır” ifadesini kullanmıştır. Büyük ihtimalle *İhya'*dan iktibas ettiğini düşündüğümüz bu sözü Necip Fazıl hadis olarak algılamış ve manzum şekilde kaydetmiştir.⁴⁶

Müellif bir eserinde hadis diyerek “Güzel yüzlülerden iste gerçeği” şeklindeki bir ifadeye yer vermiştir.⁴⁷ Aynı ifadeyi bir başka eserinde; “İyilik görme umudunda iseniz onu güzel yüzlülerde arayınız” kelimeleri ile dile getirmiştir.⁴⁸ Necip Fazılın manzum olarak kaydettiği rivayetin aslı, kaynaklarda “موجولنا سرح دن ع موبل لطف فور عمل متي غتبا اذ / İyiliği aradığınızda onu güzel yüzlülerden isteyin” lafızları ile yer almıştır. Araştırmalarımıza göre bu rivayet temel hadis kaynaklarında yer almamaktadır. Mezkur rivayetin zayıf hatta uydurma bir hadis olduğu ifade edilmiştir.⁴⁹

³⁶ NF, *Tasavvuf Bahçeleri*, s, 119.

³⁷ NF, *Esselam*, s. 23; *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, s, 15; s, 64.

³⁸ İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, II. 33; Said Havva, *el-Esas fi't-Tefsîr*, XI, 6662; el-İrâki, *Age*, V, 2362.

³⁹ Ebu Nuaym el-İsbahânî, *Hilyetü'l-Evliya ve Tabakâtu'l-Asfiya*, VIII, 35.

⁴⁰ İrâki, *Age*, I, 36; V, 2362; VI, 2665.

⁴¹ Bkz. Es-Sehavi, *Mekâsîd*, I. 631; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafa*, II. 233;

⁴² NF, *Esselam*, s. 117

⁴³ Suyuti, *el-Câmi*, II. 167.

⁴⁴ Suyuti, *ed-Dürer*, I, 15; Beyhaki, *Şu'abu'l-İman*, VI, 23.

⁴⁵ NF, *Esselam*, s, 121.

⁴⁶ Manzum şekilde ifade edilen rivayetlerle ilgili değerlendirmeler için bkz. Mahmut Öztürk, “Necip Fazıl'ın Esselâm'daki Bazı Şiirlerinin İslami Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 21, Sayı: 35, Ocak-Haziran 2016, s. 53-88.

⁴⁷ NF, *Esselam*, s, 122.

⁴⁸ NF, *Nur Harmanı*, s, 164.

⁴⁹ Suyuti, *el-Cami*, I, 24; el-Münâvi, *et-Teysîr bi Şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr*, I, 111; Ali, *el Müttaki, Kenzu'l-Ummal*, VI, 516.

“Erkeğin güzelliği dilinde lisanında/ Güzel konuşan hakkın en büyük İhsanında” dizeleri yine bir hadisin meali ile başlamıştır.⁵⁰ Rivayetin aslı “ان اسلل ل لجرلا يف ل امجلا / Erkeğin güzelliği dilindedir.” lafızları ile gelen rivayetin isnadında Muhammed b. Zekeriyâ el-Ğulabî yer almıştır. Onun çok zayıf (ادج في عرض وهو) bir ravi olduğu ifade edilmiştir.⁵¹ Ali b. Huseyin'den mürsel olarak rivayet edilen haber sadece tali kaynaklarda yer almıştır.⁵² Bir rivayete göre Hz. Peygamber amcası Abbas'ı güzel kıyafetler içinde görünce tebessüm eder. Hz. Abbas bu tebessümün sebebini sorar. Hz. Peygamber de ondaki güzellik olduğunu söyler. Hz. Abbas: “Erkeğin güzelliği nedir Ya Rasülellah?” diye sorar. Hz. Peygamber “ el-lisan” diye cevap verir.⁵³ Buradaki lisandan maksadın düzgün konuşmak veya edebi ifadeler kullanmaktan ziyade, “Doğru konuşmak, hakkı söylemek” olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bu rivayetin de zayıf olduğu bildirilmiştir.⁵⁴

Necip Fazıl'ın hadis diye zikrettiği “Seyahat edin, sıhhat bulur, rızık bulursunuz”⁵⁵ ifadesi, araştırmalarımıza göre Hz. Ömer'in sözüdür. “او قزرت و اوحصرت اورفاس / Yolculuk ederseniz sıhhat bulur, rızıklanırsınız” kelimeleri ile gelen rivayet mevkuf haber niteliğindedir.⁵⁶ Mezkur rivayet mevkuf haber olmasının yanında senedinde inkitanın olması sebebiyle zayıf haber olarak değerlendirilmiştir.⁵⁷ Temel hadis kaynaklarında yer almayan rivayetin Muhammed b. Abdurrahman tarafından nakledilen mürsel bir haber olduğunu söyleyenler de vardır.⁵⁸

Müellifin pek çok eserinde hadislerin en büyüklerinden biri olarak bahsettiği; “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin”⁵⁹ sözü Hz. Peygamber'e ait merfu bir haber değildir. Araştırmalarımıza göre (اوبساحت نأ لبق مكسفنأ اوبساح) lafızları ile kayıtlı bulunan ibare temel hadis kaynaklarında yer almamıştır. Terğib ve Terhib türü kitaplarda bulunan bu sözün Hz. Ömer'e ait bir ifade olduğu söylenmiştir.⁶⁰

Müellif'in hadis olarak naklettiği diğer bir söz “ اين دلأ يف ةحارال / Rahat yok bu dünyada” şeklindeki ifadedir.⁶¹ Hiçbir kaynakta geçmeyen fakat toplumun dilinde hadis olduğu sanılan bu söz “Ant olsun biz insanı meşakkatler içerisinde yarattık.”⁶² ayetinden mülhem, kelimeleri kibar türünden bir söz olarak kabul edilmektedir.⁶³

Necip Fazıl'ın kudsi hadis diyerek kaydettiği; “Ben insanın en büyük sırrım, insan benim en büyük sırrım.”⁶⁴ rivayet araştırmalarımıza göre hiçbir hadis kitabında yer almamaktadır. İnsanın Allah nezdindeki kıymetini anlatmak için müellifin kaydettiği bu ifade İsmail Hakkı Bursevi'nin *Ruhu'l-Beyan* isimli tefsir kitabında; “ انسانن سئرسو يرسو يرسو انساننإل رس / İnsanının sırrı benim sırrımdır benim sırrım da insanın sırrıdır.” şeklinde kayıtlıdır. Mezkûr eserde kudsi hadis olduğu söylenen ve şerhi yapılan bu rivayetin senedi ve kaynağı hakkında hiçbir bilgiye yer

⁵⁰ NF, *Esselam*, s. 122.

⁵¹ es-Sehavî, *el-Mekâsîd*, I, 284.

⁵² Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 333.

⁵³ El-Münâvî, *et-Teyisir*, I, 994.

⁵⁴ El-Münâvî, *et-Teyisir*, I, 994.

⁵⁵ NF, *Esselam*, 127.

⁵⁶ Suyuti, *el-Cami*, I, 459.

⁵⁷ İbnü'l-Mülakkin, *et-Tevdih, Li Şerhi'l-Cami'is-Sahih*, XII, 272.

⁵⁸ Ali el-Müttaki, *Kenzu'l-Ummal*, VI, 701.

⁵⁹ NF, *Esselam*, 119; Bâbîâli, s. 10; Dünya Bir İnkılap Bekliyor, s. 7.

⁶⁰ Geniş bilgi için bkz., İbnü'l-Mülakkin, *et-Tevdih*, XXX, 66; Ali el-Müttaki, *Kenzu'l-Ummal*, XVI, 159; el-'Irâkî, *Tahrîcu Ehâdîsi İhya*, VI, 2431

⁶¹ NF, *Esselam*, s. 121.

⁶² Beled, 4/90.

⁶³ Dölek, *101 Hadis*, s. 191.

⁶⁴ NF, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, s. 86; *Çöle İnen Nur*, s. 133

verilmemiştir.⁶⁵

Özellikle tasavvuf kitaplarında yer alan ve sufilerin müstağni kalamadıkları (كَلَامُ الْوَالِدِ) sözü Necip Fazıl'ın kutsi hadis diyerek kaydettiği ve sıkça atıfta bulunduğu hadislerdendir.⁶⁶ “Sen olmasaydın, sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” anlamındaki ibare sadece bazı tasavvufla ilgili eserlerde ve tefsir kitaplarında bulunmaktadır.⁶⁷ Haberin “Sen olmasaydın Ey Muhammed! Ne gökyüzünü ne cenneti ne de cehennemi yarattırdım.”, “Sen olmasaydın dünya yaratılmazdı.” şeklinde farklı varyantları da vardır.⁶⁸ Muhaddislerin senet ve metin açısından incelediği ve nihayetinde uydurma saydığı bu rivayetler Hadis kitapları içinde sadece mevzu hadisleri ihtiva eden eserlerde kayıtlıdır.⁶⁹ Ayrıca her şeyin Hz. Peygamber için yaratıldığını bildiren bu ifadeler, Hz. Peygamber'in konumunu belirleyen “مَنْ لَمْ يَشْرَبْ مِنْ أَمْنِي لَقِيَ” /De ki; Ben de sizin gibi bir insanım bana vahyolunuyor⁷⁰ şeklindeki ayetler ile alemlerin niçin yaratıldığını haber veren “وَنُودِبُ غِيْلَ الْإِسْنَانِ وَنَجْلَ شُقْلَخِ أَمَوَ” / İnsanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım⁷¹ ayetine muhalif gözükmektedir.

Kısakürek pek çok rivayet nakledip bu rivayetlere istinaden Hz. Âdem yaratılmadan önce Hz. Muhammed'in Nuru'nun yaratıldığına, ilk varlığın o olduğuna bütün kalbiyle inandığını ifade etmiştir.⁷² İlk yaratılan varlığın Nur-u Muhammedi olduğu görüşü tasavvuf ilminin en temel konularından biridir. Bu, “Allah'ın ilk defa kendi nurundan Hz. Peygamber'in nurunu yarattığı, bilahare bu nurdan da peyderpey diğer varlıkları yarattığı” esasına dayanan bir nazariyedir.⁷³ Bu konuda bazı tasavvufçuların görüşlerini isnat ettikleri pek çok hadis mevcuttur. Lafızlar farklı olsa da hepsinin ortak fikri ilk yaratılan varlığın Nur-u Muhammedi olduğudur. Bu konuda en çok ihticac edilen rivayet ise “Adem toprakla su arasında iken nebi idim.” yahut “Adem ruh ile ceset arasında iken nebi idim.”⁷⁴ şeklinde varit olan haberdur. Bu rivayetler muteber hadis kaynaklarından ziyade tasavvuf kitaplarında yer almaktadır. Necip Fazıl *Çöle İnen Nur* isimli eserinde bu rivayetlerden bir kısmını zikretmek suretiyle ilk yaratılan varlığın Nur-u Muhammedi olduğu yolundaki görüşü savunmuştur.⁷⁵ Mezkûr hadislerin bir kısmı zayıf, bir kısmı uydurma çok azı da sahih kabul edilmiştir. Sahih kabul edilen rivayetlerin şerhinde hadislerde geçen yaratma” ifadesinin “taktır etme” anlamında olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in nurdan yaratıldığını bildiren hadislerin ise uydurma olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁷⁶

Necip Fazıl'ın kaydettiği ve sıhhat bakımından tenkit etmeye gerek duymadığı ilginç rivayetlerden biri de şudur; “Hz. Davud'un sesi o kadar güzeldi ki insanlar, cinler, kuşlar hatta yırtıcı hayvanlar kendinden geçerek onu dinlerdi. Hatta bir defasında Hz. Davud Zebur'dan ayetler okurken onu dinleyen dört yüz kişi dayanamayıp ölmüştür.”⁷⁷

Necip Fazıl, Bedir savaşını anlatırken sahabenin kahramanlıklarına dair bazı ilginç

⁶⁵ İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyân*, III, 6; III, 7; III, 379.

⁶⁶ NF, *Çöle İnen Nur*, s, 9, 10, 28.

⁶⁷ Bkz. Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s, 423.

⁶⁸ İbn Arabî, *el-Futuhât*, I, 55.

⁶⁹ Aclûni, *Keşfu'l-Hafa*, II, 164; Ali el-Kâri, *el-Esrar*, s, 288; İbnu'l-Cevzi, *el-Mevdu'ât*, I, 289; Suyuti *el-Leâli*, I, 271.

⁷⁰ Kehf, 18/109.

⁷¹ Zariyat, 51/56.

⁷² NF, *Çöle İnen Nur*, s, 10-28.

⁷³ Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s, 411

⁷⁴ İbn Arabî, *el-Futuhât*, I, 372.

⁷⁵ NF, *Çöle İnen Nur*, s, 21-29.

⁷⁶ Hadislerin tenkidi ve değerlendirmesi için bkz. Uysal, *Age*, s, 422-428

⁷⁷ NF, *Tasavvuf Bahçeleri*, s, 90.

olaylar kaydetmiştir. Güvenilir kaynaklarda yer almayan bu olaylardan biri de Hz. Ukkâşe ile ilgilidir. Müellifin anlattığına göre Hz. Ukkâşe o kadar şiddetli savaşır ki elindeki kılıç kırılır. Resulullah'a koşup elindeki kırık kabzayı gösterir. Allah'ın elçisi elindeki değneği Ukkâşe'ye verir ve "git bunula savaş" der. Ukkâşe Resulullah'ın verdiği sopa ile tekrar savaş meydanına iner ve savaşmaya başlar. Bir de bakar ki sopa eşi benzeri görülmemiş bir kılıca dönüşmüştür. Ukkâşe sonraki bütün savaşlarda bu esrarlı kılıcı kullanır.⁷⁸

Necip Fazıl'ın kaydettiğine göre Hz. Fâtıma'nın çocuklarından Seyyidetü'n-Nefise Hanım sakat (kötürüm) olan bir Hristiyan çocuğa iyileşmesi için dua eder. Onun bu duası Allah indinde karşılık bulur ve çocuk hemen yürümeye başlar. Bu duruma şahit olan anne ve baba sevinç gözyaşları döküp Müslüman olurlar.⁷⁹

Emevilerin yaptıkları zulümleri meşrulaştırmak için hadis uydurdıkları erbabınca bilinen bir husustur. Kısakürek bu rivayetlerden bazılarını tarihi gerçekleri göz ardı ederek nakletmiştir. Onun hiçbir tenkide tabi tutmadan naklettiği rivayetlerden biri de Hz. Muaviye hakkındadır. Mezkur rivayete göre bir gün Hz. Peygamber Muaviye'ye der ki, "İleride senin çocukların en zalim şekilde benin çocuklarımı öldürecekler." Muaviye: "Ne diyorsun ey Allah'ın Resülü! Öyleyse vücuda geldikçe hepsini keseyim ve neslimi kurutayım" der. Hz. Peygamber: "Hayır, Muaviye Allah'ın takdiri neyse o tecelli edecektir" diye cevap verir. Kısakürek bu rivayeti naklettikten sonra şu yorumu yapar; "Muaviye oğlu Yezid'in ne yapacağını bilseydi kahrından erir giderdi"⁸⁰

Sonuç

Araştırmalarımıza göre Necip Fazıl Kısakürek, eserlerinde pek çok hadis nakletmiştir. Hadis usulü ile ilgili verdiği bilgilere bakılırsa onun Hadis ilmi konusunda hatırı sayılır bir bilgi birikimine sahip olduğu söylenebilir. Hatta o, Hadis usulü ilminde önemli bir yeri olan sahih ve sakîm hadis konusunda bazı tespitlerde bulunmuş, bazı İslam düşmanlarının dine zarar vermek için hadis uydurduğunu, buna karşın İslam metodolojisinin onlara fırsat vermediğini ve onların uydurdıkları rivayetleri sahihlerden ayırmak suretiyle önemli bir iş başardığını ifade etmiştir.

Bu ifadeleri ile müellif, her ne kadar mevzu hadis konusunda önemli bir hususa dikkat çekmiş olsa da bu hassasiyetini pratikte gösterememiştir. Müellif eserlerinde pek çok zayıf hatta mevzu hadise yer vermiş, sahih hadisleri ihtiva eden kaynaklar yerine zayıf ve uydurma rivayetlerin yer aldığı tali kaynaklardan istifade etme yoluna gitmiştir.

Tespitlerimize göre Necip Fazıl, daha çok tasavvuf ve ahlak kitaplarından beslenmiştir. Hz. Peygamber'e nispet edilen sözleri sahih kabul edip herhangi bir değerlendirmeye tabi tutmadan kaydetmiştir. Gerçekte münekkit bir kimliğe sahip olmasına rağmen, tasavvufi eserlerdeki hadisleri tercih edip onlarla amel etmesi müellifin mürit olmasından kaynaklanan bir tutum olmalıdır. Şeyhu'l-Ekber, Kutb, Kutbu'l-Kutb ve Müceddid olarak gördüğü ve her fırsatta kendilerine mürit olduğunu ifade ettiği İbn Arabi, İmam Rabbani⁸¹ ve Abdü'l-Hakim Arvasi gibi şahısların kullandığı hadisleri Necip Fazıl'ın tenkit etmesi, zayıf veya mevzu görmesi müritlik adabı ile bağdaşmazdı.

⁷⁸ NF, *Çöle İnen Nur*, s. 304.

⁷⁹ NF, *Çöle İnen Nur*, s. 323.

⁸⁰ NF, *Çöle İnen Nur*, s. 478.

⁸¹ Müellif İmam-ı Rabbani için "ikinci binin yenileyicisi ve Sahabilerden sonra ümmetin en büyük ferdi" ifadelerini kullanmıştır. Bkz., *Çöle İnen Nur*, s. 522.

Necip Fazıl'ın rivayetlere karşı bu teslimiyetçi yaklaşımının mürit olmasının dışında başka sebepleri de vardır. Bize göre hadis tenkidinden uzak durmasının en önemli sebeplerinden biri onun yaşadığı yıllarda iktidarı elinde bulunduran politikacılar ve onlara destek veren bir kesimin İslam'a ve Müslümanlara karşı takındığı negatif tutumlardır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde tek parti dönemi olarak bilinen o yıllar İslami değerlerin hafife alındığı ve Müslümanlara şiddetli baskıların uygulandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Necip Fazıl ömrünün büyük bölümünü bu zalim yöneticiler, komünizmi savunan entelektüeller ve dinsizliği aşıl原因an ateistlere karşı mücadele ederek geçirmiştir. O, toplumu özellikle de gençleri dönemin zararlı ve tehlikeli akımlarına karşı uyarmayı, onları dini değerler hususunda bilinçlendirmeyi en önemli vazife olarak görmüştür. Kısakürek, komünizm ve ateizm ile mücadele ederken bin dörtyüz yıllık İslam Medeniyetini ve o medeniyetin en önemli unsuru olan Kur'an ve Sünneti her haliyle savunmak zorunda kalmıştır. Nitekim o, İslam'ı savunmak ve siyasi baskıları bertaraf etmek için yazdığı yazılardan dolayı defaatle hapse girmiş, uzun yıllar hapislerde zindan hayatı yaşamıştır. Necip Fazıl din karşıtları ile mücadele ederken daha çok, kendi deyimiyle "kabukla" yani hadislerin sıhhat durumuyla değil mana ve mefhumla uğraşmamıştır. Bu yüzden de o, müracaat ettiği hadislerin sıhhati ve kaynakları konusunda hassas davranmamıştır. Onun müracaat ettiği gerek vaaz, gerekse tasavvuf türü eserler muhaddisler nezdinde sahih hadisleri ihtiva etme bakımından muteber sayılmayan kaynaklardır.

Müellif *Esselam* ve *Nur Harmanı* olarak isimlendirdiği kitaplarında beş yüzden fazla rivayete yer vermiştir. Bu rivayetlerin ekserisi Suyuti'nin *Camii's-Sağir* isimli eserinden almıştır. Onun hadis kaynağı olarak müracaat ettiği bu eser de ulema nezdinde birinci derecede muteber sayılan kaynaklar arasında yer almamıştır.

Kütüb-i Sitte veya Kütüb-i Tis'a gibi hadis kaynakları dururken, müellifin tali kaynaklara başvurmuş olması bize göre dönemin imkânları ile de ilgilidir. Yani dini eğitimin zayıf olduğu, teknolojik imkânların yetersiz olduğu, Arapça hadis kitaplarının önemli bir kısmının henüz Türkçe 'ye tercüme edilmediği, sahih ve zayıf hadis ayırımının ulema arasında revaçta olmadığı o dönemlerde, batı tarzı eğitim almış bir fikir adamının zayıf ve uydurma hadisler kullanması yadırganacak bir durum değildir.

Kaynakça

Aclûnî, İsmail b. Muhammed (ö. 1162/ 1748), *Keşfu'l-Hafâ ve Muzilu'l-İlbâ Amma'stehera mine'l-*

Ahâdisi alâ Elsineti'n-Nâs, I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.

Ali el-Kâri, Nureddin Ali b. Muhammed (ö. 1014/ 1605), *el-Esrâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevdû'a*

(*Mevdû'atu'l-Kübra*), Thk., Muhammed es-Sabbâğ, Dâru'l-Emâne Müessesetü'r-Risâle, Beyrut t.y.

Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), *el-Müsned*, Thk., Şuayb Arnavut, Müessesetü'r-Risâle, y.y., 2001.

Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kādîhân el-Müttakî el-Hindî (ö. 975/1567) *Kenzu'l-Ummal fi Süneni'l-Ekvâl ve'l-Ef'âl*, Müessesetü'r-Risâle, 5.bs, Beyrut, 1981.

Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. el-Huseyin (ö. 458/1066) *es-Sünenü'l-Kübra*, Dâru'l-Kütüb, I-XI, Thk.,

Mahmud Abdul Kadir Ata, Beyrut 1994.

.....*Şu'abu'l-İman*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyy, Beyrut, 1410.

Buhârî, Ebû Abdillâh, Muhammed b. İsmail (Ö. 256/869) *el-Camiu's-Sahih*, Dâru İbn Kesir Yay.,3. bs, I-VI, Beyrut, 1987.

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Usülü*, MÜİF Yay., 35. bs., İstanbul 2014.

Dölek, Adem, Arslan Abdullah, *101 Hadis*, Kitap Dünyası Yay., İstanbul, 2015

es-Sehâvi, Muhammed b. Abdurrahman (ö. 902/1497), *Mekâsidü'l-Hasene*, Thk,

Muhammed Osman, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1. bs., Beyrut, 1985

Ebu Nuaym el-İsbahânî, (ö. 430/1038), *Hilyetü'l-Evliya ve Tabakâtu'l-Asfiya*, I-X, Mısır, 1974.

Suyûtî, Celâlu'd-Dîn, Abdurrahman b. Ebi Bekr (ö. 911/ 1505), *el-Leâli'l-Mesnû'a fi'l-Ehâdisi'l-Mevdû'a*, I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1983.

.....*El-Câmi'u's-Sağîr fi Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, I-II, Beyrut, 1990.

.....*ed-Dureru'l-Muntessire fi Ehâdisi'l Muştehire*, Thk., Mahmud Abdulkadir Ata, Dâru'l-İ'tisam,

Kahire, 1987

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim (ö. 276/ 889) *Ğarîbu'l-Hadis*, Thk. Abdullah el-

Cubûrî, Matbaatu'l-'Anî, Bağdat 1397.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezid, el-Kazvinî (ö. 273/887), *es-Sunen*, Thk, Şuayb Arnavut, Dâru Risâleti'l-

Alemiyye, I-V, 1. bs., Riyad, 2009.

Uysal, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Ensar Yay., İstanbul 2012.

Uludağ, Süleyman, "Abdal", *DİA*, I, 60.

el-İrâkî, Ebû'l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân el-İrâkî (ö. 806/1404) *Tahrîcu*

Ehâdisi İhyâu Ulûmi'd-Dîn, Dâru'l-Âsime, 1.bs., I-VII, Riyad, 1987.

İbn Teymiyye, Ahmed b. Abdulhalim b. Abdusselam (ö. 728/ 1327) *Minhâcu's-Sunne*, Thk. M. Reşad

- Salim, Dâru'l-Kitâbi'l-İslam, I- IX, y.y. 1986,
- İbnü'l-Cevzi, Ebû'l-Ferec Abdurrahman (ö. 597/ 1200), *el-Mevdû'ât*, Thk., Abdurrahman Muhammed
- Osman, el-Mektebetü's-Selefiyye Yay., I-III, Medine, 1968.
- İbnü'l-Mülakkin, Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b.Ahmed el-Ensârî el-Mısırî (ö. 804/1401), *Et-Tevdih*,
- Li Şerhi'l-Cami'i's-Sahih*, Dâru'n-Nevâdir, I-XXXVI, Şam, 2008.
- İsmail Hakkı Bursevi (ö. 1137/1725) *Tefsîru Ruhû'l-Beyan*, I-X , Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, ts.
- İbnü'l- Arabi, Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî et-Tâî el-Hâtimî (ö. 638/1240), *el-*
- Futûhatu'l-Mekkye*, Mektebetü'l-Arabiyye, Thk., Osman Yahya, Mısır, 1985.
- Kısakürek, Necip Fazıl (ö. 1983), *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yay., 56. bs., İstanbul, 2016.
-*Nur Harmanı*, Büyük Doğu Yay., 12.bs., İstanbul 2013.
-*Tasavvuf Bahçeleri*, Büyük Doğu Yay., 9.bs., İstanbul, 2007
-*Esselam*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1997.
-*İslam Tasavvufu*, Büyük Doğu, 4.bs., İstanbul, 1991.
-*İbrahim Ethem*, Büyük Doğu Yay., 11. bs., İstanbul, 2007.
-*Bâbîâli*, Büyük Doğu Yay, 4.bs., İstanbul, 1990.
-*Dünya bir İnkılap Bekliyor*, Büyük Doğu Yay., 3.bs., İstanbul, 1993.
-*Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, Büyük Doğu Yay., 4.bs., İstanbul, 1993.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn b. Haccac (ö. 261/875) *el-Câmiu's-Sahih*, I-V, Thk, Muhammed Fuad Abdalbaki,
- Dâru İhya, Beyrut, ts.
- Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, (ö. 303/915) *es-Sunen*, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Thk.,
- Abdülğaffar Süleyman, I-VI, Beyrut, 1991.
- Öcal, Mustafa, *Türkiye'de Din Eğitimi*, Dergâh Yay, İstanbul, 2015.
- Öztürk, Mahmut, “Necip Fazıl'ın *Esselam*'daki Bazı Şiirlerinin İslami Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 21, Sayı: 35, Ocak-Haziran 2016.

..... “Necip Fazıl Kısakürek’in *Esselam* Adlı Kitabında Kur’anî Telmihle ve İktibaslar”,
İstem, Yıl: 10, Sayı: 20, 2012.

Said Havva (ö. 1989), *el-Esas fi't-Tefsir*, Dâru's-Selam, I-XI, 6. Bsk., Kahire 1424.

Yılmaz, Orhan, *İbn Kayyim el-Cevziyye'nin Hadis/Sünnet Anlayışı ve Metin Tenkidindeki Yeri*,
(Basılmamış Doktora Tezi) Ankara-2013.

Yücel, Ahmet, *Hadis Usülü*, MÜİFV Yay., İstanbul, 2013.

Zeynüddin el-Münâvi, Muhammed Abdürraûf (ö. 1031/1622) *et-Teysîr bi Şerhi'l-Câmi'i's-*
Sağîr, Mektebetü'l-İmam Şafi', 3.bsk, I-II, Riyad, 1998.

NECİP FAZIL'IN ŞİİRLERİNDE DİNİ KAYNAKLARDAN YARARLANMASI ESSELAM ÖRNEĞİ

Mahmut ÖZTÜRK¹

1. Giriş

Bireyin olduğu her yerde din bir olgu olarak var olmaya devam eder. Dinin kültürel unsurlar arasında zikredilmesi, birey ve toplumla olan sıkı ilişkisinden kaynaklanır. Din, diğer kültürel unsurlar içinde belli düzeylerde ayrı ayrı varlığını sürdürür. Diğer bir ifadeyle, din; san'at, ahlak, hukuk, örf ve âdetlerin her birini ayrı ayrı ve farklı güçlerde etkileme özelliğine sahiptir. Dinî yaşantıların, ritüellerin, duygu ve söylemlerin ülkeden ülkeye değişiklik göstermesinden hareketle, kültürel unsurların da bu açılardan dini etkilediğini söyleyebiliriz.

İslâm dini hayatın hemen her alanına hitap ettiği için Müslüman toplumlarda dinin etkisini yakından izleme imkânına sahibiz. Bu etkilerin kolaylıkla izlenebileceği alanlardan birisi de edebiyattır. Ali Yılmaz'ın tespit ve değerlendirmelerine göre İslâmiyet'in kabulünden sonra gelişen Türk edebiyatını esas etkileyen ve şekillendiren unsur İslâm dinidir. Bu dönemde Türk Edebiyatı'nın konuları tamamen dini mahiyet almış ve İslâmi bilgilerle donanmıştır.² Türk Edebiyatının etkilendiği dini kaynakların başında Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler yer almaktadır. Divan edebiyatında şairler bu iki kaynaktan telmih ve iktibas yoluyla çokça faydalanmışlardır. Banarlı, "Bu edebiyatın ilim ve fikir kaynağı başlangıçta tamamıyla Kur'an'dır. Devrin ilim ve tefekkür hayatı da esasen aynı kaynaktan nemalanmıştır." diyerek bu ilişkinin ne kadar güçlü olduğunu belirtmektedir.³ Ahmet Mermer ise birtakım şekil ve türlerine kadar hemen her anlamda klasik Türk edebiyatının temel kaynağının Kur'an-ı Kerim olduğunu ifade edip bu edebiyatın diğer önemli kaynakları olarak sıraladığı hadis, peygamberler tarihi ve tasavvufun da Kur'an-ı Kerim kaynaklı olduğuna dikkat çekmiştir. Klasik Türk edebiyatının estetik yapısı sayılan belâgat ve edebî sanatların temelini de Kur'an-ı Kerim olduğunu söyleyip dinî olmayan konularda dahi Kur'an'ın izlerinin bulunduğunu belirtmiştir.⁴ Agâh Sırrı Levend, edebiyatımızın İslâmiyet'le olan irtibatını şu sözlerle ortaya koyar: "Ümmet Çağı Türk Edebiyatı İslâm dininin ortaya koyduğu hükümlere dayanır. Eski metinlerde hemen hiçbir sayfa yoktur ki, içinde Kur'an'dan bir ayet, Peygamber hadisinden bir cümle bulunmasın ve düşünceler bunlara bağlanmış olmasın. Tefsir, kelim, fıkıh gibi İslâmi bilimler kültürün dayanağıdır. İman ve itikad toplumun başlıca özelliği olarak göze çarpar. Tasavvuf bir felsefe sistemi olarak bütün edebiyatı kaplamıştır."⁵

Toplumların dini bağlılıklarında yaşanabilen değişim, din-edebiyat ilişkisinde de gözlenir. Edebiyatımızda da uzunca bir süre din (inanç), hayatın olduğu gibi bütün metinlerin de altında temel bir yönetici ve belirleyici olduğundan o zamanlarda "şiiğimizde din" gibi bir

¹ Yrd.Doç.Dr., Harran Üniversitesi Öğretim Üyesi, mahmutozturk@harran.edu.tr.

² Yılmaz Ali, "İslâmi Dönem Türk Edebiyatının kaynakları", *Türk-İslâm Edebiyatı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, ss. 117-141, s. 119-12.

³ Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, I, 102.

⁴ Taş, Bünyamin, "Klasik Türk Edebiyatında Manzum Tefsir", *International Journal of Social Science* Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2977> Number: 37, p. 101-121, Autumn I 2015103, s. 102.

⁵ Levend, Sırrı Agâh, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 24

meselenin tartışılması herhalde çok abes görünmüşken 19. yüzyılla birlikte Osmanlı hayatının kimi temel yapıcı güçlerine ilişkin ortaya çıkan şüpheden din de payına düşeni almış; farklı disiplinlerde olduğu gibi sanat ve edebiyat planında da din, modernizmin yani akılcı ve pozitivist bir anlayış için üzerinde durulması, hesaplaşılması gereken ciddi bir mesele olarak görülmüştür.⁶ Tanzimat'la birlikte batılı değerler, düşünceler ve bilgilerle birlikte gelişen yeni estetik zevk ve anlayış topluma egemen olmaya başlamıştır.⁷ “Bazı aydınlarımızda da geri kalışımızın sorumlusu olarak İslâm dini gösterilmiştir. Aydınlarımızın çoğu 19. yüzyılda bir medeniyet krizinin içine girmiş ve bu durumları yaşamıştır. Yüzyıllardır yaşanmış, alışılmış, üstünlüğü kabul edilmiş değerler âdeta birtakım saldırılara uğramıştır. Özellikle Batı'da başlayıp gelişen ve esintileri bize de gelen dinin, yani İslâmiyet'in gelişmeye mâni olduğu anlayışı birçok aydını düşündürmüş ve bir kriz yaşanmasına sebep olmuştur. Batı'da gelişen materyalizm/pozitivizm bu krizi daha da büyütüştür. İstanbul'un özellikle Beyoğlu penceresinden gelen Batılı yaşayış şekli ailelerin içine kadar girerek krizin derinleşmesine sebep olmuştur.”⁸

Şüphesiz her dönemde samimi olarak dini değerlere saygılı olan sorunu İslâm'da değil, Müslümanların kimi davranışlarında arayan, Ahmet Mithat Efendi gibi haksız saldırılara karşı İslâmiyet'i savunan müelliflerimiz de eksik olmamıştır.⁹ Mehmet Akif Ersoy da şiirlerinde dine lakayt ve muarız tutumları şiddetle eleştirenler arasındadır. Yine M. Akif'e göre bu aydınlar sadece İslâm dinini tanımamak cehaletiyle kalmamakta, çok hayran oldukları Avrupa'yı dahi tanıyamamaktadırlar. Onlar, Avrupalıları dinden imandan uzak, zannediyorlar. Oysa onlar Müslümanlara yakıştırmadıkları dindarlığı, kendi dinleri söz konusu olduğunda fazilet saymaktadırlar. Akif'e göre insafi elden bırakan bazıları da ilerlemeyi, İslâm dinini terk etme şartına bağlayabiliyorlar. Böylelerine Akif'in şu mısralardan başka vereceği sözlü bir cevap yoktur:¹⁰

*Hele i'lanı zamanında şu mel'un harbin
“Bize efkâr-ı umumiyyesi lazım Garb'in
O da Allah'ı bırakmakla olur” herzesini
Halka iman gibi telkin ile dinin sesini
Susturan aptalın idrakine bol bol tükürün!...¹¹*

Akif'in eleştirdiği bu kişilerin görüşlerinin sosyolojik bir karşılığı olmadığı ortadadır. Din gömlek değişir gibi değiştirilebilecek bir aksesuar değildir. İstenmesi halinde bile din değiştirmek –kabuk değiştirmek gibi- uzun ve meşakkatli bir sürece yayılmak zorundadır. Örneğin Türklerin İslâmiyet'i kabul etmeleri eski Türk edebiyatının milli üslup ve karakterini yok etmiş değildir.¹² Bu sosyolojik gerçeğe rağmen dine müdahale teşebbüsleri her dönemde var olmaya devam etmiştir. İssı'nın değerlendirmelerine göre “*Dinin insan varlığı ve hayat için vazgeçilmez olduğu vurgusu, daha saf bir şekilde ortaya konulmak içirt Necip Fazıl'ın*

⁶ İssı, A. Cüneyt, “Çağdaş Türk Şiirinde Din”, *VI. Dini Yayınlar Kongresi -İslâm, Sanat ve Estetik-* (29-30 Kasım-01 Aralık 2013 / İstanbul), 2014, s. 289-292, s.289.

⁷ Kemikli, Bilal, *Türk İslâm Edebiyatı*, Emin Yayınları, Bursa, 2011, s. 19.

⁸ Timur, Kemal, “Tanzimat Dönemi Türk Romanında Din Duygusu ve İnançlar”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları*, 2009, cilt: IV, sayı: 1-II (B), s. 2089-2125, s. 2096.

⁹ Geniş bilgi için bakınız: Patacı, Bilal, “Ahmed Midhat Efendi'nin Müdâfaa Adlı Eserinin Mukaddimesi”, *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 2012, cilt: IX, sayı: 1, s. 179-187.

¹⁰ Öztürk, Mahmut, “Mehmed Âkif'in İctimai Tefsir Yorumları: Hakkın Sesleri Örneği” *80 Yıl Sonra Mehmed Âkif Ersoy*, TYB Yayınları, Ankara, 2017, ss. 79-101, s. 88.

¹¹ Ersoy, Mehmed Akif, “Hakkın Sesleri” *Safahat*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2008, s.222.

¹² Kemikli, *Türk İslâm Edebiyatı*, s. 17.

gelmesi gerekecektir. Bu anlamda, farklı bir söylem ve duyarlılık içirt bile olsa o, aradaki zaman mesafesine pek çok izin iyice belirsizleştiği bir ortamda da olsa, Mehmet Akif'e mirasçı bir şair olarak o görünmektedir. Allah'a ulaşmayı sanatının ve yaşamının nihai hedefi yapan Necip Fazıl, ölüm, namaz, Hz. Peygamber vb. hususları şiirlerinde işlemek suretiyle hem küllenen bir dinamiği yeniden ateşlemeye hem de toplumsal yapı için bu dinamiğin çarklarının dönmesi gerektiğini vurgulayan şiirler yazar.”¹³

Şüphesiz Necip Fazıl gibi güçlü bir kalemin dini kaynakları referans gösteren şiir ve yazıları yazması, Kur'an-ı Kerim'den ve hadislerden doğrudan alıntılar yapması, bir anlamda Türk-İslâm edebiyatının kökleşmiş geleneğini yeni bir formda tekrar canlandırarak sürdürmesi çok anlamdır.

Kaleminden çıkan çalışmaların –birikerek büyüyen müktesebatının dışında- ayrıca ciddi bir çalışmanın ürünü olduğunu belirtmeliyiz. Çalışmamızın konusu olan *Esselam*'ı on bir yıl gibi uzun bir dönemde kaleme aldığı söylemektedir ki, hadis tercümeleriyle beraber *Çile*'ye göre küçük hacimli bir eser için oldukça yoğun bir mesai harcadığı anlaşılmaktadır. Kendisi de *Esselam*'ı “destanlık çapta bir cehdin ürünü” olarak takdim etmektedir. Hz. Peygamber'in hayatına adanan *Çöle İnen Nur* 'da ravilerin ismine yer verecek kadar detaylara inen Necip Fazıl, *Esselam* 'da bilgileri iyice süzerek şiirleştirmeyi tercih etmiştir. *Esselam* 'da sadece üç şiirde birer cümlelik açıklamalara yer vermiştir. “Kabe” adlı şiirin sonunda şiirde Ka'be'ye ait hikmetlerin İmam Rabbani hazretlerine ait olduğunu,¹⁴ “Sahabî” şiirinin son iki beytindeki ifadelerin Abdullah İbn Mübarek'e ait olduğunu,¹⁵ “Kur'an ve Hadis” şiirinde turnak içinde verilen ilk iki kısmın ayet meali, üçüncüsünün ise bir İslâm büyüğüne ait olduğunu belirtir.¹⁶

Çöle İnen Nur 'daki şu cümlesi ifadelerinin nasıl bir yapıya sahip olduğu hakkında fikir verecek niteliktedir: “Ey, Allah'ın Kur'an'da hâs ismiyle ve nidâ edatıyla bir kerecik bile hitap etmediği hayâ ve edep kaynağı!...” Necip Fazıl, bu ifadesiyle Hz. Peygamber'e övgüde bulunmakta ve bunu Hz. Peygamber'in faziletine delil olarak saymaktadır. Ciddi bir iddia olan Allah Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'de bir defa bile nida edatı kullanarak İsmiyle hitap etmediği ifadesi, doğru bir tespittir. Kur'an-ı Kerim'de dört sûrede “Muhammed”¹⁷, bir sure de de “Ahmed”¹⁸ ismi geçmekte ve hiç birisinde -Necip Fazıl'ın dediği gibi- bir hitap edatı bulunmamaktadır. Bu cümleyi kurabilmek için Kur'an-ı Kerim'de diğer peygamberlere nasıl hitap edildiğini de bilmek gerekir. Kur'an-ı Kerim'deki pek çok ayet Necip Fazıl'ın bu tespitini doğrulamaktadır. Hz. Âdem,¹⁹ Hz. Nûh,²⁰ Hz. İbrahim,²¹ Hz. Davûd,²² Hz. Zekeriya,²³ Hz. İsa²⁴ ve Hz. Musa'ya²⁵ Allah Teâlâ ismiyle ve nida edatıyla hitap ederken Hz. Peygamber' yapılan hitaplar ise espitlerimize

¹³ Issı, “Çağdaş Türk Şiirinde Din”, s. 291.

¹⁴ Kısakürek, Necip Fazıl, *Esselâm: mukaddes hayattan levhalar* Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1993. s. 47

¹⁵ Kısakürek, *Esselâm*, s.113. Söz konusu mısralar şunlardır: “En üstün Veliden daha üstündür, / Sahabî arının burnundaki toz.”

¹⁶ Kısakürek, *Esselâm*, s. 117. Söz konusu ifadeler şöyledir: “Bilinmesin isterse;/ Nerde ele geçerse / Görülür ki, bu kelâm olamaz insan işi!”

¹⁷ Âl-i İmrân, 3/144; Ahzâb, 33/40; Muhammed, 47/2; Fetih, 48/29.

¹⁸ Saf, 61/6.

¹⁹ Bakara, 2/33; Tâhâ, 20/117.

²⁰ Hûd, 11/46, 48;

²¹ Saffat, 37/104.

²² Sâd, 38/26.

²³ Meryem, 19/7;

²⁴ Âli-İmrân, 3/55; Mâide, 5/110, 116.

²⁵ A'raf, 7/144;Tâhâ, 20/11, 17, 19, 36; Neml, 27/10; Kasas, 28/30.

göre 2 yerde “Ya Eyyühe’r-Resûlü”²⁶ ve 13 yerde “Ya Eyyühe’n-Nebiyü”²⁷ şeklindedir. Necip Fazıl’ın bir ayrıcalık olarak değerlendirdiği bu husus, bazı müfessirler tarafından da paylaşılan bir görüştür.²⁸

Çalışmamızın konusu olan *Esselam*, 63 ayrı şiirden oluşmakta, adını da son şiirden almaktadır. Hz. Peygamber’in hicri takvime göre 63 yaşında vefat etmiş olması ile eserin 63 şiirden oluşması arasındaki uyum dikkatlerden kaçmamaktadır. Şiirler, Hz. Peygamber’in dünyaya gelmesinden önce gerçekleşen Fil Vakası’nın tasviri ile başlamaktadır. Kitabın başında yer alan Hz. Muhammed’in doğumu, çocukluğunda yaşadıkları, annesinin vefatı, dedesi ve amcasının yanında geçirdiği yıllar, evliliği ve peygamberlikten hemen önce meydana gelen hadiseler hacim olarak kitabın üçte birlik kısmını oluşturur. İlk vahyin tasvirine yer veren şiirlerle devam eden sayfalarda ilk Müslümanlar, çekilen sıkıntılar, Hicret, yapılan savaşlar, mucizeler, İslâmi emir ve yasaklarla ilgili şiirler sıralanır. 53.-59. numaralı şiirler 101 adet hadis mealinden oluşmaktadır. Hadis meallerini beyitler halinde yazan şair, konu bütünlüğü içinde, bunları bir araya getirerek bölümün içeriğini ifade eden kavramsal başlıklarla bu çevirileri sunar. Bundan sonra Veda Haccı, Hz. Peygamberin hastalığı ve vefatı ile ilgili üç şiir yer alır. Kitapta yer alan ilk şiir, Tarih; son şiir, Esselam adını taşımaktadır.²⁹

2. Esselam ve Kur’ân

Hz. Peygamber’le ilgili eser veren şairlerin söz birliği etmişçesine dillendirdikleri husus O’nu hakkıyla anlatamayacakları korkusudur. Bunun nedeni O’nu en güzel şekilde Allah Teâlâ’nın övmüş olmasıdır. “*Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.*”³⁰ âyetine şairler çok sık başvurmuşlardır. Bunun dışında da Kur’ân-ı Kerim’deki pek çok âyet şiirlere konu olmuştur. Özellikle Divan Edebiyatı’nda görülen Kur’ân-ı Kerim’den lafzen iktibas geleneği uzun süre devam etmiştir. Bu ayetlerin bir kısmı doğrudan Hz. Peygamber’le ilgili olmasa bile şairane bir irtibat kurulmuş, âyet iktibaslarıyla şiirlerin kıymeti artırılmak istenmiştir.³¹

Necip Fazıl ise bu tür dolaylı anlatımlara gitmemiştir. O doğrudan konu ile ilgili olan âyetleri kullanmakla yetinmiştir. Onun Kur’ân-ı Kerim’den yaptığı iktibaslar lafzi ve manevi olmak üzere iki türdür. Kur’ân-ı Kerim’le irtibatını telmih sanatı bağlamında ele alabileceğimiz örnekler de az değildir. Bunları ikişer örnekle açıklamak konunun anlaşılmasına yeterli olacak kanaatindeyiz.

Necip Fazıl, *Esselam*’da “Kur’ân ve Hadis”, “Nebî”, “Resul” “Çile”, “Büyük Fethe Doğru”, Miraç”, ve “Veda Haccı” şiirlerinde ayet meallerini özellikle tırnak içinde kullanarak Kur’ân’dan iktibasta bulunmuştur. Örneklerde görüleceği üzere bu iktibaslar Kur’ân meallerinde olduğu gibi uzun bir şekilde değil, meramı ifade edecek kadar veciz bir şekilde yapılmıştır. Bazen manayı tamamlamak üzere Kur’ân’da mana olarak karşılığı bulunan bilgiler de iktibaslarla beraber ancak tırnak işaretinin dışında yer vermiştir.

²⁶ Mâide, 5/41, 67.

²⁷ Enfâl, 8/64, 65, 70; Tevbe, 9/73; Ahzâb, 33/1, 28, 45, 50, 59, Mümtehine, 60/12; Talak, 65/1; Tahrim, 66/1, 9.

²⁸ Geniş bilgi için bakınız: Dağ, Mehmet, Dil ve Belağat Açısından Kur’ân Ayetlerinde Nida, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 2008, cilt: XII, sayı: 34, ss. 121-148, s.139-140.

²⁹ Öztürk, Mahmut, “Necip Fazıl Kısakürek’in Esselam Adlı Kitabında Kur’âni Telmihler ve İktibaslar”, *İSTEM: İslâm Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi*, 2012, cilt: X, sayı: 20, ss. 131-154, s.133.

³⁰ Kalem, 68/4. Özek, Ali; Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâlî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993 Âyet meallerinde ifade bütünlüğünü de sağlamak üzere çalışmada bu mealden yararlanacağız.

³¹ Geniş ve ayrıntılı bilgiler için bakınız: Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Na’î*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

Necip Fazıl'ın ayet meallerini ulaşabildiği çağdaş eserlerden yaptığı kanaatindeyiz. Bir örnek vermek gerekirse “Nebi” şiirinde Alak sûresinin 2. âyetini iktibas ederken “alak” kelimesi için o dönemde yaygın olarak tercih edilen kanaati tercih etmiştir.³² Fakat “Kan pıhtısı” şeklinde değil daha estetik bir ifade olan ve İzmirli İsmail Hakkı'nın da tercih ettiği “uyuşmuş kan” ifadesini tercih etmiştir.³³ Ulaşabildiğimiz elli meal içinde bu ifadeyi tercih eden başka bir meale tesadüf etmedik. Günümüzde ise bu ifade daha çok “embriyo, zigot, ana rahmine asılı kalan şey” ve benzeri ifadelerle karşılanmaya çalışılmış, bazen de ihtiyatlı davranılarak “alak” lafzı tercüme edilmeden Arapçadaki aslı ile kullanılmıştır. Necip Fazıl “pıhtılaşmış kan” şeklinde yaygınlık kazanan ifadeyi şiirsel bir ifadeye dönüştürerek kullanmıştır.³⁴

Kur'ân-ı Kerim'in klasik Türk edebiyatına kaynaklık etmesi meselesinin değerlendirildiği çalışmalarda klasik şairlerin Kur'ân-ı Kerim'den hangi yollarla faydalandıkları da tespit edilmiştir. Bu tespitlere göre şairler Kur'ân-ı Kerim'den dört şekilde faydalanmışlardır: 1. Şiirlerde Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin orijinal lafızlarıyla iktibas edilmesi. 2. Ayetlerin mealen iktibas edilmesi. 3. Ayetlere telmihte bulunulması. 4. Kur'ân-ı Kerim'in farklı isimlerinin ve sure isimlerinin, sevgilinin yüzü için teşbih unsuru olarak kullanılması³⁵ Biz Esselam adlı bu eserde Kur'ân-ı Kerim'den yapılan alıntılarını zikredilen bu ilk üç yaklaşıma göre yapacağız.

2.1. Esselam'daki Lafzi İktibas Örnekleri

Bu bölümde Necip Fazıl'ın yukarıda isimlerini zikrettiğimiz bazı şiirlerinden örnekler verecek ve o şiirlerdeki iktibasların ilgili olduğu âyet meallerini vereceğiz.

1. Örnek

Necip Fazıl “Kur'ân ve Hadis” şiirinde Kur'ân-ı Kerim'in bazı özellikleri anlatır. Kur'ân'ın icazı ve eşsiz bir kitap olmasını öne çıkarır.

*«Birleşse insan ve Cin,
Kur'ân'a denk söz için,
En küçük parçasına misil getiremezler.»
O esrar kapısından içeri giremezler.»³⁶*

Bilindiği gibi Kur'ân-ı Kerim Hz. Peygamber'e verilmiş en büyük mucizedir. Onun ilk günden bu yana inkârcılara meydan okuyor olması da bunun günümüze kadar devam eden yansımamasıdır. Necip Fazıl'ın “Kur'ân ve Hadis” şiirinde bir kıtada özetlediği bu mucize Kur'ân-ı Kerim'de müteaddit defa tekrarlanmıştır. Bu kıtada tırnak içinde zikredilen kısımlar da bir değil; birden fazla ayetten iktibas edilmiştir. Tehaddi denilen Kur'ân-ı Kerim'in meydan okuması şu ayetlerde yapılmaktadır.

“Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da

³² “Alak” kelimesini “kan pıhtısı” anlamında çeviren mealler için bakınız. Doğrul, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu Kur'ân-ı Kerim Tercüme ve Tefsiri*, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul, 1934; Gölpinarlı, Abdülbaki, *Kur'ân-ı Kerim ve Meâli*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1958.

³³ İzmirli İsmail Hakkı, *Türkçe Kur'ân-ı Kerim Tercümesi*, Kitaphane-i İslâm, İstanbul, 1926.

³⁴ Pek çok meal içinde Necip Fazıl'ın kullandığı ifadenin 1926 tarihli bir mealle uyuşmasının tesadüf olmadığı kanaatindeyiz. Onun eserlerinde kullandığı ayet mealleriyle İzmirli İsmail Hakkı'nın mealini karşılaştırmak bu konudaki tezi netleştirecektir.

³⁵ Taş, “Klasik Türk Edebiyatında Manzum Tefsir”, s.103

³⁶ Kısakürek, *Esselam*, s. 116.

çağırın.”³⁷

“De ki: Andolsun, bu Kur’ân’ın bir benzerini ortaya koymak üzere ins ü cin bir araya gelseler; birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler”³⁸

“Yoksa, Onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah’tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sûre getirin”³⁹

Necip Fazıl yukarıdaki kıtada Bakara ve İsrâ surelerindeki manaların bir özetini birlikte iktibas etmiştir.

2. Örnek:

Mekke’nin ileri gelenlerinden pek çoğu Kur’ân-ı Kerim’in beşer sözü olmadığını pekâlâ biliyorlardı. Edebi zevkleri bunu rahatlıkla anlayabilecek seviyedeydi. Hatta bazılarının gizlice Kur’ân dinlemek için Hz. Peygamber’in evinin civarında gizlendikleri bile rivayet edilmektedir. Ancak insanları Kur’ân-ı Kerim’in etki alanından kurtarmak için bir şeyler söylemek zorundaydılar. Başlangıçta her kafadan bir ses çıkmış ve yalan üzere birleşmeleri mümkün olmamıştı. Kur’ân-ı Kerim’e bir şey söyleyemediklerinden iftiralarını Hz. Muhammed’e yönelterek onun şair, sihirbaz veya kahin olmakla suçluyorlardı.

Halislik mucizesi... İnanan yok, böyleyken;

*Dediler: «Bu bir şair, bir sihirbaz, bir mecnun!».*⁴⁰

Bu mısralar “Çile” şiirinin beşinci kıtasında yer almaktadır. Şiir genel olarak müşriklerin tebliğ karşısında takındıkları tavırları ve Hz. Peygambere yaptıkları eziyetleri anlatmaktadır. Necip Fazıl’ın «Bu bir şair, bir sihirbaz, bir mecnun!». Şeklinde özetlediği ithamlar Kur’ân-ı Kerim’de pek çok ayette cevaplandırılmıştır. Necip Fazıl müteaddit ayette zikredilen bu konuyu tek mısradaki özetlemiştir. Bu ayetlerden bazılarını burada zikretmekle iktifa edeceğiz:

“Mecnun bir şair için biz tanrılarımızı bırakacak mıyız?” derlerdi.”⁴¹

“Dediler ki: “Ey kendisine Kur’ân indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnunsun!”⁴²

“Ve o, bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz! Bir kâhin sözü de değildir (o). Ne de az düşünüyorsunuz!”⁴³

“Bu (Kur’ân) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir. Bu, insan sözünden başka bir şey değil.”⁴⁴

3. Örnek:

Esselam’da bazen de bir konuyu anlatan tek ayet tırnak içinde iktibas edilir. Son inen ayetleri arasında sayılan Maide sûresi 3. âyetinin son kısmında yer alan “Bugün size dininizi

³⁷ Bakara, 2/23.

³⁸ İsrâ, 17/88.

³⁹ Yunus, 10/38; ayrıca bakınız: Hud, 11/13.

⁴⁰ Kısakürek, *Esselam*, s.71.

⁴¹ Saffat, 37/36.

⁴² Hicr, 15/6.

⁴³ Hakka, 69/ 41-42.

⁴⁴ Müddessir, 74/24-25.

ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâmı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir” ifadesini Necip Fazıl özetleyerek tırnak içinde vermiştir.

Âyet indi: «İslâmı seçtim ve tamamladım! »

Öyleyse, kalan ömür Resule birkaç adım...⁴⁵

Hudeybiye antlaşması esnasında nazil olan “*Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir*”⁴⁶ ayetinin bir parçasını “Büyük Fethi Doğru” şiirinde iktibas etmektedir.

Hitap: «Allah’ın eli her elin üstündedir!»

Ve İslâm, büyük fethin arefe günündedir!⁴⁷

2.2. Manevi İktibas Örnekleri

Manevi iktibastan kastımız *Esselam*’daki bazı şiirlerin Kur’ân-ı Kerim’le aynı konuya değinmeleri, aynı manayı ifade etmeleri ama şiirde bunun tırnak içinde gösterilmemesidir. Bu tür iktibaslarda bulunmak kabul edileceği gibi belli düzeyde Kur’ân kültürüne vakıf olmayı gerektirir. İfade benzerliklerinden yola çıkarak bu tür örnekleri artırmak mümkün olsa da biz seçtiğimiz örneklerde bağlam ve ifade benzerliğine dikkat edeceğiz.

1. Örnek:

Bilindiği üzere Kamer sûresi kıyametin yaklaştığını haber veren ayetle başlamaktadır: “*Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.*”⁴⁸ Taberî’nin naklettiğine göre bu âyet, Mekkeliler’in Hz. Peygamber’den bir mucize istemeleri üzerine nazil olmuştur.⁴⁹ Müfessirlerin çoğunluğu ayın yarılmasını zâhirî mânada anlamış ve âyette gerçekten ayın ikiye yarıldığının bildirildiğini söylemiştir; Taberî, Zemahşerî ve Râzî gibi âlimlere göre âyet Mekke’de vuku bulmuş olan bir mucizeyi haber vermektedir.⁵⁰ Necip Fazıl da İnşikak-ı Kamer’i dünyada iken ayın yarılması olarak anlamış ve “Mucize” adlı şiirinde şu şekilde dile getirmiştir.

Mukaddes parmak göğe doğru... Ve ay iki şak;

*Vurduğu granit kaya, külden daha yumuşak*⁵¹

2. Örnek:

Hız. Peygamber, Mekke’de iken namaz kıldığında Mescid-i Aksa’ya dönerdi. Ancak gönlü Ka’be’nin kible olmasını arzu ettiğinden Ka’be kendisiyle Kudüs arasında kalacak şekilde

⁴⁵ Kısakürek, *Esselam*, s.133.

⁴⁶ Fetih, 48/10.

⁴⁷ Kısakürek, *Esselam*, s. 91.

⁴⁸ Kamer, 54/1.

⁴⁹ Taberî, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid, *Câmiü'l-beyân fi te'vili'l-Kur'ân* (thk. Ahmed Muhammed Şakir), Müessesetü'r-Risale, byy, 2000,XXII, 656.

⁵⁰ Çelebi, İlyas, “İnşikâku'l-Kamer”, *DİA*, İstanbul, 2000, XXII, 344.

⁵¹ Kısakürek, *Esselam*, 107.

namaza dururdu. Böylece aynı zamanda Ka'be'ye de dönmüş oluyordu. Ama Hicret'ten sonra namazda Ka'be'ye dönme imkânı kalmadı. Ka'be'nin kible olması Hz. Peygamber'in gönlünde bir arzu olarak kaldı. Kur'an-ı Kerim'deki şu ayet Hz. Peygamberin bu arzusuna işaret ederek Ka'be cihetinin kible olarak tayin edildiğini haber vermektedir: “(Ey Muhammed!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki, ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.”⁵² Rivayetlerde kible tahvili emrinin namaz esnasında geldiği belirtilmektedir. Necip Fazıl da “Medine” şiirinde bunu dile getirmektedir:

*Namazda bir hitap: Artık yön Kâbe!
Kâbe, son noktası maddede sonun,
Yönlerin yönünden bir mânâ, kalbe:
Ne kadar yön varsa âlemde, O'nun...⁵³*

3. Örnek:

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem ve Havva annemizin işledikleri hatadan dolayı yeryüzünde yaşamaya memur edilmelerinin ardından hatalarının farkına vararak Allah'tan bağışlanma diledikleri bildirilmektedir. “Bu durum devam ederken Âdem, Rabbinden bir takım ilhamlar aldı ve derhal tövbe etti. Çünkü Allah tövbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır.”⁵⁴ Allah'ın Âdem'e ilham ettiği kelimelerin ne olduğu hususunda dua lafızları içeren çeşitli ifadeler ileri sürülmüştür. Bunlardan birisi de Hz. Âdem'in A'raf sûresinde yer verilen “Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz”⁵⁵ ayetidir. Necip Fazıl “Nur” şiirinde tövbe hadisesinden söz etmektedir.

*Yok bile yokken O vardı;
O bir nur... Ki mutlak saffet.
Âdem, Allah'a yalvardı;
O nur için beni affet!⁵⁶*

Esasen bu şiirin konusu tasavvufun önemli konularından sayılan “Nur-ı Muhammedî”dir. Şiir boyunca da bu konu işlenmiştir. Burada dikkate vermek istediğimiz husus Necip Fazıl'ın söz konusu ayetlere manen yaptığı atıflardır. Bu kıtada bazı tefsirlerde yer verilen bir rivayeti de Necip Fazıl, “O nur için beni affet!” mısraı ile özetlemektedir. Rivayete göre Hz. Âdem dua ederken Hz. Muhammed'in ismini vesile kılmış, Allah Teâlâ bu ismi nereden öğrendiğini sorduğunda ise Hz. Âdem bu ismi arşta kelime-i tevhid içinde yazılı olarak bulunduğunu söylemiştir.⁵⁷ Bu rivayetle Necip Fazıl'ın sözlerini mutlaka bir kaynağa dayandırma gayret ve hassasiyeti içinde olduğu bir kez daha ortaya çıkmış olmaktadır.

2.3. Kur'an Hakikatlerine Telmihen İşaret Edilmesi

⁵² Bakara, 2/144.

⁵³ Kısakürek, *Esselam*, s. 79.

⁵⁴ Bakara, 2/37.

⁵⁵ A'raf, 7/23

⁵⁶ Kısakürek, *Esselam*, s. 22.

⁵⁷ Suyutî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *ed-Dürri'l-mensur fi't-tefsiri'l-me'sur*, Darü'l-Fikr, Beyrut, bty. I, 146.

Esselam'daki şiirlerin hece, kafiye, hacim olarak çok farklı olması gibi Kur'ân-ı Kerim'den ve diğer dini kaynaklardan yararlanma tarzı da aynı şekilde farklı olmuştur. Kabul edileceği gibi, kitap boyunca âyet meallerinin tırnak içinde şiirlere yerleştirilmesi, şiir açısından edebi zevke uymayan bir duruma sebep olacaktı. Bu yüzden lafzi ve manevi iktibaslar *Esselam*'da sınırlı kalmıştır. Telmih yoluyla Kur'ân'a yapılan atıflar daha çoktur. Şüphesiz bu tür atıfların tespiti daha dikkatli bir okuma gerektirmektedir.

1. Örnek:

Hendek gazvesi Müslümanların birleşik bir orduya karşı verdiği ilk savaştır. Mekkeli müşrikler Müslümanlara karşı o güne karşı topladığı en büyük ordu ile Medine'yi kuşatmışlardır. Yahudilerin antlaşmaya uymaması Müslümanları iki ateş arasında bırakmıştır. Bu savaşta Müslümanlar hem maddi olarak zorlanmışlar, hem de manevi olarak psikolojik olarak yıpranmışlardır. Savunma savaşının özelliği olarak güçlerinin giderek tükendiği bir anda Allah Teâlâ onlara yardımını göndermiş, çıkan fırtınadan sonra zaten umutlarını yitirmiş bulunan Mekkeli müşrikler toparlanıp geri dönmüşlerdir. Aşağıdaki mısralar bu hadiseyi anlatmaktadır.

Bir rüzgâr ki, bir rüzgâr...

Çörçöp, önünde ağaç;

Ha bir yaprak, ha çadır.

Havada savrulduklar.

Kırbaç üstüne kırbaç...

Küfür paramparçadır.⁵⁸

Bu ifadeler Allah'ın düşmanı cezalandırmak üzere rüzgârı görünmez bir ordu gibi kullandığını ifade etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de de rüzgârın Allah'ım emri ile düşmanları darmadağın ettiğini belirtmektedir: “*Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmekteydi*”⁵⁹

2. Örnek:

İslâmiyet'in açıktan davetiyle beraber müminler ve müşrikler karşı karşıya gelmişler, gücü elinde bulunduran Mekkeli müşrikler onlara her türlü işkenceyi yapmaktan çekinmemişlerdir. “Çile” adlı şiir genel olarak Müslümanların maruz kaldığı bu sıkıntıları ifade etmektedir. İlk kıtada ile özellikle Ebu Leheb ve karsının Hz. Peygamber'in kapısının önüne hayvan işkembelerini ve dikenli çalılıarı atmasından bahsetmektedir. Hatırlanacağı üzere bu ifadeler Ebu Leheb ve eşini yeren Leheb suresini hatırlatmaktadır.

Kapısında pıhtılı şekiller, pençe pençe;

Aevli ısırğanlar, yolunda, diken diken.

Mümine, erdirici bir çift kanat, işkence,

Mümin, çile terzisi, ateşten gömlek diken.⁶⁰

⁵⁸ Kısakürek, *Esselam*, s. 89.

⁵⁹ Ahzab, 33/9.

⁶⁰ Kısakürek, *Esselam*, s. 70.

3. Örnek:

Hız. Peygamber'in belli bir süre gizlice insanları davet ettiği bilinmektedir. Bu süre zarfında güvenip de kendisine İslâmiyet'i anlattığı pek çok kişinin Müslüman olduğu ve onların da güvendikleri kişileri hakka çağırdığı bilinmektedir. Necip Fazıl davetin gizlice yapıldığı bu günleri şöyle dile getirmektedir:

*Peçe altında davet;
Duvaklar şahid olun!
Fısıltılı bir halvet;
Dudaklar şahid olun!
Erkam'ın evi dolu;
İlklerin karakolu.
Önü uçsuz çöl yolu;
Uzaklar şahid olun!⁶¹*

Allah'ın emriyle bir süre bu şekilde devam eden çağrı “Sana emrolunamı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir. (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz.”⁶² emriyle beraber aleni olarak gerçekleşmiştir. Necip Fazıl bu süreci de şu mısralarla dile getirmiş, artık putların açığa açığa eleştirileceğini (tepeleneceğini) belirtmiştir:

*Ve emir: Bayrağı çek!
Putlar tepelenecek!
Küfür debelenecek!
Sancaklar şahid olun!⁶³*

Bu örneklerin dışında Necip Fazıl, Ahzab savaşının siyasi değerlendirmelerine de yer veren “Ahzab Yahut Hendek”, münafıkların yaptıkları fesat hareketlerini anlatan “Medine”, bazı dini hükümleri teşriinden söz eden “Yasaklar” Hanif'lerden söz eden “Mekke'de Bir Hane” şiirlerinde de Kur'an-ı Kerim'e telmih yoluyla atıfta bulunmaktadır.

3. Esselam ve Hadis

Hadisi şerifler Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında ve doğru yorumlanmasında en büyük kaynaktır. Allah Teâlâ Kur'an ayetlerinin açıklama görevini Hz. Muhammed'e vermiş ve bunu peygamberliğin bir gereği saymıştır: “Biz bu Kitab'ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik.”⁶⁴ Kur'an-ı Kerim “tebyin”i “tebliğ”in bir parçası saymıştır. Resulü Allah'a itaatın, çok kere Allah'a itaatle beraber zikredilmesi de hadis-i şeriflerin önemini anlatmaya kâfidir.

Yüzü aşkın eseriyle İslâm'ın çağdaş bir yorumunu yapmaya çalışan ve İslâmi değerleri hararetle savunan Necip Fazıl'ın hadislerden faydalanması beklenen bir durumdur. Düşüncelerini temellendirmek üzere kullandığı hadislerin dışında *Esselam*'da 101 adet hadis-i şerif tercümesine çeşitli başlıklar altında tasnif ederek bazen birkaç kelimeyle açıklamalarla *Esselam*'da yer

⁶¹ Kısakürek, *Esselam*, s. 66.

⁶² Hicr, 15/94-95.

⁶³ Kısakürek, *Esselam*, s. 67.

⁶⁴ Nahl, 16/64.

vermesi hadise verdiği önemin göstergelerindedir. *Esselam*'daki bu hadis-i şerif tercümeleleri bazı araştırmacılar tarafından özel bir çalışma konusu yapılmıştır.⁶⁵ Necip Fazıl'ın *Esselam* ve *Nur Harmanı* kitapları üzerinde araştırma yapan Orhan Yılmaz, beş yüzden fazla rivayet tespit etmiştir. Bu rivayetlerin ekserisinin Suyutî'nin *Camiü's-Sağir* isimli eserinden iktibas edildiğini belirten Yılmaz, Necip Fazıl Kısakürek'in Hadis Kültürü hakkında şu değerlendirmelerde bulunur: "Tespitlerimize göre Necip Fazıl, daha çok tasavvuf ve ahlak kitaplarından beslenmiştir. Hz. Peygamber'e nispet edilen sözleri sahih kabul edip herhangi bir değerlendirmeye tabi tutmadan kendi eserlerinde zikretmiştir. Gerçekte münekkit bir kimliğe sahip olmasına rağmen, tasavvufi eserlerdeki hadisleri tercih edip onlarla amel etmesi müellifin mürit olmasından kaynaklanan bir tutum olmalıdır."⁶⁶

Biz Necip Fazıl'ın hadis olduklarını belirterek bir arada verdiği örnekler yerine şiir metinlerinde geçen örneklerden ikisine yer vererek bu bahsi tamamlamak istiyoruz.

1. Örnek:

Hiz. Peygamber'in çocukluğunda çobanlık yapmasını kişide sorumluluk bilincinin gelişmesi olarak değerlendiren Necip Fazıl Hiz. Peygamber'in bu konudaki hadis-i şerifini de referans vermektedir.

Herkes çoban, peygamber, sultan, başbuğ ve reis.

Sürüler ve çobanlar; işte insanlık!... Hadis:

«Hepiniz çobansınız; müslüman sürücüdür.»

İslâmlık, güttüğünü ulaştırmak gücüdür.⁶⁷

Necip Fazıl'ın kıtada tırnak içinde verdiği kısım Buharî'nin İstikraz adlı bölümünde geçen uzunca bir hadis-i şeriften alınmaktadır. Halk tarafından da yaygın olarak bilinen hadis mealen şöyledir: "Hepiniz çobansınız ve yönettiklerinizden sorumlusunuz. Devlet yöneticisi de bir çobandır ve yönetimi altındaki kişilerden sorumludur."⁶⁸

2. Örnek:

Necip Fazıl'ın şiir metni içinde kullandığı diğer bir hadis Hiz. Peygamber'in Uhud savaşı hakkında söylediği şu övücü sözlerdir. "Uhud bizi sever, bizde Uhud'u severiz"⁶⁹ Necip Fazıl "Uhut" adını verdiği şiirine tırnak içinde verdiği bu hadi tercümesi ile başlar:

"Bir dağ ki, bizi sever, biz de onu severiz."

Uhut, İşte bu Uhut!

Kâfirlerde bir umut:

"Bedr'in intikamını almaya seferberiz!"⁷⁰

⁶⁵ Yıldız, Alim, "Klasik Edebiyatımızda Manzum Hadis Tercümeleleri ve Necip Fazıl'n 101 Hadis Tercümesi", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs 2004 Kahramanmaraş*, 2005, cilt: I, s. 221-238.

⁶⁶ Yılmaz, Orhan, "Necip Fazıl Kısakürek'in Hadis Kültürü ve Kaydettiği Hadislerin Değerlendirmesi" *Kaldırımlardan Sakarya'ya Necip Fazıl Sempozyumu*, Yozgat, 2017,

⁶⁷ Kısakürek, *Esselam*, s. 44-43.

⁶⁸ Buharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *Sahihü'l-Buharî = Camiü's-sahih*, el-Matbaatü's-Selefiyye, Kahire, 1980, İstikraz, 20.

⁶⁹ Buharî, Megazî, 27.

⁷⁰ Kısakürek, *Esselam*, s. 82.

4. Esselam ve Diğer İslâmi Kaynaklar

Hız. Peygamber'in hayatını konu alan bir eserin Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i şerif yanında siyer ilmine dayanması kaçınılmazdır. Nitekim ondaki şiirler incelendiğinde gerek kronolojik sıralama gerekse şiirlerin kendi içindeki düzeninin çoğunlukla siyer kaynaklarına uyduğu görülmektedir. Ancak o günümüz İslâm Tarihi araştırmacılarının yaptığı gibi, bir konudaki rivayetleri tartışarak, görüşlere ayrı ayrı yet vererek bir tercihte bulunma yolunu seçmemiştir. Bu şiirlerin Anadolu halkının kabullerine paralel şekilde işlendiği görülmektedir.

Örneğin İnşirah sûresinde şarh-ı sadr olarak bilinen hadise, bu konudaki çeşitli rivayetlerle beraber müfessirlerin ekseriyeti tarafından öncelikle manevi şerh olarak kabul edilmiştir. Ama Necip Fazıl, bunun cismani bir şerh olduğunu anlatan rivayetlere dayanarak "Yarılan Göğüs" adında müstakil bir şiir yazmıştır.⁷¹

Bazen hadiseye bir iki kelime ile temas etmekle yetinilir. Örnek vermek gerekirse Hız. Peygamber'in Hız. Ebu Bekir'le hicreti esnasında üç gün kaldıkları mağarada bir güvercin ve örümceğin onlara yardım etmek amacıyla, müşrikleri, mağaraya bakmaktan vazgeçirecek şekilde uğraştıklarına dair çok yaygın olan, ancak bazı yönleriyle eleştirilere maruz kalan⁷² rivayetlere *Esselam*'da "Deliginde perdedar, / Bir örümcek tuğrası" mısralarıyla değinilir.

Bu kısımda konu ile ilgili kaleme aldığımız diğer makalelerde ele almadığımız Hız. Ömer'in Müslüman olmasını anlatan hadiseyi ele alacağız. Hız. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili kaynaklarda iki rivayet bulunmaktadır. Birisi gece vakti Ka'be'ye giden Hız. Ömer'in orada Hız. Peygamber'in okuduğu Kur'an ayetlerini dinlemesi etkilenmesi ve daha sonra Müslüman olması şeklindedir. Diğer rivayet ise daha ilginç bir senaryo barındırmaktadır. Buna göre Hız. Müslüman olması, Hız. Muhammed'i öldüreceğine yemin etmesiyle başlayan ve gelişen olayların neticesinde olmuştur. Birinci rivayet halk arasında hemen hiç bilinmezken, diğeri meşhur olmuştur. Kaynaklarda yer alan rivayetler bile şöhretin olumsuzluklarından nasibini almıştır. Bazı rivayetlerde tasvirler abartılı olarak verilmiştir.⁷³

Bu kısa değerlendirmeden sonra "Ömer Müslüman"⁷⁴ adlı şiir metnine bakabiliriz:

Bir garip zaman oldu.

Ortalık duman oldu.

Bildikler düşman oldu.

Havuzlar umman oldu.

*Ömer müslüman oldu.*⁷⁵

Bu kıtada Mekke'nin birkaç yıl içinde değişen insan ilişkilerinden söz edilmektedir. Yakın zaman kadar aynı mecliste oturan, aynı düşüncelere sahip insanlar arasında derin uçurumlar girmiş, müşrikler daha önce dost dedikleri kişileri yok etmeye çalışmışlardır. Aynı şey Hız. Ömer'in Müslüman olmasıyla bir kez daha gerçekleşmiştir. Bir gün önce müşriklerin safında olan

⁷¹ Detaylar için bakınız: Öztürk, Mahmut, "Necip Fazıl'ın Esselâm'daki Bazı Şiirlerinin İslâmi Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, cilt: XXI, sayı: 35, s. 53-92, s. 53-92.

⁷² Demircan, Adnan "Sevr Mağarası" *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVII, 6.

⁷³ İki rivayetin karşılaştırılması için bakınız: Palabıyık, M. Hanefi, Hız. Ömer'in Müslüman Oluşu, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 2008, cilt: XII, sayı: 37, s. 137-148.

⁷⁴ Kısakürek, *Esselam*, s. 68-69.

⁷⁵ Kısakürek, *Esselam*, s. 68.

Hız. Ömer Müslüman olmakla Mekke'deki güç dengesinde ciddi değişikliklere sebep olmuştur. Necip Fazıl Hız. Ömer'in müslüman olması hikâyesini tekrarlanan mısralar hariç tutulduğunda on iki mısradan veciz olarak özetlemektedir.

*Sözü sözdü, gerçektir;
O'nu öldürecekti.
Ömer kılıcı çekti.
Göklerden ferman oldu.
Ömer müslüman oldu.*

*Ona yolda bir adam,
Dedi; «Vurmaksa meram,
Senin kardeşin islâm!»
Olanlar yaman oldu.
Ömer müslüman oldu.
Kızkardeşi! Hakikat!
«Müslüman mısın?»... Tokat!
Kan içinde bir surat!
Sonunda pişman oldu.
Ömer müslüman oldu.*

*«O ses, sokağa vuran,
Nedir?»... «İşte bak, Kur'ân!»
Baktı, çarpıldı bir ân...
İçi süt liman oldu.
Ömer müslüman oldu.⁷⁶*

Yukarıdaki mısralar ana hatlarıyla İbn Hişam'ın *es-Sîretü'n-Nebeviyye* adlı eserindeki rivayetle uyumludur. Bu eserde de Hız. Ömer'in kızkardeşi ve eniştesinin daha önce ondan habersiz müslüman oldukları, Hız. Ömer'in Hız. Muhammed ve arkadaşlarının yerini öğrenince kılıcını kuşanarak onların bulunduğu yere doğru süratle ilerlediği, yolda onu gören adamın kendisiyle konuşarak hedefini değiştirdiği, kız kardeşinin evine yönelen Hız. Ömer'in evin önünde Kur'ân sesini işittiğini, hırsla eve girerek önce kız kardeşini tokatlayarak yüzünü kanattığı, kız kardeşinin dik duruşundan etkilenerek sakinleştiği, Kur'ân sahifesini okuyunca da hidayete erdiği ifade edilmektedir.⁷⁷ Ancak Şiir rivayetindeki pek çok ayrıntıdan arındırılmıştır. Necip Fazıl birkaç kelime ile özetleyebileceği Hız. Ömer'in Kur'ân sahifesine bakmadan önce kız kardeşinin şartına uyarak kalkıp gusül aldığı şeklindeki ayrıntıya *Çöle İnen Nur*'da da iltifat etmemiştir.

*Kur'ân, esrar oluğu...
Sonsuzluğun soluğu...
Gösteren ok, kulluğu...*

⁷⁶ Kısakürek, *Esselam*, s. 68-69.

⁷⁷ İbn Hişam, Abdü'l-Melik b. Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, (Tahkik: Muhammed Ali el-Kutub), el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1998, I, 356-360.

İnkârı iman oldu.

*Ömer müslüman oldu.*⁷⁸

Siyer temel alanına ait verilerin işlendiği bir eserin bu alanın kaynaklarına sıklıkla müracaat etmesi tabiidir. Bu yüzden bu şiirlerin hepsini teker teker burada zikretmeyi gereksiz buluyoruz. Ancak şu kadarını söylemeliyiz ki, Fil vakasını anlatan “Tarih”, Hz. Peygamberin çocukluğu badiyede geçirdiğini anlatan “Süt Nine” annesinin vefatından sonra dedesi ve amcasının Hz. Muhammed’e davranışlarını anlatan “Büyük baba ve Amca”, Hz. Muhammed’in hakemliğini anlatan “Haceru’l-Esved” hanif bir hatibin nübüvvetin yakın olduğunu ifade eden ve Hz. Peygamberin de dinlediği rivayet edilen veciz hitabesini konu edinen “Ukaz Çarşısı” hicretten sonra Medine’de yaşanan olayları sıralayan “Medine” birleşik müşrik ordusunun son çırpınışını veciz bir şekilde özetleyen “Ahzab Yahud Hendek”, Hudeybiye antlaşmasını bazı takdim –te’hirlerle kaleme alan “Büyük Fethe Doğru” adlı şiirler yoğun bir şekilde kaynaklardan yararlanılarak yazılmıştır. Bunların tefsirlerde de değinilenlerin örneklerini başka bir çalışmada ele detaylarıyla aldığımızdan burada tekrar etmek istemedik.⁷⁹

5. Esselam ve Tasavvuf

Esselam’daki şiirlere yön veren kaynaklardan biriside tasavvuf kültürüdür. Nakşi şeyhlerinden Abdülhakim Arvasî (ö. 1943) ile tanışmasını hayatının en büyük dönüm noktası sayan, hayatının sonuna kadar ona bağlı kalan ve büyük bir külliyat oluşturan eserlerinin kahir ekseriyetini bu dönemden sonra yazan Necip Fazıl’ın yazdığı eserlerin türü kadar içeriği de büyük ölçüde değişmiştir. “Abdülhakim Efendiyi tanımadan önceki şiirlerinde baskın unsur, arayış, korku, yalnızlık, cinler ve periler gibi boşlukta olmanın ifadesi kavramlar iken; onu tanıdıktan sonra, Allah, tasavvufi ve dini kavramlar arayışa cevap gibi görünür. Hatta ileri yaşlarındaki şiirlerinde -ve nesirlerinde- tasavvufi unsurlar başta olmak üzere dini kavramları daha fazla özümsemiş ve içselleştirmiş bir şekil de detaylarıyla ele alır”⁸⁰

Yoğun tasavvufi tecrübeler yaşayan, Necip Fazıl *Esselam*’da yeri geldikçe tasavvufi yorumlara yer vermiştir. Siyer ilminin tasavvuf geleneğinde önem atfedilen bazı olaylarını Necip Fazıl tasavvuf bakış açısı ile yorumlamıştır. Dikkatli bir okumaya tabi tutulduğunda başka tespitlerde bulunmak mümkündür. Biz *Esselam*’da iki örnek üzerinde duracağız.

1. Örnek:

Bilindiği üzere İslâm âleminde en meşhur iki tarikattan birisi Kâdiriyye diğeri ise Nakşibendiye’dir.⁸¹ Nakşibendiyye tarikatında zikir silsilesi Hz. Ebû Bekir’e dayandırılır. Genellikle hafî olarak “ism-i zât zikri” (Allah), “nefiy ve ispat zikri” (lâ ilâhe illallah) adı verilen zikirler icra edilir.⁸² Bu yüzden Hz. Ebû Bekir’in konumu Nakşibendiyyede büyük önem arz etmektedir. Tasavvuf geleneğine göre söz konusu zikir hicret esnasında Sevr mağarasında kaldıkları üç gün boyunca Hz. Muhammed tarafından Hz. Ebû Bekir’e öğretilmiştir.

Necip Fazıl işte bu bilgilerden yola çıkarak *Esselam*’da “Hicret” şiirinden hemen

⁷⁸ Kısakürek, *Esselam*, s. 69.

⁷⁹ Öztürk, “Necip Fazıl’ın Esselâm’daki Bazı Şiirlerinin İslâmî Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi”, s. 53-92.

⁸⁰ İbrahim Baz, “Necip Fazıl Kısakürek (ö. 1983) ve Tasavvuf”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, cilt: IV, sayı: 10, s. 331-342, s.336.

⁸¹ Algar, Hami, “Nakşibendiyye” *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 335.

⁸² Öngören, Reşat, “Zikir” *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 411.

sonra “Mağara” şiirini yazmıştır. Şiir boyunca “Ebubekir” “sessizlik”, “sır”, “menzil”, “kalb” ve “Allah” ismi çok sık geçer. Bunlardan “zikir” kelimesi altı defa geçer ve şiir boyunca Hz. Peygamber’in Hz. Ebû Bekir’e özel olarak bir şeyler talim ettirdiği fikri işlenir.

*Burası Sevr mağrası,
Sır menzili, burası...
Işığı karanlıktır;
Ve sessizlik, nârası.
Deliğinde perdedar,
Bir örümcek tuğrası.
Mağrada gizlendiler.
Boşuna izlendiler.⁸³*

Bu kıtada “sır”⁸⁴, “karanlık”⁸⁵ ve “sessizlik”⁸⁶ kelimeleri dikkat çekmektedir. Nakşibendilikte zikirlerin sessiz bir şekilde ve تنها bir yerde yapılması ilkesi hatırlandığında Necip Fazıl’ın mağarayı adeta bir zikir meclisi olarak tasavvur ettiği söylenebilir.

*Burası Sevr mağrası,
Sır menzili burası.
Ebubekir zikirde,
Kalbini yuğurası.
Kalbinde nakış nakış,
Nur yüzün hatırası
Zikirde Ebubekir;
O’nun emriyle zikir.⁸⁷*

Bu kıtada Hz. Ebû Bekir’in, Hz. Peygamber’in emri ile zikir yaptığı anlatılmaktadır. Bu zikrin gayesinin kalbi arındırmak olduğu da kıtada açıkça belirtilmiştir.

*Burası Sevr mağrası,
Sır menzili burası,
Yüce Allah isminin,
Kalb içinde mecrası;
Ötesi ötelere,
Verâların verâsı...
Sevr mağrası ilk eşik;
Bâtın ilmine beşik...⁸⁸*

Kıtada Hz. Ebû Bekir’in yaptığı zikrin “Allah” adını tekrarlamak olduğu belirtilmektedir

⁸³ Kısakürek, *Esselam*, s. 76.

⁸⁴ Sır: Tasavvufta Allah’ın eşyada saklı olan esma ve sıfat tecellisi, sır olmazsa nefis amel yapmaktan aciz kalır. (Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimler ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul 2004, s. 569)

⁸⁵ Nefsânî olan her şey.

⁸⁶ Sessizlikte gaye uzlettir. Uzlet, her yerde ve her mekânda sadece Allah’la varolma halidir. Uzlet daima Allah’la yaşamının hazırlık evresidir. Bu makam, kesretten vahdeti yaşayarak bekâyla Allah’la olma evresinin gerçekleşmesidir. Alı Tenik, *Ahmed Kuddûsî ve Tasavvuf Düşüncesi*, Bor’lu Ahmed Kuddûsî Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 197-209.

⁸⁷ Kısakürek, *Esselam*, s. 76.

⁸⁸ Kısakürek, *Esselam*, s. 77.

ki, Nakşibendilikte de en büyük zikir Lafzatullah'ı tekrarlamaktır. Necip Fazıl, kabul edilen görüşe uygun olarak Hz. Ebû Bekir'in Hz. Muhammed'den aldığı zikir dersinin Sevr mağarasında başladığını belirtmektedir. Necip Fazıl'a göre bu mağara daha sonra derya halini alacak olan batını ilmin yanında bir beşik gibidir. Şüphesiz burada beşik kelimesi küçüklüğü ve basitliği değil; temeli ve çekirdeği ifade etmektedir.

Burası Sevr mağrası,

Sır menzili burası.

Zikir, zikir, hep zikir;

Büyük visal, sonrası.

Ebubekir'e teslim,

O'nun gönül mirası.

İşte ebedî kanun:

İç ve dış, her şey O'nun...⁸⁹

Bu kıtada ise “Zikir, zikir, hep zikir;”⁹⁰ mısraı ile mağarada adeta zikirden başka bir şeyle iştilgal edilmediği nazara verilmek istenmekte ve daha önemlisi bundan sonra bu zikir derslerini devam ettirme işinin de Hz. Ebû Bekir'e tevdi edildiği anlatılmak istenmektedir.

2. Örnek:

“Nefis” İslâm düşünce tarihinde üzerinde en çok konuşulan konulardandır. Kur’ân-ı Kerim’de nefisle ilgili ayetlerden yola çıkarak nefsin/nefislerin tanımı ve tasnifi yapılmaya çalışılmıştır. Tasavvufta ise konu daha çok “Nefis Mücâhedesi” bağlamında ele alınmıştır. “Nefisle mücâhede” tasavvufun temel ilkeleri arasında yer alır. Kişi, tekâmülünü Nefs-i Emmare’yle başlatıp itmi’nâne⁹¹ ve merdiyye’ye⁹² ulaştıktan sonra Nefs-i kâmileyle seyrini tamamlar.

Necip Fazıl’ın edebi kişiliği yanında aynı zamanda şeyhinin bulunduğu köyde defnedilmeyi vasiyet edecek kadar samimi bir mürittir. *Esselam*’da “Bedir” şiirinde bu gazayı “küçük cenk” “küçücük” gibi sıfatlarla tanımlarken daha sonra “Ekber Cihad” adıyla nefisle mücâhedeyi anlatan müstakil bir şiir yazmıştır. Bu şiir sıhhati tartışmalı olan bir hadise dayanmaktadır. Buna göre Hz. Peygamber Tebuk gazvesinden dönerken ashabına “Şimdi küçük cihattan büyük cihada dönüyoruz” buyurmuştur. Ashab-ı Kiram “Büyük cihad nedir Ya Resulallah? dediğinde Hz. Peygamber, “Nefis ile yapılan cihaddır” diye cevap vermiştir.⁹³ Hemen belirtmek gerekir ki söz konu hadisın sıhhati hususunda tartışmalar olsa da mana ile itibariyle bu hadisi destekleyen sahih hadisler olduğunu belirtmekte yarar vardır.⁹⁴ Bir peygamber olarak Hz. Yusuf bile nefisini temize çıkarmaktan imtina etmiştir. “(Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı

⁸⁹ Kısakürek, *Esselam*, s. 77.

⁹⁰ Zikir, Ku’rân-ı Kerim’de altmış ayette direkt iki yüz elli kusur ayette ise dolaylı olarak geçmektedir. Tasavvufta zikir, belli lafızları dil ile tekrardan ziyade hayatın her aşamasında unutmamak kaydıyla sürekli Allah’la yaşama hâlidir. Ali Tenik-Vahit Göktaş, *Zikir-Allah’la varolmanın yolu-*, Erkam Yayınları, İstanbul 2015, s. 38-40

⁹¹ Bkz. el-Fecr, 89/27.

⁹² Bkz. el-Fecr, 89/27.

⁹³ Beyzâvî, Ebû Saîd Nasırüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed (ö. 685/1286), *Envarü’l-tenzil ve esrarü’l-te’vil*, Darü İhyai’t-Türasi’l-‘Arabi, Beyrut, 1997; VIII, 4; Acluni Ebû’l-Fida İsmail b. Muhammed Keşfü’l-hafa ve müzilü’l-ilbas : amma iştehere mine’l-ehâdis [ala elsineti’n-nas] Mektebetü’l-‘Asriyye, byy, 2000, I, 486.

⁹⁴ Bu konuda bazı örnek hadisler “Akıllı adam nefsi arzularının esir olmayan ve ahireti için çalışan kimsedir. Aciz ise nefsi arzularının peşinde koşan sonra da Allah’tan kendisi hakkına iyilik beklentisine giren kişidir.” İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvinî (ö. 273/887), *Sünenu İbn Mace*, (thk. Muhammed Fuad Abdülbaki) Darü İhyai’l-Kütübi’l-‘Arabiyye, byy, bty, Zühd, 31.

*şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.*⁹⁵

Necip Fazıl nefis mücahedesini “tek kişinin teke tek çarpışması...” şeklinde özetlediği “Ekber Cihad” şiirinde konu ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

*Zaferle döndükleri savaş kolay ve rahat...
Sordular: «Söyleyiniz, nedir en büyük cihad?»
Toprağa bağlı cenkler öz gayeye bahane;
Cihadlardan biri var... Ekber Cihad... Ya o ne?...
Hikmetli sahabiler düşündü uzun uzun;
Dediler ki: Cevabı sizdedir sorunuzun!
Buyruldu: «Tek kişinin teke tek çarpışması...»
Yakasına nefsinin, dört elle yapışması...
Yoksa milyonla ferdin milyonla cengi değil!
Düşmanın kalbindedir; eğil, nefsine eğil!»⁹⁶*

Nefsi yüzlerce hayvandan bile daha güçlü ve sinsi oyunlara sahip bir varlık olarak tasvir eden, nefisle yapılan savaşı diğer savaşlarla mukayese eden Necip Fazıl, diğer savaşlarda insanların ölerək ölümsüzlüğü elde ettiklerini, nefisle cihatta ise ölmeden ölebilmenin faziletine işaret etmektedir. Ona göre Peygamberlik ilmi elde etmenin yolu “batın”dır:

*Nefs, yol vermez bir kale, düşürülmez bir bölge,
Üstüne kum döktükçe hep üste çıkan gölge...
Bin pençeli bir şahin, yüz başlı bir atmaca;
Korkunç bir oyunu var: Ruhla köşe kapmaca...
Dış cenk... Şehid... Ölüp de ölmeyenler çevresi...
İç cenk... Veli... Ölmeden ölenlerin töresi...
Peygamberlik ilminin yolu batin demişler;
Sırrı O'nda, insanın, kâinatın demişler.*⁹⁷

6. Sonuç

Necip Fazıl, hayatında dindarlığa doğru meyleden kırılma noktasından sonra derin okumalar ve araştırmalar yapmış, aynı şekilde farklı türlerde çok geniş bir yelpazede eserlere kaleme almıştır. Bu türlerden şiir Necip Fazıl'ın bilgilerini en duru ve rafine şekilde işlediği alandır. *Çile* adlı eserine nazaran daha muhtasar olan *Esselam* adlı şiir kitabı konu itibarıyla da sadece Hz. Muhammed'e (sav) hasredilmiştir.

O bu kitaba aldığı 63 şiir boyunca Hz. Muhammed'i (sav) en güzel şekilde yazmaya gayret etmiştir. Acele etmeden on bir senelik bir zaman zarfında kitabı tamamlamıştır. Kitabında bir iki istisna hariç her hangi bir kaynağa yer vermemiştir. Ancak âyet meallerini özellikle tırnak içinde belirterek bu konudaki hassasiyetini göstermiştir.

⁹⁵ Yûsuf, 12/53.

⁹⁶ Kısakürek, *Esselam*, s. 105.

⁹⁷ Kısakürek, *Esselam*, s. 105

Eserin –formal bir ilahiyat eğitimi almayan bir kişi için- ciddi bir araştırmaya dayandığı hemen fark edilir. Eserde Kur'ân ve Hadis'in, Siyer ve Tefsirin etkisi hemen göze çarpar. Türk İslâm Edebiyatı'nın çağdaş bir eseri olarak *Esselam* manzum bir siyer çalışmasıdır. Konular kronolojiye dikkat edilerek ve seçilerek işlenmiştir.

Şiirler sadece bilgilerin tasnifinden oluşmamakta, çok derin tahliller ve yorumlar da barındırmaktadır. Bu değerlendirmeler çoğunlukla satır aralarında ve bir çak kelime ile gerçekleştirilmiştir. Telmih sanatı bu bağlamda Necip Fazıl'ın işini kolaylaştıran ve en çok başvurduğu sanat olarak kendisini hissettirir. “*Dünya yüzü kapkara*” mısraıyla cahiliye dönemini, “*Üç buçuk divane*” mısraıyla cahiliye döneminde yaşayan Hanifleri, “*Küfrün son vurduğu tos*” mısraıyla Hendek gazvesinden sonra Müslümanlarla Mekkelilerin yepyeni bir döneme giren ilişkilerini özetleyebilmektedir. O yeri geldikçe tasavvufi yorumlara da yer vermiş ve kendi veciz ifadeleriyle pekiştirmiştir. Bütün bu özellikleriyle “destanlık çapta bir cehdin ürünü” olan *Esselam* müzakere edilerek okunabilecek çağdaş ve edebi bir siyer çalışmasıdır.

7. Kaynakça

- Acluni Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-hafa ve müzülü'l-ilbas : amma iştehere mine'l-ehâdis*, Mektebetü'l-'Asriyye, byy, 2000.
- Algar, Hami, “Nakşibendiyye” *DİA*, İstanbul, 2006.
- Ali Tenik, *Ahmed Kuddûsî ve Tasavvuf Düşüncesi*, Bor'lu Ahmed Kuddûsî Vakfı Yayınları, İstanbul 2012.
- Ali Tenik-Vahit Göktaş, *Zikir-Allah'la varolmanın yolu-*, Erkam Yayınları, İstanbul 2015.
- Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971.
- Baz, İbrahim, Necip Fazıl Kısakürek (ö. 1983) ve Tasavvuf”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2003, cilt: IV, sayı: 10, s. 331-342.
- Beyzâvî, Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *En-varü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*, Darü İhyai't-Türasi'l-'Arabi, Beyrut, 1997.
- Buharî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *Sahihü'l-Buharî = Camiü's-sahih*, el-Matbaatü's-Selefiyye, Kahire, 1980.
- Çelebi, İlyas, “İnşikâku'l-Kamer”, *DİA*, İstanbul, 2000.
- Dağ, Mehmet, “Dil ve Belağat Açısından Kur'ân Ayetlerinde Nida”, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler -*, 2008, cilt: XII, sayı: 34, s. 121-148.
- Demircan, Adnan “Sevr Mağarası” *DİA*, İstanbul, 2009.
- Demirci, Mehmet, “Nûr-ı Muhammedî”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1983, sayı: 1, s. 239-258.
- Doğrul, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu Kur'ân-ı Kerim Tercüme ve Tefsiri*, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, İstanbul, 1934.
- Ersoy, Mehmed Akif, “Hakkın Sesleri” *Safahat*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2008.

- Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimler ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul 2004.
- Gölpınarlı, Abdulkaki, *Kur'ân-ı Kerim ve Meâli*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1958.
- İssı, A. Cüneyt, “Çağdaş Türk Şiirinde Din”, *VI. Dinî Yayınlar Kongresi -İslâm, Sanat ve Estetik-* (29-30 Kasım-01 Aralık 2013 / İstanbul), 2014, s. 289-292.
- İbn Hişâm, Abdü'l-Melik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, (Tahkik: Muhammed Ali el-Kutub), el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1998.
- İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei el-Kazvinî (ö. 273/887), *Sünenu İbn Mace*, (thk. Muhammed Fuad Abdulkaki) Darü İhyai'l-Kütübi'l-'Arabiyye, byy, bty.
- İzmirli İsmail Hakkı, *Türkçe Kur'ân-ı Kerim Tercümesi*, Kitaphane-i İslâm, İstanbul, 1926.
- Kemikli, Bilal, *Türk İslâm Edebiyatı*, Emin Yayınları, Bursa, 2011.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 2011.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Esselâm: mukaddes hayattan levhalar* Büyük Doğu Yayınları, İstanbul, 1993.
- Levend, Sırrı Agâh, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- Öngören, Reşat, “Zikir”, *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 411.
- Özek, Ali; Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümü, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- Öztürk, Mahmut, “Mehmed Âkif'in İctimaî Tefsir Yorumları: Hakkın Sesleri Örneği” *80 Yıl Sonra Mehmed Âkif Ersoy*, TYB Yayınları, Ankara, 2017, ss. 79-101.
- Öztürk, Mahmut, “Necip Fazıl'ın Esselâm'daki Bazı Şiirlerinin İslâmî Kaynaklardaki Rivayetlerle Mukayesesi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, cilt: XXI, sayı: 35, s. 53-92.
- Öztürk, Mahmut, Necip Fazıl Kısakürek'in Esselâm Adlı Kitabında Kur'ânı Telmihler ve İktibaslar, *İSTEM: İslâm Sanat, Tarih, Edebiyat ve Musikisi Dergisi*, 2012, cilt: X, sayı: 20, ss. 131-154.
- Palabıyık, M. Hanefi, Hz. Ömer'in Müslüman Oluşu, *EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* -, 2008, cilt: XII, sayı: 37, s. 137-148.
- Patacı, Bilal, “Ahmed Midhat Efendi'nin Müdâfaa Adlı Eserinin Mukaddimesi”, *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 2012, cilt: IX, sayı: 1, s. 179-187.
- Suyutî, Ebû'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *ed-Dürrü'l-mensur fi't-tefsiri'l-me'sur*, Darü'l-Fikr, Beyrut, bty.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid, *Câmiü'l-beyân fi te'vili'l-Kur'ân* (thk. Ahmed Muhammed Şakir), Müessesetü'r-Risale, byy, 2000.

- Taş, Bünyamin, “Klasik Türk Edebiyatında Manzum Tefsir”, *International Journal of Social Science* Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2977> Number: 37 , p. 101-121, Autumn I 2015103, s.103.
- Timur, Kemal, “Tanzimat Dönemi Türk Romanında Din Duygusu ve İnançlar”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları*, 2009, cilt: IV, sayı: 1-II (B), s. 2089-2125.
- Uzun, Mustafa, “Kur’ân ve Edebiyat (Türk Edebiyatı)”, *Kur’ân ve tefsir araştırmaları / İstanbul*, 2011. ss. 21-28.
- Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Na ’t*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
- Yıldız, Alim, “Klasik Edebiyatımızda Manzum Hadis Tercümeleri ve Necip Fazıl’ın 101 Hadis Tercümesi”, *I. Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs 2004 Kahramanmaraş*, 2005, cilt: I, s. 221-238.
- Yılmaz Ali, “İslâmi Dönem Türk Edebiyatının kaynakları” *Türk-İslâm Edebiyatı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016, ss. 117-141.
- Yılmaz, Orhan, “Necip Fazıl Kısakürek’in Hadis Kültürü ve Kaydettiği Hadislerin Değerlendirmesi” *Kaldırımlardan Sakarya’ya Necip Fazıl” Sempozyumu, Yozgat*, 2017.

NECİP FAZIL'IN ŞİİRİNİN KAYNAĞI OLARAK KUR'ÂN-I KERİM

(Sakarya Türküsü Şiiri Örneğinde)¹

Fikret USLUCAN²

Giriş

Hangi sanat alanında olursa olsun, her sanatçının sanatının kaynakları vardır. Sanatçı, pek çok kaynaktan beslenir; şahsında, poetikasında ve eserinde beslendiği kaynakları farklı şekillerde yansıtır. Usta bir sanatçı, beslendiği kaynakları olduğu gibi yansıtmaz. Kaynağını bozar, değiştirir, yeniden kurgular, kaynaklarının asli gerçekliğini bozmadan onu yeni bir formda, yeni bir üslupla, farklı bir anlatımla sanatsevere veya takipçilerine sunar, gelecek kuşaklara takdim eder.

Sanatçının kaynağını veya modelini, yahut gözlemlediği objeyi yeniden kurgulayıp farklı bir form veya üslupla ortaya koymasına *objectivation* denir. Olduğu gibi yansıtmaya ise *objection*dur. *Objection*, kuru bir taklitken *objectivation* sanattır.

Sanatçının kaynakları tabiat/coğrafya, tarih, sosyal hayat, mensubu olduğu toplumun inanç dünyası, kültür dünyası, kutsal metinler, vs dir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli bir temsilcisi olan Necip Fazıl'ın da bir fikir adamı, şair ve nâsir olarak elbette kaynakları vardır. O da bütün diğer sanatçılar gibi eserlerinde beslendiği kaynakları bir şekilde kullanır ve yansıtır.

Kutsal metinler bir medeniyetin zemin metinlerinin en başta gelenidir. O medeniyetin mensupları, zemin metinlerden inanç ve fikir dünyalarında, sanat alanlarında ve var olma mücadelelerinde beslenirler. Kutsal metinler; inanç ve imanın temel metni de olduğu için her zaman toplumları daha dinamik tutar, en kötü şartlarda bile ümit kaynağı olur. Bu açıdan bakıldığında İslâm toplumlarının zemin metinlerinin başında “kutsal metin” olarak da ad verebileceğimiz, İslâm dininin birinci dereceden kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim gelir.

Necip Fazıl'ın kaynaklarından biri de İslâm dininin temel kaynağı Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu çalışmada Necip Fazıl'ın bütün şiirlerinin kaynaklarından biri olarak Kur'ân-ı Kerim'i değil; en bilindik şiirlerinden biri olan *Sakarya Türküsü*'nde kaynak olarak Kur'ân âyetlerinin yansımaları aranacaktır.

1. Sakarya Türküsü Şiirinde Kur'ân Âyetlerinin Kaynaklığı

Bir canlının aldığı bir gıdanın; alındığı anda o canlının uzuvlarında bir etkisi görülmez. Lakin o gıda, o canlının bütün uzuvlarının gelişmesinde, canlının sağlığında ve uzuvlarının biyolojik olarak vazifelerini yapmasında etkilidir. Sanatçıların beslendiği kaynaklar da aynı şekildedir. Sanatçının fikir dünyasında, eylemlerinde ve sanatında etkileri vardır.

Bu şiirin kaynağı olarak Kur'ân-ı Kerim âyetlerini olduğu gibi *Sakarya Türküsü* şiirinde

¹ Necip Fazıl Kısakürek, Çile, Büyük Doğu yayınları, Mart 2016, s. 398.

² Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi.

aramayacağız. *Sakarya Türküsü* şiirinde Kur'ân âyetlerini hatırlatan mısraları tespit edeceğiz. İlgili âyetlerin meallerini göreceğiz. Bu, bir bakıma metinlerarasılık çalışmasıdır. Yani kabaca bir söyleyişle *bir metnin başka bir metni hatırlatması* hadisesidir. Çünkü Necip Fazıl, şiirlerinde Kur'ân âyetlerini iktibas etmemiş, veya bu âyetleri bir epigraf olarak kullanmamış; *Sakarya Türküsü* şiirinde olduğu gibi âyetlere bir bakıma telmihlerde bulunmuştur.

Necip Fazıl yaşadığı büyük fikrî değişimden sonra mensubu olduğu Türk İslâm medeniyetinin temel zemin metni olan Kur'ân-ı Kerim'e bigâne kalamazdı. Onun Kur'ân-ı Kerim'in mealini okuduğu konusunda bir bilgiye sahip değilim. Lakin Türk İslâm davasına kendini ve sanatını adayan, şiirin aslı vazifesinin "Allah'ı aramak" olduğunu iddia eden bir sanat ve fikir adamı elbette ki iman ettiği Allah'ın kitabından haberdar olacaktır. Destek verdiği her eylem ve fikre, karşı durduğu her düşünceye ve harekete, tespit ettiği her probleme Kur'ân'ın penceresinden de bakacaktır. Bu problemlere sunduğu reçeteler de yine Kur'ânî bir bakışın hazırladığı reçeteler olacaktır.

Bu noktada öğrencilerimizin, derslerde metin tahlili yaparken bizlere sorduğu soruyu burada biz de soralım: "*Necip Fazıl, Sakarya Türküsü'nü yazarken gerçekten bu âyetleri düşünerek mi yazdı?*" Bu soruya vereceğimiz cevap tek kelimeyle şudur: "*Sanmıyorum!*" Çünkü sanatçı, eserinde beslendiği kaynakları yansıttığının çoğu zaman farkında bile olmaz. Hatta daha da ileri gidelim: "*Bunun bir önemi de yoktur. Önemli olan sanatçının ne söylediği değil, metnin ne söylediğidir.*"

Hyppolite Taine'nin "ırk, muhit, an" olarak formüle ettiği düşüncesine göre; bir sanatçı, milletin tarihinden gelen değerleri ve tarihini, milletin ve kendisinin yaşadığı coğrafyanın hemen hemen her unsurunu ve yaşadığı dönemin hemen hemen her şeyini menfi veya müspet bir şekilde şahsında ve eserinde mutlaka yansıtır. Bu noktadan bakıldığında Necip Fazıl'ın da eserlerinde, bin dört yüz yıldır bütün bir İslâm dünyasına şu ya da bu şekilde yön veren Kur'ân'ı yansıtması, bir başka söyleyişle fikir ve sanat dünyasının kaynaklarının başında Kur'ân'ın olması şaşılacak bir durum değildir.

Sakarya Türküsü şiirindeki telmihler, kendisini hissettiren kaynaklar şüphesiz âyetlerle sınırlı değildir. Kelam-ı kibar dediğimiz sözler, Türk tarihi, hadisler, yazıldığı dönemin siyasi ve sosyal hadiseleri de bunlar arasındadır.

Sakarya Türküsü şiiri 1949 yılında yazılmıştır. Bu yıl, çok partili hayata geçilmesine rağmen hala Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının devam ettiği, Cumhuriyet devrimlerinin toplumun her kesimince henüz tam manasıyla benimsenemediği, II. Dünya Harbi'nin üzerinden dört sene geçmesine rağmen olumsuz etkilerinin memlekette hala görüldüğü yıldır. Necip Fazıl ve onun gibi düşünen insanların, sanatçıların ve başka insanların o yıllarda sosyal ve siyasi hadiselerden memnuniyetsizliklerinin belki de had safhada olduğu bir yıldır. *Sakarya Türküsü* şiiri bir bakıma da bu memnuniyetsizliklerin dile getirildiği, fakat ümidin de yitirilmediğinin görüldüğü bir şiirdir diyebiliriz.

Bu girişi yaptıktan sonra şimdi *Sakarya Türküsü* şiirinde Kur'ân âyetlerine telmihlerin yapıldığı mısralara ve ilgili âyetlere bakabiliriz.

1. "*Her şey akar; su, tarih, yıldız, insan ve fikir;*

Oluklar çift; birinden nur akar, birinden kir."

Sakarya Türküsü'nde hem ırmak hem de su, insanı temsil etmektedir. Ancak Sakarya, şair gibi düşünen ve inanan insanları sembolize eder. Sakarya ırmagına yöneltilen bütün hitaplar, sorular, ihtarlar hep Necip Fazıl gibi düşünen ve inanan insanlara yöneliktir.

Alıntılanan ikinci mısra bize Fatiha suresini hatırlatmaktadır. Surenin son âyetleri şu şekildedir: “6. Bizi doğru yola ilet. 7. Nimetine erdirdiklerinin yoluna; 8. Gazaba uğramışların yoluna da doğrudan sapmışların yoluna da değil.”

Bu mısralarda geçen *nur* kelimesinin *imanı*, *kir* kelimesinin ise *küfrü* sembolize ettiğini söylemek mümkündür. İnsanlığın başlangıcından bu yana iman ve küfür daima birlikte var olacaklardır. Fıtraten *ahsen-i takvîm* üzere yaratılan insan iman üzere hayatına devam ettiği sürece bu vasfını koruyacaktır. Lakin insan kendi yanlış tercihleri neticesinde *esfel-i sâfilîn* derekesine düşecektir. Nitekim aşağıdaki mısralarda da buna telmih yapılmaktadır.

2. “Akışta demetlenmiş, büyük, küçük kâinat;

Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!”

Bulut neticede buhar olsa da suyun gaz haline gelmiş halidir, yani yine sudur. Bu mısradaki suyun biri yükselirken diğeri alçaklara doğru inmektedir. Yukarıda, şirde suyun insanı temsil ettiği belirtilmişti. “çıkan ve inen sular” Kur’ân’ın ifadesiyle bize insanın “*ahsen-i takvim*” ve “*esfel-i sâfilîn*” sıfatlarını hatırlatmaktadır. Bu açıdan bakınca Tîn suresinin şu âyetlerine telmihte bulunulduğunu söylemek mümkündür. “4. Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır. 5. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik. 6. Ancak iman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlar başka; onlar için kesintisiz bir ödül vardır. 7. Ey insan, artık bu kanıtlardan sonra seni dinin asılsız olduğu sonucuna götüren şey nedir? 8. Allah hüküm verenlerin en adili değil midir?”

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın neşrettiği Kur’ân mealinde altıncı âyet hakkında şöyle bir açıklama yer almaktadır: “İman etmeyen ve Salih ameller işlemeyenler, yani İslâm’ı yaşamayan kimseler, Allah’ın insanlara verdiği imkanları kötüye kullanmış, hayatın başlama noktasından ileriye doğru gitmek, kesintisiz gelişmek ve ecir almak imkanından yararlanmak yerine geriye gitmiş, insandan geri durumdaki canlıların derekesine inmiş, alçalmış olacaklardır.” (s. 597)

3. “Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;”

Fiziksel olarak düşünüldüğünde ağır bir metal olan kurşunun suya yüklenmesi mümkün değildir. Su, bu yükü kaldıramaz. Buradaki teşbih ve mecazi anlatım bize, Bakara suresi âyet 236’yı hatırlatmaktadır. “Allah, hiç kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandığıdır. Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma!”

Mısradaki geçen *kurşundan yük* ifadesi, insana yüklenen mükellefiyetleri göstermektedir. Özelde düşünüldüğünde bu, Necip Fazıl gibi inanan ve düşünen insanların sırtına vurulan İslâm davasıdır. Bu yükün veya vazifenin sorumluluğu büyük, temsiliyeti zordur. Ancak âyette geçen “Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma!” dua cümlesi, imkansızlığı mümkün kılmaktadır. Aşağıdaki mısra ve ondaki telmih, bu kanaatimizi desteklemektedir.

Şiirin sonraki mısralarında,

“Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük?”

...

“Ne ağır imtihandır, başındaki, Sakarya!

Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?”

denilmektedir. Bu mısralardan anlaşılmaktadır ki, yük sadece inanılan davanın temsiliyet meselesi değildir. O davaya sahip çıkan, onu temsil eden, inancını yaşamak isteyen insanlara karşı iktidar sahiplerinin, erki elinde tutanların, sistemin zulmüne katlanabilmek de başlı başına zorlu bir imtihandır. Bu imtihana tabi olanların yapması gereken; Bakara suresi âyet 236'daki *“... Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma!...”* dua cümlesini unutmamak ve tekrarlamaktır.

4. *“Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,”*

Yasin suresi, âyet 82'de *“Bir şeyi istediğinde, O'nun buyruğu”Ol!” demekten ibarettir, hemen oluverir.”* denilmektedir. Bu aynı zamanda Allah'ın kudretinin sınırsızlığını, onun için imkansızlığın söz konusu olamayacağını, yalnızca dilemesinin yeterli olacağını göstermektedir. Şiire göre Türk milletine yüklenen, müminlere yüklenen; daha da özele inerse şair gibi inanan ve düşünen insanlara yüklenen İslâm davasının sorumluluğu ne kadar ağır olursa olsun, Rabb'in lutfu ve dilemesiyle varılması gereken menzile ulaşılacaktır. Bu âyete yapılan telmih, aynı zamanda ye'se düşülmemesi, ümidin muhafaza edilmesi gerektiğini de göstermektedir. Neticede yüklenen yükün ağırlığı, yaşanan çetin imtihanın zorluğu ne olursa olsun, muvaffakiyet “O”nun dilemesinde ve *“Ol”* demesindedir.

5. *“İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal”*

Ruhlar aleminde *“Ben sizin Rabbiniz değil miyim?”* sorusuna muhatap olan ruhlar, bilindiği gibi *“Evet, Rabbimizsin.”* cevabını verdiler (Araf suresi, âyet 172). Fakat insan, daha sonra bu ikrar ve tasdikini unutmuş ve doğru yoldan sapmıştır.

Ahzab suresi, 72'nci âyette şöyle denilmektedir: *“Biz emaneti göklere, arza, ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler; ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir.”*

Mısırda geçen *mukaddes yük*, âyette geçen *emanettir*. Yani İslâm davasıdır. İnsanoğlu bunu kendi rızasıyla yüklenmiş ve sonra da vadini yerine getirmemiş, sapmıştır.

6. *“Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu an!”*

...

“Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;

Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?

Nerede kardeşlerin cömert Nil, yeşil Tuna;

Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?”

...

“Kehkeşanlara kaçmış eski günleri an!”

Bu mısralarda, Yunus Emre gibi ulu kişilerin yokluğundan, fethettiği yerlere medeniyet götürerek oraları imar eden orduların yokluğundan, kaybedilen büyük coğrafyalardan, o ihtişamlı günleri yaşatan insanların yokluğundan söz edilmektedir. Halbuki onlar bir zamanlar vardı. Bunların yokluğu dövünme sebebi olarak gösterilmektedir.

Bir zamanlar var olan, şimdi niçin yoktur? Bu sorunun cevabı bize Âl-i İmran suresi, 26'ncı âyette verilmektedir: *“De ki: Ey mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsın, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç kuşku yok, sen her şeye kâdirsın.”*

Eğer dileyen ve istediği gibi olduran Allah ise, o zaman kulun suçu nedir? Bu soru ister istemez insan zihninde belirmektedir. Cevap yine Kur'an-ı Kerim'dedir. Neml suresi 52'nci âyette şöyle denilmektedir: *“İşte sana onların kendi yolsuzlukları yüzünden ıvıssız kalan yurtları!..”* Bu durumda bütün bir Türk İslâm coğrafyasında yaşanan her felaketin müsebbibi *sırat-ı mustakim*den sapan Müslümanların bizzat kendileridir.

7. *“Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.”*

Şair ve onun gibi inanıp düşünenlerin yaşadığı devir, onların inançlarına muarız olanların hakim olduğu bir devirdir. Muarızların, diğer bir deyişle İslâm düşmanlarının İslâm'a hayat hakkı tanımadığı bir devirdir. Ve bu muarızlar maksatlarına ulaşmak için her türlü desiseyi de planlamaktadırlar. Gafil olanlar, bundan habersiz olanlar mutlaka o tuzaklara düşeceklerdir.

Görünüşte pusu kuran hakim, pusuya düşen ise mahkumdur. Lakin pusu kuranların unuttukları bir şey vardır ki onu bize Enfal suresi 30'ncü âyet haber vermektedir. *“Hatırlar mısın? İnkâr edenler seni etkisiz hale getirmek veya öldürmek ya da yurdundan çıkarmak için tuzaklar kuruyorlardı; onlar tuzak kuruyorlardı, Allah da bozuyordu. Tuzak bozma işini en iyi yapan Allah'tır.”*

8. *“Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek.”*

Necip Fazıl ve onun gibi inanan ve düşünenlerin muarızları ya da başka bir adlandırmayla düşmanları hakimiyetlerini kurmuşlardır. Bu hakimiyet batıl bir sistemin hakimiyetidir. İyi, güzel ve hak olana hayat hakkı tanınmamaktadır. Bu elbette mümin için dünyevi bir felakettir. Ancak mısradaki da belirtildiği gibi bu *ölümlü* bir hakimiyettir. Yani mutlaka sona erecektir. Sürülüp yok edilmek istenen iyi güzel ve hak olan ise *ölümsüzdür*. Demek ki ölümlü olan batılın hakimiyeti de ölümsüz olan hakkın mahkumiyeti de sona erecektir. Bu mısradaki İsrâ suresi, 81'nci âyete telmihte bulunmaktadır. âyetin meali şu şekildedir: *“Deki: hak geldi, batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkumdur.”* Buradan da anlaşılmaktadır ki inananların ümitsizliğe düşmesi yersizdir. Zira batılın hakimiyeti muvakkaten, yani bir süreliğinedir. Neticede zafer yine hakkın olacaktır.

9. *“Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?”*

Şair, muarızlarına, düşmanlarına, geçici bir süre için hakimiyetlerini ilan eden batılın temsilcilerine sorar bu soruyu. Bu mısradaki *diriltmek* fiili hem *öldükten sonra yeniden diriltme* hem de *hidayete erme* anlamlarında düşünülebilir. Her iki anlam bize üç farklı âyeti hatırlatmaktadır.

Bakara suresi, 28'nci âyette "... *Sonra sizi öldürecek, sonra diriltecek, sonra O'na götürüleceksiniz.*" denilmektedir. Ahiret aleminde tekrar diriltilip Allah'a götürülmenin sebebi O'na hesap vermek içindir. Bu hesap, insanların dünyada yapıp ettiklerinin hesabıdır. Yani insanın dünyada ettikleri yanına kâr kalmayacaktır. Burada şair, muarızlarını bekleyen akıbeti onlara haber vermekte, Allah'ın mutlak kudret ve iradesiyle kuracağı mahkemeyi hatırlatmaktadır.

Kıyâme suresi 3 ve 4'ncü âyetlerde ise şu ifadeleri görmekteyiz: "*3. İnsan, kemiklerini toplayıp birleştiremeyeceğimizi mi sanıyor? 4. Evet, parmaklarına varıncaya kadar, yeniden yapmaya gücümüz yeter.*" Bu âyetler, hem hesaba çekmek maksadıyla insanların yeniden diriltileceğini hem de diriltmeye Allah'ın muktedir olduğunu ifade etmektedir.

Diğer taraftan şiirdeki *diriltmek* kelimesini, *hidayete ermek* anlamında düşünürsek Rum sursi 29'ncü âyeti hatırlarız. Bu âyette şöyle denilmektedir: "*Gel gör ki zulme saplanmış olanlar bir bilgiye dayanmadan kişisel arzu ve heveslerinin peşinden gitmektedirler. Allah'ın şaşırttığını artık kim doğru yola iletebilir! Böylelerinin artık yardımcıları da yoktur.*"

10. "*Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!*"

Bu mısradaki *Allah* yolu, Kur'an'ın bazı âyetlerinde geçen ve ilk olarak Fatiha suresinde gördüğümüz *sırat-ı mustakîm*dir. Peygamberler tarihine bakıldığında tevhid mücadelesi veren peygamberlerin hemen hemen hepsine, ona inanmayan insanlar "deli" demişlerdir. Hz. Muhammed'e de Mekkeliler aynı şeyi söylemişlerdir. Peygamberlerden sonra onların tebliğ ettiklerine tabi olanlara, sırat-ı mustakîm üzere olanlara deli gözüyle bakılmıştır. Bu mısradaki bunu görmekteyiz. Diğer taraftan "deli" kelimesini, olumlu manada da düşünmek mümkündür ki inandığı davasından vazgeçmemek anlamında düşünülebilir.

Müminler ise Fatiha suresindeki dua cümlesiyle yakarırlar: "*Beni doğru yola ulaştır.*"

11. "*Sen kıvrıl, ben gideyim, Son Peygamber Kılavuz!*"

Doğru yol, yani sırat-ı mustakîm, Hz. Muhammed'in yoludur. O yolda onun kılavuzluğu şarttır. Hz. Muhammed'i kendisine kılavuz edinenler hakkında Fetih suresi, 10'ncü âyette şöyle denilmektedir: "*Sana yeminle bağlılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah'a vermiş oluyorlar, Allah'ın eli onların elleri üzerindedir. Bu sebeple kim Allah'a verdiği ahdi bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene ise Allah yakında büyük bir ödül verecektir.*"

Sonuç ve Öneriler

Necip Fazıl Kısakürek, Cumhuriyet döneminde fikir, sanat ve edebiyat dünyamıza damga vurmuş önemli bir şahsiyettir. Şahsı ve eserleri hakkında yazılanlar kendi yazdıklarından kat kat fazladır. Bir sanatçı ve eserleri hakkında yazılanların hepsinin ortak gayesi o sanatçıyı doğru anlamaktır. Fikir ve sanat adamlarını doğru anlamanın yollarından biri de o şahsın kaynaklarına inmektir.

Bu çalışmada Necip Fazıl Kısakürek'in Sakarya Türküsü şiirinin kaynaklarından biri olarak Kur'an âyetleri arandı. Elli mısra olan bu şiirde birbirinin devamı olan âyetleri ayrı ayrı ele alırsak toplam yirmi âyete telmihte bulunduğu görülür. Bu döküm, Kur'an'ın onun şiirlerine kaynaklık etmesi bakımından önemini de göstermektedir. Necip Fazıl, şiirinde Kur'an âyetlerini olduğu gibi almamış, yani iktibas etmemiş, onları anlam bakımından hatırlatacak telmihtelerde

bulunmuştur. Bir başka söyleyişle objektivatın yapmıştır.

Necip Fazıl'ın diğer şiirleri ve eserleri de tarandığında telmihte bulunulan âyet sayısı mutlaka daha da artacaktır. Ayrıca İslâm büyüklerinin sözleri, hadisler, Türk-İslâm tarihine göndermeler ve daha başka kaynaklardan da söz etmek mümkündür. Bu, bize onun başta Kur'ân olmak üzere İslâm'ın temel kaynaklarına ne kadar hakim olduğunu da göstermektedir. Necip Fazıl'ın bütün eserleri kaynakları bakımından incelenmeyi beklemektedir. Bu tür çalışmalar Türk sanat, edebiyat ve fikir dünyasının bütün temsilcilerinin eserleri için mutlaka yapılmalıdır.

Kaynakça

Karaman, Hayrettin & Çağrı, Mustafa & Dönmez, İbrahim Kâfi

“ESELÂM” VE NECİP FÂZIL'DA PEYGAMBER AŞKI

Muzaffer DOĞAN¹

Üstad Necip Fazıl Kısakürek, Peygamberimizin neslinden es-Seyyid Abdülhakîm Arvasî hazretleri ile tanıştıktan sonra, yeni bir yol ve istikâmet tutar. Bu, “pazarlıksız İslâm” diye ifade ettiği Allah ve peygamber aşkıdır. Bir ömür, bu uğurda mücadele etmiş, bu aşkla yaşamış ve bu aşkla öbür âleme göçmüştür.

“Esselâm”, Üstad Necip Fazıl'ın “*Kıyâmete kadar gelecek mukaddesatçı Türk Gençliğine ithaf ettiği*” şiir kitabıdır. Esselâm'ın alt başlığı, “Mukaddes Hayattan Levhalar” adını taşıyor. Üstad bu eserde, Kâinatın Efendisi'nin hayatından seçilmiş tabloları şiirleştiriyor. Kitapta, Mukaddes Hayatın, Hicrî takvime göre 63 sene oluşundan ilhamla, 63 şiir yer alıyor. Bu 63 şiirin 7 parçasını, 1950'li yıllarda broşür olarak da yayınlanan “*Manzum 101 Hadis*” teşkil ediyor. Kitabın başında, eserin “Takdim”i, sonunda da 11 maddelik oldukça dokunaklı “Vasiyet”i var. Üstad, “Takdim”inde, Allah ve Resûlüne bağlılığını dile getirdikten sonra, şöyle diyor: “Bu eser, hararet derecesini termometrelere ifâde ettirmekten âciz olduğum bir ruh çilesi içinde, 1960-1961 hapsimde yazılmaya başlandı ve ondan sonra, haşin hayatın zâlim çarkları arasında tekrar gaflet tüneline giren ruhumun kasvet ikliminde 11 yıl uyuyup 1972 Ramazan ayında ve ötesinde, belki daha yakıcı bir çile dürtüşüyle tamamlandı. Umulur ki, bir gün Türk edebiyatı, bu eseri, yeni zamanların İslâmî tahassüste ilk temel kitabı saysın. . . Ve destanlık çapta cehd sarfetmenin ne demek olduğu, bu vesileyle görülsün. . . “

Sezai Karakoç'un şöyle bir tesbiti var:

“*Na't, Peygamberin şiirle yapılmak istenen portresidir. Peygamber nasıl insanın ufkuysa, na't da şiirin ufkudur.* “Bu değerlendirmeden hareketle, “Esselâm” için de, Necip Fâzıl şiirinin ufku, Esselâm'dır” diyebiliriz.

Üstad, Esselâm için şöyle diyor:

“Binyediyüz küsur mısralık, kemmiyette küçük bir destan. . . Fakat keyfiyette, her kelimesi bir beyin törpülemesine mal olduğuna göre, bilmem ne?. . . Dâvâ, o nura yaklaşmak. . . O nur ise, insanı ve idrâki bir ân içinde yakıp kül edici kuvvette. . . O halde, eser hakkında verilecek hüküm, bu yanış ve kavruluş borcunda, hangi derecenin tutturulup tutturulamadığında. . . Keyfiyet hükmü, ancak böyle bir ölçüyle verilebilir. . . “Üstadın, “Esselâm”la, şiirin ufkunu kâmil mânâda yakaladığına şâhid oluyoruz.

Şeyhi Abdülhakîm Arvasî Hazretlerini tanıdıktan sonra yazdığı, kitabına da isim olan “Çile” şiirinde,

Ver cüceye, onun olsun şairlik,

Şimdi gözüm büyük sanatkârlıkta.

diyen şair, “Çile” kitabının başındaki “*Şiirlerim ve Şairliğim*” yazısında, “Biz şiiri iman için bilmişiz ve bu mihrak bilgiyi, her bilginin geçtiği binbir yol ağzı biliyoruz. “ diyor. Ona

¹ Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul Şubesi Üyesi

göre, “ Şair demek, gaye insan ve ufuk peygamberi, kâinatın efendisi’ni, Allah’ın Sevgilisini sezmeğe doğru hususî ve ileri bir istidat. . . “

“Üstün idrâk müessesesi şiir, ilk borç olarak, elinde kâinat sırlarının anahtarı, O’nun hilkat sırrının ve Kâinat Efendiliği makamının eşiginde dize gelecektir. Şiir, bu mukaddes eşigin süpürgesi, şair de, boynundaki süpürgecilik borcuyla, insanoğlunun en yüksek rütbelilerinden birisi. . . Ben, bu rütbelerin en yükseği içinde, onun ümmetlik liyâkatinin en alçak ferdi olarak, o mukaddes eşigin süpürücüsüyüm! Kendimi böylece takdim ederim!”

Şiire ve şaire böyle bir memuriyet ve mes’uliyet yükleyen bir şairin bu ifâdelerinden yola çıkarak, Esselâm’ın, yeni zamanlar Türk edebiyatının ve Türk şiirinin, İslâmî tahassüste önemli kitaplarından biri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Çileli, fırtınalı bir ömür yaşadktan sonra, arkasında 100 cildi aşan bir eser bütünüyle birlikte, unutulmaz ve silinmez izler bırakan Üstad Necip Fâzıl Kısakürek, aramızdan ayrılalı 34 yıl oldu. O, şimdi sonsuzluk âleminde. . . 1934 senesinde ve 30 yaşında iken, 20. asrın bu büyük dehâsının hayatında, destanî bir değişim ve dönüşüm gerçekleşir. . . “Mürşidim, kurtarıcım” dediği Seyyid Abdülhakîm Arvasî Hazretleri ile tanışır. . . “Genç Şair”, “Kaldırımlar Şairi” gibi sıfatlarla anılırken, bu tanışmanın ve yaşadığı değişimin, tuttuğu yeni yolun ve istikâmetin farkına varılır varılmaz, sanat ve edebiyat çevrelerinde, “Mistik Şair”, “Bay Mistik” gibi hafife alıcı, küçümseyici alaylı ifâdelerle anılmaya başlanır. . O, bunlara hiç aldırış etmeden yoluna devam eder. Bizim Yunus’un tabiriyle,

“Ballar balını”bulmuştur. O büyük zatla tanışmasını ve sonrasındaki istikâmet değişikliğini şöyle dile getirir:

Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum. . .

Bu unutulmaz karşılaşmayı bir başka “Noktalama”sında da şöyle ifâde eder:

Bana, yakan gözlerle bir kerecik baktınız;

Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!

“Yakan gözlerle o bakış”, Necip Fâzıl’ı, altüst etmiştir. Artık, ruhuna “temel çivisi” çakılmış ve “gökyüzü”nün ne demek olduğunun farkına varmıştır.

“Gökyüzü”, Allah’ın, zerre fedâ edil(e)mez nizâmı;”Allah Resûlü’nün Yolu”dur.

Kemâlist inkılâplarla rafa kaldırılan “Kurtarıcı Dünya Görüşü” müzdür.

“Şimdi gözüm büyük sanatkârlıkta” dediği şeyle kastedtiği de, Büyük Doğu mücâdelesini ile, bu “Kurtarıcı Dünya Görüşü”nün hayata nakşedilmesi dâvâsıdır.

Üstad’ın, Kâinatın Efendisi olan Peygamberimize bağlılığı, sıradan bir sevgi değil, destanlı bir aşktır. O’nun gelişini ve getirdiği ölçüleri, tebliğ ettiği İslâm Dinini, “Çöle ve Bütün Zaman ve Mekâna İnen Nur” olarak nitelemiştir. Bu isimle, şiirin, tefekkürün ve tahassüsün bütün imkânlarını kullanarak, sınırlarını zorlayarak “Allah’ın Sevgilisi”ne çağdaş bir aşk destanı yazar adeta. “O ki, O Yüzden Varız” der. . . Bununla da yetinmez. “Esselâm” isiminde, bu sefer şiir diliyle bir başka aşk destanı yazar. “Mukaddes Hayattan 63 Levha”dır bu. . .

1938'de yazdığı “*Büyük Doğu Marşı*”nda,

Nur yolu izinden git KILAVUZ'un!

Fethine çık, doğru, güzel, sonsuzun!

der. Meşhur “*Sakarya Türküsü*” şiirinde de,

Sen kıvrıl, ben gideyim Son Peygamber Kılavuz!

diyerek, “Kılavuz”un kim olduğunu vurgular. Onun, bu mısraları yazdığı Tek Parti (CHP) döneminde, topluma nelerin dayatıldığını ve toplumun nasıl bir “kılavuz”un peşine düşmeye zorlandığını hatırlarsak, Üstad Necip Fâzıl'ın şanlı Büyük Doğu mücâdelesini de, Kâinatın Efendisine olan bağlılığını da daha iyi anlamış oluruz. . .

Necip Fâzıl, soylu bir isyanla meydan yerine çıkar ve “*Asıl Kılavuz*”u gösterir. Çıkardığı Büyük Doğu Mecmuası'nın kapağına, “*Allah'a itaat etmeyene, itaat edilmez*” diye bir Hadis meâli koyar. Kitleleri, O Şanlı Kılavuz'un yoluna çağırır. “O'nun Ümmetinden Ol!” der.

Bu şiirin yazıldığı ve Büyük Doğu'nun kapağında yayınlandığı sene, 1949'dur.

Beri gel, serseri yol!

O'nun ümmetinden ol!

Sel sel kümelerle dol!

O'nun ümmetinden ol!

*

Sen, hiçliğe bakan yön!

Hep sıfır, arka ve ön!

Dosdoğru Kâbe'ye dön!

O'nun ümmetinden ol!

*

Gel dünya, mundar kafes!

Gel, gırtlakta son nefes!

Gel, arşı arayan ses!

O'nun ümmetinden ol!

*

Solmaz, solmaz, bu bir renk. . .

Ölmez, ölmez; bir ahenk. . .

İnsanlık; hevenk hevenk,

O'nun ümmetinden ol!

*

Gökte çakıyor haber,

Geber çelik put, geber!

Doğrul yeni seferber,

O'nun ümmetinden ol!

Bu bir seferberliktir. Yeni seferberler yetişir. “İyinin, doğrunun, güzel”in, “solmaz renk ve pörsümez yeni”nin seferberliği. . .

21 Ekim 1949 tarihli(5. yıl, 2. sayı) Büyük Doğu'nun kapağında şu çağrışı görüyoruz:

Genç Adam!

Parola:ALLAH

Mukaddes Dâvâyı

elden ele TESLİM ET!

Allah Habercisinin habercileri olalım!

•

“Son Peygamber”, kurtuluşunu arayan insanlığın “son sığınağı”dır. Kapitalizmin, komünizmin, faşizmin, liberal demokrasinin ve bütün bâtil ideolojilerin zulmü altında inleyen insanlık için “son sığınak”, Allah Resûl’ün kurtarıcı yoludur. “Son Sığınak” isimli şiirinin şu mısraların okuyalım:

*Batı, Batı der, çırpınırlar,
Batı, tükürük hokkasında.
Makine, dimdik demirden put,
İnsanoğlu ruh laçkasında.*

.....

*Ey insan, sana son sığınak,
Son Peygamberin hırkasında.*

•

Üstad Necip Fâzıl'ın yarım asırlık mücâdele hayatı ve şiiri, hikâyesi, romanı, tiyatro eserleri, senaryo romanları;edebî, tarihî, dinî incelemeleri, monografileri, dinî ve tasavvufî eserleri, diğer fikrî verimleri;çıkardığı mecmualar;hülâsa olarak Büyük Doğu külliyyatı,

*Efendim, Kurtarıcım, Müjdecim, Peygamberim;
Sana uymayan ölçü, hayat olsa teperim. . .*

dediği ve aşkla bağlı olduğu Allah Resulü'nün yoluna adanmıştır. Üstadın hayatı, adanmış bir hayattır. Sık sık, “Divânelere muhtacız!” derdi. Kendisi de, Allah ve Resûlünün ulvî divânelerinden birisiydi. . . “Vasiyet” inde şöyle der:

Beni de, Allah ve Resûl aşkının yanık bir örneği ve ardından bir takım sesler bırakmış divanesi olarak arada bir hatırlayınız!” Onun gözünü diktiği “Büyük sanatkârlık”,

Allah ve Resûlüne olan aşkından dolayı, kendisine lütfedildi. . . O, bu aşkla yaşadı ve bu aşkla göç etti. . .

Bir “Noktalama”sında;

*Oluş sırrı, o nurdan heykelin eteğinde;
Ve ölümsüzlük balı, şeriat peteğinde.
diyor.*

Allahü Teâlâ, Necip Fâzıl'ın yoluna, Sevgilisinin neslinden Abdülhakîm Arvasî Hazretlerini çıkardı. O'nun "yakan gözlerle bakışı"nı vesile kılarak, Necip Fâzıl'a "ölümsüzlük balı"nı tattırdı. . . Yunus Emre'nin "bulduğu" "ballar balı" da oydu. . . Necip Fâzıl da, bir ömür şiirle, fikirle; tuttuğu istikâmetten tek derece sapmadan, kahramanca duruşuyla, memleket gençliğine ve aydınlara bu "ölümsüzlük balını" tattırmak için, "uykusuz, susuz, ekmeksiz" bir ömür çırpındı durdu.

Necip Fâzıl demek, şiirin, çilenin, derin tefekkürün, dinde hassasiyetin mücessem timsali demektir, bizce. . . Üstad, bir tavır adamıdır. "Pazarlıksız müslüman" duruşunun remz şahsiyetidir çağımızda.

Bir "Noktalama"sında şöyle diyordu:

*Garip geldik, gideriz, rafa koy evi barkı!
Tek, dudaktan dudağa geçsin ölümsüz şarkı. . .
"Ölümsüz şarkı" dediği, Allah ve Resûlü'nün ölümsüz ölçülerinden başkası değildir. . .*

"Çöle İnen Nur"un "Başlangıç" yazısı bir şaheserdir. Kırkbeş yıldır, Peygamberimiz hakkında yazılanları ve yazanları hususî bir alâka ile tâkip ettim. O'na yazılmış şiirleri, na'ları, kitapları okudum. Üstadın eserindeki aşkı, vecdi, heyecanı, hassasiyeti ve bilhassa eserin "başlangıç" yazısındaki tahassüs derinliğini ve tadını hiçbir kitapta bulamadım. Bu konuda yazılmış birçok kitabı, ya ismindeki yavanlığa ve kuruluğa bakarak, ya kabalığa, edeb hatalarına, itikâdî sapmalara bakarak, daha ilk ele alışta, okumaktan vazgeçmişimdir.

Üstad, 1973 senesinde Hacca gitti. Bu hacc ziyaretinden bir eser doğdu. Bu eserin ilk sayfalarında Üstad'ın şöyle bir ifâdesi var:

"Herkesin ayağıyla bastığı topraklara, dudağımı topuklarıma yapıştırmış olarak giderken, kendimi anneye muhtaç bir çocuk kadar zayıf hissediyordum. . . "

Böylesine bir hassasiyetin sahibi olan Üstad Necip Fâzıl;"Çöle İnen Nur"da olsun, "Esselâm"da olsun, "İman ve İslâm Atlası"nda ve diğer eserlerinde olsun, hep bu hassasiyeti gözetmiş ve Efendimizin getirdiği ölçülerin, hayatın her alanına hâkim kılınması için bir ömür cihad etmiştir.

*"Ellerime uzanan dudakları tepeyim;
Allah diyen, gel, seni ayağından öpeyim!"*

diyen Üstadımız Necip Fâzıl Kısakürek'e, Allah'tan rahmet, aşkla bağlı olduğu, "bal sensin, varlık petek" diye vafettiği Resûlullah Efendimizden de şefaet niyaz ediyorum.

NECİP FAZIL'IN TASAVVUF ANLAYIŞI

BİR DERVİŞ OLARAK NECİP FAZIL KISAKÜREK

“İnsan kendini aramaya ve bulmaya memur bir yaratıktır.”

Necip Fazıl Kısakürek

İbrahim BAZ¹

Giriş

Necip Fazıl Kısakürek (ö. 1983), hayatındaki ve düşüncesindeki zenginlik, derinlik ve tesirleri nedeniyle belli bir tanımlamaya ve anlatıma sığmayacak kadar büyük bir isimdir. Necip Fazıl şairliği, yazarlığı, çektiği çileleri, gençlik davası, arayışları, polemikleri, İslamcılığı ve dervişliği ile bir yol açıcı ve yön belirleyicidir. Gerek yaşadığı dönem, gerekse bu dönemin hemen her anında ve alanında aktif bir tutum ve tavır sergilemesi nedeniyle Necip Fazıl'ın hayatını okumak ve anlamak, Türkiye Cumhuriyeti tarihini anlamak adına önemli ipuçları vermektedir. Cumhuriyet insanının ve devletin kendi geçmişinden koparak; batılılaşma, kominizm ve nasyonalizm kıskacındaki kimlik bunalımı ve arayışlarını bir boyutuyla onun hayatında ve eserlerinde görmek mümkündür.

Necip Fazıl, İslamcılığın ideoloji haline gelmesinde ve İslamcılığın günümüze kadar edebiyat damarı üzerinden dillendirilmesinde öncü bir şahsiyettir. Tekkelerin kapatılması sürecinde, tasavvufun başta edebiyat çevreleri üzerinde olmak üzere, yeni bir boyutta yeniden gündeme gelmesinde de öncü ve örnek olmuştur. Onun yakınında bulunmuş ve fikirlerinden etkilenmiş birçok kimsenin tasavvufa yönelmelerine ve hatta bir şeyhin kapısına varmalarına neden olmuştur. Akif İnan'ın Şeyh Ali Arıncı'ya, Erdem Bayazıt ve Cahit Zarifoğlu'nun Abdurrahim Reyhânî'ne bağlanmasında hatta Cahit Zarifoğlu'nun, Arvâsî Ailesinden biriyle evlenmesinde örnek ve yol gösterici olmuştur.

1. Necip Fazıl Derviş midir?

Farsça bir kelime olan derviş, kapı önü anlamına gelen “der-pîş” kelimesinden dönüşmüştür. Dervişler, kendilerini en büyük kapıya ulaştıracak olan kapının önünde durdukları, kendilerinde bir varlık görmeyip yokluğu ve yoksulluğu kabullenip, gerçek varlık sahibinin kapısında kulluğu en büyük makam bildikler için bu ismi almışlardır.

Dervişlik, kişinin hayatına yeni bir boyut kazandırmak, kendi başına düzeltemediği yönlerini, bir bilen ve tecrübeli bir şahsın nezaretinde ve yönlendirmesinde iyileştirmek için bir mürşide bağlanmasıdır. Bağlanmaktan maksat, Allah'ın emir ve yasaklarına daha titiz bir şekilde uymak ve yanlış olan hususlardan pişmanlık duyup tövbe ederek mürşidin yönlendirmesi ile iç dünyasında oluşan manevî hasarları düzeltmektir. Burada mürşid, mürid için öncelikle yaşantısı yani haliyle ayna fonksiyonu görür. Mürid, kendini o aynada gözlemleyerek eksik yanlarını ve aksak yanlarını düzeltmeye çalışır. Bütün bunların ilk başlangıcı olan bağlanma, öncelikle bağlanan açısından gönüllülük esasına bağlıdır ve kişi bu iradeyi beyan ettiği için ona mürid denilmiştir.

¹Yrd.Doç.Dr., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. e-mail: ibrahim.baz@hotmail.com.

Bilindiği gibi Necip Fazıl Kısakürek, 1934 yılında son dönemlerin önemli Nakşibendi-Hâlidî şeyhlerinden biri olan Abdülhakim Arvâsî (ö. 1943)'ye bağlanmıştır. Bu bağlılık, ilk günden itibaren büyük bir tesir uyandırmış ve onun “mistik şair” olarak anılmasına neden olmuştur. Ancak onun dervişliği yahut derviş olup olmadığı hususunda farklı görüşler belirtilmiştir. Bu konuda öncelikle belirtmek gerekir ki, onun bağlılığı 1934 yılında başlamış ve hayatının sonuna kadar sürmüştür. Hatta hayatını şeyhi ile anlamlı görmüş olmalı ki yazdığı esere *O ve Ben* ismini vermiştir. Daha ilginç olanı bu eserin ilk ismi *Büyük Kapı*'dir.² Yalnız bu isim dahi onun derviş olduğunu itirafı olarak kabul edilebilir. Bundan daha önemlisi, 1934 yılında madde planında başlayan bağlılığı, 1943 yılında şeyhinin vefatına kadar fiili olarak devam etmiş, her fırsatta şeyhinin kapısının eşliğinde durma gayreti içerisinde olmuştur. Vefatından sonra ise kaybettiğinin kıymetini zamanında daha iyi takdir edememenin iç ıstırapı ile birlikte hayatının sonuna kadar mana planında kesintisiz olarak devam etmiştir. Onun hatırası ve yönlendirmesi hayatında ve eserlerinde bir arka plan gibi sürekli kendini göstermiştir. Bunun en somut göstergelerinden biri, *Canım İstanbul* dediği yaşadığı şehre değil, şeyhinin medfun bulunduğu Bağlum'a defnedilmeyi hem vasiyetinde dile getirmiş hem de *Halim* isimli bir şiir ile “*Bana da hayat yeri Bağlum köyünde mezar*” şeklinde ifade etmiştir. Necip Fazıl'ın bu vasiyetine uyulmamış ve Bağlum'a defnedilmemiştir. Ancak, Eyüp sırtlarındaki şeyhinin ikametgâhı olan Kaşgarî Dergâhı'nın yolu, onun son durağı olmuştur. Bu zahiri görüntü açısından baktığımızda bile Necip Fazıl'ın bir derviş olduğunu söyleyebiliriz. Ancak tespit edebildiğimiz kadarıyla Necip Fazıl ile Abdülhakim Arvâsî arasında, tekkelerde görülen klasik mürid-mürşid ilişkisinden söz edilemez. Bu durum, hem günlük vird konusunda hem de ziyaretlerde gerçekleşen diyaloglarda farklı bir boyutta gerçekleşmiştir. Örneğin tasavvufî eğitimin esasında, soru sormaktan çok susmak ve dinlemek var iken, Necip Fazıl çoğu zaman kafasına takılan soruları ve konuları hocasına sormuş o da uygun şekilde cevap vermiştir. Yani edep sınırlarında kalmak şartıyla, entelektüel düzeyde bir görüşme gerçekleşmiştir. Mecliste bulunan müridlerin çok hoşuna giden bu iletişim şekli bir fırsat olarak görülmüş ve Necip Fazıl'ın ziyaretleri beklenir olmuştur.

Necip Fazıl'ın fitratı, klasik bir dervişliğe pek müsait olmadığı gibi, şeyhinin onun zekâsını, potansiyelini ve daha önemlisi içerisinde bulunduğu halin ne olduğunu doğru okuduğunu düşünebiliriz. Tasavvufun bireysel bir eğitim olması ve kişinin haline göre değişmesi, bu örnekte en net şekilde görülmektedir. Ayrıca, Necip Fazıl'ın yaşadığı ve hocasına bağlandığı dönemde tekkelerin resmi olarak kapatılmış olması, tarikat şeyhlerinin takibat altında olması, hatta Abdülhakim Arvâsî'nin de Menemen hadisesinde yargılanmak üzere İzmir'e kadar götürülmüş olması, doğal olarak yeni bir dervişlik formunu da zaruri kılmıştır.

Bütün bunların neticesinde bilinebildiği kadarıyla Necip Fazıl'a şeyhi tarafından verilmiş günlük bir vird bulunmamaktadır. Onun virdi, daha ziyade farzların ifası ve İslami edebe riayet hususunda dikkat ve rikkat konusunda olmuştur. Bu durum, onun derviş olmadığı anlamına gelmez. Çünkü tasavvufî eğitimin yalnız bir şekli bulunmamaktadır.

2. Otuz Yaşına Kadarki Hayatı: Arayış Dönemi

Necip Fazıl Kısakürek'in anlam ve hakikat arayışı, aslında çocukluk dönemlerinden itibaren başlamış, özellikle 20-30 yaş arasında somutlaşmıştır. Anlam arayışı, insanın kendisiyle yüzleşmesi ve mücadelesidir. Bu mücadele bazen mağlubiyetler halinde tezahür edebilir. Bu süreçte yaşanan acılar, bunalımlar ve ıstıraplar insanın dar kalıplarını kırmasıdır. Bazı

² Kısakürek, Necip Fazıl, *Büyük Kapı*, İstanbul 1965.

alışkanlıklarını terk etmesidir. Yıkması ve yıkılmasıdır. İnsan kendisiyle mücadele etmeden, şahsi kurtuluş savaşını yapmamıştır. Anlam arayışı, bir boyutuyla kişinin özgürlük yürüyüşüdür. Arayış, adanacak olana doğru bir yolculuktur. Her gayeye giden yol gibi anlam ve hakikat arayışı da bir usul ve usta gerektirir. Zira asla varmak usulsüz olmaz. İnsanın kendini aşması için yalnız terk değil, aynı zamanda yüksek bir motivasyona dolayısıyla motivasyon sağlayacak birisine ihtiyacı vardır. Ona umut ve sevgi aşılacak, takıldığında elinden tutacak tecrübeli birisine. Tasavvufî düşüncede Allah'a giden yollar insanların nefesleri yani sayısı kadardır. Bir başka ifade ile her insan hakikate açılan bir kapıdır. Kapıyı bulmak için yapılan arayış, aslında kişinin kendini bulma ve bilme niyeti, kendini inşa etme gayretidir.

Necip Fazıl bu arayışı, çocukluk yıllarından itibaren iliklerine kadar yaşamıştır. Ancak her bulduğunu sandığı şey, onun için aslında hakikatin önündeki bir perde olmuştur. Zira onun arayışının yoğunlaştığı yıllar, Osmanlı Devleti'nin sona erdiği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1920'li yıllardır. Bu dönem, yeni kurulan devletin ve Cumhuriyet insanının Doğu-Batı arasında istikamet aradığı, yaralı/parçalı kimlik bunalımı yaşadığı ve bu parçalanmışlıktan kendini kurtaracak ve bütünlüğü sağlayacak bir arayışta olduğu dönemdir. Nasyonalizmin ve komünizmin yoğun etkisinin yaşandığı bu dönemde, Necip Fazıl çevresindeki Nazım Hikmet yahut Nihal Atsız gibi kişilerden farklı olarak ruhunu tatmin edecek başka bir arayışın içerisine girmiştir. Bu arayış, kimi şiirlerine belli belirsiz yansıyan ve tohumu aile ortamında atılmış olan dini/tasavvufî temelli bir kimlik arayışdır.

Necip Fazıl, İstanbul'da başladığı Felsefe bölümü birinci sınıfından sonra Maarif Vekâleti tarafınca açılan sınavı kazanarak 1924 yılında 20-21 yaşındayken Fransa'ya gitmiştir. Necip Fazıl'ın yirmi yaşını henüz geçtiği yıllara rastlayan Paris yılları, aynı zamanda onun "kendini arayış" ıstırabını ve kıvranımlarını en kuvvetli ve can acıtıcı şekilde yaşadığı yıllardır. O da bütün büyük mustarıpler gibi kendini yalnızlığa, تنها ortamlara ve geceye teslim etmiştir. İnsanî sefaletin ve zafiyetin bütün çıplaklığıyla yaşandığı kumar masaları onun için bir sığınak olmuştur. Bu durumu kendisi şu şekilde ifade etmektedir: "*kendimden kaçmak ve içimdeki sabit fikirleri uyutmak için bendeilaç haline gebertici zehir, kumar.*"³ Hatta bu dönemde kendi tabiriyle "*fena fi'l-kumar*" olmuştur.⁴ Bunlar, aslında kendini ararken kendinden ve hakikatten, yalan yanlış yer ve ortamlara kaçışın ifadesinden başka bir şey değildir. Burada serserice dolaştığı kaldırımlarda dudağında şu dua vardır: "*Allah'ım beni kendi kendimden kurtar!*"⁵ Bu halde bulunan Necip Fazıl'ın durumundan haberdar olununca, Bakanlık ödeneklerini kesmiş ve Türkiye'ye dönmüştür.

Necip Fazıl Türkiye'ye döndükten bir süre sonra 1925 yılında "Örümcek Ağı" isimli ilk şiir kitabını yayımlar. Onun şöhret olmasını sağlayan ilk eser budur. Daha sonra da Kaldırımlar şiirini yayımlar. Necip Fazıl bu yıllarda "*bir mısrası bir millete şeref olarak yeter*" denilen şairdir. Övgüler ve alkışlar arasında kabaran bir egonun tatminsizliğini yaşar. Bu yıllarda yeni devletin kimlik arayan aydınları kahve ve balolarda Fransız tarzı elitist ve bohem bir yaşantı taklidi içerisindeydiler. Necip Fazıl, bunlara bir yandan kızarken bir yandan kendisini onlarla birlikte olmaktan uzak tutmaz.

Necip Fazıl'ın yirmili yaşlardan Abdülhakîm Arvâsî⁶ ile tanıştığı 1934 yılına kadarki

³ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, İstanbul 1994, s. 76; Kısakürek, *Babîâlî*, s. 29.

⁴ Kısakürek, *Babîâlî*, s. 29.

⁵ Kısakürek, *Babîâlî*, s. 32.

⁶ Baz, İbrahim, Abdülhakim-i Arvâsî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996.

hayatını arayış yılları diye isimlendirebiliriz. Bu dönemde onda iki ruh hali dikkat çeker. Bunlardan ilki, ağırlıklı olarak çocukluk yıllarından beri bir yumak gibi büyüterek getirdiği ruh halidir. Bu ruh hali, daha fazla Anadolu kokan ve kendi tabiri ile iptidâi hassasiyet taşıyan tasavvufî şiirlerle açığa vurur kendini. Ardından başta Paris tecrübesi ve biraz da yaşının gereği bulunduğu büyük şehrin boğan, yutan ve korkutan, gaye vecdin istikamet bulmaya çalıştığı ruh hali ve yılları.

Necip Fazıl, yaşadığı bu iki ruh halinin ilkinin zâhiri plandaki göstergesinin “*Örümcek Ağ*”, ikinci ruh halinin ise “*Kaldırımlar*” kitabı olduğunu söyler.⁷ Ona göre Kaldırımlar isimli şiir kitabındaki şiirler “*Çoğu içgüdülerinin fikirsiz kölesi Babaâli kahramanlarıyla yan yana ve diz dize yaşadığı (bohem) hayatını çerçeveler.*”⁸

Necip Fazıl’ın arayış döneminde taşıdığı Anadolu kokan ruh halini ifade eden örneklerden biri şu şekildedir:

*Sevgilime kul oldum
Güzelliği seçeli
Varlıkta yoksul oldum
Benliğimden geçeli*

*Vücut ruha ağ gibi
Bir düğümlü bağ gibi
Muhabbet, menbâ gibi
Kevserinden içeli.*⁹

Daha çok bohem hayatın izlerini taşıyan ve arayışın en belirgin ifadesi ise *Kaldırımlar* şiiridir. *Kaldırımlar*; yalnızlığın, korkuların ve endişelerin dile getirildiği ve bu yönüyle entelektüel bir ruhun arayışını ortaya koyan örnek bir şiirdir:

*Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa sapanan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayâl görüyorum.*

Necip Fazıl’ın Paris ve hemen sonrasındaki yıllarının temel karakteristiklerinden biri de hedefsizliktir. Zamanla, içinde sürekli olarak dillendirdiği ve yaşıyla doğru orantılı olarak gittikçe anlam kazanmaya başlayan, lakin ne olduğunu anlamaya yaklaşmakla birlikte tam olarak kavrayamadığı, kavradığı anda da koşulsuz bir teslimiyet ile teslim olmaya hazır bulunduğu “*yaşanmaya değer hayat*”, gizli ve sırlı bir hedef olur. Kendi kendine sorar: “*yaşanmaya değer hayat nasıldır, kapısı nerededir ve bilmediği kapıdan içeri girdiği anda kim mihmandarlık edecektir kendisine?*”

Necip Fazıl, içinde bulunduğu hayatı terk edemezken bir yandan da kendine kızar, eleştirir

⁷ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 67.

⁸ Kısakürek, *Bâbüli*, 85.

⁹ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 57.

ve bir kurtarıcı arayışı tutkuya dönüşür. Nefs-i Levvâme'nin özellikleri görülmeye başlar. Ruh hâlini şöyle tanımlar:

*“Hayatım başından beri muazzam bir şeyi bulmanın cereyanı içinde akıyordu. Şu veya bu miskin vesilenin hassasiyeti içinde birini arıyordum. Birini. O, kim? Allah'ın sevgilisi: Sonsuzluk ikliminin batmayan güneşi ve ebedilik sarayının paslanmaz tâcı. Tek dâvâ O'nu bulmakta, bulduracak olanı bulmaktaydı.”*¹⁰

Necip Fazıl, okuduğu ve hayatlarını tanıdığı batılı mütefekkirlerin hakikate varamaması önündeki en büyük manilerden birinin kendilerine kılavuzluk edecek bir kimsenin bulunmamasını gösterir. Ona göre, bunların başında gelen Paskal, “Filozofların bahsettiği değil, Peygamberlerin haberini getirdiği Allah'ı” tanımına rağmen son peygamberi bulamadığı için hakikate kıl kadar yaklaşmasına rağmen vasıl olamamıştır. Ölürken Arapça “Allah Kerîm” demiş olmasına; “gerçek hayat burada mevcut değil” gerçeğini yakalamış olmasına rağmen Rembo ve daha nice batılı filozof gibi hakikate erememiştir. Üstelik bunlar “Allah'ın pervâneleriydi; yol bilmeyen yanık pervâneler. Ve insanda kılavuzsuz Allah'ı aramanın bulur gibi olup bulamamanın veya büsbütün kaybetmenin, belki en ileri fakat ümitsiz cehdini temsil ediyorlardı.”¹¹ Necip Fazıl için de hep eksik kalan bir nokta ve yön vardı.

Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan* isimli eserinde arayışını Roman kahramanı Naci'nin ağzından şöyle ifade eder: “*Bulduğumu sanmaktan ziyâde, umduğumu aramaktayım.*”¹²

Necip Fazıl'ın otuz yaşına kadarki hayatına tasavvufî zaviyeden baktığımızda, nefs-i emmâre ile nefs-i levvâme'nin birçok özelliklerini görmekteyiz. Kendisinin anlatmayı edebe muğayir görerek dile getirmediği hususlar daha ziyade emmâre nefsin, bu hususlardan rahatsızlık duyarak bir arayış içerisine girmesi ise levvâme nefsin özelliklerindedir.

3. Otuz Yaşından Sonraki Hayatı(1934-1943): Seyr u Sülûk Dönemi

Necip Fazıl'ın otuz yaşına kadar yatay boyutta devam eden arayışı, 1934 yılından sonra dikey ve rûhî bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde, arayışı büyük oranda sabitleşmiş ve hedefsizlik kaybolmaya başlamıştır. 1943 yılına kadar devam edecek olan bu süreci, tasavvufî tabirle Necip Fazıl'ın seyr u sülûk dönemi olarak tanımlayabiliriz. Büyük Doğu dergisinin çıktığı 1943 yılından sonraki dönemi davasına adanış dönemi olarak görebiliriz. Bu dönemin başlangıcı şu şekilde gerçekleşmiştir.

Necip Fazıl, bir kış günü akşamı bankadan çıkıp Eminönü'nden bindiği Şirket-i Hayriye vapurunda o güne kadar görmediği ve tanımadığı bir kişi ile karşılaşır. Bu karşılaşma onun için, bilmediği ancak nerede diye içinde alevini taşıdığı “yaşanmaya değer hayat”ın kapısının varlığından haberdar eder. Kendinden emin ve her tavrında bir sükûn ve huzur hali taşıyan ve yaşayan, dört köşe görünüşlü ve Hızır tavırlı bu adam, sebepsiz yere dini ve Allah'ı anlatmaya başlar. Necip Fazıl'ın “*Zamanımızda irşada ehliyetli bir kimse var mı? Böyle birini tanıyor musun?*” sorusu üzerine kapının yerini tarif eder: “*Zamanımızda böyle bir kimse var... Böyle bir kimse değil, büyük bir kimse var. Beyoğlu Ağa Camiinde... Cumaları orada ders verir... Abdülhakîm Efendi Hazretleri*” ve ardından bir büyük tembih: “*Orada dinleyecekleriniz halk*

¹⁰ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 40.

¹¹ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 74.

¹² Kısakürek, *Aynadaki Yalan*, s. 21.

*için, nâs için söylenen sözler. Siz o sözlerin içine girmeye ve ötesindeki hikmete ulaşmaya bakın!*¹³

Bu konuşmadan birkaç ay sonra Necip Fazıl, Beyoğlu'nda bulunduğu bir gün Abdülhakîm Arvasî'yi görmek üzere Ağa Camiine gider. Cami dışında kısa bir konuşma olur. Arvâsi, “*Biz Eyüp Sultan'da oturuyoruz. Gümüşsuyunda, ne zaman isterseniz buyurun.*” Necip Fazıl, bir cankurtarana yapışır gibi tuttuğu elleri öper.¹⁴

İlk önce gözler birbiriyle buluşur. Bir nazar ki, “uçları kızgın çiviler gibi değdiği yeri delen” bir tesir bırakır. Necip Fazıl, yüreğinde göz göz etki bırakan bu nazarların manevî iklimiyle eve döner. Bu görüşmenin haletini şu şekilde ifade eder:

Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;

Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!¹⁵

Bu ilk görüşme tasavvufta bir makam olan “hayret” makamıdır. Her aşk gibi bu aşkın başlangıcı da gözle başlamış; durma ve donma şeklinde tezahür eden hayrete dönüşmüştür.

Necip Fazıl, ilk karşılaşmadan aylar sonra bir bahar günü Eyüp Gümüşsuyu'ndaki bir zamanlar tekke olarak kullanılan mekâna varır. Yanında Mesnevî şârihi Abidin Paşa'nın torunu Abidin Dino vardır. Camide karşılıklı sohbet başlar. Necip Fazıl, Bahriye Mektebindeki hocası İbrahim Aşkî Bey'in tavsiyesiyle okuduğu *Semerâtü'l-Fuâd* ve *Nakşî Divânı*'ndan bahsedince Abdülhakîm Efendi, Necip Fazıl'ın beynini dağlayan bir söz söyler: “*Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?*”¹⁶

Necip Fazıl'ın, Abdülhakîm-i Arvâsî ile tanışmasından sonra, dedesinin ölümüyle beraber uzak kaldığı dînî değerleri hatırlamaya ve yavaş yavaş hayatına tatbik etmeye başladığını söyleyebiliriz. Bir başka ifade ile belli belirsiz ifade ve hayallerle dağınık ve mekânsız bir şekilde dolaşan ve nerede ve ne şekilde duracağını bilemeyen değer taşlarının yerine oturmaya başladığını görüyoruz. Bu münasebetledir ki Necip Fazıl, kaybettiğini ve aradığını bulan bir kişinin sevincini yaşar.

Tam otuz yıl saatim işlemiş ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum...¹⁷

Necip Fazıl'ın Arvâsî ile ilk görüşmesindeki halinin tasavvufî açıdan kavramsal ifadesi *hayret*'tir. İkinci görüşmede, hayreti *hayranlığa* dönüşmüştür. Hayranlık artık bağlanmanın ve onsuz olamamanın yahut ancak onunla olabilmenin ifadesidir.

Sezai Karakoç'a göre Necip Fazıl'ın Abdülhakîm Arvâsî'ye bağlanmasının ve daha sonraki hayatını tasavvufî bir arka plan ile sürdürme gayretinin temel nedeni şu şekildedir:

“O sürekli bir arayış halindeydi. Dönemin modası olan ve Nazım Hikmet'in tercih ettiği kominizm, yahut Nihal Atsız'ın tercih ettiği Nasyonalizm Necip Fazıl'ın ruhunu tatmin etmeyecek kadar sığ idi. Onun ruhunu ancak İslami hatta mistik yönü olan tasavvuf tatmin edebilirdi. O

¹³ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 83-84; Kısakürek, *Babîâlî*, s. 161.

¹⁴ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 93.

¹⁵ Kısakürek, *Çile*, s. 77.

¹⁶ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 97; Kısakürek, *Çöle İnen Nur*, s. 20

¹⁷ Kısakürek, *Çile*, s. 35.

aradığını buldu.”¹⁸

Necip Fazıl'ın bu bağlanması ve onun için yeni bir hayatın kapısını aralamış ve onun için bir okul haline gelmiştir. Diyebiliriz ki Abdülhakim Arvasi, Necip Fazıl'ın en uzun süre okuduğu üniversite, en hassas şekilde dinlediği hoca olmuştur. Zaten daha sonraki dönemde Büyük Doğu dergisinde ondan dinlediklerini *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* başlığı altında önce tefrika olarak yayınlamış, daha sonra bu tefrikalar müstakil eser haline gelmiştir. Necip Fazıl'ın şeyhini dinlemesi yukarıda değinildiği üzere bir müridin müşidinin ağzından çıkan her sözü kaçırmamak için gösterdiği hassasiyet şeklinde gerçekleşmiştir. Zira Necip Fazıl gerek okuduklarında gerekse çevresindeki insanlarda göremediği bir ruh bulmuştur şeyhinde. Dinlediği bu sözlerin başkaları tarafından da duyulmasını istemiştir. Bu nedenle dinlediklerini bir şekilde kayıt altına alarak, şeyhinin ismindeki *Abd* kelimesini *kul*, *Hakim* kelimesini de *Tanrı* yani *Tanrı Kulu=Abdülhakim* şeklinde tercüme ederek herkese duyurmuştur.

Necip Fazıl, ilki Abdülhakim Arvâsî ile tanıştıktan sonra, ikincisi ise onu kaybettikten sonra iki önemli ruhi kriz yaşamıştır. Onun yaşadığı zihni ve ruhî krizler aslında onun doğum sancılarıdır. Tasavvuf, kişinin kendinden kendini doğurması anlamına gelen “ölmeden önce ölmenin” ifadesidir. Ancak her doğum bir doktor yahut ebenin nezaretinde olur. Necip Fazıl'ın manevî doğumunu gerçekleştiren kişi Abdülhakim Arvasi olmuştur. Necip Fazıl'ın seyr u sulûk döneminde yaşadığı halleri ifade ettiği iki önemli eser bulunmaktadır. Bunların ilki *Bir Adam Yaratmak* isimli tiyatro eseri, ikincisi ise *Çile* isimli şiirdir. *Bir Adam Yaratmak* kendini kaybeden ve arayan insanın yahut bir hakikat arayıcısının yaşadığı entelektüel krizin en güzel ve teferruatlı şekilde anlatıldığı eserlerin başında gelmektedir. Bu örnek aslında, Osmanlı ruhu ile doğmuş Batı modernleşmesi ile yaşamaya çalışan Cumhuriyetin ilk dönemdeki birçok aydının içten içe yaşadığı kimlik bunalımının da ifadesidir. Necip Fazıl, bu dönemi bir şekilde bir şeyhin kontrolünde geçirerek, zor dönemi bir doğum sancısına dönüştürmüştür. *Bir Adam Yaratmak*, Necip Fazıl'ın hayatı üzerinden okunduğunda bizzat kendi içindeki çıkmaz sokaklardan kurtuluşun kanat çırpmalarını ve kendini inşa etme gayretini ifade etmektedir. Necip Fazıl bu halini *Çile* isimli şiirinde de dile getirir. Bu şiirde kendisini, aklının ve ruhunun tatmin olamayışı nedeniyle deliliğin sınırına varmış bir azap içerisinde yanan, ancak yandıkça olgunlaşan ve gelişen bir kişi olarak tanımlar:

Aylarca gezindim, yıkık ve şaşkın,
Benliğim bir kazan ve aklım kepçe,
Deliler köyünden bir menzil aşkın,
Her fikir içimde bir çift kelepçe

Bir fikir ki sıcak yarada kezzap,
Bir fikir ki, beyin zarında sülük.
Selam sana haşmetli azap;
Yandıkça gelişen tılsımlı kütük.

Şiirin sonuna doğru, bu savrulmaların içerisinde kendini tanıyamaz bir halde olduğunu ifade ederek lügatlerden haline uygun bir isim sorar. Nihayet yanan “tılsımlı kütük” önünde,

¹⁸ 22 Aralık 2016 tarihinde yaptığımız görüşme notları.

açıl susam dediği “kapı” açılır ve ruhu istikamet bulmaya başlar. Şairliği cüce bir unvan olarak tanımlayarak gayesini Allah’a varmak şeklinde ifade eder:

Diz çok ey zorlu nefis, önümde diz çok!

Heybem hayat dolu, deste ve yumak.

Sen, bütün dalların birleştiği kök;

Biricik meselem, Sonsuza varmak.

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsî ile tanıştıktan sonra birçok işini onunla istişare ederek yapar. Zira onun kendisinden ayrı bir bakış açısına sahip olduğunu bilmektedir. O da yaptığı uyarılarla Necip Fazıl’ın bir istikamet bulmasına yardımcı olmuştur. Onun İslâmî hududa ve edebe dair rikkatinin gelişmesinde Abdülhakîm Efendi’nin büyük tesiri olmuştur. Örneğin Necip Fazıl, “Yâ Muhammed” şeklinde başlayan bir yazı kaleme alır ve Efendisine götürür. Abdülhakîm Efendi: “Onu çıkar oradan, Allah Resûlü’nün has ismiyle ve nidâ sigasıyla hitap olunmaz” der. Necip Fazıl’ın “niçin” şeklindeki sorusuna şöyle cevap verir: “Hayâ meselesi. Allah bile Kur’an’ında sevgilisine has ismiyle nida ederek seslenmedi. Kur’an’ın hiçbir yerinde böyle bir hitap yok.”¹⁹ Bu ve benzeri uyarılar, Necip Fazıl’ın dini hayatının inceliklerine vakıf olmasına vesile olmuştur.

Necip Fazıl *Çile* şiirini Abdülhakîm Efendi’ye götürür ve ona okur. Abdülhakîm Efendi hiçbir şey söylemez ancak duruşu ve yüz ifadelerinde memnuniyetsiz ifade eden bir sükût tezahür eder. Necip Fazıl bu tavrı, şiirde İslam inanç ve edebine muğayir ifadelerin olabileceğine yorar ve nihayet asıl ismi “*Senfoni*” olan şiirin ismini “*Çile*” şeklinde değiştirirken, Efendisinin vefatından sonra şiirin içeriğinde yer alan “mukaddes ölçüleri” aşan edalar gördüğü kısımları değiştirir.²⁰ Bütün şiirlerini topladığı eserin ismini *Çile* koyduğu gibi kendisini *Çile* şairi olarak tanımlar.²¹

Tasavvufî hayatta mürşidin fonksiyonu öncelikle yaşantısı ile örnek olmak ve yol göstermektir. Bu örnek olma, öncelikle dini hayatın tatbiki hususundadır. Bununla birlikte, zaman içerisinde oluşan yakınlık ve manevî anlamda kurulan baba-evlat ilişkisi, sosyal hayata dair bazı hususlarda güçlü bir iletişimin kurulması ve tavsiye alınması şeklinde de tezahür etmektedir. Abdülhakim Arvâsî ile Necip Fazıl’ın hayatına bu zaviyeden baktığımızda da bazı hususlara özel önem verildiğini görmekteyiz. Abdülhakim Arvâsî’nin Necip Fazıl’a sürekli tekrarladığı üç önemli tavsiyesi olmuştur. Bunlar namaz, uyku ve evliliklerdir.

Bu tavsiyelerin birincisi namazdır. Hemen her görüşmesinde namaz konusunu uygun şekilde dile getirmiş ve bir doktorun hastasını takibi gibi takip etmiştir. Böylece onun dini hayatını düzene koymak istemiştir. Burada tasavvufî hayatta mürşidin fonksiyonuna dair önemli bir hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Tasavvufî eğitim toplu ve genel olmaktan ziyade bireyseldir. Her kişinin durumuna göre eğitimin şekli değişmektedir. Bu hususta Abdülhakim Arvâsî’nin bir şeyh olarak talebesine klasik vird vermek yerine öncelikle namazı tavsiye etmesi, tasavvufun nasıl anlaşılması gerektiğini de ifade etmektedir.

Abdülhakîm Efendi’nin Necip Fazıl’a yaptığı ısrarlı tavsiyelerden biri de uyku konusundadır. Otuz yaşını aşmış bir insan için sekiz saatin altında bir uyku kâfi gelebileceken,

¹⁹ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 145.

²⁰ Kısakürek, *O ve Ben*, s.137.

²¹ Kısakürek, *Konuşmalar*, s. 112.

Efendisi ondan ısrarla günde sekiz-dokuz saat uyumasını istemiştir.²² Muhtemelen onun ruh ve beden sağlığının düzenli olmasını istediği için böyle bir talepte bulunmuştur. Çünkü Necip Fazıl, Arvâsî ile tanıştıktan sonra eski alışkanlıklarını bütünüyle terk etmemiştir. Tasavvufî düşüncede zaman kullanımının önemli yeri bulunmaktadır. Sufî “ibnû'l-vakt” olarak tanımlanmıştır. Yani her vakitte hangi iş yapılması gerekiyorsa Allah'ın rızasına uygun şekilde o iş yapmak esas alınmıştır. Bir yenilenme olan uyku da gecenin gereği olarak görülmüştür.

Abdülhakîm Efendi'nin Necip Fazıl'a tavsiye ettiği üçüncü konu evliliğdir. Necip Fazıl'ın hayat serüvenini göz önünde bulundurduğumuzda, onun sosyal hayatını düzene sokabilecek belki de en tesirli yolun evlilik olması dolayısıyla bu konuda tekdire varacak şekilde ısrar etmiştir. Necip Fazıl, Efendisine evine ne zaman geleceğini sorduğunda da yine evliliği şart koşmuş ve “Sen evlenmeden gelmem!” demiştir. Bunun üzerine Necip Fazıl, “Efendim ben münasibini bulamıyorum, Siz bana muhitinizden, yakınlarınızdan bulun ve emredin... İsterse o bir hizmetçiniz olsun hemen evleneyim!” der. Abdülhakîm Efendi ise, “Yok olmaz, sen bulacaksın ve kendi muhitinden bulacaksın” der.²³ Bunun neticesinde 1941 yılında Babanzâdelerden Neslihan Hanım ile evlenir.

Görüldüğü üzere, Necip Fazıl'ın seyr u sülûk dönemi olarak tanımladığımız 1934-1943 yılları arasındaki hayatı, yalnız dini anlamda değil, sosyal ve ruhi boyutta da büyük oranda şeyhi Abdülhakim Arvâsî'nin etkisiyle şekillenmiştir.

4. 1943 Sonrası: Halvetten Celvete Çıkış ve Adanış Dönemi

Necip Fazıl'ın hayatında 1943 yılının özel bir yeri bulunmaktadır. “Kurtarıcım” dediği şeyhi Abdülhakîm Arvâsî 27 Kasım 1943 yılında vefat etmiştir. Bu kayıp ve ölüm yanında Necip Fazıl için bir de doğum gerçekleşmiştir. Bu da Büyük Doğu dergisidir.

Necip Fazıl'ın hayatına tasavvufî açıdan baktığımızda, 1943 yılından sonraki hayatını çilenin yani halvetin tamamlanıp celvetin başladığı dönem olarak tanımlayabiliriz. Burada halvet kavramından maksat hocasının bir şekilde kontrolünde geçen seyr u sülûk dönemi şeklinde tanımladığımız yaklaşık on yıllık bir eğitim dönemidir. Bu dönemde Necip Fazıl, her ne kadar eserler yayınlamış ve Ağaç dergisini çıkarmış olsa da, bütün bu birikimlerinin vücut bulduğu ve kendisi ile sembolleşen Büyük Doğu dergisi ve davası onun daha geniş bir kalabalığa ulaşmasının ilk adımı olmuştur. Bu durumu kendisi, üniversitede ders vermeyi kastederek, bir sınıfa mahkum olmaktan kurtulup bir millete hitap etmenin platformu olarak ifade etmiştir. Ona göre Büyük Doğu'nun coğrafyası Asya, manası İslam olmuştur.

Necip Fazıl, tasavvufî bir gelenek ve edep olan şeyhi ziyaret hususunda hocasını kaybettikten sonra daha hassas bir tavır sergilemiştir. Hayatta iken her fırsatta ziyaret ettiği gibi vefatından sonra her ne zaman Ankara'ya yolu düşse, mutlaka önce Bağlum'da yatan şeyhini ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler genellikle Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Akif İnan ve Sezai Karakoç başta olmak üzere, yakın çevresi ile birlikte gerçekleştirmiştir.

Rasim Özdenören'in bildirdiğine göre, bu ziyaretlerin birinde Necip Fazıl yanında gelenlere kabrin dış duvarından içeri girmemelerini hatta kabre bakmamalarını söyler. Onlar da duvardan içeri girmezler ancak bakmaktan kendilerini alamazlar. Necip Fazıl, kabrin başına

²² Kısakürek, *Cinnet Mustatili*, s. 140.

²³ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 185.

varır ve orada secdeye kapanır. Yaklaşık yirmi dakika kadar o pozisyonda kalır. Nihayet kalkıp yanlarına gelir ancak her seferinde konuşan Necip Fazıl, Bağlum'dan Ankara'ya kadar tek kelime konuşmaz. Rasim Özdenören gözlemini şöyle dile getirir: “Üstadın yüzü kireç gibi bembeyazdı. Sandım ki bir şekilde Abdülhakîm Efendi ile görüşmüşler.”²⁴

Bu ziyaretlerin bir kısmında bulunan Sezai Karakoç da bir ziyareti şöyle nakleder: “Karlı bir kış günü Bağlum'u ziyarete gittik. Ancak dönüş yolunda arabamız bozuldu. Biz araba ile uğraşırken Üstad yavaş yavaş aşağı doğru yürüdü. Bir süre sonra araba çalıştı onun yanına vardık ki üstadın üstü başı kar olmuş ve öfkeli idi. Sebebini sordüğümüzda gelen bir traktörün römorkuna bindiğini, ancak traktörün uçuruma doğru kaymaya başladığında oradan güçlükle atladığını ve bu yüzden kıyafetlerinin kar olduğunu ve ıslandığını anlattı.”²⁵

Necip Fazıl'ın şeyhine bu bağlılığı ve ziyaretleri, hayatının sonuna kadar devam ettiği gibi, tarikat silsilesinde yer alan şeyhinin şeyhi Seyyid Fehim Arvâsî ve onun şeyhi Seyyid Tâhâ Şemdinî'yi de ziyarete gitmiştir. 1975 yılında Van'ın Bahçesaray ilçesine bağlı Arvas (Doğanyayla) köyünde Seyyid Fehim Arvâsî'nin kabrini ziyaret etmiş, 1976 yılında ise Hakkari'nin Şemdinli ilçesine bağlı Nehri'de bulunan Seyyid Taha'nın kabrini ziyaret etmiştir. Bu ziyaretini bir beyitle dile getirmiştir:

Şemdinli dağlarının içtim nur çeşmesinden

Kurtuldum akreplerin ruhumu deşmesinden

Necip Fazıl hayatının son gününe kadar şeyhine bağlılığını dile getirdiği gibi özellikle gençleri tasavvufu anlamaya ve yaşamaya davet etmiştir. Bu hususta birçok eser ve tasavvuf büyüklerine şiirler yazmıştır. Sayısı çok olmamakla birlikte özellikle son dönemlerinde yazdığı bazı şiirler tasavvufi muhtevalıdır. Bunların bazılarında vahdet-i vücûd düşüncesini dillendiren şiirler de bulunmaktadır. Vefatından bir yıl önce kaleme aldığı *Hasret* isimli şiir bunlardan biridir:

Allah'ım, eşyanın hicabındasın!

Sensin suda, kuşta, telde ses veren.

Nice hasret varsa gıyabındasın;

Aynalarda sensin seni gösteren...

Necip Fazıl'ın hayatındaki değişim ve dönüşümü görebilmek için, eserlerinden ziyade şiirleri yazılış tarihine göre okunduğunda çok net bir fotoğraf ortaya çıkmaktadır. Buna göre özellikle otuz yaşına kadarki hayatında aşırı uç duyguların bulunduğunu ancak en baskın duyguların başında biraz da kardeşi Selma'nın vefatının tesiriyle ölüm korkusu olduğu söylenebilir. Ancak son yıllarına baktığımızda Necip Fazıl'ın ölüm korkusunu büyük oranda yendiğini görmekteyiz. Yaşının da etkisiyle 1982 yılında kaleme aldığı *Boş Dünya* isimli şiirde ölüme hoş geldin demeye başlar:

Gözlerim müebbetle

Günü gelir elbette

Gelir, Melek nöbette

²⁴ Rasim Özdenören ile yaptığımız görüşme notları.

²⁵ Sezai Karakoç ile 23 Aralık 2016 günü ziyaret notları.

Safa geldi, hoş geldi

Necip Fazıl'ın *Anlamak* isimli bilinen son şiirinde, insan aklının arayışının ve buldum veya anladım sandığı şeylerin birçoğunun bir vehimden ibaret olduğunu dile getirir.

Anlamak yok çocuğum, anlar gibi olmak var;

Akıl için son tavır, saçlarını yolmak var...

Anlam peşinde koşmanın fikir çilesini yalnız zihinsel ve duygusal olarak değil, fiziki boyutta da çeken Necip Fazıl, hayatının son yılına geldiğinde, 1934 yılından itibaren bir şekilde hayatını şekillendiren şeyhine olan bağlılığını ve onunla olan irtibatını *Halim* isimli bir beyitte dile getirir. Bu şiir, aynı zamanda ölüm sonrası hocasının yanına defnedilmek için bir vasiyetidir:

Hayat bir zar içinde hayatı örten bir zar

Bana da hayat yeri "Bağlum" köyünde mezar...

5. Sonuç

Necip Fazıl Kısakürek, Batıcı ve bohem hayat yaşamının aydın olmanın alameti olarak algılandığı hatta dayatıldığı bir dönemde yoğun bir arayış içerisinde olmuştur. Aile içerisinde aldığı eğitimin bir sonucu olarak içerisinde derin bir ırmak gibi akan hakikat bilgisine dair susuzluğu, 1934 yılında tanıştığı Abdülhakim Arvâsî ile giderilmiştir. Bundan sonraki hayatı büyük oranda değişen Necip Fazıl, tekkelerin kapatıldığı, tarikat mensuplarının takibata uğradığı bir dönemde tasavvufun başta edebiyat çevreleri olmak üzere geniş bir çevrede yeniden gündeme gelmesinde önemli bir fonksiyon icra etmiştir.

1934 yılından sonraki hayatında Necip Fazıl'ı bir derviş olarak tanımlayabiliriz. Necip Fazıl'ın duygu, düşünce ve faaliyet anlamda İslamcı bir kimliğe ve bu İslamcılığın arka planında tasavvufî bir derinliğin var olmasında, şeyhinin büyük etkisi olmuştur.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz.

1. Necip Fazıl, tekkelerin fiili olarak kapatıldığı bir dönemde Abdülhakim Arvâsî'ye bağlanmış bir dervîştir. Bu bağlılığı hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Ancak onun dervîşliği klasik tekke dervîşliği şeklinde değil, entellektüel boyutta gerçekleşmiştir. Bu yönüyle bir örnektir.

2. Abdülhakîm Arvâsî, Necip Fazıl'a karşı sergilediği yaklaşımla bir mürşidin fonksiyonun nasıl olması gerektiğini ortaya koymuştur. Buna göre mürşidin görevi yalnız belirlenmiş virdleri talim ettirmek değil, müridin haline göre onu bulunduğu seviyeden daha iyi bir seviyeye doğru seferde rehberlik etmek olmuştur.

3. Tasavvufî eğitim, toplu bir eğitim değil, bireysel ve manevîdir. Bu nedenle Necip Fazıl, diğer müridlerden ayrı bir eğitime tabi tutulmuştur.

4. Necip Fazıl, tasavvufun özellikle aydınlar arasında yeniden gündeme gelmesinde önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Onun etkisi neticesinde etrafında bulunan Akif İnan, Erdem Bayazıt ve Cahit Zarifoğlu gibi çok sayıda yazar ve şair de bir mürşidin dizinin dibine oturmuştur.

Kaynakça

Baz, İbrahim, *Abdülhakim-i Arvâsî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* (Yayınlanmamış

Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1996.

Kısakürek, Necip Fazıl, *Aynadaki Yalan*, s. 21.

-----, -----, *Babıâli*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2011.

-----, -----, *Büyük Kapı*, İstanbul 1965.

-----, -----, *Cinnet Mustatili*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2010.

-----, -----, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2006.

-----, -----, *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1992.

-----, -----, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1993.

-----, -----, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1994.

NECİP FAZIL'IN TASAVVUFÎ YÖNÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Nuran ÇETİN¹

Giriş

Necip Fazıl'ın hayatında, edebiyat hocası İbrahim Aşkî ile başlayan müşidi Abdülhakim Arvâsî ile devam eden rûhî bir değişim söz konusu olmuştur. Bu anlamda Necip Fazıl'ın 1934 öncesi ve sonrası kaleme aldığı eserler dikkatle incelendiğinde, bu değişimin hayatına ve fikriyatına yansıdığı anlaşılmaktadır.

Necip Fazıl'ın hayatını müşidini tanımadan önce ve tanıdıktan sonra diye iki dönem hâlinde ele almak mümkündür. Bu anlamda onun ilk dönem eserlerinde, yaşadığı birtakım sıkıntı ve bunalımların izleri görülmektedir. Abdülhakim Arvâsî ile karşılaştıktan sonra ise sıkıntının yerini sekînet hâli almış ve onun için “arayışın” ardından “adayış” süreci başlamıştır.

Hayatının ikinci döneminde Necip Fazıl, kâinata, hakîkate, olaylara artık sûfi penceresinden bakmaya başlamış ve bu bakış açısının etkisi neticesinde icrâ ettiği sanat, onun için ilahi aşkı tecrübe etmenin bir aracı olmuştur. Nitekim Necip Fazıl “Sanat” adlı şiirinde bu durumu şu şekilde belirtmiştir:

“Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış;

Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış.” (1939)²

Necip Fazıl, fikir ve sanat adamı olmasının yanı sıra sûfi yönü de ağır basan bir şahsiyettir. Bilindiği üzere o, son dönem Nakşî şeyhi Abdülhakim Arvâsî'ye intisâb etmiş, tasavvufî eğitimin önemli bir unsuru olan seyr ü sulûkda önemli mesâfeler kat etmiştir. Bu yolda edindiği izlenimlerini de muhtelif eserlerinde dile getirmiştir.

Necip Fazıl'ın özellikle *O ve Ben* adlı eseri, mânâ âleminde müşide bağlılığın en ulvî şekilde ele alış biçimini temsil etmektedir. Tasavvufî düşüncelerini aksettirdiği diğer eserlerinin hâricinde Necip Fazıl, müşidinin *Râbita-i Şerîfe*,³ ve *er-Riyâzu't-Tasavvufiyye*⁴ ile İmâm-ı Rabbânî'nin *Mektûbât*'ını⁵ sadeleştirerek neşretmiştir. Böylece Necip Fazıl, “Benim Efendim”⁶ dediği ve muhabbet beslediği Arvâsî'nin mânevî mirâsına sahip çıkmıştır.

1. Necip Fazıl'ın Tasavvufa Yönelmesi

Türk kültür ve düşünce tarihimizin öne çıkan isimlerinden biri olan Necip Fazıl'ın tasavvufa yönelmesi iki aşamada gerçekleşir. İlk aşaması, lise yıllarında edebiyat hocası İbrahim Aşkî Bey'in kendisiyle ilgilenmesi ve ona bazı tasavvufî eserler vermesi ile başlar. Necip Fazıl'ın tasavvufa yönelmesinin ikinci aşaması ise 1934 yılında arkadaşı Abdidin Dino ile Abdülhakim Arvâsî'yi ziyaretiyle devam eder.

¹ Yrd. Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, nuran.cetin@amasya.edu.tr

² Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013, s. 39.

³ Abdülhakim Arvâsî, *Râbita-i Şerîfe*, (sad. Necip Fazıl), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997.

⁴ Abdülhakim Arvâsî, *Tasavvuf Bahçeleri*, (sad. Necip Fazıl), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996.

⁵ İmâm-ı Rabbânî, *Mektûbât*, (sad. Necip Fazıl), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1995.

⁶ Necip Fazıl, *Çile*, s. 380-381.

1.1. Necip Fazıl'ın Tasavvufa Yönelmesinin İlk Aşaması

Hem eserleriyle hem de söz ve fiilleriyle Türk toplum hayatında etkili izler bırakan Necip Fazıl'ın tasavvufa karşı duyarlılığı çok erken yaşlarda başlar. Necip Fazıl, kendisinde böyle bir istidadının olduğunu şu ifadelerle dile getirir: “*Beni oralara, bilmeden hasretini yaşadığım iklime çeken sâikin bende bulunduğu istidat zemini....*”⁷

1934 yılında mürşidini bulana kadar Necip Fazıl'ın hayatı, bir arayış içinde geçer. Necip Fazıl böyle bir arayış hâlinde olduğunu şu ifadelerle zikreder: “*Hayatım başından beri muazzam bir şeyi bulmanın cereyanı içinde akıyordu. Şu veya bu miskin vesilenin hassasiyeti içinde birini arıyordum... Tek dava O'nu bulmakta, bulduracak olanı bulmaktaydı. Bin bir istikâmette seke seke, sağa sola büküle büküle, renkten renge bulana bulana, hiçbir şeyden habersiz ve insandaki meccani emniyet ve bedahet saadeti karşısında şaşkın, hep o “Bir” etrafında helezonlar çizen bir hayat... Benim hayatım budur.*”⁸

Necip Fazıl'ın tasavvufa dair istidadının eyleme geçmesi ise lise yıllarına dayanır. O bu konuyu şu ifadelerle dile getirir: “*İlk metafizik ayrıcalıklarım orada (Bahriye Mektebi) başladı. Madde ötesi düşünce bedâhetler ilerisi eşyâyı kurcalama, altında ne var diye tırmaklama gayreti...*”⁹ Bu anlamda Necip Fazıl tasavvufu ilk irtibatı Edebiyat hocası İbrahim Aşkî Bey'in kendisine yol göstermesiyle gerçekleşir.¹⁰ Necip Fazıl, derin irfân sahibi diye nitelendirdiği İbrahim Aşkî Bey'in bu yöndeki gayretini şu şekilde zikreder: “*...bilmeden isteklisi olduğum dünyadan, belki derme çatma, fakat ilk adresleri verdi. Bana iki kitap getirdi. Sarı Abdullah Efendi'nin *Semerâtü'l-Fuad* isimli meşhur eseriyle *Divân-ı Nakşî* diye sahibini bilmediğim manzûm bir kitap... Tasavvufu, deri üstü deri bir satır plânında da olsa ilk temasım başlıyordu.*”¹¹ Necip Fazıl, İbrahim Aşkî'nin kendisine takdim ettiği bu iki kitaba dair izlenimini şöyle anlatır: “*İlk kitap bende (kaleodoskop) içinde apayrı ve kanunları bu dünyaya bir âlem seyretmenin vecdini yaşatan bir tesir bıraktı. Henüz meselenin meselesi tasavvuf hakkında bir mizân bilgisine sahip değildim ve gözleri kapalı hayranlık çığırındaydım. İkinci kitaptan da bir şey anlamadım.*”¹²

1.2. Necip Fazıl'ın Tasavvufa Yönelmesinin İkinci Aşaması

1934 yılına gelindiğinde Mevlânâ-Şems misâli Necip Fazıl, mürşidine kavuşur. Necip Fazıl'ın kendisine büyük muhabbet beslediği mürşidi, “sonsuzluk plânın irşâd kutbu, Muhammedî hakikat vârisi, tesbihin son tanesi” gibi tanımlamalarda bulunduğu, “kurtarıcım, müjdecim, mürşidim, şeyhim, nûrum, rûhum, canım efendim, topyekün hayatım” dediği Abdülhakim Arvâsî'dir.¹³ Necip Fazıl, şeyhine dair bir başka izâhında “*o, 'Altun Silsile'de otuz üçüncü halka, dairenin en alt noktası hâlinde küfür ve delâletin zirveleştiği yirminci asırda dairenin en üst noktası olarak imân ve irşâd kutbudur.*” der.¹⁴

Bilindiği üzere Necip Fazıl, mürid-mürşid arasındaki ulvî bağlılığın izlerini taşıyan *O ve Ben* adlı eseri kaleme almıştır. O, söz konusu eseri şeyhi ile irtibatlandırarak üç bölüme ayırmıştır: “Tanıyınca Kadar 1904-1934”, “Tanıdıktan Sonra 1934-1943”, *O günden Beri*

⁷ Necip Fazıl, *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2002, s. 38.

⁸ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 39.

⁹ Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1995, s. 156.

¹⁰ Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, s. 158.

¹¹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 41-42.

¹² Necip Fazıl, *Kafa Kâğıdı*, s. 160-161.

¹³ Necip Fazıl, *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1998, s. 349.

¹⁴ Necip Fazıl, *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile*, s. 363.

1943-1978"¹⁵ Necip Fazıl, mezkûr eserin kaleme alınış maksadını da şöyle belirtmiştir: “*O ve Ben, Genç Şâir'in kurtarıcısını göstermek için yazılmıştır. Onda Genç Şâir'in hayatı mahçup bir serpinti hâlinindedir.*”¹⁶

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsî'nin kendisi açısından kıymetini şu şekilde zikretmiştir: “Kendilerini tanıyışımı hayatımın en büyük ni'meti sayan ve her şeyimi kendilerine borçlu bilen ben...”¹⁷ Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsî ile olan büyük buluşmasını ise “Allah Dostu” adlı şu şiirinde dile getirmiştir:

*“Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;
Bir akşamdı ki zaman, donacak kadar güzel. (1940)”¹⁸*

Abdülhakim Arvâsî, bu ilk görüşmede Necip Fazıl'a tasavvufa dair bir şeyler bilip bilmediğini bu konuda herhangi bir kitap okuyup okumadığını sorar. Necip Fazıl, Bahriye Mektebi'nde okuduğu *Semerâtü'-Fuad, Divân-ı Nakşî* ile son zamanlarda karıştırdığı *Ma'rifetnâme* adlı eserleri zikreder. Bunun üzerine Arvâsî, tasavvufun, farklı bir yolu olduğunu şöyle izâh eder: “Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?”¹⁹

Necip Fazıl, şeyhi Abdülhakim Arvâsî'ye intisâbı ile mânâ âleminde büyük kapıya kabul edilmişin işareti olan rüyalar da görmeye başlar. Necip Fazıl bu rüyaların detayını *O ve Ben* adlı eserinde verir.²⁰ Necip Fazıl, bu kapıya girişinin ardından mürşidini sıkı sıkıya takip ettiğini “Sonsuzluk Kervanı” adlı şiirinde şu ifadelerle verir:

*“Sonsuzluk Kervanı, “peşinizde ben,
Üçayakla seken topal köpeğim!”
Bastığınız yeri taş taş öpeyim.
Bir kırıntı yeter, kereminizden!
Sonsuzluk Kervanı peşinizde ben...” (1952)²¹*

Bununla birlikte Necip Fazıl'ın mürşidine ulaşınca kadarki geçen süreç, rûhî anlamda oldukça sancılı olur. Necip Fazıl bu sıkıntılı geçen durumunu şu ifadelerle dile getirir: “*Dinmek bilmez bir ağrı çeken diş. Ne kibrit çöpünden imdat ne berber kerpeteni, ne karanfil yağı, ne de eczacı güllacından... İşte böyle; bir zamanlar beynim “mutlak hakikat” acılarına yataklık etti. Ağrıyan akıl dişimdi. Masallardaki benzetişle, denizler mürekkep, ağaçlar kalem olsa bu acıları sayıp dökmeye yetmez.*”²²

Sıkıntılı geçen yaşamın ardından “büyük buluşma” ile Necip Fazıl'ın gönül dünyasında her şey altüst olur. Hatta eskiye dair ne varsa her şeyin yıkıldığını, rûhen yeniden doğuşunu şu ifadelerle anlatır: “Hayatımda öyle bir gün doğdu ki, kundaktan patiğe emzikten kısa pantolona, oyuncaktan boyun bağına, karalama defterinden polis hafiyesi romanına, beş taştan iskambil

¹⁵ Necip Fazıl, *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2002.

¹⁶ Necip Fazıl, *Bâbü'lî*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996, s. 204.

¹⁷ Necip Fazıl, *Son Devrin Din Mazlumları*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996, s. 316.

¹⁸ Necip Fazıl, *Çile*, s. 76.

¹⁹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 93.

²⁰ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 89-90, 97.

²¹ Necip Fazıl, *Çile*, s. 65.

²² Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 97-98.

kâğıdına ve ayva tüyünden kır saça kadar anne, baba, dadı, mektep, arkadaş, kitap, hoca, tabiat, şehir, cemiyet, kimden ne aldım sa hepsini geriye verdim. Rûhuma istifledikleri hazırlop dünya bir sarsılışla yıkıldı gitti.²³ Bununla birlikte o, “Mürşid” adlı şiirinde şeyhinin kendisi üzerindeki büyük tesirine şu ifadelerle yer verir:

“Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;
Rûhuma, büyük temel çivisini çaktınız!” (1940)²⁴

1934 yılına gelindiğinde Necip Fazıl, sathî ve yüzeysel olan çileden, aslî ve ulvî çileye talip olur. Abdülhakim Arvâsî'nin kapısında o, tam mânâsıyla “Çile”deki insan olarak öne çıkar.²⁵ Bu dönemde o, kendisi için yeni ve bambaşka bir sürece girer. Necip Fazıl kendisi için yepyeni olan hayat serüveninin başlangıcını şu cümlelerle özetler: “Her şey yeni ve bambaşka. O güne kadar gururların nefis istinâtlarının en küstâhlarıyla mudafaa ettiğim ahmak emniyetler bir tarafa; merkezinde Allah bulunmak üzere, ruhûmda ve nâmütenâhi bir daire şeklinde inşâsına mecbûr olduğum bütün kâinât bir tarafa...”²⁶

Necip Fazıl, mânevî anlamda yaşadığı değişimi ‘avlanmışım’ diyerek şöyle ifade eder: “Bu büyük mânevî buhran (metafizik) kıvranış, yepyeni bir kuruluşa doğru temelinden sarsılıştı; en kısa zamanda sezdiğime göre, onun Efendi Hazretleri'nin tek nazarıdır ki beni bu hâle getirmişti. Avlanmışım. Beni avlamışlardı. Adi sinir hastalıklarıyla, yahut marazî rûhiyat kitaplarının çerçevelediği basit ve suflî rûh ihtilâçlarıyla alâkası yoktu bu hâlin...”²⁷

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsî'nin maddeden mânâ âlemine kendisini nasıl taşıdığını ise şöyle belirtir: “Maddenin mahpus olduğu kaba bir dört köşe içinde, birtakım eşyâ ve hâdiseleri düzenleyip, Allah yok diyenlere nisbet, rûhumda beşerî kanunların tezgâhı o türlü devrildi ki, bu devrilişin altından yalnız Allah doğrulabilirdi. Her şeyi o türlü kaybettim ki, Allah'ı kazandım.”²⁸

Necip Fazıl, mânevî anlamda ikinci doğumla yeniden doğmuş olması hasebiyle her şey onun için yeni ve bambaşka oluverir.²⁹ Bilindiği üzere insan, varlık âlemine geliş anından itibaren kendisini, kâinâtı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır. Maddenin ötesindeki metafizik âlemi anlama gayretinde olan insan, aslında rûhen yeniden doğar, Nitekim bilgi, imân, ihlâs ve amel yönüyle üstün nitelikli şahsiyetler iki kere doğar. Birinci doğum ana karnından geliş hâlidir ki, bu yaşayan her canlı için geçerli olan bir husustur. İkinci doğum ise kişinin mânen yeniden doğuşunu sembolize eder. Bahsedilen durum, tasavvuf çevrelerinde “baba” olarak nitelendirilen mürşid eliyle gerçekleşir. Dolayısıyla birinci doğum, mânâ âleminden madde âlemine geçişi, ikinci doğum ise madde âleminden yine mânâ âlemine geçiş hâlini ifade eder. Bu anlamda mânevî yakınlıktan dolayı aynı mürşide intisâb edenler, birbirlerini kardeş olarak görür.³⁰

Necip Fazıl, çok az insana nasip olan ikinci doğumla ruhî değişim geçiren nadir şahsiyetlerden biridir. Bilindiği üzere onun bu ikinci doğumuna vesile olan ise ömrünü hak ve hakikat yoluna adayan Abdülhakim Arvâsî'dir. Dolayısıyla Necip Fazıl mürşidinin vesilesiyle

²³ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 98.

²⁴ Necip Fazıl, *Çile*, s. 77.

²⁵ İhsan Kurt, *Çile'deki İnsan Necip Fazıl*, Ankara: Akçağ Yay., 2011, s. 25.

²⁶ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997, s. 7.

²⁷ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 103.

²⁸ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 99.

²⁹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 100.

³⁰ Nuran Çetin, “Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanıması ve Tasavvufî Düşünceleri”, *Turkish Studies*, Volume, 9/11 Fall 2014, p.184.

rûhunu tırmalayan sıkıntılardan kurtulmuş, mânen sekinete ulaşmıştır.³¹ Bu değişimle birlikte Necip Fazıl, ömrünün sonuna kadar da Kur'ân ve sünnet çizgisinde bir hayat yaşamıştır. “Ölçü” adlı şiirinde bunu şu şekilde belirtmiştir:

“Müjdecim, kurtarıcım, efendim, Peygamberim;
Sana uymayan ölçü, hayat olsa teperim!” (1974)³²

Necip Fazıl iç âleminde yaşadığı bu ulvî huzûr hâlini şu cümlelerle özetler: “O güne kadar gururların ve nefis istinâtlarının en küstâhlarıyla müdafaa ettiğim ahmak emniyetler bir tarafa; merkezinde Allah bulunmak üzere rûhumda ve nâmütenahi bir daire şeklinde idrakine mecbur olduğum bütün bir kâinat bir tarafa...”³³

Necip Fazıl ile Abdülhakim Arvâsî arasındaki şeyh-mürîd ilişkisi, bilenen tarikat ritüellerinin çok ötesinde mânâ âleminde gerçekleşmiştir. Necip Fazıl, bu özel durumu şu ifadelerle zikretmiştir: “Seni yola kabul ettim! Kütüğe yazıldın! Bundan böyle şu vazifelere başla! Şu bu toplantılara katıl âyinlerde ve merâsimlerde bulun!Ne tören, ne âyin, her şey mânâ planında geçiyor ve rûhun beyaz kağıdı üzerinde kelimeler, beyaz mürekkeple yazılıyor. Zâhirden hiçbir şey belli değil.”³⁴

Necip Fazıl'daki bu değişim kalemine de yansımış, bu anlamda fikriyatına fetih ve inkişâf gediğini şu ifadelerle zikretmiştir: “Otuz yaşına kadar tık nefes yaşayan ve bir iki şiir kitabından başka bir şey veremeyen ben, ondan sonra piyes, fikir, tetkik, dava, tez, kır elli ciltlik bir çapa doğru yükselecektim.”³⁵ Bununla birlikte o, “Tam Otuz Yıl” adlı şiirinde bu gerçeği şöyle dile getirmiştir:

“Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum..” (1934)³⁶

2. Necip Fazıl'ın Tasavvufî Yönüne Genel Bir Bakış

Necip Fazıl, mürşidi Abdülhakim Arvâsî'yi bulunduğu asrın yenileyicisi olarak kabul eder. Şeyhinin zor bir dönemde bu görevi üstlendiğini belirterek şöyle der: “Devrinin içli ve dışlı küfür deccâllerine ve bunların üflediği felaket cereyanlarına dikkat ederseniz, onun, kimlere ve nelere çekip kurtaracağı hangi bataklık şartlarına karşı gönderildiğini sezer ve bütün bunlardan mikyas çıkarabilirsiniz.”³⁷

Necip Fazıl, İslâm âlimleri arasında nefis muhasebesi ve fikir çilesi anlamında kendisi gibi benzer bir süreçten geçen olup olmadığını sorguladığında, buna cevap olarak İmâm-ı Gazâlî'yi bulur. Bir gün mürşidine kendisinin yaşadığı buhrânın mı yoksa İmâm-ı Gazâlî'ninkinin mi büyük olduğunu sorduğunda, kendisinin yaşadıklarının daha derin ve daha büyük olduğunu cevabını alır.³⁸

Necip Fazıl'ın muhtelif eserlerinde dile getirdiği tasavvufî görüşler şu başlıklar altında

³¹ Nuran Çetin, “Necip Fazıl'ın Abdülhakim Arvâsî'yi Tanıması ve Tasavvufî Düşünceleri”, *Turkish Studies*, Volume, 9/11 Fall 2014, p.185.

³² Necip Fazıl, *Çile*, s. 81.

³³ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 100.

³⁴ Necip Fazıl, *Bâbîâli*, s. 214.

³⁵ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 129-130.

³⁶ Necip Fazıl, *Çile*, s. 35.

³⁷ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 112.

³⁸ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 119.

verilebilir:

2.1. Tasavvuf

Necip Fazıl'a göre tasavvuf, İslâm'ın rûh iklimi olup, su, güneş, ağaç gibi unsurları hatta bunların hepsini birden teşkil etmektedir.³⁹ Ona göre en açık ifadesiyle "*Rûh olmayan yerde madde yoktur.*"⁴⁰

Necip Fazıl, tasavvufu tam olarak algılayamayanların beş tür anlayış geliştirdiğini zikreder: Birincisi, tasavvuf yoluna sadece akıl almaz bir keyfiyet yani "evliyâlık" diye bakanların basit anlayışıdır ki, Necip Fazıl'a göre bu, hiçbir tarif ve izaha sığmayan avamın görüşüdür. Bu tür insanların anladığı, türbe kapılarına ve mezar parmaklıklarına çaput bağlamaktan ibârettir. Oysa bu yanlış hâl ve hareketler İslâm'da tümüyle yasaklanmıştır. Böyle kimseler tasavvufî konularda yeterli bilgiye sahip olmadıkları için etrafta gördükleri yanlış algılayışlara kabaca teslim olmuşlardır. İkincisi, tasavvufa dair hususları içselleştirmeden, özümsemeden, hâl diliyle yaşamadan sadece kavramlarla anlatmaya çalışanlardır. Üçüncüsü, İslâm'ın rûhundan habersiz olup, tasavvufun sonradan dine eklendiğini öne sürenlerin anlayışıdır. Dördüncüsü, Batı kültürüne yaslanıp, tasavvufun İskenderiye mektebinden türemiş olduğunu iddia edenlerin görüşüdür. Beşincisi ise İslâm'ı müdafaa etme gayreti ile dinin ekseninden tasavvufu çıkaran anlayıştır.⁴¹ Necip Fazıl'ın beş kategoride verdiği bu insanlar, tasavvufu kendi bakış açılarına göre tek yönlü değerlendirdikleri için bu yanlış algılamalara düşmektedir.

Necip Fazıl özü itibariyle tasavvufu, kulluğu yüce makamlara çıkarmanın bir vâsıtası olarak kabul eder. Allah tarafından peygamberler de bu amaca binaen gönderildikleri için ona göre tasavvuf, aslında bütün peygamberlerin rûhî mirasıdır.⁴² Necip Fazıl'a göre rûh ve beden irtibatını algılayanlar, şeriat ve tasavvuf arasındaki bağı da anlayabilirler. Necip Fazıl'a göre dinin esası peygamberler tarafından tebliğ edilmiştir. Dolayısıyla dinin özünü, rûhunu tasavvuf oluşturur.⁴³ İslâm dini açısından söylenecek olursa, şerîat Hz. Peygamber'in zâhirini, tasavvuf ise batınî yönünü simgeler.⁴⁴ Nitekim Necip Fazıl'a göre şerîat umûmî, tasavvuf ise husûsî bir yoldur.⁴⁵ Necip Fazıl, mürşidi Abdülhakim Arvâsî'nin dile getirdiği "tasavvuf, beşerî sıfatlardan çıkıp, melekî sıfatlar ve ilâhî ahlâk ile vasıflanmaya mahsûs bir hâldir." görüşünü benimser.⁴⁶ İki kutup arasında yaşayan insan, ya suflî olanı ya da ulvî olanı tercih eder.⁴⁷ Bu anlamda tasavvuf ulvî olanı tercih eden kimseye, ulaşacağı noktaya daha kolay varması açısından yol, yöntem gösterir.

2.2. Zikir

Necip Fazıl'a göre zikir, mürşidi Abdülhakim Arvâsî'nin ifadesiyle hudutsuz bir deniz misâlidir. Dileyen herkes o denizden hissesine düşeni alır.⁴⁸ Necip Fazıl, zikir için şu tanımlamayı yapar: "*Zikir ve zikrin tesiri bir denizdir. Kimse dibine varamamıştır. Dalgalı bir derya ki, dünya*

³⁹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997, s. 10.

⁴⁰ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 314.

⁴¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 10-11.

⁴² Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvuru*, s. 107.

⁴³ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 12.

⁴⁴ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 108.

⁴⁵ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 109.

⁴⁶ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 105.

⁴⁷ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvuru*, s. 124.

⁴⁸ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 153.

onun tek bir dalgasını görmüyor. Dünyayı kavrayan bir okyanus ki, onu kuşatmaya kâinatın gücü yetmez. Nihayetinde kimsenin erişemeyeceği bir âlem... Her zerreye nüfûz etmiş, sızmış, sâhilsiz bir ummân... Zikir, zikredenlerin kalbinde doğan bir hâl ki, söylemesi, yazması, bildirmesi imkânsız... Allah'ı bilen kimsenin dili söylemez olur; kelime bulamaz ki, anlatabilsin... Şaşırır kalır; dünyadan ve insanlardan haberi olmaz."⁴⁹

Sınırsız denizden istifade eden bütün tarikatların temelinde zikir vardır. Necip Fazıl'a göre cehrî ya da hafî olmak bakımından aralarında zikirde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Necip Fazıl, Hz. Peygamber'in bu iki büyük emanetinin Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali yoluyla devam ettiğini belirtir. Bu anlamda Hz. Ali ile devam eden "zikir-i celî" olurken, Hz. Ebû Bekir ile gelen ise "zikir-i hafî"dir. Necip Fazıl'a göre, aslında bu iki zikir yolunun dayanağı, tasavvuf dine "sonradan girmişti" diyenlere en makul cevaptır.⁵⁰

Necip Fazıl'ın müntesibi olduğu Büyük Kapı'da hafî (gizli) zikir icrâ edilir. Ona göre zikrin bu çeşidi, çarşıda, pazarda, işte, evde her yerde kalpten yapılır. Aslında ona göre herkes ve her şey zaten zikir hâlidir.⁵¹ Necip Fazıl zikrin yapılış şeklini ise şöyle belirtir: "Zikirde önemli olan o ismin kudsiyeti içinde ve o ismin derinliği içinde kaybolarak eriyerek anmaktır."⁵²

2.3. Vahdet-i Vücûd

Necip Fazıl, Vahdet-i Vücûd'un sadece zevken ve vicdanen sezilen bir husus olduğunu kelama sığmayacak mâhiyette olduğunu dile getirir.⁵³ Vahdet-i Vücûd ile özü itibariyle anlatılmak istenen şudur: Hiçbir şey O'na muttasıl değil, hiçbir şey O'ndan munfasıl değil. Lâ mevcûde İllallah'ın sırrı da budur. Yani hiçbir şey mutlak olarak O'ndan ne gayr'ıdır ne de ayn'ıdır.⁵⁴

Necip Fazıl, Vahdet-i Vücûd'un üç merhalesi olduğunu zikreder: Bunlardan birincisi Muhyiddîn Arabî'ye gelinceye kadar olan bütün evliyânın, enbiyânın hâlidir ki, bu şuura dökülmemiş olarak zevken idrak ile vardır. İkinci merhalesi, Muhyiddîn Arabî tarafından şuura dökülmüş hâlidir. Üçüncüsü ise İmâm-ı Rabbânî'nin sistematik hâle getirdiği Vahdet-i Şuhûd'dur.⁵⁵

Necip Fazıl, Muhyiddîn Arabî'nin şekillendirdiği Vahdet-i Vücûd anlayışı yerine o, İmâm-ı Rabbânî'nin Vahdet-i Şuhûd anlayışını benimser. Bununla birlikte Necip Fazıl, bu ikisi arasında herhangi bir kıyaslama yapılamayacağını zikreder. Ona göre, Muhyiddîn Arabî eser üzerinde derinleşirken, İmâm-ı Rabbânî müessir üzerinde yoğunlaşmıştır.⁵⁶

2.4. Nefs ve Rûh

Kur'ân-ı Kerîm'de üzerinde durulan konulardan biri de nefstir: Kur'ân'da nefis genelde negatif yönleriyle anlatılır. Meselâ, *عَوَسُ ابٍ قَرَامًا لَسَفَنًا نَّ* "Nefs şiddetle kötülüğü emreder."⁵⁷ *مُسْفَنٌ هِبِ سُوْسُوْتِ اَمَّ مَلْعَنَ وَ* "Nefsin ona (insana) vesveseler vermekte olduğunu biliriz."⁵⁸

⁴⁹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 151.

⁵⁰ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 152-153.

⁵¹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 152.

⁵² Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 151.

⁵³ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvuru*, s. 178.

⁵⁴ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvuru*, s. 179.

⁵⁵ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 168.

⁵⁶ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 187.

⁵⁷ Yûsuf Sûresi, 53.

⁵⁸ Kâf Sûresi, 16.

Necip Fazıl'a göre nefis, insandan ayrılmayan bir varlık olup, her an insana saldırı hâlinindedir. Nefsle mücadele bu anlamda önemlidir. Nefsle mücadele bırakıldığı an cinnet hâli, şüphe, korku gibi birtakım durumlar vuku bulur.⁵⁹ Necip Fazıl'a göre nefis tabiatı gereği insanı tırmalayan, didikleyen suffiliğe çekmeye çalışan bir olgudur. Dolayısıyla nefis sadece yenildikçe hak sûretine döner.⁶⁰

Necip Fazıl'a göre, nefsin de rûhun da birtakım özellikleri vardır. Meselâ, merhamet, ihlâs, doğruluk, gibi husûslar rûhun özelliğidir. Bununla birlikte kibir, hırs, adâvet, yalan, haset ise nefse ait niteliklerdir.⁶¹

Necip Fazıl'a göre nefis, balmumu gibi bir nesneye benzer ve her şekilde girebilir. Bununla birlikte nefsin tuzak ve hilelerini sezme de mümkündür; fakat onunla baş etmek genelde zordur.⁶²

2.5. Râbîta

Necip Fazıl'a göre râbîta esrârın esrârı olduğu için, genelde zâhir ehli buna itirâz ederken, bâtın ehli bu konuyu rahatlıkla izah edebilir. Ona göre râbîta Allah'da fânî olmanın başlangıcı olan mürşide âdetâ erime hâlidir. Râbîta ile ilgili olarak, Allah'la kul arasına girilmez şeklinde bir anlayış geliştirenlere Necip Fazıl şu cevabı verir: Bir yere gitmek için vasıtaya binildiği gibi, raftan kitabı almak için iskemleye çıkıldığı gibi, ilâhi huzûra ulaşmak için de elbette râbîta bir vasıtaadır. Rabîta Allah ile kul arasına girme değil, bilakis kulu Allah'a götürme sürecidir.⁶³ Necip Fazıl'a göre mürşidlerin yanı sıra Allah'a götüren muhtelif vasıtalar vardır. Bunlar peygamber, sahâbe, velî, âlim, hakîki Müslüman diye sıralanabilir.⁶⁴

Necip Fazıl'ın râbîtaya dair görüşlerinin temelini, şeyhi Abdülhakim Arvâsî'nin *Râbîta-i Şerîfe* adlı eseri oluşturur. Hatta Necip Fazıl söz konusu eseri baştan sona defalarca okuduğunu zikreder. Ona göre mezkûr eser, tasavvuf yolunda seyr ü sülûk yapanlar için özel olarak kaleme alınmıştır. Necip Fazıl'a göre akıl ötesi konu olan râbîtanın, aklî olarak izâh edilmesi mümkün değildir. Çünkü râbîta hâl ile gerçekleşir.⁶⁵

Necip Fazıl'a göre râbîta, "huzûr hâli" meydana gelinceye kadar kendinden geçme durumudur. "Huzûr hâli" vuk'u bulunca, râbîta bırakılır ve o hâl üzere kalınır. Ona göre vâsîta bu aşamaya kadardır. Ulvî olana ulaşıncaya kadar maksad öne çıkar.⁶⁶

2.6. Kerâmet

Necip Fazıl'a göre, kerâmet hâldir ve ilâhi bir ikrâmdır. Ona göre kerâmet aslında rûhun saffet bulunduğu andır.⁶⁷ Tasavvufta kerâmetin gizlenmesi esas olduğu için, o, kerâmetini ızhar edenler ve mukallid velîler için, şu serzeniş dolu cümleleri zikreder: "*Özenti, dalgınlıklar, yalancı vecd edâları, gâibten haber alma, haber verme duruşları ve davranışları, her şeyi sığ bir dedikodu plânında helâk eden, iddiacı ve ezberci ağız kalabalıkları, ham heyecan, körkütük*

⁵⁹ İhsan Kurt, *Çile'deki İnsan Necip Fazıl*, s. 65.

⁶⁰ İhsan Kurt, *Çile'deki İnsan Necip Fazıl*, s. 72.

⁶¹ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 133.

⁶² Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 146.

⁶³ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 153-155.

⁶⁴ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 150-151.

⁶⁵ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 147-148.

⁶⁶ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s.168.

⁶⁷ Necip Fazıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s. 159.

gurur, makyaj ve kılık gayreti..."⁶⁸

Necip Fazıl'a göre, maddî ve mânevî anlamda temizliğe titizlik gösteren, hatta yaratılıştaki sâfiyeti muhafaza eden, söz ve fiilleriyle her hâli şerîata uygun olan, varlık âleminde nebâtât ve hayvânâtı aşip insan olmanın zirvesine yükselen kişi, ilâhî ikrâmı koruyabilmiş demektir. Necip Fazıl bu hususa dair şu cümlelere yer verir: "*Üstüne tek bir toz zerresi barındırmayan, hilkatten temizlik, her çizgi ve her edâsında içi ve dışı şerîat uygunluğu, insanda nebat ve hayvanı tam tasfiye edip insana yükselmiş olmanın, küçük bir esneme, sağa sola bakınma, şu veya bu noktaya takılma diye belirtilebilecek, bütün ilca iliklerden topyekûn mahfuzluk içinde...*"⁶⁹

2.7. İrfân

İrfân, Necip Fazıl'ın üzerinde durduğu tasavvufî konulardan biridir. O, irfânın açıklamasını şöyle yapar: "*İrfân, arşın veya okka hasebiyle, bir şahsın yüklendiği kuru ma'lûmât değil; sahibinde fikir ve rûh bünyesi hâline gelmiş bilgidir. İrfân, bilgi sahibi olmaktan ziyade bilinen şeyler vasıtasıyla bilme hassasına ermektir. Bilme hassasına eren, bilmediği şeylerin de bir nevi mâliki sayılır. Parası olan, satın almadığı şeylerin mâliki olduğu gibi. Bütün bilgilerin idrâk çilesini çekmiş ve gerçek bir dünya görüşüne varmış her insan irfânlıdır.*"⁷⁰

Necip Fazıl'a göre irfândan gaye, en sade ve en zarif kılık içinde bizzat mücevher olmaktır.⁷¹ Ona göre irfân, insanın rûh ve kafa mahsulü olup, en değerli sermayesidir. İnsanın kâinât manzûmesindeki ana cevheri ve varlık hikmetidir.⁷² Ona göre hem fert hem de toplum için irfânın anlam ve önemi çok büyüktür.⁷³ İrfâna aslı kaynaklardan da yabancı kaynaklardan ulaşılabilir. Bu anlamda kendi kaynağında irfânı bulmak çok daha önemlidir.⁷⁴

Sonuç

Türk kültür düşünce tarihimizin öne çıkan isimlerinden olan Necip Fazıl şiir, hikâye, roman, deneme, tiyatro, fıkra, biyografi, hatıra gibi pek çok sahada etkili olmuş bir şahsiyettir. Bununla birlikte Necip Fazıl yazar, fikir, aksiyon, ve sanat adamı olmasının yanı sıra sûfî yönü de ağır basan bir kişiliktir. 30 yaşında iken 1934 yılında Necip Fazıl'ın mürşidi Abdülhakim Arvâsî ile karşılaşması onun için hayatının önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu büyük buluşma anından itibaren Necip Fazıl için tasavvuf, hem düşünce dünyasında hem de yaşamının merkezinde yer almıştır. O tasavvufa dair edindiği tecrübeleri ve bilgi birikimini kendine has uslûbuyla *O ve Ben*, *Velîler Ordusundan 333 Halkadan Pırıldılar*, *Başbuğ Velîlerden 33 Altun Silsile*, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* gibi eserlerinde zikretmiştir.

Necip Fazıl'ın dikkat çeken en önemli yönü ömrünü hem dış dünya ile hem de iç âleminde mücadele ile geçirmiş olmasıdır. Özellikle tasavvuftaki Hakk'a vuslatta önemli aşamalardan olan nefis tezkiyesi, onun yaşamının ayrılmaz bir parçasını teşkil etmektedir. Yani kısacası onun hayatı, nefis mücadelesi ve fikir çilesinden ibarettir denilebilir. Bu anlamda o, mânen yaşadığı köklü değişimle yeniden doğuşun sembol ismi olarak öne çıkmaktadır.

⁶⁸ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 115-116.

⁶⁹ Necip Fazıl, *O ve Ben*, s. 117.

⁷⁰ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 135.

⁷¹ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 136.

⁷² Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 131.

⁷³ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 131.

⁷⁴ Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, s. 132.

Kaynakça

- Abdülhakim Arvâsî. *Râbita-i Şerîfe*, (sad. Necip Fazıl), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997.
- . *Tasavvuf Bahçeleri*, (sad. Necip Fazıl), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996.
- Çetin, Nuran. “Necip Fazıl’ın Abdülhakim Arvâsî’yi Tanıması ve Tasavvufî Düşünceleri”, *Turkish Studies*, Volume, 9/11 Fall 2014, P. 171-192.
- İmâm-ı Rabbânî. *Mektubât*, (sad. Necip Fazıl), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1995.
- Kısakürek, Necip Fazıl. *Bâbîâli*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996.
- . *Başbuğ Velilerden 33 Altun Silsile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1998.
- . *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2013.
- . *Son Devrin Din Mazlumları*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1996.
- . *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997.
- . *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1997.
- . *Kafa Kâğıdı*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1995.
- . *O ve Ben*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2002.
- Kurt, İhsan. *Çile’deki İnsan Necip Fazıl*, Ankara: Akçağ Yay., 2011.

NECİP FAZIL'DA YUNUS EMRE HASSASİYETİ

Mustafa ÖZÇELİK¹

1. Yunus Emre'nin aydınlarca keşfi

Yunus Emre'nin Milli Edebiyat döneminden itibaren aydın ve sanatçılarımız arasında birdenbire “popüler” bir şahsiyete dönüştüğünü, hemen herkesin bir şekilde ondan beslendiğini, onun takipçisi olmak gibi bir gayretin içine girdiğini biliyoruz. Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik'in yazılarıyla başlayan bu ilgi Burhan Toprak, Nezihe Araz, Adnan Saygun, Halide Nusret Zorlutuna, Mehmet Kaplan gibi isimlerle devam ederek sürekli artmış, böylece Yunus Emre, asırlar boyu halk arasında gördüğü rağbeti bu defa aydınlar katında da görmüştür.² İşte böylesi bir dönemde Necip Fazıl da Yunus Emre'ye çok özel ilgi gösteren, onun adeta manevi bir takipçisi olarak eserler veren bir şair olarak karşımıza çıkar.

Gerek o devir sanatçılarının gerekse Necip Fazıl'ın Yunus'a duydukları bu yakın ilgi nasıl açıklanabilir? Bu noktada öncelikle devrin şartlarına bakmak gerekmektedir. Bilindiği gibi Tanzimat, yönümüzü Batı'ya çevirdiğimiz bir dönemdir. Ardından gelen Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti dönemlerinde de bu durum devam eder. Millî Edebiyat devrine gelindiğinde ise o güne kadar ne batılı olabilmiş ne de kendi köklerine eğilebilmiş dolayısıyla “arafta kalmış” aydınlar, kendi kültür ve medeniyetlerine yeni bir dikkatle yönelirler.

Bu ilgi ve yöneliş, ilk etapta Hece vezni ve sade Türkçe ile millî konularda yazmak şeklinde kendini gösterir. Millî edebiyat (1911-1922), Millî Mücadele dönemi edebiyatı (1918-1922) bu tarz eserlerin verildiği bir dönem olur. Bu anlamdaki gelişmeler Cumhuriyet devri edebiyatında da (1923-1940) devam eder. 1940'dan sonra Garip akımıyla birlikte şiirimiz dil, ölçü ve konu olarak değişik bir mecraya girmişse de Milli edebiyat anlayışının yansıtıldığı eserler verme süreci yine de kesintiye uğramaz.³ İşte bütün bu süreçte Divan edebiyatı gayr-ı millî sayılarak redde mahkum olduğu için dikkatler daha çok Halk ve Tekke şiirine yönelir. Konu olarak da Anadolu hayatı işlenmeye başlar. Hareket noktası bu olunca da geçmişte bu anlamda örnek alınacak tek bir isim vardır aslında. O da Yunus Emre'dir. Bu Türkmen dervişi sade Türkçe ve hece vezni ile yazdığı şiirlerle tam bir Anadolu şairi olarak öne çıkar.

2. Yunus: Anadolu'nun ruhu

Yunus Emre, Necip Fazıl için de ilk bakışta tam da bu anlamı ifade eder. Bu yüzden Necip Fazıl, daha şiir hayatının başlarında “*Yunus Emre*” (1926) şiirini yazacak adeta şiir tarihini onunla başlatacaktır. Nitekim bu sürecin finalini de bu şiirinden 48 yıl sonra yazdığı “*Bizim Yunus*” (1972) şiiriyle yapacaktır. Böylece evvelinde ve ahirinde kendi şiirini hem şekil hem de muhteva olarak Yunus ikliminde kuracaktır. Ama biz, bütün bunları anlamak için önce Necip Fazıl'ın Anadoluçuluk bağlamında Yunus Emre'ye bakışını görelim. Bunu anlamak için bize yol gösterecek metin ise, şairin 1962 yılında Milliyetçiler Derneği'nin Yunus Emre gününde yaptığı “*Yunus Emre Hassasiyeti*”⁴ başlıklı konuşmadır. Bu konuşma metni aslında tek başına Necip

¹ Dumlupınar Üniv. E. Öğr. Gör. m.ozcelik26@gmail.com

² Mustafa İsen, Yunus'un Çağdaş Yorumcuları, Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, s. 159

³ Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, c.2, s. 304

⁴ Necip Fazıl Kısakürek, Hitabeler, s. 109

Fazıl'ın Yunus Emre'ye bakışını bütün boyutlarıyla gösteren bir muhteva özelliğine sahiptir.

Necip Fazıl, bu konuşmanın bir yerinde şiire ilk başladığı yıllarda Yunus Emre'nin aydın ve sanatkarları nasıl etkilediğini ve kendisinin Yunus Emre'yle alakasının nasıl başladığını şöyle anlatır: “Üniversitede felsefe talebesiyim....Bir kaç arkadaş Anadolu mecmuası isimli bir dergi çıkarıyoruz. Davamız, bütün tarihi seyri ve kıymet hükümleriyle Anadoluculuk...Şairliğimin başındayım.(...) O zamanki fikir, sanat ve edebiyat havamızın üstünde, bir Yunus Emre soluğudur esiyordu.(....) Bir Yunus Emre günü tertiplendi. Benden bir şiir istediler. Okudum.”⁵

Bu şiire birazdan temas edeceğiz ama ondan önce Necip Fazıl'ın “Anadoluculuk” adına Yunus'ta ne bulduğuna bakalım. Necip Fazıl'a göre devlet ve cemiyet hayatımızın aşk ve vecd çağında üç önemli isim vardır. “Bunlar Âşık Paşa, Süleyman Çelebi ve Yunus Emre'dir. Bu isimler, bir arada cemiyetin ilmini, aklını ve ruhunu ifade eden üç mana kahramanıdır. Yunus Emre, derinliğine bir ruhtur, Anadolu'nun ruhudur. Yunus, olunması gereken şeylerin tâ kendisidir.”⁶

Yunus'u Anadolu'nun ruhu yapan özellikleri ise kullandığı dil ve “Anadolu'yu, Allah, dünya, zaman, mekan, ölüm, hayat, hasret, ideal gibi temel meseleler üzerindeki en ince ve en derin görüş ve duygusuyla, renk ve ışık mahşeri bir menşur halinde billurlaştırması”⁷ ve bu şekilde anlatmasıdır. Üstelik sadece manevi bir coğrafya da değildir bu...Anadolu, maddi coğrafyasıyla da onun şiirlerinde yer alır. “O, Anadolu'yu, stepleri, harabeleri, mamureleriyle ve dağ dağ, taş taş, kubbe kubbe, bütün renkleri, çizgileri, yankıları ile de sarmaş dolaş içinde gezdirir.”⁸ Yunus Emre bu tavrıyla öncelikle “millî” bir şahsiyettir. Necip Fazıl için onun bu özelliği o kadar önemlidir ki Yunus'un şairliğini ve mutasavvıflığını “Yunus Emre, kelimedede şairden ve mutasavvıftan evvel, işte böyle bir Türk ve böyle bir insandır.”⁹ sözleriyle onun Anadoluculuk yani millî tarafını bütün sıfatlarının önünde görür. Fakat şunu söylemeden de yapamaz: Onun Türklüğünü de anlamlı kılan da şairliği ve mutasavvıflığıdır. Buna göre Necip Fazıl'ın Yunus Emre algısında millilik, şair oluşu ve mutasavvıflığı üç temel vasıftır. Büyük keyfiyeti ise birazdan üzerinde durulacak olan “din hassasiyeti”dir.

Necip Fazıl, Yunus'la ilgili olarak bu tespiti yaparken onu sadece geçmişe ait bir değer olarak görmez ve onun bugüne taşınması gerektiğini belirtir. Ona göre Yunus Emre, bizim maneviyat timsalimizdir. Bu yüzden manevi değerlerle bağımızın koptuğu bu zamanda Yunus Emre, bizim kurtarıcı değerimiz olabilir. Yunus Emre'ye malik olan bir cemiyet hiç birer şeyden mahrum kalmaz. Bunun için görevimiz “Yunus Emre'yi taş basması resimler gibi (standardize) ederek yeni Türk evinin duvarına asmak”¹⁰ olmalıdır. Bunun için de bu topraklarda yeniden bir Yunus Emre iklimi oluşturmak, bunun için de “Yunus Emre'ye yükselecek merdiveni inşa edici bir nesil yoğurmaya bakmalıyız.”¹¹

3. Metafizik bir ilgi

Necip Fazıl, Yunus Emre'ye sadece millilik vasfı bakımından bakmamakta ve onun şiirlerindeki muhtevaya da dikkat çekmektedir. Necip Fazıl, bu muhtevayı “din hassasiyeti”

⁵ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 110-111

⁶ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 112

⁷ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 112

⁸ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 112

⁹ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 113

¹⁰ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 120

¹¹ Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 121

olarak isimlendirir. Onda “*meselelerin meselesi, sebeplerin sebebi, gayelerin gayesi Allah'tır.*” İşte bu hassasiyet onda “*millî*” olduğu kadar “*beşeri*” yani evrensel bir özellik de taşır.¹²

İşte bu durum, Necip Fazıl'la Yunus Emre münasebetinin asıl sebebini ortaya koyar. Necip Fazıl da gerek irsiyet özellikleriyle, gerek çocukluğundan itibaren yoğun bir şekilde yaşadığı gerekse önce felsefeye, sonradan din ve tasavvufa duyduğu yakın ilgi sebebiyle şiirlerinde Allah, ölüm, korku, vehim, yalnızlık, gurbet... gibi Yunus'unakilere benzer konuları işlemektedir. “*Biricik meselem sonsuza varmak*” mısraının geçtiği “*Çile*” şiiri¹³ daha yolun başında karşımıza böyle bir şair portresi çıkarmaktadır. Dolayısıyla ikisinin de dünyası mistik ve metafizik bir dünyadır. Nitekim bu müşterekliği onun henüz yirmili yaşlarında iken yani şairlik hayatının başlarında yazdığı ve biraz önce sözünü ettiğimiz toplantıda okuduğu ve Yunus Emre'yi adeta “*mürşid*” olarak gördüğü “*Yunus Emre'ye*” (1926) başlıklı şiirinden de anlaşılmaktadır.¹⁴

*Kaç mevsim bekleyim daha kapında
Ayağımda zincir, boynumda kement.
Beni de, piştiğin bela kabında
Kaynata kaynata buhara benzet!.*

*Bekletme Yunus'um bozuldu bağlar,
Düşüyor yapraklar, geçiyor çağlar,
Veriyor ayrılık dolu semalar
İçime bayıltan acı bir lezzet!*

*Rüzgâra bir koku ver ki hırkandan,
Geleyim izine doğru arkandan.
Bırakmam tutmuşum artık yakandan,
Medet ey şairim, Yunus'um medet!*

Bu şiirde şekil, vezin bakımından Yunus Emre şiiriyle olan yakınlık hemen kendini göstermektedir. Ama burada asıl olan muhtevadır. Necip Fazıl, Yunus'u kendini yüksek oluğlara erdirecek bir “*mürşid*” olarak gördüğünü ve onun “*izinini takipçisi*” olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla bu şiir Necip Fazıl'ın Yunus Emre ilgisini Anadoluculuktan çok öte bir noktaya taşımaktadır. Daha çocuk yaşta iken kendine “*mesele*” olarak gördüğü konularla ilgili benzer bir durumu Yunus Emre'de de görmüş, bu sıkıntılı ruhsal durumlardan kurtulmak için bir çare ararken Yunus Emre, onun için kurtarıcı bir isim olmuştur. Başka bir söyleyişle Necip Fazıl'ın yaşadığı ruh bunalımı, “*entelektüel kriz*” yolunu ister istemez tasavvufa çıkarmış, seziş yoluyla da olsa Yunus'a yaklaşarak çarenin onda ve onun yolunda olduğunu görmüştür.

4. Tasavvufa ilgi

Necip Fazıl'ın Yunus Emre'nin dünyasını bu anlamda daha yakından keşfi ise tasavvufu

¹² Necip Fazıl Kısakürek, a.g.e., s. 115

¹³ Necip Fazıl Kısakürek, Çile, s. 14

¹⁴ Necip Fazıl Kısakürek, Çile, s. 314

münasebetinden sonra gerçekleşmiştir. Şairimiz, bu konuda ilk işaretleri aslında daha öğrenci iken almıştır. Bahriye mektebinde Edebiyat hocalığını yapan ve Necip Fazıl'ın “Edebiyat ve felsefeden, riyaziyeye ve fiziğe kadar iç ve dış birçok ilimde derin ve mahrem mıntikalara kadar nüfuz edebilmiş filozof tipli” bir insan olarak tarif ettiği İbrahim Aşkî Bey, ona hem ilk şiir denemelerinde yol göstermiş hem de “*talebesinin daha Bahriye Mektebinde iken yaşadığı çırpınış hallerini, ilk oluşve berzah acularını derslerindeki tutumlarından sezinleyerek onunla ilgilenmiş*”¹⁵, ona Osmanlı dönemi sûfî şahsiyetlerinden Sarı Abdullah Efendi'nin “*Semerat'ül Fuad*” (Gönül verimleri) ve müellifi bilinmeyen “*Divan-ı Nakşî*” isimli iki eser vererek böyle derin bir dünyanın kapılarını açmıştır.¹⁶ İrsiyeti dolayısıyla felsefî ve tasavvufî bir duyarlığa sahip olan Necip Fazıl'ın bu eserler aracılığıyla tasavvufu zihninin ve gönlünün önemli bir meselesi haline getirdiği bir gerçektir. Ama o, bu aşamada henüz denizin kıyısındaki bir insan durumundadır. Suların içine girememiş fakat denizin derinliğini tahayyül edebilmekte, ruhu akşam ıssızlığına çevrilmiş vaziyette ve kendi ifadesiyle “*baş mesele*” olarak Allah'ı düşünmektedir.¹⁷

Bu arayışın bir sonraki ve asıl durağı ise Necip Fazıl'ın “*efendim, kurtarıcım, müjdecim*” dediği Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Abdülhakim Arvasi ile tanışması olmuştur.¹⁸ 1934 yılı başında gerçekleşen bu tanışma ile Necip Fazıl, ona intisap ederek bahsini ettiğimiz denizin içine girer. İşte Yunus Emre ile asıl buluşması da bu süreçte gerçekleşir. Artık şairin fikir ve sanat hayatının önündeki ışık hep Yunus Emre olacak, onunla olan ünsiyetini bir ömür boyu sürdürecektir. Nitekim 1972'de Yunus Emre'yle ilgili olarak “*Bizim Yunus*” adında bir şiir daha yazarak onun kendisi için ne mana ifade ettiğini bir daha ortaya koyacaktır.¹⁹

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Okunu kör nefsin, kılıçla çelmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus....

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Ölüm dedikleri perdeyi delmiş....

Bizim Yunus,

Bizim Yunus....

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;

Eli katile de kalkamaz elmiş....

¹⁵ Turan Güler, Necip Fazıl Kısakürek'in Hayatında ve Eserlerinde Tasavvuf Olgusu, Dede Korkut Dergisi , Cilt: 2 , Sayı: 3, sayfa. 19-44, Ordu 2012.

¹⁶ M. Orhan Okay, Necip Fazıl'ın Şiiri ve Poetikası, Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl Kitabı, s.53

¹⁷ Necip Fazıl Kısakürek, O ve Ben, s. 40

¹⁸ Necip Fazıl Kısakürek, O ve Ben, s. 87

¹⁹ Necip Fazıl Kısakürek, Çile, s. 312

*Bizim Yunus,
Bizim Yunus....*

*Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Zaman, onun kemend attığı selmiş...*

*Bizim Yunus,
Bizim Yunus....*

*Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Toprakta devrilmiş, göğe çömelmiş..*

*Bizim Yunus,
Bizim Yunus...*

*Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Sayıları silmiş. BİR 'e yönelmiş ...*

*Bizim Yunus,
Bizim Yunus....*

Bu şiir, diğerinden yaklaşık yarım asır sonrasında yazılmıştır. Yunus Emre, Necip Fazıl için örnek ve önderliğini, sûfi terimle ifade edecek olursak mürşitliğini yine devam ettirmektedir. Necip Fazıl'ın bundan sonraki hemen bütün şiirleri de böyle bir algı dünyası içinde Yunus Emre ile hep ortak temalar çerçevesinde yazılacaktır. Denilebilir ki Yunus Emre, şiirinin gerek şekli gerekse muhtevasıyla 20. Asırda Necip Fazıl'ın şiirinde yeniden hayat bulmuştur. Böylece Necip Fazıl da Yunus Emre'nin 20. Asırdaki önemli bir takipçisi ve yorumcusu olmuştur.

Bu durumu sadece Yunus Emre konusunda yazdığı iki şiirde değil pek çok şiirinde görmek mümkündür. Tekrar belirtmek gerekirse “Çile”, hatta “Kaldırımlar”, diğer yandan daha belirgin olarak “Nur”, “Sen”, “Allah Derim”, “Allah Diyene”, “Tâ Maverâdan”, “Sonsuzluk Kervanı”, “Bendedir”, “Nefs” gibi şiirleri de bu özelliktedir. Hatta bu söyleyişler bazen Yunus Emre'nin bir beytine adeta nazire gibi görünür. Bir örnek olarak “O Erler ki” şiiri gösterilebilir. Hele bu şiirin son beyti olan “Ne cehennem tasası ve ne cehennem/Sadece Allah'ın rızasındalar”²⁰ beyti Yunus'un “Cennet cennet dedikleri/Birkaç köşkle birkaç huri/İsteyene ver onları/Bana seni gerek seni” beytiyle aynı anlam çerçevesindedir. Ama daha belirgin olan ise her iki şairin de başta Allah teması olmak üzere, peygamber, ölüm, sonsuzluk, yalnızlık, korku temalı şiirlerinde görülür. Mesela Yunus'un “Şöyle Garip Bencileyin” şiiriyle Necip Fazıl'ın “Kaldırımlar” şiiri arasında bir benzerlik kurmak hiç de zor değildir. Hele bu durumu zikrettiğimiz “Yunus Emre” ve “Bizim Yunus” şiirleri merkezinde düşünecek olursak şunları rahatlıkla söyleyebiliriz: “Bizim Yunus'ta

²⁰ Necip Fazıl Kısakürek, Çile, s. 437

*Necip Fazıl'ın aynasından Yunus görünürken Yunus Emre adlı şiirde ise Yunus aynasından Necip Fazıl görülmektedir. İki şiirin kaleme alınış tarihleri arasında yaklaşık yarım asır vardır. Tarih itibarıyla önceliği olan bu şiirde Necip Fazıl kendisine Yunus gibi olmak, ona benzemek, onun geçtiği vadilerden geçmek hedeflerini koymuştur. Bu hedeflerden çoğunu gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz.*²¹

5. Yunus Emre Piyesi

Necip Fazıl'ın Yunus Emre'ye duyduğu bu müstesna ilginin ve hayranlığın şiir ve yazıları dışında bir tezahürü de 1966 yılında yazdığı Yunus Emre piyesidir.²² Eser, Yunus'un menkıbelerle örülü hayat öyküsünü tiyatro yoluyla temsil etmeye yönelik bir gaye ile kaleme alınmış üç perdelik bir oyundur. Eserde menkıbelerle birlikte Yunus'un şiirlerinden de çokça yararlanılmıştır.

Şair, bu eserinde de asıl meselesi bir öyküyü anlatmaktan çok Yunus'u metafizik bir kimlikle ele almaktır. Bu amaçla onu "*mutlak hakikat*"i arayan bir mutasavvıf olarak değerlendirir. Buna göre Yunus Emre, Moğol zulmünden kaçarak Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen ve burada "*ölümsüzlüğü*" arayan bir şehzade olarak takdim edilir. Yunus, bu amaçla Anadolu'ya gelince Sakarya kıyılarına yerleşir ve Tabduk Emre'ye bağlanır. Bu dergahta nefsinin alt etme mücadelesini kazanarak "*ballar balını*" bulur. Kısacası eserin asıl muhtevası mistik bir atmosferde olağanüstü olaylarla anlatılan nefis mücadelesi hikyesidir.²³

Eserde Yunus'un bir hakikat arayışı olarak takdim edilmesi karşımıza mistik arayışlar içinde bir Necip Fazıl yerine, tasavvufu tanımış ve bu konuda belli kanaatler oluşmuş bir Necip Fazıl çıkarır.

Necip Fazıl, bir başka tiyatro eserinde daha Yunus'a atıfta bulunur. "*Sabır Taşı oyununda Yunus diliyle konuşan bir derviş vardır. Oyunun birinci perde ikinci tablosunda, oyunun kahramanları olan Nine ile Genç Kız, onunla dağ başında, yol üstündeki bir çeşmede karşılaşır. Su içmekte, kendi hâlinde Yunus'un: "Benim adım dertli dolap Suyum akar yalap yalap.." diye devam eden dörtlüğünü söylemektedir. Nine yaklaşır da kendisine derviş diye seslenince, "Sen derviş olamazsın" nakaratlı şiirin iki dörtlüğünü söyler. Dertine çare arayan ninenin ısrarlı sorularına da mısralarla karşılık verir.*"²⁴ Necip Fazıl'ın yine "*Bir Adam Yaratmak*", "*İbrahim Ethem*", "*Künye*" ve "*Para*" oyunları da insanı, açmazları ve zaafı ile konu almaları itibarıyla bu çerçevede düşünülebilecek eserlerdir. Yani özel anlamda Yunus'la ilgili olmasa da ele alınan konular itibarıyla Yunus'la müşterekliği olan eserlerdir.

6. İki Anadolu şairi

Yunus Emre ile Necip Fazıl, Anadolu hassasiyetleri ve misyonları itibarıyla de müştereklikler taşır. Nasıl Yunus Emre, adım adım Anadolu topraklarında tebliğ ve irşad görevi yapmışsa Necip Fazıl da Anadolu'nun pek çok şehrine giderek oralarda verdiği konferanslarla yine kurduğu Büyük Doğu cemiyetleriyle aynı misyonun şairi olmuş, yine tıpkı Yunus Emre

²¹ Şahin Köktürk, Necip Fazıl'ın Aynasında Yunus Emre, <http://www.n-f-k.com/hakinda-yazilanlar-ve-incelemeler/necip-fazilin-aynasindan-yunus-emre>

²² Necip Fazıl Kısakürek, Yunus Emre, Kültür Bakanlığı y., İstanbul, 1976

²³ Turan Karataş, Necip Fazıl'ın Tiyatroları, Doğumunun 100. Yılında Necip Fazıl, s. 238

²⁴ Mehmet Törenek, Necip Fazıl'ın Tasavvufi Oyunları, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 56, Erzurum, 2016, s.1175-1184

gibi “*bir cemiyetin, fert halinde bütün çilesini, davasını, hasretini, gayesini, dünyaya ve ötelere bakışını ve bütün bunların eşsiz hassasiyetini heykelleştiren harika çapında milli bir hüviyet*”²⁵ olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu, 13. asırda Moğol ve Haçlı seferleriyle ortaya çıkan karanlığı nasıl Yunus’la aşmışsa 19. asır Anadolu’su da batıdan ve doğudan gelen bütün fikri, felsefi saldırıları Necip Fazıl’la göğüslemiştir. Bugün Türkiye, kendini bulmak, köklerine dönmek noktasında önemli bir noktaya gelmişse bu, mazide Yunus’la halde ise bu konuda mücadele veren başka isimler de bulunmakla beraber en çok da Necip Fazıl’la olmuştur.

7. Kaynakça

A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 56, Erzurum, 2016

Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, c.2, s. 304, Türk Edebiyatı Vakfı y., İstanbul, 1997

Turan Güler, Necip Fazıl’ın Eserlerinde ve Hayatında Tasavvuf Olgusu, dergipark.gov.tr/download/article-file/52808

İbrahim Baştuğ (Editör) Yunus’un Çağdaş Yorumcuları, Uluslar arası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi y., Ankara, 1995

Mustafa İsen, Ötelere Bir Ses, Akçağ y., Ankara, 1974

Mustafa Özçelik, Yunus Emre’nin Dostları, Büyüyen Ay y., İstanbul, 2004

Necip Fazıl Kısakürek, Hitabeler, Büyük Doğu y., İstanbul, 1989

-----, Yunus Emre, Kültür Bakanlığı y., İstanbul, 1976

-----, Çile, Büyük Doğu y., İstanbul, 1983

-----, O ve Ben, Büyük Doğu y., İstanbul, 1974

Yunus Emre, Divan, Hz. Selim Yağmur, Dergah y., İstanbul, 1979

²⁵ Necip Fazıl Kısakürek, Hitabeler, s. 121

NECİP FÂZIL KISAKÜREK'İN “ÇİLE”Lİ YOLCULUĞU

Sadık YALSIZUÇANLAR

Necip Fâzıl Kısakürek, en çok önemseydiği ve sevdiği şiiri olan Çile'yi, Abdulhakim Arvasî hazretlerinin huzuruna eriştikten beş yıl sonra yazar. 1930'lu yılların ilk çeyreğinde yaşadığı manevî-entelektüel krizin öykülediği bu yol şiiri, bizim geleneksel edebiyatımızdaki süluknâmeleri andırır.

Yaşadığı ruhsal dönüşümün şiirsel bir tanığı olarak Çile, bir bakıma Necip Fâzıl'ın uyanışının da hikâyesidir.

Şiir, 'gâiblerden gelen bir ses'le açılır. Ense kökünde gezdirilen boşluktan, devrilen gökten söz edilir.

Boşluk, burada İslam tefekküründeki anlamından çok, Batı felsefesindeki 'nihil'e tekabül eder gibidir. Şair, gâipten gelen emrin, boşluğu ense kökünde gezdirmek olduğunu ve göğün devrildiğini söyleyerek, okuru birden sorunun içine çeker. Önsözsüz bir giriş... Dam yıkılır, Şair pencereye koşar ki ne görsün! Ortalık kıyamet yeridir.

Avcı belirir. Yukardan üstüne ok çeken avcı, irfan geleneğimizdeki gönül avcısını ima eder. Gerçek uyarıcı. Mürşid-i kâmil. Ârif-i Billah...

Onlar gönül ve yetenek avcılarıdır. Ok, avın temel imgesidir. Şair, avlanmıştır, ok yemiştir. Kirpiklerini ok eyle, vur sineme öldür beni der bir deyiş... Ama bu ok zehirlidir, acıdır. İyileştiren her deva gibi geçici bir süre acı verecektir. Ok, ateşten zehrini tattırır şaire. Özü itibarıyla cevher olan, bozulmayan, ama alt benliğin tahakkümü altında gelişemeyen ruh, şairin deyişiyle can elması bir anda yakılır ve kül olur bu ateşle... Son iki dize olağanüstü bir süreci, bir anmış gibi, capcanlı biçimde resmeder :

“Sanki burnum, değdi burnuna “yok”un,

Kustum, öz ağzımdan kafatasımı.”

Buradaki “yok” henüz, geleneksel sözlükteki “fena” değildir. Gerçek yokluğa giden yolun başlangıcıdır. Bu aşamada, yolcu, sahiplik vehminin farkına varmalıdır. Çile'nin şairi, burnunu yokun burnuna değişinden söz ederken, bilgi, güç, servet, düşünce, yetenek... sahip olduğunu zannettiği ne varsa hakikî olmadığını söylemektedir. Kişinin bunu farketmesi için köktenci bir müdahaleye ihtiyaç vardır. Bir tür yapısöküm... O müdahaleyle birlikte, öncelikle sahiplik yapısı yıkılır. Yıkılmadan yapılmaz. Kafatasının kusulması, belleğin sıfırlanması, önceki bilgi ve algıdan kurtulmak demektir. Şair, bu yıkılış ve arınma sürecini birkaç dörtlük boyunca öyküler.

Dünya bir bardak su gibi çalkalanır. Demek ki, yıkılış anında dünya küçülür ve bir bütün halinde görülebilir. Dünyanın bu denli net biçimde algılanıyor olması, algıyı sınırlamış olan bağların kopuşundandır. Ardından yönler kaybolur ve boşluk da yıkılır. Şair yine burada nefis bir söyleyişle ironiyi derinleştirir :

Al sana hakikat, al sana rüya!

İşte akıllılık, işte sarhoşluk!

Varoluşun ve varolanın düş mü yoksa gerçek mi olduğuna ilişkin bu sarsıcı uyarı, akıl ile akıldışı/akılüstü olan için de tekrarlanır.

Akıl, bağıdır. Sözlük anlamlarından biri, bağ, düğüm demektir. Akıl sınırlar ve indirger. Oysa “hakikat” denilen muamma, her türden sınırlamayı dışlar. Bu yüzden Kuran’da, “bundan kalp sahipleri için ibret vardır” denilir. Hakikat sonsuzdur, sınırsızdır ve inhisar kabul etmez. Bu yüzden akli aşmadan, onu kuşatan hakikatle temas kurmak imkansızdır. Kalp ise sınır kabul etmez, sonsuzdur ve inhisara da yol açmaz. “Yere göğe sığmadım, mümin kulun kalbine sığdım” buyurulmuştur. Demek ki, Rahman arşı kuşatır, gönül ise Rahman’ı kuşatır. Şairin kendi zehirli oku, bu kez algıyı sınırlayan “gerçeklik”e ve akıla yönelir, onları tersyüz eder.

Sürecin “yepyeni bir dünya”ya doğru evrilişi, “kanlı bir şafakta” gerçekleşir. “Çil horoz”, yeni bir dünya armağan eder şaire.

Bu dünyanın nasıl bir şey olduğunu anlatmak zordur. Mekan, bir satıhtan, zaman ise vehimden ibarettir. Bütün bir insanlık yalana teslim olmuştur.

Bu idrak, hakikatle teması engelleyen manilerin ortadan kalkmasıyla gerçekleşmiştir. Artık bilinç uyanmış, bütün bir insanlığı teslim alan yalanı sorgulamağa başlamıştır.

Şair, yolculuğun devamında, aylarca yıkık ve şaşkın biçimde gezindiğini, delilik ülkesine yakın bir yerde, bir tür sınır durumu yaşadığını ve her düşüncenin idrakine vurulmuş birer kelepçe olduğunu söyler. Ve yakıcı sorular başlar :

Niçin küçülüyor eşya uzakta?

Gözsüz görüyorum rüyada, nasıl?

Zamanın raksı ne, bir yuvarlakta?

Sonum varmış, onu öğrensem asıl?

Bu sorular, insanın dimağı kamaşınca sorulabilir. Soru, insanın ontolojik meşruiyetinin simgesidir.

Benzer soruların Çile senfonisi içinde, arayışın en sancılı uğraklarında çoğaldığını görürüz. Esasen soru kipi, kişinin sorgulayıcı tutumunun eseri olduğu kadar, kimi izleri, izlekleri bulduğunu da gösterir. Doğru soru, cevabın yarısıdır.

Şairin, “sıcak yarada kezzap” ve “beyin zarında sülük” biçiminde nitelediği zihinsel arayış, “haşmetli bir azab”ın kapısına dayanır. Artık, “yandıkça gelişen tılsımlı bir kütük”tür. Bu da bize, yine geleneğe bakmayı zorunlu kılar. Hz. Mevlana’nın, “hamdım, piştim, yandım” biçiminde ifade ettiği o yetkinleşme sürecinde, “emreden nefis” aşamasındayken, kişi, “odun” gibidir. Yanması, fırınlanması, ateşte yumuşaması gerekir. O kütük gibi görünen kalıbın özünde bir cevher vardır: Hak’tan bir emanet. Rahman’ın nefesidir o. O’nun açığa çıkması ve baskın hale gelmesi için düzeltilmesi, değişmesi, dönüşmesi, kemale ermesi gerekir. Bu kemal sürecinden içindeki tılsım ortaya çıkacaktır.

İzleyen dörtlükte, yolun açılması için, “annesinin duasına” başvurur. Arayış sürecinde bir

bilmece gibi olan varoluş sırrı, yani, “nereden geliyorum, ne haldeyim ve nereye gideceğim?” sorusu, ancak, yedinci kat göğün sırrının açılmasıyla mümkündür.

Yedinci kat'tan şairin kastı, seyr ü süluktaki yedinci esma mıdır, bilinmez. Fakat, doğrudan kastedilmemiş bile olsa, bilinçaltında böylesi bir imanın kendisine yer edindiğini söylemek yanlış olmaz. Nefs eğitiminde, bütün irfan yollarında yedi esma esas alınır. Kuran'da, benliğin yedi aşamasından söz edilir : Nefs-i emmare, levvame, mutmainne, raziye, marziye, kâmile, sâfiye... İnsanın bedeni arzıdır, ruhu semasıdır. Yedinci kat gök'ten kasıt, nefse Hakk'ın yetkin biçimde gerçekleşmesidir. Hak sırrı ancak bu aşamada insana ayan olur. Yani Hak, bu uğrakta benlikte kâmilin bilinir. Şair, bu kritik aşamada, “annemin duası düş de perde ol / Bir asa kes bana ihtiyar ağaç” ifadesiyle, oldukça estetik, samimi ve incelikli biçimde bunu dile getirir.

Buhran sürmektedir. Uyku, katillerin bile çeşmesi, yorgan Allahsızlar için sığınak, teselli pınarı ve sabır memesiye, şair için kum dolu bir çanaktır. Kimi göndermeler müphem, muğlaktır. Yeşil asmalardaki şehvet deprenişiyle tam olarak neye atıfta bulunmaktadır, kestirmek güç. Ama, söz konusu imadan, emmare nefsin baskısından tam olarak kurtulunamadığını çıkarsamak mümkündür. Emmâre'den levvâmeye geçiş en güç olanıdır. Geçilse bile levvâmede sürekli karar kılmak çok zordur. Çile sürmektedir. Şair, bu mukaddes çileyi, akrebin nokta nokta ruhunu sokması biçiminde anlatır. Ateş ve cımbızda dahi olmayan bir işkencedir fikir çilesi. Ama bilmektedir, artık anlamıştır ki, her şey benlikte gizli bir düğümdür. Ecel terleri döker, göklerden ürker, mesafelerden çok çeker. Acı doruğa doğru tırmanmaktadır. Kaçak ve kurnaz bir tilkiye benzettiği ufka doğru...Uzun, dolambaçlı yollardan geçer, nihayet mavi bir ışık önünü aydınlatmağa başlar. Tanpınar, “yol, yollar yoktur, adımlarımız vardır” der. Aslolan hakikat iştihakıdır. Bu aşkla yürünen yolda, hakikate yaklaştıkça acı büyür, ateş yükselir, çile artar. Camdan keskin, kıldan ince, zehirli bir kıymık beyne batıp durur. Bu ızdırar halinin şiddetlenmesidir. Şair, tam da burada, Çile'nin en güzel dörtlüklerinden birinde, bir dua ve niyaz sesiyle yakarır :

Lûgat, bir isim ver bana halimden;

Herkesin bildiği dilden bir isim!

Eski esvaplarım, tutun elimden;

Aynalar, söyleyin bana, ben kimim?

Bir nesne ya da olgunun adlandırılması, felsefenin de bilgeliğin de temel sorunlarından. Bu, sıradan bir isim verme değil, içeriği/niteliği keşfetmektir. Bireyin temel sorusu : “Ben kimim?”dir. Şair, bu yakarış üslubuyla, şunu da ima ediyor olabilir : Kişi, hakikate sadece kendi çabasıyla ulaşamaz. Hak, dilerse, kulunu, lütfuyla kendine yakın kılar. Ama öncelik, kulun yakınlık arayışında ve gayretindedir. Alak suresinde, “secde et, yakınlaş” buyurulmuştur. Kulluk yakınlık için gerekli ama yeterli değildir.

Artık sorular daha da belirginleşir ve dimağın en çok kamaştığı anlar başlar :

Söyleyin, söyleyin, ben miyim yoksa,

Arzı boynuzunda taşıyan öküz?

Belâ mimarının seçtiği arsa;

Hayattan muhacir, eşyadan öksüz?

Şair aslında sorularının, sorgulamalarının sonuçlarını görmeye başlamıştır. Toz kanatlı

bir kelebeğin gövdesine Kafdağının yüklendiğinin farkına varmıştır. Bu, Kur'ân'da, “yerin ve göklerin yüklenmekten çekindiği emanet” olarak nitelenen yükür bu. Benlikteki tılsımdır. İnsandaki Hak sırrı. Bu sır, bir zerrenin arşa gebe olması gibidir, sancıların büyüklüğünün de nedeni budur.

Şair, içteki, benlikteki yolculuğun aynı anda dış dünyaya da sari olduğunu bilmektedir. İçindeki iniş ve çıkışların tabiatta olmadığını söylerken bunu söylemektedir. İçte olup bitenle dışta olan aynıdır aslında. Niyazî Mısıri, için dışa zuhuratı / dışın içe hayalatı / birinden o birine / tuhfeler her bar olur peyda” der.

Sonunda kapı açılır.

Atlas sedirinde “mâverâ dede” oturmaktadır.

Gönül perdeleri aralanmış, iç içe geçmiş olan daireler açılmış, kapılar fetholmuştur. Varolanlar bir fanus gibi ışынca, içindeki dünya belirginleşir. Sırça saray yanar, ilahî yapı binbir avizeyle aydınlanır. Burada fark edilir ki, alemde cansız bir şey yoktur. Atomlardaki ve atomaltı parçacıklarındaki cümbüş, evrenin bütününde de işleyen ortak bir kozmik ilkenin varlığını kesin biçimde gösterir. Kâinat, bütün varlık katmanlarıyla, suretleri, sıfatları, parçaları, unsurları, varlıklarıyla iç içe, birbiriyle ilişkili, belirli bir düzen ve ahenk içinde, şiddet-i zuhurundan gizlenmiş olan Rabb'in tecellisidir.

Şair, denize ulaşmıştır. Deniz vahdetin imgesidir. Geleneksel irfanî sözlüğümüzde, deniz, cemdir, birliktir, hakikattir. Kıyı, farktır. Yunus Emre, “Bir kuş olup uçmak gerek / Bir kenara geçmek gerek” der. Çünkü cemde sürekli kalınmaz. Vahdet, benlikte idrak edilir, o algıyla kesrette yaşanır. Yine aynı şiirinde, Yunus, “Çevik bahrî olmak gerek / Bir denize dalmak gerek / Bir gevher çıkarmak gerek / Sarraflar hiç bilmez ola” der.

Çile şairinin ulaştığı deniz, işte bu denizdir. Suda bir gizli yol, pırıltılı bir iz vardır. Suda, ezel fikri, ebed duygusu tadılır.

Şair, ufka yaklaştığında, ahengin ve birliğe seslenerek, “artık bu gölge varlıkta yaşayamayacağı”nı söyler.

Artık şairlik cücelerin işidir, gözü, büyük sanatkarlıktadır.

Çile yolcusu son uğrağına gelir.

Nefsini kişileştirerek şöyle seslenir :

Diz çök ey zorlu nefis, önümde diz çök!

Heybem hayat dolu, deste ve yumak.

Sen, bütün dalların birleştiği kök;

Biricik meselem, Sonsuza varmak...

Demek ki burası yolun sonu değildir.

Amaç sonsuz olmaktır, sonsuz olana varmaktır.

Hakk'a yolculuğun sonu vardır. Ama Hakk'ta seyrin, Hakk ile yolculuğun sonu yoktur.

DERVİŞ ŞAİR: NECİP FAZIL

Mahmut BIYIKLI¹

Necip Fazıl, öncelikle, heybetli, gür sesli ve en mühimi öyle veya böyle sesini cümle hâziruna dinleten bir insan. Edebiyat ise, insanlığa söyleyecek sözü bulunan ve sesini geniş kitlelere duyurmak kaygısında olan sözcü-insanlar için verimli bir zemin! Hele edebiyatın “şiiir” tarafında bulunanların sesi, daha bir “dokunaklı” oluyor. Nesirden kaçabilirsiniz, fakat şiiirin hakikisinden kaçmak zordur. Sizi tatlı diliyle cezp eder ve kendisine bağlar. Hakikaten Rabbani ilham ile konuşmalarına izin verilmiş “evliya-i izamı şuara-yıbenâm” olan bir irfan neslinin evlatlarıyız elhamdülillah. Bir Hz. Fuzûlî'ye bakın! Haza veli ve haza şairdir! “Şiiir, vahyin altında durur” derler. Bu, kendini kıyamete kadar doğrulamaya devam edecek bir sözdür. Şiiir alanından gidecek olursak Üstad için, Mehmed Âkif ve Sezai Karakoç ile birlikte özerk bir üniversite diyebiliriz. Onun külliyyatını özümseyerek, hazmederek okuyan bir genç, hayatın anlamını, kendisinin bu hayat ummanı içindeki yerini ve hayatına nasıl yön vereceğini rahatlıkla bulabilir. Kendisiyle, insanlarla ve Rabb'îyle arasını düzeltmeyi öğrenebilir. Zaten tahsilin asıl mânâsı da bu değil mi? “Okudum yazdım deme,/ Çok taat kıldım deme,/ Eğer Hakk'ı bilmezsen,/ Ha bir kuru emektir.”

Necip Fazıl, kendi nesline Müslüman insanın bir davası olması gerektirdiğini hatırlattı ve mücadele yollarını gösterdi. Tarihini sahte kahramanlardan temizlemek için hakikaten yılmaz bir mücadele örneği verdi. Hakk'ın davasına talip olmak, bedel ödemek ister. Bedeli ödenmiş bir hayattan süzülenleri yazdı. Bunun için de sözü, kulağı olanları diriltecek bir özelliğe sahipti. O, gençlerin muallimidir bilhassa. *Bir Dünya İnkılâp Bekliyor* kitabı “Aziz gençlik!” diye başlar. Gençliğe hakiki hitabeyi de o yazmıştır. Edebiyatımıza bir ruh takviyesi düşünce dünyamıza ise hareket getirmiştir. Kendi ifadesiyle o sadece söz değil, “aksiyon” adamıdır. Mesela dünyanın beklediği inkılap için iç içe üç daire çizmiştir: İslam âlemi, Asıl Türkiye ve Merkez Türkiye... Tıpkı, Allah'ın bütün kâinatı insan için, insanı da kendisi için yaratması gibi iç içe dairevi bir hikmet arayışı. Bu çok önemli bir projedir. “Allah'a doğru yol alma”yı anlatır. “İnnâileyhirâciûn” sırrının açılımıdır.

“Arz-ı vâsi ister isen Kâmilin gir kabzına/ Arş u kürsîden genişdir bir velînin ayası” buyuruyor Niyazi-i Mısırî Hazretleri. İnsanın, kendi nefsinin ilah edinmekten kurtulup Rabb'ine kul olmayı öğrenmesi önce, yine kendisi gibi bir “beşer”in kendinden üstün ve kâmil olduğunu kabul etmesiyle başlıyor. Bir kâmil nefesin üfleyip nefsimizdeki geçici alaka bentlerini yıkması gerekiyor. Kendisiyle meşguliyetten Hakk için halkla meşguliyyete geçmesi gerekiyor.

“Okum sadakta, elde kemendim/ şimdi sen oldun, âlem efendim”

Arvasi Hazretleri'nin feyz-i nazarından sonra, dünyayı mürşidinin gözlerinden görmeyi öğrenerek derin bir ferasete kavuşuyor. Ve bir “okul”, “bela râhında muayyen bir menzil”lerden biri oluyor Üstad. Bu, kömürün elmasa dönüşmesi gibi bütün insanlık için yegâne kurtuluş ve olgunluk reçetesi. Eskiden ahî teşkilatları varmış. Kassâbkassâbınattârattârın, debbâğdebbâğın rahle-i tedrisinde yetişmiş. Usta-çırak eğitimi tarihe karıştığından beri kâmil insana da ehil şaire de sıkça rastlanamıyor. Hani “Bu Niyazi'den de Mevlâ görünür” dedirtecek, görünce Allah'ın

¹ Türkiye Yazarlar Birliği İstanbul Şubesi

hatırladığı insanı bulmak ve aradığın insan olmak. Dolayısıyla yaradılış gayemizi tamamlamak. Necip Fazıl, bu noktada örnek bir şahsiyet. Öncesi ve sonrasıyla tarihe ismini yazdırmak isteyen ideal sahibi insana numune-i imtisal...

Gelenek, bedende can gibi bir şey. Onunla irtibatı olmayan insan, ruhuyla bağlantısı kesilmiş “ebter” bir hâle geliyor. Necip Fazıl, “can damarı”nı bulmuş talihli öncü bir insan. O suya kendi gayretiyle ulaşamayacak olanlar için bir hayat kaynağı konumunda eserleri. Nasıl kaplıcalara şifalı sulara gidiyoruz, sıhhat bulmak için; Üstad’ın eserleri de manevi bünyemizin sıhhati için daimi bir istifade kaynağı. Bizler, “Çok ağlayıp az gülünmesini emri buyuran bir peygamberin ‘hüzünlü’ ümmetiyiz.” Necip Fazıl, bize “anlamanın ağlamak olduğunu” hatırlattı yeniden.

Necip Fazıl büyük kapıya ulaşmadan önce de büyük şairdir. Fakat kapıya vasıl olduktan sonra artık hayatına da edebiyatına da bambaşka bir güzellik eklenmiştir. Abdülhakim Arvasî’yi tanımadan önceki şiirlerine baktığımızda karamsarlık bunalım halinin yansımalarını açıkça görürüz. Tanışıklık sonrası şiirinde açılma ve dinginlik hali hâkim olur.

Abdülhakim Arvasî ile tanıştığı 1934 yılı tam bir dönüm noktasıdır. “Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız; Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!” diyerek yaşadığı manevi tesiri kelimelerle resmetmiştir. Tanışıklık sonrası büyük şairde bir yenilik başlar. “Her şey yeni ve bambaşka. O güne kadar gururların ve nefis istinatlarının en küstahlarıyla müdafaa ettiğim ahmak emniyetler bir tarafa; merkezinde Allah bulunmak üzere, ruhumda ve namütenâhi bir daire şeklinde inşasına mecbur olduğum bütün kâinat bir tarafa...” Bu yeni dünyadan sonra usta şair eskiden kaleme aldığı bazı şiirleri değiştirir bazılarını ise sahiplenmez bir nevi imzasını çeker.

Üstad ustasıyla tanıştığında ateşten harflerle beynine nakşettiği ilk fikir: “Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?” fikridir. Usta ve çirak arasındaki diyaloglar destansıdır.

Talebesinin kalitesini ilk bakışta anlayan büyük öğretici ulvi yola, “Bizdensin!.. Seni mensup ve mahsuplarımızın arasına alıyoruz! Yola kabul edildin!” der. Beyni zonk zonklayan büyük şair artık yoldadır. Büyüklerin yolunda iyilerle yoldaştır. Fakat bu yol uzun menzili çoktur. Derin sulara kaybolmakta vardır. Engin vadilerde kurda kuşa yem olmakta imkân dâhilindedir. Yolda kalmanın ya da yolun uzağına düşmenin korkusunun yaşandığı bir dönemde gönlüne inşirah yayacak müjdeyi alır. “Sen gemidesin! Ayak silmeye mahsus bir paspas olsan yine gemidesin! Seni bırakmazlar! Aldıklarını bir daha bırakmazlar.”

Necip Fazıl, Efendisiyle olan büyük buluşmasını ruhunun zelzelesi olarak ifade eder ve şöyle tanımlar: “Tanrı kulu Tanrı kulu; onu nasıl tanıdım? Ve işte ruhumun büyük zelzelesini, bir yıkıntı âlemi içinde, Tanrı kuluna açılan gizli kapıyı meydana çıkarmış bir sâik diye haber veriyorum!”

Uzun yıllar süren arayışın ardından gerçekleşen bu büyük buluşma neticesinde Necip Fazıl Allah, kâinat ve insana dair hakikati idrak etmeye başlar. Ruh dünyasında yaşadığı ıstırapı ise ağrıyan dişe benzeterek şunları dile getirir: “Dinmek bilmez ağrı çeken diş, ne kibrit çöpünden imdat, ne berber kerpeteni, ne karanfil yağı, ne de eczacı güllacından... İşte böyle; bir zamanlar beynim ‘mutlak hakikat’ acılarına yataklık etti. Ağrıyan akıl dişimdi.”

Yanlış bilinenin aksine tasavvuf sosyal hayattan çekilmeyi değil sosyal hayatta diri ve dik durabilmeyi öğütler. Necip Fazıl da bu öğüdü doğru okuyanlardandır. Mistiklikle miskinliği

karıştırmaz. Meydanın tam tam ortasında ruhi motivasyonunu kuşanarak çetin kavgalara girer. Kavgası kutsal bir kavga öfkesi kutsal bir öfkedir. Allah adamlarına olan sevgisi de Allah düşmanlarına olan nefretinde de hep samimi hep en öndedir. Öfkesinden sadece din düşmanları değil Müslümanları Ehli Sünnet çizgisinden saptırmaya çalışanlar da nasibini alır.

Necip Fazıl'a şeyhi, “Keşke bu kadar zeki olmasaydın” der. Zaman zaman aklın sınırlarını aşarak çok uzaklara kulaç atar. Aklın terazisinin tartmadığı meselelere daldığında çıkış yolu ararken zaman zaman bunalımlara girer. Bunalımlardan çıkış yolunun şeyhinde olduğunu bilir ve şifa kapısına gider. “Sık sık gelin, sohbet sizi açar, inşallah feraha kavuşursunuz!” sözlerine muhatap olur.

Necip Fazıl herhangi bir şekilde tarikat ritüelleri içine dâhil edilmemiştir. Üstad'ının ondan istediği iki önemli husus dışında somut bir arzusu da yoktur. Bu arzuların birincisi namaz bir diğeri ise evliliklerdir. Namaz mevzuundaki hassasiyeti ise 1960'lardan sonra kuvvetli hale gelecektir. Bununla birlikte Necip Fazıl, sürekli onun sohbetlerine iştirak etmiş ve ondan feyz almıştır. Vefatından sonra da devam eden bu soyut birliklik neticesinde yüz cilde yakın bir külliyyatın ortaya çıkmasında Arvasî'nin manevî katkıları inkâr edilemez boyuttadır. Necip Fazıl, tarikat ritüelleri bağlamında müridi ile bir ilişki kurmamakla birlikte sanat ve fikir dünyasında büyük bir etki altındadır

İnsanlardan kaçıp çocuk safiyetiyle şeyhine sığınır. Arvasî Hazretleri kendisine sığınan bu edebiyat ustasını kimseye ezdirmez onu üzmelerine müsaade etmez. Hakkında ileri geri konuşanlara “Ben Necib'ime laf söyletmem” diyerek koruması altına alır.

Abdülhakim Arvasî'nin sohbetlerini *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* adıyla kitaplaştırmıştır. Bu kitap bir manada Abdülhakim Arvasî Hazretleri'nin tasavvuf anlayışını keşfetmemiz için önemli bir eserdir. Necip Fazıl Arvasî'ye muhabbeti Mevlâna'nın Şems'e olan muhabbetinden izler taşır. Bu ulvi muhabbet ona şu şiiri yazdırır: “*Sonsuzluk kervanı, peşinizde ben,/ Üçayakla seken topal köpeğim!/ Bastığınız yeri taş taş öpeyim./ Bir kırıntı yeter kereminizden! Sonsuzluk kervanı, peşinizde ben...*”

Menemen meselesinde sürgün cezası alan tekke ve tarikatların yasaklandığı yıllarda yıldırıcı ve yıpratıcı baskılarla karşılaşan Abdülhakim Arvasî'yi Necip Fazıl, *Son Devrin Din Mazlumları* kitabında da işlemiş yaşadığı zulümleri ayrıntılı olarak anlatmıştır.

Tasavvufta nazar önemli bir eğitim metodudur. Necip Fazıl nazar halini şöyle anlatır: “Bu büyük manevi buhran (metafizik) kıvranış, yepyeni bir kuruluşa doğru temelinden sarsılıştı; en kısa zamanda sezdiğime göre onun Efendi Hazretleri'nin tez nazarıdır ki beni bu hâle getirmişti. Avlanmıştım. Beni avlamışlardı. Adî sinir hastalıklarıyla yahut marazî ruhiyât kitaplarının çerçevelediği basit ve süflî ruh ihtilalleriyle alâkası yoktu bu hâlin... Ulvî mi ulvî bir çile... Belki aklın verasına çıkıp çıldırma noktasına gelmenin ve sonra kudsî bir nur, bu ruh feyziyle kanat ve muvazene kazanarak oradan geriye dönmenin hâliydi bu... Ve aklın, akla güvenmenin sefaletini anlama hâli.”

Nazarla birlikte tasarruf da başlar. Tasavvufta tasarruf görmek de nasibi olduğu kapıyı bulmakla mümkündür. Necip Fazıl, şeyhini nasıplendiği manevi tasarruf için şöyle der: “Beni bu hâle getiren ne geçirdiğim kasırğa, ne şu veya bu fâniye bağlanışım, ne bir şey... Onlar hep miskin vesileler... Ben onu ilk gördüğüm günlerden beri manevi tasarruf altındayım. Beni bu hâle getiren onun tek bir nazarı... Dünyamı yıkan o, bana yeni bir dünya hediye edecek olan da

yine o...”

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvasî’yi tanıdıktan sonra hayata bakışı değiştiği gibi sanat anlayışı da topyekûn değişmiştir. Kısakürek yeni sanat anlayışını şu mısralarla net şekilde ifade etmiştir: “Anladım işi, sanat Allah’ı aramakmış;/ Marifet bu gerisi yalnız çelik-çomakmış...”

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvasî’den daima destek görmüştür. Arvasî, Necip Fazıl’ın edebi çalışmalarına da sosyal hayattaki gayretlerine de maddi manevi katkıda bulunmuştur. 1937-1938 yılında şehir tiyatrosunda oynanan “Bir Adam Yaratmak” piyesine Abdülhakim Arvasî yakınlarından birçoğunu göndererek onu yalnız bırakmamıştır.

Bununla birlikte Necip Fazıl, kaleme aldığı “Çile” adlı şiirini Abdülhakim Arvasî’ye okumuş, şeyhinin tavsiyeleri doğrultusunda sonraki yıllarda mezkûr eserinde birtakım düzeltmeler yapmıştır. Bütün bunlar aralarındaki iletişimin oldukça güçlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Şeyh ile yola çıkmanın yolculuğun selameti açısından ne denli büyük bir etkisi olduğunu iyi bilen Necip Fazıl, hakikat yolunda mürşid-i kâmil’in manevi desteği olmadan herhangi bir ilerleme kaydedilemeyeceğini şu ifadeleriyle dile getirmiştir: “Bir irşad ediciye varmadan olmaz! Yollara düş, bucak bucak ara ve irşad edicini bul!”

Necip Fazıl, Arvasî’nin etkisiyle ile *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu, Tanrı Kulundan Dinlediklerim, Esselâm, Veliler Ordusundan 333, O ve Ben* gibi çağdaş tasavvufi eserler kaleme almıştır. Diğer eserlerinde de tasavvufun etkisi gözden kaçmayacak kadar yüksektir. Yine Abdülhakim Arvasî’nin *Râbitâ-i Şerîfe ve Tasavvuf Bahçeleri* isimli kitaplarını sadeleştirerek önemli bir hizmete imza atmıştır.

Arvasî denizinden tasavvuf okyanusuna dalan Üstad Bâyezid Bistâmî, Abdülhâlık Gücduvânî, Şâh-ı Nakşibend, Mevlâna Hâlid Bâğdâdî, İmâm-ı Rabbânî, Hallâc-ı Mansûr, Mevlâna ve Yunus Emre gibi tasavvuf ulularından da sağlıklı bir beslenme yoluna gitmiş eserlerinde bu büyük isimlerin fikirlerini tasavvuf anlayışlarını ve hayata bakışlarını yansıtmıştır.

1943’te mürşidinin dünyasını değiştirmesi Necip Fazıl’ın iç dünyasını sarsmış, onun bıraktığı boşluğu hiçbir şey dolduramamıştır. Efendisi dünyadan göçtüktan sonra onunla ilgili duygularını şöyle ifade etmiştir. “Yirmi dokuz yıl değil, iki bin dokuz yüz yıl değil, sayılar boyunca devirler gelip geçse üzerinden zaman geçmeyecek velilerdensin sen... Ruhun gibi kalbin de mahfûz... Kalıbın orada; fakat ruhaniyetin Allah’ın izniyle her tarafta ve benim yanımda... Benim güzel Efendim! Başucumdasın biliyorum; ama ben ne yapayım ki dünya zindanı içinde, ayrıca beş hassemin zindanında kapalıyım ve seni göremiyorum.”

Veli kulların vefatlarından sonra da ışıklarını yaymaya devam ettiklerini iyi bildiğinden Arvasî’nin vefatından sonra da manevi irtibatını devam ettirir. İçindeki özlem yangınlarını Bağlum’daki mezarlığı ziyaret ederek dindirmeye çalışır. Mürşidinin kabrini ziyaretlerindeki ruh halini şu cümlelerle kalıba döker: “Hayatlarında eteklerine yapışıp bir daha kendilerinden ayrılmamak cehdini gösteremeyen ben, bu mezara kaç kere taşındım ve ruhaniyetleri huzurunda ne türlü yalvardım ağladım, Allah bilir.”

Mevlâna-Şems ilişkisi ne kadar yakıcıysa Necip Fazıl Arvasî arasındaki ilişki de o kadar sarsıcıdır. Tam bir romanlık yaşanmışlıklar vardır. Ama Dostoyevski gibi kudretli bir kalem ancak bu destansı ilişkiyi romana dönüştürebilir.

Necip Fazıl'ın en büyük arzularından birisi Abdülhakim Arvasî'nin mezarının kenarına defnedilmektir. Ömrünün son demlerinde “Hâlim” adlı şiirde bu arzusunu şöyle dile getirir: *“Hayat bir zar içinde, hayatı örten bir zar;/ Bana da hayat yeri,/ ‘Bağlum’ köyünde bir mezar...”*

Necip Fazıl Efendisinin mezarına defnedilmez ama bu isteğine yakın bir yere Abdülhakim Arvasî'nin sohbetlerini verdiği Kaşgarî Dergâhı'nın civarına defnedilir. Mekânı cennet olsun.

NECİP FAZIL'IN TASAVVUF ANLAYIŞI

Sevim TOSUN

Necip Fazıl Kısakürek Cumhuriyet devri içerisinde yaşamış olup gerek yaşadığı dönemde gerekse kendisinden sonraki dönemlerde iz bırakan, döneminin sorunlarına çözümler sunan, toplumun eğitim, kültür, medeniyet bakımından ilerlemesine öncülük eden ender şahsiyetlerden biridir.

Necip Fazıl'ın tasavvuf ile ilk tanışıklığı, tasavvufu hayatının merkezine aldığı dönem ve tasavvuf anlayışını sizlere anlatacağım.

Tasavvuf, Necip Fazıl'ın düşünce dünyasına, hayatının merkezine açılan bir kapıdır. Aksiyon yönü hep doruklarda olan -çevresinin deyimiyle- “İslam davacısı” hüviyetine sahip Üstadın tasavvufu ile tanışması mektep sıralarında başlar. *O ve Ben* isimli eserinde tasavvufu ile tanışma hikâyesini Bahriye Mektebinde öğrenci iken edebiyat hocası İbrahim Aşkî'ye bağlar. Ona tasavvuf dünyasının kapılarını aralamıştır. Kendi ifadesiyle; “Tasavvufu ilk temasım Edebiyat hocamız Aşkî Beyin yol göstermesiyle başlar.” der.

Necip Fazıl, tasavvuf sahasındaki ilk derslerini İbrahim Aşkî'den alır: “Ve bana bilmeden, isteklisi olduğum dünyadan, belki derme çatma, fakat ilk adresleri verdi.” der.

Talebesi Necip Fazıl'ın daha Bahriye Mektebinde iken yaşamış olduğu buhranları derslerindeki hal ve davranışlarından sezinleyen İbrahim Aşkî, onunla ilgilenmiştir. Necip Fazıl hocasını *Kafa Kâğıdı* adlı eserinde;

“Hocam İbrahim Aşkî Bey, bana sınıfta şöyle hitap etti:

-Sana gel diyorum, dört ayağımı diremiş gelmem diyorsun!

Ve ağzını şapırdatarak ilave etti:

-Kendi otladığın yerden memnunsun, ama asıl cevherli otu bulmaktan acizsin!” demiştir.

İbrahim Aşkî Bey, Necip Fazıl'ın okuması için evinden birtakım kitaplar getirmeye başlamıştır. Bunlardan ikisi; “*Semeratü'l-Fuad*” ve “*Divan-ı Nakşî*”dir. Necip Fazıl bu kitapların kendisi üzerindeki tesirlerini şu sözlerle anlatır:

“İlk kitap bende içinde apayrı ve kanunları bu dünyaya bir âlem seyretmenin vecdini yaşatan bir tesir bıraktı. Henüz meselenin meselesi Tasavvuf hakkında bir mizân bilgisine sahip değilim ve gözleri kapalı hayranlık çığırındaydım.

İkinci kitaptan da bir şey anlamadım.

Geceleri erken saatte uzandığımız yatakta, yatsı ezanı okunurken elimle başımı örtüyor ve dua ediyorum:

-Allah'ım, bana yolumu göster!”

Necip Fazıl'ın hayatında, düşünce dünyasının inşasında en önemli payın, hayatının en

önemli kişinin Abdulhâkim Arvasî Hazretleri olduğunu söyleyebiliriz. Tanışmasının ardından hayatı bambaşka bir şekilde akmaya başlar.

Arvasî ile ilk tanışma hikâyesi sıra dışı bir şekilde zuhur eder. Necip Fazıl bir vapur ile karşıya geçerken vapurda birinin kendisine olan bakışlarından rahatsız olup bir konu açma gereği hissedip önce tasavvuf konusunu açarak tasavvufu, “çocukluğumun ve ilk gençliğimin, yalnız bandrol bilgisi halinde birkaç kelimesini ezberlediği ve nimetlerini hep kavanozun camı üzerinden yaladığı büyük dava...” olarak tanımlar. Ancak meçhul kişi bu konu hakkında fazla konuşmaz.

Necip Fazıl tekrar bir konu açarak şu soruyu sorar: “zamanımızda irşada ehliyetli bir kimse var mı? Böyle birini tanıyor musunuz?” diye sorarak Beyoğlu’nda Ağa Camiinde, cumaları ders veren birisinin olduğunu söyleyerek, Abdulhâkim Arvasî’nin ismini verir ve şunları ekler:

“Orada dinleyecekleriniz halk için, nas için söylenen sözler... Siz o sözlerin içine girmeye ve ötesindeki hikmete ulaşmaya bakın!” tavsiyesinde bulunur..

Necip Fazıl, bir cuma günü arkadaşı ile birlikte Ağa Camii’nde Abdulhâkim Efendi’yi ziyarete gider. Böylece yol arkadaşlığının ilk buluşması gerçekleşir. Mürşid ona “Biz Eyüp Sultan’da oturuyoruz, Gümüşsuyu’nda, ne zaman isterseniz buyurun” diyerek davette bulunur. Aradan haftalar geçtikten sonra Necip Fazıl, tekrar Abidin Dino ile birlikte Eyüp Sultan’daki dergâhına gider ve Abdulhâkim Arvasî, Necip Fazıl’ın tasavvuf hakkındaki düşüncelerini öğrenmek ister ve ona;

“Siz tasavvuftan bir şeyler biliyor musunuz? Okuduğunuz kitap oldu mu?” diye sorar. Necip Fazıl ise *Semerat-ül Fuad* ve *Divan-ı Nakşî* kitaplarından bahseder.

“Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?” sözleriyle karşılaşır. Bu sözler tasavvuf yolculuğunun başladığını gösterir. Necip Fazıl’ın kumaşında tasavvuf, Abdulhâkim Arvasî ile tanışmadan evvel de vardır. Üstadı ile tanışmadan evvel arayış içerisindeydi. Her şeyden şüphelenmeye ve sorgulamaya başlamıştır.

Necip Fazıl kendisindeki değişimi Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu isimli eserinde şöyle anlatır:

“Ben de bir manevi buhran geçirdim. Tefekkür ve büyük sanat -ki böyle bir iddiam yok – büyük nefis muhasebesine, entelektüel krize ve buhrana girmeden olmaz. Öyle bir yere geldim ki, -İmam-ı Gazali’de göreceksiniz – arzın kışırı, yani kabuğu ayağımı bastığım yerde bir santimlik bir satıh gibi derhal delinecek gibi geliyordu bana... Bütün itimat hislerimi kaybetmişim. Deliliğin de ufkundaydım. İlerisinde... Çile şiirim söylüyor bunu... Nihayet Allah’a hamd ederim imanım ucuz bir iman olmamıştır! Mümin doğdum. Allahın bir lütfü ile de o imanı çile kapısına kadar götürebildiğimi sanıyorum. Yani o nura intikal ettim ve bulur gibi oldum.”

Kendisini “ben kendilerini tanımadan dik bir kaya üzerinde gururla dünyaya karşı dikilmiş uyuz bir keçiyken, tanıdıktan sonra; yere inen ve geçtiği yol boyunca süt koyuveren memeleri şiş, patlayasıya şiş bir koyun olmuştum.” sözleri ile tanımlar.

“Otuz yaşına kadar tıknefes yaşayan ve bir iki şiir kitabından başka bir şey veremeyen ben, ondan sonra, piyes, fikir, tetkik, dava, tez; kırk elli ciltlik bir çapa doğru yükselecektim.” der. Arvasî’nin sohbetlerine katıldıktan sonra tasavvufi anlamda düşünceleri de şekillenmeye

başlamıştır.

Tasavvuf hakkında çok sayıda tanım yapılmıştır. Herkese göre bir tasavvuf tarifinin olabileceği görüşündedir. Ona göre tasavvuf, birçok insana mahrem olan insanın iç memuriyeti, oluş gayesidir. Tasavvuf, İlahî huzura ermek ve Allah'ı bulmak davasıdır. Tasavvufta kulluğu bitirip üste çıkmak yoktur, kulluğu devamlı yüceltmek vardır. Tasavvuf; “Mutlak”ta fani olmak ve onda bekâ bulmak gayesi ve rejimi...” der.

Tasavvufun öngördüğü teorik yanı çok iyi bildiği gibi çok iyi anlatır. O'na “tasavvuf, İslâm ruh ikliminin su gibi, güneş gibi, ağaç gibi ana unsurudur”, “İslâm ruhunun kaynağıdır” ve kendisi de “bütün duygu ve düşünce feyzini tasavvuftan almakta”dır. Aynı zamanda O'na göre tasavvuf salt akılla gerçekleştirilebilecek bir şey değildir. Akıl, Allahu Teâlâ'ya teslimiyet yolunda gereklidir. Teslim olduğu anda kalp devreye girer.

Tasavvufun aynı zamanda peygamberlerden bize kalan manevi miras olarak görmüş ve şu şekilde ifade etmiştir: “Âdem peygamberden itibaren bütün nebiler ve resullerin iç hâli... Tasavvuf O'nun ruh emanetidir. Tasavvuf, O'nun bătınıdır. Tasavvuf O'nun özüdür. O, kâinatın varlık sebebi, Allah'ın sevgilisi ve insan ehramının son noktasıdır.”

Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü* 'nde İslâm'ı iç ve dış yönlerini şöyle bağdaştırır: “İslâmın dışı şeriat, içi tasavvuf... O'nu kâinatın yüzü suyu hürmetine yaratıldığı Allah sevgilisini, üzerinde bütün hilkat mimarîsinin ışıldadığı bir saray farz edecek olursanız, şeriat o sarayın dışı, tasavvuf da içidir. Bütün ölçüler ve geçitler dışarıda, varış ve erişler de içeride...”

Şeriat ile tasavvuf arasındaki ayrılmaz bir bütüne dikkat çeker. Şeriat ve tasavvuf birbirinden ayrılmaz ve birbirini tamamlayan iki unsurdur. Birbirinden ayrı düşünmez ve görmez. Şeriat ve tasavvuf birlikteliğinden doğan bir bütün olarak İslâm vardır. Tasavvufun asıl gayesi, Muhammedî hakikatin ortaya çıkmasıdır. Şeriat, Allah'ın Rasulünün zâhiri, tasavvuf ise onun bătınıdır Peygamberimizin, “cihad-ı ekber” olarak isimlendirdiği “insanın kendi nefsi ile mücadele etmesi” bizzat tasavvufun kendisidir. Tasavvufun sırrına vakıf olan bir insan için dünya, “her zerresi ile ilahi hikmeti besteleyen ve Allah'tan başka her şeyin fenaya mahkûm olduğunu terennüm eden bir senfonya terkibinden ibarettir.”

Üstad, tasavvuf dine sonradan eklemeyen diyenlere, eleştirenlere bir benzetme yaparak şu cevabı verir: “Bir saray düşünün. Bulutların üstünde, duvarları zümrütten ve çatısı yakuttan bir saray... Pencerelelerinde, içeride bin bir âvizeli bir ziyâfet salonunu ihtar eden ışıklar... İşte O'nun ruhaniyet âbidesi olan bu sarayın dış mimarisi şeriat, içi de tasavvuf ve ne dış içten ayrılabilir ve ne iç dıştan...”

Şeriat ve tasavvuf ilişkisi Üstad tarafından Aynadaki Yalan isimli romanında Naci'nin ağzından şu sözlerle verilir: “Şeriat, ferdi sınıksız kuşatarak onun cemiyetini mimarîleştirir. Tasavvuf ise cemiyete kapısını açık tutarak fert olgunluğunun nakıslarını getirir. Şeriatta, fertten çıkarak cemiyeti, tasavvufta da cemiyetten gelerek ferdi bulursunuz. İşte tam bir vahdet ve yekpârelik...(....) Denilebilir ki şeriat, ebedî hayat ve gerçek varlık sâhibine varabilmek için yol gösteren fenerler gibidir ve sonsuzluk kasasını açan şifre rakamları mâhiyetindedir.” “Bătının zâhire uygunsuz olduğu hiç görülmemiştir. Tasavvufta yolun sonuna varanların bătını, şeriatın zâhirine hep uygun olur. Büyüklerin keşf ederek elde ettikleri hallerinin doğru olmasının birinci alâmeti, şeriatın zâhirine uygun bulunmalarıdır.”

İslâmiyet ve tasavvuf, iki dünya arasında bir köprü kurar ve “hiç ölmeyecekmiş gibi

dünya, hemen ölecekmiş gibi âhîret için” çalışılmasını ister. “Tasavvuf, dünyayı miskin ve acizce bırakmayı değil, tam tasarruf altına aldıktan sonra zengin ve kudretli olarak gözden düşürmeyi emrediyordu. Bundan daha şahane bir muvazene düşünülebilir miydi?”

Şiir, hikâye, roman, tiyatro gibi birçok türde eser kaleme alan Necip Fazıl; eserlerinde din, tasavvuf, felsefe, tarih gibi konular oldukça yer tutar. Otuzlu yaşlarında itibaren İslam'ı ve tasavvufî düşünceyi fikirlerinin ve hayatının merkezine alan Necip Fazıl, eserlerinin tamamına yakını bu doğrultuda yaşayan bir gençlik için tasavvur etmiştir. Böylesine dava bilincinde olup bu durumu hayatına aksettiren Necip Fazıl'ın hayatı ve eserleri kaçınılmaz bir araştırma konusudur.

BÜYÜK DOĞU VE GELECEK TASAVVURU

BÜYÜK DOĞU DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL DAYANAKLARI VE GÜNCELLİĞİ

Adnan KARAIŞMAİLOĞLU¹

Öncelikle Merhum Necip Fazıl'ın İstanbul merkezli fikir ve aksiyon beraberliğini onun yanında bulunarak Anadolu'ya ulaştıranlardan ahirete intikal edenleri Üstatla birlikte rahmetle anıyor, bazıları şu anda aramızda olan genç dostlarına sağlık ve afiyetler diliyorum. Heyecanlı yıllarını, lise ve üniversite tahsilini Trabzon ve Erzurum'da geçiren biri için İstanbul merkezli bu fikir hareketini Anadolu'dan izleyen ve yararlanan birisi olarak Hak Taala'ya hamd ve senalar ediyorum.

Merhum Necip Fazıl tarafından benimsenip ün kazanan “Büyük Doğu” isimlendirmesi ve düşünce sistemi, çok zengin bir karşılığa sahiptir. “Doğu”, onun anlatımıyla dünyanın önemli bölümünün adıdır. Doğu, medeniyetlerin merkezi ve büyük peygamberlerin ilk tebliğ meydanıdır. Doğu, Hz. Âdem'in, Hz. Musa'nın, Hz. İsa'nın ve son peygamber Hz. Muhammed Mustafa'nın ilahi emirleri insanlara ilk ulaştırdığı şehirleri temsil eder. Dünyaya ışık Doğudan yayılmıştır, yayılmaktadır. Bu nedenle büyüklüğünde şüphe yoktur.

Necip Fazıl'ın anlatımıyla, “İlahi beyana göre, insan tohumu Âdem Peygamber, Doğu plânında bir yere ayağını bastı. Bütün nevilerin kurtarıcısı Nuh Peygamber, gemisini, orada bir noktaya oturttu. Resûller atası Hazret-i İbrahim, Doğunun maddî ve manevî çerçevesi üzerinde ateşi gül bahçesine çevirdi. Büyücülerini büyüleyen Musa Resûl, ümmetine vâdedilen toprağı orada aradı. Meleklerden merhametli Hazret-i İsa, ölüleri diriltten nefesini, batı istikametinde Doğudan üfledi. Ve... Ve nihayet Allah'ın Sevgilisi ve âlemlerin yaratılış hikmeti baş Resûl, doğunun bir kenarında, bir nefhada kum tanelerinin içine kubbeler yerleştirdi.”²

İkna edici diğer bir ifadesi şöyledir: “Kudüs orada, Mekke orada, Kâbe orada... Ne kadar insan yüzü varsa hepsinin birden yöneleceği istikamet sırrı orada.”³ Dolayısıyla hüküm şöyle olmalıdır: “Her şey Doğudan geldi; her şey her şey, yani ruhumuz...”⁴

Doğu, yani Büyük Doğu, doğuş hadisesini hatırlatır. Ancak şark dünyasına da işaret eder. Bu çifte delâlet, daha öte bir hüviyete sahiptir. İnsanlığa örnek olmak üzere, bunların üstünde ve güneş gibi bütün yeryüzünü ısıtan bir manadır.⁵

İlahi kaynağa yönelenler için yeryüzü ve insanlık, bir bütündür. Doğu ve Batı, çok geniş alanları kapsasa da, ikilik çağrışımı yapmaktadır. Necip Fazıl'ın, bu tür ayırımların üzerinde bir hedefe sahip olduğu açıktır. O, fiziki alan itibarıyla bir ayırımın doğru olmadığını dile getirir ve hükmünü koyar: “Yoksa, kaba mekan ölçüsüyle gözümüzde Doğu diye bir şey yoktur.”⁶

Necip Fazıl hududu çizenin, bölünmeyi yükseltenin ve zorla gözlere sokanın Batı

¹ Prof.Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, adnankaraismailoglu@yahoo.com

² Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, İstanbul, 2005 (İlk baskı: 1968), s. 36-37.

³ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 37.

⁴ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 36.

⁵ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 9.

⁶ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 17.

olduğunu söyler. Bu kullanıma mecbur kalındığını ilave eder. Bu nedenle de “...kendi öz dâvamızın sonsuzluğuna ve hudutsuzluğuna karşı mazur, düşmanlarımıza ve zıtlarımıza karşı da, kendi ayırımlarını kabul eden bir gerçekçi sayılmamız” şeklinde açıklama getirir.⁷ Yani sorun yine batı kaynaklıdır, son yüz elli yılda üretilmiş olan ayırıştırıcı isimlendirmeler, geçici olarak kullanılacaktır. İnsanlık ve İslam hedefleri yükseldikçe ayırıştırıcılıklar ortadan kalkacaktır. Merhum Üstat bu hususa dikkatleri çekerek, günümüz için önemli bir bakış açısı oluşturmuştur.

Anlamın kaybolmaması için vurguyu zaman zaman yeniler: “Yeryüzü ve bütün insanlık tek bir vahid olduğuna göre, Doğuyla Batı arasında hiçbir sınır yobazlığına düşmeyeceğimizi, baştan beri tekrarlamaktayız.”⁸

Büyük Doğu önce sahip olunan, sonra kaybedilen, fakat aramaktan vazgeçilmeyen bir anlam, bir ruh ve bir hakikattir:

“Kendi içimizde ve kendi cebimizde kaybettiğimiz, sonra körler gibi el yordamıyla eşya ve hadiseleri sığayarak hep dışımızda ve yabancı ceplerde aradığımız, aradıkça kaybettiğimiz, kaybettikçe bulduk sandığımız, bulduk sandıkça kaybımızı derinleştirdiğimiz anahtarın kum üzerindeki yuvası... Büyük Doğu budur. O, hem bir mana, hem bir madde, hem bir zaman, hem bir mekan ismi; ve belli başlı bir ruhun, kendisiyle beraber bütün insanlığa örnek halinde donatacağı Doğu âlemine remz...”⁹

Büyük Doğu adlandırmasının temel ve belirgin dayanağı İslam dinidir:

“Ve biz, kainat görüşünün İslamda, dünya görüşünün İslamda, iktisadi ve ictimai adalet görüşünün İslamda, müsbet bilgiler görüşünün İslamda, güzel san’atlar görüşünün İslamda, ordu görüşünün İslamda, siyaset görüşünün İslamda bulunduğu ve bütün bu davaları ancak yirmince asrın ruh ve kafa çilesi içinde süzülecek bir tahlil ve terkip gözünün heykelleştirebileceğine ve bu heykelleştirme işinin bütün cihanda eşi görülmemiş bir ideolocya binası kuracağına, onun da isminin hem zaman ve hem mekan ölçüsüyle “Büyük Doğu” olduğuna inanıyoruz!”¹⁰

Bu fikirlerin görünen ve kanuni çizgilere tabi olan bir yapıya dönüşmesi için atılan adımın adı “Büyük Doğu Cemiyeti” olarak konmuştur. Zaten fikriyatı ve amacı belirgin olan bu tercih, önce cemiyet adıyla bütün toplumun önüne çıktı, ancak doğal olarak siyasetin, hatta yönetimin muharrik gücü olma azmini de taşıyordu. Büyük Doğu Dergisi 1943 yılındaki çıkışıyla bu fikriyatı yansıtmaya daha önce zaten başlamıştı. 28 Haziran 1949 günü de cemiyetin resmîyet kazanmasının tarihi olmuştur. 12 Ağustos 1949 günlü şu ifadeler yeterince açıklayıcıdır:

“Zaten ilk, en ilk sayısından beri manevi ve zımî bir cemiyet olan “Büyük Doğu” kanun yollarıyla büsbütün cemiyetleşmiştir. Ricat hakkımız yoktur; gemilerimiz yanmıştır; ya muvaffak olacağız yahut buna memlekette imkan ve istidat kalmadığını ispat edeceğiz.”¹¹

⁷ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolocya Örgüsü, s. 17.

⁸ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolocya Örgüsü, s. 37.

⁹ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolocya Örgüsü, s. 12.

¹⁰ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolocya Örgüsü, s. 104.

¹¹ Kısakürek, Necip Fazıl, Büyük Doğu Cemiyeti, İstanbul, 2009, s. 65; Kitapta yayıncının notu: 28 Haziran 1949 tarihinde seçimlere iştiraki mümkün bir “Parti” hüviyetinde kurulan ve 26 Mayıs 1951’de kendini tasfiye zorunda kalan Büyük Doğu Cemiyeti’nin kuruluşundan feshine kadar bütün macerasını, Büyük Doğu Dergisi’nin 1949-1951 devresinde “Cemiyet” başlığı altındaki yazılardan takip etmek mümkündür. Bu yazılar, bir kısmı (Ömer Karagül) imzasıyla yayınlanmış da olsa, bütünüyle Necip Fazıl’a aittir.

“Fikri hareket” ve “toplumsal mücadele” arzu ve heyecanıyla, “Büyük Doğu Dergisi”, “Büyük Doğu Cemiyeti”, “Büyük Doğu Partisi” ve “Büyük Doğu İdeolacya ve Partisi” serlevhalarını oluşturup yaygınlaştıran Üstat, “Büyük Doğucular!” isimlendirmesiyle muhataplarına şöyle seslendi:

“Büyük Doğucular! İster Cemiyetimize âza olarak, ister sadece (Büyük Doğu)yu okuyarak; isterse onu okumadan, Allah ve Resulünün yolunda, Allah ve Resulünün emirlerine çizgisi çizgisine uygun şekilde inşa edilen bu mefkûreyi benimseyenler!”¹²

Yazı ve çağrılarında kanun vurgusuna da yer vermektedir: “... tek çare, kanun yolunda mücadele meydanına atılmaktır.”¹³

“Büyük Doğu”nun sahibi ve öncüleri konusunda Üstat, belirgin düşüncelere ve kesin tespitlere sahiptir ve tereddüdü yoktur. Dünya sahnesinde Türkler, Necip Fazıl’ın ifadesiyle, “Doğu ve Batı hesaplaşmasında topyekun Doğunun mümessili” oldu ve aynı şekilde “Gün geldi, bilerek veya bilmeyerek, topyekun Doğunun mümessili halinde Batı dünyasını çiğnedik ve gün geldi, bilerek veya bilmeyerek, topyekun Doğunun mümessili halinde Batı dünyasına çiğnendik.”¹⁴ Onun bu temsil ve öncülük konusunda söyledikleri, o yıllarda Türkiye’de resmi çevrelerde unutulmak istenen tarihi gerçeklerdi. Gerek siyasi tarih kitaplarında, gerekse edebiyat tarihi konuları arasında bu temsil ve sorumluluktan uzak duran bir anlatım maalesef söz konusudur. İslam dünyasına her türlü gelişmeden sonra dahil olan ve taklitçi konumunda kalan bir Müslüman Türk imajı etkindir. Üstadın bu denli vurgulu cümleleri gerçekte bu durumu sorgulama olarak da görülebilir, zannımca: “Fakat Türkler, Osmanlı İmparatorluğu kadrosunda, Doğu’yu Araplardan sonra en büyük iş ve hamle planına çekti... öz bünyesinde Doğuyu heykelleştirmiş oldu.”¹⁵

Şu ifadeleri de bu bakış açısındaki kararlılığının göstergesidir: “Osmanlı İmparatorluğunun son günlerine kadar “dışımızda İslam” diye bir vakıya yoktu. Olanlar “laşey” denilebilecek çok küçük ve birkaç topluluktan ibaretti; gerisi de Rusya ve İngiltere elindeki esir, fakat ruh ve hayat ölçüleri bakımından Osmanlı merkezine bağlı milletler... Herşey ve her mesuliyet Osmanlı İmparatorluğunun sırtında...”¹⁶

Bu sorumluluğun kaynağını elbette tarihte ve tarihi gerçeklerde aramak gerekiyor. N. Fazıl Türklerin tarihteki yeri hakkında dikkati çeken bir hulasa yapmaktadır. Belki de bu özellikte bir tarihi seyir tespiti modern edebiyat tarihçiliğimizde yer bulmamıştır. Hatta denebilir ki Türklerin Müslüman oluş yılları ve İslam-Türk beraberliği hakkındaki duyarsızlıklar veya kasıtlar medeniyet tarihimizi, edebî zevk ve ürünlerimizi görmezden gelmek, daha ötesi bir şekilde dış kaynaklı bilmek alışkanlığını doğurmuştur. Bu nedenle Üstadın “Fasledici Tarih Çizgisi” başlığı altındaki ifadeleri ve hissiyatı çok dikkat çekicidir.

Son yüzyılda adeta Anadolu’ya sığınmış olan büyük ruh, bu coğrafyanın doğusunda ve batısında kalan coğrafyaları kuşatıcıdır gerçekte. Üstadın bakışıyla milattan sonraki 1 ila 6. asırlarda Türk varlığı, “kasırga gibi, çağlayan gibi, şimşek gibi, yıldırım gibi, henüz billurlaşmamış, kalıbını bulmamış, sabit medenî ifade çizgisine erişmemiş, mücerred ve serazad

¹² Kısakürek, Necip Fazıl, Büyük doğu Cemiyeti, s. 83.

¹³ Kısakürek, Necip Fazıl, Büyük doğu Cemiyeti, s. 83, 100.

¹⁴ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 67.

¹⁵ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 67.

¹⁶ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 471-472.

bir hayatîyet akışından ibarettir.”¹⁷ O, bu ifadelerinin devamında Türkleri anılan asırlarda, “ruhuna büyük muhteva çatısını yerleştirecek büyük iman mimarisine istekli” bir hayatîyet içersinde görmektedir. Her halde İslam'dan önceki zaman diliminde Büyük Horasan'ın en batısına kadar ulaşan Ak Hunlar (Eftalitler, 420-567) ile Göktürkler (552-745), ona gerekçe oluşturmuştu.

Onun ifadelerinde Türklerin İslamiyetle buluşması ve sadık nefer oluşu sanılandan daha erken tarihtedir. Durum, şöyledir:

“7'nci ve 8'inci asırlarda Türklük, kısım kısım ve parça parça, İlâhî binanın ulvî bedâheti önünde ve en asil teslimiyet edası içinde İslamîliği kabul etti ve kılıcıyla ruhunu ona bağışladı. 9'uncu, 10'uncu, 11'inci, 12'inci asırlarda, Türklük, edindiği ruhi muhtevanın ışıklarını en sadık ve hususi bir tahassüsüyet ve tefekkürîyyet billurundan aksettirerek yine kısım kısım ve parça parça, en parlak medeniyet protoplazmalarını örmeğe başladı.”¹⁸

N. Fazıl, bu cümlelerini ve dikkatini mutlaka Abbasi halifelerinin (750-1258) yanındaki büyük Türk asker nüfusunu, Tolunoğulları Devletini (Mısır ve Suriye, 868-905), Fergânalı Tuğaç oğlu Muhammed tarafından bu havalideki Müslüman Türk devletini (İhşidîler, 935-969), Horasan'daki Sâmânîler'in (819-1005) büyük Türk nüfusunu ve ordusunu, Karahanlıları (992-1211), Gaznelileri (352-582/963-1186), Selçukluyu (Büyük Selçukluları 429-590/1038-1194; Anadolu Selçukluları 1075-1308) göz önünde bulundurarak oluşturmuştur.

Şu tespitleri birlikte değerlendirilmelidir:

“Bizim, devlet ve cemiyet, eser ve hamle, dâva ve siyaset halinde ve dünya çapında gerçek medeniyet ifademizi bulmamız, on üçüncü yüzyılda Osmanlı'nın kuruluşuydur:

On dördüncü asır, bazı sâiklerin tepeden indirdiği çözümlere rağmen, vecd, aşk, nizam, teaddî ve taarruz devrimizdir...

On beşinci asırda ve aynı vecd, aşk ve nizam içinde, taarruzumuz batı dünyasından yeni bir safhaya esas olacak kadar büyük bir zafer ikilî-tâcî kuşandı.

On altıncı asırda, tarihin en büyük İmparatorluğunu kurmuş, fakat artık gurur ve hissizliğe sapmış, doğmakta olan batı dünyasının tahammuruna dikkat edemez olmuş, vecd ve aşkımızı dondurmaya başlamış bulunarak, itilânın zirvesindeyiz.

On yedinci asırda, donan, kabuk tutan vecd ve aşk, hikmetleri kör nefsanîyet ve şahsî idrakine kurban edici zümre mânâsına ham softa ve yobaza meydanı terk etti; ve maddî ve mânevî en şanlı taarruz hamlemiz, birdenbire en hazin bir müdafaa çabalamasına döndü.”¹⁹

Son asra geçerse, “20'inci asırda, en çetin buhranını kaybeden ve unsur unsur birbirinin boğazına sarılan Batı dünyasının tefessüh ve ihtilâç haline rağmen tasfiye çanlarımız çalınır. Garp buhranının tezadları sayesinde ilk istiklâl ve şahsiyet dâvamızı maddeten kazanırız, fakat mânen büsbütün ezdiririz.”²⁰

N. Fazıl, gelinen noktayı ve zamanı, “...bir tarihin bittiği ve bir başkasının başlamak

¹⁷ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 143.

¹⁸ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 143.

¹⁹ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 144.

²⁰ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 145.

üzere bulunduğu fasledici çizgi” olarak görmektedir.²¹ Onsuz geçen yıllar, özellikle son birkaç yıl galiba bu durumu daha açık bir şekilde gözler önüne koymuştur.

Üstat bulunduğu zaman dilimi itibariyle yaşananlara bakarak Doğu ile Batıyı şu ağır tespitlerle tanıtıyordu:

“İçeride, Hint Denizine doğru, bütün vecd ve hakikatini kaybetmiş, her türlü savunma kudretinden mahrum, sadece yılginlar, ezginler ve kravatlı maymunlardan ibaret, ölü bir insanlık... Dışarıda da Atlas Okyanusuna doğru, yalnız saldırgan, dize getirici ve kendisini Doğuya örnek gösterdikçe büsbütün zehirleyici bir âlem...”²²

Şu izah da özelliklidir: “Doğu, ruha, Batı da maddeye, dürbünün doğru tarafıyla bakmış; Doğu maddeye, Batı da ruha, dürbünün tersini çevirmiştir.”²³

Batının muradı gerçekte Doğunun mümessilini yıkmaktır, varislerini dermansız bırakmaktır: “Batı dünyası, muradına ermiştir. Osmanlı İmparatorluğundan başlayarak Türkiye’yi çürütmek, İslâmî ruh nescinden ayırmak ve çökertmek muradı... Batı dünyası, şimdiki netice meydana gelsin diye bize hürriyet ve demokrasiyi aşıladı.”²⁴

Yani, “Netice şudur ki, bugün Batı dünyası, haksızlığını, hak diye gösteren hünerli bir gözbağcı, Doğu âlemi de bu gözbağcıya mahkum ve ana hazinesinin anahtarını, ceketinin astarında kaybetmiş bir sarsaktan başka bir şey değil...”²⁵

N. Fazıl mazideki bütün olumsuzlukları dindarlık adına veya küfür ve dinsizlik namına ortaya çıkan ham softa ve yobaz tiplerden bilmektedir.²⁶ Malum olduğu üzere onun bu tiplerle ilgili çok ağır niteleme ve tarifleri vardır. İki buhran devresinden bahseder. İlki Tanzimat’tan önceki üç asır ve küsur sene, ikincisi Tanzimat’tan sonraki yıllar. İlk büyük devrede baş illet, ham ve kaba softalık, ikinci büyük devredeyse körkütük hayranlık, şaşkınlık ve şahsiyetsizliktir. Birinci buhrana neden “İslamiyetin vecd ve aşkı yerine, yanlış anladığımız kabuğuna ve dış şekillerine esir olmak, ikincisine sebep ise Batının, mahrem maktalarını göremeden ve oluş sınırlarına ermeden yine kabuğuna ve dış şekillerine esir olmaktır.”²⁷ Bütün bu olumsuzluklar, ona göre biri din yobazı, diğeri küfrün yobazı olmak üzere iki ham ve kaba softanın marifetidir.²⁸

Şu tespit, buhranların nedenini açıklarken, gerçekte çıkış yolunu da ima etmektedir: “Artık büyük fikri besleyen ve onunla beslenen büyük aşk ve vecd elden gidince, bütün marifet, kabuk ve kışır hesapların ehliyetsizce muhafaza ve anlayışsızca müdafaa gayretinden ibaret kaldı.”²⁹

Bütün olan bitenden sonra,

“Cumhuriyet ise, tek cümle halinde, o çığırın ismidir ki, artık Türk’ü mekân planında tasfiyeye gelen Batı dünyasına karşı bu millet, binlerce yıllık bir tarihin asıl vârisi sıfatıyla şahlanmış, tam o anda milli kurtuluş iradesini şahıslandırabilmiş, sadece mekân planında kurtuluşu

²¹ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 145.

²² Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 18.

²³ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 39.

²⁴ Kısakürek, Necip Fazıl, Türkiye’nin Manzarası, İstanbul, 1992, s. 77.

²⁵ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 41.

²⁶ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 145.

²⁷ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 54.

²⁸ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 55.

²⁹ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 60.

idrâk etmiş; amma zaman, yani ruh planında Garbın daha maharetli, fakat daima satih üstü kopyacılığından başka bir oluşa şahit olamamış, maddesini Batının pençesinde kurtarabilmesine karşılık, ruhunu topyekun, muhasebesiz ve murakabesiz, Batı üstünlüğü ukdesine teslim etmiş, büyük hamlesinin sanat ve ideologyasından öksüz yaşamış ve ruh planını, belli başlı bir zümre elinde büsbütün harap edildiğini görmüştür.”³⁰

Onun son durumla ilgili sözlerini özetlersek, Türk milleti, 18’inci asırdan sonra Garp emperyalizmasının bir avı haline getirilerek, Garbın tarihi tuzağına düşürülmüştür. Yani, “... Birinci Cihan Harbinden sonra artık büsbütün tasfiyesi takarrür eden Türk’ün istiklalini tasdik ederken, Avrupalı, meydana gelecek yeni rejim bakımından bizim tarihî köklerimizle aramızı açacak bütün tedbirleri almayı ve bize kabul ettirmeyi ihmal etmemiştir.”³¹

Büyük Doğu düşüncesi, mahzun ve harap olan Doğu için, hatta dünya için heyecan duyuyordu, Necip Fazıl bunun için gerek sosyal beraberlikleri ve gerekse siyasi hareketliliği zaruri görüyordu. Büyük Doğu Cemiyeti teşebbüsünden yaklaşık 70 yıl sonraki görünüm ise, yeni arayış ve yükseliş arzusunun büyük imtihanlardan geçtiği ve ağır bedellerle yüz yüze geldiği gerçeğidir. Aynı hedefler üzerindeki Doğu’ya, İslam’a ve Türkiye ile birlikte olanlara farklı bir bakışla bakma gerekliliği ve yer açma mecburiyeti güncelliğini korumaktadır.

Son asırda belirli fikir adamlarının çevresinde aynı kabul edebileceğimiz bir hedef için çeşitli kavramlar oluşturuldu. “Hareket”, “Aksiyon” ve “Diriliş” bu özelliktedir. Bu arada “Asyacı”, “Anadolucu”, “Allahçı”, “Doğucu”, “Büyük Doğucu”, “Ülkücü”, “Akıncı” ve benzeri gibi adlanmış sıfatlar da aranıp bulundu. Necip Fazıl’ın adı anılsa da, anılmasa da bütün bu çevrelere hitap eden bir varlığı olduğu unutulamaz.

Sona ve günümüze gelirsek, zaman, çare arama zamanıdır. Merhum Üstat diyor ki: “Evvelâ şahsını, sonra bütün Doğu âlemini kurtarması, daha sonra çepeçevre yeryüzünü ve insanlık kadrosunu sahip bir kurtuluş ifadesine varması için Türk milletine gereken yol en girift, en mahrem ve en iç kavranışıyla İslamiyet’tir.”³²

Fiilen ayakta ve işte bulunmanın adı olarak benimsediği aksiyon kavramına dair izahlarından bir ikisini öne çıkarmak burada uygun olacaktır: Aksiyon kavramını, “Her işte imkân üstüne tırmanmak ve engeli aşmak davası” olarak tanımlayan N. Fazıl, şu açıklamayı gerekli görmüştür:

“Amel, dinimizin baş kelimelerinden biri... Ama bizim dar anlayışımız içinde, belli başlı işlere ait olarak sınırlandırılmış ve gerçekte sınırsız olan delaletinden düşürülmüş... Biz onu hususi olarak, sadece ibadetlerimizde kullanırız. Halbuki, ibadetin de sade dış ibadetten ibaret olmadığını, ibadetlere bağlı sayısız içtimaî vazifeler bulunduğunu ve mücerret bir hamle ruhu yaşamak gerektiğini düşünürsek, o zaman “amel”in geniş mânasını kavrar ve (aksiyon) mefhumunu onda buluruz.”³³

Yukarıda işaret edildiği gibi “Büyük Doğu” düşüncesinin dayanağı İslâm dinidir. Onun tebliğcisini ahlak kavramıyla anlamaya, anlatmaya çabası vardır, Üstadın: “Ben ahlâkı yücelikleri tamamlamak için gönderildim!” ve “Müminlerin en faziletlisi, ahlâkı en güzel olandır!” buyuran

³⁰ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 74.

³¹ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 80.

³² Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 92.

³³ Kısakürek, Necip Fazıl, İmân ve Aksiyon, İstanbul, 2012 (İlk basım: 1964), s. 11.

Allah Resulünü bu incelikler içinde anlamaya çalışmak lazım...”³⁴

Galiba şu ifadesini dini kaynaklardan bilmek ve hiç unutmamak gerekir: “İslâm ahlâkının bin bir sütun üzerinde duran ahlâk çatısında dört ana direği, ihlâs (samimîlik), aşk, fedakârlık ve merhamet diye göstermekte hata yoktur.”³⁵

Şu ifadesinde geçmişe dönük dile getirse de Necip Fazıl, idealin adını koymaktadır: “Düne kadar bir idealimiz vardı. İdeallerin ideali... Ölümsüzlük idealiydi bu... Dünyayı ve öteleri fethetme ideali...”³⁶ Kısaca işte budur, yine idealimiz demektir.

Sözü artık sona ulaştırmak gerekir. N. Fazıl'ın kaleme aldığı kitaplar ile makaleleri ve yazılarından oluşturulan yayınlar yüzü aşkın sayıdadır. Onlar arasından, “Büyük Doğu Düşüncesinin Tarihsel Dayanakları ve Güncelliği” başlığı altında yer alacak bölümleri bir araya getirmek adeta imkânsızdır. Ancak burada aktarılanlar, konunun tarihi ve güncel yönlerini hiç olmazsa bir miktar yansıtacak özellikte görülebilir.

³⁴ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 114-115.

³⁵ Kısakürek, Necip Fazıl, İdeolacya Örgüsü, s. 115

³⁶ Kısakürek, Necip Fazıl, Türkiye'nin Manzarası, s. 31.

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN HİKÂYELERİNDE BÜYÜK DOĞU İDEOLOJİSİ

Sema NOYAN¹

Giriş

Necip Fazıl Kısakürek, öncelikle büyük bir şair, tiyatro, hikâye, roman, hâtıra, fikrî eserler gibi birçok türde kalem oynatan bir fikir ve aksiyon adamıdır. Genel itibarıyla eserlerinde çocukluktan gelme evham, ölüm, korku, metafizik, arayış, yalnızlık gibi bireysel konuların yanı sıra Anadolu kültürü, din, tasavvuf, toplumsal değişim, Doğu-Batı ikilemi, Büyük Doğu ideali gibi toplumsal konuları işlemiştir. “Hadiseleri fikirleştirme, fikirleri hadiseleştirme”, sanat yaklaşımı her zaman başat anlayışı olmuştur (Tosun, 2016:113). Necip Fazıl, özellikle 1936’dan sonra bir fikir ve aksiyon adamına dönüşür. 1943’ten sonra çıkarmaya başladığı *Büyük Doğu(1943-1978)* dergisiyle birlikte, bir ideal olarak geliştirdiği Büyük Doğu ideolojisini birçok eserin fikrî arka planında ele almıştır. Necip Fazıl, İslâm davasına dâir Büyük Doğu ideolojisini en kapsamlı olarak *İdeolocya Örgüsü*’nde kaleme alır. “Kendisi *İdeolocya Örgüsü* için şöyle der: ‘Bu eser, benim bütün varlığım, vücut hikmetim, her şeyim... Ben, arının peteğini hendeseleştirmeye memur bulunması gibi, bu eseri örgüleştirmek için yaratıldım. Şiirlerim de, piyeslerim de, hikâyelerim de, ilim ve fikir yazılarım da sadece bu eserin belirttiği bina etrafında bir takım müstemilat’tan başka bir şey değil...’” (Taşgetiren, 1983:34) Ancak şiirlerinde ‘angaje: güdümlü’ edebiyatın peşinde değildir. Şiirlerini estetik kurallar çerçevesinde yazmıştır(Okay, 2014:180-1). Çalışmanın konusu olan Necip Fazıl’ın hikâyeleri bu ideolocya etrafında değerlendirilecektir. Necip Fazıl’ın 1928-1971 yılları arasında 53 hikâye yazdığı görülür. Yazarın ilk hikâyeleri *Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil(1933)* adı altında toplanmıştır. Sonraki yıllar, *Ruh Burkuntularından Hikâyeler(1965)*, *Hikâyelerim(1970)* adlarıyla yayımlanan hikâyeler, son olarak 1983’te *Hikâyelerim* adı altında 53 hikâye olarak yayımlanmıştır.² Buna rağmen yazar, uzun süre bir hikâyeci olarak görülmez. *Hikâyelerim*’de yazarın dava ve misyonuna hizmet eden çok sayıda hikâye yer alır. Büyük Doğu ideolojisinin kapsamına giren ve yazarın hayatı boyunca savunuculuğunu yaptığı fikirler, hikâyelere mesaj ağırlıklı ve tezli bir anlatım kazandırmıştır. Bu nedenle, söz konusu hikâyelerde olaydan çok yazarın düşüncelerinin izlerini sürmek mümkündür. *Hikâyelerim*’de yazarın temsilciliğini yapan, çoğunlukla ismi belirtilmemiş başkişilerin yanı sıra, her seviye, kültür ve yaşta kişiler de yer alır. Necip Fazıl’ın kişileri hitabet üslubuna sahip, topluma mesaj getiren, dinden uzaklaşmanın tehlikelerine karşı halkı uyaran kişilerdir. “Necip Fazıl’ın öykülerini biricik kılan en önemli özellik, ülkede 1928-1971 arasında yaşanan değişimlerin, dönüşümlerin, çalkantıların bu hikâyelerde görünüyor olmasıdır.”(Tosun, 2016:116). Yazar, özellikle toplumsal değişim ve buhranı anlatmak için hikâyelerinde nesil çatışmalarından yararlanır. Necip Fazıl, cemiyetin yaşadığı buhranın, iman buhranından kaynaklandığına, iman ve ruh muvazenesine kavuşuncaya kadar buhranın ortadan kalkmayacağına inanır, sanat ve fikir adamlığında üstlendiği davanın, cemiyetin kavuşacağı iman manzumesini örgütlemek olduğunu savunur(Okay, 2009:27). Necip Fazıl, 1936’ya kadar sanat hayatında içtimaî dâva ve halk planından uzak, fildişi kulede olduğunu, 1934’te Abdülhakîm Arvasî Hazretleri ile tanıştıktan sonra sanatını tamamen Allah’a bağladığını ve kendisini fildişi kuleden çıkararak cemiyet meydanına attığını ifade eder(Okay, 2009:25). Bundan sonraki hayatında davasına sınıksız bağlı bir dava adamı olmayı

¹ Yrd. Doç. Dr. Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, semanoyan@karabuk.edu.tr

² Necip Fazıl Kısakürek. (2013). *Hikâyelerim* (22.bs), İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

her şart ve ortamda keskin bir şekilde sürdürmeye devam edecektir.

1. Büyük Doğu İdeolojisi

Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü* adlı eserinde Büyük Doğu idealinden ve bu ideal altında gerçekleştirilecek İslâm İnkılabından bahseder. Son 400 yıldır gerilediğimizi ifade eden üstada göre tek kurtuluş yolu, ana kaynağımız İslâm'a dönmektir. Yazar, eserinde Türkiye'de gerçekleştirmek istediği İslâm İnkılabını, devlet düzeni üzerinden göstermeye çalışır. Ona göre dünya, bir iman ve nizam kaybetmiştir, bu sebeple İslâm'a dayanan yeni bir nizama ihtiyaç vardır (Kısakürek, 2013:86). Necip Fazıl'a göre İslâm inkılabını fikrî planda, yalnız gerçek ve derin Müslüman temsil edebilir. Gerçek ve derin Müslümanın üç cephesi vardır; şeriat, tasavvuf, şahsî ruh ve akıl... (Kısakürek, 2013:164). Necip Fazıl, gerçekleşmesini amaçladığı İslâm nizamının bütün unsurlarını tek tek ele alır. İki yol gösterici mizan olarak şeriat ve tasavvufu önemser. Büyük Doğu ideolojisinde her kavram bu yol göstericilerin rehberliğinde yeniden değerlendirilir. İslâm İnkılabı altında gerçekleşecek nizamın Büyük Doğu olarak adlandırılmasında "doğu" kavramının içerdiği anlamların büyük etkisi vardır.

Necip Fazıl, ruhumuz da dâhil olmak üzere her şeyin doğudan geldiğini ifade eder. "Doğu, ruhumuzun ilk ve büyük marifetlerine sahne olan vatan... Asıl vatandan yere düşünce onu bulduk." (Kısakürek: 2013: 36) "Kudüs orada, Mekke orada, Kâbe orada... Ne kadar insan yüzü varsa hepsinin birden yöneleceği istikamet sırrı orada..." (Kısakürek, 2013:37) "Doğunun gidiş ve usulü, bütün hak ve bâtil kollarıyla, bu dünyanın ötesini; Batının gidiş ve usulü de bütün şubeleriyle bu dünyayı fethetmek oldu." (Kısakürek, 2013:39) Necip Fazıl, Batıyı madde, Doğuyu da mânâ olarak adlandırır: "Doğuyla Batı arasında, siyaset, askerlik, felsefe, ilim, fen, sanat, iktisat, her planda olup bitenler, doğunun kaydettiğimiz gibi eşya ve hâdiseleri derinliğine doğru, Batının da sığınağına doğru tefsir etmesinden doğan hazin bir usûl ve bünye farkından başka hiçbir müessire dayanamaz. Biri Doğu, derinliğine iner ve sığınağına kaybolurken, sığınağına serpili bütün dünyayı ihmal etmek gibi hayatî ve esasî bir yanlışa sürüklendi ve öbürü, Batı, sığınağına yayıla yayıla derinlikler içindeki köksüzlük ve temelsizliğinin birdenbire patlak vereceği yirminci asırdaki felaketine, bir zafer geçidi edasıyla adım adım yaklaştı. Ve böylece birinin hakkı öbüründe, öbürününki diğerinde kaldı ve ulvî âhenk hiçbir tarafta büyük murakabe ve tefahhusa vardiye edilmedi. Fakat Batı, kuru akıl ve mağrur ilim şirretliğini dâima muhafaza etti." (Kısakürek, 2013:40-1) Batının maddeye hâkim olması kendisine dünya fatihliğini getirirken, ruhumu ihmal etmesi de ruhî hegemonyasının harap olmasına neden olur. 19. Asır, Batının ruhî buhran yaşadığı ve bu buhranı devam ettirdiği asırdır. "Güzel sanatlardan başlayarak her sahada bozulan muvâzene ve nizam, Batı buhranının Birinci Dünya Savaşı'yla beraber peçesini düşürmesidir. İkincisi, onun her sahada terakkisinden başka bir şey değildir ve tohum birincidedir." (Kısakürek, 2013:50)

Necip Fazıl, Şarklının Batıyı öğrenerek Şarklı kalmasından yanadır. Necip Fazıl'ın ütopyik devlet ve toplum düzeninde, Şarklının ihmal ettiği müspet bilimlerde ilerlemesi, İslâm ruhuna ve manevî değerlerine yeniden sahip çıkması beklenen inkılap olarak ifade edilir. Böylece Başyücelik adıyla yeni bir devlet ve toplum düzeni kurulacaktır. Yazar, bu düzenin bütün aşamalarını ayrıntılı olarak *İdeolocya Örgüsü*'nde anlatır. Büyük Doğu ideolojisine göre ideal İslâm toplumunda kumar, içki, fuhuş, zina, faiz gibi cemiyet hastalıkları olmayacaktır. Necip Fazıl'ın ahlâk yaralarımız olarak kabul ettiği ihlas yokluğu, iltimas, hırsızlık, rüşvet, fuhuş, içki, cinayet, kumar, hile, yalan, inkâr, nefret, kargaşalık, İslâm inkılabıyla ortadan kalkacaktır.

Çalışmada Kısakürek'in hikâyelerinde yer alan Büyük Doğu ideolojisi tematik olarak

tahlil edilecektir. Hikâyelerinde öncelikle toplumun manevî hastalıklar panoramasını çizen yazar, daha sonra çözüm olarak beklenen İslâm inkılabının fertler üzerindeki dinî ve ahlâkî etkilerini gösterir. Böylelikle İslâm ruhunun yeniden canlandırılması durumunda ideal Müslüman, ideal insan ve ideal toplum anlayışının yeniden şekilleneceğini ortaya koymaya çalışır. Hikâyelerde en çok dikkat çeken konular olarak kumar, yozlaşan değerlerimiz, madde-mânâ ilişkisi, kadın ve tesettür temaları Büyük Doğu ideolojisi etrafında incelenecektir.

2. Kumar Hastalığı

Necip Fazıl'ın hikâyelerinde en fazla ele aldığı konulardan biri de kumardır. Yazarın *O ve Ben*, *Kafa Kâğıdı*, *Bâbîâli* gibi hâtıralarında da kumardan bahsetmesinin başlıca sebebi, ilk gençlik yıllarından itibaren bohem hayatı yaşaması ve uzun süre kumar hastalığından kurtulamamasıdır. Diğer sebebi ise mizacındaki birtakım aşırılıkların etkisidir. Necip Fazıl'ın mizacında itidalin pek yeri yoktur. Orhan Okay, bu mizaç özelliğini kaderle ilişkilendirir. Necip Fazıl'ın karakterinin bu özelliğini asabiyet yani taassup olarak adlandıran Okay, Necip Fazıl'ın doğru olduğuna inandığı hakikatin yani tek'in mutaassıp bir savunucusu olduğuna inanır: Necip Fazıl, kendini *Çerçeve* adlı eserinde dokuz maddede açıklar ve son maddede “tek görüş etrafında müdahaleci(antiliberal)” olarak tanımlar. Bu tek görüş ister dinî, felsefî ya da günlük mânâda olsun, tek hakikati temsil eder. Necip Fazıl'ın hâtıralarında sık sık görüldüğü üzere başkalarının görüşlerini kabul etmeme nedeni de bu tek hakikatin dışında farklı görüşlere tahammülünün olmamasıdır (Okay, 2014:164-5). Hayatının dönüm noktası olan Abdülhakîm Arvasî Hazretleri ile tanışmasından bir süre sonra da kumar tutkusu devam etmiştir. Kumarı bir nevi hırsızlık ve birbirini talan etme fiili olarak tanımlayan Necip Fazıl, kumarın ortadan kalkmasını İslâm'a dayanan bir devlet nizamında görür. Büyük Doğu ideolojisinin hüküm sürdüğü bir devlette kumarın bütün âlet ve vasıtalarının alınıp satılması yasaktır. Kumarı oynamanın cezası hapistir, kumarı izlemek, ona katılmak anlamına geleceğinden yasaktır. Kumarı tekrar eden suçlu, vatandaşlık haklarını kaybeder, hudut dışına çıkarılır ve memleket içindeki bütün hak ve mülkiyetlerinden mahrum edilir.

Necip Fazıl, hikâyelerinde kumarbaz başkişiyi “hasta kumarbaz” olarak adlandırır. Çünkü ona göre, kumar tutkusu, ruhu esir almış kötü bir hastalıktır. *Rehinlik Maymun (1939)* adlı hikâyesinde hasta bir kumarbazın sözleriyle Avrupalı'nın kumarda her şeyini kaybeden Şarklı hakkındaki düşüncelerine yer verilir. Buna göre, Batılı, Şarklının kumar uğruna edeceği fedakârlıklara mistik bir olay gözüyle bakar ve bundan büyük bir hayret duyar. Hikâyede kumar oynayacak para ve kıymetli eşyaları kalmayan iki kumarbaz, bir maymunu rehin bırakmayı göze alırlar. Batılının şaşıracağı şey, bir Şarklının kazanamayacağı halde her şeyini kumara fedâ etmesidir. Ancak şu ayrıntı gözden kaçmamalıdır. Feda edilen şeyler büyük bir servet, ev, arsa, araba, mücevher gibi maddî kıymeti büyük olan şeylerdir. Batılı, maddenin bir oyun uğruna hiçe sayılmasını anlayamaz. Çünkü Batılının gözünde madde her şeydir. Biricik tapınma nesnesidir. Batılının gözünde Şarklı, bu kadar kıymetli bir şeyi ancak mistik bir olay için hiç düşünmeden elden çıkarabilir. Zaten bazı hikâyelerde kumar uğruna yapılan fedakârlıkla Allah için yapılan fedakârlık arasında da ilgi kurulur. *Yemin(1939)* adlı hikâyeye de böyle bir hikâyedir. Yazar, Allah'a inanmak konusunda kumarbazın bir banka memuru ya da tornacı ustasından daha avantajlı olduğunu iddia eder. Çünkü Allah'ın tecelli estetiği ile kumardaki âlet dehası arasında bir yakınlık olduğuna inanır. Kumar hikâyelerinin başkişisi, hasta kumarbaz, genellikle yazarın düşüncelerinin temsilcisi konumundandır. Hasta kumarbaz, bâtıl itikatlar nedeniyle kumarbazın Allah'ı kaybedeceğini, Allah'ın bu nedenle kumarı yasak ettiğini, kumarbazı da sevmediğini iddia eder. Hikâyenin olay örgüsü şöyledir: Hasta kumarbaz, halasının kızının uyarısına rağmen,

eniştesinden borç alıp kumar oynamış ve ziyaretinin ertesi günü genç akrabasının öldüğünü haber almıştır. Kumarbaz, musalla taşıdaki cenazeye bakarken kumarbaz ile Allah arasındaki ilişkiyi düşünür. Hasta kumarbaz Allah'a inanır ve kumarın kendisini Allah'tan ve O'nun bütün nimetlerinden uzak tuttuğunu bilir. Birçok kez bir daha oynamayacağına dâir yeminler eder. Yeminini defalarca bozar ve dindeki emir olan 18 kilo buğdayı kefarete olarak öder. Bütün büyük yeminlerden sonra yine yeminini bozar ve bir gün yeminsiz kumarı bırakacağına, Allah'a karşı verdiği sözü tutacağına inanır. Zamanla yemin de gözünden düşer ve kumardan kurtulma çarelerini kendi eliyle yok eder. Bu kez ölü kızın kulağına, kendini onunla yan yana düşünerek yemin eder, ancak daha ilk toprak atılırken hem kendi vicdanından hem de yemini dolayısıyla Allah'tan kaçır gibidir. Kendi vicdanı da Allah'tan kaçamayacağını bilir, ancak kumara vicdanını kaptıran kumarbaz, büyük bir ahlâk hastalığına tutulmuş görülmektedir.

Kanaryanın Ölümü(1950)'nde 22 yaşındaki mirasyedi bir banka memurunun bir sene gibi kısa bir sürede kumara nasıl alıştığı ve kumar oynayarak neleri kaybettiği hikâyeye edilir. Kumarbaz, bu sürede annesini aramaz sormaz olmuş, işini ihmal etmiştir. Bir gün bankaya gelen gizemli bir adam tarafından kumar kulübüne davet edilerek tuzağa düşürülür. Kurnaz adam, öncelikle genç kumarbaza kazanabileceği en yüksek parayı kazandırır. Öyle ki, kumarbaz, 3000 lira kazanınca kumarı bırakacağını planlamıştır. Ancak kalbindeki gurur ve sevinç o anda kumarı bırakmasına engel olduğu için oyuna devam eder ve büyük bir zarara uğrar. Genç adam, bu sırada kulüpte aşırı dumandan dolayı kafesinde çırpınarak ölen kanarya kuşunun kendisine Allah'tan bir mesaj olduğunu anlar ve ruhunu bu kuş gibi öldürdüğünü fark ederek pişmanlık duyar. Dolayısıyla kanarya kuşu; ruhun, nefsin kötülükleri altında çırpınmasını hikâyeye eder.

Surat(1967) hikâyesinde, hasta kumarbaz, ressam arkadaşı tarafından kumardan uzak tutulmak için evinin odasına kapatılır. Yazar, hikâyelerinde kumarbazları görünenin ardındaki gerçekliği düşünmeye yönlendirir. Bu hikâyede kumarbaz, göz ve görmek üzerine düşünür. Ressam, görünenin ardındaki görünmeyeni kurcalamayan, yüzeysel gerçeklikleri kabullenmiş bir karakterdir. Kumarbaz ise gördüklerinin arkasını kurcalayan, bu meseleyle meşgul olmayan diğer insanlara hayret eden Necip Fazıl'ı temsil eder. Necip Fazıl, bu tür düşüncelere Bahriye Mektebi'nde kapılmaya başlar(Kısakürek,2010:153). Ressam, kumarbaz arkadaşına hayata dönmeyi telkin ederken, kumarbaz, metafizik düşüncelerinden dolayı aklını yitirmekten korkar. Kumarbaz, görünen suratların ardında başka suratları sezebilmektedir. Kumarbaza göre asıl çıldırması gereken gerçek anlamda göremeyen, kalp gözüyle sezemeyen ressamdır. Bu hikâyede kumarbazın seziş gücünün yüksek olduğu görülmektedir. Hikâyelerdeki hasta kumarbaz, Necip Fazıl'ın da biyografilerinde bahsettiği gibi düşünmekten, ressamın değişimiyle “zehirli fikirler”e saplanmaktan kurtulmak için kendini kumara veren, bu şekilde zihnini oyalayan Necip Fazıl'ı temsil etmektedir. Bütün tedbirlerine rağmen kumarbaz, tefekkür etmekten, kalbi ve ruhuyla sezmekten kendini kurtaramamaktadır.

Yazılarında dâhilerin çektiği ızdırıp gibi kendisinin de “cins kafa” sahibi olarak her an ızdırıp çektiğini dile getiren Necip Fazıl, hayatı boyunca beynini kurcalayan düşüncelerin peşinden gitmiştir. Roman-hâtıra kitabı olan *Kafa Kâğıdı*'nda bu halini şöyle anlatır: “Niçin semtine kimsenin uğramadığı muhaller peşinde koşuyorum da herkesin rahatça içinde barındığı bedahetler ve mümkünler dünyasına sığamıyorum?.. “Bu hezeyan!” de ve geç!..”(Kısakürek, 2010:154) Ressamın görme konusundaki yeteneksizliğini ve göremediği Allah'ı kumarbaz, “Allah, şiddetinin zuhurundan gâibtir. Bizse, belirişleri eksik ve yarım olan şeyleri, böyle oldukları için görebiliyoruz.”(Kısakürek, Hikâyelerim:133) şeklinde açıklar.

Necip Fazıl, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* adlı hâtırasında Abdülhakîm Arvasî Hazretleri'nin konuyla ilgili şu açıklamalarına yer verir: “Maddenin sür'ati bilmem ne kadara çıktığı zaman sifıra iniyor; ziyanın şiddeti bilmem ne olunca, etraf kapkaranlık kesiliyor. “Allah, zuhurunun kemâlinden gâiptir.” Ve bunu anlamak için insana, akıl değil, aklın üstünde bir şey lâzım... sana bu noktada, aklın unsurları ve usulleriyle gösterilmeğe değer hiçbir şey yok.(...) İman tam olduğu zaman ispat yoktur. Ortada, tek başına, her şeyden mücerret, bütün alâkalarından kesilmiş tek bir şey vardır: İman!” (Kısakürek, 2014:29-30) Kumarbaz, güncel hayatta suratların arkasında başka suratların, başka perdelerin varlığının olmasının, kendisini “arkasında başka bir surat olmayan kumar kâğıtlarındaki suratlar”a yönelttiğini söyler. Böylelikle iskambil kâğıtları, kumarbazı gerçek suratlar yani varlıkların arka yüzü üzerinde düşünmekten alıkoyacaktır. Aksi takdirde çıldırmanın eşiğindedir.

Hasta Kumarbazın Ölümü(1967) adlı hikâyede de *Surat* hikâyesindeki düşüncelerin benzeri dile getirilir. Hasta kumarbaz, pansiyon odasında ölü bulunur, not defterinde hasta kumarbazın kumar tutkusunu açıklayan sözler vardır: “Herkes benim kumarı kumar için oynadığımı sanıyor. Bir zamanlar o kadar bağlı olduğum sanat ve edebiyatı bunun için bıraktığımı sanıyorlar. Hâlbuki ben kumarı, düşünmemek için oynuyorum. Ruhuma üşüşen sabit fikirlerin, beyin zarımı yırtan vehimlerin biricik ilacı olarak onu buldum. Kumarı oynayamayacak hale geldiğim gün intihar etmekten başka çarem kalmayacaktır.” (Kısakürek, Hikâyelerim:148) Hikâyede görüldüğü üzere kumarbaz, tehlikeli, sabit fikirlerden o denli korkmaktadır ki intihara yönelmeyi bir çare olarak görebilmektedir. Bahriye Mektebi'nde öğrencilik yıllarında ilk metafizik arayıcılıklarına başlayan, madde ötesi düşünce ve bedahetler ilerisi eşyayı kurcalama gayretinde bulunan Necip Fazıl, bu ilk gençlik yıllarında sabit hayallere kapılmaya başlar. Zamanla artan bu düşünceleri delirme korkusuna kadar ilerler(Kısakürek, 2010:152-3). Yani bazı düşüncelere yoğunlaşarak kendine zarar vermekten çekindiği gibi kendini kaybetmek korkusunu da üzerinden atamaz.

Hasta Kumarbazın Not Defterinden(1967) adlı hikâyesi, *Hasta kumarbazın Ölümü* hikâyesinin devamı niteliğindedir. Hikâyede kumarbazın ölümünden sonra polisler tarafından bulunan not defterinden şuna benzer sözler paylaşılır: “Kumara olan bağlılık Allah'a olan bağlılıkla yer değiştirilirse gayelerin gayesi gerçekleşmiş olur.” (Kısakürek, Hikâyelerim:151) Yukarıda ele alınan *Rehinlik Maymun* hikâyesine benzer şekilde kumar tutkusunun tıpkı ilâhî aşk gibi birtakım sonuçlara yol açtığı ifade edilir. Ancak gaye farklı olduğu için Allah'a olan bağlılıkla ilgisi yoktur. Yazara göre kumar hastalığı, manevî bir hastalıktır, çaresi de din gibi manevîdir. “Din bağları, adamına göre, en kalın zincirden kuvvetli ve en ince iplikten daha zayıf... Üstünlüğü ve kuvveti de buradan geliyor dinin... Ama ruhunu karartana ne fayda!.. Mutlaka maddeyle destekli bir mânâ tedbiri lâzım... Nerde o ideal cemiyet ki, sarhoşu, esrarkeşi, kumarbazı, şunu bunu kamplara yerleştirir ve oralarda kısıvrak bağlayıcı bir madde zabıtası içinde mânâ ile tedavi eder?” (Kısakürek, Hikâyelerim:154-5) Necip Fazıl'a göre birtakım manevî hastalıkları iyileştirmek için ihtiyaç duyulan ideal cemiyet Büyük Doğu ideolojisiyle gerçekleşecektir.

3. Ahlâkî ve Toplumsal Yozlaşma

Necip Fazıl, hikâyelerinde toplumda İslâm'ın bir yaşam modeli haline getirilmemesinden doğan ahlâkî yozlaşmayı işler. Üstada göre “Ahlâkın iki kaynağı vardır: Dinler ve din yerinde felsefî mezhepler.” (Kısakürek, 2013:93) “Metafizik temeli olmayan hiçbir fikir sistemi üzerinde hiçbir ahlâk telâkkisi bina edilmez (Kısakürek, 2013:93), diyen Necip Fazıl, hikâyelerinde ele aldığı ahlâkî yozlaşmanın nedenini “eski çağlarda ham ve kaba softanın bu ahlâkın saf ve hâlis

iman cephesini kurutmasına; yeni çağlarda da Avrupalıya körü körüne hayran, modern inkâr yobazının bu ahlâkın öz kaynağını yıkması ve inkılabın yeni bir ahlâk telakkisi getirmemesine bağlar.” (Kısakürek, 2013:95) *“Ahlâk kaynağımız İslam ahlâkıdır. Ne olduk ya da olmadıkça bu ahlâka yaklaşımımızla ve ilişkimizle ilgilidir. Bunu örgüleştiremedik; örgüleştirilecek olan budur!”* (Kısakürek, 2013: 98) diyen Necip Fazıl'a göre tek kurtuluş çaresi vardır o da İslâm ahlâkına yeniden dönmek. Necip Fazıl, fikrî eserlerinde tahlil ettiği 400 yıllık buhranı, Tanzimat'tan evvel ve Tanzimat'tan sonra olarak ayırır ve bu iki dönemi de Tanzimat'tan üç asır sene öncesi, Tanzimat'tan Meşrutiyet'e, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'ten İkinci Dünya Harbi'ne olmak üzere üç merhale olarak ele alır. Necip Fazıl'a göre Tanzimat'tan itibaren Batıya duyulan sınırsız hayranlık; dünyayı ve nefsi müşahede altına almamak, yaşadığımız ahlâkî buhranın ve yozlaşmanın temel nedenlerdir (Kısakürek, 2013:54-5). Ahlâk bozgunumuz, fikir bozgunumuzu da beraberinde getirmiştir (Kısakürek, 2013:96). Yozlaşan ahlâkın aracılık ettiği akılcılık ya da maddecilik gibi tek yanlı fikirlere kapılmak ruhî anlamda gerilemenin kapısını açar.

Yazar, *Kırmızı Kordela*(1959) adlı hikâyede, yozlaşan toplum değerlerinden, gelenekten uzaklaşmanın genç kızlar üzerindeki olumsuz etkilerinden bahseder. Hikâyenin başkişisi Perizad, 15 yaşındayken kırmızı kordela takarak iş hayatına adım atar. İlk olarak patron kâtibi onu taciz eder, derken patronu onu sinemada taciz etmeye kalkar, Perizad karşı çıkınca işinden kovulur. İkinci işi sinema biletçiliğidir. Zaman zaman kırmızı kordelayı beyaz kordela ile değiştirir ve bu şekilde aşk hayatı ile ilgili mesajlar verir. Annesi onu 19'undan sonra pazarlamaya başlar. Genç kızın ahlâksız bir yaşama sürüklenmesine karşılık, evden çıkmadan sürekli Kur'ân okuyan büyükbabası bu yozlaşma rüzgârından korunmayı başarır. Yazar, büyükbabanın yakında öleceğini bildiği için dünyanın maddî cazibesine kapılmadan âhiret için çalıştığını ifade eder. Bu tavır, gerçek bir Müslümanın ilerleyen yaşında da bilinçli olarak devam ettireceği bir yol iken, İslâm'ın değerlerinden uzaklaşan 19-20. Asır gençliği için dünya bir amaç haline gelir. Yazar, bu hikâyede üç nesli karşılaştırır. Toplumda son 50 yıldır yaşanan ahlâkî yozlaşma, anne ve kızı olumsuz olarak etkilemiş, bir asır öncesinde dünyaya gelen büyükbabayı ise onlardan ayrı tutarak İslâmî geleneğe bağlı kılmıştır.

Şehlâ Râziye (1967) hikâyesinde de *Kırmızı Kordela*'ya benzer şekilde ahlâksız bir hayata sürüklenen genç bir kız hikâye edilir. Çocukken öksüz kalmış olan Şehlâ, babaannesiyile yaşamaktadır. Yıkanmayı sevmediği için kirli, ayrıca çirkin bir kız olan Şehlâ, köy yolundan geçen kırmızı bir arabaya binerek büyük şehirlere gider ve ünlü bir sinema artisti olur. Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*'nde İslâmî değerlerin son 50 yıldır büyük oranda yaşatılmadığı Türk toplumunda, gençlerin sinema artisti olmayı önemsediklerini ve bu uğurda kimliklerini yitirdiklerini dile getirir. Şehlâ Râziye, İslâm ahlâkına aykırı bir dans şekli olan striptiz yapmak için Amerika'ya götürülür. Hâlâ yıkanmayan, kolonyalı mendillerle temizlenen Şehlâ Râziye, dergi kapaklarındaki çıplak resimleri ile tanınmaya başlar. Böylece babaannesinin değerlerine aykırı bir yaşam içine sürüklenir. Ölümünün de yine kırmızı bir araba kazası ile olduğunu haber alan babaanne, torununun ölümüne üzülmekten ziyade yabancı memlekette teneşirde yıkanamayacağına hayıflanır. Burada yazarın altını çizmeye çalıştığı konu, Şehlâ gibi genç kızların kendi dinî ve millî değerlerinden uzaklaşarak büyük bir felâkete yuvarlanmakta olduklarıdır. Kırmızı araba ile zevk, hırs ve şehvetin amaç haline getirildiği, Doğu kültürüne aykırı bir yaşam şekli sezdirilmektedir.

Yusufoçuk (1959) adlı hikâyede, yozlaşmanın arttığı toplumda nefsinin isteklerine esir düşenlerin uğradıkları zararlar hikâye edilir. Hikâyenin başkişisi olan ve ismi verilmeyen bir genç, kendisine her ânında seslenen bir yusufoçuk kuşunun varlığını hisseder. Yazar, yusufoçuk

kuşu vesilesiyle genç delikanlıya ruhunun sesini duyurmak ister. Yani yusufçuk kuşu, ruhu; yusufçuğun sözleri, ruhun uyarılarını temsil etmektedir. Yusufçuk, “Sakin ha, gel etme, hep ağla, nereye, kurtuluş” gibi sözlerle hikâye başkişisine insanlığını ve vicdanını hatırlatma görevini üstlenmiş gibidir. Hikâye kişisi genç, nefsanî özellikleri ağır bastığında ruhunun sesini duymadığı gibi yusufçuğu da duymaz. Bu duyarsızlığının artması üzerine sokakta yusufçuk kuşunun ölü bedeni ile karşılaşır. Nitekim, başkişi, nefsini müşahede altına almadığı, terbiye etmediği için nefsinin kötülüklerinin ruhunu öldürmesine seyirci kalmıştır.

Sübyan Koğuşu (1965) adlı hikâyede yazar, sübyan koğuşu üzerinden, bozulan toplum ahlâkının, çocukları ve gençleri nasıl olumsuz etkilediğini anlatır. Hikâyede hapisanede, fikir adamı olarak nitelenen bir mahkûm ile başka bir mahkûm, çocuk hapisaneleri üzerine konuşmaktadırlar. Sübyan koğuşlarında çocukların kendi hallerine bırakıldığı ve özellikle ilk gece ve son gece bütün koğuşun cinsel saldırısına mâruz bırakıldığı anlatılır. Diyalogda şöyle bir cümle geçer: “*Fertleri öldürenler zindana atılıyor da cemiyetleri öldürenler de neden ceza görmüyor?*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:122) Kısakürek birçok hikâyesinde İslâmî yaşantıdan, şeriat ve tasavvuftan uzaklaşmanın toplumda bütün değerleri alt üst ettiğini anlatır. Yazar, bu hikâyede fertlere toplum düzenine karşı da sorumluluk yüklemek ister. Hikâyede sübyan koğuşuna gelen masum bir çocuk, diğerlerinden farklı bir tavır sergileyerek ilk gece kendisine saldırmaya kalkışanlara, kendini ve yatağını ateşe vererek karşı koyar ve hastaneye kaldırılır. Ertesi gün gazetelerde ölümü, küçük bir haber şeklinde verilir. İşte bu genç, geleceğin İslâm gençliğinin habercisidir. Onuru ve namusu için her türlü zorlukla savaşıyor. Ancak toplum, henüz bu gençlere alışık değildir, bu nedenle böyle bir habere gazetede küçük bir bölüm ayrılmıştır. Bu devirde gazeteler, eğlence hayatına, Batılı yaşantıya ve kadın resimlerine geniş yer ayırmaktadırlar. Büyük Doğu ideolojisinde toplumun bütün alanlarında gerçekleşecek olan İslâm inkılabı, basını da kapsayacak ve yazılı-görsel basında İslâm'a ve geleneğe aykırı haber ve resimlere izin verilmeyecektir.

Robdöşambr (1966) adlı hikâyede, gençlerin eğitimi ve yozlaşan toplum değerleri ele alınır. Yazar topluma ayna tutmak için iki üniversiteli gencin diyaloglarına yer verir. Yazar, iki saat konuşan gençlerin kelime hazinelerinin son derece zayıf olduğunu, insana yakışır cümleler kuramadıklarını ifade eder: “Fakat bu zamane çiftine bakıyorum da metafizik veya konuşan hayvan dedikleri insanın, yeni nesillerde ne hâle gelmiş olduğunu görüp şaşırıyor, kalıyorum. Tek bir meseleleri, ruh ukdeleri yok! Kız bir ölü gözü gibi korkunç bir bezginlik çukuru hâline gelen kayıtsız gözlerini önündeki gazetenin bulmaca köşesine dikmiş, genç adamı dinler gibi yapıyor. Genç adamsa oralı değil; hırlar gibi konuşuyor, cümle tertipleme zahmetinden uzak, yeni şiir edasıyla laf ediyor. Taraflar arasında ikişer kelimededen daha uzun cümle yok...” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:127) Diyaloglarda sıkça geçen ilericiler-gericiler kelimesi, Tanzimat'tan itibaren Türk toplumunda, gündelik hayatın her alanına yerleşen ikiliği işaret etmektedir. Zihniyetin algısına göre, mini etek giymek ilericilik, mini eteği eleştirmek gericilik, erkek arkadaşın hesabını ve masraflarını genç kızların ödemesi ilericilik, kız-erkek ayrımı yapmak gericiliktir. Kıskanmak gericilik, kıskanmamak ilericiliktir. Bu temelsiz iddiaların sebebi kendi kültürlerine yabancılaşmış gençlerin, ezberci bir yöntemle kalıplaşmış ifadeleri kullanarak kendilerine “modern” olma yolunda kimlikler edinme çabalarıdır.

Viyolonsel (1967) adlı hikâyede maddeci zihniyetin yerleştiği toplumda kalbî değerlerin, vicdanın kıymet kaybettiği hikâye edilir. Eski İstanbul hanımefendilerinden Zehra Hanım, babasız büyüttüğü oğlu Hayati'nin iyi bir geleceğe sahip olmasını çok ister, ancak oğul, gece yarılarda eve geldiği gibi, evle ve annesiyle bütün bağlarını koparmıştır. Genç delikanlı, bir

gün bir arkadaşının tavsiyesiyle viyolonsel almak ister, ancak annesi, “o şeytan âletlerine para vermem” diyerek oğluna para vermeyi reddeder. Anne, bir gece Yasin Sûresi’ni okurken hayatını kaybeder ve cenazesi iki yakın arkadaşı tarafından kaldırılır. Oğul ise annesinin parasıyla hemen o gün viyolonsel satın alır ve annesi için okunan Kur’ân’a rağmen odasında viyolonsel çalmaya başlar. İnsanın tüylerini ürperten bu sahne, vicdanını ve Müslüman kimliğini kaybeden Türk gencine çarpıcı bir örnektir. Genç delikanlının, İslâm geleneğine bağlı bir yaşam sürmediği, annesinin cenazesine karşı sorumluluk duygusu ve vicdanî tavırla yaklaşmamasından açıkça anlaşılmaktadır.

İslâm’da ölüm bir son değil, yeni bir hayatın başlangıcıdır. Ancak toplumda, Müslümanlığı ruhunda hissetmeyenlerin ölümü kabullenmekte zorlandığı, hatta ölümden kaçmaya çalıştıkları görülür. Necip Fazıl, iki ayrı hikâyede ölümün olmadığı bir yer arayıp bulduklarını sandıkları anda bir sesle ölüme çağrılan kişilerden söz eder. Bunlardan biri *Ses(1967)* hikâyesidir. Ölüm korkusu yüzüne yansıyan heykeltıraş, ölümün olmadığı bir yer arar, sonunda bulduğunu düşünür, ancak 50’ye varmadan bir tepenin çağırdığı sesin peşinden giden insanların bir daha dönmediğini öğrenir. Biraz sonra ise ismi çağrılır ve ölüme doğru gitmekten kendini alıkoymaz. *Yolcu(1967)* hikâyesinde ise, kanser hastası bir yolcu ölümden kaçmak için diyar diyar gezer ve sonunda bir Hintlinin sözü ile ölümün her yerde olduğunu anlayarak evine döner. Okumak için kendine İlmihal alır. Cenaze bahsini okurken dadısının sesini duyar gibi olur ve merdivenlerden inerken yuvarlanarak kalpten ölür. Yani, önceki hikâyede olduğu gibi ölüme çağıran bir sesin peşinden giderek hayatını kaybeder.

Gözlerinde Merhamet Yok(1967) adlı hikâyede yozlaşan aile anlatılır. Halit adlı fakir bir gazeteci çocuk, zengin bir aile tarafından ölen çocuklarına benzetildiği için evlatlık alınır, ancak yeni evinde, Halit’in sadece maddî ihtiyaçları karşılanır. En ufak bir sevgi ve şefkat görmeyen Halit, bu insanların kendisini sevmeyeceklerse neden ailesinden ayırdıklarını anlayamaz. Oysa Halit’in babaannesi kalbî değerleri ve aile bağlarını koruyan nesildendir. Zengin ailenin fertleri ise birbirinden kopuktur. 19. Asrın getirdiği manevî buhran, aileyi de temellerinden sarsmıştır. Söz konusu evde iskambil partileri düzenlenir, aşırı içki tüketilir. Karı-koca birbirine ilgisiz, sorumluluklarına duyarsızdır, çocuklar anne-babanın sorumluluğundan çıkmışçasına eve geç saatte gelirler. Dolayısıyla Batılı yaşayışı ve değerleri temsil eden zengin ev, Halit’in gözünde tamamen yabancılaşmış bir mekâna dönüşür, bu nedenle Halit, kendi ailesine ve geleneksel yaşantısına döner.

Sihirli Değnek(1967) hikâyesinde de yozlaşan aile ve maneviyatsız maddî yaşamın zararlı sonuçları hikâyeye edilir. Hikâyeye başkışisi, nizam düşkünü bir gençtir. Gençliğinden itibaren insanlara hükmetme hastalığına sahiptir. Bu nedenle kendine en uygun meslek olarak orkestra şefliğini seçer. Çünkü şefin değneğiyle bütün uyumsuz sesleri birliğe ve âhenge yönlendirdiğine şahit olur. Yıllar sonra uzun çabalar sonucu orkestra şefi olur. Bu sırada evlenmiş, iki evlada sahip olmuştur. Ancak ailede bir nizam yoktur, karısı sabahlara kadar içki, fuhuş ve kumarla vakit geçirir. Oğlu top peşinde koşar. Kızı da kulüplere dadanmıştır. Aile fertleri, dinî hayat ve İslâm ahlâkından uzak bir yaşam sürmektedirler. Şef, kendi evinde nizam olmadığını fark eder. Necip Fazıl, 50 yıldır, 10 yaşında futbol, 20 yaşında sinema, 30 yaşında kumar, 40 yaşında içki, 50 yaşında ihtikâr, 60 yaşında sahte vatan edebiyatı ve inkılap nakaratı kahramanlarından başka hiçbir şeyin zuhur etmediğini söyler(Kısakürek, 2013:89). Necip Fazıl’a göre kendi geleneklerine yabancılaşmış bu tür ailelerde nizam, Büyük Doğu ideali ile gerçekleşecektir. Çünkü İslâm İnkılabı yani Büyük Doğu ideali, aileyi, toplumun temeli kabul eder. Bu nedenle yeni nizamda müstakil bir aile zâbitası ve mecburî aile kursları olacak, devlet ve aile el ele

çocuğu yetiştirecektir. Böylece çocuk yetiştirme, devletin görevleri arasında yer alacak, sevgi ve şefkatin yaşandığı, kültür ve dinin canlandırıldığı aileler, yeniden toplumun temeli haline getirilecektir.

Babaanne (1967) adlı hikâyede, gençliğin ahlâkî yoksulluğu konu alınır. Yazar, nesil çatışmalarıyla toplumun bir asır içinde nasıl karanlık bir cemiyete dönüştüğünü, hikâye kişileri ağzından anlatır ve bir babaanne ile torunu olan Sevil arasındaki kuşak farkını örnekler. “Modern” kabul edilen genç kızlar, annelik duygusundan, vicdan ve merhametten tamamen uzak yetişmektedirler. Sanıldığına aksine Batıya yüz çeviren Tanzimat neslinden itibaren, ideal bir toplum değil, çok kısa sürede özünü yitiren, kimliğini kaybeden, madde sevgisini hayatının merkezine koyarak “insan” ve “kul” olma bilincini yitiren bir toplum ortaya çıkmıştır. Yazar, hikâye kişisi ağzından bu toplumun insanlarını hayvanat bahçesi canavarına benzetir ve aradaki farkı şu sözlerle ortaya koyar: “*Şu 50-60 yıl öncesinin genç kız nesline bak! Bir de o kadar merak ve heyecanla aradığı her halde torunu olacak Sevil’i düşün! Henüz görmedim ama, ne mal olduğu, saçının biçimine ve iskarpinlerinin markasına kadar, adından belli ... bu iki kutup arasına 50-60 yılda giren mesafeyi beş asra sığdıramazsınız! Kafesli ev nerede, plaj kabinesi nerede? İçinde fayton arabalarının müşteri beklediği, تنها, hele büsbütün kadınsız sokaklara karşılık bugünkü trafik manzarası... Petrol lambasından floresan ışığına ve peçeden donsuzluğa... bütün bunlar hep bir arada ve topyekûn isimleri, terakki... Şüphesiz ki, terakki? Ama nasıl? Mesela şu torunu için çıldıran delice şefkat duygusundan Sevil’de en küçük pay var mıdır? Bu son nesil uçup gittikten sonra geride kalanlarda eski Türk annesinden ne kalacaktır? (...) Bu sokaklara vurmuş ve topyekûn mânâ dünyasını kaybetmiş, ihtilaç içindeki son nesil nasıl kurtulacak, onun ruhuna yivlerini kazıdıkları eski mânâlar nasıl yeniden nakşedilebilecek?*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:210) Necip Fazıl’ın işaret ettiği üzere torunlar, büyüklerinden toplumsal ve manevî değerleri devralamaz ve geleceğe taşıyamaz hale gelmişlerdir. Bu durum toplumda nesiller arasında büyük bir kopukluk yaratmakta ve milletin maddî ve manevî birliğine zarar vermektedir. Necip Fazıl, bu konuyu fikir yazılarında şöyle özetler: “*Tanzimat’tan beri satılacak yeni, şahsiyetsiz ve köksüz nesillerini yetiştirmiş, hayata atmış; bu nesiller de Türk âilesi içinde büyük baba ve oğul arasında müthiş bir tezat manzarası heykelleştirmeye başlamıştır. Bir aile içinde herkes birbirine yabancı ve küskündür. Herkesin tahlil edemediği şey, imanı ve ahlâkıyla bütün bir dünyanın battığı, yerine hiçbir dünyanın getirilemediği, satıl ve deri üstünde binbir cünbüşe rağmen her şeyin kuru bir teselliden ibaret olduğudur.*” (Kısakürek, 2014: 65)

Pansiyon Yolu (1968) hikâyesinde ideal İslâm toplumunda en önemli konulardan biri olan nefis terbiyesi ele alınır. Hikâye başkışisi genç üniversiteli, idealin peşinde kendine bir yol aramaktadır. Yazarın deyimiyle nefis muhasebesi illetine tutulmuştur. İdealin peşinde önce içkiyi dener ve sonrasında onun yalancı bir teselli olduğunu anlar. Genç, dünyada her şeyin sahte olduğunun farkındadır, ancak gerçeği nerde bulacağını bilememektedir Komünistler bu duruma burjuvayı öldürüp sosyalizmi getirerek çare bulacaklarını iddia ederler. Ancak genç delikanlı, komünistlerin büyük bir haksızlık içinde bulduklarını anlamıştır. Komünistler, din afyondur ve zulüm dünyasının hâlâ istismar âletidir, diyerek din ihtiyacını susturmaya çalışırlar. Üniversite profesörü ise hürriyet ve demokrasi idealinden söz eder. Genç, bütün çoklu yollar arasında şöyle düşünür: “*Yani hakikati tekte bulmanın değil de sayısızda aramanın ve her defa yanılmanın rejimi... Ben merkep hürriyetiyle hür olmak yerine hakikat esaretiyle bir ideale köle olmayı istiyorum! Bunu bana kim ve ne verebilir?*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:215) Necip Fazıl, fikrî eserlerinde bir Müslümanın sadece hakikate yani Allah’a teslim olarak gerçek hürriyete kavuşacağını ifade eder. Ayrıca Komünizma, Nazizma ve Faşizmanın birer ideolocya olmadığına, sadece dünyayı nefisine tahsis etmek gayesinde birer psikolocya olduğuna inanır. Hikâyede

arayışta olan genç, gece kulübünden pansiyona dönerken duyduğu ezan sesi ile hakikatle yani İslâm'la tanışır: “*Bu seste aradığımı ona harfi harfine vaad eden, dünya ve ötelere hesabını veren ve ölümsüzlüğü kefâlet altına alan bir ifade vardı.*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:215) “*Haydi kurtuluşa, diyor! Bu sözü söylemesi, yani insanları kurtuluşa muhtaç görmesi, davasının hak olduğunu ispat etmek için bana yeter! Bu noktada öyle bir bedahet var ki, ispatın üstünde.*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:216) Bu uyanış sonucu, arayışta olan genç, kurtuluş yolunu bulur ve pansiyon yolunu camii yoluna dönüştürür.

Blok Apartman (1971) hikâyesinde ise Doğu-Batı ikiliği ele alınır. Hikâyede, bir hariciyeci ile eşi Dış İşleri'nde çalışmaktadırlar. Bir apartmanda oturan karı-koca, aile olma sorumluluğuna duyarsız bir şekilde geceleri ayrı ayrı gezerler. Karı-koca, Batılılaşan yeni nesli, yeni aileyi temsil eder, onlarla birlikte yaşayan kayınbaba ise gelenek ve İslâm'a bağlı yaşayışı temsil eder. Bu nedenle kayınbaba, kendi geleneğinde görmediği bu tür bir evliliğin inkılap olarak adlandırılmasını kabul etmek istemez ve yazarın sözcülüğünü yaparak Batılılaşmanın iç yüzünü ortaya koyar: “*İnkılap mı dedin; hangi inkılap?.. Batıyı, hem yanlış anlayarak bir saman kâğıdı üzerinden kopya etmek mi inkılap... Bak, ben sana göstereyim, sizin inkılabınız nedir? Şu içinde oturduğumuz blok apartman var ya; işte o... Uzun bir sofraya sıralanmış sefertasları gibi, kat kat, zevksiz, biçimsiz, ruhsuz, mânâsız apartmanlar ve içlerinde her aileye mahsus bir tas, bir kap; bir hücre... Nerede eski zamanın yan yana, omuz omuza, kafa kafaya, yahut küçük bir bahçe farkıyla göz göze evleri, köşklere, konakları; nerede bunlar? O zamanlar komşuluk diye bir şey vardı ve komşu hakkı en üstün tanınırdı. Elbette, din terbiyesi neticesi... Fakat ne ince bir bünyeleşme içinde, ne derin millî ve ictimâî bir duygu! Siz ne yaptınız? O, çoğu ahşap, eciç-bücüç evleri yıkıp, Avrupa budur diye, yerlerine, aynı aptal ve donmuş kalıplardan çıkma apartmanlar, üstelik geçit resmine hazırlanan çöpçü taburları gibi blok binalar diktiniz. Her zevki çiğnediğiniz bir tarafa, komşuluk mefhumunu öldürdünüz! (...) Ne biz, Batının, şehirlere ejderhalaştırıcı iktisadî ve sinâî şartlarına mâlikiz, ne de Batıda, belli başlı iş merkezleri dışında vaziyet böyledir. Bizimki sadece dış çizgilerin kopyası ve onun olmadığını olmaya özenme... (...) Demek istiyorum ki bütün yaptıklarınız, Türk'ü Türk'ten alıp yerine Avrupalı olmayan vahşi bir melez getirmiş bulunmanızdan ibaret...” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:249-50) “*Bu bir apartman meselesi değil, ruh davası!..*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:250) Batılılaşmanın getirdiği yeni hayat, bütün değerlerin, eski geleneksel yaşantının içini boşaltmış, insanların birbirinden uzaklaşıp kendi içlerine kapanıp bencilleşmelerine, insanî duygularını yitirmelerine hız kazandırmıştır. Türk toplumunda Doğu-Batı ikilemi, yabancı bir topluma serbestçe benzemeye çalışırken, kimliğini yitirdiğini fark etmeksizin ruhsal ve kültürel bir çatışmanın içine girmektir. Necip Fazıl, Batıyı yüzeysel olarak taklit edip Batının ruhunu kavrayamadığımızı şu sözlerle ifade eder: “*Avrupalı bize, son derece maharetle idare ettiği gizli telkincileri vasıtasıyla kendi öz ruhunu terkip eden cevherlerden hiçbir şey kaptırmaksızın, birer cansız ve mânâsız kalıp halinde, şapkasını, ceketini, pantolonunu, muşerret edeplerini ve ideolocya posalarını, âletlerinin ihraç malı beylik mamûllerini verdi ve bütün bunların sırrını kendisine sakladı.*” (Kısakürek, 2013:76) Necip Fazıl' göre Avrupalı; metod, sistem, akılla maddeye tahakküm sistemi, laboratuvar tecrübesi, Yunanî ve hendesî zevk unsurlarından mürekkeptir. Bir asırlık Avrupalılaştırma gayretimize rağmen bu unsurlardan birini alır ve bu gidişin kof ve sahte olduğunu anlardık (Kısakürek, 2013:75).*

Komşuluk ilişkimizin hukukunu belirleyen Peygamberimiz; “Komşusu açken tok yatan bizden değildir” der, bu hikâye ile Batılı olma uğruna komşuluk haklarını unuttuğumuz ve komşunun ölümü sırasında yardıma duyarsız kalacak kadar kendimizi, ruhumuzu yitirdiğimiz gözler önüne serilir.

4. Kadın Giyiminde Devrim

Necip Fazıl, hikâyelerinde değişen kadın kıyafetlerine ahlâkî yozlaşma üzerinden yer verir. *İdeolocya Örgüsü*'nde kadın ve tesettür için şu düşünceleri paylaşır: “Kadın İslâm'da, her şeyden evvel derin bir hayâ mevzuudur ve bütün mahrem köşeleriyle çepeçevre hisarlar ortasında yükselen bir saray gibi edep, ismet ve gizlilik surlarıyla halkalanmıştır.” (Kısakürek, 2013:137) “İslâm cemiyet ve beldesinin büyük meydanında ve bütün nazarlara karşı kadın, yüzünden el ve ayaklarından başka hiçbir noktasını çıplak olarak gösteremeyecek derecede hayâ ve hicap ifade eder. Tek tel saçın bile dahil olduğu bu hayâ ve hicap şartları yerine geldikten sonra kadın, aynı İslâm cemiyet ve beldesinin aynı meydanında en faal ve vazifedar bir unsur olabilir.” (Kısakürek, 2013:137) Kadın İslâm'a uygun tesettüre girdikten sonra istediği alanda çalışabilir, eğitim alabilir, aktif olabilir. *Rüya* (1971) adlı hikâyede ruhunu, mânâsını yitiren bir toplum için temiz ve özüne bağlı kalabilmiş insanların büyük sıkıntı yaşayacağı hikâye edilir. Hikâyede başkışı Fatma, kadın evliyaların menkıbelerine meraklı, Hz. Fatma'ya ve onun soyundan gelen Seyyide-tün-Nefise'ye hayran bir genç öğretmendir. Genç kız, kendini köyde Allah'a ve öğrencilerine adar. Bir gün rüyasında Seyyide-tün-Nefise, açık-saçık kadınlar arasında kendini koruyamayacağını söyleyerek ona ölümünün yakın olacağını sezdirir. Böylece evlendikten kısa bir süre sonra eşiyle birlikte trafik kazasında hayatlarını kaybederek bu çirkin ve yozlaşmış dünyadan kurtarılırlar. *Nokta* (1971) adlı hikâyesinde Abdülhamid devrinin mabeyn kâtiplerinden Hâdimünnas Efendi'nin torunları tarafından kapı dışarı edilmesi anlatılır. Arzuhalcilik yaparak geçimini sağlayan Hâdimünnas Efendi'yi en çok yaralayan gardrop devrimine şahit olmasıdır. Eşinden torunlarına kadar son derece hızla değişen kadın kıyafetlerine şahit olan ve eşinin tango çarşafını kabullenemeyen dede, ne yazık ki torunlarının bikini giymesine kadar büyük bir değişimi yaşamaktan muztarıdır. Ferace, kapalı çarşaf, tango çarşaf yeni asırla birlikte, manto, Avrupalı robu, kısalan etek, mayo, bikini-mayo ve mini eteğe dönüşür. Hâdimünnas Efendi'nin kızlarından biri ses yıldızı, diğeri sinema artisti olur ve gazetelerde resimleri çıkar. Vicdan ve merhametlerini yitiren kızlar, sahte bir haber olarak dedelerinin ölüm haberini gazetede ilân vererek dedelerinin kendi ölümünü gazeteden okuduğu sırada kalp krizi ile ölümüne neden olurlar.

Örtüdeki Sır (1967) adlı hikâyede Yüksek sosyete denilen bir toplantıda Necip Fazıl'ın düşüncelerini temsilen genç şair, tesettür hakkında şöyle der: “Bütün sır örtüde... Kadın soyundukça vazıhlaşıyor, böyle olunca da mânâ peçesi düşmüş bir şiir gibi basitleşiyor, yavanlaşıyor, çirkinleşiyor...” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:187) Necip Fazıl, kadının örtüye büründüğünde değerini koruduğuna inanır: “Bütün sır örtüde... Örtü, kadının mânâsına, aranması, bulunması, erişilmesi lâzım bir derinlik veriyor. O mânâyı zorlaştırıyor, giriftleştiriyor, kıymetlendiriyor. İdeal... İdeâl işte budur: Aranması, bulunması, erişilmesi gereken gaye... Kadın, vücuduyla idealden bir çizgidir ve mutlaka perde arkasında, göz ufkunun gerisinde el uzanır uzanmaz tutulamayacak bir noktada olmalıdır.” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:187-8) Kısakürek, hikâyedeki genç şairin düşüncelerini *İdeolocya Örgüsü*'nde şöyle destekler: “Kadın, mücerret kadın olarak mücerret güzellik ölçüsüyle, ancak İslâm şeriatinin gizlenme hadleri ve görünme şartları içindedir ki tesir ve kıymetinin azamisine ulaştırılmıştır. Kasap dükkânlarında kuyruğuna kadar yüzülmüş çırılçıplak etin vahşetini esirî bir tılsıma götüren örtü sırrı, münhasır estetik gözüyle de yalnız İslâm'dadır.” (Kısakürek, 2013: 138) Hikâyede ilerici geçinen gençler, genç şairi yobazlıkla suçlayarak itibarsızlaştırmaya çalışırlar. Genç şair, İslâm'ın kadına büyük bir değer verdiği için onu tesettüre soktuğunu anlatır: “Siz, bütün ilericiler, kadını kurtarmak ve nâdid bir yemiş gibi soyup ortaya koymak isterken onu, en aziz mânâ ve tesiriyle öldürüyorsunuz! Kadını, yok ettiğini sandığımız dine karşı onu katil elinden kurtarıncasına kapıp, kasap çengellerinde kuyruğu

fiyonglu bir ceset hâline getiren, yani gerçekten yok eden sizsiniz.” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:188) Hikâyede rol icabı genç şairi aldatmak için tesettüre giren genç kız, şairin fikirlerinden etkilenerek tesettürü kabullenir. *Mini Etek*(1967) adlı hikâyede, yozlaşmış bir cemiyete isyanını mini etek giyen torununun yüzüne kezzap dökerek böylece onu eve kapatmaya zorlayarak gösteren bir büyükbaba anlatılır. Büyük baba, kadınların örtüsünün kendi eşinden başlayarak torununda son nokta olan mini eteğe kadar devrildiğini görmekten dolayı acı duymaktadır. Büyükbabaya göre, kıyafet devrimi, ruhları kanatıp yaralamaktadır: “*Ne senin sürdüğün, ne de annenin sürüklediği iğrenç hayat üzerinde durmaya değer! Ne annenin içkisi ve kumarı, ne senin “ye-ye” ciliğın ve esrarkeşliğın bana fazla bir acı verebilir, şu, suratınızda tek rikkat ve merhamet çizgisi bırakmayan inkâr ve ihtilaç halinizi, ruhi sefalet ve şenaat hayatınızı örnekleştirmek, içtimaileştirmek gayretinizdir ki, taşıdığı sosyal mânâ bakımından beni çıldırıyor! Bu işin temsilcisi mini etektir ve yarım asırdır yukarıya doğru çekile çekile bayraklaştırmak istediği mânâyâ doğru yükselen örtü, nihayet mini etekte gayesine varmıştır.*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:202) Mini etek, giderek ahlâk, edep ve din gibi değerlerini yitiren toplumlarda yaygınlaştığı için eski neslin temsilcilerine kaybedilenlerin acısını hissettirmektedir. Bu nedenle aslında kısalan etek, yozlaşan değerlerdir.

5. Büyük Doğu İdealinde Müslümanlık

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu İdeolojisinde İslâm inkılabı, Tanzimat buhranının kaybettirdiği özü, ahlâkı yeniden hayatın için yerleştirecek, ideal İslâm toplumunu diriltecektir. Necip Fazıl, hikâyelerinde ideal İslâm toplumu modelini ve fertlerini ele alır. *Kader Böyleymiş* (1965) adlı hikâyede ruh eğitimini tamamlamış birey konu edilir. Deli Şerif adlı başkışı, aklını yitirmemiş delilerden biridir. Çünkü, deli olduğunu ve neden delirdiğini bilir. Onu kader meselesinin deli ettiği söylenir. Deli Şerif, yaşam ihtiyaçlarını en asgari yollardan karşılar, herkesten, her şeyden uzakta mağara gibi bir yerde tek başına yaşar. Her zaman, her işte tefekkür halindedir. Köy öğretmeni onun sözlerini kayda değer bularak defterine not eder. Her şeyin Allah'ın iradesine bağlı olduğunu söyleyen, kendi iradesini Allah'ın iradesi karşısında yok sayan Şerif, varlığını Allah karşısında yok etmiştir. İdeal Müslüman, şeriat ve tasavvuf yoluyla varlığından kurtularak ölmeden evvel ölmenin gerekliliğini bilen, dünyadan yüz çevirmeden, dünyayı âhret için bir ekim yeri düşünerek değerlendiren kişidir. Necip Fazıl, gerçek Müslümanı şöyle tarif eder: “Yarıncı dünyaya, bugünkü kıyametin bütün illet ve müessirlerini tartarak, tanıyarak, anlayarak ve bütün tarih seyri boyunca kendi nefis muhasebemizi dibine kadar yapmış, kendimizi bütün zaaflarımız ve kuvvetlerimizle tespit etmiş olarak, yepyeni bir ruh, mefkûre ve nizam yekpâreliği içinde doğmamız lâzım.”(Kısakürek, 2013:82)

Hasene Bacı (1965) hikâyesinde ruh eğitimini tamamlayan Hasene Bacı, başkışidir. Hikâyede bir yedek subayın işlerine yardımcı olan Hasene Bacı, evlenmemiş, ailesini seferberlikte kaybetmiş, 60 yaşlarında bir kadındır. Yedek subay, son bir asırdır, Anadolu'nun Müslüman şehir ve köylerinin kimliğini yitirdiğini fark eden uyanık bir gençtir: “*Bu köy azmanı sinemalı, radyolu, meyhaneli kasabacıkta ne şehri buluyorum, ne köyü, ne de Anadolu'yu... Çamur içinden kamyon geçerken etrafa serptiği zifos gibi asrilik, kasabanın üstünü başını lekeye bulmuş ve orada şahsiyet diye bir şey bırakmamış...*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:114) sözleriyle yazar, kaybolan Anadolu irfanına, imanına ve ahlâk anlayışına özlem duymaktadır. Derviş hayatı süren Hasene Bacı, her gece sabaha kadar Rabb'ini düşünen, Müslümanlığı gösterişe dönüştüren Müslüman eskilerine kızan, gönül gözü açık bir kadındır. Ona göre Müslüman eskileri, camileri doldurup da içine giremeyenlerdir. Gençliğinde İstiklâl Savaşı'nda bir camiye girip cemaate seslenerek zaten bozuk olan namazlarını bozup memleketi kurtarmaları gerektiğini telkin etmesiyle tanınmıştır. O zamanlarda camide Müslümanların varlığına şahit olmuşken şimdilerde

camide Müslüman bulamadığından yakınan Hasene Bacı, bir Cuma namazı sırasında İmama şöyle seslenir: “*İmam efendi! Sen ne söylüyorsun, kimlere söylüyorsun? Müslümanlığı indirdiniz indirdiniz, gövdenizle yatıp kalkmaya, anlamadığınız şeylere Hû demeye! Haydi, kalkın dökülün sokaklara! Sorun emanete ne oldu? Nerede Müslümanlar? Nerede Müslümanların diyarı? Nedir bu köpeklerin bile sürmeyeceği hayat? Siz de Müslüman mısınız be? Müslümanlık kim, siz kimsiniz?*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:117-8) Hasene Bacı'nın “emanet” dediği şey, şeriat ve tasavvufun yol göstericiliğinde Allah'a gerçek anlamda kul olabilmektir. Buna rağmen, yeni devirde Müslümanlık sadece şeklen devam etmektedir. Necip Fazıl, fikrî yazılarında Türk milletine, evvelâ kendi şahsını, sonra bütün Doğu âlemini kurtarması için İslamiyet'i tek yol olarak işaret eder. Hasene Bacı, Müslümanları bu kez düşmana karşı değil, şehirliye karşı aramaktadır. Şehirli ise, din ve gelenekten ruhen uzaklaşan, modern hayat uğruna Batının kültür ve yaşantısını tercih eden insanlardır. Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*'nde ideal İslâm şehrini, “*dünyaya ait her şeyi terk ettikten sonra terk'i de terk edip terk-üt-terk makamına yükselmiş ve bu inceler incesi düsturuyla yine dünyaya dönmüş ruhun Metropolisini*” olarak tanımlar. Bu metropolislerde sokak, meydan ve bütün umumî sahalar, teker teker Müslüman kadının başörtüsü kadar güzel ve pâktır” (Kısakürek, 2013:241) diyen yazar, ideal şehri, mânevî değerlerini koruyabilmiş insanların bulunduğu yer olarak kabul eder. Müslümanların şehirlerinde her unsur, ruh gibi iman nuruyla arındırılmış ve değerini korumuştur.

Öğretmen Bey (1967) adlı hikâyede ruh eğitimini tamamlamış köylü bir öğretmenin kendi köyünü dolayısıyla bir cemiyeti nizama sokması hikâye edilir. Bu yönüyle hikâye, bir ütopyayı andırmaktadır. Gerçekte Büyük Doğu ideolojisi de bir ütopya olarak kabul edilebilir. 29 yaşındaki genç öğretmen, kendi köyünü ideal bir köye dönüştürür. O; köyün ruh doktoru, madde doktoru, inzibat memuru, iktisat nâzımı, sandık emini ve akıl hocası görevlerini üstlenmiştir. Bu nedenle, köyün ruh ve madde yapısını nizama sokma idealini taşır. İlk olarak, köylünün kendi topraklarında geçimini sağlaması, şehirlere göç etmemesi için imkânlar yaratır, böylece köyde büyük bir bereket, huzur ve yaşama sevinci meydana gelir. Herkes işini bilir ve sorumluluklarını yerine getirir. Köyde kahvehane kaldırılmış, bakkal ve aktar dükkânında hiçbir kötülük maddesi bırakılmamıştır. Köyün genç kızları ve erkekleri birbirleriyle eşleştirilmiş, köylünün ruh hali itidal üzere geliştirilmiştir. Necip Fazıl, Büyük Doğu idealinde kahvehane gibi kötü alışkanlıklara ortam sağlayan mekânlara izin verilmeyeceğini söyler. Hikâyedeki öğretmen, Büyük Doğu ideolojisine yani “ideal ruh ve ahlâk ile maddeyi feth ve teshir etme gayesine” sahip ve Büyük Doğu'nun köy düzenini kurma davasını başarıyla gerçekleştirmiş bir kişidir (Kısakürek, 2013:192-3). Necip Fazıl'a göre köy; “*davayı geniş madde, zengin kemmiyet ve müstahsil kitleye nakşetme hamlesinin en hassas ve nazik tezahür çerçevesidir.*” (Kısakürek, 2013:236) Bu nedenle İslâm nizamının temeli, köyün maddî-manevî imarı davasıdır ve bu davada köylünün terbiyesi büyük önem taşımaktadır. Necip Fazıl, hikâyede somutlaştırdığı köy davasını şu sözlerle izah eder: “İslâm inkılabında köy davasının üç hedefi vardır: Birincisi, köylüyü okutmak ve terbiye etmek... Ruhunu ve kafasını imar... İkincisi, köylüyü güzelleştirmek ve sağlamlaştırmak... Vücudunu ve nesillerini imar... Üçüncüsü, köylüyü zenginleştirmek ve refah içinde yaşatmak... İş unsurlarını ve kesesini imar... İşte köy ve köylü davası, ilk ana ölçülerden sonra, her biri binlerce kola ayrılan bu üç imar hedefinde toplanabilir.”(Kısakürek, 2013:237)

Genç öğretmen, genç bir kızın kendisine âşık olduğunu anlar ve köyle arasına nefsinin girdiğini söyleyerek köyü terk eder, amacı gayesi için nefsinin yenmektir. Gayesi ise, Kısakürek'in eserlerinde bahsettiği Büyük Doğu ideolojisidir. “*Çilemi büyük şehirde tamamlayacağım! Köyde tohumlaşan bu davanın ağacını büyük şehirde yetiştirmeye çalışacağım! Köy, yolunda devam etsin ve kimi kime ve hangi işe seçtimse onun üzerinde kalsın!*” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:193-4)

İdeolocya Örgüsü'nde öğretmenin üstlendiği görev şöyle tanımlanır: “Köylüye, şehrin en ileri ferdiyle eşit seviyeye yükselip onu fethedici yolları açık bırakan bir nizam örgüsü içinde, derin ve girift şehirli, en silik unsuruna kadar köyü ve köylüyü fethetmiş ve ona davâ ehramının eteklerini kurdurmuş olarak, köyün mânâsını daima elinde tutacak ve koruyacaktır.” (Kısakürek, 2013:237)

Diyalog(1967) adlı hikâyede bireyin nefis terbiyesi yoluyla yetişmesinden söz edilir. Bireyin iç ve dış yüzünün birbirinden farklı olduğunu anlatmak için surat örneğini bir kez daha veren yazar, “İnsanın bütün samimiyetiyle kendi öz suratında tecelli ettiği”ni ifade eder. (Kısakürek, *Hikâyelerim*:196) “Suratımız, boyuna o “ben”imizin hakikatine ihanet ediyor. “ben” her şeyin doğrusunu biliyor ama suratımız onu yalanlamaya memur bulunuyor.” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:196) “Suratımızdaki uzuvlar ancak ölüm halinde müşterek bir lisana kavuşurlar ve aynı şeyi söylerler. Ölüm! Yoksa hayatta ve hayatın her meselesinde birbiriyle tezat halindedirler.” (Kısakürek, *Hikâyelerim*:196) Suratın kendini ele vermesi ise ancak dervişlere malum olur. Nefislerini terbiye eden dervişler, bireyin suratıyla kalbi arasındaki uyumu ya da uyumsuzluğu görebilmektedirler. Necip Fazıl, İslâm’ın ahlâk çatısında dört ana direk olarak ihlâs, aşk, fedakârlık ve merhameti gösterir. “İslâm iyi ahlâkı ruhta, kötü ahlâkı da nefiste mihraklandığına göre bu dört esas, ruhu pırıldatmak ve nefsi dizginlemekte en tesirlileri” diyerek nefis terbiyesinin kötü ahlâkı iyi ahlâka çevireceğine işaret eder.” (Kısakürek, 2013:115). İslâm’da, sadece, şeriat ve tasavvuf yoluyla nefsin kötülükleri terbiye edilir. Böylece Allah’ın ilhamı kalpte tecelli ederek iç-dış uyumu meydana gelir. Yani kalp ve ruh suratla tecelli eder. *Gölgeler*(1971) hikâyesinde, kurtuluş yolunun “aslanan”a rücu etmek, vahdete ulaşmak olduğu sezdirilir. Hikâyede her şeyin gölge olduğu, Müslümana düşen vazifenin ise gölgelerle uğraşmak yerine kendisini yaratan sahibine dönmek olduğu dile getirilerek gençlere gidilecek “yol” işaret edilir. Necip Fazıl, “dünya görüşümüz İslâm 20. Asırda ruh ve kafa çilesi içinde süzülecek bir tahlil ve terkîp gözünü heykelleştirebileceğine ve bu heykelleştirme işinin bütün cihanda eşi görülmemiş bir ideolocya binası kuracağına, onun da isminin hem zaman ve hem mekân ölçüsüyle “Büyük Doğu” olduğuna inanıyoruz!” (Kısakürek, 2013: 104) sözleriyle gençlere kurtuluş yolu olarak Büyük Doğu ideolojisini gösterir. *Kur’ân’ın Gücü* (1971) hikâyesinde din ve iman konusu ele alınır. İstiklâl Savaşı’nda kocası Yunanlılar tarafından öldürülen genç kadın, Yunan kumandana koynunda Kur’ân’la ve Kur’ân’dan aldığı iman gücüyle gider ve onlara köyü terk etmelerini söyler. Yunanlılar, genç kadının koynundaki Kur’ân’ı bomba zannederek endişelenir ve köyü terk etmek zorunda kalırlar. Böylece Necip Fazıl, iman gücünü, bütün güçlü silahlardan üstün tutar.

Necip Fazıl, aklın ve maddenin tek başına yeterli olduğunu düşünen Batının iflasta olduğuna inanır. Akıl olmadan hiçbir şey yapılmaz, ama aklın her şey olduğu da kabul edilebilir değildir, der. “Ne yazık ki Garplının sırf madde âlemini çepeçevre ihâta ve sınıksız tasarruf etmekten gelen ham kuvvetiyle bizi sarsmaya başladığı günlerde, hemen yapılması gereken nefis muhasebesine bağlı olarak müspet bilgiler şuuru bize dinin bir emri telâkki edileceğine, din âlimi geçinenlerimiz arasında, bisiklete şeytan arabası ve matbaaya küfür âleti diyenler bile oldu ve o zaman bu gübre kafalılara asıl siz dine iftira bakımından şeytanın emrinde çalışıyor ve asıl siz bu hükmünüzle küfre yaklaşıyorsunuz!” diyebilenler çıkmadı.”(Kısakürek, 2013: 132-3) “İslâm, müspet bilgiler manzumesini, dünyaya değer verdiği nispette kıymetlendirir. Nasıl dünyanın değeri hakikatte sıfır, fakat âhirete ekim sahası olmak bakımından nâmütenahi ise, müspet bilgilerde, ruh değerleri önünde âdi ve sefil oyuncaklar tezgâhı, fakat ebedi hayat işçilerinin hamle ve hareket vasıtası olarak hudutsuz kıymettedir.”(Kısakürek, 2013:133-4)

Necip Fazıl, Doğu-Batı/mânâ-madde ayrımını *Ölmek İstiyorum* (1969) adlı hikâyesinde

ele alır. Hikâyede bir idam mahkûmunun kalbinin bir aktöre takılmasının manevî etkilerinden söz edilir. Her şeyi akıl ve maddeye indirgeyen Batılı zihniyeti temsil eden profesör ile madde-mânâ birlikteliğine inanan Asabi hastalıklar doktoru madde-mânâ birlikteliği konusunda çatışır. Doktor, aktörü konuşurarak kalp nakliyle, kendisine idam mahkûmunun ruhunun da geçtiğini ispatlar. Aktör ise kendindeki değişimden dolayı buhran yaşayarak kendi olarak ölmek istediğini söyler. Görüldüğü üzere madde tek başına yeterli değildir ve ruh da maddeyle birliktedir. *Zelzele (1971)* adlı hikâyede faizin zararları konu alınır. Hikâyede, bir rençber, taşradan İstanbul'a gelerek kâğıt ticaretinden faizle para vermeye kadar değişen iş hayatı sonucu zenginleşir. Rençberin eşi Esmâ Hanım, kocasının haram para kazanmasından endişelenerek çocuklarıyla Erzincan'a döner. Anne, Allah'tan çocuklarının haram para yemesini engellemek için gerekirse onların canlarını almasını ister. Nitekim duası kabul olur ve kocasının haram para kazanması nedeniyle Erzincan depreminde dokuz çocuğunu da kaybeder. Bu hikâyede ahlâkî yozlaşmadan olumsuz olarak etkilenen ve haram olan faize bulaşan rençberin yanında çocuklarına haram lokma yedirmektense onların Allah tarafından canlarının alınmasını isteyecek kadar dinine bağlı gerçek bir Müslüman kadın vardır. Bu nedenle bu hikâyeye, ideal Müslümanlık başlığı altında ele alınmaktadır. Necip Fazıl, Büyük Doğu ideolojisinde İslâm'da zekâtın farz, faizin ise haram olduğunu hatırlatır ve ekonominin bu iki şarta bağlı olarak gelişeceğine inanır: “İslâm'da alabildiğine serbest fert mülkiyetine karşı, ferdi ve mülkiyeti varabildiğine içtimaileştiren ve bu mefkûrevî kıvamı kıyamete kadar temin kudretinde olan iki kapı halinde biri âmir ve öbürü mâni, iki kurtarıcı ve erdirici şart: Birinin farz ve öbürünün haram oluşuyla Zekât ve Faiz.” (Kısakürek, 2013: 129)

Sonuç

Necip Fazıl'ın hikâyelerinde *İdeolocya Örgüsü*'nde dile getirilen Büyük Doğu ideolojisinin etkisi vardır. Bu nedenle hikâyeler, olaydan ziyade fikir ve mesaj ağırlıklıdır. Bu açıdan incelendiğinde hikâyelerde öncelikle dönemin panoramasının çizildiği, sosyal ve ahlâkî problemlerin örneklendirildiği görülür. Bazı hikâyeler, yazarın biyografisinden izler taşır. Hasta Kumarbaz'ın başkişi olduğu *Hasta Kumarbazın Ölümü*, *Hasta Kumarbazın Not Defterinden*, *Rehinlik Maymun*, *Kanaryanın Ölümü*, *Surat*, *Yemin*, *Matmazel Fofo*, *Maça Kızının İntikamı* hikâyelerinde kumar tutkusu bir “cemiyet yarası” olarak ele alınır. Büyük Doğu ideolojisinde kumar, öncelikle ahlâkî eğitimle, sonra da yasaklanarak ve cezalandırılarak önlenecektir. Hikâyelerde sıklıkla değinilen ahlâkî ve toplumsal yozlaşma *Viyolonsel*, *Babaanne*, *Sübyan Koşuşu*, *Yusufoçuk*, *Sihirli Değnek*, *Blok Apartman*, *Gözlerinde Merhamet Yok*, *Şehlâ Râziye*, *Kırmızı Kordela*, *Zelzele*, *Robdöşambr*, *Rüya*, *Örtüdeki Sır*, *Nokta*, *Mini Etek* hikâyelerinde ele alınır. Yazar, yozlaşan aile, değişen kadın kıyafeti, toplumda artan içki, kumar, fuhuş, duyarsızlık, faiz, ihlas yokluğu gibi cemiyet hastalıkları, nesil çatışmaları, maddecilik gibi konuları, İslâm inkılabına duyulan ihtiyacı gözler önüne sermek için ele alır. Bu problemlerin artmasında unutulmuş İslâm dini ve millî kimlik sebep olarak gösterilir. Bu yozlaşmanın ortadan kalkması ve ideal toplumun yeniden şekillenmesi için İslâmî yaşama geri dönmek gerektiği mesajı verilir. Yazar, *Öğretmen Bey*, *Kur'an'ın Gücü*, *Hasene Bacı*, *Diyalog*, *Zelzele*, *Gölgeler* gibi hikâyelerde ise ihtiyaç duyulan manevî değerleri ve ideal İslâm toplumunu örneklendirir. Necip Fazıl, bir dava ve aksiyon adamı olarak *İdeolocya Örgüsü*'nde dile getirdiği, Başyücelik adı altında, İslâm inkılabına dayanan yeni bir devlet ve toplum düzenini hikâyeler yoluyla da ifade eder.

Kaynakça

Aydın, Ahmet (2014), *Necip Fazıl Kısakürek'in Hikâye ve Romanları Üzerine Bir Araştırma*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa: Celal Bayar Üniv. SBE.

Kısakürek, Necip Fazıl. (2008)*Bâbîâli* (13. bs). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

-----, ----- . (2013). *Hikâyelerim* (22. bs). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

-----, ----- . (2013). *İdeolocya Örgüsü* (20.bs). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

-----, ----- . (2010). *Kafa Kâğıdı* (15.bs). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

-----, ----- . (2014). *Tanrıkulundan Dinlediklerim* (14.bs). İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Okay, Orhan. (2014). *Necip Fazıl/Sıcak Yarada Kezzap*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

-----, ----- . (2009). *Kendi Ağzından Necip Fazıl*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Taşgetiren, Ahmet. (1983). “Buz Dağını Eritmek”, İstanbul: *Türk Edebiyatı Dergisi*, Necip Fazıl'ın Aziz Hatırasına, Sayı: 117, s.34-36.

Tosun, Necip. (2016). *Öykümüzün Sınır Taşları*, İstanbul: Dedalus Kitap.

NECİP FAZIL ŞİİRİNDE HAYATINI ANLAMLI KILAN DÖRT DEĞER

Mustafa AYYILDIZ¹

Necip Fazıl Kısakürek, şiiri, denemesi, tiyatrosu, tefekkürü ve aksiyonuyla geçen yüzyılda on öncü isim arasında anılmayı hak etmiş, bu güne diri kalanlar arasında ise daha önde bir şahsiyet, öncü olmuş farklı bir simadır. Onun ve Mehmet Akif'in aksiyon mayasının bu gün siyasal, düşünsel ve ameli manada iş başında olduğunu rahatlıkla söylemek mümkün ve onların duruşlarındaki sağlamlığın meyvelerini yeni nesiller devşirmekte demek de gayet doğru olsa gerek. Necip Fazıl'ın bu çok yönlülüğüne rağmen şairliği hep bir adım önde, aksiyonuna da nefes aldırın bir soluk olmaktadır diye düşünüyorum. Bu sebepten bildirimde Necip Fazıl'ın şiirine eğilmeyi, birkaç tasnifle anlamayı, anlamlandırmayı, yorumlamayı ve bolca örnek sunmayı düşünüyorum.

Necip Fazıl'ın şiirinde dava kıvamı ve şevkinde işlenen önde dört değerın tespiti ve yorumu mümkündür. Ancak onun şiir iklimini derinleştiren, eserine adını veren çile olgusunun tuttuğu yeri, bohem bunalım buhran halet-i ruhiyesinin asıl şiirini beslediğini ıskalamadan, davasını güttüğü değerlere bakmak gerekir. Necip Fazıl'ın şiiri de düşüncesi de yerli, sınırlı yer yer Batı'lı izler taşımaya rağmen iman ışıltısını da her daim arar ve taşır. Ancak yerlilik sınırlılık anlamına da gelmekte, Necip Fazıl'ın şiirinde olduğu gibi düşüncesinde, tefekküründe, aksiyon alanında da sınırlı kalıp bütün İslam alemini kuşatmadığı aşikardır. Aynı duruş beslendiği kaynakları da bu daralmaya götürmüş, büyüklük yalnız “Büyük Doğu” sembol isimde kalmıştır demek haksızlık olmaz. Kendisi de bu durumu; örnek Anadolu oluşumu bütün İslam diyarına örnek olacaktır diyerek telafiye çalışmıştır.(1)

Necip Fazıl'ın şiirine dönersek sınırlar dahilinde dört başat değerın öne çıktığını görmek mümkündür. Bunlar “ALLAH, Peygamber, Mürşid ve İslam Nizamı Arayışı “ olarak sınıflandırılabilir.

Allah adı ve davası en önde en başta hayatı ve ölümü kuşatan varlığa anlam katandır. Marifetullah yani Rab olan ALLAH'ı bilmek davaların davasıdır. Ondandır ki N.Fazıl da bütün nebiler ve bütün yaratılmış şuurular gibi asıl davanın bu bilme ameliyesi olduğunu farketmiş şiiriyle de terennüm etmiştir.

Anladım işi, sanat ALLAH'ı aramakmış

Marifet bu gerisi yalnız çelik çomakmış.

Aslında varlık aleminin yaratılış gayesi Yaradanı bilmek ve ona itaat etmektir. Bu gayenin üstüne çıkarılan her ne olursa aşağılara sürüklenmekte, yanına neyi ekleseniz anlamsız olmaktadır. Bilmenin ve değer vermenin tek kaynağı ve amacı ALLAH. Bütün bilmeler, Allah'da son bulur. Bilmenin asıl kaynağı vahiy, diğer akla ve hisse tekabül tecrübi bilgi ve zor olanı sanattır. Necip Fazıl bilgi kaynaklarından vahye vakıf olma hususunda oldukça zayıf kalmış bu bilmenin yolunu tasavvuf öğretilerine dayandırmış hal ve hissiyat kanalını sanatın da örtüştüğü mahiyetle örgüleştirmiştir.

¹ Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Böylece gelenekle de örtüşen bir yol tutmuştur. Osmanlı Edebiyat ve düşüncesi de bu bileşkenin ürünüdür. Necip Fazıl'ın artısı Fransız edebiyatı tesiridir. Bu bilmenin vahyin net ve büyük penceresinden ayrı sanat ve sufi geleneğin kendilik bilgisi yoluyla ALLAHa yol bulmanın bir kanalıdır da. Bu vadiye emek veren, anlam kazanma aşamasında çilesini çeken Necip Fazıl nefes aldığı her lahza bu arayışın ardında olmuştur. Bu alemde ölümsüzlük sırrının Allah'ı bilmekte olduğunu şu mısralarda şiirselleştirmiştir.

Her şey, her şey şu tek müjdede
Yoktur ölüm Allah diyene
İnsan yaklaştığınca yaklaştığından ayrı
Belli ki yakınımız yoktur ALLAH dan gayrı
Tel tel ve iplik iplik dikseler de ağzımı
Tek ses duysalar : ALLAH yoklayanlar nabzımı
Tutuşturanlar, lügat kitabını elime
Bilsin ALLAH dan başka bilmiyorum kelime
Neye yaklaştım, sonu uzaklık ve kırgınlık
Anla ki yok, ALLAH tan başkasıyla yakınlık (2)

Ve elbette Necip Fazıl şiirini ve eserlerini teşkil eden ikinci değer Hz. Muhammed (sas) Hz. Resulullah için yazılmış binlerce eser, şiir inceleme var elbette. ALLAH nezdinde dünyamızda yaratılmış her kim ve her ne nesne varsa yaklaşıncı, büyütülünce az veya çok eksiği gediği belirir, bu durumun istisnası Hz. Peygamberdir. Necip Fazıl'ın da o kadar eseri arasında mübalağasız en içten ve en zarif nesir örneği Efendimiz için yazdığı "Çöle İnen Nur"dur. Peygamber Halkası, Nur Harmanı bu halkaya ilave olunmalıdır. Çile dışında müstakil şiir kitabı "Esselam" yine Efendimiz için kaleme alınmış zarif naat eseridir. Çileden örneklerle Peygamberimize atfen terennüm edilen mısralar ikinci değer olarak N. Fazıl şiirinde şöyle rengini bulur:

Sende insan ve toplum, sende temel ve bina
Ne getirdin, götürdün, bildirdinse amenna
O ALLAH ın emriyle kaainat efendisi;
Varlığın tacı, varlık nurunun ta kendisi
Müjdecim, kurtarıcım, Efendim Peygamberim
Sana uymayan ölçü hayat olsa teperim.

Necip Fazıl şiirinin üçüncü değeri mürşid ve bu yolun erleri ile önderleri ve bu yolun kendisidir. Bu olgunun ve isimlerin maalesef Peygamberden çok fazla yer tutmuş olduğunu söylemek lazım. Bu şiirlerin ve bir çok eserin yakın ismi Necip Fazıl'ın kurtarıcım dediği Şeyh Abdulhakim Arvasidir. O ve Ben, Tanrı Kulundan Dinlediklerim, I.II. münhasıran Şeyh Abdulhakim Arvasi ve onun sohbetlerini havi eserlerdir. Diğer yandan Tasavvuf müessesesi ve ulularını konu alan; Büyük Kapı, Tasavvuf Bahçeleri, Veliler Ordusundan (Halkadan Pırıldılar), Başbuğ Velilerinden, Altun Halka, Sonsuzluk Kervanı, İbrahim Ethem gibi eserler bu anlayış ve disipline verdiği değer göstergesi olsa gerek..

Çileye dönersek bu kulvarda değer olmak üzere oldukça yoğun mısra bent be beyit

buluruz.

Bu kapıdan kol ve kanat kırılmadan geçilmez

Eşten dosttan sevgiliden ayrılmadan geçilmez.

dediği tasavvufun meşakkatli, melamet, nefsi hor hakir kılma ve yücelme tarzına atıftır. Yine seyr u sülûk bu zorlu yolun en çetin aşamasıdır ki;

Eti zehir, yağı zehir, balı zehir dünyada

Bütün fani lezzetlere darılmadan geçilmez

Kayalıklı boğazlarda yön arayan bir gemi

Usta kaptan kılavuza varılmadan geçilmez

Geçitlerin , kilitlerin yalnız O'nda şifresi

İşte işte o eteğe sarılmadan geçilmez...

Bu yolun klavuzu ise mürşid, arif velidir ve o ereni şu mısralarla tebşir eder över:

Benim efendim

Bağlandım kalpten

Ben sana bendim

Ve mühürlendim

Benim efendim

Askerin oldum

Emri yüklendim

Elde kemendim

BENİM EFENDİM

Dördüncü büyük değeri için ben” İslami Sosyal Nizam Sevdası “ adlandırmasını uygun buldum. Onun şiirinde, nesrinde hayatında bitmeyen bir sevdadır bu. Kırklı yıllardan başlayarak, 40 yılını bu uğurda harcamış bir aksiyon adamıdır Necip Fazıl. 1983 yılı ölümüne kadar soluk soluğa, güttüğü bu dava uğrunda açlık, sefalet, hapis, takip, bunalım yer yer heyecan ve bunların şarkısı, şiiri “surda gedik açmaya muvaffak olmuştur. İslam nizamını Anadolu topraklarına, milletin kalbine nakş etme ülküsünün remzi “Büyük Doğu'dur.” Uzun yıllar çıkardığı mecmuaya ad olmuş, sonra yayınevini de adı olmuş bu terkinin manifestosu, Kılavuzu, anayasası “İdeologya Örgüsüdür”. Şiirinde ise bu aşama Kaldırımlar, Çile devrelerinden sonra 3. Devreye tekabül eder. Bu değer içinde hukuk, ahlak, maarif, sanayi, zanaat, hesaplaşma, iman, ikbal istikbal mündemiçtir. En çok okunup ezberlenen, birkaç neslin şarkısı, ağıtı olan, zafer coşkusu olan şiirleri yanında çok sayıda eser bu değer çerçevesindedir. Bu eserlerin isimleri dahi nasıl zor mücadeleden geçildiğine işaret edeceğinden burada anmak istiyorum. Başta önce de söylediğim İdeologya Örgüsü olmak üzere: Çerçeveler (6 keser) Raporlar (13 eser), Müdafalarım, Ahşap Konak, İman ve Aksiyon, Ulu Hakan II. Abdulhamid Han, Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar, Vahidüddin, Son Devrin Din Mazlumları, Sosyalizm, Komünizm ve İnsanlık, Hitabeler, Sahte Kahramanlar, Baş Makalelerim, Konuşmalar, Öfke ve Hiciv, Dünya Bir İnkılap Bekliyor, Hesaplaşma, İman ve İslam Atlası, Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu, Yolumuz Halimiz Çaremiz.

Şiire dönersek En önde gelen en çok bilinen ezberlenen toplantıların, mitinglerin vazgeçilmez şarkısı Sakarya Türküsü'dür. Büyük mücadelenin bütün bir safahatını hülasa eden bu şiirden birkaç bend:

Sakarya saf çocuğu masum Anadolu'nun

Divanesi ikimiz kaldık ALLAH yolunun
Sen ve ben gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız
Rengimize baksınlar kandan ve çamurdanız
Akrebin kiskacında yoğurmuş bizi kader
Aldırma böyle gelmiş bu dünya böyle gider
Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz
Sen kıvrıl ben gideyim son Peygamber kılavuz

Yol onun varlık onun gerisi hep angarya
Yüz üstü çok süründün ayağa kalk Sakarya

Sakarya'nın kutsi gençliği temsil ettiğini hatırlatmak lazım. Bu neslin mücadele ettiği kudrete! Muhasebe adlı şiirde bu zümreye ağır hiciv vardır. Necip Fazıl'ın en karakteristik vasıflarından biri bu hiddetli söz ustalığıdır.

Rahminde cemiyetin ben doğum sancısıyım
Mukaddes emanetin dönmez davacıyım
Zamanı kokutanlar mürteci diyor bana
Yükseldik sanıyorlar alçaldıkça tabana

Öte yandan uyandırmak, uyarmak, diriltmek için kalabalıkları sarsmayı amaçlayan şair Destan şiirinde :

Durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak
Haykırsam kollarımı makas gibi açarak
diye feryat eder... Bu feryad Yunus'un Nagehan bir şehre varsam feryad-ı figan koparsam mısraına nazire gibidir.

Şarkımız şiiri ise muzaffer orduların gürelemesi, meydan okuması gibidir:

Kırılır da bir gün bütün dişliler
Döner şanlı şanlı çarkımız bizim
Gökten bir el yaşlı gözleri siler
Şenlenir evimiz barkımız bizim
Gideriz nur yolu izde gideriz
Taş bağırdı sular dizde gideriz
Bir gün akşam olur, biz de gideriz
Kalır dudaklarda şarkımız bizim....

Bu kutsi erlerin gidişidir. Kalıcı olan Hak davadır ve asla ümitsizlik yoktur.

.....

Tohum saç, bitmezse toprak utansın
Hedefe varmayan mızrak utansın...

En umutsuz an olması gereken zamanda Üstad mahpustan da şahlanan mısralar yükseltir. Onun için Fransız ansiklopedisi hapis hayatı tahsil hayatından çok şair diye yazar. Ama bilmezler mahpusun medrese-i Yusufiye olduğunu. Ordan sembol seçtiği oğlu Mehmed'e, aşısını kanıyla, zonklayan beyniyle yoğurduğu gençliğe seslenir: Bu gençlik Fikret'in Haluk'undan, Nazım'ın Memed'inden çok farklı, biyolojik oğullarda değil, manevi oğullarda şekillenmiş Akif'in Asım'ının farklı bir şeklidir.

Mehmed'im sevinin başlar yüksekte
Ölsek de sevinin eve dönsek de
Sanma bu tekerlek kalır tümsekte
Yarın, elbet bizim, elbet bizimdir
Gün doğmuş gün batmış ebed bizimdir.
Ve artık ufuk aydınlığa çalmaktadır, fecr-i kazip yerini hakiki fecre bırakmıştır:
Surda bir gedik açtık; mukaddes mi mukaddes
Ey kahbe rüzgar, artık ne yandan esersen es.

NECİP FAZIL'DA BEN'DEN BİZ'E FİLDİŞİ KULEDEN BÜYÜK DOĞU'YA

Dr. Necmettin TÜRİNAY

Toplum ve düşünce hayatımız üzerinde tesir meydana getiren öncü sınıfların geçirdiği tekâmülü önemsemek ve tanımak gerekiyor. Bu, hem ilgili sanatkârı veya düşünürü sağlıklı olarak algılamak, hem de düşünce ve sanat hayatımızın dönemleştirilmesi bakımından faydalı bir çalışma olur. Bu yapılmadığı takdirde de kendi gerçekliğinden kopuk, sonu hayranlığa veya inkârlara uzanan algılamalara varıp dayanılır. Onun için sevdiğimiz veya itiraz ettiğimiz, fakat toplum ve düşünce hayatımız üzerinde şöyle veya böyle etkili olmuş kişiliklerin fikrî tekâmüllerinin tespiti ve bunların dönemleştirilmesi gerekmektedir. Yani bir sanatkârı veya düşünce adamını ulaştığı son bir merhale ile sınırlamamak, onu son hali ile dondurup kalıplaştırmamak, dahası evreler halinde kavranabilir bir gerçekliğe dönüştürmek lüzumu hasıl olmaktadır. İşaret ettiğimiz dönemler, ilgili kişinin daha sağlıklı kavranmasını temin edeceği gibi, sanatçı veya düşünürün hayatına paralel bir seyir takip eden o günkü toplumsal hayatın, sanat veya düşünce dünyasının içinin doldurulması için de faydalı sonuçlar doğurabilecektir. Ne var ki bu tarz çalışmaların yeteri derecede yapılmamış olması dolayısıyla, özellikle Cumhuriyet dönemini biz sırf siyasî vukuatlarıyla, inip çıkan iktidarlarla, dış müdahale ve darbelerle okumak mecburiyetinde kalıyoruz.

Bu açıdan düşünülünce, Necip Fazıl için 1934 yılının nasıl bir önem arzettiği kolayca anlaşılabilir. Zira 1934 yılında onun Abdülhakim Arvasi ile karşılaşması gerçekleşmiş, bu yoldan da, otuz yaşına kadar içinde yüzdüğü bohem yaşamaların irdelenmesi için yeni bir kapı aralanmıştır. Nitekim bu hadise Necip Fazıl üzerinde o derecede etkili olmuştur ki, sonradan kaleme aldığı *O ve Ben* adlı eserinde kendi hayatını ikiye bölmekte, onu “*Tanıyuncaya Kadar*” ve onu “*Tanıdıktan Sonra*” biçiminde bölümlemelere başvurmuştur. Kaldı ki Necip Fazıl’ın biyografisine yakından vâkıf olanlar, ya da üstadın şiiirleri dışında en önemli eseri addedilebilecek *O ve Ben*’i okuyanlar, onun sanatı ve düşünce hayatı üzerinde ilgili karşılaşmanın doğurduğu tesire yakından şahit olurlar. Bu arada sanatkârın kendi içinde geçirdiği bu büyük dönüşüme, şiiirlerinin kronolojik okuması ile de ulaşılabilmektedir. Nitekim aynı yıl kaleme aldığı bir beyitinde Necip Fazıl, ilgili karşılaşmanın kendi üzerinde meydana getirdiği tesiri şu şekilde ifade etmektedir.

Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz uçurtma uçurmuşum (1934)

1. Necip Fazıl İçin Yeni Bir Dönem

Necip Fazıl’ın geçirdiği ruhî veya fikrî değişme bundan mı ibarettir? Necip Fazıl’ı, *O ve Ben*’de yaptığı gibi, sırf 1934 öncesi ve sonrası biçiminde bir izahla yetinmeli miyiz? Nitekim Necip Fazıl üzerine yoğunlaşmış bir okuma ile, bu büyük zekânın zaman içinde daha farklı bazı ruhsal açılımları, kendi kendini tekzibe kadar varmasa bile, bayağı önem arzeden fikrî sıçramaları ile karşılaşabilmekteyiz. Buradaki amacımız, Necip Fazıl’ın ömrü boyunca katettiği evreleri bir bir tespit değil kuşkusuz. Fakat Necip Fazıl’ın 1941 yılında, bizzat kendi ağzından yaptığı bazı itirafları var ki, bunları da ister istemez önemsemek durumundayız. Çünkü kendisi ile yapılan bir

mülâkat sırasında yaptığı bu açıklamaları, neresinden bakarsanız bakın önem arz ediyor. Ayrıca üstadın hayatına ve düşüncesine, şiir sanatında kat ettiği mesafelere vakıf olanların yakından şahit olduğu bir durumdur bu. 1941 yılında verdiği bu mülâkattan Necip Fazıl'ın, 1934'te geçirdiği değişimin bir benzerine daha maruz kaldığı kolaylıkla anlaşılabilir. Necip Fazıl'da karşılaştığımız bu yeni istihaleyi, onun kendi ifadeleri ile buraya aktaralım:

“Hayatımda büyük bir dönüm noktası var: 36 yaşındayım. Kendimi güç bulduğumu sanıyorum. Yirmi ikisinden otuzuna kadar başıboş, durulmak istidadından uzak bir heyecan adamı idim. Fakat git gide zaman kendini gösteriyor. Nefsime mühlet vermek istemiyorum. En büyük değişiklik şurada olmuştur: Daha evvel cemiyetçi değildim. Şiiri en büyük zekâ, akıl ve irade problemi olarak kabul etsem de, sanatkârın doğrudan doğruya cemiyete müdahalesini, cemiyet şekilleri üzerinde, ideal dünya cenneti üzerinde rey sahibi olarak kabul etmiyordum.

“Bu tamamen bende değişti. Bilhassa saf fikir ve ideolocya cephesiyle zayıf olan memleketimde beklenen büyük sanatkârın, bütün bu şubeleri dolduracak mikyasta, heyûlâ gibi bir insan olması lâzım geldiğini anladım. Bu iktidarı asla kendimde görmemekle beraber, memlekette büyük sanatkârın misyonunun bu olduğuna inandım. Ben de muhteris bir sanatkâr olmak itibarıyla, bu misyonu kahramanca kabul etmeye ve bu uğurda savaşmaya karar verdim. Bunun için her şeyden evvel, yepyeni bir dünya görüşü ve cemiyet sistemi telâkkisi lâzımdı. Günü geldiğinde bu mücadelem görülecektir.”¹

Bu açıklamalardan çıkan sonuç şudur: Daha önceleri düşünceyi metafizikle sınırlayan, kendi içindeki ürpertili iniş çıkışların şiirini söylemeye çalışan ve bununla da iktifa eden sanatçının kendi içinde yeni bazı sarsıntılar geçirdiği anlaşılmaktadır. Burada ayrıca, Necip Fazıl'da daha önce karşılaşmadığımız yeni bazı kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Bunlar sırasıyla *cemiyetçilik*, *cemiyete müdahale*, *cemiyet şekilleri*, *ideolocya*, *dünya görüşü* ve *ideal dünya cenneti* gibi kavramlardır. Ayrıca bunların daha önceki döneme ait Necip Fazıl algılaması ile nasıl bir farklılık arzettiği de ortadadır. Çünkü Necip Fazıl'ın bundan önceki şiiri, “ötelere yoklamak isteyen metafizik ürpertiler” merkezinde gelişse bile, onun cemiyete uzanmak gibi bir amacının bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir. Dahası onun bu tavrı, Abdülhakim Arvasi ile temasından sonra değişmiş de değildir. Ayrıca bu şiir daha da içlere doğru çekilmiştir bile denilebilir. Çünkü onda şahidi olduğumuz dindarlaşma eğilimi şairi daha felsefî, daha tasavvufî bir dile sevk etmiş, hiçbir zaman dışarıya veya topluma yönelik dinî söylem arayışlarına götürmemiştir. Hatta bunu, *Ağaç* dergisini çıkardığı 1936 dönemi için de geçerli kabul edebiliriz.

Gerçi Necip Fazıl'ı *Ağaç*'ta kaleme aldığı bazı nesirleri ile, yeni birtakım arayışlara girmiş görüyoruz. Meselâ *“Fildişi Kule”* başlıklı metninde², şimdiye kadar savunduğu görüşlerin dışına taşıma arayışı sezilmiyor değil. *“Fildişi Kule”*yi “sanatkârın kendi kendine ördüğü koza” olarak tarif eden Necip Fazıl, artık bu yaşamasından pek de memnun gözükmemektedir. Kaldı ki onun şu tespiti bilhassa dikkat çekicidir: “İç âleminin zindanına kapanmış” sanatkârın “anlaşılamamak” kaygısı!.. Dolayısıyla sanatçının kendi kendine ördüğü *“Fildişi Kule”*nin dışına çıkmasının bir yolu behemehal bulunacak demektir. *“Fildişi Kule”*yi yıkmak ve içimizin ışıklarını sokağa ve piyasaya taşımak gibi bir arzudur bu. Fakat Necip Fazıl *Ağaç* döneminde bu sancıyı derinden duymakla beraber, bunun bir yolunu ve üslubunu bulabilmiş de değildir. Bu tespitimiz, bilhassa da onun şiiri için geçerlidir. Çünkü *Ağaç*'ta yayımladığı şiirlerinde bu yönde bir yenilenmeye,

¹“Necip Fazıl Kısakürek: İddialı Sanaatkâr” (Konuşan: Hikmet Münir Ebcioğlu), *Yedigün*, 21 temmuz 1941, nr. 434.

²Necip Fazıl Kısakürek: *Fildişi Kule*, *Ağaç* dergisi, 28 mart 1936, nr. 3, s. 1-2.

değişikliğe başvurduğuna şahit olamıyoruz. Dahası 1939'da parça parça yayımladığı, fakat hazırlıklarının daha önceden yapılmış olduğunu düşündüğümüz *Senfoni/ Çile* şiirindeki hava da, bu husustaki kanaatimizi doğrular bir mahiyet arz etmektedir.

Aynı hususla ilgili diğer bir mesele de şudur:

Peyami Safa'nın *Kültür Haftası* ile (15 ikincikanun 1936-3 haziran 1936, 21. sayı), Necip Fazıl'ın *Ağaç* dergisi (14 mart 1936-29 ağustos 1936, 17 sayı) hemen hemen aynı dönemde çıkarlar. Peyami Safa'nın dergisinde, o sırada yurt dışında bulunan Mehmet Akif'ten, satır aralarında bile olsa takdirle söz edilirken³, Necip Fazıl'ın *Ağaç*'ında Mehmet Akif adına hiç mi hiç tesadüf edilmez. *Kültür Haftası* Akif'in yurda dönüşünden on beş gün önce kapanmış olsa bile, Necip Fazıl'ın *Ağaç*'ı bu dönüşten sonra da yayını sürdürmüş, bu yayın 29 Ağustos 1936'ya kadar da devam etmiştir. Burada işaret etmek istediğimiz husus Mehmet Akif gibi gadre uğramış, dinî şiirin mümtaz bir şahsiyeti olarak sanatını topluma, milletine adanmış bir şairin yurda dönüşüne *Ağaç*'ta hiç yer verilmemiş olması manidar değil midir? Bu hususa biz kendine yeni bir dünya görüşü edinmiş, cemiyete yönelik olarak sanatını da yenileme arayışına girişmiş Necip Fazıl'ın, Akif'e olan mesafeli tutumunu vurgulamak amacıyla değil, tam tersine ileride gireceği yeni yolun şuurunu henüz daha edinmemiş bulunduğunun bir işareti olarak anlam veriyoruz.

Öyleyse Necip Fazıl şiirinin lâzım gelen bir yenilenmeye doğru hamle yapabilmesi için, biraz daha zamanın geçmesi gerekecektir. Diğer bir husus da, Necip Fazıl'ın kendisi ile yapılan mülâkatta kullandığı bir ifadesidir. Orada sanatçı şöyle demiyor muydu? “Hayatımda büyük bir dönüm noktası var: 36 yaşındayım. Kendimi güç bulduğumu sanıyorum.” Bu ifadeden çıkarılması gereken, Necip Fazıl'ın kendi şahsında ve bu yaşta önemli bazı kararlara ulaştığı gerçeğidir. Ancak bunda da acele etmemek gerekir. Çünkü yukarıdaki tespit 1941 yılında, şair 36 yaşında iken açıklamaya dönüşüyor. Dolayısıyla bu açıklama, bir-iki yıl önce veya bir yıl sonra yapılmış olsa da aynı şeyler söylenebilirdi demektir. Kaldı ki Necip Fazıl için 1941 yılının herhangi sarsıcı, uyarıcı bir yanı biliniyor da değil. Onun için ilgili tarihi, bize göre birkaç yıl daha geriye doğru çekmek mümkün ve belki daha mantıklı da olabilir.

2. Yahya Kemal ve Mehmet Akif'in Geçirdiği Tecrübe

Buradaki mesele, bir şair için hayatının yegâne anlamı haline gelmiş şiirin değişmesindeki güçlüktür. Hemen bir fikir değişikliği ve arkasından da hemen yepyeni bir şiir!.. Kendini bilen büyük şairlerin hiç birinde böyle bir duruma şahit olmuyoruz. Meselâ Yahya Kemal'i hatırlayalım. Onun *Osmanlılık* düşüncesinden yeni bir milliyet ve vatan şuuruna ermesi için, Cihan savaşının olumsuz sonuçlanması, Mütareke dönemi acılarını derinden yaşamaması gerekmemiş midir? Yani bir yandan düşüncenin öbür yandan şiirin yenilenebilmesi için, bazan böyle tarihî krizler gerekebilir. Nitekim böylesi büyük bâdirelerin ardından Yahya Kemal “*Nev-Yunanîlik*” görüşünden sarfı nazar edebilmiş, ondan sonra da bildiğimiz asıl Yahya Kemal şiiri ve tefekkürü kademe kademe teşekkül etmeye başlamıştır.

³ Peyami Safa, “Edebiyat Tarihi Değil Edebiyat Karnavalı” başlığıyla kendi dergisi *Kültür Haftası*'nda çıkan bir yazısında, edebiyat tarihlerinin şair ve yazarları kategorilere tabi tutarak anlamlandırmaya çalışmalarını eleştirirken, bir yandan Süleyman Nazif'in Mehmet Akif'e dair yazdığı eserden alıntılar kullanıyor, öbür yandan da “geçenlerde Safahat'ın yedi cildi içinde yaptığım bir devr-i alem”den söz ediyor. Buna göre Peyami Safa, Safahat'ın yedinci cildi *Gölgeler*'i de okumuş, incelemiş demektir. Mısır'da basılan *Gölgeler*'i Peyami Safa'nın nasıl temin edip okuduğu ayrı bir meseledir. Bu sıralarda sırf Peyami Safa'da değil, diğer bazı şair ve yazarlar arasında da *Gölgeler*'e yönelik bir ilgi geliştiğini değişik kaynaklardan tesbit edebiliyoruz. Bkn. “Edebiyat Tarihi Değil Edebiyat Karnavalı”, *Kültür Haftası*, 19 şubat 1936, nr. 6, s. 109-111.

Nitekim benzeri bir duruma Mehmet Akif'te de şahit olmaktayız. Onun şiiri Yahya Kemal'den ve ileride şahit olacağımız Necip Fazıl şiirinden farklı olarak iki defa kırılmaya, yenilenmeye maruz kalmıştı. İlki, 1901 ile 1905 arasında, İslâmî/ toplumsal bir şiire evrilmesi biçiminde. Çünkü Akif'in bu tarihlerden önce gene İslâmî, fakat daha ziyade de lirik planda seyreden bir şiiri mevcuttu. Akif'in İslâmî/ toplumsal nitelikli şiiri, 1922'de yazdığı *Leylâ* ile, bilhassa da *Gece*, *Vahdet* ve *Secde* gibi parçaları ile tekrar bir değişime uğramamış mıdır? Burda şahidi olduğumuz değişimin ardında yatan husus ise daha farklıdır. Milli Mücadele sonrasında, ümit ettiği büyük tasavvurun gerçekleşme şansının kalmadığını idrak eden Akif, bir nevi içinden yıkılıyor. Neticede de büyük bir şok geçiriyor ve büsbütün içine çekiliyor. Bazı büyük mutasavvıflarda şahidi olduğumuz şekilde, siyasi ve dünyevi olan hemen her şeyden tecerrüt ederek, adeta büyük Allah'ına iltica ediyor. İçte, ruhta cereyan eden bu büyük deprem, ister istemez Akif şiirinin muhtevâsını da, istikametlerini de alt üst ediyor. Dolayısıyla bu döneminden itibaren biz de, daha farklı bir Akif şiiri ile karşılaşma imkânı buluyoruz.

Bu yüzdendir ki Necip Fazıl'ın kendi hayatı için geçerli, böyle bir “dönüm noktası”na nasıl geldiğinin, buradan hareketle de sanatına ve şiirine yönelik yeni istikametler tayini fikrine nasıl ulaştığının belirginleştirilmesi bayağı bir önem arz etmektedir.

Burada ilk elde söylenebilecek olan, bazı sanatkârlarda şahidi olduğumuz bu tür değişimler için ortak bir nokta bulmanın güçlüğüdür. Meselâ Orhan Veli şiirinde ve İkinci yenici şairlerde gördüğümüz yenilenme, Yahya Kemal ve Akif'te vuku bulanı hatırlatmamaktadır. Onların yaptığı, Avrupa'da ortaya çıkan yeni bir şiiri edinme çabasının ötesine de geçmemektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan yeni denemeler revaçta olanı iktibas, türkçeye dönüştürme gayreti olarak tanımlanabilir. Kuşkusuz İkinci yenicilerin yaslandığı şiirin ardında *eksistansiyalist* felsefeden izler bulunsa bile, dönem şairlerinin çoğu düşünceden uzak, yaptığı işin tefekkürünü kendi kişiliklerinde kaygı derecesine vardırılmamış sanatçılar olarak temayüz etmektedirler.

3. Necip Fazıl'ın Yeni Okuma Süreci

Haliyle Necip Fazıl'da gördüğümüz, içine girdiği yeni süreci yüksek bir krize dönüştürmesinde toplanmaktadır. Kendi tabiri ile o, bu durumu yüksek bir “entelektüel kriz” seviyesine çıkarmakta, onunla birlikte de sanat anlayışı bundan ziyadesiyle etkilenmekte, fakat kolay kolay da bir çıkış yolu bulamamaktadır. Bize göre bunun altında yatan, duyduğu ihtiyaca tekabül edecek cinsten yeni örnekler yokluğudur. Kaldı ki burada örnek yokluğu ifadesine başvurmamız tesadüfi değildir. Çünkü bu dönemde Necip Fazıl, aradığı şiiri bulmak için yeni yeni okumalara girişmiş, her seferinde de eli boş dönmüş gibi bir intiba uyandırmaktadır:

“Bizde politikacı edebiyat adamı olarak tanınan Ziya Paşa, Namık Kemal, Rıza Tevfik, Tevfik Fikret gibi şahısların ulaştığı politika, cücelerin politikasıdır. Sanatta üstün politikacıya örnek gösterebileceklerim, birbirine tamamen zıt olmalarına ve hassaten birinin bana yüzde yüz zıt olmasına rağmen, Mehmet Akif'le Nazım Hikmet'tir.”⁴

Necip Fazıl'ın, 1939 yılında *Ses* dergisi adına Yusuf Ahıskalı'ya yaptığı, “Şiire ve Şaire Dair Bir Konuşma” başlığıyla yayınlanan bu metni, şairin geçirdiği süreci anlamamız bakımından ayrı bir önemi hâizdir. Buna göre Necip Fazıl, Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın ortaya koyduğu şiirle muhalefet tarzını incelemiş ve bunun kendisi tarafından örnek alınamayacağı sonucuna varmıştır. Siyasi tavırları ve düşüncesi itibarıyla tam bir istikrarsızlık nümunesi teşkil eden Rıza

⁴“Necip Fazıl'la Şiire ve Şaire Dair Bir Konuşma” (Konuşmayı yapan: Yusuf Ahıskalı), *Ses* dergisi, 1939, nr. 4, s. 8.

Tevfik ise, Necip Fazıl için zaten örnek olarak düşünölemeyecek birisidir. Buna karşılık önyargılı Abdülhamid aleyhtarlığı ve gel-gitler halinde seyreden İttihat ve Terakki algılaması ile Tevfik Fikret'e de bel bağlanamayacağı kanaatinde olan Necip Fazıl, yukarıdaki şairlerin tutumunu “*cücelerin politikası*” olarak nitelendirmek durumunda kalıyor. Hemen ifade edelim ki Necip Fazıl, adını zikrettiği şairlerin ortaya koyduğu muhalefet biçimini eleştirmiyor o açıklamasında. Onun üzerinde durduğu husus, ortaya konan muhalefetin nasıl şiire bir vücut verdiği ile ilgilidir. İşte Necip Fazıl'ı asıl tatmin etmeyen, onların muhalefetinden ziyade ortaya koydukları şiir olmaktadır. Bu yüzden de o tarz şairleri ve şiirleri beğenmiyor Necip Fazıl ve bu tür örnekleri adeta “*cücelerin politikası*” olarak vasıflandırmaktan geri durmuyor.

Fakat bu noktada şairin aradığı şiir açısından, Mehmet Akif ile Nazım Hikmet'e daha farklı bir değer biçtiği de gözden kaçmıyor. Nitekim bu iki şairi Necip Fazıl, “*sanatta üstün politika*”ya örnek olarak gösteriyor. Ne var ki onlar birbirine zıt oldukları gibi, onlardan biri de düşüncesi itibarıyla Necip Fazıl'a aykırı düşmektedir. Kısakürek'e tezat teşkil eden o kişinin, Nazım Hikmet olduğu sonucuna ulaşmak hiç de zor değildir.

Netice olarak Necip Fazıl'ın yukarıda saydığı, sosyal-siyasi tavır sergileyen Ziya Paşa, Namık Kemal, Tevfik Fikret ve Rıza Tevfik'i ortaya koydukları şiir açısından yeterli bulmadığı, buna karşılık Nazım Hikmet'in tavır ve şiiri ile de aralarında büyük bir zıtlık bulunduğu tespitinden hareketle, İstiklâl Marşı şairi Mehmet Akif'i adeta tekleştirdiği gibi bir sonuç kendiliğinden hasıl olmaktadır.

Dolayısıyla Necip Fazıl, yeni şiir arayışına kalkıştığı sıralarda, Türk şiirinde kendinden önce tecrübe edilmiş, denenmiş sosyal-politik sanatçı tutumlarını bir bir irdelemiş, onların şiirini ayrı ayrı tetkik etmiş demektir.

4. 1936'da Akif Yok Gibi, Fakat Şimdi Var

Bu arada metnimizin önceki bölümlerinde de işaret ettiğimiz gibi, Necip Fazıl'ın *Ağaç*'ı yayınladığı sıralardaki hiçbir yazı veya konuşmasında, Mehmet Akif'e atıfta bulunmadığı bilinen bir husustur. Nitekim Peyami Safa'nın *Kültür Haftası*'nda yer yer Akif'e dair atıflarda bulunulur, *Safahat* şairi takdir edilmeye çalışılırken, benzeri bir tavırla *Ağaç*'ta hiç mi hiç karşılaşamıyorduk. Daha önemlisi de, 15 Temmuz 1936'da yurda dönen mağdur şaire hemen her dergi ve gazete ilgi gösterir, sayfalar ayırırken, *Ağaç*'ın bu hususta sergilediği lâkaydi gözden kaçmamakta idi.

Dolayısıyla Necip Fazıl'ın *Ağaç* dönemindeki lakaydisinin ardından, İstiklâl Marşı şairine yeni bir dönüşü söz konusudur. Ve bunun özellikle de Necip Fazıl'ın arayış sürecine denk düşmesi manidardır. Demek ki Necip Fazıl, eski nesil şairler bir yana, henüz hayatta bulunan Nazım Hikmet ile Mehmet Akif'e de yeniden baş vurmak, onların gerek muhalefet dilini gerekse siyasal-toplumsal muhteva ile yüklü şiirlerini gözden geçirmek ihtiyacını duymuştur.

Ancak yaptığımız bu tür tespit ve yorumlar, Necip Fazıl'ın Akif okumalarını gene de bir tarihe bağlamaktan uzaktır. Onun için Çile şairinin N. Kemal ve T. Fikret gibi eski nesil şairlere, bu arada bilhassa Mehmet Akif'e ne tür bir ihtiyaç ile ve hangi tarihten itibaren baş vurduğunun bilinmesi gerekmektedir. Demek istiyoruz ki bu aşamada Necip Fazıl için, şiirini yenilemek lüzumunu duyuracak önemli bir zaruret, bir iç tazyik söz konusu olmalıdır. İşte bu iç tazyik meselesine *Ağaç* döneminde hiç mi hiç şahit olmadığımızı, bu tazyikin *Ağaç* sonrası bir dönem için geçerli olabileceğini vurgulamak istiyoruz.

Evet, *Ağaç* sonrası bir dönem ve tarih!.. Fakat bu tarih *Ağaç*'a göre ne kadar daha ileriye

taşınabilir ki? Dolayısıyla Necip Fazıl şiirinin tarihi bakımından, bu müphemiyetin ortadan kaldırılması lâzım geldiği gibi, onu bu tür bir okumaya sevkeden hususun da mümkün merteye netleştirilmesi icap etmektedir. Bilindiği gibi şair bize, bu hususla ilgili küçük bazı ip uçları da vermiyor değildi. Bunlardan biri 1941'de yaptığı, “Kendimi güç bulduğumu sanıyorum” cümlesi ile başlayan açıklamasıdır ki, orada şunu bilhassa vurguluyordu: “Bendeki en büyük değişiklik şurda olmuştur: Daha evvel cemiyetçi değildim (...) sanatkârın, doğrudan doğruya cemiyete müdahalesini, cemiyet şekilleri üzerinde, ideal dünya cenneti üzerinde rey sahibi olarak kabul etmiyordum”. 1941'den biraz daha gerilere doğru gittiğimizde de, şairi bu tür bir kararlılığa sevkeden okuma sürecine ulaşıyorduk. Onun, okuma sürecine işaret ettiği tarih ise bizi, 1939 yılına doğru çekiyor. Dolayısıyla okuma bir ihtiyacın, arayışın göstergesi olacağına göre, bu tarihin biraz daha geriye doğru çekilmesi lüzumu kendiliğinden hasıl olacaktır.

5. Necip Fazıl İçin Nirengi Tarih: 1938

Haliyle bu tür bir geriye çekilme bizi 1938 yılına ulaştırıyor ki, o yılın Necip Fazıl ile ilgisi ancak şöyle kurulabilir:

O yıl, dönem iktidarının duyduğu bir ihtiyaç ile, Mehmet Akif tarafından yazılmış ve bir yarışma sonucu TBMM tarafından da kabul edilmiş bulunan İstiklal Marşı'nın değiştirilmesine karar verildi. Necip Fazıl'ın çeşitli eserlerinde de işaret ettiği gibi, dönem hükümeti Akif'in kaleme aldığı milli marş güftesinden rahatsızdı. Onun yerine daha yeni bir “*milli marş*” güftesi yazdırılmasına ihtiyaç duymakta idi.

Kaldı ki ilgili yılların Türkiye'sinde, nesirde ve düşüncede Peyami Safa, şiirde ve tiyatrodan da Necip Fazıl gibi iki parıltılı isim ön plânda idi. Bu iki parıltılı ismi o günkü iktidar hem yanına almak, hem de onların güçlü kalemleri ile kendini ve iktidarını takviyeye ihtiyaç duymakta idi. Bu ihtiyaç iledir ki, aynı sıralarda Peyami Safa'ya inkılâbın “*laik-demokratik*”(!) bir yorumunu gerçekleştirmek üzere *Türk İnkılâbına Bakışlar* sipariş edilmiş⁵; öbür yandan da Cumhuriyet'in on beşinci yıl dönümüne (29 ekim 1938) yetiştirilmek üzere, Necip Fazıl'a “millî marş” yazımı görevi verilmişti⁶. Her iki sipariş için de, o günün parası ile, on'ar bin lira üzerinden taahhütte bulunulmuştu.

6. Necip Fazıl Şiiri ve Bu Şiirin Yeni Sınarı

Bizi hadisenin bu yanı ilgilendirmiyor kuşkusuz. Fakat Necip Fazıl gibi kendinden emin, sanatından kuşku duymayan bir düşünür-şairin üzerine aldığı sorumluluk, neresinden bakarsanız bakın büyük bir önem arz etmektedir. Düşünebiliyor musunuz? Karşısında Akif gibi kabul görmüş bir sanatkâr ve onun kaleminden çıkmış İstiklâl Marşı gibi bir şaheser bulunmaktadır. Dolayısıyla Necip Fazıl gibi bir sanatkârın hem Akif'i aşması, hem de beklentilere cevap verecek derecede yeni bir şaheser ortaya çıkarması gerekecekti. Ayrıca da bütün Türkiye'nin gözü önünde yapılacaktı bu iş. Çünkü yazılacak marş kanunla kabul edilecekti vs.

Fakat nasıl olacaktı bu? Çünkü Necip Fazıl şiirinin bu tür ihtiyaçlara tekabül edecek bir

⁵ Bkn. Necmettin Turinay, “İnkılâbın Kemalist Yorumu: Türk İnkılâbına Bakışlar”, *Peyami Safa Kitabı* (Hazırlayanlar: Beşir Ayvazoğlu-Selçuk Karakılıç), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 415-457.

⁶ Necip Fazıl Babiali adıyla yayımlanan (Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1976, s. 256) hatıralarının bir yerinde, bu hususla ilgili şöyle bir açıklama yapıyor: O senenin başlarında (1938 yılı kasediliyor) bir hadise olmuştu. Mehmet Akif'in İstiklâl Marşı beğenilmiyor ve yerine yeni bir “millî marş” yazdırılmak isteniliyordu. Gaye açıktı: İslâmî hava sonu laisizmde karar kılan bir rejimin kaynağındaki heyecana, daha doğrusu maksada uygun sayılmıyordu. Yazanına o zamanın parasıyla on bin lira mükâfat verilecek ve şiir TBMM'ce kanunla kabul edilecekti. Teklifi mistik şaire ettiler.

yanı yoktu. Ayrıca onun sanatı, özellikle de 1930'lar dönemi şiiri tamamen kendi benine dönük; kendisiyle hesaplaşmaya dayalı idi. Hemen her şey: Hafakanları, korkuları, iç ürpertileri, fizik âlemlerle yetinmeyip ötelere ötesine geçme çabaları ile!.. Biraz batılı sembolistlerden, biraz da Bergson'un zaman felsefesinden istifade eden bu şiirin, hiç kuşku yok ki asıl menbâi şairin bizzat kendi "zâde-i tabî" idi. Neye baksa, neye dokunsa ve neyi işitse, onu anında kendi ben'inin akislerine dönüştürmekte güçlük çekmeyen Necip Fazıl şiiri, bırakın topluma seslenmeyi ve harekete geçirmeyi; vuzuhtan, aydınlıktan, sarahatten hoşlanmaz, bunları asılmış, modası geçmiş şiir dönemlerine ait arkaik denemeler sayar ve bir manada da didaktizme kaçmak biçiminde telakki ederdi.

Sosyal ve siyasi meselelere gelince, yani topluma yönelik bir şeyler söylemeye lüzum duyulduğu anda da, onun yeri ve yolu şiir değil, doğrudan nesir olabilirdi. Nitekim gerek *Ağaç*'ta gerekse Hakkı Tarık'ların gazetesi *Haber* (25 Ocak 1939-22 Ağustos 1939) ve Selâmi İzzet'in *Son Telgraf*'ında (28 Ağustos 1939-24 Kasım 1943) bu tür denemeler gerçekleştirmiş, fakat nesrin konusunu teşkil edecek mevzuları o güne kadar şiirine asla dahil etmemeye çalışmıştı. Dolayısıyla Ahmet Haşim'in şiir ile nesir arasına ördüğü kalın duvara, o güne kadar sadık kaldığı anlaşılan Necip Fazıl'ın önüne, işte beklemediği bir zamanda böyle bir vazife çıkıvermişti.

Dolayısıyla kendi geleneği teşekkül etmiş ve dönemi boyunca hemen her şair üzerinde etkili olmuş bir şiirin, önüne çıkan bu vazife ve sorumluluk karşısında ne yapması gerekecekti? Böyle bir soru, sizin-bizim üzerimizde alelâdelik tesiri bırakabilir. Fakat Necip Fazıl'ın bu meseleyi hayati derecede önemseydiği ve altından nasıl kalkacağı hususunu da bayağı ciddiye aldığı anlaşılıyor. İşin bu safhası hakkında kuşkusuz, Necip Fazıl'ın yaptığı herhangi bir yoruma ve açıklamaya vakıf değiliz. Onun tek yaptığı, marş denemesini kaleme aldığı sırada, beklenmedik bir biçimde *Büyük Doğu* kavramına nasıl ulaştığı ile ilgilidir. Ancak bu hususu kendisinin de yeteri derecede bir vuzuha kavuşturduğu söylenemez⁷.

Ne var ki bizim burada asıl söylemek istediğimiz, Necip Fazıl'ın yukarıda işaret edilen "okuma sürecinin" doğrudan bu marş güftesini kaleme aldığı döneme denk düşmüş olabileceğidir. Yoksa Necip Fazıl gibi yalnız kendi benini merkeze alan, şiiri doğrudan doğruya kendi ben'inden doğan bir sanatçı, durduk yerde Ziya Paşa ve Namık Kemal'i, Tevfik Fikret ve Rıza Tevfik'i, ya da Mehmet Akif veya Nazım Hikmet'i neden okumak ihtiyacını duysun ki? Dolayısıyla birbirinden farklılık arzeden bu tür sanatçıları bir arada okumak ihtiyacı, hiç kuşkusuz bir arayışa mebni olabilir. İşte Necip Fazıl bu okumalarıyla, kendinden önce toplumu uyarmaya, mevcut iktidarları denetlemeye veya harekete geçirmeye dayalı Türk şiir birikimini gözden geçirmek, kendinden öncekilerin ortaya koyduğu denemeleri bilmek, tanımak ihtiyacı ile hareket ettiği ortaya çıkıyor.

6. Yan Yana Akan İki İrmak

Milli marş yazımı sırasına denk düşen bu okumalar sonunda Necip Fazıl'ın, önemli bazı seleksiyonlara baş vurduğu da görülüyor. Kendi ifadesi ile, "*cücelerin politikası*" biçiminde niteleyerek, onlardan bazılarını ilk başta eliyor. Geriye kalan Mehmet Akif ile Nazım Hikmet'ten ikincisini de kendisine aykırı buluyor. Bu zıtlık, Nazım Hikmet'in serbest vezini tercihi ile sınırlı olmayıp, onun milliyet olarak varlığını bir bütün halinde değil, sınıf farklılığına ve çatışma eksenine dayalı algılamasıdır. Kaldı ki Necip Fazıl'ın bu tür bir milliyet yorumu ile zaten ilgisi kurulamaz. *Büyük Doğu Marşı*'nın içeriği dikkatle okununca bunu farketmemek mümkün değildi.

⁷ Dr. Necmettin Turinay, "Necip Fazıl'da Büyük Doğu: Bir Kavramın Doğuşu", *Necip Fazıl Kısakürek Kitabı* (Editörler: M. Nuri Şahin-Mehmet Çetin), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara 2004, s. 407-423.

Hal böyle olunca da, Necip Fazıl açısından en dikkate değer sanatçı olarak Mehmet Akif kalacak demektir. Hem yeni yazılacak milli marş için kaynak teşkil etmesi, hem de Akif şiirinin İkinci Merutiyet'ten bu yana geçirdiği tekamül bakımından!.. Bu düşünceden hareketle, Necip Fazıl'ın ilk elde, Rumeli'nin kaybı karşısında Akif'in duyduğu acı ve infiali dile getirdiği *Hakkın Sesleri* ile, Mütareke ve Milli Mücadele dönemi şiirlerini ihtiva eden *Gölgeler*'i gözden geçirmemiş olması mümkün değildir. Necip Fazıl'ın bu dönem gerçekleştirdiği Akif okumaları o kadar yerinde olmuştur ki, bunun yansımalarını ilk elde *Büyük Doğu* marşı üzerinden, öbür yandan da *Destan*, *Muhasebe* ve *Sakarya Türküsü* gibi, aradığı ve ulaştığı yeni şiir örneklerinin tematik okumalarından, imge kullanımlarından rahatlıkla çıkarabiliyoruz.

İşte Necip Fazıl'ın 1938 yılı içinde gerçekleştirdiği okumalar ve bilhassa da Akif okumaları sırasında, kendi marşını oluştururken ister kafiye zaruretiyle, isterse de şairin iç aleminde cereyan imgesel çağırışimler vasıtasıyla büyük bir keşfe mazhar olduğu su götürmez. O da yazdığı milli marşın içinde yer alan *Büyük Doğu* kavramıdır:

Doğsun Büyük Doğu benden doğarak.

Dolayısıyla içinde böyle enteresan bir mısrayı barındıran yeni marş güftesi, Necip Fazıl'ın şiir tarihinde öyle bir anlam ifade eder, bu şiiri adeta kendinden öncekiler ve sonrakiler olarak ikiye böler. Onun ardından da Necip Fazıl şiiri *Destan*'lara, *Muhasebe*'lere, *Sakarya Türküsü*'ne ve *Zindan'dan Mehmet*'e doğru yepyeni bir yolda ilerler. Dolayısıyla Necip Fazıl için *Büyük Doğu Marşı*, yeni bir dönemin başlangıcı gibi bir mana ifade eder. Öbür yandan *Çile/ Senfonya* şiirinin 1939 yılı içinde yayınlandığı düşünülürse, onun da geride bırakılan dönemin son bir final cümlesi gibi telâkki edilebilir. Bu bakımdan 1938 ve 1939 yılı, Necip Fazıl'ın şiir ve düşünce hayatı bakımından son derece önemli, bir o kadar da fırtınalı ve inşirahlı bir dönemini teşkil eder.

DOĞU HER DAİM “BÜYÜK DOĞU”DUR

Recep GARİP¹

Âdem'in (as) topraklarında yürüyoruz. Âdem'e (as) gelen peygamberlik ışığı son peygamber Hazreti Muhammed'in (sav) insanlığa sunduğu vahiyle, Kur'ân'la yolunu aydınlatmayı sürdürüyor. Kur'ân, vahyin son kitabıdır. Bir daha vahyin gelmeyeceği kesinleşmiş ilahi bir bilgidir. İnsanlık, kıyamete değin Kur'ân ve sünnetle kendisini besleyecektir.

Doğunun “Büyük doğu” iklimi, vahyin geldiği iklimin adıdır. Peygamberlerin geldiği topraklar, bu gün bildiğimiz Mekke, Medine, Filistin, Mısır, Şanlıurfa bölgesidir. Bütün insanlığa yol göstermiş olan peygamberler genel itibariyle bu bölgede vahiylerini toplumlarına aktarmışlardır.

Âdem (as) ve oğullarının yeryüzündeki sürgünlüğü, bütün insanlığı kapsar. Halil İbrahim peygamberle, Eyüp peygamberle taçlanan Şanlıurfa'daki kazılar, Âdem'in (as) evlatlarının bu topraklarda var olduklarına dair işaretlerde bulunmaktadır. Aynı merkezden baktığımızda Cizre'de metfun bulunan insanlığın ikinci atası kabul edilen Ulu peygamber Nuh (as)'ın, Filistin topraklarında bizleri bekleyen Süleyman (as)'ın, Davut (as)'ın Yusuf (as)'ın, Musa (as)'ın, Lut (as)'ın varlığı da “Büyük Doğu” algımızı derinleştirmektedir. Düşünce sisteminin ifadesi, felsefesi itibariyle bir belirlemedir bu. Batının seküler rüzgârında mahvolan insanlık, “Büyük Doğu” muştusuyla ayağa kalkmayı bilecektir günün birinde. “Büyük Doğu” idrakinde pazarlıksız bir iman söz konusudur. İman kapılarını tedbire, teslimiyete, tefekküre, amele açar. Bu ameller zinciri dava insanının şuur kökenine işaret eder. Dava şuuru, Kur'ân ve sünnet şuurudur. Dava şuurunda tefekkür kapısına götüren yol Kur'ân'dır. Kur'ân'ın emir ve yasaklarıdır ki, kendi yol arkadaşlarına-sahabelerine ve ondan sonra gelecek müminler topluluğuna rehber olan Hazreti Muhammed'in sünnetinden ibarettir. Allah'a ve peygamberine iman etmiş olan toplulukların her eşya ve hadisede, her yaşanılan olaylar ve ameller bütününde tefekkür etmenin gerektiğini bilerek iman ettikleri unsurları amel-eylem haline dönüştürürler. Salih amel sahibi olmak için bir kuş gibi çırpınırlar. Böylece iman, amel ve tefekkür hali şuurlu bireylerin yetişmesine zemin hazırlar ve bir dava anlayışı tezahür eder.

Büyük Doğu düşüncesini İhsan Şenocak şöyle ifade ediyor; “*Büyük Doğu ezelden ebede akan, İslam necatını anlamaktır; onun önündeki engelleri kaldırmaktır.*” Üstadın ifadesiyle “İslam'a yol açmaktır. Büyük Doğu yine onun ifadesiyle “*ne yeni bir mezhebin ne yeni bir mezhebin adıdır. Sadece Allah ve Rasül davasının emir eri olmaktır. Emir eri olmaya talip olmaktır. Kim var diye seslenilince sağına soluna, önüne, arkaya bakmadan meydan yerine çıkabilmektir. Dava meydanında esma olabilmektir. Parmaklıkların arkasında Mürsü olup, Sisi'lere, emperyalizmanın kölelerine, Allahu Ekber diyebilmektir. Siz büyükseniz, ordularınız varsa denizde, karada, havada Allah en büyüktür diyebilmektir. Kölelikten kulluğa yürüyüştür Büyük Doğu.*”

Orta Doğu'nun, -Uzak Doğu'nun -ki bu iki tanımlamada tartışılır - yer altı ve yer üstü zenginliği batının seküler bakışında şuh bir çekiciliği yansıtır. Savaşların, zulümlerin yegâne sebebi dünyevileşme, zenginleşmeden başka bir şey değildir. Dünyada zenginleşen insan,

¹ Şair-Yazar-Ressam 22. Dönem Adana Milletvekili.

zulmünü artırarak hükümranlığını ikame etmeye çalışırken unutuyor, bu topraklardan gelip geçen Nemrutlar, Firavunlar, Karunlar şimdi nerededirler?

Oysa insanlığın ortak sesi, nefesi ve mirası olan kültürel birikimlerden herkes payına düşeni almalı ve kendisini, toplumunu erdemli hale dönüştürmelidir. Ortak insanlığın mirası olan birikimler, insanlığa huzur verir. Dünya denilen mekân üç günlüktür. Dün geçip gitmiştir. Bugün içinde yaşadığımız andır aslolan. Gelecek zamanı da bilemediğimizden yaşayacağımız an içinde var olduğumuz andır. İnsan bu kadar kısa bir an için savaşmaktadır. “İnsanoğlu çok nankördür” diye haberdar ediyor her birimizi Kur’ân-ı Kerim. İnsanlığın ortak dili, dini ve kültürü haline gelen büyük coğrafyanın huzuru insanlığın huzurudur. Bilge Nuri Pakdil Usta şöyle söyler; “*Türk ulusu, Orta Doğuludur; çünkü Orta Doğu, uygarlığını oluşturan uluslardan birisidir.*” Büyük insanlık âlemine bilgeleriyle, sanatkârlarıyla, bulgucu mucitleriyle büyük coğrafyamızın temsilcileri hizmet etmişlerdir. Türkçenin, 300 milyona varan konuşanıya kültürel köklerimiz yayılmayı sürdürüyor. Divan şairlerimiz dünya şiirine önemli kanallar açmış, Büyük Cihan Devleti Osmanlı’ya “Şiir Medeniyeti” unvanını kazandırmıştır. Kendi içinde yaşanan kırılmalar giderek kalkıyor artık. Giderek karanlıklar yerini aydınlık bir geleceğe bırakıyor. Aynı coğrafya düzleminde yer alan Kuran’ın dili olan Arapça’ya olan ünsiyet ile bağının “kopmaz ve pörsümez yeni” olduğu Osmanlıca’yı yeniden öğreniyoruz. Türkçe ile Arapça yeryüzünün büyük dilleri arasındaki yerini giderek daha da belirginleştiriyor. Yedi Bilge-Yedi Güzel Adam’dan biri olan Prof. Dr. Nazif Gürdoğan’ın ifadesiyle; “*Orta Doğu; İslam dünyasının, İslam dünyası dünyanın lokomotifidir. Orta Doğu coğrafyası, İran, Afganistan, Arap yarımadası ülkeleri, Irak, Ürdün, Suriye, Lübnan, Mısır, İsrail, Filistin ve Türkiye’yi kapsar. Nüfus ve toprak büyüklüğüyle, Amerika ve AB’den geri kalmaz. Orta Doğu, Akdeniz’i Karadeniz ve Kızıldeniz’e bağlayan stratejik boğazlar bölgesidir. Orta Doğu’da savaş olursa, dünyada barış olmaz.*”

Üstat Necip Fazıl “İdeolocya Örgüsü” kitabının girişinde “Büyük Doğu” tanımlamasını şöyle yapıyor; “*Koskocaman, top şeklinde bir yumak gibi iplik iplik sarılı, kangal kangal bükülü, ilk ucundan son ucuna kadar üst üste devşirili; dışarıya doğru lif lif dağınık ve içeriye doğru kol kol toplu, muhite namütenahi çok ve merkezde namütenahi tek; ve nihayet gelmiş ve gelecek zaman boyunca bütün eşya ve hadiseler zeminini avlamaya memur bir fikir halinde düğüm düğüm çerçeveli bir manzume.. Yekpare bir inanış, görüş ve ölçülendiriliş manzumesi.. İsmi de BÜYÜK DOĞU.*”

Doğuş olmaya doğuş.. Doğu olmaya Doğu.. En doğrusu Doğunun doğusu..

Biz BÜYÜK DOĞU’YU, öz vatanımızdan başlayarak güneşin doğduğu istikameti kurcalayan bir madde ve kemiyet zemininde aramıyoruz. Biz BÜYÜK DOĞUYU, vatanımızın bugünkü ve yarınki sınırlarıyla çevrili bir ruh ve keyfiyet planında arıyoruz. O, kendini mekan çerçevesinde değil, zaman çerçevesinde gerçekleştirilmeye talip..”

Büyük Doğu yani “Doğunun doğuşu”. “Rüzgârdan hafif topuklarla içimizdeki iklimlere doğru ruhani ve ince bir sefer” ediş hali. “Büyük Doğu, İslamiyet’in emir subaylığı...” “Büyük Doğu, İslam içerisinde ne yeni bir mezhep, ne de yeni bir içtihat kapısı...” Sadece “Sünnet ve Cemaat Ehli” tabirinin ifadelendirdiği mutlak ve pazarlıksız çerçeve içinde, olanca saffet ve asliyetiyle İslamiyet’e yol açma geçidi ve O’nu eşya ve hadiselerle tatbik etme işi...”

Sezai Karakoç “Diriliş Neslinin Amentüsü” ünde şöyle ifade ediyor; “Her Müslüman önce, kendi iç dünyasında Müslüman olmalı, fakat ondan ayrılmaz bir şekilde toplum içinde ve toplum halinde de Müslüman olmayı şart olarak idrak etmeli. Ve nihayet bu psikolojik ve

toplumsal muhtevaya mutlaka tarih şuurunu da eklemeli. Ancak bu şartla, Müslümanlığı temel anlamda eksiksiz bir bütünlüğe kavuşmuş olur.”

Toplumumuzda zaman zaman “sahabe imanlı adam” denildiği olur. Allah Resulünün ashabıyla olan ünsiyet ve münasebeti öylesine etle kemiğin birbirini tamamlaması, ayrılmaz bir bütünü oluşturması açısından oldukça anlamlıdır. Şöyle naklediliyor; “Allah’ın sevgili habibi Rasûlullah (sav) bir bedeviden at satın alır. Atın parasını ödemesi için bedeviye kendisini takip etmesini söyler. Rasûlullah (sav) hızlı, bedevi ise yavaş yavaş yürümektedir. Yol boyu insanlar bedeviye atı satması için fiyat teklifinde bulunurlar. Atı satın almak isterler. Satın almak isteyen müşteriler, Allah Resulü’nün atı satın aldığından habersiz halde bedevi ile pazarlığa başlarlar. Bedevi, Efendimiz’i (sav) çağırıp “*eğer bu atı satın alırsan al, aksi takdirde onu satıyorum.*” der. Bedevinin ifadelerini duyan Allah Resulü (as) “ben senden onu satın almadım mı?” diye sorar.

Bedevi:

- Hayır! Vallahi ben onu sana satmadım.
- Bilakis ben onu senden satın aldım.
- Aldığına dair şahit getir.

Bedevi ile Allah Resul’ünün (as) konuşmasına tanıklık eden sahabilerden Huzeyme b. Sabit (ra) atın sahibine: “*Şehadet ederim ki sen atı Allah Resul’üne sattın.*” der. Hadise üzerine Allah Resulü (as) Huzeyme’ye yönelip “*Neye göre şehadet ediyorsun?*” diye sorar.

Huzeyme:

- *Senin tasdikinde Ya Rasûlullah.*
- Huzeyme kime şehadet ederse tek başına onun şehadeti yeterli olur.

Huzeyme b. Sabit, Efendimiz’in (sav) atı satın aldığını görmedi fakat ona (sav) şehadet etmekten de imtina etmedi. Biliyordu ki o (sav) yanlış bir beyanda asla bulunmazdı”.

Ashâb-ı kirâm efendilerimiz Peygambere biat ederlerken öyle biat etmişler, öyle iman etmişlerdir ki bir tarağın dişleri gibi durmuşlar, bir binanın kerpiçleri gibi birbirilerine tutunmuşlardır. Ünsiyet edişleri, teslimiyet sahibi oluşları, o söylüyorsa mutlak doğrudur diye tasdik edişleri vahye iman etmiş ümmetlerin vasıflarıdır. Büyük Doğu algısı-inancı-imanı budur.

Yemen’e vali olarak gönderdiği Muâz b. Cebel’e Efendimiz (sav) şöyle sorar;

- “*Valilik makamında neye göre hükmedeceksin ya Muâz?*”
- *Muâz (ra) şöyle cevap vermektedir;*
- “*Öncelikle Kur’ân’a bakarım. Onda bulamazsam sünnete müracaat ederim. Onda da bulmazsam Kur’ân ve sünnete bakarak içtihat ederim.*”

İşte sahabenin peygamberle olan beraberliğindeki tekâmülleşme zirvesi. İçtihat edebilecek ilim ve irfana sahip olan sahabelerdeki tefekkürün önemi. Yol budur. İzlenilmesi gereken yol bundan ibarettir. Dolayısıyla kuru kuruya bir saplanış değil ebedi bir yolculuğun huzuru inşa

edişin, insana değer verişin, yol ve yöntemi budur. Kur'ân ve sünnetle hemhal olan ashâb-ı kirâmın feraseti, izanı ve devleti yönetme yöntemini dikkate alır Büyük Doğu mensupları.

Üstat Necip Fazıl, “*Gençliğe Hitabe*”sinde şöyle demektedir: “Devlet ve milletin büyük çapa ermiş yedi asırlık hayatında ilk iki buçuk asrını aşk, vecd, fetih ve hâkimiyetle süsleyici; üç asrını kaba softa ve ham yobaz elinde kenetleyici; son bir asrını, Allah'ın Kur'an'ında 'belhüm adal' dediği hayvandan aşağı taklitçilere kaptırıcı; en son yarım asrını da işgal ordularının bile yapamayacağı bir cinayetle, Türk'ü madde plânında kurtardıktan sonra ruh plânında helâk edici tam dört devre bulunduğunu gören... Bu devirleri yükseltici aşk, çürütücü taklitçilik ve öldürücü küfür diye yaftalayan ve şimdi, evet şimdi... Beşinci devrenin kapısı önünde dimdik bekleyen bir gençlik...”

Büyük Cihan Devleti Osmanlı'nın kuruluş asırlarından itibaren bakıldığında Büyük Doğu idealinin iman ve tefekkür eksenli olduğunu, bunun amel, ihlas, samimiyet ve takvayla taçlandırıldığı görülmektedir. İlk hatırıma gelen kudretli âlim ve fazıl şahsiyetlerin ruh kökeninde var olan vahiy düşüncesinin, ebed yurdu için dünyanın imtihandan ibaret olduğu gerçeğiyle hükmetme duygusunun emanet bilinci çerçevesinde oluştuğu görülmektedir. *Hocazade, Molla Hüsvrev, İbn-i Kemal, Ebussuud Efendi, Molla Gürani* gibi âlimlerin yol gösterici, ufuk açıcı olduğu insan ömrüne dair bütün alanlarla uğraşıldığı da bilinmektedir. İlim meclisleri şiirsiz ve musikisiz olmazdı. Şiir bütün ilimlerin su gibi akmasını sağlayan atardamar niteliğindedir. Maddi ve manevi ilimler birbirinden ayrı düşünülmemiş bilakis iç içe geçmiş ve birbirine katkılarda bulunmuştur. İlim, düşünce, sanat, kelam, fıkıh, tefsir gibi ilimler birbirinden ayrı düşünülemez. Alan farklılıkları olsa da insana dair olması nedeniyle birbirini tamamlar, düşünce tarihi, sanat tarihini, İslam tarihi, Türk tarihini tamamlar. Zahiri ilimleri metafizik akıma tabi tutmak şiirle, sanatla, musikiyle mümkündür. Ruhun eğitimi metafiziktir. Zahirden batına yol mutlak surette mevcuttur. Bu ve benzeri gayretler tamamıyla bir medeniyet tasavvurundan-anlayışından ibarettir ki kadim birikimin tarihsel ülküsü hudutsuz-sınırsız bir dünyada ümmet-i Muhammed'in huzurunu sağlamaktır. Bütün insanlığın, vahiyyle tanışmasını, vahye yürümesinin yollarının aranmasından ibarettir ve bu yolun adı-ideali Büyük Doğu düşüncesidir. Büyük Anadolu coğrafyası İslam'ın bayraktarlığını yapmaya başladığı günlerden buyana başı dertlerden kurtulmamış, toprak huzur bulmamış, gözler rahat bir uyku görmemiştir. Bunun en büyük sebebi İslam'a olan bağlılık ve şehadete olan özlemdir. Bulduğu coğrafyanın her açıdan önemi bitimsiz iştahları kabartıyor. Üstlendiği sorumluluk ve ideal insanlığın huzuruna yönelik olduğundan dolayı karı, fırtınası, kışı, şiddeti, terörü, savaşı eksik olmuyor. Bu büyük coğrafyada at koşuran Asya çocukları, insanlık tarihinin beşğinde bulduklarını, medeniyetin merkezi olduklarını, ilk insandan başlayan tarihin kendilerine ait olduğunu biliyorlar. Doğunun toprakları iştahları kabartıyor. Yeraltı ve yerüstü zenginlikleri batının vahşi duygularının istilaları için sinsiliği-üçkâğıtçılığı, vahşeti, ihaneti, yalan dolanı öne çıkarıyor. Büyük Ortadoğu Projesi-Yeni Dünya Düzeni-Arap Baharı vs. ifadelerle kadim anlayışların, kadim kültürümüzün ve kadim şehirlerin yerle bir edilme, parçalanıp bölünme, darmadağın hale çevirme, bir daha göz açtırmayacak hale getirme projeleri olduğu doğunun çocukları tarafından biliniyor elbette. “Müminin ferasetinden korkun” emriyle yenilenme-dirilme-kıyam etme bilinci artıyor ve Üstat Necip Fazıl'ın bir ömür verdiği mücadelenin cihat ruhunu ateşlediğini ifade etmeliyiz. Olan ve olmakta olan olayları bir mümin ferasetiyle gören Necip Fazıl Büyük Doğu düşüncesinin ateşini yakmıştır. “O ve Ben” eserinde Büyük Doğu rüyasından bahseder. “Çile” şiir kitabında yer alan “Büyük Doğu” marşının yazılma sırrı da büyük idealin “İdeolocya Örgüsü” nde uzun uzadıya bahsedilmiş olduğunu da ifade etmiş olalım. “Büyük Doğu” şiirinden bir dördlük şöyledir;

*“Aynası ufkumun, ateşten bayrak!
Babamın külleri, sen, kara toprak!
Şahit ol, ey kılıç, kalem ve orak!
Doğsun BÜYÜK DOĞU, benden doğarak!”*

Üstat Necip Fazıl'ın öncülük ettiği bu duygu-istikamet ve söylem; kendisini takip edenlerce de benimsenmiş ve yol giderek ebed duygusunun Kur'ân ve sünnet ölçüsü olduğunda karar kılınmıştır. Kendi öğrencisi olan “Benim Sezai'm” diye bahsettiği Sezai Karakoç'un “Diriliş” düşüncesi de “Büyük Doğu” kapısından beslenmiştir. Necip Fazıl'ın düşünce dünyası “Büyük Doğu Mecmuası-Cemiyetini inşa eden bütün eserlerinin özüdür. Ömrünce yazıp durduğu, didindiği neyi varsa hepsi (romanları, şiirleri, tiyatroları vs) “İdeolocya Örgüsü” nün müstemilatından ibarettir. Bu duygu ve hislerini kendi ifadesiyle şöyle kayıtlara düşürmektedir; *“Bu eser, benim bütün varlığım, vücut hikmetim her şeyim... Ben, arının peteğini hendeseleştirmeye memur bulunması gibi, bu eseri örgülemek için yaratıldım. Şiirlerim de, piyeslerim de, hikâyelerim de, ilim ve fikir yazılarım da sadece bu eserin belirttiği bina etrafında bir takım “müstemilat”tan başka bir şey değil...”* Meselenin özü burada yatmaktadır. Ruh, fikir ve gönül dünyasında düşlediği-oluşturduğu ve kurduğu “Büyük Doğu” aşkının temel dinamikleri bu eserin anlaşılması üzerindedir. Yola çıkıldığı andan itibaren ilahi hikmet, yol gösterici ve istikamette hedef belirleyici “Allah ve Rasul” ölçüsünden başka hayat kaynağı tanımayacak olan Üstadın, yüreğine yeni bir ruh üfler gibi bir kerecik baktınız diye seslendiği “Büyük Allah dostu Nakşibendi Sultanı Şeyh Ahdulhakim Arvasi Hazretlerinin nazarlarıyla, “O ve Ben” eserine yollar açacağını ve yeni bir sesle Anadolu'nun inşirah bulacağını ifade etmeliyiz. Şeyh efendisi için şöyle düşürür mısraları;

“Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;

Ruhuma büyük temel çivisini çaktınız!”

Büyük Doğu yeniden yenilenmenin, kıyam edişin, ruhun yekinişinin, dirilişinin adıdır. Kendi ifadesiyle; *“Biz Büyük Doğuyu, vatanımızın bugünkü ve yarınki sınırlarıyla çevrili bir ruh ve keyfiyet planında arıyoruz. O kendini mekân çevresinde değil, zaman çevresinde gerçekleştirmeye talip...”*

Necip Fazıl'ın ifadesiyle; “ilk doğu-batı kamplaşması Perslerin Yunanlılara saldırısıyla ortaya çıkmış ve zamanla değişik anlamlar kazanmıştır.” “Küfrün tek millet olduğu” gerçeğiyle İbrahim (as) milletindenimin ve Muhammet (sav) ümmetindenimin göstergesi Büyük Doğu'dan ibarettir. Doğu ve batı ayrımı yön ayrımına tekabül etmez. Çünkü doğunun da, batının da, kuzeyin de güneyin de Rabbi Allah'tır. Düşünce, inanç, iman, vahdet, tevhit ve insanlığın ezeli ve ebedi son dini olan İslam'ın sancağı altından toplanmanın adı Büyük Doğudur –doğu düşüncesinden murat budur. Vahye işaret eder. Diğeri ise Batı düşüncesidir ve küfrün bütününi gösterir. Birisi hilali temsil ederken diğeri haçı temsil eder. Hilal topluluğu merhamet, şefkat, adalet, teslimiyet, iman üzerine kurulur. Haç, zulmün, adaletsizliğin, sömürgecinin, kapitalizmin, sinsiliğin, haksızlığın, çılğnlığın, tükenmişliğin, saldırganlığın adıdır.

Büyük Cihan Devletine sahip olmak demek; cihandan sorumlu olmak demektir. Cihana hükmetmekse, adaletin sapmaz ölçüsü Üstadın nitelendirmesiyle “ölmez ve pörsümez yeni” diye ifadelendirdiği vahiyden yani Kur'ân ve sünnetten ibarettir. İlmin, sanatın, keşfin, mucitliğin ve irfanın vahyi anladıkça mümkün olduğunu bilen devlet adamları, bu çizginin hem öncüsü hem

de destekleyicisi olmuşlardır. Mevlânâ'nın Selçuklularda ruhun yücelişine katkıda bulunması neyse Osmanlıda, Şair Baki nasıl ki şiirlerini medresede ilimle teşhiz etmişse, Mimar Sinan bir medeniyet ülküsüyle mimarlığını nakış nakış eserlerinde teşhiz eylemişse, Şair Nabi;

*“Sakın terk-i edebten kuy-ı Mahbub-i Huda'dır bu
Nazargah-i ilahidir, Makam-ı Mustafadır bu..”*

diye âlemlerin sultanı Efendimiz (sav)'a seslenmişse, naatını yazdıran aşk ve zuhuratın dili de gönlü de vahyin merkezi olan “Büyük doğu” düşüncesidir. Yani Kâbe-i Muazzama'dır, Mescid-i Nebevi'dir, Mescid-i Aksa'dır. İmam-ı Rabbânî'nin, Şâh-ı Nakşbendî'nin, İmam-ı Gazâlî'nin, Hacı Bayram-ı Veli ve Hacı Bektâş-ı Veli'nin yolu vahyin yoludur ve bu yol ebediyyen Hakk'ın ve hak yolda yürüyenlerin yoludur.

*

Üstat Necip Fazıl'ın hayatında üç dergi yer alıyor. İlki “Ağaç Mecmuası”dır ve 17 sayı yayınlanmıştır. 14 Mart 1936 yılında okuyucuya ulaşmaya başlayan derginin Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kutsi Tecer ağırlığı ile Ankara havası hissedilir. Necip Fazıl henüz arayış yazılarıyla okuyucu selamlamaktadır.

01 Eylül 1943 yılında Necip Fazıl, Büyük Doğu Mecmuasını yayımlar. Hayatının en önemli hareketidir ve ikinci dergisidir. O yıllarda tek adam, milli şeflik dönemlerinde rüzgârın hep batıdan estiği, sözlerin, duruşların, kalemlerin, hallerin hep batıya tutkulu ve muhalefet edenlerin yok edilme, linç edilmeye karşı karşıya geldikleri, dahası “Allah” demenin yasak olduğu, sorgulandığı, hapsedildikleri dönemlerdir. Dergiyi yayınlamaya başladığı 1943 yılında devrin Başvekili olan Şükrü Saraçoğlu imzasıyla Necip Fazıl'ın yazı yazdığı günlük gazeteye “Allah ve ahlaktan bahsetmek yasaktır!” şeklinde bir yazı gönderdiği kayıtlarda bulunmaktadır. 1944 yılı baharında Vekiller Heyeti kararıyla Büyük Doğu Mecmuası kapatılır. Gerekçe, “Allah'a itaat etmeyene, itaat edilmez.” mealindeki hadis-i şerifin Büyük Doğuda yazılmış olmasıdır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Üstat Necip Fazıl'la karşılaştığında “*Bu hadisi neşretmek, bize itaat edilmez demektir*” demiştir. Görüldüğü gibi Türkiye'nin 1940'lı yıllarındaki siyasetin toplum öncülerine, şair ve edebiyatçılara, düşünen insanlara, fikir sahiplerine olan tahammülsüzlükleri daha çok milli duruşa sahip, yerli bakabilen, iman sahipleri üzerindedir. Müslüman olmak yasak, Allah demek yasak, selam vermek yasak, Ezanı Arapça okumak yasaktır. Üç kişi bir araya gelip namaz kılamaz, sohbet edemez ve Kur'ân okuyamazdı. Çünkü yasaktı. Böyle bir dönemde “Allah” diyen, bu milletin Müslüman bir millet olduğunu hatırlatan adamdır Necip Fazıl Kısakürek.

“Büyük Doğu”yu yayımlanmaya başladığı 1943 yılından 1978 yılına kadar tam 35 yıl ayakta kalma mücadelesi vermiştir. Çeşitli nedenlerle 14 defa kapanmıştır. Toplatılmış, kapatılmış, yasaklanmış, günlük, haftalık, aylık olarak çeşitli boyutlarda okuyucunun elinde olmuş, toplamda 512 sayı yayınlanmıştır. Dönemlerin siyasi otoriteleri tarafından ya da maddi imkânsızlıklar nedeniyle kapanmıştır Büyük Doğu. Özellikle maddi olarak sıkıştığı dönemlerde sert manşetler kullanır ve dergiyi savcılar toplatır ve kapatırdı. Üstat bunu ustalıkla yapardı. Büyük Doğu mecmuasının bayide olacağı günü okurları bilir ve sabahın erken saatinde kuyrukta beklerlerdi. Öğrenciler yurtlarda birlikte-müştereken alırlar ve elden ele, bekleyemediklerinde bölüşerek okurlardı. Çağımızın imanlı fikir ve düşünce insanları –mütefekkirleri-, şairleri, sanatçıları, edebiyatçıları için “Büyük Doğu” bir sığınak, barınaktı. Düşüncesizliğe karşı amansız bir mücadele ile akli kullanmayı öğreten, buzdan duvarları yıkan yiğitlerin ocağıydı

Büyük Doğu.

“Büyük Doğu” Mecmuası, 14 Kasım 1947 tarihli 72. sayısı toplatıldı. Bunun üzerine Üstat “Borazan” dergisini neşreder. Üç sayı yayınlanmıştır. Hemen hemen derginin bütün yazılarını Üstat mahlaslarla yazmıştır. Büyük Doğu'nun tekrar yayınlanmasıyla “Borazan” üç sayıyla Üstadın üçüncü dergisi unvanını almış ve kapanmıştır. “Borazan” Üstadın ifadesiyle yaverdir ve Prens “Büyük Doğu”dur. Şöyle ifade eder; “Ziyafet masasına prens gelir gelmez, yaver mevkiini terk etti.”

Dergi yayıncılığı ve etkisi açısından bakıldığında bile “Büyük Doğu”, cemiyeti yeniden şekillendirmiş, Anadolu insanının yüreğindeki imanı kıyama çağırmış, salt sanat, edebiyat ve şiiri ne kadar önemserse önemsesin sanata, şiire bakışı Allah rızasına yöneliktir.

*“Anladım işi sanat Allah'ı aramakmış,
Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış.”*

Üstat, mecmuayı yayınlamaya başladığı yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Şubesi'nde hocalık yapmaktadır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel tarafından ya üniversite hocalığını ya da “Büyük Doğu”yu tercihte bulunması teklifine karşı Üstat Necip Fazıl, “50 kişilik sınıflarda 50 kişiye konuşmaktansa Büyük Doğu ile bütün bir gençliğe seslenmeyi tercih ettiğini bildirmiştir.” 1938 yılında Hasan Ali Yücel'in Üstada imzalayarak gönderdiği şiir kitabında şöyle yazdığı kayıtlarda mevcuttur; “*Hakkında her sıfatın aciz kaldığı şair Necip Fazıl'a*”.

Büyük Doğuyu tercih ederek bir bakıma “Büyük Doğu” üniversitesini oluşturdu. Büyük Türkiye'nin tamamına ömrünü adanarak konferanslarıyla, yazdıklarıyla, eserleriyle, tiyatrolarıyla, şiirleriyle “Büyük Doğu Düşüncesini” oluşturdu. Vahye yeniden dönülmesi gerektiğini “ölmez ve pörsümez” yenide ümmetin birlik ve beraberliğine yollar açtı. Hayatı boyunca verdiği aksiyoner duruşla örnek oldu. İman, tefekkür, aksiyon ve dava ruhunu bir bütün halinde sundu. Asla vaz geçmedi, geri adım atmadı, yılmadı ve yıkılmadı. Yargılandı, sorgulandı, hapsedildi, mahkemelere çıktı, asla sözlerinden, düşüncelerinden vaz geçmedi. Benim kuşağımın ve benden sonraki kuşakların yetişmesinde hala milleti emzirmeyi sürdürmektedir. Özellikle 1960 ve sonrası yıllarda yetişmiş olan Müslüman Gençlik, Büyük Doğu Gençliğidir ve Üstadın emekleriyle yetişmiştir. Sahte kahramanlara Üstat işaret etti. Abdülhamid'in “kızıl sultan” değil “Cennet Mekân Ulu Hakan Abdulhamit Han” olduğunu Necip Fazıl'dan öğrendik.

Asıl itibarıyla meselemiz, dünya hayatında ölçülü yaşamaktır. Ölçümüz ise Kuran ve sünnettir. Son 250 yıldır bu büyük coğrafyada önümüz kesilmek istendi, imandan, İslam'dan koparılmak istendi ve her asırda Allah (cc), kendi dininin sahibi olduğundan yol göstericileri, ilim, irfan sahiplerini, sanat, edebiyat erlerini göndererek yeni yolların keşfine imkânlar sağladı. Bakınız Ashâb-ı kirâm efendilerimizden öğreneceğimiz, alacağımız çok ibretler söz konusudur. Çünkü “*Benim ahabım gökteki yıldızlar gibidir. Kim birini takip ederse, -izlerse, severse, onun gibi olmak isterse- kurtuluşa erenlerden olur*” buyrulmuştur. Her birimiz için ibret alınabilecek bir iman, inanç ve teslimiyet örneklerinden biri;

“Süheyb (ra), hicret etmek istediğinde Kureyş'ten bir grup insan yoluna çıkar, gitmesine mani olmak ister. Bunun üzerine Süheyb (ra) atından iner, kılıfından okları çıkarır, yayını eline alır ve çevresini kuşatan insanlara;

“Ey Kureyş topluluğu! Hepinizden daha iyi ok attığımda şüpheniz yoktur. Allah'a yemin

olsun ki heybemdeki oklar bitinceye kadar bana yaklaşamazsınız. Oklar bitince kılıcımı alır elimde ondan bir parça kalıncaya kadar sizinle savaşmaya devam ederim.” Süheyb'in hicret noktasındaki kararlılığını gören Kureyşliler şöyle derler:

Mekke'ye fakir olarak geldiğin halde şimdi zengin olarak gitmene müsaade etmeyiz. Mekke'de malını bıraktığın kişiyi bize göster seni serbest bırakalım.

Malımın yerini söylersen beni serbest bırakır mısınız?

Evet.

Suheyb malını Kureyşlilere bildirince onu serbest bıraktılar. Medine'ye gelip Hz. Rasûlullah (sav) in huzuruna vardığında hakkında şu ayet iner: “İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder.”

İşte anlatmaya gayret ettiğimiz Üstat ve Büyük Doğu düşüncesi böylesine bir iman, İslam ve mücadele, mücahede yolculuğudur.

Türk-İslam coğrafyasının “Büyük Doğu” ruhuyla meczolabilmesi için; yeni bir hamleye, dirilişe, kıyama ve bir inkılabı muhtaç olduklarını ömrünce savunmuştur Necip Fazıl Kısakürek. Batının düşünce sisteminde şüphelerle –vesveselerle- dolup taşan modernistlerle olamayacağını “Allah Resul'ünün (sav) mukaddes ayak izleriyle açılmış yolu bulmak” ve “şeriat, tasavvuf ve bunların hikmetlerine nüfuz ehliyetinde şahsi ruh ve akıl” iklimlerinde sulanmış, beslenmiş ve yıkanmış “derin ve gerçek Müslümanların” tevhiidiyle, birlik ve beraberliğiyle mümkün olacağını iddia etmiştir.

“İslam bir güneştir. Güneş yenilenmez. Güneşe bakan gözler yenilenir” diyerek İslam'ın arı ve duru ikliminde toparlanılmasını önermektedir.

Büyük bir davanın mesuliyeti içerisinde Necip Fazıl, “insan ve cemiyetin iç ve dış hayatını, bütün derinliği, sonsuzluğu, güzelliği ve doğruluğuyla tekeffül eden tek nizamın İslam” da olduğunu “yalnız İslamiyet”e inanılması gerektiğini, “Şeriat'ın, ... kendi öz saffet, asliyet ve tamamıyeti içinde hiçbir tecezzi (bölünme) ve muvazaa kabul etmez bir bütün olduğunu” hayatı pahasına anlatmayı, tebliğ etmeyi sürdürmüştür.

Üstat şöyle ifade ediyor; “Her şey İslam'dadır: ...İnsanlık kadrosunda ve bilhassa muazzam ve muhteşem garplı insan ve cemiyet tecrübesinde kaç saadet ve kaç felaket şekli, kaç çare ve kaç çaresizlik ifadesi belirmiş bulunuyorsa, bunların topyekûn hakikati ve müspet ve menfi haberi kısaca külli nimet ve dava İslam'dadır. Sosyalizma ve komünizmanın var etmek isteyip de yok ettiği ictimai adalet ve tesviye ölçüsünün hakikati İslam'da... Liberaizma ve kapitalizmanın yedire yedire ferdi çatlatmasına veya mukabil fertten her hakkı çaldırmasına mani ölçüler, İslam'da. Demokrasya ve fikir hürriyetinin en nazik sınırları ve özü İslam'da. Aynı demokrasya ve fert hürriyetinin başıboşluğa ve kargaşalığa sarkan aşırılığını köstekleyici fikir ve şahsiyet hakkı İslam'da... Nazizma ve faşizmanın kazıp rüyasını gördüğü üstün nizam ve ruhi müeyyidecilikteki esas İslam'da... Batının her sahada arayıp bulamadığı cennet İslam'da; her sahada içine düştüğü cehennemden korunuş yolu İslam'da...”

Yazımızın başından itibaren vurgulamaya çabaladığımız ve özellikle Üstat Necip Fazıl Kısakürek'in kendi eserlerinden ve konuşmalarından beslendiğimiz “Büyük Doğu” anlayışı-düşüncesi, vahye imandan ibarettir. İman ise amel ile itikatla ve tefekkürle yol alır. Bunu

bize öğretilen Kur'an ve sünnettir, Allah ve Resul buyruğudur. Şeyh Efendim diye ifade ettiği Abdülhakim Arvasi hazretlerini "O ve Ben" diye nitelendirdiği eserinde şöyle anlatıyor;

"Cami... Girince sol tarafta, yerden bir iki basamak yüksekliğinde, balkonumsu bir yerde, sarıklı, beyaza yakın kıvrık ve uzun sakallı bir zat... Önünde, kitabını koyduğu küçük bir yer masası... Etrafında, diz üstü veya bağdaş kurup oturmuş bir küme insan... Aralarına geçip oturduk. Son derece tesirli bir ses... Tane tane konuşuyor.

Ders bitince ön sırada oturan bir gencin yardımıyla kürsüden indiler. Etrafindakilere şefkatle baktılar. Potinlerimizi giyip kendilerini kapıda beklemeye başladık. Başlarını kaldırıp o anlatılmaz gözlerini üzerimize diktiler.

- Ben atıldım:

- Affınızı rica ederiz efendim; ellerinizden öpmek saadetine erebilir miyiz?

Uzandığım, esmer, zarif ve incecik parmaklı eli bir cankurtarana yapışırcaasına kapıp öptüm.

- Biz Eyüp Sultan'da oturuyoruz, dediler; Gümüşsuyu'nda, ne zaman isterseniz buyurun.

- Devlet! Evlerine çağrılıyorduk.

Sıcak bir ilkbahar günü... Kaşgari Dergâhı... İkinci buluşma... İlk sualleri: Ne iş yaparsınız?

- Bir bankada çalışıyorum. Muharrir ve şairim... İsmim Necip Fazıl...

- Tasavvuftan bir şeyler biliyor musunuz? Okuduğunuz kitap oldu mu?

Bahriye Mektebindeki hatıramı anlattım. *Semeretü'l-Fuâd* ve *Dîvân-ı Nakşî*'yi söyledim. Son zamanlarda da, karıştırdığım *Marifetnâme*... *Nakşî Dîvânı*'nın kimin eseri olduğu sualine cevap veremedim.

İşte ateşten harflerle beynimi dağılayarak söyledikleri ilk fikir: *"Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?"*

Kaçta gitmiştik? Bilmiyorum! Öğle vakti miydi, ikindi miydi? Bilmiyorum! Çıktığımız zaman akşam olmuş, karanlık bir seccade gibi Eyüp'ün üstüne atılmıştı.

Bana ilk günden son güne kadar: "Bizdensin!.. Seni mensup ve mahsuplarımızın arasına alıyoruz! Yola kabul edildin!" dediler.

Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerinin bir yakınının ifadesiyle bana, "Sen gemidesin! Ayak silmeye mahsus bir paspas olsan yine gemidesin! Seni bırakmazlar! Aldıklarımı bir daha bırakmazlar."

Sene 1943.. Ben gazetedeki fıkralarıma ve yüksek mimari şubesindeki derslerime devamdayım... Büyük Doğu'yu hazırlıyorum... Yoğunluk içerisinde Efendim'i göremiyorum...

Büyük Doğu çıktı. Eyüp'te bir kurban kesmek ve Efendim'in elini öpmek niyetindeyim.

Necip Fazıl, Eyüp'te dergâha gider lakin Abdülhakim Efendi'yi bulamaz. *"Polisler O'nu*

alıp merkez şubeye götürmüşlerdir. Merkez şubeye gider fakat kendileri ile görüşemez. Oradan İzmir'e nakledilirler. Ardından da Ankara... Ankara'da 19 gün hasta yatarlar. 1943 yılının bir cumartesi günü sabah namazı vakti son kelimesi "Allah" olduğu halde ruhunu teslim ediyorlar. Esrarengiz bir adamın delaletiyle Bağlum köyüne defn ediliyorlar."

Necip Fazıl 1943 yılından sonra Şeyh efendisinin ruhaniyetini her daim hisseder ve şöyle ifade eder;

"Kaç milyon baba ve kaç milyon anne, senin milyonda birin eder?"

Seni Bağlum köyündeki, namsız ve nişansız çukurunda, bembeyaz ve taptaze kefene bürülü, esmer ve pembecik teninin hiçbir noktası tozlanmamış, derin gözlerin ebediyete çevrili, Allah'ı zikrederken görüyorum."

İnsan hayatı böyledir; bir tek bakış, bir tek söz ve kimi zaman bir tek eylem-hareket insana istikamet verir. İşte Üstat Necip Fazıl İslam'a öylesine bağlandı ve teslimiyet gösterdi ki "Allah ve Resül buyruğu" dışında her şeyi reddetti ve sonra hayatını ve sanata bakışını şu mısralarla özetledi;

"Ey düşmanım sen benim ifadem ve hızımsın

Gündüz geceye muhtaç bana da sen lazımsın"

"Sır Mektupları" eserimde, Jacques Prevert "Bu Sevda" şiirinde sözü ne de güzel söylüyor;

"Bu sevda

Birdenbire saran içimizi

Bu narin

Bu sımsıcak

Bu umutsuz

Sevda

Gün gibi güzel

Ve kabaran deniz gibi

Çalkantılı

Bu sevda

O kadar gerçek

O kadar güzel

O kadar mutlu

O kadar sevinçli

Ve karanlıkta korkudan titreyen bir çocuk gibi gülünç

Ve gecenin ortasında sakin bir adam gibi kendinden emin."

Doğuya doğru döndükçe ve yürüdükçe bütün bir dünya doğu olur. Dön doğuya yüzünü güneş gözlerine, yüreğine, üstüne, toplumuna, toprağına, şiirine, sanatına, ömrüne doğsun. Özetle Büyük Doğu'ya, bir davanın, idealin, inancın somutlaştırılmış iddiası olarak bakılabilir.

Necip Fazıl Kısakürek üstadımız, doğuyu tanımamız ve sahip çıkmamız gerektiğini savunur ve tavsiye eder. Çünkü doğu, peygamberlerin, resullerin, vahyin merkezidir. Kadim kültürlerin membaı doğudur, Mekke, Medine ve Kudüs'tür. Batı yalnızca akla hükmetmek istedi, doğuysa akla ve ruhun ölmezliğine yöneldi. Hem doğuyu hem de batıyı ürettiklerinden dolayı bilmeye, tahliller yapmaya mecburuz. Lakin doğunun kalbi olan –insanlığın huzuru olan vahyin indiği bu büyük insanlık bölgesinin doğuş, diriliş ve kurtuluş için elzem *olduğunu ifade etmiş olalım.*

“Her şey doğudan geldi, her şey, yani ruhumuz...”

Biz BÜYÜK DOĞU'YU, öz vatanımızdan başlayarak güneşin doğduğu istikameti kurcalayan bir madde ve kemiyet zemininde aramıyoruz. Biz BÜYÜK DOĞUYU, vatanımızın bugünkü ve yarınki sınırlarıyla çevrili bir ruh ve keyfiyet planında arıyoruz. O, kendini mekan çerçevesinde değil, zaman çerçevesinde gerçekleştirmeye talip..”

Büyük Doğu yani “Doğunun doğuşu”. “Rüzgârdan hafif topuklarla içimizdeki iklimlere doğru ruhani ve ince bir sefer” ediş hali. “Büyük Doğu, İslamiyet'in emir subaylığı...” “Büyük Doğu, İslam içerisinde ne yeni bir mezhep, ne de yeni bir içtihat kapısı...” Sadece “Sünnet ve Cemaat Ehli” tabirinin ifadelendirdiği mutlak ve pazarlıksız çerçeve içinde, olanca saffet ve asliyetiyle İslamiyet'e yol açma geçidi ve O'nu eşya ve hadiselerle tatbik etme işi...” vesselam.

NECİP FAZIL'IN GENÇLİĞE BAKIŞI

NECİP FAZIL'IN GENÇLERE BAKIŞI

Recep DUYMAZ¹

Giriş

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin seçkin şahsiyetlerinden biri olan Necip Fazıl Kısakürek çok yönlü bir sanatkârdır. Şiir kitaplarının yanında hikâye, roman, tiyatro ve çok sayıda düşünce eserleri de vardır. Düşünce eserlerinde başta dil, edebiyat, sanat ve siyaset olmak üzere milletimizi ilgilendiren hemen her konuyu ele almış ve onlarla ilgili hem tarihten gelen engin bilgi birikimi, hem sanatkârlığından gelen ince duyarlılığıyla isabetli çağdaş önerilerde bulunmuştur. Onun hem şiirlerinde, hem nesirlerinde ısrarla ele aldığı konulardan biri de gençliktir. Gençlik, her faniye hayatta sadece bir kez yaşamasına nasip olan hayatın altın çağıdır.

Gençlik, hayatın en canlı, hareketli, güç ve kuvvet dolu dönemidir. Konu üzerinde çalışan araştırmacılar hem sözlüklerde, hem konuyla ilgili biyoloji ve psikoloji kitaplarında hayatın bu dönemine dair uzun uzun bilgiler vermek ve hâkim özelliklerini göstermekle beraber, gençlik çağının hangi yaşta başladığı veya hangi yaşta sona erdiğine dair kesin bilgiler verememektedirler. Bunun sebebi, gençliğin ergenlikle ilgili olması, ergenlik yaşının da ülke, iklim, cinsiyet ve beslenme şartlarına göre değişiklikler göstermesidir. Yine de gençlik çağının, ergenlik yıllarıyla başladığı, gencin ailesiyle birlikte yaşadığı yıllar ile gencin ailesinden ayrılıp iş kurarak evlendiği ve hayatını tek başına kazanmaya başladığı yıllar arasındaki dönem olduğuna dair yaygın bir görüş vardır. Nitekim Birleşmiş Milletler Örgütü, genci, “Genç, 15 ile 25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişidir” şeklinde tarif etmiştir².

Ülkemizde bu yaş grubunda olan genç nüfusun, bütün nüfusa oranı %16.4'tür. Buna göre ülkemizde yaklaşık 12 milyon genç var demektir. Bu rakam, ülkemizin başta eğitim, ekonomi ve sağlık işlerini yöneten Bakanlıklarımızın üzerine ağır bir yük yüklemektedir. Bu gençlik kitlesinin iyi yetiştirilmesi, milletimize kuşkusuz parlak bir gelecek hazırlayacağı gibi, bunun tersi de milletimizin geleceği için büyük bir risktir³. Bu durum, öncelikle hem ailelerimize, hem öğretmenlerimize büyük sorumluluklar yüklemektedir.

Genç bu yıllarda biyolojik, psikolojik sorunların yanında, ailesi ve çevresiyle de uyum problemleri yaşamaya başlar. Bu sorunları çözmek için aile, okul hatta devlet de araya girer ve gence bu çalkantılı dönemini rahat bir şekilde atlatması için yardımcı olur. Bunların yanında bazı bilim, sanat, düşünce ve siyaset adamları da gençlere kendi deneyim, düşünce ve dünya görüşlerini aktararak onlara yol göstermek isterler. Hemen her milletin eğitim, siyaset ve sanat tarihinde görülen bu durum, bizim edebiyat ve düşünce tarihimizde de görülmektedir. Edebiyat tarihimizin Yeni Türk Edebiyatı döneminde Tefik Fikret, Mehmet Akif ve Nazım Hikmet'in yanında Necip Fazıl da hem konuşmaları, hem yazdıkları eserleriyle kendi dünya görüşlerini gençlere sanatın diliyle anlatmaya çalışmışlardır.

¹ Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

² Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, özgür Yayınları, İstanbul 2000, s. 13, 14.

³ TÜİK Haber Bülteni, 17 Mayıs 2016, s. 1. Aynı kaynağa göre Yozgat ilinde genç nüfusun kendi il içindeki nüfusa oranı yüzde 16.7'dir.

Tevfik Fikret, *Halûk'un Defteri* adlı kitabında görünüşte oğlu Halûk'a, aslında ise bütün Türk gençliğine hitap eden şiirlerini bir araya getirmiştir⁴. Ona göre yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı toplumu çürümüştür. Bu çürümüş toplumu ancak Halûk gibi idealist gençler devrim yöntemiyle kurtarabilir. Şair, kitabında o gençlerin özelliklerini anlatmış ve Haluk'u o gençlerin bir sembolü olarak dikkatlere sunmuştur. Gel gör ki kaderin bir ironisi olarak Osmanlı Devleti'nin kurtarıcısı şeklinde görülen ve takdim edilen Haluk, önce İskoçya'ya, oradan da Amerika'ya gitmiş, orada dinini ve milliyetini terk ederek kendisini de çürümeye terk etmiştir. Mehmet Akif ise, Osmanlı Devleti'ni kurtaracak gençliğin sembolü olarak Asım'ı görmüş ve onu *Safahat*'in altıncı kitabı olan *Asım* adlı şiir kitabında anlatmıştır⁵. Asım'ın özelliklerini sadece başlıklar halinde metne dayalı olarak şöyle sıralayabiliriz: 1) Cepheden cepheye koşmak, 2) Namusunu çiğnetmemek, 3) Atak olmak, 4) Dışı heykel gibi sağlam, içi inci gibi güzel olmak, 5) Sorumluluk duygusuna sahip olmak, 6) Eleştiriye açık olmak, 7) Fen bilimleri öğrenimini tercih etmek. Bu özellikleriyle Asım, edebiyatımızda kurtarıcı neslin bir sembolü olarak görülmüş, Cumhuriyet nesilleri boyunca edebiyatımızda yüceltilerek anlatılmaya ve örnek gösterilmeye devam edilmiştir.

Necip Fazıl uzun yazarlık hayatı boyunca pek çok şiir ve yazısında bazen kısa değinmeler halinde, bazen uzun sayılabilecek metinler şeklinde gençlerden söz etmiştir. Biz, uzun yıllara ve değişik yayın organlarına yayılmış bu dağınık malzeme arasında kaybolmamak için üç eserindeki görüşlerini esas alacak ve diğerlerini bunlara yakınlıkları oranında çalışmamızın kapsamı içinde değerlendireceğiz. O üç eserini şöyle sıralayabiliriz: *İdeolocya Örgüsü*, *Hitabe ve Sahte Kahramanlar*.

1. İdeolocya Örgüsü

Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*'nün 1973 yılında yapılan yeni bakışına yazdığı "Yeni Takdim" başlıklı sunuş yazısında, bu eserinin, kendi ifadesiyle, "bütün geçit ve kilit noktalarını gösterici ve davayı temellendirici baş eseri" olduğunu okuyucularına takdim eder⁶. Eserinin gördüğü rağbetten memnuniyetini belirttikten sonra, otuz yıldır meydana getirmeye çalıştığı yeni gençlikten "ilâhî lütfıyla, bir yankı duvarı teşekkül etmiş ve eski sıpaların yerini cins küheylan yavruları'nın almaya başladığını görmüştür. Devamında bu halin kendisine verdiği ümitle eserinin büyük ölçüde "genişletilmiş yeni baskısını bu gençliğe takdim" etmiştir.

İdeolocya Örgüsü, bölüm kelimesi geçmemekle beraber, numarayla sıralanmış on bir başlık, bunlara bölüm de diyebiliriz, halinde düzenlenmiştir. Onları şöyle sıralayabiliriz:

1. Adımız, Davamız, manamız,
2. Doğu ve Batı Muhasebesi,
3. Türk'ün Muhasebesi,
4. Ana Kaynak: İslam,
5. Tarih Hükmü,

⁴ Tefvik Fikret, *Halûk'un Defteri*, Tanin Matbaası, İstanbul 1327/1911; *Halûk'un Defteri*, Hazırlayan: Abdullah Uçman, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006.

⁵ Mehmet Akif, "Asım", İstanbul 1924, *Safahat*, Hazırlayan: M. Ertğrul Düzdağ, kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1987, Altıncı Kitap: "Asım", s. 293 – 372.

⁶ Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, b. d. Yayınları, İstanbul 1973, 535 s.

6. Beklediğimiz İnkılâp,
7. Beklediğimiz İnkılâbın Yönleri,
8. Devlet ve İdare Mefkûremiz,
9. Temel Prensipler,
10. Hal ve Manzara,
11. Çilemiz ve Davamız.

Baş eseri olduğunu ifade ettiği *İdeolocya Örgüsü*'nde gençlere dair ayrı bir ana başlık, ayrı bir bölüm yoktur. “Beklediğimiz İnkılâbın Yönleri” bölümünde bir, “Çilemiz ve Davamız” bölümünde ise beş olmak üzere, doğrudan doğruya gençlerle ilgili toplam olarak altı alt başlık, bunlara birer yazı da diyebiliriz, bulunmaktadır: “Gençlik”, “Türk Gençliğine”, “Genç Adam”, “Görünmeyen Genç”, “Anadolu Gençliğine”, “Bir Neslin Son Örnekleri”. Bunları sırasıyla okuyup çözümlediğimizde Necip Fazıl'ın gençlere dair düşüncelerini yakalamaya başlayabiliriz.

“Gençlik” başlıklı ilk yazısına göre “İslam inkılâbının ruhunu döküleceği kalıp gençliktir”. İslam, bilgi, inanç, düşünce ve uygulama alanlarında gençlikte görünür duruma gelir, gelmelidir. Dinimizi anlama, uygulama ve onu bütün bir topluma severek benimsetme çabalarını “yüzde yüz gençlik işi” haline getirmek durumundayız. Gençlik, enerjisi, bilgisi heyecanı, ataklığı ve gözü karalığıyla bu hizmete en elverişli bir unsurdur. Aile, eğitim ve devletin çabaları, ancak yol gösterici ve gençliğin işini tamamlayıcı birer uğraş olabilir.

Gençlere bu görevi verirken onlardan da bazı davranışlar beklemektedir. Onların başında hem gündelik hayat, hem çalışma hayatlarında “sahabîler”i örnek almaları gelir. Gerek ülkemizde, gerek öteki İslam ülkelerindeki cemaat, tarikat ve her türlü dinsel topluluklar, çağımızda İslam'ı temsil etme özellik ve gücünü yitirmiş, dolayısıyla örnek alınmak kabiliyetlerini kaybetmişlerdir. Bunun sebebi, “kelime Müslümanlığı” seviyesinde kalmış olmalarıdır. İslam'ın özündeki cevheri, inceliği ve güzelliği anlamış olmaktan uzak aşksız, ruhsuz, heyecansız anne, baba, dede, şeyh ve her türlü pörsümüş örnekler, bugün gençlerimizin taklit edeceği örnekler olmaktan çıkmışlardır. Onlara Müslüman oldukları için saygı duyabiliriz, ama sözlerini ve davranışlarını örnek alıp uygulayamayız. Yazarımız, daha da ileri giderek başlıca dövizlerimizden birinin, “umumiyet ifadesiyle” onların bize, kâfirlerden bile daha uzak olduklarını söylemek olduğunu ifade eder; çünkü bu gün Müslümanların içine düştüğü alçaltıcı durumun sebebi, o aşksız, heyecansız ve düşüncesiz eski nesillerdir.

Necip Fazıl, beklediği gençliğin kalbine “ilâhî bir nefha”yla Kâinat'ın Efendisi ve sahabelerinin ruh dünyasından düşecek bir yıldırımla birdenbire alevler içinde belireceğini, bundan böyle her şeyi bu gençliğin örnekleyeceğini ve temellendireceğini düşünür. Otuz yıllık yırtmış ve didinşleriyle böyle bir gençliğe maya tutturabildiğini ifade eder. Bu genç, artık düşünme ve davranışlarında ne pörsümüş eski nesilleri, ne ruhumuza uzak yabancı liderleri örnek alacaktır. Bu noktada onun özlediği gençliğin ilk özellikleri karşımıza çıkmaya başlar:

Otomobil olmak: Genç, Kâinatın Efendisi ile sahabelerini örnek alıp öz idrakiyle ileriye, geriye, sağa, sola kendi zatıyla, iç gücü ve enerjisiyle hareket ve hamle gücüne sahip olmalıdır. Bunun için hem maddi, hem manevi bakımdan donanımlı duruma gelmesi gerektiği açıktır. Bunun devamı olarak yine hem ruh, hem beden bakımından tam bir sağlık ve güzellik abidesi

görünümünde olmalıdır.

Oluş çilesi çekmek: Genç adam, tarihimizin akışı boyunca hangi dikenli yollardan geçerek bugüne geldiğimizi bilen ve bu uzun yolculukta bizi medeniyetimizin yolunda önce duraklatan, sonra da saptıran kişi, kuruluş ve düşmanlarımızı, parmak izlerine varıncaya kadar araştırır, takip eder, etmelidir. Buna tarihimizin eleştirisini yapmak da diyebiliriz.

Görgü kurallarına uymak: Genç adam içinde yaşadığı ve çalıştığı toplumda konuşma, davranma ve bütün insan ilişkilerinde incelik ve güzellik örneği olmalıdır. Bu yönleriyle toplumda bir çekim noktası olmalıdır. Bunu sadece konuşma ve davranışlarıyla değil, kılık kıyafetinin temizliği, düzgünlüğü ve estetiğiyle de göstermelidir.

“Türk Gençliğine” adlı yazısı, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti ve Milli Birlik Komitesi dönemlerinde “Büyük Doğu Dergisi”nin Kapatılması ve kendisinin mahkemelerde süründürüldükten sonra, 27 Mayıs 1960 ihtilalini yapanların çıkardıkları Basın Affı Kanunu’yla serbest kalmayı beklerken, kapsam dışı tutulması sebebiyle, o aftan yararlanamayıp Toptaşı Cezaevi’nde bir buçuk yıl hapis yatmasının, bir bakıma, hikâyesidir.

Düşünmek: “Genç Adam” başlıklı yazı, gençliği ısrarlı bir şekilde düşünmeye bir çağrıdır. Burada düşünmenin nesnesi, başta düşünmenin kendisi olmak üzere, insan, aile, toplum, tarih ve tarihimizin akışı boyunca bütün bu kurumlarımızın özlerinden koparılıp neye ve nasıl dönüştürüldüklerini anlatır.

Buna göre özlediği gençliğin bir özelliği de “düşünmek”tir. “Genç Adam” başlıklı yazısında gençleri düşünmeye çağırdığını az önce söylemiştik: “Genç adam, düşün! Evvela, insanoğlunun düşünmekten büyük haysiyeti olmadığını düşün!”. Devamında düşüneceği başlıca konuları sıralar. İnsanların meşin toptan birer kafa taşıdıkları günümüzde bu noktaya yüz binlerin yönelmesinin sebebini düşünmeyi ister. “Düşünüyorum, öyleyse varım” diyen filozofun sözü yerine, Kâinatın Efendisi ve insanlığın ufku olan, bir ân düşünmeyi, bilmem kaç yıllık ibadete denk tutan peygamberimizin “Yarabbi, bana eşyanın hakikatini olduğu gibi göster!” sözündeki hikmetin derinliğini düşünmeye çağırır. Tarihimizin Tanzimat döneminden itibaren zamanımıza gelinceye kadar Batılılarca öne sürülen bilgi, düşünce ve sanatların sahteliğini düşünmek de onun özlemine çektiği gençlerde bulunmasını görmek istediği özellikler arasındadır. Yine bu dönemde, Batılılaşma döneminde ortaya çıkan bilim, sanat ve siyaset adamlarından çoğunun sahteliklerini düşünüp araştırmak ve onları gerçek kimlikleriyle gözler önüne sermek de, ona göre, gençlerin görevleri arasındadır.

“Görünmeyen Genç” yazısı, herhangi bir Anadolu lisesinden İstanbul’da üniversiteyi okumaya gelmiş kıyafeti gibi kafası da pejmürde, soluk ve silik olan bir gencin sınıflarda, koridorlarda ve toplantı salonlarındaki korkak, çekingen ve pasif yaşayışının bir anlatımıdır. Ona göre ortalıkta pek görülmeyen bu genç, aslında “Türk gencinin hakiki tohumu ve tohumluğu”dur. Bize düşen iş, toplum meydanında onun “gölgeli ağacı”nı yetiştirmektir.

“Anadolu Gençliğine” adlı yazı, bir bakıma, bir kimlik hatırlatma yazısıdır. “Anadolu gençliği! Sen kimsin, biliyor musun?” sorusuyla başlayan yazı, bu soruya dedelerinin ruhunu ve malını İslam köküne dayadıktan sonra dünya çapında bir devlet kurmuş, fetihler yapmış, peşinden aşk ve heyecan çığırını kapanınca fethettiği topraklardan geri çekilmekle kalmamış, ev ve hak sahipliğinden de kovulmuş bir milletin torunu olduğu cevabını vermiştir. Genç adam, bütün bunları bilmek, düşünmek ve o tarihsel birikimi, çağdaş imkânlarla birleştirerek yeniden

ortaya çıkarmak görevindedir.

“Bir neslin son örnekleri” yazısı, umudunun gelmekte olan gençlikte olduğunu ifade eden bir metindir. Asıl vazifenin onu eğitimde “mana dolandırıcılarının derhal gözlerini çıkaracak kadar keskin bir noktaya dikmek, ön plana çıkarmak ve “Efendimiz sensin!” diye nesiller boyu söylenen yalanı artık ortaya çıkarmaktır.

Necip Fazıl, başta ülkemiz olmak üzere diğer İslam ülkelerindeki cemaat, tarikat ve her türlü dinsel topluluklarına acımasız eleştirilerini, onların mensuplarına bu çağdaş davranış kalıplarını telkin etmemelerine dayandırır.

2. Hitabe

Hitabe, Necip Fazıl'ın 1934 – 1975 yılları arasında türlü vesilelerle değişik şehirlerde verdiği konferanslar ile yaptığı konuşmaların bir araya getirilmesinden meydana gelmiş eseridir⁷. Eser, “Dava”, “Şahıs”, “Kıymet” ve “Aksiyon” bölümlerinden oluşmaktadır. Bu kitapta konumuzla alakalı “Gençlik” başlıklı tek yazı, “Aksiyon” bölümünde yer almaktadır. Bu yazı, Millî Türk Talebe Birliği'nin 1975 yılında düzenlediği “Millî Gençlik Gecesi”nde yaptığı konuşmasının metnidir.

Konuşma “Bir gençlik, bir gençlik, bir gençlik...” kelimelerinin tekrarıyla başlar ve “şuurlu” bir gençlik beklediğini ifade eder. Hemen devamında bu gençliğin özel bir tarih yorumuna sahip olmasını ister. Ona göre Türk tarihi dört devreye ayrılır:

“Devlet ve milletin 7 asırlık hayatında dört devre... Birincisi iki buçuk asır... Aşk, vecd, fetih ve hakimiyet... İkincisi üç asır... Kaba sofra ve ham yobaz elinde sefalet ve hezimet... Üçüncüsü bir asır... Allah'ın, Kur'an'ında “belhum adal – hayvandan aşağı” dediği cüce taklitçilere ve batı dünyasına esaret... Ya dördüncüsü? Son yarım asır!.. İşgal ordularının bile yapamayacağı bir cinayetle, madde planında kurtarıldıktan sonra ruh planında ebedî helâke mahkûmiyet... İşte tarihinde böyle dört devre bulunduğunu gören... Bunları, yükseltici aşk, süründürücü satıhtçılık ve öldürücü küfür diye yaftalayan ve şimdi, evet şimdi... Beşinci devrenin kapısı önünde nur inilâkı yeni bir şafak fişkırışını gözleyen bir gençlik...”⁸.

Necip Fazıl'ın gözündeki bu genç, “dininin, dilinin, beyninin, ilminin, ırzının, evinin, kininin, kalbinin davacısı” olacak bir gençtir. Meclisinin duvarında “Hâkimiyet Allah'ındır” düsturunun yazıldığını görmenin hasretini çeken bu genç adam, hem işçinin, hem patronun hakkını teslim ettikten sonra, materyalizm, sosyalizm ve komünizm gibi ideoloji ve siyasal görüşlerde hak ve adalet namına ne varsa, en güzelinin İslam'da bulunduğunun idrak, diyalektik, estetik anlatımına ve irfanına sahip olacaktır. Bu düzeyde konuşma ve davranışlarıyla o, yurduna, İslam ülkelerine, hatta dünyaya model olacaktır. O genç, “Annesi, babası, ninesi ve dedesi de içinde olsa, gelmiş ve geçmiş eski mümin nesillerden hiçbirini beğenmeyecek, onlara “Siz güneşi ceplerinde kaybetmiş marka Müslümanlarısınız! Gerçek Müslüman olsaydınız, bu hallerden hiçbiri başımıza gelmezdi!” diyecek ve gerçek Müslümanlığın “nasıl”ını ve “ne idüğü”nü her haliyle gösterecek bir gençlik...”tir. Konuşmasının sonunda bir bakıma o gençliğe vasiyetini bildirir: “Bundan böyle senden beklediğim şudur: Tabutumu öz ellerinle musalla taşına koyarken, Anadolu kıtası büyüklüğündeki dava taşını da gediğine koymayı unutma ve bunu tek vasiyetim

⁷ Necip Fazıl, *Hitabe*, b. d. Yayınları, İstanbul 1975, 232 s.

⁸ Necip Fazıl, a. e. s. 220.

bil!”

“Gençliğe Hitabe”, Necip Fazıl’ın 16. Ölüm yıldönümünde bir levha halinde basılmıştır.

Necip Fazıl, dört yüzyıldır İslam’ın yeryüzünde devlet, hükümet, cemiyet ve türlü topluluklar planında özüne uygun temsil kabiliyetini kaybettiğini düşünür ve özlemini çektiği gençlikten bunun sebebini “düşünme”sini ister. Bugün etrafına soluk ışıklar yaymaktan ibaret çalışmalarıyla mevcut şahıs, zümre ve cemaatlerin hiçbiri, bu kaybı gideremez. Bugün İslam’ı yeryüzünde devlet, hükümet, cemiyet ve çeşitli topluluklar planında özüne uygun bir şekilde temsil etmek ihtiyacını, “İslam inkılâbının erimiş bir maden gibi ruhunu dökeceği yeni gençlik” giderebilir ve o muhteşem yapıyı cemiyet ve devlet planında yeniden inşa edebilir. Bu yeni gençliğin “ancak ilâhî bir nefha”yla peygamberimiz ve ona eksiksiz ve fazlasız bağlanmış olanların ruh âleminde düşecek bir yıldırımla birdenbire belireceğini ifade eder. Kendisinin de otuz yıldır yırtmış ve didişleriyle böyle bir gençliğe maya tutturmaya çalıştığını söyler.

3. Özlediğimiz Nesil

Necip Fazıl, gençlerle ilgili düşüncelerini en geniş bir şekilde *Sahte Kahramanlar* adlı eserinin “Özlediğimiz Nesil” başlıklı bölümünde anlatmıştır⁹. İstanbul, Ankara ve Kayseri’de çatısının altında “Hakiki mürşit ilimdir” yazılı olmasına rağmen, bir üniversitenin kürsüsünde konferans verebilmek için verdiği mücadelenin, Ankara’daki Gençlik Parkı’nın havuzundaki suyu, önce çay kaşığı ile Haymana Çölü’ne boşaltmaktan daha çetin bir mücadele verdiklerini anlatır. Devamında soyut bir kavram olan “gençlik” kavramını ele alır ve onu “Zamana karşı veya zaman hesabına karşı biricik kal’a! Zamanın kal’ası demek daha doğru...” şeklinde tarif eder. Bu tarifle zaman ile gençlik arasında bir ilinti kurar ve bu ilinti sebebiyle önce zamanın ne olduğunu açıklamanın uygun olacağını düşünür. Dinleyicilerini, bu soyut, alabildiğine derin ve ince konuyu, anlamak çilesine katlanmaya davet eder. İnsanoğlunun en “girift” meselelerinden biri olan bu kavramı düşünceden evvel duyguyla anlatmaya çalışmanın daha uygun olacağını söyler ve daha önce yazmış olduğu “Zaman” şiirinden kıt’alar okur:

Nedir zaman, nedir?

Bir su mu, bir kuş mu?

Nedir zaman nedir?

İniş mi, yokuş mu?

Bir sese benziyor;

Arkanız hep zifir!

Bir sese benziyor;

Önünüz Tüm kabir!

...

Annesi azabın,

Sonsuzluk şarkısı.

⁹ Necip Fazıl, *Sahte Kahramanlar*, b. d. Yayınları, İstanbul 1984, s. 176 – 239.

Annesi azabın,
Cinnetin tıpkısı.

...

Zamanın çarkları,
Sizi yürütüyor!
Zamanın çarıkları,
Beni öğütüyor.

...

Kime kaçsam ondan;
Ha yakın, ha ırak?
Kime kaçsam ondan;
Ya sema, ya toprak...

Necip Fazıl, Batı'da başta Allah olmak üzere zaman, mekân, ölüm, ruh, insan ve cemiyet gibi soyut kavramlar üzerinde düşünmeyen, bunlar karşısında kendisine özgü bir görüş ve tavır ortaya koymayan bilgin, düşünür ve sanatçıları, hiçbir zaman ciddiye almadıklarını ve onları bir işportacı seviyesinde gördüklerini söyler. Batı'nın cins kafaları dediği Sokrat, Şekspir, Aynştayn, Berkson ve Göte'nin "zaman" kavramına dair görüşlerine şöyle bir değinir. Bizim bilim ve düşünce tarihimizden de İbn-i Sina, İmam-ı Gazalî ve Fuzulî'nin adlarını anar ve görüşlerine kısaca temas eder. Onun vardığı sonuçları veya bizim yakalayabildiğimiz düşünceleri şöyle toparlayabiliriz:

"Zaman hadiselerin zeminidir".

"Zaman kâinatı avucunda sıkkan bir eldir!".

"Zaman varlığı kuşatıcı bir ağdır".

"Zaman bir fâciredir".

Bütün Batılı ve Doğulu bilgin, düşünür ve sanatçılar, "zaman"ı anlamaya çalışır ve üzerinde düşünürlerken onu aşan, onun üstünde olan ve ondan etkilenmeyen bir canlı varlık, nesne veya unsur aramışlar, ancak onu bir türlü bulamamışlardır. Zamanın akışı karşısında bütün varlıklar zamanla sararmak, solmak ve "fani" olmaktan kurtulamamışlardır. Onu aşmaya, onun dışına çıkıp ebedileşmeye gayret eden cins kafalar da bu noktada başarılı olamamış ve "ölüm şerbeti"ni içmişlerdir. Burada Paskal'ın o muhteşem cümlesini zikreder:

"Yapayalnız ölürüz!".

Bu cümledeki derin ve ince anlamı düşünürken gerçekleşmesi mümkün olmayan bir olayı hayal eder: Yeryüzündeki insanlar, diyelim ki falan adamın öleceği saatte, Avrupa, Amerika ve Asya'daki bütün insanlar, kronometreye basmışçasına aynı anda ölse, geriye hiçbir canlı kalmasa, yine insanlar ayrı ayrı ölür. Beraber ölünmez. "Demek ki ölen cemiyet içinde fert olduğuna göre – dikkat buyurun – yaşayan ve hayatın hakikatini temsil eden de ferttir"¹⁰. Buradan hayatta asıl

¹⁰ Necip Fazıl, a. g. e. s. 188.

olan birey midir, toplum mudur? tartışması başlamıştır. Tartışma ilerleyince bireyin haklarını önceleyen düşünce, ideoloji ve siyasal görüşler ortaya çıkmıştır. Buna karşılık toplumun haklarını önceleyen düşünce, ideoloji ve siyasal görüşler de varlıklarını ortaya koymuşlardır. Bu iki grup, insanlık tarihinde, hele on dokuz ve yirminci yüz yıllarda, bitmek tükenmek bilmeyen kavga ve çatışmalara sebep olmuştur. Bu kavga ve çatışmaları önleyen yegâne sistem İslamiyet'tir. İslamiyet, bunu hem bireyin, hem toplumun haklarını İlâhî esaslara bağlayarak ve adalet ilkesine dayanarak gerçekleştirmiştir. Bu noktada İslamiyet, lokomotifdir. Diğer din, düşünce, ideoloji ve siyasal akımlar ise birer vagonlardan ibarettir.

“Zaman” kavramıyla ilgili bu çok genel görüşlerden sonra, Necip Fazıl “gençlik”i anlatmaya geçer. Az yukarıda zamanı bir “fâcire”ye benzetmiştik. Buradaki genci anlatmaya başlarken Fuzûlî'nin bir beytini anar:

“Zamâne içre mücerreptir intikâm-ı zaman

Hemîşe yahşiye yahşî verir, yamana yaman!”

Yukarıda söylediğimiz gibi bilgin, düşünür ve sanatkârlar zamanın üstünde olan, ona hükmeden bir varlık bulamamışlarsa da burada benzetmenin nesnesi olan “fâcire”ye, dolayısıyla zamana hâkim olabilen bir varlık vardır ki o da “gençlik”tir: “İntikamcı fâcire... Ve gençlik onu, fâcireyi visaline çekecek hakiki erkek, delikanlı tipi, manevi manada... Bu fâcireyi visaline çekici tip, işte genç!.. Demek ki zamanın en canlı tecellisi gençlikte...” Buna göre sadece gençlik, eğer isterse, zamana hâkim olabilir, ona hükmedebilir. Bunun için gencin hem ailesinden, hem okulundan gelen bilgi ve görgülerle donanımlı duruma gelmesi gerektiği açıktır. Aslında İslam fitratı üzerine yaratılmış, çocukluğu ve gençliği bu yaratılışa uygun bir aile ve okul ortamında geçmiş bir genç, bu yolda telkinlere her zaman açıktır: “Genç, güneşe açılan yapraklar gibi, hayatı emen, yutan akıcı bir cihaz, ideal kapmaya mahsus bir antendir, bir alet... Genç, ideal mevcelerini (dalgalarını) kapamayan bir cihaz, inanmaya en müsait bünye... Bütün dehalar gençliklerinde parıldadılar ve bütün davalar gençler elinde yürüdü. Tâ şundan buna, eski Yunan'dan komünizme kadar...”¹¹.

Makedonya Kralı Filip'in oğlu İskender genç bir delikanlı olarak 23 yaşında kral olur. Filip'in ahırında hiçbir askerin binmeğe cesaret edemediği huysuz bir at vardır. Genç delikanlı bir gün ahıra gider, atı yularından tutup dışarı çıkarır, atın yüzünü gözlerini kamaştırır diye birden bire güneşe çevirir... Bir an sendeleyeni atın gafletinden yararlanan İskender, kimsenin zaptedemediği atın üstüne atlayıverir... Durumu öğrenen ve oğlunu atının sırtında onu koştururken gören babası Filip'in ağzından şu cümleler dökülür:

“Sen artık Makedonya'ya sığacak adam değilsin! Dünyaların fethine çık!..”.

Büyük İskender ünlü doğu seferiyle dünyanın fethine çıkar, kendisine bir de ideal edinir: “Eski Yunan medeniyetini dünyaya yaymak...”

Bir de bizden bir örnek. Necip Fazıl'a göre Yavuz Sultan Selim, Fatih'ten de üstün bir insandır. Henüz otuz yaşlarındayken ordunun başına geçer ve Çaldıran Savaşı'nı verir. Derken çadırının önünde ilk Yeniçeri ayaklanması başlar... Yeniçeri askerlerinin attığı oklar çadırını delik deşik etmiştir... Atılmakta olan oklara aldırmadan bir yolunu bularak çadırından çıkar,

¹¹ Necip Fazıl, a. g. e. s. 203.

atına biner ve tek başına atını askerinin üzerine sürer... İyice yaklaşıncı gök kubbeyi çınlatan bir sesle haykırır:

“ Ben şu gayenin adamıyım, benimle gelmek isteyenler gelsin, gelmeyenler karılarının yanına dönsün!...”. Çok geçmeden bütün ordu arkasındadır...

Necip Fazıl, konuşmasının bu bölümünde biraz daha gerçekçiliğe dönerek özlediği neslin özelliklerini maddeler halinde sıralamaya geçer:

Âşık olmak: Sevginin güçlü şekli olan aşkın esası Allah'a yönelmek ve ona âşık olmaktır. İman ve amel aşk ile yapılırsa sahibini aziz eder. Hz. Hüseyin abdest almaya başlayınca sararmaya başlıyor, sendeliyor ve düşecek gibi oluyormuş. Bir gün ona sormuşlar:

“ Niçin bu hale geliyorsunuz?”

Cevabı:

“Kimin huzuruna çıkmaya hazırlanıyorum, biliyor musunuz?”

Beyazid-i Bestami'nin, namaz kılariken bulunduğu makama hürmetinden kaburga kemiklerinin çatırdadığı duyuluyormuş!..

Aşkın en güzel tablosunu, velilerden İbn-i Semnun hazretlerinin çizdiğini düşünür:

İbn-i Semnun, bir gün camide minbere çıkar ve cemaate aşkı anlatmaya başlar. Bir ara vecd içindeyken gözleri dalar. O sırada nereden girdiği belli olmayan bir kuş caminin içinde süzülüp gelir ve Semnun Hazretleri'nin eline konar. Gagasını artık ateş gibi olan tırnağına vurur, o anda kuşun gagasından incecik bir kan şeridi sızar ve kuş oracıkta çırpınarak ölür.

İbn-i Semnun, hadise karşısında şunları söyler:

“Aşka ait kelimelerin bitkilere ve hayvanlara tesiri vardır; ancak o kelimeler gafil insana tesir etmez”. Aşkın ve inanmanın bir gücü vardır. İnanan ve umutlu olan insan güçlüdür. Aşkını ve imanını kaybeden birey, aile ve devletler, önce pörsümeye sonra da kaybolmaya mahkûmdurlar. Monteskiyo, Romalıların yıkılışını anlatmaya şöyle başlar:

“Aşklarını kaybettiler ve kaybolup gittiler”. Buradaki aşk, dikkat edilirse sadece hakka ait aşk değildir. Aşkın esası Allah'a olan aşk... Fakat batıla olan aşkta bile, o aşkın sağladığı bir hayatiyet vardır. “Âşık daima kuvvetlidir. Eski Roma batıl da olsa aşk sahibi olduğu devirlerde ideal büyük nizamın en güzel örneği idi”. Bizim tarihimiz de bunun gibidir. Abbasiler pörsüyüp aşklarını kaybedince yıkıldılar... Türkler İslamiyet'e olan aşklarını Kanunî devrine kadar sürdürebildiler. O zaman aşk, yerini “hikmeti kalmayan kabuk bilgilere” bırakınca onlar da içerden bozulmaya başladılar ve sonunda yazarımızın kendi ifadesiyle “kaba softa ve ham yobaz” tipi ortaya çıktı. Bu tip incelikleri anlayamayan ve dinimizi içinden bozan anlamındadır. Özlediği nesil, bütün bunlardan uzak olup aşk silahıyla donanmış bir gençlik olacaktır.

Sır idrakine sahip olmak: Necip Fazıl'ın özlediği neslin ikinci özelliği sır idrakine sahip olmaktır. Sır idraki, önce İslam'a incelikleri ve hikmetleriyle pazarlıksız bir şekilde inanmak ve onu uygulamak, sonra da onun buyruklarına yapılabilecek bir itiraz veya söylenebilecek bir söz karşısında sus pus olmayıp akıl ve mantık içinde cevaplar vermektir, verebilmek demektir. Bunun için bilgi, düşünce ve sanatın değerleriyle donanmış bir kafa ve berrak bir zihin açıklığına

sahip olmak gerektiği açıktır. İslam'ın emirleri ilk bakışta kuru ve yavan görülebilir. Söz gelişi bir kasanın şifresi olan sayı dizisinin hiçbir duygusal çekiciliği veya ruha hoş gelen bir görünüşü yoktur; ama o şifreyi kullanarak açılan kasanın içindeki hazineye kavuşmanın heyecanı ve zevki hangi nesnenin dış güzelliğinde bulunabilir? Bu özelliği anlatırken verdiği örneklerden biri şudur.

Bir Kayseri ziyaretinde Ramazan günü elinde sigara sokak ortasında bir adam görür ve sorar: Nedir bu hal? Ramazan günü bu yaptığınız doğru mu? Adam cevap verir:

“Allah'ın bildiğini kulundan niçin saklayayım?” Bu tür insanlar bunu her zaman, her yerde söylerler. Bu yolla güya samimi olduklarını, bizlerin ise samimi olmadığımızı dolaylı yoldan anlatmak isterler. Necip Fazıl basit bir akıl yürütmeyle ona şu cevabı verir:

“Allah senin tenasül aletin olduğunu da biliyor, niye saklıyorsun?”

Demek ki kula karşı utanmak, Allah'a karşı hicabın ifadesidir. Kula karşı utanmadığını gösteren, Allah'tan da utanmıyor demektir. Sır idrakine sahip bir genç, gündelik hayatta karşılaşabildiği bu gibi durumlarda muhatabına her zaman ve her yerde hak ettiği cevabı böyle veren bir gençtir. Zaten onu kaba softa ve ham yobazdan ayıran en önemli özelliği de budur.

Nefis muhasebesi yapmak: Üçüncü özellik, nefis muhasebesi, özeleştirisi yapmak becerisine ve gücüne sahip olmaktır. Bunu “muazzam” diye nitelendirdiği peygamberimizin bir hadisine dayandırıyor: “Hesaba çekilmeden nefislerinizi hesaba çekiniz!”. Nefis muhasebesi/özeleştirisi, “Bize hazırlanmış bir dünya veren ailemizden, mektebimizden aldığımız telkinlerin hesabını görmektir”. Bu özeleştirisi sürecinde bize aile, okul, basılı ve görsel basın ve siyaset kurumlarından aktarılan bilgi, düşünce ve ideolojileri parmak izlerine varıncaya kadar titiz bir inceleme ve sorgulamaya tabi tutup sonunda alınacak şeyleri, bir daha bırakmamacasına almak, alınmaya lâyık olmayanları da bir daha asla kabul etmemecesine atmak. Bu noktada uyuşma yöntemine asla başvurulmaz. Hele bir düşünceyi önce alıp sonra bırakmak veya önce bırakıp sonra almak, bunları tekrarlamak, mütereddit, kararsız ve dönek kafaların işidir ve gençlerimize en uzak bir tavidir. Necip Fazıl, toplumsal eleştirisi noktasında daha da ileri gider ve her genci, tek tek beynini çatlatırcasına bir özeleştiriyeye çağırır:

“Tırnağı, en yırtıcı hayvanın pençesinden
Daha keskin eliyle, başını ensesinden,
Koparıp o genç adam, uzansa yatağına;
Yerleşirse başını, iki diz kapağına,
Soruverse: Ben neyim ve bu hal neyin nesi?
Yetiş, yetiş, hey sonsuz varlık muhasebesi!
Dışında bir dünya var, zıp zıp gibi küçülen,
İçimde homurtular, inanma diye gülen...
İnanmıyorum, bana öğretilen tarihe!
Sebep ne, mezardansa bu hayatı tercihe?”

Batı'da özeleştirisi çilesini çekmeyen bir kimseyi, şair, sanatkâr, düşünür saymayı bir yana bırakalım, insan yerine bile koymazlar. Bizde nefis muhasebesi, özeleştirinin en güzel örneği, İmam-ı Gazalî'dir. Akıllı, lastik bir tel gibi kopuncaya kadar gerdikten sonra görür ki akıl da sınırlıdır. Sonunda koşup peygamberimizin “ruh feyzine” yapıştığını ve kurtulduğunu söyler.

Necip Fazıl, onun baş eseri *İhyâ-yı Ulûmi'd-Din*'in Fransızca'ya defalarca çevrildiği halde bizde tam metnin hâlâ çevrilmediğini söyler.

Gözü kara olmak: Özlediği neslin özelliklerinden biri gözü kara olmaktır. Gözü kara olmak, “kör cesaret değil, temkinli şecaat” sahibi olmak demektir. Bir dava adamının, bir idealistin, bir neslin inandığı değerleri, “hayata ve eşyaya nakşetmesi”nin, ona göre, biricik vasıtası gözü kara olmaktır: “Her tedbir alındıktan ve basiret planında her şey pişirildikten sonra mutlaka cürete, gözü karalığa ihtiyaç var... O kadar ki, cüretin imtiyazı, bazen tedbir ve basireti ikinci plana atabilir”. İttihat ve Terakki komitesinin 23 Ocak 1913 tarihinde Enver Paşa'nın 8 – 10 kişiyle Bâbîâlî'yi basarak Sadrazam Kâmil Paşa'yı istifa ettirip yerine kendi adamları olan Mahmut Nedim Paşa'yi Sadrazam yapmalarını buna örnek olarak gösterir¹². Napolyon örneğini, burada da tekrarlar. Napolyon gözü karalığı sayesinde, üzerine gönderilen ordunun başına geçmiş ve Paris'e yürümüştür! Yakın tarihimizde Demokrat Parti iktidarı (1950 – 1960)'nın Başbakanı Adnan Menderes ise, gözü kara olamadığı için idam sehpasında can vermiştir.

Gözü kara olmak, bireysel hayatımızdan başlayarak aile, toplum ve devlet planına varıncaya kadar çevremizde cereyan eden eşya ve olaylara hâkim olmak, onlara kendi irade ve inancımız doğrultusunda yön vermektir. Bu, aslında Kur'an-ı Kerim'in emriyken yaklaşık dört yüz yıldan beri bu emri kaybetmiş bulunuyoruz. Müslümanlar, özellikle on dokuzuncu yüzyılda Batı teknolojisiyle karşılaşınca müthiş bir şaşırma ve “apışma” haline kapıldılar. Kendilerine güvenlerini, cesaretlerini, umutlarını kaybettiler. Bunun devamında bizi “kırpa kırpa, ufalta ufalta, birbirimizden kopara kopara müthiş bir yılgınlık ve yalnızlık psikolojisine soktular”. O kadar ki bu yılgınlık psikolojisi, zamanla maddemize de tesir etti; gün geldi erkeklik tohumuna da katıştı, bütün bunların sonunda anneler yılgın nesiller doğurmaya başladı.

Bu gidişi tersine çevirmek bir Kur'an buyruğudur:

“Ben insanı, eşya ve hadiseleri teshir etmesi için kendime halife olarak yarattım”.

Bu yılgınlık, yalnızlık ve pısrıklıktan kurtulup çevremizdeki eşya ve hadiselerden başlayıp aile, toplum ve devlet planındakilere varıncaya kadar, her şeye kendi irade ve inancımız doğrultusunda tekrar yön verebilmemiz için beklediğimiz neslin “dölleştireceği” yeni örnekler ihtiyacımız vardır. Bu örnekler, “Bu vatanın hırsız bir komünist ile bu vatanın sahibi bir Müslüman arasındaki hâkim tavır farkını” göstereceklerdir. Yine bu örnekler, kendilerine yakın gibi duran siyasetçilerin, seçim meydanlarında “hamsi balıklarına yetmez taviz yemleriyle oy makinesi haline gelmekten” kurtulacak ve artık “ispat-ı vücut” edecek ve medeni cesaret sahibi olduklarını göstereceklerdir.

Aksiyon ruhuna sahip olmak: Özlemini çektiği neslin özelliklerinden biri aksiyon ruhuna sahip olmaktır. Aksiyon ruhuna sahip olmak iş, hamle ve hareket ruhuna sahip olmak demektir. Öncelikle gençler, İslamiyet'te, farz olan ibadetleri yerine getirdikten sonra yakın ve uzak çevrelerindeki nesne ve olayları iş, hamle ve hareket yollarıyla yönlendirmekle de mükelleftirler. O gençlerin ellerinde gündelik hayatta tuttıkları her işi, sonunda onları başarıya ulaştıracak bir “anahtar” vardır. O anahtar “Besmele”dir. Besmeleyle başlamak, girilen her işe Allah'ın da yardım ve gücünü alarak başlamanın özgüveni ve umudunu kazandırır. Bu özgüven ve umutla başlanılan her iş, zamanında, düzgün ve tam olarak bir disiplin içinde sonlandırılır. Her zaman ve her işte örneğimiz sahabenin iki hasleti vardı: “Hikmet ve aksiyon ruhu... Yani fikir ve onu işe

¹² İsmail Hâmi Danişmend, *İzâhlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 397 – 401.

tahvil edici hareket... Sahabe bu demek...". Sahabe bağılılarından bir İslam velisi, iş ile zamanın kıymetini, güzelliğini kıyamete kadar kaybetmeyecek şu cümlelerle ne güzel ortaya koymuştur: "Gafil halk, yorgun ve bitkin bir laf eder: Yarın olsa da bir iş işlesem!.. Bilmez ki, bugün dünkü günün yarınıdır. Bugün ne işlemiştir ki, yarın ne işlesin?..." .

Zarafet/estetik sahibi olmak: Zarafet ve estetik sahibi olmak, özlediğimiz neslin önce kendi dışını, sonra çevresini ve dünyasını güzelleştirme iradesine sahip olması demektir. İslam, zarafet, incelik, zevk ve güzellik ölçülerinde de bütün din, düşünce akımı ve ideolojilerden en ileri noktadadır; ancak bunun görünür olması lâzımdır. Onu, çağımızda zarafet, zevk ve estetik düzeyde görünür yapacak özlediğimiz nesildir. Özlediğimiz nesil, önce kendi dışlarını, kılık kıyafetlerini, temiz, düzgün ve göze hoş görünecek şekle getirmek, sonra da çevrelerini güzelleştirmek suretiyle bunu başaracak ve İslam'ı özüne uygun olarak toplumda temsil edecektir. Bunun devamı olarak bilim, düşünce, sanat, estetik ve bir konu veya ürünü topluma sunmada da çağının en ileri noktasında bulunacaktır.

"Eski bir ölçü vardır: Dışını imar eden bânını tahrip eder; dış mamurluğu bânın haraplığından gelir". Özlediğimiz nesle mensup sır idrakine sahip bir genç, bu sözü, içini öyle imar edeceksin ki dışın artık tek başına bir kıymeti kalmayacak; buna karşılık dışını da öyle imar edeceksin ki bânının süslü, güzel ve çekici bir perdesi olacak. Dışın kıymeti, artık kendinden değil, bu çekiciliğinden gelir. Bu noktada da önderimiz ve modelimiz sahabelerdir. Allah'ın Resûl'ü bir gün sahabeleriyle yolda yürürken birdenbire durur. Önünde kirliliği bir nesne görmüştür. Yolun ortasında bir tükürük. İlerleyemez... Sahabeler hemen pisliği ortadan kaldırır... Allah'ın Resûl'ü yoluna devam eder. Yine bir gün mescitte ağır bir koku hissederek. Cemaate döner ve buyurur: "Bugün niçin yıkanmadınız?". Bu söz ve davranışlarda Müslümanların hem dış görünüşlerini, hem yaşadıkları mekânları temiz ve güzel tutmaları gerektiği kendilerine örneklerle gösterilmiştir.

Burada öncelikle gençlere yönelik bir ileti daha vardır ki o da yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız özellikleri kendinde bulunduran gençlerin, buldukları ortamlarda bir çirkinlik karşısında asla ilgisiz kalmamaları ve onu ortadan kaldırmak için bir girişimde bulunmaları gerektiği iletilisidir.

İmam-ı Azam gündelik hayatta son derecede temiz ve güzel kıyafetler giyiyormuş. Bir gün ona sormuşlar:

"Niçin bu kadar güzel kılık?"

Bir ayet-i kerime ile cevap vermiştir:

"Sana verdiğim nimetleri tahdis et, dile getir (üzerinde göster)".

Buna göre büyük imam, kılığına kıyafetine tâbi değil, kılığı, kıyafeti ona tâbidir. Onun yaptığı, inandığını güzel ve estetik bir yolla, kıyafetiyle, dışa göstermek ve uygulamaktır. Dinimizin bu düzeyde temsil edilmesi için din adamlarımıza kuşkusuz büyük sorumluluklar düşmektedir. Batı'da bir papazın başta güzel sanatlar olmak üzere dinle ilgili bütün alanlarda tam bir donanımla yetiştirildiklerini ifade ettikten sonra bizim tarihimizden de acı bir örnek verir.

Japonlar on dokuzuncu yüzyılın sonlarında bir ara kendilerine yeni bir din aramaya karar verirler. Bu maksatla başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerine heyetler gönderirler. İslamiyet'i incelemek için de İstanbul'a bir heyet gelir. Durumu devrin padişahı

İkinci Abdülhamit'e haber verirler. Padişah, heyete Şeyhulislamlıkta görevli bir rehber ile en güzel ipek kumaşlarla süslenmiş bir saray arabası verir. Daha ilk gün araba yolda giderken Şeyhulislamlık'ta görevli sarıklı mihmandar, bir elini burnunun bir tarafına koyup öbür tarafıyla hınk diye sokağa sümkürür!.. Bunu gören heyetin başkanı Japon, arabacıya "Dur!" diye seslenir ve ilave eder:

"Ben bu adamdan din öğrenemem!"

Osmanlı padişahlarının en dindar ve zarifi olan İkinci Abdülhamit durumu öğrenince, sarıklı mihmandarı Şeyhulislamlık'taki makamından almakla kalmaz, ona en ağır cezayı da verir!..

Necip Fazıl'ın en çok üzüldüğü noktalardan biri, zarafet, incelik ve güzellik dini olan İslam'ı, konuşma, davranma ve kılık kıyafet hususlarında kabalaştırmamızdır. Halbuki onun buyrukları ne kadar sade ve güzeldir:

"Sevdiriniz, soğutmayınız; müjdeleyiniz korkutmayınız; kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız".

Necip Fazıl, özlediği nesli anlattığı konferansının sonunda sözlerini "ebediyet nesline bir davetiye" okuyacağını bildirerek ünlü "Davetiye" şiirini okur:

Telli pullu, anlı şanlı bir gelin;

Aynalar gelin!

Bir güzel ki, en güzeli güzelin;

Gönüller gelin!

Sonsuz gerçek, habercisi ezelin;

Kitaplar, gelin!

Şarkı bizde, şeytan, yeter gazelin;

Nağmeler, gelin!

Ey karanlık, gelmektedir ecelin;

Işıklar, gelin!

Toplanın hep, derlenin hep, düzelin;

Yığınlar gelin!

En güzeli, en güzeli, güzelin,

Habercisi, habercisi, ezelin;

Tellerinde şafak söken bir gelin;

Anneler, babalar, gelin!...¹³

Necip Fazıl, nesirlerinin yanında çok sayıda şiirinde de çocuklardan ve gençlerden söz etmiştir. Onların da zamandizinsel olarak ayrıca çözümlenmesi, kuşkusuz bu konuyu zenginleştirecek ve derinleştirecektir.

Sonuç

¹³ Necip Fazıl, a. g. e. s. 239; Necip Fazıl, *Çile*, 17. Basım, b. d. Yayınları, İstanbul, 1991, s. 414.

Gençler her ülkede, her dönemde aile ve öğretmenlerin yanında düşünür, sanatçı ve siyaset adamlarının da ilgisini çekmiştir. Ailenin önceliği, gençlere iyi bir öğrenim görmelerine imkân hazırlamak ve çalışma hayatlarında onları başarılı bir meslek sahibi olarak görmektir. Düşünür, sanatçı ve siyaset adamlarının önceliği ise gençlere daha ziyade kendi değerlerini ve dünya görüşlerini aktarmak suretiyle onları o yolda şekillendirmektir. Düşünce ve edebiyat tarihimizde gençlere yönelik eser veren şahsiyetlerden biri de Necip Fazıl Kısakürek'tir.

Cumhuriyet dönemi düşünce ve edebiyat tarihimizin verimli kalemlerinden biri olan Kısakürek, şiirlerinin yanında pek çok düşünce eserinde gençlere kendi düşünce ve dünya görüşünü iletme istemiştir. *İdeolocya Örgüsü*, *Hitabe* ve *Sahte Kahramanlar* adlı eserleri onların başında gelir. Bu eserlerindeki gençlerle ilgili yazılarında onlara otomobil olmak, oluş çilesi çekmek, düşünmek, âşık olmak, sır idrakine sahip olmak, nefis muhasebesi yapmak, gözü kara olmak, aksiyon ruhuna sahip olmak ve zarafet/estetik sahibi olmak gibi kişilik özellikleri kazandırmak istemiştir. Necip Fazıl, ailelerin gündelik telaşları, eğitim sistemimizin ise hedefsizliği sebebiyle okulların veremediği bu değerleri, otuz yıldır düşünce ve sanat eserleriyle vermek için çırpındığını ifa etmiştir.

O, gençlerde görmeyi arzu ettiği bu değerleri anlatırken iki kaynaktan yola çıkmıştır. Onlardan birincisi İslam, diğeri ise modern zamanlarda üretilen değerlerdir. Ona göre İslam'ı incelikleriyle anlamak, pazarlıksız inanmak ve uygulamak her şeyin başında gelir. Bu noktada İslam, diğer ideoloji ve düşünce akımlarına göre lokomotif, modern zamanlarda ortaya çıkan ideoloji ve düşünce akımları ise birer vagonun ibarettir.

Necip Fazıl, özlediği neslin gelmesi için otuz yıldır didindiğini söylemekle beraber, yine de onun ilâhî bir lütuf olarak toplumumuzda tecelli edeceğine inanır. Bize düşen görevin özlediği nesli vücuda getirmek, vücuda geldikten sonra da daha güçlü ve yaygın duruma gelmesi için bilim, sanat ve estetik yoluyla çalışmaya devam etmek olduğunu düşünür.

Kaynaklar:

Danişmend, İsmail Hâmi, (1972), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul.

Düzdağ, M. Ertuğrul, (1987), *Safahat*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul

Kısakürek, Necip Fazıl, (1973), *İdeolocya Örgüsü*, b. d. Yayınları, İstanbul

-----, -----, (1975) *Hitabe*, b. d. Yayınları, İstanbul.

-----, -----, (1984), *Sahte Kahramanlar*, b. d. İstanbul

-----, -----, (1991), *Çile*, b. d. Yayınları, İstanbul

Mehmet Âkif, (1924), *Âsım*, İstanbul.

Tevfik Fikret, (1911), *Halûk'un Defteri*, Tanin Matbaası, İstanbul.

TÜİK Haber Bülteni, 17 Mayıs 2016.

Uçman, Abdullah, (2006), *Halûk'un Defteri*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Yörükoğlu, Atalay, (2000), *Gençlik Çağı*, Özgür Yayınları, İstanbul.

NECİP FAZIL'IN İDEALİST EĞİTİM ANLAYIŞI

Vefa TAŞDELEN

Giriş

İnsanoğlu her yerde ve her zaman, bir düşünürdür. Bu düşünürün içinde iyilikler ve güzellikler, sevgiler ve umutlar vardır; adalet, barış, huzur ve güven vardır. İnsan, özlem ve ihtiyaç duyduğu her ne varsa bu özlemini ütopyik eserlerde dile getirmiştir. Bu şekilde ideal devlet ve toplum tasarımları ortaya çıkmıştır.

Her ütopyik eserde, ideal devlet ve toplum yapısını üretecek, açık ya da örtük bir eğitim anlayışı vardır. Sadece Platon'da, Aristoteles'te, Augustinus'ta, Farabi'de, Yusuf Has Hacıpaşa'da değil, Campanella, Thomas Moore, Thomas Hobbes'ta da böyledir. Toplum ve devlet içindeki bu büyük öneminden ötürü, Hacıpaşa Platon gibi Aristoteles de eğitimi “politik bir aygıt” olarak tanımlamıştır. Günümüzde de benzer bir şekilde artan bir yoğunlukta eğitimin ideolojik bir aygıt olarak işlevine dikkat çekilmektedir. Kuşkusuz, bir devlet ve toplum için eğitimin önemi inkâr edilmez. Ancak, etik bir çerçevede, ortada her zaman ve her yerde sorabileceğimiz bir sorunun olduğunu görebiliriz. Sorun şudur: Eğitim ideolojik ve politik bir aygıt olmalı mıdır? Bir kişiyi belirli bir ideolojinin öğretileri çerçevesinde eğitme hakkımız var mıdır? Böyle bir eğitim ne kadar eğitim olabilir? Dahası eğitimde milli mi, yoksa evrensel değerler mi öne çıkarılmalıdır? Kuşkusuz soruları çoğaltabiliriz. Ancak inkar edilemez bir gerçek vardır; o da her toplum ve devletin, kendini, kendi politik yapılanmasını, toplum düzenini, ideolojik ve kurumsal yapısını yeniden üretebilmek için, eğitimi bir aygıt olarak görmesidir. Devlet ve toplum, hangi politik ve ideolojik çerçevede olursa olsun, kendisini eğitim yoluyla üretebilmesidir. Eğitimin ideolojik ve politik işlevi, etik ve varoluşsal düzlemde, günümüzde en çok sorgulanan konular arasında yer alır.

Durum Necip Fazıl'ın ütopyik eseri *İdeolocya Örgüsü*'nde de böyledir. Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*'nde, yukarıda ismi geçen ütopyalarda olduğu gibi bir eğitim görüşü de ortaya koyar. Orada eğitimi devlet ve toplum düzeni içinde şekillenecek, ama aynı zamanda eğitimle de devlet ve toplumu güçlendirecek, destekleyecek, tazeleyecek, aktaracak, yeniden üretecek bir yaklaşım ortaya koyar. Necip Fazıl bunu “ideolocya” kavramı çerçevesinde yapar. Peki, “ideolocya” nedir; onu nasıl anlayabiliriz, nasıl anlamlandırabiliriz? İdeolocya'yı, varlığın anlamına ve toplumun düzenine ilişkin temel soruyu herkes adına cevaplayan bir kitle felsefesi olarak mı anlamamız gerekir, yoksa her bir bireyi kendi cevabını vermek için teşvik eden bir yaşama tutumu, bir bakış açısı, bir yaşama kültürü olarak mı görmemiz gerekir? Onu bir ideolojik koşullandırma olarak değil, İslam maneviyatını, insan doğasına uygun bir şekilde anlama ve yorumlama girişimi, bir yaşama kültürü oluşturma çabası olarak görebiliriz. Bu çerçevede ideolocya; sosyalizm, komünizm, faşizm, kapitalizm gibi, bu ideolojiler örnek alınarak oluşturulmuş katı bir ideolojik yapılanma değil, İslam maneviyatının, zarafet ve ahlakının pratiğe aktarılma gayreti olarak görünür; “İdeolocya”, İslam dinine yaptığı temel ve sürekli atıfla bunu ifade eder daha çok. Bu makalede ele alınacak sorun, daha çok şu soruyu içermektedir: *İdeolocya Örgüsü*'nde ortaya çıkan eğitim anlayışı, ideolojik bir eğitim mi yoksa idealist (felsefi) bir eğitim anlayışı midir?

1. Türkiye’de Eğitim Sorunu

Eğitim, daha Osmanlı’dan beri en önemli toplumsal sorunlarımızdan biri olmuştur. Öyle ki, Osmanlı’nın çöküşünde, eğitim, bilim ve kültür sorununun temel konumda olduğu bile söylenebilir. Modern okulların açılmasından itibaren eğitimin nasıl olacağı, nasıl yapılması gerektiği hep bir sorun olmuş, olmaya da devam etmektedir. Sorunun giderilmesi yönünde yapılan çözüm denemeleri, dün olduğu gibi bugün de Batılı eğitim sistemlerinin kopyalanması şeklinde gerçekleşmiştir. Bugün de en önemli sorunlarımızdan birisi eğitim sorunudur. Eğitim sorunumuzu çözdüğümüzde, toplum olarak diğer sorularımızı çözeceğimizi de düşünebiliriz. Eğitim toplumu değiştirmenin, ıslah etmenin en etkili aracıdır. Eğitimden başlamak doğru yerden başlamak olacaktır. Bu yüzden, çağımızın eğitim filozofu John Dewey, eğitime toplumu reforme etmek gibi bir misyon yüklemiştir.

Modern dünyada eğitim, bir devlet işi olarak algılanmış, bunun bir ifadesi olarak devlet bireyin eğitimini üstlenmiş, birey de bu eğitimi almakla yükümlü görülmüştür. Bu karşılıklı yükümlülüğün ilk ifadesi, 1791 yılında yapılan Fransız anayasasında yer alan “zorunlu eğitim” kavramıdır. Daha sonra diğer devletlerin anayasalarında da yer tutmaya başlamıştır. Modern bilgileri öğreten bir “uzman” olarak öğretmen, bu eğitim faaliyetinin gerçekleştirildiği, modern bilgilerin, modern dünyanın felsefesinin aktarıldığı birimler olarak da modern okullar açılmıştır. Bu açıdan bakıldığında modern okulun temelinde modern devletin, aydınlanma felsefesi temelinde, kendi milliyetçilik, vatanseverlik, eşitlik, özgürlük, bilim ve akıl öncelikli yaşam biçimi gibi değerleri bireylere aktarma çabası içinde olmuştur. Bu açıdan bakıldığında modern okul sadece topluma uzman yetiştiren bir yer değil, aynı zamanda iyi vatandaş yetiştiren, devlet ve toplum değerlerinin aktarıldığı modern kurumdur da. Bu açıdan bakıldığında her devlet ve her toplumda eğitimin ideolojik ve politik bir işlevinin olduğu görülebilir.

Aslına bakılırsa eğitim konusu dün olduğu gibi bugün de bütün dünyanın bir sorunudur. Özellikle Rönesans, Reformasyon ve Aydınlanma’dan sonra, insanın yeryüzündeki yerini ve anlamını rasyonel bir şekilde anlama çabası, eğitime karşı olan ilgiyi de giderek artırmış; John Milton, Montaigne, John Waldo Emerson gibi şair ve denemeciler bile eğitim üzerine yazılar yazmışlar; dünyayı, evreni, insanı, ahlakı, hukuku, toplumu, devleti kilise öğretilerinden bağımsız, kendi gözleri ve akılları ile anlamaya çalışmışlardır. Batı kültüründeki, neredeyse daha ilk filozoflarla kendini gösteren, sofistlerle ve özellikle de Sokrates, Platon ve Aristoteles’le daha da belirgin hale gelen eğitim üzerine düşünme geleneği, hız kesmeden günümüze kadar sürmüştür. Yirminci yüzyılın yeni felsefe disiplinlerinden biri olan “eğitim felsefesi” de bu ilginin yoğunlaşması, derinleşmesi ve sistematik hale gelmesi olarak görülebilir.

2. Necip Fazıl’da Eğitim Düşüncesi

Necmettin Tozlu’nun da dediği gibi, “Her büyük düşünür, fikir adamı önce bir eğitimcidir” (Tozlu, 2014: 328). Devlet, toplum ve insanlık sorunları üzerine düşünmeye başladığımızda, yolumuz eninde sonunda eğitime de düşer. Bunun gibi Necip Fazıl’ın yolu da, özellikle bir devlet ve toplum tasarımı ortaya koyduğu, kültür ve medeniyet konularında bir tutum sergilemeye çalıştığı; sosyalizm, komünizm, kapitalizm, faşizm, liberalizm gibi ideolojik yapılanmaların hız kazandığı bir dönemde, “ben kimim, kim olmalıyım, nerede durmalıyım, kime benzemeliyim, dünya görüşüm ve hayat anlayışım ne olmalı” sorularına cevap aramış, bu çerçevede özellikle de *İdeolocya Örgüsü*’nde bir eğitim anlayışı ortaya koymuştur. Necip Fazıl bu eserinde doğrudan eğitimin ne olduğunu, insan dünyasındaki yerini ve anlamını sorgulamaz; daha ziyade normatif bir bakış açısıyla eğitimin nasıl olması gerektiği konusunda ilkeler koyar. Bu bakış açısı da

eğitme faaliyetinin nasıl olması gerektiği üzerinde kural koyucu bir tarzda ortaya çıkar.

Peki, Necip Fazıl eğitimi nasıl görür? Eğitime nasıl bakar? Kuşkusuz, eğitim onun için, bir okuma yazma işi olmadan önce, insan ve şahsiyet olma işidir. Meslek sahibi olma, teknik konularda bilgi ve beceri sahibi olmak daha sonra gelir. İnsanlaşma ahlakla, şahsiyet ve değer sahibi olmakla başlar. Bu, eğitimin ilk adımıdır. İnsan en değerli varlıktır; ama en değersiz varlık haline de gelebilir. Eğitim şahsiyetli insanlar yetiştirmek içindir (İÖ: 371). Şahsiyet ise sadece teorik birikime sahip olan kişi değildir. Yapabilme, yaşayabilme, iş ve eylem üretebilme (*aksiyon*) gücüne sahip kişidir (Bkz. *İman ve Aksiyon*). Dolayısıyla eğitim sadece bilgi öğretmez, kişilik de kazandırır; bunun yanında hareketi ve eylemi de öğretir. Bu yüzden sadece teorik yönü olan değil, pratik yönü de olan bir etkinliktir.

Bu açıdan bakıldığında eğitim sadece okulda öğretmen tarafından yapılan bir etkinlik değildir; o öncelikle ailede, anne babanın örnek tutum ve davranışlarıyla başlar. Daha sonra çevre ve okul gelir. Aile ve toplum, aile ve okul, bir eğitim faaliyeti içinde ortak bir değer etrafında birleşir. Eğitim toplumun en etkin ve en etkili birimi olarak sadece birey ve devlet, birey ve toplum arasındaki ahengi sağlamaya yönelmez, aynı zamanda bireyin bizzat kendi içindeki harmoniyi de sağlar. Bu yaklaşım, zihin eğitimiyle birlikte bir ruh, duygu ve karakter eğitimi de gerekli kılar. Bu nedenle Necip Fazıl'da eğitim bireyden topluma, toplumdaki devlete, devletten yine bireye doğru yansıyan karşılıklı bir olma ve oluşturma, biçimlenme ve biçimlendirme faaliyetidir. Esas olan kendi yetenek ve eğilimleri doğrultusunda bireyin yetişmesi, bir şahsiyet olarak toplum hayatına katılabilmesidir. Devlet ve toplum düzeni ve bu düzenin çekirdeğini oluşturan “şahsiyet”, Necip Fazıl'ın eğitim anlayışında amaç kişi durumundadır.

Necip Fazıl, eğitimi, devlet organizasyonu içinde, bu organizasyonu üreten, tamamlayan temel birim olarak görür (İÖ, ...). Temel birim olmasının nedeni, devleti ve toplumu biçimlendiren, hayata yön veren, zihni ve zihniyeti üreten, kısaca şahsiyeti üreten bir işleyle ortaya çıkmasıdır. Eğitim, erdemli toplumu oluşturmak için bir araçtır. Erdemli toplum, eğitim kurumları vasıtasıyla üretilir. Bu açıdan eğitimin temel bir amacı vardır: Şahsiyet sahibi birey ve erdemli toplum.

3. Müfredat Çerçevesinde

Temel ilke herkesin okuryazar olması, 7-12 yaşları arasında verilen beş yıllık temel ve zorunlu eğitimi almasıdır. Hangi meslek ve iş grubundan olursa olsun, nerede ve hangi bölgede yaşarsa yaşasın devletin bu eğitimi verme, vatandaşın da alama zorunluluğu vardır. 12-17 yaşları arasında beş yıllık orta öğretim devresi vardır. Orta öğretim de mazereti olmayan her bir birey için zorunlu olacaktır. Eğer ilgili mercilerden “özür vesikası” getirirse bu eğitimden muaf olabilecektir. Özür vesikası ancak köylü, rençber, kaba işçi ve benzeri kişilerin hakkıdır (İÖ: 234). Bu açıdan bakıldığında ilkokul tümüyle zorunlu, ortaöğretimde ise mazerete bağlı kısmi muafiyet durumu söz konusu olabilmektedir.

Necip Fazıl'ın eğitim anlayışı içinde “yönlendirici eğitim” olarak ifade edebileceğimiz bir eğitim anlayışı da söz konusudur (İ.Ö.247). Yönlendirici eğitimin tarihini Platon'a kadar geri götürebiliriz. Platon, insanı, ruhun üç özelliğinden hareketle eğitmek gerektiği üzerinde durmuş, akıl ögesi etkin olan altın, cesaret ögesi etkin olan gümüş, iştiha özelliği etkin olan tunç/bakır doğalları, belirli bir yaşa ve aşamaya kadar birlikte, belirli bir aşamadan sonra da kendi yetenek ve eğilimleri doğrultusunda özel eğitime tabi tutmak gerektiğini söylemiştir. Akıllı etkin olan kişi, uzun süre felsefe, mantık, matematik, geometri gibi dersleri, cesaret ögesi etkin olan kişi belirli bir eğitim ve yaş seviyesinden sonra ülke savunmasına yönelik savaşı eğitimi alacaktır.

Bakır doğallılar ise ruhlarında şehvet, arzulama, isteme gücü etkin kişiler olarak belirli mesleğin eğitimini alacaklardır.

Necip Fazıl, yönlendirici bir eğitim öngörür. Öğretmenlerin öğrenci üzerindeki gözlem ve raporları, bu yönlendirmede etkili olur; öğrencinin ve ailenin isteği ikincildir. Öğretmenlerin gözlem ve değerlendirmelerine dayalı raporları, öğrencinin nasıl bir eğitim alacağı, hangi alanda eğitim göreceği, nasıl bir meslek edineceği konusunda belirleyicidir. Burada öğrencinin taleplerinin dikkate alınmaması uygun bir yaklaşım gibi görülmeyebilir; ancak öğretmenin raporlarının, öğrencinin yeteneği, potansiyeli, çalışma gücü ve duygusal durumu göz önüne alınarak hazırlandığı için, öğrencinin isteği ile öğretmenin raporunun çatışma içinde olacağı düşünülemez. Her ikisi de öğrencinin doğasında, öz yeterliliklerinden hareket eder. Bu sistem içinde öğretmenlerin en önemli görevlerinden biri, bireysel yetenek ve potansiyeli dikkate almaktır. Yönlendirmeli eğitim ilkokuldan başlar. Necip Fazıl, “istidat ilkokulda mimlenir” derken yönlendirmeli eğitimin zamanına da işaret eder (İÖ. 245). Yetenekli öğrencileri, hangi toplumsal sınıfa ait olursa olsun ayırım gözetmeksizin keşfetmek, seçmek, onları en iyi şekilde eğitim görmeleri için çaba harcamak, her birini eşsiz mücevherler gibi keşfedip ortaya çıkarmak, koruyup gözetmek öğretmenin görevidir (İÖ: 234). Devlet de bu yetenekli kişileri himayesine alacak, onlara gerekli imkanları sunacak, gerekirse yurtdışında eğitim almalarını sağlayacaktır. Tabii, devlet ve toplum yararı önemlidir, ancak bundan da önce, yeteneğin değerlendirilmesi, bireyin bizzat mutlu ve üretken olması, kendi varoluşunu gerçekleştirebilmesi açısından önemlidir. Bu olası bir eğitim anlayışının yöneldiği temel hedeflerden biri olacaktır. Eğitim devlet ve toplumun erdemli bir oluşum içine girmesine hizmet edecek, bu çerçevede bireysel mutluluğun gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır.

Eğitimi oluşturan temel unsurlardan biri, kısmen değinildiği üzere, öğretmendir. Öğretmen eğitim faaliyetini gerçekleştiren, şahsiyet ve değerleriyle öğrenciye model olabilen, dahası onu sahip olduğu yetenek ve zeka biçimine göre keşfedip yönlendirebilen kişidir. Öğretmen geleneksel eğitimde o kadar merkezi bir konumda bulunur ki eğitim neredeyse tümüyle onun etrafında olup biter. Bu sistem içinde öğretmen, sadece bilgisi ile değil, davranışları ve kişiliği ile de model olabilen kişidir. Disiplin, öğretmen merkezliliğin bir parçasıdır. Bu yaklaşımda öğretmen sadece bilgi vermez, sadece öğretmez; form da verir, biçimlendirir ve yönlendirir de. Öğretmenin becerisi, yönlendirmesi ve performansı esastır. Bu yaklaşımda “talebe anne babasından ziyade hocasının malıdır” (İÖ: 232 **eski kitap**) ve alacağı bilgidен, benimseyeceği ahlaktan, bürüneceği tavır ve edaya kadar, her şeyi onun elinden alacaktır.” (İÖ, Y: 245 **yeni kitap**). Öğretmen sadece verdiği bilgilerle eğitmez, davranış ve tutumlarıyla, söz ve davranışlarıyla, model kişiliği ile de eğitir.

Eğitimin kalitesi ve toplumun geleceği açısından öğretmen kilit roledir. Öğretmenin eğitimdeki bu temel konumu beraberinde öğretmen yetiştirme sorununu da getirir. Eğitimin kalitesi, öğretmene bağlıysa, o zaman, iyi öğretmen yetiştirebilmek eğitimin öncelikli konuları arasında yer alır. Bu da öğretmen yetiştiren kurumları gündeme getirir. Buna göre, eğitim sorununu çözebilmek için öncelikle öğretmen yetiştirme sorununu çözmek gerekir. İyi yetişmiş öğretmen iyi eğitim demektir, iyi eğitim ise şahsiyetli bireyler, adaletli ve erdemli toplum demektir. Sadece öğrenciyi yetiştirmek değil, öğrenciyi yetiştirecek öğretmeni yetiştirmek de eğitimin temel ve öncelikli sorunları arasında yer alır.

4. Necip Fazıl'ın İdealist Eğitim Felsefesi

Eğitim felsefesi, eğitimi, ontolojik, epistemolojik ve değerler boyutu ile ele alıp

inceleyen, eğitimin kavramsal yapısının oluşmasına katkı sağlayan, eğitimin sorunlarının eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasını sağlayan çağdaş felsefe disiplindir. Necip Fazıl da eğitim konusunu ele alırken eğitimin epistemolojik, ontolojik, etik ve estetik boyutlarına değinir. Eğitimin ontolojik boyutu, öğretmen öğrenci ilişkisinde, epistemolojik boyutu öğretilen bilginin değerinde ve anlamında, bu bilginin sorgulanmasında, etik boyutu ise öğrenciye kazandırılan değerler boyutunda ortaya çıkar. Bu arada onun politik, ekonomik ve kültürel değeri de olduğunu unutmamak gerekir. Nitekim idealist felsefenin büyük filozofu Platon'da da eğitim politik, toplumsal, hatta ekonomik bir çerçevede ortaya çıkar. Bakıldığında Necip Fazıl'ın eğitim anlayışı içinde de bu konulara ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı görülebilir.

Aristoteles, bilme isteğinin insanın içinde doğal olarak bulunduğunu söyledikten sonra bu isteği “merak” ve “hayret” duyguları ile ilişkilendirir. Buna göre insan soran, soruşturan, bilmek ve anlamak isteyen bir varlıktır. Bu güçlü bilme isteğinin temelinde Hegel'in işaret ettiği gibi, yeryüzünde “kendini güvende hissetme”, “kendi evinde gibi hissetme” isteği de olabilir. İnsan yeryüzündeki yabancılığını ve tedirginliğini, kısmen de olsa bilgi ile, bilmekle atabilir. Bu açıdan bakıldığında insanın yeryüzündeki uzun yürüyüşü, başlangıçtan bugüne, bir bilme, anlama ve yeryüzüne yerleşme çabasının öyküsüdür denilebilir.

İdeolocya Örgüsü'nde bilim, bilgi ve bilgelik, hem pozitif bilimler anlamında hem geleneksel hikmet geleneği anlamında önemli görülür. Dini referanslarda, ilim, hikmet ve okumak kavramları öne çıkar. Bu anlamda bilimle, eğitimle uğraşmanın manevi yönü de vardır (İÖ: 238). “Eşyanın sırrını keşfetmeye adanmış, kaynağını ‘eşyanın sırrını’ keşfetmede, bu manevi ilkede bulan bu anlayış, sınırsız bir ufuk çizgisi koyar kendisine: Sormakta, soruşturmakta, bilmekte, öğrenmekte, keşfetmekte sınır yoktur (İÖ: 234). Bu şekilde eğitimin epistemolojik boyutu, bilginin değeri üzerine güçlü bir vurgu ile başlar. Bu anlayış bilimleri ihya etmeyi, onları öğrenmeyi, öğretmeyi, geliştirmeyi kutsal bir görev olarak ilke edinir. Bu kutsal ödevin “Beşikten mezara kadar ilim dileyiniz”, “İlim Çin'de de olsa gidip arayınız”, gibi ilkeleri vardır. Bu anlamda en ileri bilim ve teknoloji İslam kültürünün ürünü olmalıdır; aksi durum, Müslümanların İslam'ın ruhundan uzaklaştıklarını ve onu yanlış anladıklarını gösterir. Necip Fazıl, Müslümanların, ilim/bilim, kültür ve düşünce üretmede bir sorun yaşadıklarını, bunun da başlıca nedeninin, dini anlamada gösterilen yetersizlik olduğunu düşünür. Bu yetersizlik, öncelikle “taassup” şeklinde kendini gösterir. Taassup, pek çok konuda olduğu gibi bilim ve eğitim konularında da büyük bir engel olarak ortaya çıkar. Bisiklete şeytanarabası demek, matbaayı küfür aleti olarak ilan etmek, rasathaneyi dine aykırı olduğu gerekçesiyle yıkmak, “asıl mesele” niteliğinde olan zihniyet sorununa işaret eder (İÖ: 127). Oysa taassup ne İslam'ın kendinde, ne İslam'ın aydınlık dönemlerinde görülen bir durumdur.

Felsefi çerçeve içinde değerlendirilebilecek konulardan biri de eğitimin etik boyutudur. Etik boyut, değerler sorunu yanında en çok ideolojik çerçevede kendisini gösterir. İdeoloji, Necip Fazıl'ın içinde yaşadığı yüzyılın önemli bir gerçeğidir. 20. Yüzyıl, baştan sona bir ideoloji çağıdır. Hayatı, dünyayı, varoluşu, toplumu, üretim ve tüketim biçimini anlama tarzıdır. Bu haliyle, ortaçağ boyunca dinlerin sunmuş olduğu cevap yerine belirli kişilerin ve bakış açılarının ürettiği bir cevaptır. Özellikle aydınlanma dönemi ile hız kazanan kilise öğretisinden kopma; dünyayı akılla kavrama çabası, Fransız İhtilali ve Sanayi devriminin de etkisiyle birlikte, sosyal hayatta meydana gelen değişim ve dönüşümlerle birlikte, dinden kopuk, ancak din benzeri bir öğretilerin doğmasına neden olmuştur. Bu yaklaşım, devlet, toplum, hukuk, eğitim, üretim tüketim konuları başta olmak üzere insna dünyasında ortaya çıkabilecek soruları cevaplamayı amaçlamıştır. Felsefenin aksine ideoloji bütün insanlar adına soruları cevaplar ve bu cevapları

telkin eder. Doğal olarak içinde şahsi düşüncenin ve iradenin yitip gittiği bir kitleselleşme eğilimi kendini gösterir. Bu açıdan bakıldığında özellikle 20. Yüzyıl bir ideolojiler çağı olmuştur. Bir ideolojinin adamı olmak, bir davaya sahip olmak olarak da görülmüş, bir dünya görüşünü benimsemiş olarak da düşünülmüştür. Dinlerdeki “tebliğ”, “telkin” ve “misyon” hareketinde olduğu gibi, ideolojilerde de başkasına ulaşma, yaygınlaşma, güç ve iktidar elde etme eğilimi vardır. Zira onlar, dünyayı anlamayı değil, değiştirmeyi önceleyen, “praxis” öncelikli tutumlardır. Aynı şekilde kendi öğretisini başkasına dikte/telkin etme, bu şekilde bir inanç, bağlılık, itaat, adanmışlık oluşturma eğilimleri de vardır. Bu nedenle her ideoloji, kendini hayata hakim kılma, insanların varoluş sorunu karşısında hazır cevabı olma, onları kendi öğretileri çerçevesinde aşılama, endoktrine etme amacı güder. Fikirlerin din gibi hayata hükmetmeye başladığı, eleştirel düşüncenin ötelendiği, bireydeki seçme ve karar verme yetisinin etkin kılınmadığı bir noktada, bireyin özerkliğinden, erdem değerlerinden ve bütün bunlarla birlikte temel hedef durumunda olan “şahsiyet olma” durumu da güçleşir.

Oysa insanlaşma süreci en fazla düşünme yetisini harekete geçirmede, erdem değerlerini seçmede ve oluşturmada, özgür iradeyi etkin kılmada ortaya çıkar. Bu durum “özerklik” (otonomi) kavramı ile ifade edilebilir. Otonomi, bireyin tüm yükümlülüklerinden, bağ ve bağlantılardan çözümlüğü anlamına gelmez, aksine kendi değerleri çerçevesinde özgür iradesi ile bağlanmışlığı anlamına gelir. Söylenilen her şeyin mutlak olduğu vehmi, elinin değdiği her şeyi altına çeviren Midas’ın durumuyla kıyaslanabilir. İdeoloji katı ve değişmez ilkeleriyle, buyuran, dikte ve telkin eden tutumuyla, özgür düşüncenin, eleştirel bakış açısının feda edilmesiyle, otonom birey kavramı çerçevesinde şahsiyet eğitimiyle de çelişir görünmektedir. Zira şahsiyet, erdem değerlerinin somut ve aktif hale geldiği kişiliğe atıfta bulunur. Bu yüzden Necip Fazıl’ın eğitim anlayışının ideolojik bir zeminde değil de felsefi bir zeminde ele alınmasının, onun düşünce ve fikir dünyasına katkı sağlayacağı düşünülebilir (Bu makalede de sergilenmek istenilen tutum bu yöndedir.)

Necip Fazıl, her düşünür gibi kendi zamanına, kendi zamanının sorunlarına bağlıdır. Görüşleri ve yaklaşımları, bu bakış çerçevesinde ortaya çıkar. Ancak, Necip Fazıl’ın eğitim konusunu sorgularken karşı karşıya olduğu sorun yalnız kendi zamanının sorunu değil tarihsel, kültürel ve geleneksel kökleri de olan bir sorundur. O, İslam kültürünün karşı karşıya olduğu kültürel kriz ve zihinsel çıkmazı, birçok eserinde, doğru bir noktada, Doğu-Batı, akıl-iman, din-felsefe ikileminde anlamaya çalışır. Onun eğitim ve kültür anlayışı içinde İslam kültürünün inkıraz noktalarını görmek; sorunun ne olduğu, nasıl olduğu, nasıl olması gerektiği konusunu tespit edebilmek de mümkündür.

Tabii burada şöyle bir sorun da vardır: “Aşılama” (*endoktrine*) suretiyle gençlerin zihinlerini belirli bir şekilde biçimlendirmek, onları belirli bir şekilde düşünmeye sevk etmek, kişiliklerini belirli bir şekilde oluşturmak, gerçekten olması gereken bir eğitim faaliyeti midir? Bireyin özgür ve eleştirel düşünebilme yetisi yok edilirse, kendi kişiliğini oluşturma hakkı yok edilirse, bu uygun bir eğitim biçimi olacak mıdır? Dahası eğitim bir kişilik mi kazandırmalı, yoksa öğrencinin kendi kişiliğini bulmasına katkı mı sağlamalıdır; bir ideoloji mi vermeli yoksa kişinin kendi düşüncesini ve bakış açısını bulma ve geliştirme konusunda ona yardımcı mı olmalıdır? Bu da eleştirel bir bakış açısıyla eğitimde etik bağlamında tartışılabilir bir konudur. Günümüzde devletlerin, sistemlerin, ideolojilerin, eğitim vasıtasıyla kitleleri biçimlendirmesi karşısında eleştirel bir yaklaşım söz konusudur. Hâkim ideoloji, kendi değerlerini, öğretisini, önyargılarını, eğitim adına genç kuşaklara aktarmalı mıdır? Sorun şudur: Devlet bizi ne kadar ve ne şekilde eğitmelidir? Kültür bizi ne kadar ve ne şekilde biçimlendirmelidir? Eğitim bize bir ideolojinin

değerlerini yüklemeli mi, yoksa bize kendimizi biçimlendirme bilinci mi kazandırmalıdır? Bize bir öğretinin ilkelerini, düşünme biçimini mi aşılmalı, yoksa bizim kendi düşüncelerimizi oluşturmamız için bilgi ve formasyon mu kazandırmalıdır? Bu sorunun cevabını verebilmek önemlidir.

Sonuç

Bu makalenin temel görüşü şudur: İdeolojik eğitim, birbirine benzeyen bir “kitle” oluşturma amacına yönelik basit ve alt düzeyde bir “aşılama” eğitimidir. Necip Fazıl'ın eğitim anlayışını bir ideolojik eğitim anlayışı olarak ele almanın, literatüre bir katkı sunmayacaktır. Onun eğitim anlayışını, eğer kökeninde yine “ide” olacaksa “idealist eğitim anlayışı” olarak nitelendirmek mümkündür. Zira idealist eğitim; zihnin, ruhun, kişiliğin eğitimini, erdem değerlerini, öğretmenin bilgisi ve şahsiyeti ile model olduğu bir eğitim anlayışını öne çıkarır. Daha iyi, daha adil, daha erdemli bir toplum idealine yönelik, aynı zamanda nasıl bir kültürel, tarihsel ve geleneksel zemin üzerinde durduğunun muhasebesini de yapabilecek kadar entelektüel bireylerin yetiştirilmesini hedefler. İdealist eğitim felsefesinde talimden ziyade terbiye öne çıkar. “Eğitimde idealist yaklaşım, bir takım ahlaki amaçlara veya moral ilkelere dayanır ve ideal bir varlık alanına bağlı olarak, aşkınlık zemininde veya transandantal bir tarzda temellenir. Eğitim bu yaklaşımda etiğin, hatta siyaset felsefesinin aracı haline gelir. Bu yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri Platon'da eğitim, devleti ve sosyal düzeni iyilik idesi ve adalet ilkesine göre inşa edip örgütlenme amacı” güder (Cevizci, 2011: 25). Aynı zamanda insanlığın sanat, edebiyat, felsefe ve kültür birikimini öncelemesi ve eğitimi bu bilgileri merkezileştiren bir müfredat çerçevesinde oluşturması, disiplini ve ciddiyeti öne çıkarması, akli bedene egemen kılması, dini ve ahlaki değerlere açık olması, köklerini fizik ötesi alanda bulması gibi özellikleriyle idealist eğitim, Necip Fazıl'ın eğitim anlayışına ışık tutabilecek niteliktedir. Zira onun tasarımı yaptığı eğitim programı, öncelikle bir ideolojinin öğretisini benimsetme, aşılama çabası gütmeyiz; fikir ve bakış açısı kazandırma, bakma ve görme yetisini aktif hale getirme çabası güder. Bireye belirli bir fikir aşılmaktan ziyade onun kendi aklını kullanabilmesini önceler. Platon'un dört erdem değerinde (bilgi, adalet, cesaret, ölçülülük), Aristoteles'in ve Farabi'nin mutluluk kavramında, Kant'ın otonom birey anlayışında, bu idealist eğitimin izlerini bulmak mümkündür. İdealist eğitim, zihinsel eğitimi, erdem ve ahlak değerini ve nihayetinde bütün bu değerlerin bireyde somutlaşmasını ifade eden şahsiyet değerini öne çıkarır. Tıpkı Topçu'da olduğu gibi, ancak bu değerler kazanıldığında fen ve teknoloji dersleri bir anlam ifade edebilir. Bu nedenle de tarih, edebiyat, ahlak, din dersi, felsefe, sosyoloji gibi şahsiyet oluşturuçu dersler, fen ve teknoloji derslerinin önüne geçmelidir. Modern bilim ve teknolojiye ilişkin bilgi ve beceriler, ancak şahsiyet haline gelebilmiş bireylerde iyi sonuçlar verebilir, aksi halde zararlı bile olabilecektir (Topçu, 1998: 116, 134).

Kaynakça

- Cevizci, A. (2011). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kısakürek, N.F. (1973). *İdeolocya Örgüsü*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N.F. (1973). *İman ve Aksiyon*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N.F. (1984). *Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Topçu, N. (1998). *Türkiye'nin Maarif Davası*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tozlu, N. (2014) *Eğitimden Felsefeye: Eğitim Felsefesi Üzerine Düşünceler*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınlar.
- Taşdelen, V. (2016). Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu'nda Çifte Kanat Metaforu. Erdem,

NECİP FAZIL VE GENÇLİK

Cihad BAYKARA

Dilim döndüğünce Üstadın Gençliğe hitabesi etrafında Necip Fazıl ve Gençlik Tasavvurunu anlatmaya çalışacağım.

Hepinizin bildiği;

“bir gençlik, bir gençlik, bir gençlik...”

“Zaman bendedir ve mekân bana emanettir!” şuurunda bir gençlik...

diye başlayan dizelere geçmeden önce, Üstadın gençlikten anladığı nedir ona bir bakalım.

Gençliğin ne olduğunu şöyle tarif ediyor Üstad;

“Genç adam ıstırap çekebilme kabiliyetine malik olan adam demektir. Diyeceksiniz ki, ıstırapla gencin ne alakası var? Alaka büyük... Çünkü oluş bir hummadır. Nasıl tohum çatlarken alev alev yanarsa, kaynayan su nasıl fıkırdar ve inlerse, nasıl toprak altında kömür binlerce sene yatar kavrulur ve elmas olursa, oluş baştan aşağı böyle bir çile hummasından ibarettir.

Bu ıstırapı çekmenin haysiyeti gencin şiarı ve hakkıdır. Onun için dikkat edin ıstırap çekme kabiliyeti gençlik senedir. Hakiki genç, mustarip insandır. Boyuna olmaya çalışan, boyuna kendini aşmaya çalışan...”

Gençliği bir oluş hali olarak gören Üstad, bir aşk yani kendini aşma hali olarak görmüş. Kaç sene önce dünyaya geldiğinin matematiği olarak değil. Ve gençliğin önemine şöyle dikkat çekiyor.

“Gözleri açık olanlar şunu anlarlar ki, bir davanın ne olursa olsun, intikal sahası gençliktir. Basit bir anlayış. Bu her hacmin bir rengi vardır dercesine budala bir anlayış... Ama bir hakikat... Bunu her rejim anlamıştır. Birbirine zıt o türlü bu türlü her rejim anlamıştır.”

Üstadın hak yolunun fikir işçiliğini üstlendiği zamanlar zor zamanlar, üstümüzden İstiklal mahkemeleri gibi bir bela geçmiş. Ortada ne bir mütefekkir var ne mütefekkir olmadığı halde mütefekkirliğe soyunacak gençliği toplamaya, toparlamaya çalışacak bir divane. Büyükşehirlerde okumaya gelen Anadolu evlatları ya sosyal faşistlere ya da emperyalizmanın paralı canavarlarına fikri manada yem oluyorlar. Üstad Büyük Doğuyla bunların tam karşısında duruyor, kendi ifadesiyle “işte iz, geliniz” diyor. Çağırırken ki üslubu da şöyle, kendi kaleminden;

“Bizim gençlik kapısında dilenmeye ihtiyacımız yoktur. Onu, sefil pohpohlama edebiyatı ile kazanacak herhangi bir sahtekarlık gayretinden uzak bulunuyoruz. Çünkü biz, gence kur yapmak mevkiinde değiliz; gence, yaşanmaya layık hayatı telkin etme mevkiindeyiz. Gerekirse onu acıtırız, üzeriz, incitiriz.”

Zehirle pişmiş aşı yemeye kim gelir dediği ideal gençlik anlayışı ise şöyle, yine kendi kaleminden;

“Gençlik sadece madde tazeliğinden ibaret değil... Madde ve ruh tazeliği bir arada...”

Hilkat, çok defa bu ikisini birbiri ile buluşturuyor, fakat istisnaları var. Umumiyetle böyle ama her zaman böyle mi? Madde tazeliği ruh tazeliğinden uzak kaldı mı, genç adam bir posadan ibaret kalır. O zaman meydana sığa gibi bir şey çıkar. Madde tazeliği ve ruh adalesi... Bu kelime bizim ölçülerimizden biridir. Ruh adalesi pörsümüş insan, genç olsun, ihtiyar olsun bir leşten ibarettir. En güçlü hayat adalesi ruh adalesidir. Bunlar bir arada olacak.

İşte gençlik!.. Demin dedim ki istisnalar var. Evet doğrudur madde adalesi pörsümüş olsa da ruh adalesi yerinde oldukça, gençlik devamdadır. Bunu ifade eden ne muhteşem ihtiyarlar var tarihte. Batıda Göte, doğuda Şeyh Sadi.

İdeal gençlik, deminde söylediğim gibi, her iki tazeliğin bir arada bulunduğu senfonik ahenk. Dolgun bir nabız gibi ruhi adalesinin çarptığı ve bu ateşe maddesinin de refakat ettiği ideal genç”

Şimdi Üstad için gençliğin ne demek olduğu ve ideal gençliğin ne olduğunu kavradıktan sonra bizim için altın değerindeki gençliğe hitabesine bakabiliriz.

“bir gençlik, bir gençlik, bir gençlik...”

“Zaman bendedir ve mekân bana emanettir!” şuurunda bir gençlik...

Üstad'ın eserleri ve fikir dünyasıyla içiçe yaşayan gençliğin her zaman dilinde, ezberinde olan bir çırpıda söylediğimiz şu söz. Mana olarak çok derin. “Zaman bendedir ve mekan bana emanettir”. Nedir bu zaman ona da Üstadın penceresinden bakalım.

“Zaman topyekun hadiselerin üstünde tohumlaştığı, açıldığı, geliştiği, sonra solduğu, pörsüdüğü, eridiği, silindiği büyük zemini... Onsuz oluş yok. Öyle gözle görülmez elle tutulmaz bir vakıa ki, maddeyi sımsıkı pençesine geçirmiştir. Ona bir para gibi bütün kainatı bütün kainatı avucunda sıkı bir el diyebiliriz. En büyük güneşten en küçük zerreye kadar bütün mevcutları havanında döven, eriten ahenkli bir tohum... Zamana oluşun ahenk ifadesi diyebiliriz ama ne dersek diyelim, zaman onun üzerine sızır ve ele geçmez, tutulmaz, çerçevenmez bir vakıa...”

Şimdi dini gözle bakmaya başlayınca zamanı kavramak değilse bile, hissederek gibi oluruz.

Zaman, Allah'ın eşya ve madde üzerine attığı bir ağıdır. Bir balık ağı sanki... İçinde olmayan hiçbir şey yok. Her şey o ağı içinde ve o ağı muhtevası...”

Zaman süreksiz düz bir çizgi değildir. Varlıkla yokluğun birbirini takip ettiği, süreksiz her an ve var ve her an yok olan, her an koskoca bir evrenin yeniden yok edilip yeniden var edildiği bir mevhum. Sürekli yaratılış içinde bir süreksizlik.

“Zaman bendedir” şuurunda bir gençlik ise her yeni bir oluş bendedir. Her an da yenide oluş sancısı çeken, her an tekamül eden yani olgunlaşan gelişen benim iddiasında bir gençlik. Üstadın ifadesiyle;

“Her gün biraz daha yeni, biraz daha başka... Fakat her gün özde ve esasta daima o... Aynı mihver etrafında ebedi yenilik...”

“Mekan bana emanettir” şuurunda bir gençlik. Yani Allah'ın insanı yeryüzündeki halifesi olarak yarattığını tasdik ve idrak.

“Ben insanı, eşya ve hadisleri teshir etmesi için, kendime halife olarak yarattım” ayetine muhattap olmak.

Üstad Allah'ın insanı halifesi olarak yaratmasına ve mekanı ona emanet etmesine gençliğe hitabesinde şu sözlerle de dikkat çekiyor.

“Kim var!” diye seslenilince, sağına ve soluna bakınmadan, fert fert “ben varım!” cevabını verici, her ferdi “benim olmadığım yerde kimse yoktur!” duygusuna sahip bir dava ahlakını pırıldatıcı bir gençlik...

Üstad Türk dil ve edebiyatına hakim olduğu gibi, batı edebiyat ve fikir hayatına da hakim. Bu ölçümüzü Alman bir asker üstünden şöyle anlatıyor. Fransız – Alman savaşı ortalığı birbirine katan Napolyon Almanya'ya saldırıyor;

“ Alman orduları mahvolmuş, ric'at halinde... Napolyon gayet seri hareketli bir kumandan zaten; Sarmak üzere onları... İmha edilmek durumundalar. Bir fedai... Fransız ordularının bir berzahtan geçmesi lazım... Berzahta bunlar hayatlarını feda edecekler... Fakat bir iki saat oyalayabilirlerse Napolyon ordularını, bu kendilerine kafi gelecek... Alman orduları kaçabilecek, geri mevzilere çekilebilecek, kendisini kurtarabilecek... Bir Alman asili subay ‘bu vazifeyi ben alırım’ diyor. Bir değirmen var orda... Değirmen kenarında mevzi alıyorlar. Napolyon ordusu şafak vakti, sis içinde her taraf, Fransız süvari birlikleri önde, borular çalarak gelirken birden bire bir ateştir başlıyor üzerlerine... Atlardan iniyorlar mukabil ateş. Fransızlar bakıyor karşılarında zayıf bir ateş var... O sırada Alman fedai bölüğün yarısı gidiyor zaten... Fransızlar mükaleme borusu çalıyor. Alman Yüzbaşı çıkıyor değirmenin önündeki terasa, bekliyor düşmandan gelecek sözü... Fransız bağıyor: ‘Almanya mahvolmuştur! Almanya yoktur! Koca orduya karşı üç beş kişinin mukavemeti neye yarar?’ Alman Subay, alını kan içinde cevap veriyor: ‘ Madem ki ben varım, Almanya vardır!.. Ve uzanıyor yere, tekrar ateşe başlıyor. Hepsini ölüyor; biraz sonra Napolyon geliyor, göğsündeki Lejyon Donör nişanını çıkarıyor, ölünün göğsüne takıyor..”

Üstad diyor ki bu olayı anlattıktan sonra;

“Bir millette herkes sağındakine, solundakine bakarak ‘o varsa bende varım! Bu varsa bende varım’ diye düşünür, yanındakilerde aynı şeyi hesap edecek olursa, milyonlarca kişi birden, ‘kim var’ diye ararsa, kimse yoktur. Fakat her şeyin mahvolduğu bir yerde, tek başına ‘Mademki ben varım, Almanya vardır!’ diyen adam, bu varlığını bütün cemiyete sindirmiş olarak davayı kurtarmıştır. Bize de düşen, ‘varım’ değil de ‘benim olmadığım yerde Türkiye yoktur!’ deyip ona göre hareket etmektir.

Şimdi geldik, bence gençliğe hitabenin en can alıcı yeri olan yere;

“dininin, dilinin, beyninin, ilminin, arzının, evinin, kininin, öcünün davacısı bir gençlik....”

“Dilinin davacısı bir gençlik”

İçler acısı bir dava Türkiye’de dil davası. Sadece Türkiye’de de değil Dünyadaki bütün Türk ellerinde... Sovyet tahakkümü altındaki Türkler de alfabelerini değiştirdiler. Bir süre Latin alfabesini kullandıktan sonra Kiril alfabesine geçtiler. Toplumun hem kültür ve idrak düzeyini dil belirler. Düşünmek dille, kelimelerle kaimdir. Dilinizi, yüzyıllar boyunca kullandığınız

kelimelerinizi kaybederseniz, ifade imkanlarınızı kaybedersiniz. Biz harf inkılabı ve öz Türkçe saçmalığıyla asırlık kelimelerimizi yani kültürümüzü yani tecrübelerimizi kaybettik. 100 yıl önce yazılmış eserimizi okuyamaz haldeyiz şu an. Bütün tecrübelerimizi bir gecede çöpe attık. Diğer türkilerde öyle...

Birde günümüzde dile, kavramlarımızın içini boşaltmak şeklinde devam eden bir tecavüz var. En büyük örneği 'şehit' kavramımız. Yüzde yüz bizim olan dinimizden olan dinimizden doğan kavram. Demokrasi şehidine daha alışamadık ki şimdilerde birde çok ayrı bir şey çıktı, gezi şehidi... güler misin ağlar mısın? Şöyle diyor üstad iman ve aksiyon adlı konferansında;

"Şehid sözünü her devirde ve her münasebette kullanıyorlar; farkındasınız. Yok vazife şehidi, bilmem ne şehidi, bilmem ne şehidi... Görüyorsunuz ki öleni taziz etmek için, bir mefhum bile icat etmekten acizdirler. İnanmadıkları yerlerden sermaye almakta ve ait olmadıkları mevkide kullanmaktadırlar."

"Beyninin davacısı bir gençlik"

Bu dil meselesiyle çok içiçe bir dava, dilimizi yani aynı zamanda tecrübemizi ve yıllardır tecrübe ederek olgunlaştırdığımız düşünme şeklimizi elimizden aldılar. Ve bizi bir nevi kör ebe oynamaya ittiler, hakikat elimizde, kitaplıklarımızın en üst rafında en güzel köşesinde ama biz hakikati gözü bağlı kör ebe oynayan bir çocuk gibi sağa sola duvara taşa çarpa çarpa ötelere arayıp duruyoruz.

"İrzinin davacısı bir gençlik"

Burda zamanımız kısıtlı olduğu için Üstaddan bir örnek vererek fikrin ırzından namusundan bahsetmek istiyorum.

Üstadın Üniversite hocalığından el çektilme olayı var. Üstada ya Büyük Doğu mecmuası ya üniversite hocalığı diyorlar. Zaman öyle bir zaman ki minarelerde 'tanrı uludur, tanrı uludur' diye bir gürültü var. Allahuekber demek yasak. Hatta Milli eğitime gönderilen kararnamelerle Allah ve ahlaktan bahsetmek yasak. Millet kuytu köşelerde, mezralarda birbirlerine hasret kaldığı ezanı okuyor. Yaşlılar ölmeden önce bir kez daha duyayım diye müezzinleri alıp dağa tepeye çıkıp ezan okutturup dinliyorlar. Böyle bir zamanda Üstad Büyük Doğuyu bırakmam deyip üniversite hocalığını bırakıyor ve büyük Doğuya şu manşeti atıyor 'Ey Anadolu tenhalarda, mezralarda Allahuekber demeyi bırak gel! Ankaranın göbeğinde Millet Meclisinin önünde Allahuekber diyelim'

Büyük aksiyon adamı, sekiz defa zindana girip çıkmış ve her girip çıktığında aksiyon anlamında daha da büyümüş.

"Kininin davacısı bir gençlik"

Üstad iman ve aksiyon kitabında yine bir kıssa anlatıyor;

"Bir zat ki, bütün hayatında tek emri ihmal etmemiş. Öldükten sonra azap ediliyor.

-Yarabbi diyor, ben her emrini yaptım niçin azaba müstehak oluyorum?

Ve şu Nida geliyor:

-Şunun için müstehak oluyorsun ki ömrün boyunca yalnız benim amelimi yaptın fakat benim için bir kere öfkelenmedin.

Bakın Allah için kızmak ne büyük şey...

İçinde bulunduğumuz devrin Allah düşmanlarına karşı nefret, gayz ve hiddet yüzbin sene namazdan üstündür. Tabi ki namazı bırakmadan”

Şimdilerde ise sabıkali çevreler tarafından da kullanılmaya başlandı bu söz, tedavülden kalkan “laiklik elden gidiyor” yaygarasının yerine “dindar değil kindar nesil yetiştiriliyor” yaygarasının koparılmaya çalışılmasıyla tabii ki. Kafirin şahanını, Müslümanın ise zulme, dini değerlere saldırıya, baskıya boş boş bakanını seven bu çevreler bırakalım yine üstadın gençliğe hitabesinde dillendirdiği “mukaddes emaneti ne yaptınız? diye meydan yerine çıkacağı günü kollayan bir gençliğin” yeniden dirilmeye başlamasının verdiği korkuyla yaygaralar koparmaya devam ededursun, biz ise 90 yıldır fısıldamamızın acısını çıkarırcasına avazımız çıktığı kadar haykırmaya devam edelim.

Genç Adam; dinine düşman kesilen katlettiği alim sayısı kadar put dikip beton altında yatanlara, bin yıllık tarihi birikiminle birlikte dedenin mezar taşını dahi okuyabilme hakkını elinden alanlara, beynine batılı çakmayı kendine görev edinmiş ahmaklara, batılla hakkı harman etmeye çalışan ihsana eliaçık olmayan anti-ehli sünnet mahluklara, sokakları fuhuşhanelere çevirmekte gazetelerle başrolü paylaşan TV kanallarına, bacının örtüsüne dahi tahammül edemeyen Sovyet artıklarına, Müslüman kardeşlerini katleden zalimlere karşı kinine sahip çık! Unutma, unutma ki daha fazlasına da cüret edilmesin. Lakin zalime karşı durayım derken sende zalimlerden olma!

Muhabetinde kininde Allah için olması, kininin Müslümanı zalim yapmayacağını garantörüdür. Müslüman olmamız hasebiyle ne ifratta ne tefritte durmaya çalışan bizlerin kinde ve düşmanlıkta da ölçüsü Buhari, Müslim ve Hz. Aişe'den edinilen şu rivayettir; yahudilerden bazıları Hz. Peygamber'in huzuruna geldiler ve ona “Ölüm senin üzerine olsun Ey Kasım'ın babası” dediler. Peygamber de “ sizin üzerinize olsun” şeklinde karşılık verdi. Hz. Aişe diyor ki bende onlara : “Ölüm size olsun, Allah size lanet etsin ve Allah'ın gadabına uğrayasınız» dedim. Bundan dolayı Peygamber bana ‹ Ey Aişe Allah Teala gereğinden fazla söyleyeni sevmez” buyurdu. Bende ona “Duymuyor musun? Ölüm diyorlar” dedim. “ Sende işitmedin mi? Bende onlar için sizin üzerinize olsun dedim” buyurdu.

“Dininin davacısı gençlik”

Bizim panelimizde dininin davacısı bir gençliği anlatırken merkeze alacağımız kavram ‘nizam’ dinin nizamı.

‘Ey genç bu düstur sana emanet olsun

Ötelerden habersiz o nizama lanet olsun’ diyor Üstad...

Üstad “Hakkari'den Edirne'ye kadar serseri kuşlar gibi dolaştığım, dolaşırken ağzımdan bıraktığım o tohumlar şimdi o tohumlara bakıyorum da gür ormanlar haline gelmiş’ diyor demesine amma. Şu an bakıyoruz ortalık demokrasi aşığı, liberal kafalı Müslüman gençlerinden geçilmiyor. Demokrasinin ne idüğü hakkında 3 cümle kuramayacak gencin 2 cümlesinden biri demokrasi. Allah sonumuzu hayr etsin.

Ve Üstad'ın hesaplaşma konferansındaki bir sözüyle bitiriyorum.

“Sırası gelmişken söyleyeyim ki tam belli olsun yollarımız... Kendinizden başka kimseye itimat etmeyin!.. Müslüman geçinen eski nesilleri inkar edin!.. Eğer onlar tam Müslüman olsalardı bu günler başımıza gelmezdi. Onlar... Kabukta kalmış adamlar. Bizim istediğimiz bir nesil var!

Allah'ın sevgilisinin beklediği bir nesil... Bu nesil siz olacaksınız!.. Mükellefsiniz!.. Ya olun, ya ölüň

NECİP FAZIL'IN DEVLET VE CEMİYET TASAVVURU

CEMİYET ŞAİRİ OLARAK NECİP FAZIL

Mehmet TÖRENEK¹

Her bireyin topluma ilişkisi birikimi, konumu ve beklentilerine göre değişir. Hiç kimse toplumla ilişkilerinde pasif, nötr değildir ve olmak da istemez. Toplumsal konum önem kazandıkça, kişinin kendini ona adanması ve kabulleri de değişir. Bu kabullerde düşünce dünyası, bilgi birikimi, statü belirleyici olduğu gibi, idealler, yükümlülükler de etkin rol üstlenebilir.

Şiire başladığı yıllarda genelde bireysel temalar çevresinde şiirler ortaya koyan, kendi korkularını, vehimlerini, iç gelgitlerini şiirlerine taşıyan Necip Fazıl, özellikle “Kaldırımlar” ile büyük bir şöhreti yakalar. Kendisi bunu, sanat hayatını özetlediği bir yazıda “fişkırıncı bir alâkaya şahit” olma sözleriyle belirtir. Bu yönüyle o, toplumsal bir beklenti olmadan kendini kabul ettirmişse de, şiirinde baştan beri var olan mistik eğilim, zaman içerisinde onu birtakım arayışlara hazırlar veya iter. Ancak bu arayış daha çok bireyin tanınırlığı çerçevesinde kalır. Kendisi de 1936’ya kadar süren ilk devresini, “içtimaî dâva ve halk plânından uzak” belirlemesiyle “fildişi kule” çığırtısı olarak niteler. Onun ifadesiyle “mağrur ve kısır” bir devre. Büyük sanatkârlığın “cemiyet planında” oluşunu kavraması ise, 1934 yılı içerisinde, kendisinin “hayatımın en büyük hadisesi” dediği Abdülhakim Arvasi’yi tanınması ile olur.² Bu ziyaret, hayatında yeni bir dönemin başlangıcıdır. Bu kendini yükümlü hissetme duygusu kadar, hayatı anlama kıvamında kendini, daha sonra toplumu kurtarma davasına girişmeyi başlatır. *O ve Ben* kitabında da, bir ziyaretle başlayan değişim sürecini, sonra yayın dünyasına gireceği zaman dilimini konu edinirken şöyle der: “Fildişi Kule’yi yıkıp büyük içtimî plâna, cemiyet meydanına çıkmak; orta yere bir tarih, nefis, Şark ve Garp muhasebesi çıkarmak, asrın nabzını bulmak ve her şeyi kendi vahidine ve oradan Mutlak Vâhid’e irca’ etmek ihtiyacı, bende onunla doğdu.”³

Aynı yılda yazdığı bir kısa şiirde de bunu şöyle ifade eder:

“Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;

Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum.”(Tam Otuz Yıl, s.35)

Yıllar sonra kendinden bahsederken de, “1936’da çıkardığım *Ağaç* mecmuası bu hâlin ilk semeresidir.” diyecektir.⁴ Aslında dergiye “ağaç” isminin seçilişi ve çıkış da bir plân dâhilindedir. Derginin ilk sayısındaki “Adımız” yazısında onun bir sembol olduğunu söyler: “*Ağaç, madde ve ruh gibi, her şeyin bir dış ve iç yüzünü, toprak üstünde ve toprak altındaki gür ve dolaşık varlığıyla çizgi ve biçime sokmuş bir semboldür.*”⁵ Dergideki yazıda bunun dışında bir ima yoktur. Ancak *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* kitabındaki “Devrilen Ağaç” başlıklı yazıda, söz konusu cümleyi ve bu ilk yazıda söylenenlerin hemen tamamını, bütün kalbiyle bağlandığı mürşidinden yani Tanrı Kulundan dinlediğini ifade edecektir. İşte oradan ağacın bir “plân” olduğunu “bir insanın, bir âilenin, bir zümrenin, bir cemiyetin ve bütün varlığın iç ve dış nizam dâvasını” örgüleştiren bir plân olduğunu öğreniriz. O kısmın son cümleleri şöyledir: “(.bir heyecana düşercesine dikildi;

¹ Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. mtorenek@atauni.edu.tr

² *Kendi Sesinin Yankısı- Necip Fazıl Kısakürek*, (Haz. Orhan Okay), İstanbul, Ufuk kitapları 2001, s.29

³ *O ve Ben*, İstanbul, büyük doğu yayınları 1974, s.130

⁴ *Kendi Sesinin Yankısı*, s.29

⁵ *Ağaç*, No: 1, 14 Mart 1936, s.1

ve kısıp kısıp, acı acı fısıldadı); Ağacın ne olduğunu anladın! Ağaçlar arasında en mükemmeli insan ve cemiyettir. Şimdi de başını tabiattan çevir, tarihe, bizim tarihimize döndür ve bak! Orada, koca bir ağacı, dört asırdır, balta üstüne balta, yalnız yere devirmek, toprağa sermek ve belirttiği büyük vahdet ve nizam ölçüsünü kurutmak için çalışanları göreceksin!”⁶

Her şeyden önce bir dergi ile toplumun huzuruna çıkmak, söyleyecek bir şeyi olmayı gerektirir. Sonra çıkarılan derginin ayakta durabilmesi için topluma hitap edecek, onların kabul göreceği meselelere odaklaşmayı zorunlu kılar ve toplumsal plânda bir tanınırlığı ve bilinirliği de ister ve bekler. Kendisi de, derginin son sayısında yer alan “Kendimize Dair” başlıklı bir açıklamada, “Bir mecmua, bir hayat bina etmek iddiasına yakın bir iddia taşıyan cihazdır.” dedikten sonra, “..hak kazanacağı alâka ve hayatı dilemek” de onun hakkıdır der.⁷ Bu açıdan Ağaç, dönemin birçok ismini sayfalarında buluşturmakla beraber, sanat plânında bir düşünce örgütlenmesini ortaya koymuş değildir. Ancak kimi yazılarında bu türden toplumsal meselelere el atıldığı olur. Örneğin derginin daha ikinci sayısındaki başyazı “Allahsız Dünya”dır. Bu yazısıyla artık sosyal hayatı, cemiyeti dert ettiğini yahut dert etmeye başladığının işaretini verir. İnsanlığın bir arayış içinde olduğunu, hiçbir tecrübenin insanları kandıramadığını, ruhunun bütün nizamları çökmüş insanı tapındığı müsbet ilimlerin teselli etmediğini söyledikten sonra, “Allah dünyamızdan çekilmiştir.” der. İnsanda artık ne bir sonsuzluk duygusu, ne bir gizlilik idraki, ne de bir istikbal iştiyakı kalmıştır. Çare imandır. Yazı şu cümleyle biter. “Perişan ruhumuzu düzene sokacak iman! Davamız seninle!”⁸

Üçüncü sayısında ise “Fildişi Kule”dir yazısının başlığı. Fildişi kuleyi, “içinde yaşadığı cemiyetle bütün alâkalarını kesmiş sanatkârın, ferdiyeti etrafında ördüğü kozadır.” diye tanımlar. Sanatkârı bu kuleye çeken “benlik ve şahsiyet humması”dır dese de, devamında “hiçbir mesele fildişi kulede fasledilemez” diyecektir. Bunun için de sanatkârın kendi iç oluşumunu tamamladıktan sonra bir gün fildişi kulesini yırtacağından söz eder. “Buna rağmen en mübarek gaye fil dişi kuleyi yıkmak ve içimizin ışıklarını bir sinema perdesi gibi sokağa ve piyasaya aksettirmektir.”⁹

Ağaç dergisinin 4. sayısından itibaren “Manzara” başlığıyla kaleme aldığı yazılarda ise edebiyata dönük olarak, edebiyat üzerinden bir değişimin başlaması gerektiğini söyler. Cemiyet konusunda sanatçıyı, fikir adamını, akademisyeni, düşünürü harekete geçiren en kuvvetli etken, hiç kuşkusuz var olanın yetersizliği, bozuluşu, karmaşasıdır. Bunun farkına varmak harekete geçmek, bir şeyler yapmak veya düşünmektir. Necip Fazıl’ın tavrını da bu çerçevede okuyabiliriz. Bu nedenle “bugüne kadar gelmiş bütün kıymetleri (revision)a çağırmanın ve temizleyici kritiği bina etmenin günü bu gündür.” diyerek işe koyulur.¹⁰ Bu artık bir şeylerle hesaplaşmaya girişme, bir değerler analizi yapmaya işaret eder.

Ağaç’ın 5. sayısında yer alan ve edebiyatımızın eski dönemini konu edinen “Manzara” başlıklı yazıda¹¹, “Türk orta çağ sanatkâr ve entellektüeli”nin ideal bir tavır sahibi olduğunu belirterek, “cemiyetinin bütün nizamına ve ferdiyetinin bütün şahsiliğine er”mek suretiyle onunla bir kaynaşma içerisinde olduğunu belirtir. Onun, hakiki sanatkâr ve entelektüel örneği olarak,

⁶ Tanrı Kulundan Dinlediklerim, İstanbul, Toker yayınları 1968, s.46-48

⁷ Ağaç, , No. 17, 29 Ağustos 1936, s.2

⁸ “Allahsız Dünya”, Ağaç, No:2, 21 Mart 1936, s.1-2

⁹ “Fil Dişi Kule”, Ağaç, No:3, 28 Mart 1936, s.1-2

¹⁰ Ağaç, No: 4, 4 Nisan 1936, s.1

¹¹ Bu yazı daha sonra Tanrı Kulundan Dinlediklerim kitabına 2. Mektup olarak ve birçok değiştirmelerle girecektir. s. 148-150

bir dünya anlayışı, bir eşya ve hadise görüşü gibi sahip olduğu özellikleri dokuz madde halinde sayarken, bir cemiyet alâkasının varlığından da söz eder.¹² Altıncı sayıdaki “Manzara” yazısında ise, Tanzimat devri edebiyatını değerlendirir. Edebiyata eleştirel bakışın öne çıkması, sanatçının ortaya koyduğu eser plânında olmakla birlikte, onun cemiyetle ilgisini de ister istemez beraberinde getirmektedir. Böylece Cumhuriyete gelinceye kadarki dönem içerisinde sanatçıların hemen her biriyle ilgili değerlendirmelerinde pek azı için olumlu yargılarda bulunacaktır. Sonuçta vardığı hüküm: “Bütün edebiyatta (tez)in eksik olduğu yerde (fantezi), (fikir)in eksik olduğu yerde (meşrep), (iman)ın eksik olduğu yerde (dedikodu), noksanı telâfi ediyordu.”¹³ Bu ifadeye olduğu gibi, 9. sayıda yer alan “Manzara”da da, Tanzimat’tan sonraki Türk edebiyatını değerlendirirken, 2. yazıda sıraladığı dokuz maddeyi, bu sefer yekpare bir cümleye dönüştürerek, Tanzimat’tan sonra Türk edebiyatında bir dünya anlayışı ortaya koyacak bir nesil ve şahsın gelmediğini ifade eder.¹⁴ Haliyle bir dünya anlayışı arayışı fikir plânında belirleyici olmuş, düşüncelere yansımaya başlamıştır. Yine 12. sayıdaki yazısının başlığı “Ahlâkımız”dır. Ahlâk meselesi, ferdi olduğu kadar sosyal bir meseledir ve cemiyeti, cemiyetle ilgili her düşünce sahibini ilgilendirir. Yazı şu cümleyle başlar: “Türk sanat ve fikir hayatında ahlâk bozukluğu, (Edebiyatı Cedide)den sonra başlar. Tanzimat’tan evvelkilerde ve sonrakilerde ahlâk yerindedir.”¹⁵

Ağaç, sanat noktasında güçlü kalemleri bünyesinde barındıran bir edebiyat dergisi olsa da, 1934’lerden itibaren ruh burkuntularına bir teselli bulmaya başlamış Necip Fazıl’ın düşünce dünyasını tam olarak öne çıkarmadığı bir dergi hüviyetindedir. Ancak sözünü ettiğimiz bazı problemlerin gündeme getirilmesi açısından da önem taşımaktadır. Şiirlerde ve tiyatro eserlerinde bu devrede sosyal problemlerin yankısı henüz çok belirgin değildir. Hatta şairin biraz daha sonraki devresinde, örneğin 1939’da önce *Haber*, sonra *Son Telgraf* gazetelerinde ‘Çerçeve’ başlığıyla yazdığı fıkralarda sosyal meseleler tam bir çeşitlilik ve zenginlik göstermez. Bu yazılarında o, günlük gözlemlerden hareketle fıkralar kaleme almaktadır. Başlarken, “gündelik fıkra tabutunda”¹⁶ harcanıp gitmekten korktuğunu söyleyen şairin, zaman zaman bazı meselelere el attığı da olur. Fikir sahibinden aksiyon beklenmesi gerektiğini ifade eden bir yazısında, fikrin aksiyonsuz olamayacağını, aksiyonu benimsemenin gerekliliğini söyler ama ne uğurda olacağını sırası geldiğinde söyleyeceğini belirtir.¹⁷

İlk şiirlerinden ve ilk eserlerinden itibaren dikkatleri çekmiş, ilgi odağı olmuş Necip Fazıl’ın hayatında ve düşünce dünyasında yaşadığı değişim ve dönüşümün dışa aksetmesi, onun ifadesiyle fikrin aksiyona dönüşmesi zaman içinde olur. Bu derin oluşumun en veciz ifadesini “Çile” şiirinde buluruz:

“Aylarca gezindim, yıkık ve şaşkın,
Benliğim bir kazan ve aklım kepçe,
Deliler köyünden bir menzil aşkın,
Her fikir içimde bir çift kelepçe.”(s.17)

Bu arada gazete yazıları, tiyatro eserleri de yazılmaktadır. *Tohum* (1935) ve *Bir Adam Yaratmak* (1938)’in ardından, *Künye* (1940), *Sabırtaşı* (1940), *Namık Kemal* (1940), *Çerçeve*

¹² *Ağaç*, No: 5, 11 Nisan 1936, s.1-2

¹³ *Ağaç*, No: 8, 23 Mayıs 1936, s.3

¹⁴ *Ağaç*, No: 9, 30 Mayıs 1936, s.1

¹⁵ *Ağaç*, No:12, 20 Haziran 1936, s.1

¹⁶ *Çerçeve I*, İstanbul, büyük doğu yayınları 1998, s.6

¹⁷ “Fikir Adamı ve Aksiyon”, *Çerçeve I*, s.56

(1940) ve *Para* (1942)... Kendisi, cemiyet plânında bir yeni hamlenin yine Abdülhakim Arvasi'nin yönlendirmesiyle 1942'lerde başladığını, onunla ilgili eserde şöyle ifade eder:

“Efendimden aldığım nurla yepyeni bir gençlik yoğurma merakı, bende, 1942'de başladı. O sene, Beylerbeyi'ndeki evimde, bir gece, pencerelerin katran rengi süt beyaz oluncaya kadar, bir gençlik grubuyla sohbet.. Bütün bir gece yapılan tarih, millet ve nefis muhasebesi... Sabaha kadar kaynayan semaver ve gençleri ilk vapura yetiştirip dönüşüm... Bu ilki... Ondan sonra ne gençler gelip geçti;” dedikten sonra gayeyi şöyle açıklar: *“Dâva, Anadolu gençlerden, her biri 'portör- ulvi aşığı taşıyıcı ve bulaştırıcı' bir aşk kadrosuna maya tutturabilmektir. Ceblerde kaybedilen ve asırlardır dışarıda aranan güneşi bulup çıkaracak, yerine oturtacak, her şeyi ilk saffet ve asliyet vahidine irca' edecek, hasis ferd kadrolarında eskitilmiş ve pörsütülmüş mânalarla hiçbir alâka kabul etmeyecek, mutlak hakikat ölçüsüyle aklın hakkını akla ve kalbin hakkını kalbe verecek, tarih boyunca bütün hesaplaşmaları yerine getirecek bir gençlik..”*¹⁸

İşte *Büyük Doğu* da bu gaye ve arayışlar devresinde ortaya çıkar. Derginin 1943 yılında çıkan bu ilk devresinde edebi yön daha bir ön plandadır ve dergi yazar kadrosu bakımından da zengindir. 30 sayılı bu ilk devrenin ardından bir ara verilir ve dergi 1945 Kasımından itibaren 1. sayıyla yeniden çıkmaya başlar. Ahlâk, batıcılık, kültürel yozlaşma bu devrenin de öne çıkan başlıklarıdır. Sonraki sayılarda *İdeocya Örgüsü* başlığıyla düşünceler tefrika edileceği gibi, *Tanrı Kulundan Dinlediklerim* de, uyarılar, meseleler, dikkatleriyle dergide yer alacaktır. Bu yazılar daha sonra kitaplaşır. Ancak tarih itibarıyla şairin cemiyete dönük dikkatleri ve meseleleri çok yönlü ele alışı tesbit açısından dergiye yöneldiğimizde, ‘İslam ve..’ diye başlayan üst başlıkla meseleleri ele almaya başladığını görürüz. Bu çerçevede ‘İslâm ve Cemiyet’ başlıklı yazısı 63. sayıda yer alır. Bu yazıda İslâm’ın en ileri bir cemiyet ve cemiyetçilik telakkisi ortaya koyduğunu, iki tarafın da “en ince hakkını” koruyan bir ulvi muvazenenin var olduğunu belirtir. Ve İslâm’da cemiyetin “ferdi, yüzüğün taşını tutması gibi her köşesinden sınıksız kavra” dığını, ancak ferdi “süflî ve nefsanî hallerine karşı” da bütün ferdi ölçüleri çığneyici bir otorite mevkiinde olduğunu belirtir.¹⁹

Şiire gelince, “Kaldırımlar” ile yakalanan şöhretin ardından Necip Fazıl, ben merkezli şiirler ortaya koymaya devam etmektedir. Ancak ilk dönem şiirlerinde var olan mistik tavrın yansıması niteliğinde ve arayışlar olarak kabul edebileceğimiz kimi mısralara rastlamak da mümkündür. Örneğin 1926’da kaleme aldığı “Şehirlerin Dışından” şiirinin sonlarında bir kaçışı anlatırken, “Kalk arkadaş, gidelim!/ İnsanın unuttuğu/ Allah’ı zikrederim” mısralarıyla bir çağrıyla öne çıkarır. Zaten kendisi, 1934 tarihli küçük bir şiirde, otuz yıl “gökyüzünden habersiz” olduğunu itiraf etmektedir. Haliyle bu şiirlerde, bir düşünme, bir bireysel sorguya yönelme ön plâna pek çıkmaz. *Ağaç*’ta yayımlanan şiirlerde de (altı şiir) topluma dönük bir söylem görülmez. Zaten 1939 tarihli *Senfoni* ile şair, gerçeğin “birden kucağına” düşecek, “hem geçmiş zamanın, hem geleceğin” çetin bilmecesine erecektir. 1938 tarihli “Büyük Doğu Marşı”nın yazılış amacı ise bütünüyle topluma dönüktür ve doğrudan bir gelecek tasarımıdır. “Allahın seçtiği kurtulmuş millet”i toparlanmaya çağırmakta ve yolunun uzun olduğunu söylemektedir. Ve 1939 tarihli “Sanat” başlıklı küçük şiirde;

“Anladım işi, sanat, Allah’ı aramakmış;

¹⁸ *O ve Ben*, İstanbul, büyük doğu yayımları, 1974, s.237

¹⁹ Alıntı: *İdeocya Örgüsü*, İstanbul, büyük doğu yayımları 1976, s.106

Marifet bu, gerisi yalnız çelik- çomakmış...” diyecektir.(s.39)²⁰

Aynı yıl içinde yazdığı iki mısralık “Kervan” şiirinde ise;

“Yedi renkli Peygamber kuşağının altında,

Kervanım yola çıktı; öncüsü kır atında..” ile yolunu ve tavrını netleştirecektir.(s.434)

Bu mısralarda dile getirilen açık söylemin *poetika* olarak da netleşmesi, sonraki yıllarda olacaktır. İlk olarak 1946’larda, *Büyük Doğu* dergisinde *İdeolocya Örgüsü* başlığı altındaki düşünceler içerisinde yayımlanan “Poetika”, ilk kez *Sonsuzluk Kervanı* (1955) kitabının sonuna eklemiştir. Şiirlerini de ilk kez bu kitapla birlikte gruplandırma yoluna gitmiş, bölümleri başlıklandırmıştır. Gerek burada, gerekse şiir anlayışını kısmen izah ettiği ve kitaplarının başına koyduğu “Şiirlerim ve Şairliğim” yazısında şiiri “iman için” bildiğini söyleyecek, bunun için onu “her türlü hasis gayenin üstünde, doğrudan doğruya kendi zat gayesine –san’at için san’at-, fakat kendi zat gayesinin sırrıyla de Allah’a ve Allah dâvâsının topluluğuna –cemiyet için sanat-bağlı kabul etmişim.” açıklamasıyla belirginleştirecektir. Yani şiirde sanattan taviz vermediği gibi, şiiri Allah için bir arayıcı ve sezdirici kabul ettiğini söyleyecektir. Aynı yazıda, kendisi için kullanılan “sabık şair” yaftasını kabul etmediğini söylerken, kendisinin fikir ve politika yoluyla verdiği mücadelenin, şiirinin “muhtaç olduğu insan ve cemiyet iklimi”ni inşa cehdinden başka bir şey olmadığını da dile getirecektir.²¹ Haliyle şiirinde toplumsal yön yahut cemiyete dönük bir dikkatin yansımaları özellikle 1947’lerden itibaren oluşur.

Şiirin bireysel yahut toplumsal olması konusu bir hayli tartışmalıdır. Bir güzel söz söyleme sanatı olarak şiir, öncelikle duyguların ifadesi, heyecanların dışa vurumu, ifadesi güç hallerin dile dökülme çabası olarak şekillenmişse de, zaman içerisinde bir çeşitlilik ve zenginlik kazanmıştır. Bu nedenle onu sadece bireyselle hapseden yanlışı kadar, bütünüyle topluma dönük, düşünceye dayalı bir anlatımın ifadesi saymak da yanlış ve eksik olacaktır. Güzel şiirin bariz vasfının lirizm, yoğunluk, güzel ifade ve kuvvetli telkin gücünün olduğu açık bir hakikattir. Bunlar aynı zamanda Necip Fazıl’ın şiirinin de belirgin nitelikleridir. Zaten şairin kendisi de, her türlü yaftalamaya rağmen, şiirinde kolay kolay didaktizme düşmemiş, şiirsel söyleyişin gerekliliğini fazlasıyla ortaya koymuştur. Zaman zaman, özellikle de kısa şiirlerde didaktizmin yalın örnekleriyle de karşılaşmaktayız.

Poetika’dan söz etmişken, bunun bölümlerinden biri olan ‘Şiir ve Cemiyet’ konusunda söylediklerine de bir göz atalım. Poetika’nın bu kısmı önce *Büyük Doğu* dergisinin 54. sayısında yayımlanır.(15 Kasım 1946, C.1, s.2) Kapağa yansıyan fragman da ‘Bu cemiyet bir kurtarıcı bekliyor’ cümlesidir. Ancak onun dikkatleriyle söylersek, şiirin cemiyetle ilgisi doğrudan değil dolaylıdır. Şairin kendisi de “Şiir, şair, cemiyet ve maşeri ruh arasındaki münasebet bunlardan her birinin ötekine yan gözle bakmasına rağmen sınıksız bir haşrî neşr havası kurar.” der. O bu konuda şairi merkeze alır. Şair ve onun eseri olan şiir, “cemiyetin en mahrem ve en sadık, en gerçek ve en emin münadileridir.” Onda cemiyetin her halinin, bütün “tefekür ve tahassüs haletinin en nâdir ve mükemmel” aksini bulmak mümkündür. Bunun için şiiri, “bir cemiyetin topyekûn his ve fikir hayatını tafahhus ve murakabe eden başlıca rasat merkezi” kabul eder. Onun diliyle “Cemiyet, iç ve gizli hayatıyla uyur; ve rüyasını şair görür ve sayıklamalarını şair zapteder.” Bu nedenle şiire “cemiyetin rüyasını ayrı bir rüya üslûbiyle anlatan bir tabirname” diyebilirsiniz, der. “Bunun içindir ki şiir, fikrî içtimaî, siyasî, tarihî, hissi, bedii, iktisadi, beledî,

²⁰ Çile, İstanbul, büyük doğu yayımları 2008. (Alıntılarda bu baskı kullanılmıştır.)

²¹ Çile, s.11-12

bütün dâvaları, dertleri, hasretleri, hamleleri, ihtinakları, ihtirasları ve ıstıraplarıyla cemiyet ruhunun” yoğun, girift ve derinlikli tezahür alanıdır. Cemiyetin ruhunu, ıstırapını önceden sezebilme özelliğiyle şair bir kahin, bir medyum mudur? Veya onun böyle bir “memuriyetten” haberi var mıdır? Ona göre, ister olsun ister olmasın, onda böyle bir “seciye” belirir ve “şair Allah’ın kendisine bahsettiği nurla, cemiyetinin gerilere ve ilerilere doğru” rüyasını görmeye başlar ve bu mânâ “temsil edebildiği nisbette” değer ve derece kazanır.²²

Şiir düşüncesini bu şekilde netleştiren şair, *Büyük Doğu* devresinden itibaren şiirini yavaş yavaş ve fikir hayatına göre gecikmeli olarak topluma açar. Şiiri mutlak hakikati arama işi kabul eden şair, bu devreden itibaren kimi şiirlerinde iman ve inanışın gerektirdiği bir ifade ve aksiyona yer verir, kimi şiirlerinde ise toplumun haline dönük eleştirilerde bulunur. Ancak şairin şiir anlayışında “tebliğ” değil “telkin” vardır ve kendisi de hakiki şiirin görevinin “telkin” olduğunu söyler. Hatta tebliğcilerin yaptığını “kaba davulculuk” olarak niteler.²³ Bu nedenle yazılarında geniş bir çerçevede ele aldığı düşünceleri şiirlerinde mısralaştırırken bu kaygısını hep göz önünde bulundurduğunu da hatırlatmak isteriz.

Kitapların farklı baskılarında bölümlerdeki şiirler değiştiğinden, yazılış tarihleri itibariyle onun 1938-55 arası devrede yazdığı ve şiir kitaplarında ‘Cemiyet’ başlıklı bölüme giren şiirler “Büyük Doğu Marşı”, “Sakarya Destanı”, “Onun Ümmetinden Ol”, “Muhasebe”, “Destan”, “Davetiye”, “Aç Kapıyı” şiirleridir. Sonraki yıllarda yazılan “Müjde”, “Çırpınır”, “Gelir”, “Ve Gelir”, “Feza Pilotu”, “Şarkımız”, “Utansın”, “Zindandan Mehmet’e Mektup”, “Başiboş”, “Aman”, “Son Sığınak”, “Kâbus” şiirleri de bu bölüme yerleştirilir. (Kısa şiirler özellikle belirtilmemiştir.)

Necip Fazıl’ın 1943’lerden itibaren yazılarına yansıyan eleştiriler ahlâkî bozukluk, iyi yönetilememe, taklitçilik, fikirsizlik, çıkarıcılık, inanç düşmanlığı gibi başlıklarla özetlenebilir. Bu türden toplumsal eleştiri niteliğindeki ilk şiiri niteliğindeki “Destan” 1947 tarihlidir ve bu eleştirilerin hemen hepsini kristalize olmuş şekilde bulmamız mümkündür. “Destan” bir sesleniş, bir haykırıştır:

“Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak!

Haykırsam, kollarımı makas gibi açarak” mısralarıyla başlar şiir. Hedef kitle kalabalıklardır ve şair kalabalığın önüne geçerek yol göstermek istemektedir. Şiir *Büyük Doğu* dergisinde yayımlandığında, ilk mısra kapağa taşınmış ve iki kolu ve iki bacağı açık dev bir adam portresi kapağa yerleştirilmiştir. Şiirin oradaki ilk adı da “Milletlerin Ağzından Dünya Destanı”dır.²⁴

Toplumsal eleştiri en üst noktadadır. Kubbelardan çatırtılar gelmekte, evleri alev sarmış bulunmaktadır. “her şeyi tutan bir şey”, o bağ, işte o kıymetli şey kopmuştur. Bozulma “çirkef” kelimesiyle örneklendirilir. Çünkü her şey karmakarışıktır

“Utanırdı burnunu göstermekten sütninem,

Kızımın gösterdiği, kefen bezine mahrem.

Ey tepetaklak ehram, başı üstünde bina;

Evde cinayet, tramvay arabasında zina!

²² Çile, s.487-489

²³ Çile, s.476

²⁴ Bu ayrıntıyı öncelikli olarak Orhan Okay hocaya borçluyuz. *Sıcak Yarada Kezzap*, s.167

Bir kitap sarayının bin dolusu iskambil;
Barajlar yıkan şarap, sebil üstüne sebil!”(s.406)
Toplumsal yapı bozulmuş, hak ve adalet anlayışı kaybolmuştur.
“Allahın on pulunu bekleye dursun on kul;
Bir kişiye tam dokuz, dokuz kişiye bir pul.
Bu taksimi kurt yapmaz kuzulara şah olsa;
Yaşasın, kefenimin kefilî karaborsa!
Kubur faresi hayat, meselesiz, gerçeksiz;
Heykel destek üstünde, benim ruhum desteksiz.”

Hokkabazlıkla işler yürütülmekte, dalkavukluk geçer akçe olduğundan her biri bir borazan almış, öttürmektedir.

“Bak, arslan hakikate, ispinoz kafesinde;
Tartılan vatana bak, dalkavuk kefesinde!
Mezarda kan terliyor babamın iskeleti;
Ne yaptık, ne yaptılar mukaddes emaneti?
Ah, küçük hokkabazlık, sefil aynalı dolap;
Bir şapka, bir eldiven, bir maymun ve inkılap!”(s.407)

“Muhasebe” de aynı yılın eseridir. Ancak o daha özeldir. İlk dönem şiirleri gibi ben’in sorgulaması ve sıkıntıları ile başlar. Büyük çilenin sahibi şair, cüce sanatkârlığa “paydos” diyerek ruhu yok edilen “cemiyet”i dert edinmeye başlamıştır. Cemiyet, büyük ve zor meseledir. Çünkü kendi içinde eritme ve yok etme özelliği de vardır.

“Üstün çile, dev gibi gelip çattı birden! Tos!!!
Sen, cüce sanatkârlık, sana büsbütün paydos!
Cemiyet, ah cemiyet, yok edilen ruhiyle;
Ve cemiyet, cemiyet, yok eden güruhiyle...
Çok var ki, bu hınç bende fikirdir, fikirse hınç!
Genç adam, al silâhı; iman tılsımlı kılınç!
İşte bütün meselem, her meselenin başı,
Ben bir genç arıyorum, gençlikle köprübaşı!”

Necip Fazıl’ın toplum plânında harekete geçmesinde belirlediği hedef kitlenin gençlik olduğuna yukarıda temas etmiştik. Tarihi çarpıtılmış, evi kat kat ayrı âlemlerin meskeni durumuna dönüşmüş, ahlâk ve ilişkiler bozulmuştur. Bunun için, “İnanmıyorum, bana öğretilen tarihe!” der. Sonra evin haline geçer:

“Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem!
Üst kat: Elinde tesbih, ağlıyor babaannem,
Orta kat: ‘Mavs’ oynayan annem ve âşıkları,
Alt kat: Kızkardeşimin ‘Tamtam’da çığlıkları.

Bir kurtlu peynir gibi, ortasından kestiğim;
Buyrun ve maktan seyredin, işte evim!
Bu ne hazin ağaçtır, bütün ufku tutmuş!
Kökü iffet, dalları taklit, meyvesi fuhuş...”
Bütün bu olumsuzlukları sıraladıktan sonra ‘ben’, bir davanın sözcüsü olarak;

“Rahminde cemiyetin, ben doğum sancısıyım!
Mukaddes emanetin dönmez dâvacısıyım!”(s.403) der.
Ve şiiri umut ve kararlılıkla bitirir.

“Bekleyin, görecektir, duranlar yürüeni!
Sabredin, gelecektir, solmaz, pörsümez Yeni!”(s.404)

İlk yayımlandığında ismi “Sakaryanın Destanı” olan ve sonraki yıllarda “Sakarya Türküsü” olarak değişen şiir, coşkun lirizmiyle Necip Fazıl’ın şiirinde üçüncü devreyi oluşturur. Bu nedenle Orhan Okay, “toplum ideallerinin ön plâna çıkışının şiiri” olduğunu belirtir.²⁵ Sembolik diliyle Sakarya, tarih, zaman ve insanlık olarak genişler ve zenginleşir. Bu nedenle cemiyet yönü örtük ve sınırlıdır. Her şey Sakarya’ya yüklenmiştir.

“Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük?
Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük!..
Ne ağır imtihandır, başındaki, Sakarya!
Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?”

Kimdir Sakarya? O, “mâsum Anadolunun”, “sâf çocuğu”dur. Hep aldatılmış, kandırılmıştır. Dolayısıyla toplum hakikatten uzak bir hayat sürmektedir.

“İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.
Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?
Kafdağını assalar, belki çeker de bir kıl!
Bu ifritten sualin, kılını çekmez akıl!
Sakarya, sâf çocuğu, mâsum Anadolunun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!”
“Son Peygamber Kılavuz” der sonunda.
“Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya!..”(s.399-400)

Aynı tarihli “Onun Ümmetinden Ol” şiiri daha açık ve uyarıcıdır. Kimi şiirlerde didaktik tavır artık daha öne çıkacaktır.

“Beri gel, serseri yol!

²⁵ Okay, *Sıcak Yarada Kezzap*, s.71

O'nun Ümmetinden ol!
Sel sel kümelerle dol!
O'nun Ümmetinden ol!
Sen, hiçliğe bakan yön!
Hep sıfır, arka ve ön!
Dosdoğru Kâbe'ye dön!
O'nun Ümmetinden ol!"(397)

Şair, cemiyet plânında verdiği mücadelede kimi zaman yol göstermekte, bazen de içten bir seslenişle yeninin haberini ulaştırmak istemektedir. Bu haber "öte"nindir ve "kurtuluş bestesi"dir.

"Aç kapıyı, haber var,
Ötenin ötesinden!
Dudaklarda şarkılar,
Kurtuluş bestesinden.
Biz geldik, bilen bilsin!
Gönül gönül girilsin.
İnsanlar devşirilsin,
Sonsuzluk destesinden..."(Aç Kapıyı, s.415)

"Şarkımız"da ise hecenin ve dörtlük biriminin lirik söyleyişi yine ön plana çıkar. Şiir gelecek tasarımı ve umut söylemiyle doludur. Bütün dışlıların kırıldığı, gökten bir elin yaşlı gözleri sildiği gün, "dil, tarih, ahlâk ve iman" kurtulacaktır. Yol nedir? Yol, nur yoludur ve artık epeyce de mesafe alınmıştır. Çünkü şiirin tarihi 1964'tür.

"Gideriz nur yolu izde gideriz,
Taş bağırdı, sular dizde, gideriz,
Bir gün akşam olur, biz de gideriz,
Kalır dudaklarda şarkımız bizim..."(s, 412)

Ama ülke insanı ve imkânları göz önüne alındığında, göze çarpan içler acıtıcı manzaradır. Hiçbir şey yerinde değil, hiçbir değer kalmamıştır. İsyân yaftaya, sahtekârlığa, ihmalemdir.

"Vatanımda sular akar, başıboş;
Herkes, birbirini kakar, başıboş.
Bozkırlardan topal bir tren geçer;
Çocuk, merkep, öküz bakar, başıboş.
Yanmaz da yürekler, ateşe atsan;
Bir kibrit, bir orman yakar, başıboş.
Tarih, kutuplara kaçmış bir fener,
Buz denizlerinde çakar başıboş.
Yirmi dokuz harflik sözde aydınlar,

Yafta yazar, isim takar, başıboş.

Allahım, sen acı bu saf millete!

Akşam yatar, sabah kalkar, başıboş.”(Başıboş, 424)

Aynı eleştirileri yine 1964 tarihli bir başka şiirde, “Aman”da da sürdürür.

“Türk evi delik deşik;

Yıkı dökük hânüman.

Duraksız itiş kakış;

Süresiz karman- çorman.

Anne çocuk doğurur,

Köpek soyundan azman.

Beyinler zıpzip kadar,

Mideler koskocaman.

Aziz fikir buğdayı,

Katıra mahsus saman.

Boş lâf, hep dalga dalga;

Uçsuz bucaksız umman.

Hayvanlık orkestrası:

Eşek, birinci keman.

Orman keleş, nebat kel;

Nebat adamlar orman.

Midelerde ihracat,

Günde beş milyon batman.

Milli servet matbaa,

Bilmem kaç milyar harman.

Yangın evinde satranç;

Plân, reform ve uzman.

Tam bir buçuk asırdır,

Maymunlardan eleman.

Bizdeki hale nispet

Maymun taklitten pişman.

Hangi yol Türk'e uygun,

Hangi parti tercüman?

Çıkamaz meydanlara;

Camide mahpus iman!

Silâh küfrün belinde,

Küfrün elinde, ferman.

Cehle sorarsan, ilim;
Zehre sorarsan, derman.
Rahmet, meçhul kelime;
Bilinmez isim, Rahmân./
Kutsal kitaptır fuhuş;
Ahlâk, okunmaz roman.
Tarih, kontra gerçeğe
Hürriyet hakka düşman.
Millete kasdedenin
İsmi millî kahraman.
Yere batsın bu dünya,
Bu dünyadan hayr uman!
Genç adam, at yorganı!
Sana haram, uyuman!
Aman, efendim aman!
Efendim, aman, aman!”(Aman, 427-28)

Eleştirilecek o kadar şey vardır ki. O da birçoğunu birer birer sıralar. Haliyle yer yer hicvin tonu da artar. Özellikle bu türden kısa ölçülü şiirlerde kafiyenin de yardımıyla şair eleştirilerini hem çeşitlendirir hem de vurucu hale getirir.

Necip Fazıl dörtlükler halinde, kimi zaman uzun ve bu şekilde kesintisiz biçimlerde şiirler ortaya koymakla beraber, 1930’lu yıllardan itibaren zaman zaman iki mısralık şiirler de kaleme almaktadır. Bu kısa şiirler özellikle 1970’li yıllarda *Tercüman* gazetesinin Ramazan ilavesinde düzenli olarak yayımlanırdı. İşte, bu biraz da yayımlandığı yerin özelliği olarak, söz konusu kısa şiirlerde düşünce, eleştiri, inanç ve ideal daha açık ortaya konur. Bu şiirlerden de bazı örnekleri, kendi içinde konular noktasında belirleyerek ifade edecek olursak, iman davasını öne çıkaran birkaç şiir söz konusudur. Örneğin İslâm’ı aynı başlıklı şiirde şöyle ifade eder:

“Her fikir, her inanış, tek mevsimlik vesselâm;
Zaman ve mekân üstü biricik rejim, İslâm..”(s.445)

Veya;

“Bir nizam ki, eskimez, yıpranmaz, sendelemez,
Mekân onu aşamaz, zaman onu delemes.”(s.450)

Şair için şiir, mutlak hakikati arama işi olduğuna göre, Allah’a olan inanç da şiirde açıkça dile getirilir.

“Güzel Allah’ım, senden ne gelecekse gelsin;
Sen ki, rahmetinle de, kahrınla da güzelsin..”(s.48)

Veya;

“Bu yük senden Allah’ım, çekeceğim, naçarım!

Senden sana sığmır, senden sana kaçırım!”(s.56)

Peygamberimiz, efendimiz, kurtarıcımız, müjdecimizdir. Bu sevgi ona dair birçok eser kaleme alıracaktır. Kısa şiire yansıyanlardan bir örnek:

“Müjdecim, Kurtarıcım, Efendim, Peygamberim;

Sana uymayan ölçü, hayat olsa teperim!”(s.80)

Ölüm ve ahiret inancı da kimi beyitlerde açık, net ve uyarıcıdır:

“Son günüm olmasın dostum, çelengim, top arabam;

Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam..”(s.109)

“Ölüm güzel şey; budur perde ardından haber...

Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?..”(s.151)

Veya;

“Dostlarım ev eşyamdı, bir bir gitti, diyorum.

Artık boş odalarda ölümü bekliyorum.”(s.144)

Yine inancı yönüyle birçok çevrenin tepkisine yol açan söyleyişleri de bu türden açık ve hatta meydan okuyucu olanlardır. Örneğin daha 1947’lerde,

“Surda bir gedik açtık; mukaddes mi mukaddes!

Ey kahpe rüzgâr, artık ne yandan esersen es!...”(Surda Açılan Gedik, s.437) diyecektir. Daha sonraki yıllarda ne yapacağını şöyle seslendirecektir.

“Bize kalan aziz borç, asırlık zamanlardan;

Tarihi temizlemek sahte kahramanlardan...”(Sahte Kahraman, s.443)

Ve çoğunlukla da hitabı gençleredir. Zaman içinde düşünce olarak beslediği, önemseydiği ve yol gösterdiği gençlik, kimi şiirlerde doğrudan hitabın muhatabı olur.

“Ey genç adam, yolumu adım adım bilirsin!

Erken gel, beni evde bulamayabilirsin!”(Erken Gel, 467)

Bundan birkaç yıl sonra yazdığı bir şiirde yine kısa ölçüyle birçok olumsuzluğu sıraladıktan sonra isteğini ve beklentisini şöyle netleştirir:

“Bir nesil özlüyorum,

Doğrultsun yatıkları!

Somunları taş olsun,

Zehir de katıkları!

Yorganları devirsin,

Dışlesin yastıkları!

Bir damla gözyaşına,

Sonsuzluk, sattıkları.

Hakka dönünüz, Hakka,
Hakkın yarattıkları!”(Kâbus, s. 431)

Sonuç olarak Necip Fazıl, bir düşünce ve ideal adamı olarak cemiyeti bilinçlendirme, sunulanları sorgulama ve yanlış olanları, hakka ters olanları değiştirme noktasında kendisine bir misyon biçmiş ve o misyonu ömrünün sonuna kadar çok yönlü olarak sürdürmüştür. İmanı aksiyonla birlikte ele alan şair, cemiyeti şiirle de uyarmayı bir görev kabul etmiş, birçok şiirine bu düşüncelerini taşımış, hatta kitabında bir bölümü bu adla adlandırmıştır. Ancak şiir ölçüleri ve estetik kaygıyı hiçbir zaman göz ardı etmediği de açık bir hakikattir. Bu da onun sanatkar yönünün gücünden kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

Kısakürek, Necip Fazıl, Çerçeve I, İstanbul, büyük doğu yayınları 1998

_____ Çile, İstanbul, büyük doğu yayınları 2008.

_____ İdeolocya *Örgüsü*, İstanbul, büyük doğu yayınları 1976

_____ *O ve Ben*, İstanbul, büyük doğu yayınları 1974

_____ *Tanrı Kulundan Dinlediklerim*, İstanbul, Toker yayınları 1968

_____ “Adımız” *Ağaç*, No: 1, 14 Mart 1936, s.1

_____ “Ahlâkımız”, *Ağaç*, No:12, 20 Haziran 1936, s.1

_____ “Allahsız Dünya”, *Ağaç*, No:2, 21 Mart 1936, s.1-2

_____ “Fil Dişi Kule”, *Ağaç*, No:3, 28 Mart 1936, s.1-2

_____ “Kendimize Dair” *Ağaç*, , No. 17, 29 Ağustos 1936, s.2

_____ “Manzara” *Ağaç*, No: 4, 4 Nisan 1936, s.1

_____ “Manzara” *Ağaç*, No: 5, 11 Nisan 1936, s.1-2

_____ “Manzara” *Ağaç*, No: 8, 23 Mayıs 1936, s.3

_____ “Manzara” *Ağaç*, No: 9, 30 Mayıs 1936, s.1

_____ *Kendi Sesinin Yankısı- Necip Fazıl Kısakürek*, (Haz. Orhan Okay), İstanbul, Ufuk kitapları 2001

OTORİTEMİZ GÜCÜMÜZ KAYNAKLI DEĞİL ÖTEKİ'NİN VİCDANI KAYNAKLIDIR; NECİP FAZIL'IN ESERLERİNDE SUÇLULUK DUYUMUNUN FENOMENOLOJİSİ

Cafer ŞEN*

Etik özne, uğruna her şeyi feda ettiği şeyi kaybetmiştir.

Alenka Zupancic

Öznenin suçluluk duyumuna neden bölünmeyle birlikte ortaya çıkan kayıplardır. Özneyi bölen nedir? Fransız psikanalist Jacques Lacan'ın bu soruya cevabı çok yalın ve radikaldir. Lacan'a göre özneyi bölen toplumsal/simgesel/kültürel “özdeşliği kimliğidir. Farklı psişik alanlar arasında bölünmeden önce, özne kendi cogito'sunun (telaffuzun ele avuca geçmezcesine noktasal saf öznesi) ile onu büyük Öteki'nde ya da onun için (onu başka gösterenler için temsil eden gösteren) tespit eden simgesel özellikler arasında bölünür”¹. İşte bu noktada şairler de simgesel ağın öznelere gibi bölünmüş bir benliğe sahiptirler. Onların diğerlerinden tek farkı bölünmüş benlikler(i) arasında çatışmayı en alt düzeyde tutacak duyumları imgeleştirerek simgesel/kültürel alana taşınmasını bilmeleridir. Lacan'ın da işaret ettiği gibi şairler, “enflasyona uğramış gösterenlerin oluşturduğu sonsuz zincir boyunca, kendisini yönlendiren arzularıyla toplumsal konumunun sabit gösterileniyle “hayali” bir birliği amaçlayan çabaları arasında çözümlenemeyen bir bölünmüşlük” yaşarlar.² Böylesine bir bölünme Necip Fazıl'ın şiirinde “*Bir bölünmez ki, insan, onu zaman bölüyor/ İnsan her ân dirilip, her saniye ölüyor*” dizeleriyle ortaya konulur³. Şair, burada her ne kadar, “bölünmezlik” göstereniyle Bergson'un bölünmemiş “akış”ına (dureé), Heidegger'in ise “oluş”unu (time) akla getirirse de insanın mevcut yaşamda bölünmüşlüğüne kabul eder. Üstelik Lacan'ın, öznenin ölüp ölüp dirilmeyle kendini kurduğuna da değinmiş olur. Yine öznenin bölünmüşlüğü Necip Fazıl'ın şiirine “*Hep nefis çıkar karşıma, ölüp ölüp dirilsem/ İnsandan kaçmak kolay; kendimden kaçabilsem*”⁴ dizelerine yansır. Bu dizelerde şair, adeta kendini nesne gibi konumlandırarak bu nesne üzerinde düşünür. Burada Lacan'ın dikkat çektiği şairin “teleffuz edilenin öznesi” ile “telaffuzun öznesi” arasında bölünmüşlüğü ortaya çıkar. Lacan'a göre kişi asla doğrudan” konuşmaz, “konuştuğumda konuşan kişi asla doğrudan “ben” değildir-benim simgesel özdeşliğim/ kimliğim olan bir kurguya başvurmak zorundayımdır. Bu anlamda, tüm konuşma “dolaylı”dır. Örneğin “seni seviyorum” cümlesinin şöyle bir yapısı vardır: “Âşık şeklindeki özdeşliğim/kimliğim sana seni sevdiğini söylüyor”⁵ Bu durumda Necip Fazıl'ın yukarıda alıntılanan dizelerinde dilin kendi üzerinde konuştuğu simgesel/kültürel ağa ait telaffuzun öznesi, asıl şairin kendi telaffuz edilen öznesinden kaçmak ister. Bir özne/şair, kendinden neden kaçmak ister ki? Kaçabilir mi? Bu soruların yanıtına elbette bu tebliğin hacmi yetersiz kalır. Ama bölünen özne, “telaffuzun öznesi” “teleffuz edilen özne”den kaçamaz. Bu kaçışın önündeki en önemli engel Necip Fazıl'ın şiirinde fenomenolojisini ortaya koyacağımız suçluluk duyumudur.

Yunan trajedisi, daima insani faillerin ilâhî güce boyun eğişini konu etmekle birlikte,

¹ *Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, cafer.sen@deu.edu.tr

² Žižek, Slavoj, *Hiçten Az, Hegel ve Diyalektik Materyalizmin Gölgesi*, İstanbul, Encore Yay., 2015, s., 555

³ Eagleton, Terry, *William Shakespeare*, çev. A. Cüneyt Yalaz, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2011, s., 22

⁴ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 102

⁵ A.g.e., s., 85

yine de öz(n)el suçluluk düğümlerine de dikkat çeker. Aeschylus'un Agamemnon'u buna güzel bir örnektir. Agamemnon kızı Iphigenia'yı kurban ettiğinde, bunu zorunluluktan, gereklilikten yaptığını düşünür. Rahip tarafından iletilen Artemis'in emrine uymak zorundadır. Hedefinde ise Troya'nın yerle bir edilmesi vardır. Bu nedenle de Zeus tarafından emredilen savaş zamanı ittifakından kaçamaz. Böylece Agamemnon kendini kaçınılmaz olanla karşı karşıya bulur, çünkü Tanrılar onun Troya'ya gitmesini ister. Bu nedenle onu Troya'ya götürmek için ihtiyaç duyulan rüzgârların geri gelmesi amacıyla kızını kurban etmesi gerektiğini söyler. O da kızını kurban eder. Böylece bu gereklilikten/zorunluluktan kaynaklanır gibi görünür. Fakat bu zorunluluk/gereklilik Agamemnon'u suçlu olmaktan kurtaramaz. Bu cinayetten kesinlikle sorumludur ve bedelini ödeyecektir. Ama neden ki? O, kendini savunarak Tanrıların oyununa geldiğini ve başka türlü hareket edemeyeceğini söyleyemez miydi? Cevap olumsuzdur, çünkü "Agamemnon'un *Ananke'nin*- boyunduruğu altında yapmaya zorlandığı şey, aynı zamanda, eğer sadece bu bedeli ödeyerek kazanabilecekse bile, tüm ruhuyla istediği şeydir. Agamemnon'im dini açıdan izin verildiğini iddia ettiği şey, iradesinin tersine yapmak zorunda olduğu bir eylem değil, daha ziyade ordusuna yol açabilecek her şeyi yapmaya duyduğu derin arzudur"⁶

Bu noktada Agamemnon; hedefi/Troya'nın yerle bir edilmesi uğruna, hayatta en çok sevdiği kendi kızını/her şeyi gözden çıkarmış, her şeyi göze almıştır. Bu "arzu ve suçluluk" durumu hem Agamemnon'un hem de onu cezalandıran Klytemnestra'nın cezalandırılmasında kendini tekrar eder. Aslında davranışın Zeus tarafından takdir edilip onaylanması gerçeğine rağmen, Agamemnon'un öldürülmesi, eşi tarafından karakterine uyan kendine has gerekçelerle planlanır, kararlaştırılır ve gerçekleştirilir. Zeus'u harekete geçirmek her bakımdan işine gelmiştir. Eagleton burada Yunan Tanrılarının insanın özgürlüğüne kapı araladığına dikkat çeker. Hatta insanlar, vicdanlarının sesini susturmak için Tanrıların isteğine uyduklarını bile iddia ederler⁷. Fakat kendisini eyleme geçiren neden, eşine duyduğu nefrettir. Dolayısıyla, hem Agamemnon hem de Clytemnestra sadece Tanrıların isteklerini yerine getirmiş olsalar da, bu davranışları, tamamen, "isteyerek" yapmışlardır. Yani, yaptıkları için kendi kişisel nedenleri vardır ve bu nedenle telâfisi imkânsız bir şekilde suçludurlar.

Bu Yunan trajedisinde "suç"un; Öteki'nin bizden istediğiyle, bizim her şeyi feda etmeyi göze alarak gerçekleştirmek istediğimizin/arzumuzun birleşmiş olduğunda ortaya çıktığı imlenir. İşte "suçlu" olmamızın nedeni budur, yoksa bizim bir emirle yaptığımız bir hareket, işlediğimiz bir hatadan dolayı başımıza gelen bir kötü durum bizi suçlu konumuna düşürmez. Ben arzumu yerine getirmek için Öteki'nin benden istediği her şeyi, hatta en değerli şeyi feda ederek bu arzumu gerçekleştiriyorsam suçluyumdur. Buna, normal yaşamda yetenek ve bilgimizle gelemeyeceğimiz bir makama/konuma ulaşmak da dâhil edilebilir. Çünkü böylesi konuma ve makamlara gelmek veya buralarda kalmak için benden en değerli şeyi feda etmem isteniyorsa ve ben de bunu yapıyorsam; kendi arzum için içine karışmış Öteki'nin arzusuyla birleşmiş olduğundan suçluyumdur.

Burada işlediği biçimiyle "suçluluk meselesiyle ilgili olarak "arzu Ötekinin arzusu" şeklindeki Lacancı mütalaayı, ters yönde okuyarak tersine çevirebiliriz. "Ötekinin arzusu öznenin arzusu olduğu anda - yani, özne "nesnel olarak zorunlu" olandan yararlandığı ve artık-hazzını orada bulduğu ânda - özne suçlu hâle gelir. Bu bakış açısından, nesnel zorunluluğu ya

⁶ Zizek, Slavoj, *Hiçten Az, Hegel ve Diyalektik Materyalizmin Gölgesi*, İstanbul, Encore Yay., 2015, s., 551

⁷ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 202

da “kaderi” destekleyenin (öznenin) arzusu olduğu ortaya çıkar.”⁸ Bu noktada Necip Fazıl’ın Reis Bey’i her ne kadar yasanın hükmünü yerine getirmiş olsa bile, “yasa yasadır” ilkesinin ortaya koyduğu acımasızlıkla gencin idam edilmesine kendi arzusunu dâhil etmiş, idamı tamamen “isteyerek”, zorunlu olandan yararlanmış ve böylelikle artık hazzını idamda bulmuştur. Yani, yaptığı işin kendi kişisel nedenlerinden olan arzusu vardır. Öteki’nin arzusu ile kendi arzusu örtüşmüştür idamda. Bu nedenle telâfisi imkânsız bir şekilde suçludur. İşte Necip Fazıl’ın bir diğer tiyatrosu olan Bir Adam Yaratmak’taki Hüsrev yasa ile uygulayıcısının arzusunun her an birleşme tehlikesi olduğunu şu ifadelerle ortaya koyar: “Öyle bir hâkim tasavvur et ki, karşısına çıkarılan suçluların cezasını kendisi yüklensin. Ne tuhaf değil mi? Kendisi yükleniyor. Çünkü biliyor ki, o suçlular, elindeki kanunun hikmetinden hiçbir şey anlamazlar. Mesul değillerdir”⁹

Burada işi zorlaştıran, bir yasa ve yasak uygulandığı, bir hüküm yerine getirildiği zaman arzuların bütünüyle soyutlanamamasıdır; “Sende var olan arzuyla uyum içinde hareket ettin mi? Lacan’ın psikanaliz etiğinin düsturu şudur: İnsanın suçluluk hissedebileceği tek şey kendi arzusuyla ilişkili olarak boyun eğmiş olmaktır. Bu düstur basit ve açık görünebilir, ama anlamını özgülleştirmeye çalıştığımız anda elinizden kaçır gider. Lacan’a göre, halis muhlis eylemler nadirdir: Şeylerin sıradan akışını kesintiye uğratan “mucizeler” gibi vuku bulurlar; öznenin tüm “kişilik”ini “ifade” etmezler; bilakis, kişisel kimlik/özdeşlik”in sürekliliğindeki bir kopuş olarak işlev görürler.”¹⁰ Lacan’a göre nesnel olarak icra ettiğimiz her eylem ve tutum/tavır arzularımızla ilintilidir. Burada “arzu Öteki’nin arzusudur” şeklindeki Lacancı mütalaayı, ters yönde okuyarak, tersine çevirdiğimizde artık “yasanın arzusu Reis Bey’in arzusu” olmuştur. Reis Bey/özne “nesnel olarak zorunlu” olandan/yasadan yararlandığında ve artık hazzını da bu yasanın uygulanışında/idamda bulduğundan, özne/Reis Bey suçlu hâle gelir. Bu bakış açısından, nesnel zorunluluğu ya da “kader”i destekleyenin öznenin/Reis Bey’in kendi arzusu olduğu ortaya çıkar.

Bu noktada “kader”, “felek” gibi öncül özsel/tözsel kabuller her ne kadar varoluşçu/olumsuzluk/ negatif diyalektiğe aykırı görünse de aslında öznenin vicdan azabı kaynaklı suçluluk duygumunu ortadan kaldırdığı için özneye bir özgürlük alanı açar. Böylesi öncül kabuller öznenin arzularıyla, Öteki’nin arzularını birleştirir. Onun bu tavır ve tutumuna engel olan ise Lacan’ın büyük Öteki olarak kavramlaştırdığı simgesel/kültürel alanın değer ve anlamlardan oluşan içselleştirilmiş ahlaki yapısı olan vicdandır. İşte özne, vicdan kaynaklı bir suçluluk duygumundan kaçınmak için simgesel/kültürel alana taşıdığı küçük ötekinin arzularını sergileyen davranışları özsel/tözsel olarak öncül kabul ettiği “kader”, “felek”e yükleyerek haz ve arzularının özgürlüğüne kapı aralar.

Bu noktada şairin, haz ve arzularını dolaylı(m)sız bir şekilde kendi üzerinden değil de dolaylı olarak öncül kabullere dayandırması, Öteki üzerinden aktarması, dile getirdiklerinden dolayı ortaya çıkacak üstbenlik/süperego kaynaklı suçluluk duygumunu ta başlangıçta hafifletme çabasına yönelik bir tavidir. Aslında bu, aynen bende benden içeri olan bir şeyin, hakikatin kendisinin, benim aracılığımla konuştuğunu söylemektir: “Öteki aracılığıyla konuşmam; Öteki benim aracılığımla konuşur. Yani, nihai şahıslaştırma bizatihi öteki, X’in konuşmak için kullandığı araç olduğum şahıslaştırmadır. Öyleyse şahıslaştırma bağlamındaki kilit diyalektik değişim, ötekiler aracılığıyla konuşan öznenin Öteki’nin aracılığıyla konuştuğu saha olarak özneye geçiş şeklinde mi yaşanır? Bir Öteki figürü aracılığıyla konuşan Benden şahıslaştırma olarak Benin

⁸ Eagleton, Terry, *Tatlı Şiddet, Trajik Kavramı*, çev. Kutlu Tunca, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2012, s., 166

⁹ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 203

¹⁰ Necip Fazıl, *Bir Adam Yaratmak*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999, s., 73

kendisine geçiş şeklinde mi yaşanır? Kendim hakkındaki hakikati doğrudan söyleyemem; bu en deruni hakikat öyle acı vericidir ki onu ancak bir başkası aracılığıyla, maske takarak, maske aracılığıyla, bir başka entitenin maskesi aracılığıyla konuşarak dile getirebilirim.”¹¹ Necip Fazıl'ın şiirinde bu durum “*Ben o kutsî nefesin üflediği kamışım/ Ses onun, ben imzamı atmışım, atmamışım*”¹² dizeleriyle ortaya konulur. Bu dizelerde her ne kadar “ne”yin ifade edildiği söylenmese de şair, kendi üzerinde konuşulduğunu, dolayısıyla sesin kendisinin olmadığını, bu sesi sahiplenmediğini dile getirir. Hiç kuşkusuz bunda rol oynayan etmen ise sesin, dile getirdiği ile şairin üstbenliğinin/ süperegosunun çatışma halinde olmasıdır.

Reis Bey'de idam edilen gencin suçuna yönelik detaylı bir soruşturma yapılmaz. Suçlu olduğu adeta spekülasyon olarak kurgulanır. Bu nedenle suçluluk farklı bir statüde gelişir. Reis Bey, yasayı işletme arzusundan dolayı da başlangıcından itibaren gencin suçlu olduğuna inanır. Bu noktada Reis Bey'de idam edilen genç “suçlu olmadan suçlu”dur. Tam da varoluşu seviyesinde suçlu, yaşamını kendi yönlendirdiği, değer ve anlamların boşluğunu hissettiğinden suçludur! Suçlu konumuna yerleştirilmiştir. Burada mahkûmun anne katilliği karşısındaki tavrı onun varolmaktan suçlu olduğunun bir delilidir: “Ben suçluyum, Reis Bey, biliyorum! Bu yüzden nefret ediyorsunuz benden. Onu da biliyorum! Ama benim suçum, anne katilliği değil... Bitirim yerlerine düşmüş, eroine alışmış olmak, benim suçum... En yüksekte en aşağıya düşmüş olmak... Bu yüzden nefret ediyorsunuz benden... Belki belâmı da bu yüzden buluyorum!”¹³ Bu ifadelerde bir özneleşme süreci gözler önüne serilir. Lacan bunu “sembolik ölüm” olarak kavramlaştırır. Özne simgesel/kültürel ağda kendine sunulan cinsel ve toplumsal rollerin aslında birer kurgu olduğunu ancak elindeki bu bütün her şeyi kaybederek, bu rollerin anlamsızlığını farkederek algılayabilir. Böylesine ilk ölüm semboliktir ve kişi açısından tam bir düşüştür. Bu, hepten hiçe doğru serüven bir düşüş değil Eagleton'a göre yükseliştir.¹⁴ Böylesine bir serüven/varoluş yaşamda görülürken, Necip Fazıl bunu bir adım daha öteye taşıyarak, idam gerçekleştikten sonra da gencin devam ettirdiği serüvenine bir varoluş yükler.

Bu noktada Reis Bey'de mahkûm varolmaktan suçludur. Peki, o zaman “varolmaktan suçlu” olmak tam olarak ne demektir? Bu bilgi tiyatrodan nereye oturur? Söz konusu bu bilgi, “ölüm bilgisi”, yani ölümün unutulmayı getirmediği, engelleyemediği bilgisidir. Reis Bey'i rahatsız eden, gençle ilgili vicdani azaba/suçluluğuna sebep olan bilgidir. Bilginin bu boyutu açıkça “kapatılmamış hesaplar” temasına bağlıdır. Reis Bey yanlışlıkla idam ettiği gencin hesabını bir türlü kapatamaz; çünkü bu hesap gündelik yaşamda, psşik dünyaya vicdan azabı/suçluluk duyumu, maddi bedene de kurban olma edimi olarak geri döner. Benzer bir durum Bir Adam Yaratmak'ta Turgut'un bir kurgulamasında şu ifadelerle ortaya konur: “Günün birinde bu adam, sahnede gördüğümüz gibi, bir kaza neticesinde annesini öldürüyor. Kaza isbat edildiği için serbest kalıyor. Fakat serbest kalmak mümkün mü? Kendi kendisine öyle bir ceza vermiştir ki, ondan kurtuluş yoktur. Vicdan azabı, günden güne pençesini beyninde derinleştiriyor. Birdenbire gözünde, o zamana kadar hiç dikkat etmediği bir şey canlanıyor. Babasının akıbeti! İki de birde, babam kendisini bir incir dalına asmıştı, diye söyleniyor. Muvazenesi gittikçe bozuluyor. Artık annesinin acısı onda mücerret bir ölüm korkusu halinde tecelliye başlıyor. Ölüm; sağ, solu, önü, arkası, her tarafı ölüm”¹⁵. Hiç kuşkusuz vicdani suçluluk bir kayıpla ortaya çıkar. Kaybın insanın üzerine amansız gelişi ise melankoli(yi) vareder. Melankolinin ise nihayeti ölümdür.

¹¹ Zizek, Slavoj, *Hiçten Az, Hegel Diyalektik Materyalizmin Gölgesi*, İstanbul, Encore Yay., 2015, s., 121

¹² A. g. e. s., 516

¹³ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 31

¹⁴ Necip Fazıl, *Reis Bey*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999, s., 30

¹⁵ Eagleton, Terry, *Tatlı Şiddet, Trajik Kavramı*, çev. Kutlu Tunca, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2012, s., 318

Çünkü insan her ne kadar akılını kayıptan sorumlu olmadığına inandırırsa da içselleştirdiği ahlaki yapıyla kurulumunu gerçekleştirdiği vicdanını buna inandıramaz. Vicdani ortaya çıkan suçluluk kurban mantığını devreye sokar. Buradaki kurban bir Öteki olmaz kişinin bizzat kendisi olur. Bu nedenle Sigmund Freud, *Gündelik Hayatın Psikopatolojisi* kitabında birçok kazanın aslında vicdani suçluluğa dayalı olarak/suçluluğu susturmak için kişinin intiharı olduğunu ortaya koyar. Bu noktada Necip Fazıl, eserlerinde vicdan azabı/suçluluğu oldukça önemseydiğini ise “*Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya*” dizesiyle ortaya koyarken acının dayanılmazlığını anlatmak için vicdani suçluluğu bir mukayese unsuru olarak kullanır¹⁶

Reis Bey’de idam edilen genç, henüz suçlarının cezasını ödememiş, yaşamını kuramamış, hayâl kırıklığına uğramamış, kabullenilmeden ölümü tatmış dolayısıyla kendisiyle de hesaplaşmamıştır. Diğer bir deyişle, ölüm; idam edilen genci gafil avlamıştır. Bu nedenle Reis Bey’de oynanan oyun, idam edilen gence karşı suçluluk duyumunun ötesine gider. Reis Bey’in kendini cezalandırması kendisi için asli bir görevden çok ötedir. Aslı görevi, idam ettiği gencin hesabını kapatmak, gencin yaşam borçlarını ödemek ve bununla gencin yaşamının en nihayetinde bir sona erdirileceğinden emin olmaktır. Görevini o kadar güçleştiren budur. Bu noktada Reis Bey’in idam ettiği genç, nedamet getirmeye fırsat bulamadan hayatı elinden alınmıştır. Lacan’ın formülüyle, varoluş suçunun bedelini ödememiş olan kişidir. Bu noktada varoluş suçu Sartre’da özgürlüğün bilgisi ve deneyimi, aynı zamanda sorumluluğudur. Bu da bulantıya sebep olur.¹⁷ Varoluşun suçunun bedelinin ödenmeyişi takip eden nesil için sonuçları kolay olmayacaktır. Çünkü simgesel/kültürel alanda gerektiği gibi gömülme, yası çekilmeyen ölümler, kapanmayan hesaplar her daim suçluluk duyumu veya bu duyumun imgeleri olarak geri döner.

Bu nedenle idam, Reis Bey’e genci unutturmaz, cehennem rüyası şeklinde geri döner. İdam edilen genç hazır olmadığı bir anda ölümün kendini gafil avlamasından ötürü mahkûm olmuştur. Bu nedenle sadece onu haksız yere idam edenin/Reis Bey’in cezalandırılması hiçbir şey değiştiremediği gibi böylesine bir tavır Reis Bey’in vicdan azabını/suçluluğunu da azaltır üstelik. İdam edilen gencin problemi bir başka düzeye yerleştirilmiştir artık. Reis Bey’in idam edilen genç için kendini suçlaması, borçlarını ödemeye yetmemektedir. O hâlde, Ne yapmalıdır? Reis Bey’e azap veren bu soru, genci idam edilip edilmemesiyle ilgili de değildir. Gerçek soru şudur: Kendime kendi hesabını verme fırsatı sağlamadan, gencin borçlarının ödenmesi için ne yapabilirim?

Reis Bey, hata yaptığını anladığında hiçbir geleceğe izin vermeyen ölü bir noktada durmuştur. Bu durum idam edilen gencin “huzur içinde yatamayışı” düşüncesi kaynaklıdır. Bu nedenle idam edilen genç, Reis Bey tarafından simgesel/kültürel alana taşınarak gerçeğin içinde yaşar hale getirilir. Durum, yaşanan anın bulanık ve gizli bir geçmişin sonucu olması değildir. Reis Bey için bir şimdi bile yoktur. Oyunun ana kahramanları - esas olarak da Reis Bey - tam anlamıyla geçmişin, gencin geleceğe yönelik gerçekleşmemiş öyküsünün esiridir artık.

Peki Reis Bey, bu durumu nasıl aşacaktır? Her vicdani suçluluk/melankolik duyumla bir tür kendini kurban gibi sunarak; yani, kendini gencin/ yaşayan ölünün zamanına yerleştirerek bunu aşmayı çalışır. İşte Reis Bey’i suçluluk duyumundan kurtarmak ancak suçluluk duyumunun nihayeti olan kendini kurbanla mümkündür. Bu noktada Reis Bey Dadı’dan af diler. Dadı “Eğer ben seni affedersem, yeryüzünde suçu bağışlanmadık insan kalmaz” der. Buna karşı Reis

¹⁶ Necip Fazıl, *Bir Adam Yaratmak*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999, s., 14

¹⁷ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 399

Bey ise “Yeryüzünde suçu bağışlanmadık insan kalmaması için beni affet”¹⁸ der. Burada Reis Bey’in tutumu Hz. İsa gibi geçmiş ve gelecekte bütün suçları üzerine alarak diğer insanları kurtarmak için kendisini kurban etme mantığıyla özdeşdir. Bu noktada kurban “temiz bir vicdan yanılması sürdürmeye yarayan bir günah keçisi”dir¹⁹ Suçluluk duygusunda kurban edilecek olan “günah keçisi” öteki/genç değil, Reis Bey’in bizzat ta kendisidir. Çünkü Reis Bey, gencin idamı karşısında günah keçisi olarak zulmedenin kendisi olduğunu keşfetmekten gelen suçluluk duygusuna yakalanmıştır²⁰ Dolayısıyla diğer özneler gibi bu kurbanı/günah keçisini aramaz, suçluluk duygusu kaynaklı olarak organizmasını “kurban” yerine geçirir. Bunun eserde göstergeleri “üzerime çullanan vicdan azabı, tesellimi kurbanımın muhitinde arayışım, bitirim yerine dadanışım, en vahşi kalpleri eşeleyip oralarda gömülü gizli kıvılcımları bulmaya davranışım, merhamet tezim, af görüşüm, dağları eritecek kudrette olsa da kanunun kılını kıpırdatamaz” ifadeleridir²¹

Bu şekilde Reis Bey, sadece gencin kendi üzerindeki öcünü almakla kalmaz, aynı zamanda onun bu dünyaya olan borçlarının ödendiğini de düşünür. Reis Bey, belirli bir ândan itibaren idam edilen gencin hikâyesinin sürdürülmesinden başka bir şey olmadığından, tek uygun gidişat olarak, gencin hikâyesini tamamlar. Tüm bunlar, gencin ve Reis Bey’i varoluş düzeyinde suçlu, yaşamaktan suçlu olduğu anlamı çıkarılması gerektiği tezimizi destekler. Çünkü eylemek yanılmaktır, edim tanımı gereği kısmidir, suçluluk duygusunu beraberinde getirir. Mahkeme sahnesinde Reis Bey’in edimden dolayı suçluluğu(nu) kabullendiği görülür: “Benim anlayışıma göre her fert, baş ucuna, “suçlu benim, herkes suçsuz!!!” levhasını asmalıdır ama, kendisi dururken, başka kimsede bu levhayı aramamalıdır. Yoksa kendi levhasını düşürmüş, tepelemiş olur. Hele bende, herkesin katiyen suçsuz olduğu ve nefsinin katiyen suçsuz bilmesi gerektiği kanaati, şahsıma ne yapsalar değişmez. Ben, acınma liyakatinin bu türlü dışına çıkmış bir lanetliyim!..... Amerika’da bir cinayet işlense dünya çapında bir ses bütün insanlığa sorsa: Katil kim?.. Benim diye bağırabilirim.. Soğuk kış geceleri, köprü altında yatan çıplakların vebali benim boynumda, gömleğimin yakasında.. İsterseniz çareme adlî Tıp baksın; fakat bir hastaneye girsem de, kan kanseri çeken sapsarı hastalar görsem, onları bu hale ben mi getirdim, diye düşünüyorum. Ben ne yaptım; uykuda, baygınlıkta, annemin karnında, babamın karnında, hangi cinayeti işledim, hangi mukaddesi kirlettim ki, kendimi, gelmiş gelecek bütün fenalıkların tek sorumlusu biliyorum. Beni görünce havalanan serçe, kaçırılan göz, çekilen perde, buruşan surat, bana beni hatırlatıyor. (Durak) Dışında ne arıyorlar; içime doğru suçluyum ben... Yapmadıklarımın, işlemediklerimin de suçlusu”²²

Bu ifadelerde Necip Fazıl’ın Reis Bey’le özdeşleşen kimliği, kendini, yapamadıkları, işlemediklerinin de suçlusu sayar. O, halde şairin yapamadığı nedir? Necip Fazıl’ın şiiri üzerine yapılacak derinlikli bir psikanalitik çözümleme onun hem yapamadıklarının hem de yaptıklarının, şair üzerinde bir suçluluk duygusu ortaya çıkardığı görülecektir. *Bir Şiir Teorisi* olan *Etkilenme Endişesi* kitabının yazarı Harold Blom’a göre “şairler suçluluk kültürlerinde yaşarlar”²³. Burada simgesel/kültürel alanın yasa ve yasağında suçluluk duygusunun ortaya çıkmasının nedeni; Sigmund Freud’un fenomenolojik kuramlarında ortaya koyduğu gibi dürtü ve içgüdülerin bastırılması, alt doğanın engellenmesidir. Bu tür bir suçluluğun karşısında ise

¹⁸ Warburton, Nigel, *Klasiklerle Felsefe*, çev. Ahmet Fetih, İstanbul, Alfa/Felsefe Yay., 2016, s., 417

¹⁹ Necip Fazıl, *Reis Bey*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999, s., 73

²⁰ Kearney, Richard, *Yabancılar; Tanrılar; Canavarlar*, çev. Barış Özkul, İstanbul, Metis Yay., 2012, s., 81

²¹ Winnicott, D. W. (), *Oyun Ve Gerçeklik*, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yay., 2010, s., 132

²² Necip Fazıl, *Reis Bey*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999, s., 131

²³ A.g.m., s. 137

içselleştirilmiş ahlaki ve kültürel kuralların bütünü olan vicdani suçluluk vardır. Bu suçluluk; dinî ve ahlaki kurallara uy(a)mama noktasında ortaya çıkar. Öznenin, bu, simgesel/kültürel ağda ol(uş)an “ego”sunun maruz kaldığı id/bilinçdışı-süperego/üstbenlik gibi iki güç arasındaki suçluluk durumunu Kant, “üstümdeki yıldızlı gök ve içimde ahlak yasası” gibi şiirsel bir anlatımla ortaya koyar. Bu şiirsel ifadede yer alan “yıldızlı gök” imgesi bir özgürlük alanı olmadığı gibi, içselleştirilmiş ahlaki yapının karşısında da yer almaz. Aslında üstteki “yıldızlı gök” ile içteki “ahlak yasası” “ego”nun suçluluk duyumunu ortaya çıkaran işbirliği yapmış öğelerin ta kendisidir. Bu ifadede geçen üstteki “yıldızlı gökyüzü” imgesi “yüce” karakterli olan, içteki “ahlak yasası” ise simgesel/kültürel ağın söylemiyle ²⁴ içselleştirilmiş yasa ve yasakların/vicdanın emirlerdir. Bu noktada her iki kurulum da simgesel/kültürel alanda/ağda ego üzerinde suçluluk duyumuna neden olur. Bu nedenle bizler bölünmüş özneler olarak hem üstümüzdeki yıldızlı gökyüzü, yani “yüce” kaynak(lı)lar, hem de söylemin içimize yerleştirdiği ahlak yasasına göre suçluyuzdur. Burada bir suç işlenmese bile kanuni bir temsille karşılaşıldığı zaman bilinçdışı arzu suçluluk duyumunu vareder. Düşüncede suçludur özne eylemde değil. Bu noktada “gerçek cürüm çoğunlukla tam da bu suçluluğu saklamak için işlenir: Bak, bir cürüm işledim, suçlu olduğum şey budur, başka hiçbir şey değil. Böylece bilinçdışı arzumuzun sorumluluğundan kaçmak için yasaları çiğneriz” ²⁵ Burada görüldüğü gibi özনে suçluluk duyumunu ortaya çıkması için id/bilinçdışı ve süperego/üstbenlik diyalektik olarak işlerler.

Bu noktada gerek üstyapının/süperegonun nefes aldırılmaz yasa ve yasakları, gerekse alt doğanın doymak bilmez iştahları mutlak anlamda şairde/özne suçluluk duyumunu ortaya çıkarır. İşte şair, bu suçluluk duyumunu psikanalizin bir “gündüz düşü” ²⁶ olarak kabul ettiği şiirlerinde yansıtarak hem üstyapının yasa ve yasaklarını hem de alt doğanın içgüdü ve dürtülerini simgesel/kültürel alanda yaşanır hale getirmeye çalışır. Bunu yaparken de her iki alanın isteklerini mutlak anlamda karşılayamadığı ve aynı zamanda yıpratıldığı için de suçluluk duyar. Bu nedenle şairin “suçluluk duygusuna duyulan ihtiyacı önleyen” yaşamı, “suçluluk duygusunu fark ettiği ancak onun önüne geçmenin yollarını bulduğu bir yaşamdır”²⁷ Dolayısıyla şair, suçluluk duymayı, daha doğrusu bu duygu tarafından engellenmeyi yaşamıyla hafifletmiş ve kaleme aldıklarıyla da benzer tavır ve tutumun simgesel/ kültürel/ toplumsal alanda da inşa edilmesini sağlamaya çalışmıştır. Şair, bu tavır ve tutumuyla Kant’ın ortaya koyduğu etik ilke, ahlak yasası ve zorunlu ödev mantığıyla inşa etmek istediği öznenin kurulumuna, yaşamın sertliği ve acımasızlığına direnç geliştirmeye çabalar. Çünkü asrı(mızı)n en önemli filozoflarından biri olan Emmanuel Levinas “ödevler yapıldığı ölçüde ağırlaşır. Ödevimi ne kadar iyi yaparsam o kadar az hakkım olur”²⁸ ifadesiyle ortaya koyduğu gibi koşulsuz bir ödev mantığı, etik ilke ve ahlak yasası yaşam alanını nihayeti ölüme giden bir daraltmaya, saflaşmaya ve adanmaya maruz bırakır. İşte Necip Fazıl’ın eserlerine yansıyan suçluluk duyumunun bir nedeni, hayatı yaşanmaz duruma getiren etik ilke, ahlak yasası ve koşulsuz ödev mantığının ortaya çıkardığı arınma, saflaşma ve adanma karşısında ötelenen, bastırılan, boğulmak istenen öznenin otantik egzotik duyum ve algılarıdır. Bu duyum ve algıları şair “Göğsü yakut ve safir;/ Kapıda bir misafir.../ Sordum: Kimsin, nesin sen?/ Dedi: Şeytandan sefir!/ Nefs isimli o kâfir” dizeleriyle kendinin dışında kabul eder ²⁹

²⁴ Bloom, Harold, *Etkilenme Endişesi, Bir Şiir Teorisi*, çev. Ferit Burak Aydar, İstanbul, Metis Yay., 2008, s., 94

²⁵ Leader, Darian, *Delilik Nedir?* çev. Barış Engin Aksoy, İstanbul, Encore Yay., 2016, s., 117

²⁶ Leader, Darian, *Kadınlar Neden Yazdıkları Her Mektubu Göndermezler?* çev. Nedim Çatlı, İstanbul, Ayrıntı Yay., 1997, s., 135

²⁷ Phillips, Adam, *Hep Vaat Hep Vaat, Edebiyat ve Psikanaliz Üzerine Denemeler*, çev: Ferid Burak Aydar, İstanbul, Metis Yay., 2007, s. 26

²⁸ Phillips, Adam, *Öpüşme, Gıdıklama ve Sayıklama Üzerine*, çev. Fatma Taşkent, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2012, s., 51

²⁹ Zupancic, Alenka, *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 54

Psikanalizin dikkat çektiği süperego/üstbenliğin söylemlerinin içselleştirilmesi sonucu elde edilen bu tavır ve tutumlar nihayetinde acımasız, merhamet yoksunu insanı ortaya çıkarma potansiyeline her zaman sahiptir: “İçselleştirilmiş bir otorite olarak süperego” “zalimlikle hareket eder. Bir insan ne kadar erdemliyse o kadar haşin ve güvensiz davranır; bu nedenle nihayetinde kendilerini en korkunç günahkârlıkla suçlayanlar tam da azizliği en uç noktasına götürmüş insanlardır.”³⁰ Necip Fazıl bu alana “*sen, cüce sanatkârlık, sana büsbütün paydos*”³¹ söylemiyle geçtiğini gösterir; çünkü sanat, öznenin dil ile kurguladığı simgesel alan karşısında ötelenen duyum ve algılarını imgeleştirir. Dolayısıyla sanatkârlığa veda etme isteği süperego/üstbenlik alanına geçme ile aynı anlama gelir. Bu noktada Necip Fazıl’ın Dava ve Cemiyet şiirleri artık onun üstbenlik/süperego alanında ilerlediğinin göstergesidir. Bu alanda üstbenlik/süperego, kendinin boşluğunu/eksikliğini gösteren Öteki’ne karşı sert ve acımasız davranır. Bu üstbenlik/süperego yasasının işleyişini ise Necip Fazılın şiirlerindeki şu ifadelerle bulmak mümkündür: Dünyaya ölümlü yalan gelmiş, ölümsüz yalan gitmiştir. İnsanların bir kısmı diriltilmesi gereken leşlerdir, atlılar ayaküstü leşlerin yaşadığı put şehrine gireceklerdir. Cemiyet ise yok edilen ruhuyla ve yok eden güruhuyla mevcuttur, toprak çirkef olurken, gökyüzü boduruma dönüşmüştür. Evde cinayet, tramvay arabasında zina, yerde sarhoş kusmuğu vardır, hayat meselesiz, gerçeksiz kubur faresi, siyaset kavas, ilim köle, sanat ihtilâttir. Başsız başsız adamların bulunduğu böylesi özellikleriyle mevcut şehirler Tanrı’nın helak ettiği Sodom-Gomore, Bizans ve Roma şehirlerini geride bırakmış durumdadır. Fikir hınç, hınç ise fikir şeklinde işlemektedir. Necip Fazıl nihayetinde mezar karşısına böyle bir hayatı tercih ettiğini sorgulamakta, üstbenlik/süperego mantığıyla arınmaya, saflaşmaya adanmaya giderken ölüme doğru yöneldiğinin farkına varmaktadır. Bu noktada içerikten ve anlamdan yoksun tamamen biçimsel kalan saflaşmaya ve adanma “insanlığı dışında bir insanı oluşturan her şeyden arındır(ılı) r, bir iskelet gibi, asla tam bir insan olamayan soyut insanlığıyla bırakılır”³².

Kantçı soyut bir öznenin ortaya çıkmaması için yine Kant’ın kavramlaştırdığı insanî duyum ve algılardan meydana gelen öznenin patolojisi ile etik ilke ve ahlak yasası; simgesel/kültürel ağdaki her tercihte çatışma halindedir. Bu çatışmada “üstbenin sadizmine, acımasızlığına karşı, ben mazoşizmi, ceza ihtiyacı söz konusu olur”³³ Burada suçluluk duyumu “sürekli olarak cezalandırılmak, yani hadım edilmek isteyen”³⁴ ben mazoşizmi kaynaklıdır. Bu noktada tercihini ben mazoşizmden yana kullanarak suçluluk duyumuyla yaşamayı tercih eden şairler, otantik ve egzotik duyum ve algıları olan patolojilerine yönelirler. Şair/özne, üstben/süperego karşısında suçluluk duyarken yasa ve yasağı çiğneme, ihlal etme bilinçdışı arzusu, hep suçluluk duyumunun ardına gizlenir. Çünkü “bastırılmış çocuksu dürtü türevlerinin etkinleşmesiyle ortaya çıkan bilinçdışı suçluluk duyguları, normal üstben işlevlerinin bütünleşmesi için ödenen bedeldir”³⁵ Dolayısıyla da suçluluk duyumunun yoğun şekilde hissedilişi, aslında yasa ve yasağı çiğneme, bilinçdışı arzusunun göstergesidir. Bilinçdışı suçluluk duyumunun kaynağı olarak vicdan, Freud’a göre bilinçdışı suçluluk duygusu ve duyumunun adıdır.³⁶

Bu hususta iki önemli psikiyatr Freud ve Lacan önceden hazır olan ahlak yasasının/etik

³⁰ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 72

³¹ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 54

³² Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 430

³³ Laing, Ronald David, *Bölünmüş Benlik, Akıl Sağlığı Ve Delilik Üzerine Varoluşsal Bir Çalışma*, çev. Ergün Akça, İstanbul, Pinhan Yay., 2015, s., 38

³⁴ Ricoeur, Paul, *Yorumla Dair, Freud Ve Felsefe*, çev. Necmiye Alpay, İstanbul, Metis Yay., 2007, s., 262

³⁵ Green, Andre, *Hadım Edilme Kompleksi*, çev. Levent Kayaalp, İstanbul, Metis Yay., 2004, s., 59

³⁶ Kernberg, Otto, *Sınır Durumlar Ve Patolojik Narsisizm*, çev. Murat Atakay, İstanbul, Metis Yay., 2006, s., 58

ilkelerin ve koşulsuz ödev mantığının özne tarafından içselleştirilerek süperego/üstbenlik alanın yaratıldığına dikkat çekerler. *Kant da "saf akıl kendi başına pratiktir ve (insana) ahlak yasası diye adlandırdığımız genel bir yasa"*³⁷ verdiğiinden bahsederken ahlak yasasının özne tarafından hazır bulunduğu ve kabul edildiği üzerinde durur. Özne, hazır bulup söylemlerle içselleştirdiği ahlak yasasını, etik ilkeyi ve koşulsuz ödev mantığının yaşamı boyunca aslında kendinde tam olarak ne istediğini hiçbir zaman bilemez. Bunların kendini sınırladığı bir alanda, daha çok ve daha fazla rafine hedefler arkasından koşarak yaşama ait temel içgüdü ve dürtülerinden gittikçe uzaklaşmaya başlar. Çünkü hazır olarak öznenin eline tutuşturulan ve içine boşluk olarak yerleştirilen ahlak yasası, etik ilkeler ve zorunlu ödev mantığında "ötekinin talepleri asla tatmin edilmeyecektir. İşte tam da bu başarısızlıklar serisi ("bu olmadı" "tekrar dene" "bir deneme daha)"³⁸ şeklinde sürüp gidecektir. Burada önceden hazır kabul edilen ahlak yasası, etik ilkeler ve ödev mantığının, üstbenlik/süperego mantığıyla benzer bir şekilde öznenin üzerine gidişinin haddi ve sınırı yoktur. Bu durum Necip Fazıl'ın *Günah* başlıklı şiirinde "*Sanırım, insanların her suçunda ben varım/ Günah uzun bir kervan, tâ ucunda ben varım*" dizeleriyle ortaya konur.³⁹ Bu dizelerde şairin, insanların her suçuna iştirak etmesi ve uzun günah kervanının ta ucunda yer almasıyla imgeleştirilen suçluluk duyumunun şairi hayatta dar bir alanda yaşamaya mahkûm ettiği görülür. Bu noktada yasa ve etik ilke içine yerleşmiş bulunan Öteki'nin arzusunun, öznenin istekleri sonsuzdur. Ahlak yasası, etik ilke ve ödev mantığı, özneye ait ne kadar otantik ve egzotik duyum ve algı, yaşama dair patolojik haz ve zevk varsa hepsinin suçluluk duyumunu ortaya çıkaracak şekilde kendi uğruna feda edilmesini ister. Özne ise arzu etmemesine rağmen bütün bu kendisinden istenilen fedakârlıkları Lavinas'ın dikkat çektiği gibi ödev mantığıyla yerine getirir. Böylelikle arzu, haz, merhamet, anlam ve değer yönüyle içeriği arınan ve saflaşan özne, sadece biçimsel ahlak yasası, etik ilkeler ve ödev mantığına adandığından; sevgisiz, duygusuz, acımasız ve merhametsiz olmakla kalmaz, içselleştirip süperego/üstbenlik haline getirdiği ahlak yasası altında ezilmeye başlar. Çünkü "ötekinden sorumlu olma zorunluluğu Varlığın/oluşun anlamının ontolojik önceliğini yıkar; o dünyada işgal ettiğimiz doğal ve politik pozisyonları yerinden eder."⁴⁰

Etik ilke, ahlak yasası ve ödev mantığı Kant'ın patolojik olarak tanımladığı öznenin hissettiği entelektüel ya da ruhanî zevki ve acısı da dâhil olmak üzere hayata ait bütün edimlerden sonsuza kadar bir arınmayı ve saflaşmayı talep eder. Bu özgün ve özerk etik eylem, özne açısından suçluluk duyumunu ortaya çıkaran yıkıcı bir faaliyettir; çünkü böylesine bir arınma faaliyetinin sonucunda ortaya çıkan daha yüksek bir saflaşma arzu yetisi, öznenin herhangi bir tikel nesneyi değil, daha ziyade içeriği boşaltılmış, sadece biçimin işlediği eylemlerin kendisine atıf yapar. Böylesine bir saflaşma ve arınmada özne, eylemlerinin patolojik dürtü ve güdülerini ortadan kaldırır. Böylelikle de ilgilendiği tüm nesnelere üzerinde zevk ilkesini, kendi ve diğer insanlara iyiliği noktasında da tüm kaygıları göz ardı eder. İşte bu nedenledir ki arınma/saflaşma ve adanma, insanın suç işlemesi önündeki en önemli engel olan suçluluk duyumunu da törpüler, yıpratır hatta ortadan kaldırır. Böylelikle ortaya çıkan patolojiden arındırılmış Kantçı etik ilke, ahlak yasası ve ödev mantığı dünyaya bir insanlık dışı özne önerir. Necip Fazıl böylesine bir özne tasavvurunu şu şekilde tanımlar: "Yaşamdan tamamıyla farklı bir şeye saygı ki buna kıyasla ve bunun karşısında, yaşamın ve yaşama hazzının kesinlikle değeri yoktur. İnsan sadece görevi olduğu

³⁷ Ricoeur, Paul, , *Yorum Dair, Freud Ve Felsefe*, çev. Necmiye Alpay, İstanbul, Metis Yay., 2007, s., 172

³⁸ Kant, Immanuel, *Pratik Akılın Eleştirisi*, çev. Ioanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2009, s., 36

³⁹ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 186

⁴⁰ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 280

için yaşar, yaşamaktan biraz tad aldığında değil”⁴¹ Bu Kantçı özneye örnek olarak Necip Fazıl'ın yaşamdan ziyade görevden tat alan Reis Bey'inin ilk hali gösterilebilir. Aynı başlıklı tiyatrodan kızını bulmak isteyen Taşralı Müşteri'ye Reis Bey'in “Bu işte hâkimleri vazifelendirmez, kanun” ve “Kanun, gizli eşyayı bulmaya mahsus bir fal kitabı değildir. Olana, gördüğüne, bildiğine göre hükmeder”, “Kızını kanundan isteyemezsin! Arada bir suçlu varsa cezalandırılmasını kanundan isteyebilirsin”⁴² sözleri saf kanuna inanan bir etik öznenin davranışdır.

Hiç kuşkusuz Kantçı etik ilke, ahlak yasası ve ödev mantığının tüm zevklerden feragat ettiği de düşünülmemelidir. Yine bu etik ilke ve ahlak yasası Nietzsche'nin eleştirdiği idealize edilmiş bir çilecilğe ve suçluluk duygusuna vurgu yapmaz. Bu etik ve ahlaki düzlem, öznenin kendisi için herhangi bir konforu ya da iyiliği talep etmediği sonucuna da gitmez. Bütün bunlar bir paradoks oluşturmaz, paradoks daha çok “zevk ilkesi ile etik boyutu arasında yapısal olarak belirlenmiş ıskalanmış buluşmada. Zevkin etik ilkeye yasaklanması değildir bu; daha ziyade, böyle bir özne için çekicilik gücünü yitirmesidir; müsaittir ve erişilebilir, sadece artık arzu edilemez”⁴³ Böylesine bir arzudan yoksun özne; Freud'un ölüm, Lacan'ın ise intihar olarak kavramlaştırdığı bütün nesne ilişkilerini koparmaya, nesnelere göndermiş olduğu yaşam enerjisi ve dürtülerinin, libidoyu geri çekip, ben/ölüm dürtülerine dönüştürmeyi tercih eder. Bu durumun tam karşısında yer alan özne/şair ise Kant'ın etik ilke, ahlak yasası ve ödev mantığı uğruna ötelemek istediği patolojisine bağlıdır. Burada “özne patolojisini, ne kadar acınacak halde olursa olsun varlığının (being) ve hâlihazırdaki varoluşunun (existence) cevherini oluşturan hastalığını (pathos) kaybetmekten korkmaktadır”⁴⁴

Kantçı özne, yaşamdan ve yaşama ait duyum ve algılardan o kadar uzaklaşmıştır ki kendine ait patolojik duyumları ötelemiş ve bastırmıştır. İşte şairlerin geri istediği yaşamın dışına ötelenmek istenilen bu davranış ve tutumlardır. Kantçı etik ilke, ahlak yasası ve görev mantığının inşa ettiği özne aslında diyalektik olarak, suçluluğu/suçtu ortadan kaldırmak için yasanın kendisini yok eden, edepsizliği temizlemek için edebî canına okuyan, ahlaksızlığı bertaraf etmek için ahlaki silmeye çalışan biridir. Fakat bunu başaramayacaktır, çünkü diyalektik olarak edepsizliği ortadan kaldırmak isteyen ahlak yasalarının, görev mantığının ve etik ilkenin öznesi en nihayetinde edebî ortadan kaldırır⁴⁵ Bu durum Necip Fazıl'ın şiirinde “Zıtlar arası ahenk, af ve günah yarışta/ Bütün zıtlar kavgada, bütün zıtlar barışta” dizeleriyle ortaya konulur⁴⁶

Yaşamda böylesine bir diyalektik ilke işlemese Kantçı tutum ve tavır, mutlak anlamda içeriği boşalmış, anlamdan yoksun sadece etik ilke, ahlak yasası ve zorunlu ödev mantığıyla hareket eden arınmış ve saflaşmış bir özne ortaya çıkarır. Böylesine bir özne bırakın Kant'ın tanımladığı patolojik bir edimi gerçekleştirmeyi, bu tür edimlerin düşünülmesinden bile rahatsızlık duyar. Bu tür özneler için etik ilke, ahlak yasası ve ödev mantığı altına girildiği zaman tüm zevklerden feragat etmeyi gerektirecek bir durum da kalmaz; çünkü zaten bu tür özneler artık etik ilke ve/veya ahlak yasası görünümünde işleyen yasakçı süperegonun/ üstbenliğin boyunduruğundaki zevk ve hazzı tercih etmektedir. Bu noktada Sigmund Freud etik ilke veya ahlak yasasındaki mekanizmada işleyeninin aslında süperegonun/ üstbenlikten başkası olmadığını ortaya koyarken

⁴¹ Levinas, Emmanuel), “Sonsuz'un Etiği”, *Çağdaş Filozoflarla Söyleşiler, Kıta Felsefesi Tartışmaları*, çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul, Paradigma Yay., 2010, s., 86

⁴² Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 22

⁴³ Necip Fazıl, Reis Bey, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999, s., 21

⁴⁴ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 22

⁴⁵ A.g.es., 24

⁴⁶ Comte-Sponville, Andre, *Cinsellik, Aşk Ve Ölüm*, çev. Canan Özatalay, İstanbul, İletişim Yay., 2013, s., 187

binlerce yıllık tartışılan felsefi kavramları yerinden oynatır. Freud'a göre "felsefenin ahlak yasası-ve daha isabetli biçimde Kant'ın kategorik zorunluluk- dediği şey, gerçekte üst-benlikten başka bir şey değildir"⁴⁷ Freud'un bu yargısında çok önemli bir gerçek ortaya çıkar. Bu gerçek de etiğin ve ahlaki yasanın aslında arındırmak istediği patolojinin, etiğin ve ahlaki yasanın kalbine yerleştirildiğidir. Burada etik ilkeler ve ahlak yasaları, insan patolojisinin yasak edilmişliğin dışında değildir.

Şöyle ki burada ulaşılmak istenilen etik ilke ve ahlak yasası başlangıçta aslında bir değer yargısı ve anlamdır. Lacan, değerlerin birer yüceltme olduğunu ileri sürer. Gerçekliğin sert zemininden kaçmak için üretilen yüceltmeler aslında tözsel/özsel olarak birer yanılısma olmasına rağmen hakikat olarak kabul edilir ve algılanır. Hâlbuki Nietzsche'nin ileri sürdüğü gibi hakikat ise özsel/tözsel değil sadece birer perspektifseldir⁴⁸ Bu noktada perspektifler zamanla söylemleştirilerek içselleştirilip süperegö/üstbenlik haline getirilir. Böylelikle öznenin ve/veya toplumun etik ilkesi ve ahlak yasası da kurulmuş olur. İşte zamanla bir üstbenlik-süperegö olarak kurulan etik ilke ve ahlak yasası kendisinin ötesinde artık bir gerçeklik göremeyerek insan yaşamına ait bütün patolojileri saf dışı bırakmaya çalışıp alanını genişletmeye başlar. Fakat burada suçluluk duygusunun direnciyle karşılaşır: "Duygusal gelişmede üstben oluşumunun etkisi her şeyden önce yeni bir duygusal deneyimin, yani suçluluk duygusunun ortaya çıkması ile kendini gösterir. Dış dünyadan nispeten bağımsız ve hoşnutsuzluk yaratan deneyimlerin belki de en dayanılmazı olan suçluluk duyguları, ben üzerinde hadım edilme korkusundan bile daha ciddi, kesinlikle daha evrensel ve sürekli bir iktidar kuran bir duygu sinyalidir."⁴⁹ Bu nedenle öznedeki/şairdeki suçluluk duygusuyla Freud'un, uygarlığın tam kalbindeki hoşnutsuzluk ya da hastalığın tam merkezine yerleştirdiği⁵⁰ etik ilkeler ve ahlak yasaları sürekli çatışma halindedir; çünkü "uygarlaşmamız ne ölçüde ilerlerse, kendimizi suçluluk ve saldırganlıkla parçalamamızın o ölçüde" artar ve "her bir içgüdüsel doyum süperegönun otoritesini, saldırganlığını ve bizim suçluluğumuzu arttırır"⁵¹

Böylelikle psikanaliz, etik ilke ve ahlak yasalarının süperegöya/üstbenliğe dönüşerek zamanla yaşam alanlarını arındırıp saflaştırdığını bulmakla hoşnutsuzluğa neden olan unsuru keşfetmiş olur. Psikanalize göre, "bir öznenin, yasa ile onu ihlal etme arzusu arasındaki gerilimden sakınmasının herhangi bir yolu yoktur ve bu da kendisini "suçluluk" olarak dışa vurur"⁵² Bununla birlikte şairler veya bizler sadece yasayı ihlal etmekle suçlu olmayız; çünkü bilinçdışı ihlal arzusu nedeniyle zaten daima suçluyuzdur. Böylelikle süperegönun/üstbenliğin nihai paradoksu ortaya çıkar: "Süperegönun buyruğuna ne kadar teslim olursak, onun baskısı da o kadar artar ve suçluluk duygumuz çoğalır"⁵³ Bu özellik Necip Fazıl'ın imgesel "ben"ini tem olarak işlediği Ben şiirinde "*Ben, sırtında taşıyan işlenmedik günahı*"⁵⁴ dizeleriyle ortaya konulurken suçluluk duygusunun şairi işlemediği günahları da sırtında taşıdığını hissettirir.

Bu noktada psişik yapıda, id-süperegö, haz-suç ile yasa-yasağın birbirlerine karşı konumlandığı zannedilir. Bu iki zıt gibi görünen dürtü ve içgüdü alanları ben'e-ego'ya karşı adeta aralarında bir gizli ittifak yapmış gibidir. Aslında "bilinçdışı, suçluluk duygusu ahlaki mazoşizm

⁴⁷ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 288

⁴⁸ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 15

⁴⁹ Zupancic, Alenka, *En Kısa Gölge, Nietzsche'nin İki Felsefesi*, çev. Seyhan Bozkurt), İstanbul, Encore Yay., 2004, s., 130

⁵⁰ Jacobson, Edith, *Kendilik Ve Nesne Dünyası*, çev. Selim Yazgan, İstanbul, Metis Yay., 2004, s., 113

⁵¹ Freud, Sigmund, *Uygarlığın Huzursuzluğu*, çev. Haluk Barışcan, İstanbul Metis Yay., 2009, s., 83

⁵² Eagleton, Terry, *Estetiğin İdeolojisi*, çev. Ayfer Dost, İstanbul, Doruk Yay., 2010, s., 338

⁵³ Myers, Tony, *Slavoj Zizek*, çev. Abdurrahman Aydın, Ankara, Phoenix Yay., , 2014, s., 85

⁵⁴ A.g.e. s., 85

ile erotizm arasındaki bu gizli bağı fark etme olanağı sağlar. Vicdan kaygısında açığa vurulan erotizm bağlantısı üstben'in İd'le arasında var olan" yasakların "libidinal bağları nedeniyle sürdürdüğü derin akrabalıktan ileri gelir" ⁵⁵ Burada artık kişisel aygıt olan ben-ego, suçlu id ile yasakçı süperegö arasında sıkışır: "Suçlu bir id ile zalim ve cezalandırıcı aynı ölçüde de onur kırıcı bir vicdan arasında kalan ben, kendi kendisine işkence etmekten ya da saldırganlığını başkalarına yönelterek onlara karşı işkence etmekten başka yol bulamamaktadır. Paradoks da buradan kaynaklanır: Kişi dışarıya karşı olan saldırganlığına egemen olduğu ölçüde kendi ben idealinde de sert, yani saldırgan oluyor. Sanki saldırganlığın başkasına ya da kendi kendisine dönmesi zorunluymuş gibi"⁵⁶ Böylelikle Necip Fazıl'ın aşağıdaki dizelerinde görüldüğü gibi ne id/bilinçdışı kaynaklı arzulara ne de süperegö/üstbenlik kaynaklı emirlere ram olan bir ego görülür: "*Gönlüm ne dertlidir, ne de bahtiyar;/ Ne kendisine yâr, ne kimseye yâr;/ Bir rüya uğrunda ben diyar diyar, Gölgeyin peşinden yürür giderim*"⁵⁷ (Necip Fazıl 2012: 68). Bu dizelerde id ve süperegö karşısında egonun yalnızlığı mevcuttur.

Bununla birlikte yukarıdaki dizelerde "ego", bilinçdışı arzularının imgesi olan "gölge"yi takip eder. Bunun nedeni ise süperegö/üstbenlik alanına ait olan adanma, arınma ve saflaşmanın nihayetinin olmayışdır. Süperegö/üstbenlik, etik ilke ve ahlak yasası görünümüyle "ego"nun üzerine nihayeti ölüme varacak olan bir gidiş sergiler. Ego/ben arınıp, saflaştıkça en küçük hatadan daha fazla acı çekmeye ve suçluluk duymaya başlar. Bu duyuları ortadan kaldırmak için de daha fazla arınıp, saflaşır. Burada süperegö/üstbenlik, anlam, değer, yüceltme, etik ilke ve ahlak yasalarıyla suçluluk duygumunu artırır. Saflaştıkça, arındıkça artan suçluluk duygumunun deri üzerindeki dile gelişini "*Örtüldü baştanbaşa tenin beyaz bir terle*" dizesiyle ortaya koyan şair daha acımasız bir tavır takınır: "*Çağır, bütün günahkâr ruhları cehenneme!/ Karşına, sahil, kaya, insan kim çıkarsa vur!/ Vur başına, âlemde, kör, sağır, ne varsa vur!*" ⁵⁸ Bu dizelerde teni örten beyaz ter üstbenlik/süperegö kaynaklı saflaşma ve arınmayı imler.

Böylelikle bu baskı mekanizmalarından dolayı Kant'ın patoloji olarak tanımladığı bedeni duyum ve algılar alanına ait haz ve arzular geri çekilirken bunların yerine oluşan boşluğa, içeriği boşalmış etik ilke ve ahlak yasaları yerleşir. Süperegö/üstbenlik alanına ait etik ilke ve ahlaki yasalar, yaşama ait içgüdü ve dürtüleri hayatın dışına çıkarırken aynı zamanda içeriği boşalmış sadece biçimsel ilkelerle hareket eden ve bu ilkelere kendini adayın özne yavaş yavaş inşa eder. Bu özne, insanî içgüdü ve dürtülerini patoloji addedip hayatın dışına iter. İnsanî olanı ve insanoğlunun bütün tarihi ve tecrübe birikimine ait somut kültürel mirası yerle bir etmeye çalışır. Süperegö/üstbenliğin alanına ait biçimsel etik ilke ve ahlaki yasalara tözsel/özsel bir nitelik yükleyen bu tür özneler, artık günümüz simgesel, kültürel ve toplumsal alanda uğruna her şeyini adadığı, kendini değerli kılacak olanı da kaybetmeyle yüz yüze gelir

Böylesine öznelerden oluşan bir kitlenin/kütlenin tüm bu davranışlarını yönlendiren süperegö/ üstbenlik olmasına rağmen bu yüceltmeler, değerler, anlamlar, etik ilkeler ve ahlaki yasalarla maskelenir. Hâlbuki etik ilke ve ahlaki yasalar süperegö/üstbenliğin meydana gelişinin artı ürünleri olarak ortaya çıkmakla kalmaz "kendi emirlerini öznenin gerçekten otantik, kendiliğinden ve şerefli eğilimleri olarak kabul ettirmeye" de çalışır⁵⁹ Bu durum Necip Fazıl'ın şiirine "*Hayat perdenin arkasında/ Hayatın öte yakasında/ Şu gaflet yükü insana bak/*

⁵⁵ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 67

⁵⁶ Ricoeur, Paul, , *Yoruma Dair; Freud ve Felsefe*, çev. Necmiye Alpay, İstanbul, Metis Yay., 2007, s., 261

⁵⁷ A. g. e. s., 260

⁵⁸ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 68

⁵⁹ A. g. e. s., 182

Kendinden varlık cakasında” dizeleriyle ortaya konulur⁶⁰ Burada gerçek hayatın, görünür hayatın öte yakasında, perdenin arkasında olduğunu varsayan şair aslında perdenin arkasında kendinin yerleştirdiği şeyleri bulacağından habersizdir. Çünkü fenomenolojiye göre varolanda anlam yoktur, özne varolana kendi niyetselliğiyle yaklaşarak ondaki anlamı üretir. Yine yukarıdaki dizelerde “öte” imgesiyle verilen görünür reel âlemin dışı ise öznenin imgesel olan fantezi dünyasının ta kendisidir. İşte bu noktada gerek perdenin arkasındakilerinde gerekse reel hayatın ötesindekilerinde hep yaşanan simgesel/kültürel alanın büyük Ötekisi mevcuttur.

Jacques Lacan “Sade ile Kant” başlıklı makalesinde Kant’ın patolojisi boşalmış etiği ile Sade’in gündelik yaşamın dışına çıkan arzuyu doyuma ulaştırma ve hazzı elde etmenin sapkın yollarının altında aynı ilkenin işlediğini düşünür. Lacan’a göre “*ahlâk yasası sadece saf hâlinde arzudur*”⁶¹ Bu noktada Kant, etiği ve ahlak yasasını yaşama ait patolojilerden boşaltarak saf halinde bir arzu elde etmeye çalışırken, Sade ise saf arzuyu beden üzerindeki sapkın yönelimlerle ele geçirmeye çalışır. Bu noktada Lacan şunu ispatlar; Sade’in benden üzerindeki fantezileriyle Kant’ın etik ilke ve ahlak yasası altında işleyen aynı şey, yani “saf arzu”dur. Böylesine bir arzu modeli aslında hiçbir içeriği barındırmaz, tamamen biçimsel kalır. Bu nedenle “saf arzu” modeline ulaşma sürecinde veya ulaşıldığında ise haz; egzotik ve otantik duyum ve algılar ve/veya özgürlük alanında ortaya çıkmaz, bilakis yasa ve yasağın ağında gelişir. Bu nedenle etik ilke ve ahlak yasası altında hareket eden özne, kendini arındırıp saflaştırdığını düşünerek insanın yaşam alanındaki patolojilerine karşı acımasızca kıyıcı olur. Kant’ın etik ilke ve ahlak yasalarının, yasakçı alanında ortaya çıkan haz ve saf arzu, tözsel/özsel içeriğinden boşalmış bir konumdayken Sade’in beden üzerindeki fantezilerinden vardığı “saf arzu” fenomeni ise başlangıçta yaşam içgüdü ve dürtülerini içerse de ileriki aşamalarda bunlardan tamamen arınır. Çünkü bütün dürtü ve içgüdü alanında aşırılığın uç noktasına taşınan her haz, zevk gibi duyum ve algılar, bu hazzı ve zevki elde etme eylem ve edimini yok eder. Zizek’e göre kendi “pratiğin ‘kendiliğinden’ kendi kendini yok etme pathosuyla dışsal ritüel mantığı (kurallara uymak) arasında ebedi bir salınım olmasını” yasaklar ve böylelikle nihayetinde “sahte sonsuzluk” alanına yönelerek kendini ortadan kaldırır⁶²

Kant bu gerçek üzerinde durmaz sadece öznedeki patolojilerden dolayı asla etik ilkeye ve/veya ahlak yasasına varamayacağını işaret eder. Bu nedenle Lacan’a göre Kant’ın “ahlak yasası sadece som halindeki arzu”ya ulaşamaz⁶³ Lacan, Sade’in de “saf arzu”ya ulaşamayacağını altını çizer; çünkü beden saf arzuya ulaşacak, her tür sapkın fanteziyi kaldıracak bir mekanizma değildir, en uç noktalara gidildiğinde bedenin kendisi hem soyut hem de somut biçimde ortadan kaldırılır. Burada gerek Kant’ın ulaşılmaz patolojiden arınmış etik ilkesi ve ahlak yasasında, gerekse Sade’in beden üzerindeki fantezilerinde yer alan hedefindeki “saf arzu”ya ulaşım sürecinin yaşama değil ölüme dönüktür çünkü gerek Kant’ın etik ilkesi ve ahlaki yasaları gerekse Sade’in beden üzerindeki fantezilerinde “saf arzu”ya ulaşma isteği sadece yaşama ait duyum ve algıları değil yaşamın kendini de ortadan kaldırır niteliktedir.

Pek tabii ki Kantçı etiğin ve ahlak yasasının, özneye ait egzotik ve otantik duyum ve algılarının oluşturduğu patolojiden arınmış, dolayısıyla kendine yabancılaşmış olduğunu ilk fark eden şairler olur. Zaten Lacan da “suçluluk duygusunu insanın kabul edemediği şeyleri arzulanması sonucunda değil, insanın kendisine yabancılaşp, kendi arzusunun kabul edememesi sonucunda

⁶⁰ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 16

⁶¹ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 429

⁶² Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 17

⁶³ Zizek, Slavoj, *Paralaks*, çev. Sabri Gürses, İstanbul, Encore Yay., 2014, s., 13.

ortaya çıkan bir duygu olarak yorumlar”⁶⁴. Bu noktada şairler etik ilke ve ahlak yasası, görev mantığını patolojiye tercih edip, yaşam adına yaşamı değerli kılan her şeyi yitirmeyi, günahların en büyüğü sayar. Şairlerin etik ilke ve ahlaki yasalar karşısında insana ait patolojiyi savunmakla kalmaz, suçluluk duyumuna neden olsa bile patolojinin öne çıkarılmasını savunurlar. Bunun en güzel örneği etik ilkeyi ve ahlakın acımasız yasalarını dolaylı olarak karşısına alan Necip Fazıl'ın *Aynalar Yolunu Kesti* ⁶⁵ şiiridir. Necip Fazıl, bu şiirinde, Kant'ın soyut, insanî patolojiden arınmış ve saflaşmış etik ilkesi ve ahlak yasalarına varmasının önündeki engelin kadri mutlak ve tüm güçlü narsis duyumlar olduğunu ortaya koyar. Şiirde bu duyumun imgesi “ayna”dır. Şair, aynalara/narsis duyumlara/insanî patolojilere yakalanmış, kelepçelenmiş olduğunu görür, fakat bu duyumları olumsuzlamaz, sorgulamaz, bunlardan kurtulmaya çabalamaz. Suçluluk duysa da açıkça beyan eder. Bu nedenle de içeriği boşaltılmış Kantçı etik ilke ve ahlak yasasına asla varamayacağından da gocunmaz. Patolojisi buna müsait değildir, çünkü yüzündeki her suç ayrı birer imzadır. Burada insana ait patolojinin göstereni “benin dürtülerin istekleri ve üstben buyrukları arasında seçme yapmak zorunda kaldığı ruhsal yapıların tam ortasında” yer alan “üstben karşısında duyulan korkudur, yani suçluluk duygusudur”⁶⁶ Bu noktada Necip Fazıl'ın bu şiirde “sefil gölge” imgesiyle ortaya koyduğu psikanalistlerin etik ilke ve ahlak yasalarının içselleştirilmesiyle elde edilen süperegonun/ üstbenliğin baskıladığı bilinçdışı arzularının düşünceleridir. Gündelik yaşamında böylesine bir gölgenin ardında yürüyen şair, “suçluluk” duyumuna kaynaklık eden edimlerini şu dizeleriyle ortaya koyar: “*Nur topu günlerin kanma girdim/ Kutsi emaneti yedim, bitirdim*”

Necip Fazıl'ın bu mısralarında kanına girilen “*nurtopu günler*” ve yiyip bitirilen “*kutsi emanet*” imgeleri etik ilke ve ahlak yasası alanına ait imgelerdir. Şair, mutlak olarak bu alana varmanın mümkün olmadığını, imkânsız olduğunu “*kanına girmek*” ve “*yemek*” imgeleriyle ortaya koyar. Lacan'ın işaret ettiği gibi yaşam, “*hep eksik*” ilkesi üzerine kurulduğundan “*nurtopu günleri*” mutlak anlamda yaşayan ve “*kutsi emaneti*” tam mutlak olarak koruyan özne asla mümkün olmayacaktır. Çünkü yaşam, dil alanı, mutlak dolayım alanı olduğundan bu alanın merkezinde/kalbinde Lacan'a göre “eksiklik”, Sartre göre “hiçlik” ve Zizek'e göre “boşluk” vardır. Bu nedenle simgesel/kültürel alanda “*nurtopu günlerin kanına girmeyen*”, “*mukaddes emaneti yiyip bitirmeyen*” ve hiçlik/boşluk/eksiklik karşısında her an doluluk/tamlık alanında yaşayan hiçbir özne gösterilemez.

Bu noktada şair bütünüyle yaşamın patolojisi içinde olduğunu ilan eder. Bunu gösteren ise şiirdeki “*Olur mu, dünyaya indirsem kepenk*” mısraıdır. Necip Fazıl'ın “*dünyaya indirmek istediği kepenk*” psikanalitik olarak Freud'un ortaya koyduğu gibi nesnelere dünyasında yaşam enerjisinin/ libidonun geri çekmesi anlamına gelir. Bu felsefi olarak da ontolojik anlamda dış dünyadan kendini geri çekmedir ki Lacan'ın simgesel intiharına, mistiğin kapanışına denk gelir. Fakat şair “*olur mu*” ve “*gözyaşı döksem*” gösterenleriyle böylesine bir geri çekilme edimini gerçekleştirmediğini ortaya koyar. Yaşamın patolojisine ve nesnelere kepenk indirmeyen şair, ahlak yasası ve etik ilkenin imkânsız alanına ulaşmayı istemez: “*Çıkamam, aynalar, aynalar zindan/ Bakamam, aynada, aynada vicdan;/ Beni beklemeyin, o bir hevesti;/ Gelemem, aynalar yolunu kesti*” Bu ifadelerde güç yetirilmemesinden kaynaklandığı verilmek istenen gereklilik ve zorunluluk ifadeleri olan “*çıkamam*” “*bakamam*” gösterenlerinde anlatılmak istenen “*çıkamam istemiyorum*” “*bakamam istemiyorum*” bilinçdışı arzularının düşünceleridir.

⁶⁴ Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005, s., 18

⁶⁵ Küthancı, Meltem, “Lacan Ve Ölüm” çev. H. İlksen Mavituna, *MonoKL*, S. VI-VII, İstanbul, 2009, s., 475

⁶⁶ Necip Fazıl, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012, s., 271

Bu noktada şair, tekrar “ayna” imgesiyle ortaya koyduğu zindandan çıkamayacağını değinirken, burada “zindan” imgesi yine haz ve zevkin yoğun olarak yaşandığı arzu nesne ve nedeninin yakalandığı narsis duyuların alanını temsil eder. Necip Fazıl, bir etik ilke ve ahlak yasasının önündeki engeli “ayna” imgesiyle ortaya koyduğu narsis duyuların alanı olduğunu ifade ederken Kant’ı doğrular aslında. Kant, etik ilke, ahlak yasası, özgürlük gibi edimlerin önündeki en önemli engelin öznenin patolojisi olduğunu işaret eder. Öyle ise özne neden patolojiye bu kadar odaklanır, hatta saplanır? Necip Fazıl, yaşamın gerekliliği için inandığı insanî duyular-ki Kant patoloji olarak niteler-için gerçekliğine inandığı “*nurtopu günlerin*”e iştirak etmez ve “*kutsal emanet*”e doğru yönelmez, “*gelemem, gelemem*” diye hem dert yanar hem seçiminin bilinçli olduğunu ortaya koyar hem de bu seçim(in)den suçluluk duyar.

Necip Fazıl aslında bu seçiminde “*nurtopu günler*”in mutlak anlamda hiçbir zaman yaşanamayacağı, öznenin ise “*kutsî emanet*”i bütünüyle koruyamayacağı gerçeğinin altını çizer. Öznenin böylesine bir tavır ve tutum içine girmesinin başlıca iki nedeni vardır. Bunlardan ilki spekülatif olarak Hegel’in “olumsuzlama”, Heidegger’in “hiçleme”, Sartre’ın “hiçlik” ve Lacan’ın “eksiklik” üzerine kurulduğunu iddia ettikleri simgesel, dilsel ve kültürel alanda yaşayan öznenin mutlak anlamda doluluk/tamlık olan “*nurtopu günler*”e, tamlığa, “*kutsal emanet*”e ulaşmasının imkânsızlığıdır. Şair bunu bilir ve bu imkânsızlığı kendi iradesinin seçimine dönüştürür. Çünkü imkânsızlık bir nevi öznenin güçsüzlüğü ve/ya hadım edilmişlik gerçeğini açığa çıkarır. Lacan, öznenin bu tavrının nedenini seçimsizliği, “yasağı kabul etmek hadım etmeyi kabul etmekten daha kolaydır”⁶⁷ ifadesiyle ortaya koyar. İkinci neden ise etik ilke ve ahlak yasasının önündeki engel olarak patolojide, haz ve arzunun mutlak olmasa bile artı bir keyfi ortaya çıkarmasıdır. Zizek, “patolojinizin/ semptomunuzun keyfini çıkarın” derken, aslında öznenin yaralarını sürekli teşhir etmesinin/dile getirmesinden altında kısa devreden doğan bir hoşnutsuzluktan çok, toplumsal alanda artı bir keyif almasına bağlar. Bu noktada etik ilke tarafından “suç”, ahlak yasası tarafından da “günah” olarak sayılan edimlerin dile getirilmesi veya ortaya çıkarılmasının yasak edilmesinin, hoş karşılanmamasının nedeni öznenin toplumsal alanda itibarsızlaştırılması değil, keyif almasının önüne geçilmek istenmesidir. Bu noktada “suçluluk ve artı-keyif düşünceleri birleşirler”⁶⁸

Özne hiçbir zaman mutlak anlamda suçlu değil ve suçlanamaz da. Bu noktada psikanaliz özneyi çoktan tahtından indirmiştir. Çünkü simgesel/kültürel alanda öznenin tercihlerini belirleyen psikanalize göre bilinçten çok bilinçdışı arzudur. Öznenin kim olduğu ve ne yaptığının nedeni bilinçdışını arzularında aranmalıdır ⁶⁹ Bilinçdışı arzu ise öznenin kendinin belirleyeceği bir edim değildir. Dolayısıyla bilinçdışı arzu da Lacan’ın Büyük Öteki olarak kavramlaştırdığı kültürel simgesel alana göre şekillenir. Burada Büyük Öteki ile özne karşı karşıya konumlanır ve Öteki “öznenin çıkıp mevcut hale gelebilen ne varsa hepsine hükmeden gösterenler zincirinin yer aldığı mahaldir” ⁷⁰ Bu noktada özne ve öznenin bilinçdışı arzusu tamamen iktidar olan Büyük Öteki’nin söylemi içinde ortaya çıkar. Bu nedenle özne, kendi tercihlerinden tamamen sorumlu olmadığından bütünüyle suçlu da sayılmaz.

Bu noktada suç, bölünmüş benlik kaynaklı Büyük Öteki’nin söylemiyle/süperego ile öznenin id kaynaklı otantik, egzotik duyum, algı ve arzularının çatışması kaynaklıdır. Özne gösterenler ağında şekillenirken Lacan’ın işaret ettiği gibi sadece bölünmez aynı zamanda

⁶⁷ Freud, Anna, *Ben Ve Savunma Mekanizmaları*, çev. Yeşim Erim, İstanbul, Metis Yay., 2011, s., 109

⁶⁸ Keskin, Yeşim-Çelebi, Volkan, “Alenka Zupancic İle Söyleşi”, *MonoKL*, S. VI-VII, İstanbul. 2009, s. 729.

⁶⁹ Zupancic, Alenka, *En Kısa Gölge, Nietzsche'nin İki Felsefesi*, çev. Seyhan Bozkurt, İstanbul, Encore Yay., 2004, s., 74

⁷⁰ Lucy, Niall, *Postmodern Edebiyat Kuramı*, çev. Aslihan Aksoy, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2003, s., 22

otantik ve egzotik duyum ve algılarını da ötelere. Bu nedenle artık kendinin hâkimi değildir. Onun eylemlerini çarpıtıp ötelenen bilinçdışı arzuları olabildiği gibi simgesel kültürel alanın süperegosu/üstbenliği de olabilir. Bu nedenle kültürel/ simgesel/ toplumsal alanda öznenin suçlu olduğu, ona sürekli hatırlatır. Bu noktada özne işlediği suçun “ne”liği hakkında en ufak fikre sahip olmamasına karşın, suçluluk duyumu içinde tanımlanamaz bir suçun kurbanlarıdır adeta. Çünkü simgesel kültürel alanda bir suç işlediğini doğrular biçimde muamele görmekte ve bu da bir düşünce içinde büyüyen suçluluk hissini alevlendirmektedir. Özne suçunun ve mağduriyetinin nedenini anlamaya çalıştıkça adeta suçluluk duyumunu da kabullenmek zorunda bırakılır. ⁷¹ Burada öznenin suçluluk duyumunu kabulü ve reddi aslında çift değerli bir görünümde varoluşsal bir çabanın duyumu olarak da ortaya çıkabilir: “Birey var olmaya cüret etmekten suçluluk duyar; bunun iki katı kadar da var olmamaktan, var olmaktan dehşete kapılmaktan, biyolojik olarak olmazsa varoluşsal olarak kendisini öldürmeye kalkışmaktan suçluluk duyar. Suçluluğu yaşama etkin katılımını önleyen, “benliğini” yalıtılmış bir halde tutmasına neden olan, benliğini iyice geri çekmeye yönelen en önemli etkendir” ⁷² Bu nedenle özne bazen suçluluk “duygularının harekete geçirilmesine karşı savunma olarak” hareketlerini otomatikleştirmeye çabalarlar⁷³ bazen de “uyarımın tatminle sonuçlanmadığı yerde kişi hayal kırıklığının yarattığı sıkıntılara” karşı rahatlama yaşamak ister⁷⁴

İşte bu noktada Necip Fazıl'ın şiirlerinde görülen bir diğer edim çileciliğin yüceltilmesi ortaya çıkar. Çileciliğin yüceltilmesi başka bir tebliğin konusu hatırlatmakta fayda var Nitezsche'ye göre çileciliğin yüceltilmesi mevcut olumsuz durumların kabullenişinde bir yanılısma yaratırken, Lacan bunun süperego/üstbenlik kaynaklı müstehcen bir haz ürettiğine dikkat çeker ⁷⁵. Çileciliğin yüceltilmesi yokluğun, olumsuzluğun nedenini ortadan kaldırmaz sadece mevcut yokluğa, olumsuzluğa tahammül noktasında bir yanılısma sunar. Hiç kuşkusuz çileciliğin yüceltilmesindeki haz; öznenin süperegosu/üstbenliği kaynaklıdır. Burada özne, varlık üzerinden değil de varlığın yokluğu üzerinden haz alıyorsa süperego/üstbenlik, id kaynaklı hazı öteliyor demektir. Bu noktada çileyi yüceltmek hem bir zehir hem de bir ilaç olarak parmakhon özelliği gösterir ⁷⁶ Özne, üstbenlik/süperego görünümündeki içselleştirdiği ahlaki yapı(sı)yla suçluluk duyumunu ortaya çıkaracak id kaynaklı haz ve zevklerden uzak durur. Bu noktada öznenin haz elde etme yöneliminde süperego/üstbenlik kaynaklı duyumlar öne geçer. Çünkü süperego/üstbenlik kaynaklı haz; hem içselleştirilen ahlaki yapıyı yıpratmaz, hem çileyi idealize ederek yüceltir, hem de yasak ve yasadan zevk alma durumunu ortaya çıkararak vicdani suçluluk duyumunun önüne geçer.

Kaynakça:

Bloom, Harold, *Etkilenme Endişesi, Bir Şiir Teorisi*, çev. Ferit Burak Aydar, Metis Yay., İstanbul, 2008

Comte-Sponville, Andre (), *Cinsellik, Aşk Ve Ölüm*, çev. Canan Özatalay, İstanbul, İletişim Yay., 2013

⁷¹ Lacan, Jacques, *Baba-nın-Adları*, çev. Murat Erşen, İstanbul, MonoKL Yay., 2014, s., 216

⁷² Kern, Stephan, *Nedenselliğin Kültürel Tarihi, Bilim Cinayet Romanları Ve Düşünce Sistemleri*, çev. Emine Ayhan, İstanbul, Metis Yay., 2008, s., 165

⁷³ Laing, Ronald David, (), *Bölünmüş Benlik, Akıl Sağlığı Ve Delilik Üzerine Varoluşsal Bir Çalışma*, çev. Ergün Akça, İstanbul, Pinhan Yay., 2015, s. 155

⁷⁴ Hartmann, Heinz, *Ben Psikolojisi Ve Uyum Sorunu*, çev. Banu Büyükkal, İstanbul, Metis Yay., 2004, s., 90

⁷⁵ Winnicott, D. W. *Oyun Ve Gerçeklik*, çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yay., 2010, s., 132

⁷⁶ Dolar Mladen, *Sahibinin Sesi, Psikanaliz ve Ses*, çev. Barış Engin Aksoy, İstanbul, Metis Yay., s., 102

- Derrida, Jacques, , *Platon'un Eczanesi*, çev. Zeynep Direk, İstanbul, Alfa/Felsefe Yay., 2016
- Dolar Mladen, *Sahibinin Sesi, Psikanaliz ve Ses*, çev. Barış Engin Aksoy, İstanbul, Metis Yay., s., 102
- Eagleton, Terry, , *William Shakespeare*, çev. A. Cüneyt Yalaz, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2011
- _____, *Estetiğin İdeolojisi*, çev. Ayfer Dost, İstanbul, Doruk Yay., 2010
- _____, *Tatlı Şiddet, Trajik Kavramı*, çev. Kutlu Tunca, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2012
- Freud, Anna, *Ben Ve Savunma Mekanizmaları*, çev. Yeşim Erim, İstanbul, Metis Yay., 2011
- Freud, Sigmund, *Uygurluğun Huzursuzluğu*, çev. Haluk Barışcan, İstanbul Metis Yay., 2009
- Green, Andre, *Hadım Edilme Kompleksi*, çev. Levent Kayaalp, İstanbul, Metis Yay., 2004
- Hartmann, Heinz, *Ben Psikolojisi Ve Uyum Sorunu*, çev. Banu Büyükkal, İstanbul, Metis Yay., 2004
- Jacobson, Edith, *Kendilik Ve Nesne Dünyası*, çev. Selim Yazgan, İstanbul, Metis Yay., 2004
- Kant, Immanuel, *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2009
- Kearney, Richard, *Yabancılar, Tanrılar, Canavarlar*, çev. Barış Özkul, İstanbul, Metis Yay., 2012
- Kern, Stephan, *Nedenselliğin Kültürel Tarihi, Bilim Cinayet Romanları Ve Düşünce Sistemleri*, çev. Emine Ayhan, İstanbul, Metis Yay., 2008
- Kernberg, Otto, *Sınır Durumlar Ve Patolojik Narsisizm*, çev. Murat Atakay, İstanbul, Metis Yay., 2006
- Keskin, Yeşim-Çelebi, Volkan, (), “Alenka Zupancic İle Söyleşi”, *MonoKL*, S. VI-VII, İstanbul. 2009
- Küthancı, Meltem, “Lacan Ve Ölüm” çev. H. İlksen Mavituna, *MonoKL*, S. V1-V11, İstanbul, 2009
- Lacan, Jacques, *Baba-nın-Adları*, çev. Murat Erşen, İstanbul, MonoKL Yay., 2014
- Laing, Ronald David, *Bölünmüş Benlik, Akıl Sağlığı Ve Delilik Üzerine Varoluşsal Bir Çalışma*, çev. Ergün Akça, İstanbul, Pinhan Yay., 2015
- Leader, Darian, *Delilik Nedir?* çev. Barış Engin Aksoy, İstanbul, Encore Yay., 2016
- Leader, Darian, *Kadınlar Neden Yazdıkları Her Mektubu Göndermezler?* çev. Nedim Çatlı, İstanbul, Ayrıntı Yay., 1997
- Levinas, Emmanuel, “Sonsuz'un Etiği”, *Çağdaş Filozoflarla Söyleşiler, Kıta Felsefesi Tartışmaları*, çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul, Paradigma Yay., 2010

Lucy, Niall, *Postmodern Edebiyat Kuramı*, çev. Aslihan Aksoy, İstanbul, Ayrıntı Yay., 2003

Myers, Tony, *Slavoj Zizek*, çev. Abdurrahman Aydın, Ankara, Phoenix Yay., , 2014

Necip Fazıl, *Bir Adam Yaratmak*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999

_____, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 2012

_____, *Reis Bey*, İstanbul, Büyük Doğu Yay., 1999

Phillips, Adam, *Öpüşme, Gıdıklama Ve Sayıklama Üzerine*, çev. Fatma Taşkent, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2012

Phillips, Adam, *Hep Vaat Hep Vaat, Edebiyat ve Psikanaliz Üzerine Denemeler*, çev: Ferid Burak Aydar, İstanbul, Metis Yay., 2007

Ricoeur, Paul, , *Yoruma Dair, Freud Ve Felsefe*, çev. Necmiye Alpay, Metis Yay., İstanbul, 2007

Warburton, Nigel, *Klasiklerle Felsefe*, çev. Ahmet Fetih, İstanbul, Alfa/Felsefe Yay., 2016.

Winnicott, D. W. (2010), *Oyun Ve Gerçeklik*, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul, Metis Yay., 2010

Zizek, Slavoj, *Hiçten Az, Hegel ve Diyalektik Materyalizmin Gölgesi*, İstanbul, Encore Yay., 2015

_____, *Paralaks*, çev. Sabri Gürses, İstanbul, Encore Yay., 2014

Zupancic, Alenka, , *Gerçeğin Etiği, Kant, Lacan*, çev. Ahmet Süreyya Özcan, Ankara, Epos Yay., 2005

_____, *En Kısa Gölge, Nietzsche'nin İki Felsefesi* (Çev. Seyhan Bozkurt), İstanbul, Encore Yay., 2004

Derrida, Jacques, , *Platon'un Eczanesi*, çev. Zeynep Direk, İstanbul, Alfa/Felsefe Yay., 2016, s., 80

DİSTOPYA TOPLUMLARININ SİYASÎ YÜKÜ VE İDEOLOJYA ÖRGÜSÜ

Abdurrahim KARADENİZ¹

XII. yüzyılda 'filozof' ve 'Müslüman' terimleri pekçok Avrupalı bilgin için aynı anlamı taşır: Sözelimi, ülkesindeki din bilginleriyle çekişmekten bıkip usanan ve gidip bir İslâm ülkesine yerleşmeyi düşünen Pierre Abélard (1079-1142)², (Hentch, 1996; 67) bu kişilerin başında gelir.

Batılıların, XII. yüzyılda güvenli ve huzurlu bir hayat yaşayabilmek için kaçıp sığınabilecekleri İslâm coğrafyası, XIX. asırda Ziya Paşa'ya '*Diyar-ı küfrü gezdim beldeler kâşaneler gördüm/Dolaştım mülk-i İslâmı bütün viraneler gördüm*' dedirtir. Yaşadığımız günlerdeyse Ege sahillerine vuran 'bebek cesetleri', ne denli gerilediğimizi, çok çarpıcı ve en acı biçimde yüzümüze vurur. Şimdilerde, 'filozof'la 'Müslüman' terimlerinin birbirini çağrıştırmasını bir yana bırakalım 'Müslüman' terimi, 'kangölü kaçkını'nı çağrıştırır. Bu acıklı hâle neden/nasıl düşebildiğimizi sorgulamak gerek!

Coğrafyamızın yaşanmaz hâle gelme nedenleri; toplumsal hedeflerimizle, devlet organizasyonumuzun yetersizliği, ütopya ve kuram fakirliği, düş ve realite yoksunluğu düzleminde İdeolocya Örgüsü bağlamında sorgulanabilir.

Devlet, tanımlanmış toprak sınırları içinde egemen yetki alanı kuran ve kalıcı kurumlar vasıtasıyla otorite uygulayan siyasal bir birlik (Heywood, 2015; 29) olarak kendi hedefleriyle dinamiklerini, kendi organizasyonu dışında üretebilen toplumsal bir tabana, bir itici güce ya da mütefekkir/aydın dikkatine muhtaçtır. Kendi organizasyonunun bir parçası olan memur/bürokrat dikkat ve çabasıyla bir devletin heyecan verici hedeflere yönelmesi ya da kendini yenilemesi mümkün görünmüyor. Çünkü bir toplum, geleceğe nasıl bakar? Nasıl bakmalıdır? Baktığı yerde neleri görür, neleri göz ardı eder? Toplumun ufkunu, bakışını etkileyip belirleyen apokaliptik ve güncel dinamikler hangi dinamiklerdir? Toplumsal bir dizgenin, bir organizasyonun güncel sorunlarla gelecekte yüzleşilecek olası sorunları çözme becerisi... gibi bir dizi toplumsal meseleyi, yönetme sorumluluğunu üstlenen iradenin tek başına, üstelik gereği gibi çözebilme mecburiyeti son derece ağır bir yükür. Elbette bu ağırlığı siyasî irade, tek başına kaldı(a)mayabilir.

Ayrıca siyasî irade, toplumsal atılım ve geri çekilme saiklerini nasıl görür, nasıl anlamlandırır? Bu anlamlandırma sırasında gözden kaçırdığı ayrıntılar hangi ayrıntılardır? Siyasî iradenin bakıp da göremediği, görüp de anlamlandıramadığı ya da yanlış anlamlandırdığı yaşamsal ayrıntılar var mıdır... gibi bir dizi başka mesele de yine tek başına siyasal erkin çözebileceği pratikler ol(a)mayabilir.

Öte yandan medeniyet perspektifiyle bakıldığında bir toplumu, bir dehanın tek başına, her yönüyle ihata edip yönetmesi mümkün olamayacağı gibi tarihin bir sürecinde dehalardan oluşan bir grubun da bir toplumu her yönüyle dönüştürüp mükemmel bir yönetim kurması mümkün görünmüyor. Bu belirlemeniler dışında, olası kısa süreli görkemli başarılar varsa da bu başarılı siyasî pratikler, sert düşüşlerle noktalanabilir.

¹ akaradeniz1@gmail.com

² Pierre Abélard, Fransız. Büyük Pierre Abélard olarak bilinir. XII. yüzyılda Paris Üniversitesinin temellerini atan kişidir.

Yine aynı perspektiften bakıldığında, güncel gibi görünen derin siyasal meselelerin, kökü uzak geçmişe dayanan apokaliptik kökleri de fark edilebilir. Hatta bu tür derin siyasal meselelerin, kitleleri birleştiren toplumsal mutabakatla, toplumun yazılı olmayan sözleşmesiyle ilgili bir dizi kırılmadan doğup beslenebilmesi de mümkündür. Böyle derin siyasal sorunların, sadece güncel siyasî erkin çabalarıyla çözülebilmeye ihtimali yoktur. Âlim, mütefekkir, düşünür, aydın ve entelektüellerle sanatçıların toplumsal tasarımlardan ziyade 'kişi'ye yöneldiği; 'kişi'yi kutsadığı, onu eğitip donatmaya çalıştığı toplumsal birlikteliklerde, çoğunlukla birbirleriyle kavgalı ama bireysel olarak iyi kişiler bulunur. İyi kişilerin çelişik toplu duruşlarıyla gelecek tasarısı olmayan, gündelik kavgaların, mevzî zaferlerin sarhoşluğuyla mağrur, zoraki toplumsal birliktelikler, distopya toplumlarının en belirgin özelliği. Böyle birlikteliklerde öne çıkan algı biçimini Mevlânâ'nın şu sözlerinden okumak mümkün:

'Bedenin şu alçak dünyanın bir parçası olabilir ama iç âleminle paha biçilmez bir madensin. Mezarda toprakla dolacak olan şu iki gözünü kapa; gizli olan gönül gözünü aç da aslının aslına doğru gel.'

İnsan tekini; onun iç âlemini önemseyen, toplumu ve dünyayı organize etmeye yönelmeyen bu distopyacı anlayışın bir uzantısı olarak, Anadolu'daki Moğol istilâsına karşı sessiz ve tarafsız kaldığı için çok eleştirilen Mevlânâ'yı, bu hissiyatının gereksiz ve yanlış olduğunu ileri sürerek eleştiriyor değilim. Burada bir tespit yapmak ve dünya işlerinin organizesinin de kişinin iç dünyasını organize etmek kadar gerekli ve önemli olduğunu vurgulamak istiyorum. Çünkü distopya toplumlarında, toplumsal düzenin nasıllığı, yüzlerce yıl göz ardı edildiği için toplumsal çatlaklar giderek büyümüş, ortaya devasa siyasal boşluklar çıkmıştır. Bu boşluklar, siyasî erkin 'ne yapacağı'nın yanında, 'nasıl yapacağı'nın da önemli bir sorunsal hâline gelmesine yol açar. Siyasî erkin doğru işleri, doğru eylemleri belirlemesi hatta gerçekleştirmesi yetmez; varılacak hedefin halk muhayyilesinin de varmak istediği hedef olması gerekir. Elbette bütün bunlar için ayrıca bir dikkat ve ayrıca bir enerji gerekir.

Ütopya toplumlarındaysa siyasîlerin 'ne'yi, 'nasıl' yapacağına ilişkin kurgular, tasarılar, düşler, temeli antik devirlere dayanan zengin ve alternatif birikimler vardır. Bu birikimlerin güncellenmiş biçimleri, hem 'yapma' eylemi hakkında hem de bu eylemin 'nasıl'lığı konusunda geniş bir kuram, zihnî deneyim ve referans alanı oluşturur. Bu yüzden ütopya toplumlarında 'yapmak' için sadece güçyetir(e-bil)mek kâfidir.

Distopya toplumlarındaysa pratiğe/eyleme yönelen siyasî enerji, kuramı da oluşturmak zorunda kalır. Bu yüzden coğrafyamızda gerçek siyasîlik; hem teorisyen hem de pratisyen olmayı dayatır. Siyasal 'kuram'la 'eylem'in aynı zihnin ya da zihinlerin ürünü olması hem çok büyük bir yük hem de çok büyük bir talihsizliktir. Çünkü böyle bir 'çift eylemlilik'; hâkim ve dışarıdan bakışla, öngörüyle ve soğuk dikkatle irdelenme imkânı bulamaz, eleştirel arınamadan mahrum kalır. İşte tam da bundan dolayı yani bir kuram, bir öngörü, bir soğuk bakış eksikliğinden ötürü distopya toplumlarında, gerçeklikle ilgisi çok tartışmalı dahi olsa bir ütopya, bir kuram, üzerinde düşünmeyi her zaman hak eder.

Yukarıda sözü edilen büyük siyasal boşluğun ne denli yaşamsal bir önemde olduğunu; siyasal açıdan kuramsız ve ütopyasız bir düşünce dünyamızın bulunduğunu ve bu durumun vahametini modern zamanlarda ilk fark eden kişidir Necip Fazıl. İdeolojya Örgüsü'nü bu siyasal açığa dikkat çekmek için yazar. Yine bu yüzden İdeolojya Örgüsü'nün 1968'deki ilk baskısının ithafında *'Ben, arının peteğini hendeseleştirmeye memur bulunması gibi bu eseri örgüleştirme için yaratıldım. Şiirlerim de piyeslerim de hikâyelerim de ilim ve fikir yazılarım da sadece bu eserin belirttiği bina*

etrafında birtakım “müştemilât”dan başka bir şey değil...’ der.

Necip Fazıl, dünyada varoluş sebebini ideologya *Örgüsü*'nü yazmaya dayandırırken aşağıda sıralayacağımız eşitsizliği hiç şüphesiz görmüştür.

Batı Dünyasının Kuram ve Ütopyaları:

1- Thukydides (İÖ 460-395) /
<i>Atina Demokrasisi</i>	<i>Anayayası</i>
2- Platon (İÖ 427-347) / <i>Devlet, Politika</i>	14- Gracchus Babeuf (1760-1797) / <i>Eşitlerin Manifestosu</i>
3- Ksenophanes (İÖ 426-355) / <i>Cyropodias</i>	15- Lamennais (1782-18547) / <i>Halkın Kitabı</i>
4- Aristoteles (İÖ 384-322) / <i>Politika, Atina Anayasası</i>	16- Etienne Cabet (1788-1856) / <i>İcaria 'ya Yolculuk</i>
5- Cicero (İÖ 106-43) / <i>Yasalar</i>	17- Victor Hugo (1820-1885) / <i>Avrupa Ütopyası</i>
6- Dante (1265- 1321) / <i>Monarşi</i>	18- Bakunin (1814-1876) / <i>Tanrı ve Devlet</i>
7- Machiavelli (1469-1527) / <i>Diplomatik İlişkiler, Prens</i>	19- Karl Marx (1818-1883) / <i>Kapital</i>
8- Thomas More (1478-1535) / <i>Ütopya</i>	20- William Morris(1834-1896) / <i>Olmayan Yerden Haberler</i>
9- Francis Bacon (1561-1626) / <i>Yeni Atlantis</i>	21- F. Nietzsche (1844-1900) / <i>Güç İstenci</i>
10- Campenella (1568-1639) / <i>Güneş Ülkesi</i>	22- Edward Bellamy (1850-1898) / <i>Geçmiş Bakış (2000'den 1887'ye)</i>
11- Montesquieu (1689-1755) / <i>Romalıların Büyüklüğü ve Çöküş Nedenleri Üzerine..., Yasaların Ruhu</i>	23- Charlotte Perkins Gilman (1860-1935) / <i>Kadınlar Ülkesi</i>
12- J. J Rousseau (1712-1778) / <i>Toplum Sözleşmesi</i>	24- John Kenneth Galbnaith (1908-2006) <i>İktidarın Anatomisi</i>
13- Saint-Just (1767-1794) / <i>Devrimin Ruhu, Fransa'nın</i>	25- A. Camus (1913-1960) / <i>Başkaldıran İnsan</i>

İslâm Dünyasının Kuram ve Ütopyaları:

- 1- Fârâbî (872-951) / *Ârâu Ehli'l-Medineti'l-Fâzıla (Erdemli Kent Halkının Görüşleri)*
- 2- Yusuf Has Hacib (1017-1077) *Kutadgu Bilig (Mutluluk Bilgisi/Devlet Olma Bilgisi)*
- 3- Nizamülmülk (1018-1092) / *Siyasetnâme*

4- İbn Haldûn (1332-1406) / *Mukaddime*

5- Mevdûdî (1903-1979) İslâm'da Hükümet

Ana hatlarıyla öne çıkan eserlerin sıralanmasıyla oluşan bu iki liste, siyasal erkin etkin işleyişiyle ilgili orantısızlığı, tek başına, yeterince anlatmaya yeter.

İslâm dünyasının kuram ve ütopyaları listesine ilerleyen süreçte Necip Fazıl, *İdeolocya Örgüsü*^{3*}'nü (1968), İmam Humeyni de İslâm Fıkında Devlet'i (1970) katar. Son eklenen iki eserle de Doğu'yla Batı arasındaki eşitsizlik elbette kapanmaz.

Arapça litaretüre ilk defa, 8. yüzyılda, İbn. Mukaffa'nın Hint kaynaklı *Kelile ve Dimne*'yi Pehlevîce'den (Orta Farsça) çevirisiyle giren *siyâsetnâmeler*, siyaset sanatı açısından önemli oldukları hâlde, siyaset teorisi bakımından daha az değer taşır. (Rosenthal, 1996; 99, 100) Çünkü *siyâsetnâmeler*, siyasal ilkeler ve hedeflerden çok siyaset sanatıyla ilgili bir âdâb kitabı, bir teşrifatnâme niteliği taşır.

Oysa Aydınlanma Çağı boyunca Batı'da aydın, 'Bilginin üretilip yayılmasıyla bağlantılı, toplumsal merkezîliği ve küresel kaygıları' algılayıp çözümleyebilecek bir kimlik edinmiştir. Elbette bu kimliğin çok çok uzak geçmişe dayanan derin kökleri, örnekleri vardır. Bu prototip, modern zamanlarda da işlevini, alanını genişletip çeşitlendirerek sürdürür. Çünkü 'Fizikte ya da biyolojide şaşmaz terazilere benzeyen düşünce araçlarıyla düşünebilen insan, politikaya geldi mi kaba saba deyimler, değişen kavramlar, aldatıcı benzetmelerle düşünülmektedir.'⁴ Bu yüzden Batı, birbirine eklenen kuramlar ve ütopyalarla siyasal atılım projelerini sürekli güncelleyip yeniler.

İdeolocya Örgüsü'nün önemini, XVI. asırdan beri toplumsal bir düş gör(e)meyen, bir atılım yap(a)mayan, bir kuram üretemeyen kısır bir kültür coğrafyasına, modern zamanlarda konunun önemini ihtar etmesinde görmeliyiz. Çünkü baskı ve sömürü sisteminin geniş bir coğrafyayı içine aldığı bir uzamı yaşayan İslâm dünyasında, ütopya yoksunluğu varoluş ve direnişten vazgeçip teslimiyet anlamı taşır.

Toplumsal bir ütopya, imkânsız mükemmelliğin herhangi bir hayali değildir. Dünyaya, kendine özgü tarih ve karakteri olan bir bakış açıdır. (Kumar, 2006; 14) Çünkü ütopyanın değeri, güncel ve uygulanabilirliğinde değil; olası bir gelecekle ilişkisindedir. (Welles'ten aktaran Tandıçgüneş, 2013; 78) Bu bağlamda *İdeolocya Örgüsü*, modern zamanlarda hızla savrulan ve giderek özünden uzaklaşan aydın, mütefekkir duyarlılığımıza o zamana dek duyulmadık, son derece çarpıcı tespit ve eleştiriler getirerek yine son derece yerli; vahiy merkezli, toplumsal bir mutabakat zemini arar: Dinî, insanî, toplumsal ve siyasal pratikler önerir. İslâm'ın devlet düzlemindeki bu yorumu, modern Türk aydını ve toplumu için ilktir, yenidir. Yazarı için ise bir cesaret ve atılganlık örneğidir. Bugünkü (2017) siyasal atılganlığımızın itici gücünün *İdeolocya Örgüsü*'nden kaynaklandığı söylenebilir örneğin.

İdeolocya Örgüsü; evren ve Doğu-Batı muhasebesiyle başlar, ulaşılan sonuçlara ilerleyen sayfalarda sık sık geri döner. Bu muhasebenin çözümlemesi yapılmaksızın Necip Fazıl'ın insan, toplum, siyaset ve devlet tasavvurunu kavrayamayız. Öncelikle insan 'Kâinatındaki her şeyle beraber senin evvelin, nihayetin, vücut hikmetin... Niçin oldun, nasıl oldun, ne oldun, ne olmak

^{3*} Alıntılar, *İdeolocya Örgüsü*'nün 1986 (5). Baskısından yapılmıştır.

⁴ Paul Valery, *Bugünkü Dünyaya Bakış* (Haz. Sabahattin Eyuboğlu/Vedat Günyol), Çan Yayınları, İstanbul 1972.

için oldun, ne olmalısın, ne olacaksın?’ (s. 99) sorularıyla evrendeki konumu ve varoluşuyla yüzleştirilir. İnsana kâinatta bir boyut, bir derinlik kazandırılır böylece. Necip Fazıl’ın insanı böyle konumlandırışı onun artistik duruşundan ya da güzellik arayışından kaynaklanmaz. Tam tersine, insanı ve her şeyi bu kavrayış zaviyesinden algılamaktan kaynaklanır. Davaya anlam katan yukarıda sıralanan sorulara verilen cevaplardır. İnsanın kavranışı gibi Doğu ve Batı da belirli coğrafi sınırlara sıkıştırılmaz. İnsan nasıl görülür ve duyulur bir bütünlüğe sığdırılmamışsa siyaset de anlık bir doğru-yanlış uygulaması gibi algılanmaz. Ideolocya Örgüsü’nde görülen düş, ideal, belirli bir mekân ve sınırlı bir vatandan çok, kendimize ait bir ruh durumu, kendimize ait bir varoluş tarzıdır. Önemli olan da budur.

Ideolocya Örgüsü’nde Necip Fazıl, öncelikle bir inkılâp projesi yapar. Bu inanç, kalemle ve ruhla gerçekleşecek bir İslâm inkılâbıdır. Çünkü Türk toplumu, 1566’dan beri, ‘ruhlarda ve düşünce çevresinde, aletleri söz ve kalem olan’ (s. 176) böyle bir inkılâp beklemektedir. Bu inkılabın kadrosu mukaddesatçı ve milliyetçi gençlik, dayanağı şehadet getiren herkes, mekânı bütün büyük şehir ve kasabalarıyla Türkiye, zamanı da şu an olarak gösterilir. Necip Fazıl’ın ütopyası, içinde bulunulan ân ve üzerinde yaşanan mekânda başlayan bir süreçtir. O, bu tasarıdan dolayı sanık olmuş, mahkûm edilmiş ve bedel ödemiştir.

Ideolocya Örgüsü’nün 8. bölümü, *Devlet ve İdare Mefkûremiz* başlığını taşır. Adı *Başyücelik* olan devletin tasarımı, en ince ayrıntısına varıncaya kadar bu bölümde anlatılır. Yüce *fertten*, yüce *cemiyetten*, *Yüceler Kurultayı*’na, bu kurultayın beş yıl için seçeceği *Başyüce*’ye ve bu hiyerarşinin nasıl işleyeceğine, *Yüceler Kurultayı*’nı oluşturacak yüz bir âzânın yüce namzetleri arasından nasıl belirleneceğine ve bu namzetleri neden halkın seçmeyeceğine, devletin işleyişinin nasıl olacağına... vb. bütün ayrıntılar tek tek sıralanır. Halk seçmez. Çoğunluğun doğruyu seçebilme ihtimali, seçkinlerin doğruyu seçebilme ihtimalinden daha düşük görüldüğünden halk seçmen olamaz *Başyücelikte*.

Başyüce, ‘İslâm’ın “Ülülemlr” diye isimlendirdiği büyük içtimaî irade ve icra makamını, bu makama en küçük nefis ve hırsı karıştırmamak ve kendi öz nefsaniyeti bakımından mâdum kalmak borcu altında, şahsiyetle dolduran ideal ferddir. “Başyüce”, temsil ettiği iman ve hakikat kutbunun en ileri hürriyet içinde her şeyi ve herkesi köleleştiren mânasına karşı mukaddes mîzan önünde, bizzat, her şeyden ve herkesten fazla köleleşecektir.’ (s. 263) cümleleriyle en sorumlu ve en olgun kişi olarak tanıtırken: *Başyücelik*’te, ‘halk kendisini devletin, devlet de halkın kölesi bilecek’ (s. 270) ve böylece her iki taraf da birbirine sadakatle hizmet edecektir. Bu çerçevede *Başyücelik Hükümeti*’nin on bir dâvâsı; Yüce Din Dairesi, Halk Divanı, Başyücelik Akademiyası gibi kurumlarla iş ölçüsü, ceza ölçüsü, zevk ve terbiye, kumar, içki ve zehir, zina ve fuhuş, faiz, kahvehane, külhanbeylik, sinema, dans, basın, radyo, üniversite, kılık kıyafet, sermaye ve patron, fabrika gibi konular aynı bakış açısıyla ve bütün ayrıntılarıyla incelenir.

Yukarıda ana hatlarıyla bakış açısını ortaya koymaya çalıştığımız *Başyücelik*’i, bugün geriye dönüp baktığımızda ‘Eflatun Cumhuriyeti modeli, yani başka türlü bir Jakobenzizm projesi’⁵ olarak görmek ya da ‘...Platon’un *Devlet*’inden esinlenerek (ama şöyle bir) kaleme aldığını’ ileri sürüp özellikle ‘Devlet ve İdare Mefkûremiz başlıklı bölümünü oluşturan bu ‘ütopya’da o derece ileri gitmiş ki, ‘ütopya’nın özellikle ‘baskıcı’ yönleri dikkate alındığında Üstad’ın eline, bu konuda ne Platon, ne Thomas More, ne Campanella, ne de bir başka ‘hayalperest’ su dökülebilir.’⁶ şeklinde

⁵ Taha Akyol, *Milliyet*, 27. 5. 2002.

⁶ Kürşat Bumin, *Yeni Şafak*, 27.6.2004.

eleştirmek mümkündür. Günümüzden bakıldığında ve ânlık bir değerlendirme yapıldığında bu eleştirilerin haklılık payı da vardır. Ama ânlık bakış açılarıyla yapılan eleştiriler yalnızca bugünkü durum için bir açıklama olabilir.

Ideolocya Örgüsü eleştirilerinin büsbütün haklı olabilmesi için bakış açılarıyla ilgili bazı hatırlatmalar yapılmalı. Öncelikle *Başyücelik*'in başlangıç değil, aletleri söz ve kalem olan bir sürecin son aşaması olduğu unutulmaksızın kendi düzlemi ve uzamı içinde değerlendirilmesi gerekir. *Başyücelik*'in düşünür fukarası bir milletin içinden çıkan bir kişinin son derece açık ve net bir dille, tamamen yerli dinamiklere yaslanarak oluşturduğu bir tasavvur olduğu unutulmaması gereken ikinci noktadır. Eserin kendi düzleminde ilk oluşu, Türk aydınına/düşünürüne, dışımızdaki değeri anlamaya çalışmaktan çok, iç dinamiklerimizden yola çıkıp değer üretme çağrısı yaptığı unutulmaması gereken en önemli diğer noktadır.

Öte yandan ülkemizde siyasîlerin görüş, düşünüş, söyleyiş ve yaklaşımlarındaki sapmaları fark edip eleştirecek ya da gelecek tasarılarına katkı sunacak, kuram ve alternatif önerilerinin ilkinin sunan Necip Fazıl'dan sonra da bu alanın önemini kavrandığı söylenemez: Batı dünyasıyla (ütopya dünyası diyelim) bizim dünyamız (distopya dünyası diyelim) arasındaki uçurum hâlâ çok büyüktür.

Âlim, düşünür, aydın ve entelektüellerimizin gündelik politikanın yanında ya da karşısında takındığı bilirkişi pozları, vaka gerçekleştikten sonra medya cambazlıkları sözünü ettiğimiz derinlikten elbette yoksun. Özgür ve bağımsız, endişeli dikkatlerle geleceği okuyan ve anlamlandıran tasarılar yapamayışımızın derin boşluğunu, bütün yük ve sorumluluğunu siyasal erke yüklemek elbette hiç kimseyi kurtar(a)maz.

Kaynaklar:

- BOUTHOU, Gaston (1976). *Politika Sanatı*, Çan Yay., İst.
- HARMANCI, Mehmet (2012). *İslâm Felsefesinde Metaforik Üslûp*, Hece Yay., Ank.
- HENTCH, Thierr (1996). *Hayali Doğu*, Metis Yay. İst.
- HEYWOOD, Andrew (2015). *Siyasetin Temel Kavramları*, Adres Yay. Ank.
- ROSENTHAL, I, J, Erwin (1996). *Ortaçağ'da İslâm Siyaset Düşüncesi*, İz Ya. İst.
- KUMAR, Kristan (2006). *Modern Zamanlarda Ütopla ve Anti-Ütopya*, Kalkedon Yay. İst.
- TANDAÇGÜNEŞ, Nilnur (2013). *Ütopya*, Ayrıntı Yay. İst.

**NECİP FAZIL
ŞİİRLERİNDE VE
HİKAYELERİNDE ŞEHİR**

NECİP FAZIL VE 'İSTANBUL'UN GRAFİKSEL İMGESİ

Nesrin KARACA¹

“İmgeler, Voltaire’in sandığı gibi cimrilikle seçilecek ve toplanacak çiçekler değildir. İmgeler, şiirin kanununun ta kendisidir. Şiir, yeni imgelerin kesintisiz bir dizisi olmak zorundadır (...) İmgeler, ne kadar geniş bağlantıları kapsarsa, şaşırtıcı güçlerini de o kadar uzun süre korurlar.”

Filippo Tommaso Marinetti

1. İmge ve Üslup Bağlamında Necip Fazıl

Türkçe Sözlük'te: 1. “Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya. 2. Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj. 3. Duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj.”... şeklinde tanımlamaları bulunan imge, duygularla algılanan dış dünyanın canlı bir şekilde aktarımı yani dış dünyadaki varlıkların insanın iç dünyasındaki algılanış biçimidir (2005, 962).

Şiirsel dilde imgeye yüklenme sembolik bir dille konuşma, dili sembollere dökme gibi eylemleri beraberinde taşır. Böylece, imgenin, yapı taşı oluşturduğu ve kurduğu şiir, kendi bilincine varmış bir söylem taşıyan şiirdir.

Estetik ütopyanın dönüşümü olan imge, şimdi veya henüz olmayanın boyutunu açığa çıkartmak ve aynı zamanda, şimdi olup bitene derhal bir son vermek gibi bu isteğin belki de tek öznesi olarak değerlendirilebilir. İmge, ağırlığı hafifliğe çevirerek zihni aydınlatır ve onu yeni bir uygarlığın eşğine taşıyıp bırakan ruhun bir zaferidir.

Üslup incelemelerinde önemli yere sahip olan imge sözcüğü, sanat ve bilim dünyasında geniş bir yelpazede kullanılan bir kavramdır. Günlük hayatta ve iletişimde kullandığımız kalıplaşmış metaforların çoğu imgesel ifadelerdir. (Karabulut 2015 607)

Bir sorunsal haline gelmiş olan imge kavramı üzerinde gerek tanım gerekse sınıflandırma hususlarında farklı görüş ve düşünceler mevcuttur.

İmge, edebiyat incelemelerinde kullanılan bir unsur olmasıyla beraber, psikoloji ilminin de konu alanına girer. Psikolojik anlamda imge, bir nesnenin insan zihnindeki sureti ve temsilidir. Bu durumda imgenin oluşmasında bireyin geçmişe ait duygu ve düşüncenin etkisi de vardır. Şiirde imge, günlük dilde pek kullanılmayan, farklı anlam kategorilerine bağlı sözcüklerin şaşırtıcı ve orijinal biçimde kullanılmasıyla ortaya çıkar.

Sanatçılar özelde şairler; hayat, insan, eşya, mimari ve şehir gibi varlık dünyasını ait olan temel meseleleri yorumlarken yaptıkları gözlem ve betimlemeleri, kendi zihniyetlerinin koordinatlarına göre ifade ederler. Şairlerin bakış açısı, ilgileri ve duruşları tematik yapıyı

¹ Prof. Dr. Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü

etkilediği gibi, zihniyet bağlamında da temel kavramları, olgu ve imgeleri de etkiler.

Şairin özgün tasvir, anlatım gücü ve söylemini ifade ettiği 'üslup'unda bilinçli şekilde oluşturduğu imgeler, onun üslup dünyasıyla yakından ilgilidir ve bu bağlamda imgenin oluşmasında sözcüklerin anlam değiştirmesi başta gelen hususlardandır.

Zihniyet, döneme ait hâkim olan zevk ve anlayışı ifade ettiği için her metin de ait olduğu devrin ahlaki ve estetik değer yargılarını bünyesinde taşır. Zihniyete bağlı olarak edebî metinlerde işlenen temalar, kullanılan dil ve oluşturulan imge dünyası temelde yani metnin temsil ettiği hayali evren, bu çerçevede oluşur, derinlik ve anlam kazanır.

Aynı veya farklı dönemde olmasına rağmen ait oldukları dünyaları dolayısıyla çok benzer veya aşırı uçta olabileceği gibi her edebi devrin bağlı olduğu bir zihniyet dünyası vardır. Fikirlerin bir dünya görüşü, felsefi bir bakış açısına dönüşmesi ile yan yana olup birbirinden tamamen zıt veya birbirini hiç görmemiş sanatçıların hemen hemen aynı kavram ve sembollerle benzer düşünce, hayal ve imgeleri terennüm ettiği bilinen bir olgudur.

Türk Edebiyatı'nda önemli bir yere sahip şairlerimizden olan Necip Fazıl Kısakürek'in şiirlerinde de geniş bir imge dünyası vardır. Mistik bakışla iç dünyayı araştıran şairlerden biri olarak değerlendirilen Kısakürek, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde mistik ve dinî bir heyecana kapılarak "öz şiir" peşinde giden şairlerden biri olmuştur. O, özgün imge oluşturma hususunda usta bir şair olarak; hayatındaki önemli dönüşümler, metafizik algı ve kozmik âlemdeki problemleri sanatına imgesel boyutta yansıtmıştır. Necip Fazıl, bilinçaltına ve bilince ait unsurları orijinal biçimde kullanarak zengin bir imge dünyası oluşturmuş, genel olarak din, metafizik alem, psikolojik unsurlar, madde ve ruh, çatışmalar, benlik problemi, kadın, dava ve cemiyet vb. konularda imge zenginliği olan şiirler yazmıştır. Mesela, konumuz olacak;

"Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar;

Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar."

mısralarıyla başlayan, "Canım İstanbul" adlı şiirinde "İstanbul", imgesel boyutta şairin ruhuna benzetilmiştir. (Karabulut 2015 612)

2. Necip Fazıl, Mekan ve İstanbul Söylemi

Mekânlar, sanatçılar için, üzerinde hayallerini şekillendirdiği, hatıralarını barındırdığı yerlerdir. Yaşananlar, üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, sadece sanatçılar için değil normal insanlar için de mekân önemli bir unsurdur ve o sayede özellikle sanatçının hafızasında yaşamaya devam eder.

Çocukluk hatıraları doğup büyüdüğümüz ev sayesinde muhafaza edilen en kıymetli tarafımızdır ve en uzun ömürlü mekânlar, insanların hatıralarında ve hayallerinde yaşattıklarıdır. (Bachelard 1996, 34). Güzel sanatlarla uğraşanlar, hayallerini ancak bir mekâna bağlı olarak kurabilirler. Mekân, bu yüzden edebî anlatılarda önemli bir unsur durumundadır.

Mekân, insanın düşünceleri, anıları ve hayalleri için en büyük birleştirici güçlerden biridir. Bunlar içerisinde en geniş şekilde okuyucuyu alakadar eden, şüphesiz, ortak sosyal mekân oluşundan dolayı şehirlerdir. Şehirler, sadece yaşam merkezleri değil; aynı zamanda fiziki ve kültürel dokularıyla sanata ilham veren, sanatçıyı besleyen mekânlar olduğu için birçok sanatçı, şöhretlerini yaşadıkları mekânı anlatmakla elde etmiştir.

Edebiyatımızda da isimleri yaşadıkları veya anlattıkları şehirlerle özdeşleşmiş sanatçılar vardır: İstanbul denince Nedim, Sait Faik, Yahya Kemal, Orhan Veli gibi daha pek çok isim gelir. Necip Fazıl Kısakürek de ismi İstanbul'la özdeşleşen sanatçılarımızdan biridir. Bu isimlerin İstanbul'la anılmalarını sağlayan, bu şehri anlatmadaki başarılarının yanında, İstanbul'a duydukları sevgi ve bağlılıktır.

Edebî anlatılarda mekân, şairi veya yazarı amaca götüren bir araç olarak kabul edildiğinden, Necip Fazıl'ı bu aracı en iyi kullanan sanatçılardan biri olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Necip Fazıl çeşitli temalar vesilesiyle kendi düşünce dünyasını şiirselleştirmiş, kendi ben'ini, düşünce örgüsünde duygularla harmanlayarak mısralarına serpiştirmiştir. Şehir ve şehir ilişkileri bağlamında da bu etkileşimi kullanmakta mahir olan şairin; hatıralarında ve mücadele hayatında ayrı önemi olan Kahramanmaraş, Kayseri, Erzurum gibi şehirlerin yanında, hakkında şiir ve birçok yazı yazdığı mekânlardan birisi de İstanbul'dur. (Şengül 2014, 154)

İstanbul'da doğmuş, uzun yıllar bu şehirde yaşamış, burada ölmüş, İstanbul'u en güzel ve iyi anlatan şairlerden biri olarak özel bir yer edinmiş olan Necip Fazıl; hayata, "Bazen İstanbul'u bir mahkeme salonundan, sabahı bekleyen bir hastanın odasından, eski bir otelin veya pansiyonun tavan arasından görmeye çalışır. Yalnız fiziki güzellikleriyle değil, insanî ve ruhanî özellikleriyle de duyduğu bu şehri şiirleriyle birlikte, nesirlerinde de ilmik ilmik işler." (Şengül 2014 29) tesbitinde olduğu gibi İstanbul'un sokaklarından, caddelerinden, fakir semtlerinden, zengin konaklarından, otel odalarından ve köşklerinden bakar. Bu bağlamda; "Kaldırımlar", "Otel Odaları", "İstasyon", "İskele", "Sokak", "Canım İstanbul", "Apartman" gibi şiirler Necip Fazıl'ın şehre bakışını yansıtmaktadır. (Tat 2015, 219) Şehir, genellikle korkunun, çirkinliğin, yalnızlığın, bireyselliğin ve darlığın mekânı konumunda olup; yine bunalım, melankoli, yalnızlık, bireysellik; kaldırım, otel, serserilik, avarelik, cadde, çıkmaz sokak gibi kavramlar da onun şehir algısı, yaklaşımını ve yansıtmasını ele vermektedir. (Alver 2005, 265)

"Canım İstanbul", Necip Fazıl'ın mekânla özdeşleştiği, aidiyet bağını en güzel ifade ettiği şiirlerinden biridir:

CANIM İSTANBUL

Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar;
Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar.
İçimde tüten bir şey; hava, renk, eda, iklim;
O benim, zaman, mekan aşır geçmiş sevgilim.
Çiçeği altın yıldız, suyu telli pulludur;
Ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur.
Denizle toprak, yalnız onda ermiş visale,
Ve kavuşmuş rüyalar, onda, onda misale.

İstanbul benim canım;
Vatanım da vatanım...
İstanbul,
İstanbul...

Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;
Servî, endamlı servî, ahirete perdelik...
Bulutta şaha kalkmış Fatih`ten kalma kır at;
Pırlantadan kubbeler, belki bir milyar kırat...
Şahadet parmağıdır göğe doğru minare;
Her nakışta o mana: Öleceğiz ne çare? ..
Hayattan canlı ölüm, günahattan baskın rahmet;
Beyoğlu tepinirken ağlar Karacaahmet...

O manayı bul da bul!
İlle İstanbul`da bul!
İstanbul,
İstanbul...

Boğaz gümüş bir mangal, kaynatır serinliği;
Çamlıca`da, yerdedir göklerin derinliği.
Oynak sular yalının alt katına misafir;
Yeni dünyadan mahzun, resimde eski sefir.
Her akşam camlarında yangın çıkan Üsküdar,
Perili ahşap konak, koca bir şehir kadar...
Bir ses, bilemem tanbur gibi mi, ud gibi mi?
Cumbalı odalarda inletir `Katibim`i...

Kadını keskin bıçak,
Taze kan gibi sıcak.
İstanbul,
İstanbul...

Yedi tepe üstünde zaman bir gergef işler!
Yedi renk, yedi sesten sayısız belirişler...
Eyüp öksüz, Kadıköy süslü, Moda kurumlu,
Adada rüzgar, uçan eteklerden sorumlu.
Her şafak Hisarlarında oklar çıkar yayından
Hala çığlıklar gelir Topkapı Sarayından.
Ana gibi yar olmaz, İstanbul gibi diyar;

Güleni şöyle dursun, ağlayanı bahtiyar...

Gecesi sümbül kokan
Türkçesi bülbül kokan,
İstanbul,
İstanbul...

Şehrin olumsuz sıfatlar ve nitelermelerle anlatıldığı şiirlerin tek istisnası “*Canım İstanbul*”dur. Mustafa Miyasoğlu'nun ifadesiyle “*Canım İstanbul*” kırık ve hassas bir insanın öte inancını kaybetmeden dünya görüşünü, tarih anlayışını bir şehre bağlı kalarak anlattığı bir şiirdir. (Miyasoğlu 1983, 204)

Canım İstanbul, Yahya Kemal'den ödünç alınan bir bakışın yeniden dile gelişidir. Necip Fazıl, İstanbul'u ete kemiğe büründürüp ona ruh atfeder. Onu bir “sevgili” olarak tasvir eder ve sever. (Turinay 2010) Tarihi ve inancı, semtlere göre yeniden yorumlayan Necip Fazıl'a göre bazen bir görüntü, bazen bir ses İstanbul'u anlamlı kılmaya yetebilmektedir.

Necip Fazıl'ın “*Canım İstanbul*”da, şair, şehir ve şiir arasındaki özdeşleşmeye devir-şair-şiir ilişkisinden bakıldığında, hem birbiriyle ilintili, hem de birbirinden bağımsız olamayan bağlantıların var olduğu görülür. Zihniyet, sanatçı ve edebi eser arasındaki bu bağlantıların odak noktasını oluşturur. Necip Fazıl, hemen hemen bütün şiirlerine temel izlek olarak, ‘ferdi ve metafizik endişe’ diyebileceğimiz modernite ile metafizik arasındaki çatışmaya bütün ruhuyla katılmış, aynı zamanda bu çatışmada kendi “bireysel trajedisi”ni de yaşamıştır.

Şair ve İstanbul arasında “Canım” diye seslenebilecek bir yakınlık mevcuttur. Bu yakınlık: “Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar / Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar” şeklinde ifade edilir

İstanbul, ruhunun içinde hercümerç olduğu bir sevgilidir, Necip Fazıl, objeyi yorumlarken kendinden, kültür ve inançtan değerler katarak yorumlamayı tercih eder. Necip Fazıl, iç âlemini bir kalıpta dondurup, İstanbul ile özdeşleştirince şiirdeki güzel tablo ortaya çıkıyor. Dolayısıyla şairin karşısında muhteşem bir tablo hâlinde seyrettiği bu şehir güzelliği, ‘kendi iç beni’nden bağımsız bir varlık olarak algılanmayıp, şairin zihniyetiyle şehrin güzelliği birlikte ortaya çıkıyor. (Uçak 2013, 380)

“*Canım İstanbul*” şiirinin duygu düzleminde; hep ‘olumlama’ esastır. (Uçak 2013, 383) İçtenlik, sevgi, hayranlık, yakınlık, sevgili, mana, tarihî ve sosyal derinlik... gibi olumluluk örgüsünde dokunan söyleyiş eşliğinde, imge ve çağrışım dünyasının örüntüsü söz konusudur ve şairin; İstanbul için kullandığı ‘Canım’ tabiri bu bakımdan önemli bir ipucu olarak kabul edilmelidir. Necip Fazıl, daha şiire başlarken kurduğu ilk iki mısırada:

Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar
Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar.

derken, İstanbul ile kendisi arasında bir çakışma ve özdeşleşme durumuyla söyleyişini başlatıyor. Şehir İstanbul'dan çok şairin kendisi bir kalıpta dondurulan müphem ve akışkan iç âlemi resmederken ortaya İstanbul'un güzel bir tablosu çıkıyor. Necip Fazıl'ın ‘kendi beni’nden bağımsız bir varlık olarak algılanmayan İstanbul karşısında seyredenle (N. Fazıl), seyredilen (İstanbul) aynı şey olup çıkıyor. (Turinay, 2010)

Şehri hem yaşadığı bir anın içinde, hem de geçmiş uzun bir tarih olarak İstanbul'a ait birtakım göstergeleri aracı kılarak ifade etmeye çalışan Necip Fazıl'da bu şiirin geçmiş zamanın hatırlanmasına dayalı olarak doğmadığını, bilakis yaşanan anın içinde, anî bir idrak yükselmesi biçiminde doğduğu söylenebilir.

Şehirle ilgili gösterge ve temaların yanı sıra, *Canım İstanbul*'un tarihsel zamanla iç içe olarak okunması da her bakımından önemli bir farkı ortaya koyar. Şiir ve tefekkür hayatımızda Yahya Kemal'den itibaren görmeye başladığımız böyle bir idrak biçimi, işte Necip Fazıl için böylesine bakir bir denemeye vesile teşkil etmiştir demek gerekiyor. Anlatılan mekân aynı olmakla birlikte İstanbul karşısında alınan tavır oldukça farklıdır. Bunun temel nedeni şairlerin mısralarının duygularının yansıması olmasıdır.

İstanbul, iklimini, edasını, rengini tam olarak tarif edemediği zamanlar ve mekânlar aşır geçmiş sevgilisidir. Şair, “Ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur” diyerek ay ve güneşin İstanbullu olduğunu, “İstanbul benim canım; vatanım da vatanım...” ifadesiyle kendisinin de bir İstanbullu olduğunu haykırıyor.

İkinci bölümde şair, tarih ve din görüşünü, ölüm karşısındaki tutumunu İstanbul'un bazı unsurlarına bağlı olarak ifade eden şair, delik deşik surların ve endamlı servilerin İstanbul'a bakan gözler olduğunu belirten şair, şehrin üstündeki bulutları da İstanbul'u fetheden Fatih'in kır atına benzetir:

“Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;
Servi, endamlı servi, ahirete perdelik...
Bulutta şaha kalkmış Fatih'ten kalma kır at;”

Şehrin tarihinden başlayarak yaşana güne, ana temas eden şair, İstanbul'un iki semtinde bahseder. Bu iki semtten birisi modern şehrin nabzının attığı Beyoğlu, diğeri ise uhrevî dünyaya işaret eden Karacaahmet olup bunlar simgesel anlamlarıyla metinde dikkati çekerler. (Yivli 2013, 644)

Üçüncü bölümde şair, İstanbul'un tabiat güzelliklerini, kendi çocukluğunu, hayatından bazı enstantaneleri ve bir takım ihzaslarını anlatır. Boğaz, gümüş bir mangal; Çamlıca, yerin ve göğün birleştiği yerdir. “Ne olduğunu bilmediği çalgı sesine karışan bir ses onu, İstanbul'un sokak aralarına çeker. Burası yaşayışıyla, zevkleriyle, kadınıyla şûh bir İstanbul'dur”: (Miyasoğlu 1983, 208)

“Bir ses, bilemem tanbur gibi mi, ud gibi mi?
Cumbalı odalarda inletir ‘Katibim’i...
Kadını keskin bıçak,
Taze kan gibi sıcak.”

Dördüncü bölümde şair, İstanbul'un semtlerini içinde bulunan insanların yaşayışlarına göre değerlendirir. Ona göre Eyüp, kaderine terk edilmiş ve öksüzdür. Kadıköy, süslü püslü, sosyete insanların dolaştığı yerdir. Moda'da ise kendini beğenmişlik, gurur ve kibir hüküm sürmektedir. Adalarda eteklerini esen rüzgâra bırakmaktan haz duyanlar vardır ve Topkapı Sarayından hala tarihten gelen “çığlıklar” yükselmektedir. Şair daha sonra “Ana gibi yar olmaz, İstanbul gibi diyar;” diyerek İstanbul'u ana ile özdeşleştirir ve onun gibi yâr olmayacağını ifade “*Canım İstanbul*” şiirinin bütününe yansıyan, olumlu hayat görüşü ve tabiat sevincidir.

Birçok defa şehirde yaşamaktan dolayı rahatsızlığını dile getiren Kısakürek, hiçbir şehri bu derece tasvir etmemiş ve şiirselleştirmemiştir. “*Bu şiirde, şehre bağlı olan sevgiyle gelişen tabiat sevgisinden tarih özlemine, din duygusundan ölüm ve kader inancına, kadın ve insan anlayışına kadar giden genişlik ve her tabakadan insanın zevkini kucaklayan bir güzellik*” (Miyasoğlu 1983, 212) olarak nitelenen şiirde, şairin İstanbul için kullandığı ‘Canım’ tabiri bu bakımdan önemlidir: ‘gecesi sümbül, Türkçesi bülbül kokan’ İstanbul’un çiçeği altın yıldız, suyu telli pulludur; ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur. Denizle toprak onda visâle ermişlerdir. Kubbeler pırlantadandır. Surlar delik delikse de tarihe ma’kes olmakta ve minareler şahadet parmağı gibi doğruluğu temsil etmektedir.

Böylelikle Necip Fazıl bir ömür geçirdiği bu şehri adeta sevgi yağmuruna tutar; mazisiyle, mimarisiyle, insanlarıyla “canım, sevgilim” diyerek sahiplenir. Dolayısıyla sevgilisinin güzelliklerini ve o güzelliklerin ruhunda uyandırdığı hoş intibalar şiir boyunca betimlenir. Çünkü her ikisi de dış dünya ile ruh hallerini birleştirmiş; başka bir deyişle maddiyi manevi kılmışlardır.

Necip Fazıl’ın kronolojisini taradığımızda, hayatının hemen hemen tamamının, gerek geniş, gerek dar mekanlar olsun, İstanbul’da geçmiş olduğunu görüyoruz. Kısa alıntılarla sıralarsak;

“.....

İstanbul’da Çemberlitaş’tan Sultan **Ahmed’e** doğru inen sokaklardan birinde, İstanbul Cinayet Mahkemesi ve İstinaf Reisi Maraşlı Kısakürekzâde Mehmet Hilmi Efendi’ye ait büyük bir konakta dünyaya gelir.

... Anne ise Akdeniz taraflarından gelip **Aksaray’a** yerleşen fakir bir ailenin kızı.

babaannesi Zafer Hanım’ın **Sarıyer’deki** köşkünün

Babası “Mekteb-i Hukuk”u bitirir ve Mehmet Hilmi Efendi’nin zorlamasıyla eşi Mediha Hanımla çocukları Necip Fazıl ve Selma’yı da alarak, tayin edildiği Bursa’ya götürür. Çok geçmeden İstanbul’a dönerler.

Dedesi Hilmi Efendi O’nu kendi eliyle **Gedikpaşa’daki** Fransız mektebine yazdırır. Çok geçmeden oradan alınarak aynı semtteki Amerikan Koleji’ne verilir.

Vaniköyü’nde, serasker Rıza Paşa yalısındaki “Rehber-i İttihad-ı Osmanî” mektebine leylî (yatılı) olarak verilir.

Heybeliada’da oturmaya başlarlar. Heybeliada Numune Mektebine kaydolur.

İstanbul işgal altındadır. İstanbul’un sokaklarını bir taraftan, renk renk, biçim biçim İngiliz, Fransız, İtalyan askerleri; diğer taraftan Komünist İhtilali’nin zulmünden kaçıp gelen Beyaz Ruslar çekirge gibi sarar. Okul tatilinde, annesiyle birlikte, Erzurum’daki polis müdürü olan dayısının yanına giderler; kışı orada geçirip dönerler. Dayısının **Kasımpaşa’da** tuttuğu küçük bir evde oturmaktadırlar.

Cumhuriyet ilan edilmiştir. O yıllarda **Beylerbeyi’nde** oturmaktadırlar

Fikret Adil’in **Beyoğlu’nda**, Tünel tarafında, Asmalımescit Sokağındaki pansiyon odasında, Peyami Safa, Çallı İbrahim, Mesut Cemil, Eşref Şefik gibi meşhurlarla yaşanan bohem hayatı başlamıştır.

27 yaşındadır. Onu, **Taksim**'deki Taşkılla'nın 5. Alayında ihtiyat zabiti olarak görüyoruz

14 Mart. "Ağaç" Mecmuasını Ankara'da yayınlamaya başlar. Devrin meşhurları Ağaç çevresindedir. Bu haftalık mecmuayı, fazla sürdüremez. Ankara'da altı sayı çıkardıktan sonra İstanbul'a nakleder

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisinde hocalık yapıyor. Batı edebiyatı dersleri okutuluyor. Ankara'ya derslerini vermek için trenle gidip gelmekte. Ayrıca İstanbul'da **Kadıköy Fransız Saint Joseph Lisesi**'nde de ders vermektedir.

Başka okullardaki hocalıklarının yanında Robert Kolej'de de ders okutmaktadır.

Askerliğini bitirmiş İstanbul'a dönmüştür.

Feneryolu'ndaki evine taşınır...

1963, "**Canım İstanbul**" isimli şiirini yazar. Bu şiiriyle İstanbul üzerine yazılmış bütün şiirleri aşip geçmiştir adeta.

Erenköy'deki evine çekildi

1983, 25 Mayıs, Çarşamba. İstanbul'da Erenköy'deki evinde, saat 01.15 de ruhunu Rahman'a teslim etti.

Yetmişdokuz sene önce 26 Mayısta doğmuştu ve 25 Mayısta Hakka yürüdü. Fatih Camii'nde cenaze namazı kılınır, Eyüp Sultan Mezarlığı'na gömülür.

....."²

İstanbul ve Necip Fazıl bağlamında grafikselliği en çarpıcı tarzda göstergelerle vurgulayan "Canım İstanbul"dan (1963) 24 yıl önce (1939) yazmış olduğu Lale devri dönemindeki 'Boğaziçi' ile 1939'ların 'Boğaziçi'sini karşılaştırdığı "Grafik" başlığını taşıyan şiir-nesir karışımı 'Çerçeve' yazılarının birinde;

Grafik

1739'da Boğaziçi:

Beş çifte narin kayık

Türk üslubu oymalı yalı

Bahçe ve koru

Saz ve gazel

Mahcup delikanlı ve feraceli kız

Örtünen ve gizlenen güzellik

Suda serv-i simin

Kayıkhanede dalgacıkların şarkısı

Yosun ve iyod rahiyası

² Muzaffer DOĞAN, Necip Fazıl'ın Hayatı – Bir Asra Yakın Bir Ömrün Kronolojisi, <http://n-f-k.com/hakkinda-yazilanlar-ve-incelemeler/necip-fazilin-hayati-bir-asra-yakin-bir-omrun-kronolojisi>

Kıvrım kıvrım esen rüzgar

1939'da Boğaziçi:

Zurnalı şirket-i Hayriye vapuru

Üç buçuk odalı kübik kümes

Yangın yeri ve çöplük

Kukaraça ve fokstrot

Başiboş genç adam ve sahihsiz sevgili

Soyunan ve açılan çirkinlik

Suda mazot lekeleri

Fabrika homurtusu

Tütün denklerinden koku

Buram buram yağın kömür tozu

Bayanlar, baylar!

Hayata hâkim tek yasa, tekâmül kanunudur.

27 Haziran 1939³

biçiminde ortaya koyduğu söyleyiş, bir anlamda modernizmin ve 20. yüzyılın hayatımızdaki olumsuz değişikliklere yaptığı vurgu ve çağ eleştirisi bağlamında önemli bir örnek oluşturur.

Bir diğer eser olarak da Necip Fazıl'ın İstanbul'a dair kaleme aldığı, önemli bir kısmı Çerçeve'lerde yayınlanan ve bir kısmı basılmamış yazılarının tek bir kitap altında toplanmış olduğu, 2005 yılında yayınlanan *İstanbul'a Hasret*'i örnek olarak gösterebiliriz. Oğlu Mehmet Kısakürek tarafından hazırlanan ve Necip Fazıl'ın yazılarını gruplandırarak basma çabalarının ilk örneği olan bu kitap, İstanbul'la ilgili tasvirleri barındıran ve bazı hükümlere varılan özel yazılarla başlıyor ve daha sonra İstanbul'un günlük hayatına dair kaleme aldığı, günlük fıkra özelliği belirten yazılarıyla devam ediyor.

Soyuttan somuta doğru bir akış içinde, şehrin dışında ve içinde hasret, hayranlık uyandıran duyguların sarmaladığı bir etkilenme yanında, İstanbul'un yarım yüzyıl önceki halini ve bu günlere getiren değişimlerin izini sürmemiz mümkün... Farkında olmadan hisleri tesir altına alan ve zihinlerde bağımsız bir İstanbul fotoğrafının belirmesine vesile olabilen bu eserde, Mehmet Kısakürek, babasının yazılarından derlediği bu kitaba yazdığı önsözde şöyle diyor:

“Saygı ve selamlarımla

Ben, İstanbulluyum.

Annem de babam gibi İstanbulluydu. Onun babası ve anası da, tıpkı baba tarafımda olduğu gibi yine İstanbullu...

Babamın ve annemin, dadıları, hizmetkârları, esnafları, konuları, komşuları ve bütün

³ (Çerçeve-Günlük Konuşmaları, Semih Lütfü Kitabevi, İstanbul-1940) / (Armağan, II, 281)

dostları...

Zevkleri, edaları, üslûpları, ölçüleriyle onlar, son çakıntıları, pırıltıları ve izlerine bakarak benim İstanbul sandığım ve âşık olduğum yeri, kendi artist dünyaları içinde, bana İstanbullu, tam bir İstanbullu gibi yaşatanlardı.

İşte ben...

Böyle İstanbulluyum.

Ne hazin bir saadet!..

Elbette ki hüznüm, çoğu gece, uykularımın karanlıklarındaki bir firar deliğinden tüydüğüm mazideki İstanbullu günlerimin saadetiyle içice; en az onun kadar büyük ve can yakıcı olacaktı.

Şimdi, İstanbul sabahları böyle...

Hâlâ, başı sevgilisinin kurtlanmış, böceklenmiş cesedine yaslı yaşamakta olan adamın, artık müthiş bir tikslenme ve öğürme hissine karışan acısı, sevdası, vefası anlatılır şey midir?..

Şimdi İstanbul sabahları...

Ya yazları? ...

Fındık adlı botumun şişman topuzlu küreği sudan her çıkışında, şimdi lâğım karası suya damlacıklar dizmesin!...

Deniz o kadar cam gibi, babam o kadar güçlüydü ki, bir gün Moda koyunda beni sandalla gezdirirken, bana gülererek söylediğine göre, istese üç kürekte adaya varabilirdi.

Önümde, annesi ve babasıyla gezintiye çıkmış bir çocuk yürümesin...

Yaz günleri, Moda burnunda, Karabet, buzlu badem taze ceviz satarken, annemin, elinde daima yere dik tuttuğu uzun gümüş ağızlık sigarasıyla, omuzları babam gibi geride ve babamın solunda yaylana yaylana yürüyüşü başkaydı.

Babamla ben, bir yandan yürür; bir yandan da birer onluk dondurmayı döndüre döndüre yalarken, babamın sağ elinin baş parmağı sıskacık ensemin çukurunda gider gelirdi.

Bir gün de, Bağdat caddesinden geçerken, taksinin camından, beton bloklar arasında, kapısı caddeye açılan, âşinâsı olduğum bir köşke ait bir işaret arıyorum. Bir ağaç, bir yaprak, bir çizgi, bir iz... Fakat bulamıyorum.

Az sonra kulaklarım, bizim, bahçedeki cıvıltılarımızı başaran Münir Beyin gazeliyle çınlayacak:

“Ses çıkmıyor artık, ne kürekte, ne yürekte...”

İşte, Peyami Bey, Münir Beyle birlikte, köşkün, dokuz mermer basamakla varılan mor salkımlarla çevrili ana kapısını çalıyor. Eşref Şefik Bey de, her zamanki laubali ve nükteli üslûbu içinde sohbe renk katmak, vakit kalırsa da bana lüfer avı hikâyelerini anlatmak üzere yan bahçedeki servis kapısından köşke sızmaya çalışıyor.

Silindi gitti hepsi...

O köşkü dolduran büyüklerin ve misafirlerin tamamı, çocuklarınsa bir kısmıyla birlikte o toprak, o deniz, o gökyüzü de...

Ben de, bari babamın, bir kısmı bazı kitaplarının sayfa aralarında duran, çoğu da hiç kitaplaşmamış olan şu İstanbul'a dair şiir gibi yazılarını derleyip toplayıp bir araya getireyim dedim.

Zevkle değil... Kör bir şevkle...

Belki bir işe yarar.

Güzellikleri ve çirkinlikleri yakalamakta ışıktan çabuk bir gözün süzdüğü bir şehir işte...

19 Nisan 2005”⁴

İstanbul'a olan -kendi tabiriyle- 'kara sevda'sı, İstanbul'a aşkını ve bakışını 'Canım İstanbul' şiirinde özetleyen Necip Fazıl'ın, İstanbul'a ilgisinin tek şiirle sınırlı kalmadığı olgusu bu kitapla bir anlam kazanmaktadır. İstanbul üzerine düşünceleri zenginleştirmek yolunda önemli bir kaynak olarak eserde yer alan yazılarda Necip Fazıl'ın, İstanbul'un mimarisinden tarihine, estetiğinden fikir hayatına kadar çok yönlü zenginliğine bakışının izlerini ve işaretlerini görmek mümkündür. İstanbul sevgisi, Necip Fazıl'ın anlatımıyla bir başka canlanırken, İstanbul özleminin boyutlarının değiştiğini duyumsamamak elde değildir.

İçerik olarak çok güzel ve anlamlı bu yazıların birinde;

“Ben İstanbul'un kara sevdalıyım. İstanbul'u, soylu tarihinin içinde bu zaviyeden ölçüye vuracak olursak, onun iki bahtiyarlık, bir de bedbahtlık çığırından ibaret üç büyük devre ifade ettiğini; ayrıca yeni bir devrenin eşiğinde çile çekmekte olduğunu görürüz.

Bizans devresi.

Osmanlılığın haşmet devresi.

Tanzimat ve meşrutiyet devresi.

Cumhuriyet devresi.

Baştaki iki devreyi, İstanbul'un iki bahtiyarlık çığırı diye isimlendirdik. Bu iki devreye kuş bakışı ve terkibî bir göz attığımız zaman hemen takdir ederiz ki, o devrelerin iki İstanbul'u ve iki İstanbullusu kendi zaman ve mekânını şahsiyet ve hakimiyetle doldurmayı bilmiştir. Dünyanın dört bucağından sökün eden hırs ve istilâ kasırgalarına karşı, Yedikule'den Haliç'e, Haliç'ten Sarayburnu'na ve Sarayburnu'ndan Marmara kıyılarına kadar çektiği harikulade bir hisar çerçevesi içinde ve göbek sahada oturan (Bizans), kendi zaman ve mekânının şahsiyet ve hâkimiyet âbidesi oldu. Bu hakikati, surları ören bir (Bizans) tuğlasından, bir kilise kubbesinden, yarı beline kadar toprağa batmış bir Bizans evinin taş cumbasından, bir kemerden, bir sütundan, bir (mozaik) parçasından öğrenebiliriz.

İstanbul'un ikinci ve mükemmel şahsiyet devresi de, Topkapı sarayına bitişik Mecidiye Köşkü yapıncaya kadar Osmanlılık çığırındır. Süleymaniye'nin kubbesinden herhangi bir çeşmenin lülesine kadar avaz avaz şehadet ettiği bu kemâl devresinin arkasından, birdenbire, bin senelik an'anededen gelen hanımefendinin, nefsinde halayığına hizmetçilik etmek liyakatini

⁴<https://www.n-f-k.com/ustadin-kitaplari/istanbula-hasret>

bile kaybetmesi şeklinde yaman bir tereddî (soysuzlaşma) başlar. Bu tereddinin göz plânında en müşahhas delili, tuğla tuğla bütün bir tarih ve haşmeti örgüleştiren Topkapı Sarayı'na yapışık Mecidiye Köşküdür. Kimse bu vakte kadar iki mimarî arasındaki korkunç tezadı ve müthiş ifadeyi görememiş ve gösterememiştir. Asıl Topkapı sarayına bitişik rezil Mecidiye köşkü, inhitat tarihimizin İstanbul ve şehir kadrosunda en parlak tezahürüdür. Kısır üstü Avrupalılaşma felâketinin ilk eseri olan Mecidiye köşkü, suratındaki (Barok) ve (Rokoko) süslerle, şımarık bir halayık halinde, “Devlet-i aliye-i Osmaniye”nin hanımefendisini esir etmiştir.

Ve ondan sonra mahut Dolmabahçe, Beylerbeyi sarayları, şu, bu, daima ve her köşede (Barok) ve (Rokoko) 19'uncu asır (Frufru) Paris dantelâları, iğrenç tavırlı Osmanlı Bankası müsveddeleri, sütbeyaz güvercinlerin ikliminde dumanlı ve puslu havalara mahsus (Gotik) Haydarpaşa garı, yenmez ve yutulmaz bulamaç. Arada, “Düyun-u umumiye” binasının reisliği altında operet kılıklı şarkkâri çatı tecrübeleri. Ve derken Cumhuriyet ve derken basma kalıp kâğıt helvası binaları.

Ah İstanbul, ah İstanbul! İnsan hiçbir fikir imâl etmese de yalnız senin o canım yüzüne baksa, şu ismine bir asırdır inkılâp dediğimiz nesnelere içyüzünü ve hakikatini bir eşya dersi halinde ne güzel öğrenir.

(Necip Fazıl Kısakürek, 1946) ⁵

Necip Fazıl'da; İstanbul'un inişli çıkışlı grafiksel imgesi, doğrudan ve dolaylı içeriklerle hem bir ruh hali, hem de bir medeniyet ve tarih olarak yer yer değiştirse de yukarıdaki yazının son paragrafı ile “Canım İstanbul”daki son bölümü, şairin ‘İstanbul’ değerlerindeki nihaî kararını en açık ve güzel bir şekilde göstermektedir.

“... Ah İstanbul, ah İstanbul! İnsan hiçbir fikir imâl etmese de yalnız senin o canım yüzüne baksa, şu ismine bir asırdır inkılâp dediğimiz nesnelere içyüzünü ve hakikatini bir eşya dersi halinde ne güzel öğrenir...”

“O mânayı bul da bul!

İlle İstanbul'da bul!

İstanbul,

İstanbul...”

Seçilmiş Kaynakça

ALVER, Köksal (2005), “Necip Fazıl Şiirinde Şehir”, Düşünce, Tarih ve Bir Coğrafya Tasarımı Olarak Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek, Hece Dergisi, S. 97, Ankara.

BACHELARD, Gaston (1996). Mekânın Poetikası, (Türkçesi: Aykut Derman), İstanbul: Kesit Yayınları.

KAPLAN, Mehmet (1988), “İstanbul (Türk Edebiyatında)”, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, C. 5/2, İstanbul.

⁵ <http://www.arastirilm.net/ilk/necip-fazil-kisakurek-ve-istanbul.html>

- KARABULUT, Mustafa (2015), “İmge Kavramı ve Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde İmge”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 10/4 Winter
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2005), Çile Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- (2005), İstanbul’a Hasret, (Haz. Mehmet Kısakürek), Büyükdoğu Yayınları, İstanbul
- MİYASOĞLU, Mustafa (1983), “Necip Fazıl ve Canım İstanbul’u”, Necip Fazıl’ın Şiiri (Haz.: Bekir Oğuzbaşaran), Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul
- OKAY, Orhan (2001), “Yeni Türk Edebiyatında İstanbul” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 23, Ankara.
- ŞENGÜL, Abdullah (2014), “Necip Fazıl’ın Hayatında Üç Şehir; Kahramanmaraş, Kayseri, Erzurum”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 52, Erzurum.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2011), Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- TAT, Mehmet (2015), “‘Sis’ ve ‘Canım İstanbul’ Şiirleri Çerçevesinde Tevfik Fikret ve Necip Fazıl’ın İstanbul Tasavvurları”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi-Tevfik Fikret Özel Sayısı, Yıl: 3, Sayı: 11, Nisan, s. 213-223
- TURINAY, Necmettin , “Necip Fazıl’la Yahya Kemal’in Kesiştiği Bir Nokta”, 2010/ <http://n-f-k.com/hakkinda-yazilanlar-ve-incelemeler/necip-fazilla-yahya-kemalin-kesistigi-bir-nokta> <http://n-f-k.com>
- UÇAK, Salih (2013), Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Necip Fazıl ve Orhan Veli’nin İstanbul Temalı Şiirlerinde “Zihniyet”; 13.Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, C. 1 Kars, s.379-384
- YİVLİ, Oktay (2013), “Necip Fazıl’ın Şiirinde Kent ve Yabancılaşma”, Uluslararası Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu Bildiri Kitabı, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.

NECİP FAZIL'IN “TEKİNSİZ EV”LERİ

Şerife ÇAĞIN¹

Türk edebiyatında ev olarak mekânın idrak edilme biçimi dönemden döneme değişiklikler göstermiştir. Tanzimat dönemi, özellikle de Servet-i Fünun dönemi anlatılarında olaylar, genellikle belli bir sosyal statüyü yansıtan, alafranga hayatın izlerini gördüğümüz konak, köşk ve yalılarda geçer. Bunlar geometrik kurallara bağlı olarak yapılmış, çizgileri belli, en önemlisi de pencere, balkonlu, ışık alan mekânlardır. Döşemeleri ve renkleriyle içinde yaşayan kişilerin sosyal durumlarını, mizaç özelliklerini ve psikolojilerini yansıtan bu mekânlar tekinsiz, karanlık ve girift olmaktan oldukça uzaktır. Servet-i Fünun edebiyatında alafranga unsurların yoğun olarak görüldüğü bu mekânlardan sonra Yahya Kemal'le birlikte diğer pek çok alanda olduğu gibi mimaride ve mahalle hayatında da millî kimlik ön plâna çıkmıştır. Yahya Kemal özellikle *Aziz İstanbul*'daki yazılarında ve Eyüp, Üsküdar, Koca Mustapaşa gibi geleneksel semtleri ele aldığı şiirlerinde Servet-i Fünun yazarlarından farklı olarak millî mimariye yönelir. Fakat burada da ön plana çıkan kolektif ruh, cemiyet ruhudur.

Türk edebiyatında mekânı, özellikle çocukluğun yaşandığı evi, sanatçıyı besleyen bir unsur olarak ele alan ilk örnekler konusunda kesin bir görüşe sahip olmasak da bilhassa Cumhuriyet'ten sonra Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Asaf Halet Çelebi gibi bireysel duyarlılığa önem veren sanatçılarla birlikte yeni bir mekân algısının gelişmeye başladığını söyleyebiliriz. Hatta Halit Ziya Uşaklıgil bile 1930'dan sonra kaleme almaya başladığı hatırat-hikâye tarzındaki eserlerinde ve hatıralarında Freud'la şuuraltının derinliklerine ve çocukluk günlerine, Bergson'la sezgiciliğe, Baudelaire gibi sanatçılarla tekinsizliğe yönelen genç sanatçıların eserlerine yabancı kalmamış, çocukluk mekânlarının tavan aralarını ve mahzenlerini yoklamaya başlamıştır. Böylelikle geometrik, aydınlık mekânlardan uzaklaşarak girift, çok odalı, tavan aralarının, mahzenlerin olduğu, korku, can sıkıntısı, tedirginlik gibi duyguları besleyen karanlık veya yarı karanlık mekânlara geçilmiştir.

Mekândaki algı değişikliğine vurgu yaptığımız bu çalışmamızda Necip Fazıl'ın daha çok ilk dönem eserlerinde kendini gösteren ve daha sonra hatıralarında geniş yer ayırdığı tekinsiz evler üzerinde durarak bu anlamda ortak kaynaklardan beslendiklerini düşündüğümüz Asaf Halet, Tanpınar ve Halit Ziya'nın bazı eserlerine dikkat çekeceğiz

Necip Fazıl, hatıralarını anlattığı *O ve Ben*'de on iki yaşına kadar çocukluğunu geçirdiği konak üzerinde ayrıntılı bir şekilde durur. Çemberlitaş'ta Sultanahmet'e doğru inen sokaklardan birinde, kocaman bir konakta dünyaya gelmiştir:

“Harem ve selâmlık halinde iki kapılı, dört katlı ve bilmem kaç odalı bu konak, içinde yakıcı hatıraların kaynaştığı tütsü çanağıdır. Renk renk, şekil şekil, fısıltı fısıltı hatıralar... Bazen de çığlık çığlık.”

(...)

“Selamlık kapısının önünde, bodrum katının üstünde, birkaç merdivenle çıkılan, köşeleme mermer bir sahanlık ve yanında küçücük bir bahçe. Mermer sahanlığa, üst katın çıkıntısından iki

¹ Doç. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

sütun iniyor. Ve giriş kapısı...

Asıl bahçe, büyük bahçe konağın arkasında... Bahçenin iki ucunda, uşak odası ve çamaşırhane, iki ayrı binacık... Ortada, yakın bir bildik gibi suratının bütün çizgileriyle tanıdığım bir dut ağacı. Bahçenin konak tarafında, dikine batırılmış çakıl taşlarından daracık bir yol.

Bahçeye, komşu konakların arka cepheleri bakıyor. Şu esvapçı başının, şu bilmem kimin evi...

Konağın içi müthiş girift. Kocaman salon... Sofalar üzerinde, büyüklü küçüklü odalar ve odalardan geçtikçe oradan ve buradan sağa sola kıvrılan dehlizler, geçitler, aralıklar, merdivenler, bölükler... Her taraf loş, her köşede her an akşam havası... Rutubet kokuyor her taraf...

Konağın birinci katında taş zeminli büyük yemek odası. Ayrıca resmi ziyaretlere mahsus odalar... İkinci katında teklifsiz misafirlere ait büyük salon -sofa. Buradan geçilen ve arka bahçeye bakan şatafatlı salon ve oraya karanlık bir koridorla bağlı, büyükbabamın kitap odası. Sonra, üçüncü kattaki yatak odamız. Bu odanın yaldızlı çıtalarla çerçevesi siyah kadife kaplı tavanı, onun karşısında ve sokak üstünde, büyükbabam ve cici annemin (babaannemim) büyük, çok büyük yatak odaları... Derken dördüncü kat ve tahtapoşlar... Yedikule'den gelen trenlere bakan ve insana baş dönmelerinin en tatlısını veren tahtapoşlar... Bunlar, hatıralarımın bucak bucak kan lekelerini taşıyor.”²

Çocukluğunu geçirdiği mekânın şairin düş kurmasına imkân tanıyan girift bir konak olması, sanatçı yönünü düşündüğümüzde, Necip Fazıl'ın beslendiği önemli bir kaynaktır. Böylesi bir mekânda kendisine ayrıcalık tanıyan büyükbabanın varlığı, babanın ilgisizliğine rağmen konakta besleme muamelesi gören ümmî annenin şefkati, çocukluğunda geçirdiği ateşli hastalıklar, sirkeli bezler, tütsü kokuları da edebî eserlerinin dâüssıla tarafını oluşturmaktadır. “Hep kürkünün içindeyim” dediği, bir tehlike anında sığınılan büyükbabadan ilk dinî telkinleri almış ve ondan Fuzulî Divanı'nı dinlemiştir. Balkan Harbi yaralıları arasında gelip büyükbabanın himayesine giren Mustafa Efendi isminde bir zattan yine konakta *Kuran* dersi almıştır. Zafer Hanımefendi dediği hiç hoşlanmadığı büyükbabasının eşi yaramazlıklarının önüne geçmek için torununu romana alıştırmış ve böylelikle küçük Necip yaşına uygun olmayan dedektif romanlarından hissî romanlara kadar korku ve gözyaşı arasında gidip gelmiştir. İşte Necip Fazıl'ın “Marazî bir hassasiyet... acıtan bir hayal kuvveti... ve dehşetli bir korku”³ olarak belirlediği tabiatını şekillendiren mekân bu girift konaktır. Bir de ahşap mimarinin, geleneksel mahalle hayatının beraberinde getirdiği iki ses vardır ki, çocuk Necip'in içinde korkunun ve acılığın kök salmasına yol açar. Bunlardan biri gecenin en beklenmez saatlerinde Azapkapısı'nda, Güngörmezler'de yangını haber veren bekçi sesleridir:

“Azap kapısı..Ne korkunç isim... Altı köşeli çivi başlarına çarpılan kafalardan, kanlı saç yoluntuları yapışmış demir çaprazlı, içinden bir evcik geçecek kadar geniş ve yüksek kapı... Güngörmezler... Damları birbirine yapışık eğri büğrü evlerin sınırladığı yilankavi sokaklar. Cin yatağı ahşap eve sokulan kundak. Kundakta buruş buruş bir çocuk yüzü. Çocuk katıla katıla ağlıyor. Şeytan alevlerin yaylanışına bak!.. Birden çöken dam ve bir ateş püskürtüsü; kıvılcım tipisi... Ve bütün bu hayallerin gerisinde artık uzaklarda, çok uzaklarda Anadolu'lu bir ses:

² *O ve Ben*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1984, s. 5-6.

³ *a.g.e.*, s. 22.

Yangın var!

Yangın kundağı gözümde gazlı bir bez değil 'kundak' kelimesinin iltikasıyla, yüzü buruş buruş, katıla katıla ağlayan bir çocuk... Alevler içinde unutulmuş bir çocuk. Ve işte korkunun en dokunaklı timsali!..”⁴

İkinci ses de akşam saatlerinde hava gazı fenerleri yandıktan sonra duyulan yoğurtçu ve simitçinin sesidir.

Ahmet Rasim'in yazılarından tanıdığımız bu satıcı sesleri, Tanpınar'ın *Beş Şehir*'inde de mahallenin sesinin önemli bir parçasını oluşturur. Hatta günümüz yazarlarından Orhan Pamuk'un *Kafamda Bir Tuhaflık* adlı romanında bozacının sesi olarak duyulmaktadır. Yalnız, kaybolmuş kolektif bir değer olarak görülen bu sesler karşısında Ahmet Rasim'in, Tanpınar'ın ve Orhan Pamuk'un duyduğu buruk hüznün Necip Fazıl'da yerini derin bir acıya bırakır. Burada tavan arası Necip Fazıl'ın daha küçük bir çocukken yalnızlıklarını damıttığı, yakıcı hayallerle, korkularla ruhunu pişirdiği önemli bir mekândır:

“O zaman oturduğum odanın tavan köşesine doğru bir nokta, can çekişen günün son ışıklarına bakıp sedire yüzükoyun uzanmak ve hiçkırta hiçkırta, katıla katıla ağlamak isterdim.

Güneşin kıvrıla kıvrıla, istikametleri burgulaya burgulaya ancak sabah ve akşamın belli başlı saatlerinde ve belli başlı noktalarında sızabildiği bu loş konakta bana her şey dipsiz bir mananın ihtarcısıydı.

Güneş gören tarafları soluk kadife perdeler...

Tavan arasındaki tahtapoştan seyrettiğim, yırtıcı çığlıklarla koşuşan ve arkasında dumanları yavaş yavaş eriyen trenler...

Arka bahçeye inen merdivenin tepesinde kırmızı, sarı, portakal rengi, mor, yeşil, mavi camların ötesindeki dünya

Ve her şey...

Çocuktan daha çocuk, 6-7 yaşlarında, yakıcı bir hayal beni her şeyin ötesine sürüklüyor, bana bu dünyayı dar ve bunaltıcı gösteriyordu.

Kulağıma bende bir anlatılmaz, isimlendirilmez, derinliğine sarkılmaz 'dâüssıla'nın yankısını fısıldıyor her şey...

Ve ben ağlıyordum...”⁵

Evin düş kurma mekânı olarak sanatçıyı besleyen tavan arası,⁶ Necip Fazıl'da olduğu gibi, Asaf Halet, Tanpınar, Oğuz Atay, Orhan Pamuk gibi, Türk Edebiyatında bireyi, kimlik arayışını, trajediyi ön plana çıkaran yazarlarımızda da dikkate değer var olma mekânlarından biridir. Çemberlitaş'taki bu konağın dışında bir de okur-yazarlığı olmayan annesi Mediha Hanım'ın on beş yaşında bir besleme gibi alıp getirildiği Aksaray taraflarındaki kulübemsi, basık ahşap

⁴ a.g.e., s. 23-24.

⁵ a.g.e., s. 24.

⁶ Mekâna, özellikle çocukluğumuzun evlerine dikkatimizi çeken önemli bir kaynak için bkz. Gaston Bachelard, *Uzamanın Poetikası* (Çev. Alp Tümertekin), İthaki Yay., İstanbul 2008.

ev, şairin muhayyilesinde yer etmiştir. Anneanne, “Aksaray’daki eğri büğrü ahşap evin cinlere karışmış kahramanı”dır.⁷

Necip Fazıl gençlik döneminde yine Aksaray’da kaldığı bir ev için *Babîâlî* kitabında “Tekinsiz Ev” başlığını açar.⁸ Annesi ona, kalması için Çemberlitaş’taki konağın eski emektarlarından bir kadının evini tutar. Aksaray’da eğri büğrü bir sokakta, eğri büğrü ahşap evler arasında, eğri büğrü tahtalarla kaplı iki odalı bir ev için “cin yuvası” tabirini kullanır. Bahçesinde ısırganlar, türlü yabancı otlar, bakımsız bir incir ağacı ve çingiraklı bir de kuyu vardır. Cinlerin bütün gece kuyudan inilti çıkırı sesleriyle su çektiği vehmi içinde sabahı eden şair için burası “tekinsiz ev”dir.

Türk Edebiyatında Necip Fazıl’la birlikte Tanpınar, Cahit Sıtkı, Oğuz Atay gibi modern sanatçılarda “korku”, sanatçının beslendiği ve okuruna bulaştırmak istediği marazî bir hassasiyettir. Adeta sanatın doğması, sanatçının var olması için “korku”, “yalnızlık”, “can sıkıntısı” ve buna imkân tanıyan mekânlara ihtiyaç vardır. Çocukluk mekânının sanatçının yetişme sürecindeki etkisi bakımından Necip Fazıl’ın “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri” (1928) hikâyesiyle Tanpınar’ın yine biyografik özellikler taşıyan “Evin Sahibi” (1943) hikâyesi büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Her ikisinde de koruyucu büyükbabanın karanlıkta duyulan ayak sesleri ve ölümü; hikâye kahramanlarının güneşe, hayata karışacakları tedirgin hayatlarında onları şahsiyet olarak ayakta tutacak bir iç ses gibidir. Dedenin ölümü her iki hikâyede de bir çeşit yeniden doğuş, çocukluktan kopuş, himayesiz, kalabalıklara fırlatılıştır.

Biyografik bir hikâye olan “Bir Yalnızlık Gecesinde Vehimleri”nde Necip Fazıl doğduğu konağı ve burada kız kardeşi ve büyükbabasının ölümlerini konu alır. Yirmi odalı bu konakta yavaş yavaş adım atan ihtiyarların terlikleriyle, hızlı hızlı yürüyen gençlerin ökçelerinden çıkan sesler birbirine karışmıştır. Şairin belirleyici hususiyetlerinden olan “korku”nun kök salması için uygun bir mekân olan bu girift konağın yanı sıra yine korkuyu besleyen, kişiyi realitenin dışına götüren bir başka unsur mum ışığıdır. Hatıralarında en çok tavan arasında akşamın loş ışığında ağladığını belirten Necip Fazıl burada da mekânın şekil değiştirerek, esrarlı ellerin, cinlerin hâkim olduğu bir ikinci dünya üzerinde durur:

“İşte bu konaktadır ki, beni bir akrebin kısıkağı halinde marazî bir hassasiyet dişledi. İlk merhale olarak korkuya girdim. Kaç gece, ortasında piriñç bir şamdanda bedbaht bir mum ağlayan odamdaki yatağımda, hedefsiz korkularla titreyip, yandaki odada yatan anneme seslendiğimi bilirim. Bu anlarda bana öyle gelirdi ki, gecenin bir hisar kadar kalın ve heybetli sessizliği içinde, konaktaki taşkın hayatın uğultusu, kapkaranlık bir ormanda duyulan çağlayan sedası gibi hâlâ işitilmektedir. Hâlâ esrarlı ellerin açıp kapadığı kapılar gıcırdamakta, merdivenlerden, sofalardan cinlerin ayak sesleri gelmektedir.”⁹

Çocuktaki korku o kadar büyüktür ki herkes uyuduktan sonra onun için odadan çıkmak, taşlığa inmek imkânsızdır. Evin her odasında, her köşesinde onu korkutacak bir gölge, bir hayalet görür gibi olur.

Şair yıllar sonra o kadar korktuğu bu evde yapayalnız bir gece geçirir. Karşısında kız kardeşinin bir fotoğrafıyla, büyükbabasının yağlı boya bir resmi vardır. Pek çok tecrübelerden

⁷ *O ve Ben*, s. 76.

⁸ *Babîâlî*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1990, s. 64.

⁹ *Hikâyelerim*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 2012, s. 8.

geçmiş olan şair için “eski uğultulu âlem sanki bacalardan ve pencerelerden süzülüp gitmiş”tir. Öyle ki ölümler, dirilerden “daha mükemmel ve tam bir fiilin şartları içinde yaşıyor” gibidir.

Şairin korkularına mekân oluşturan ve benliğine kök salan yirmi odalı konağın, daha sonra Aksaray’da kaldığı evin izlerini “Ölünün Odası” (1925), “Çan Sesi” (1925), “Boş Odalar” (1925), “Gece Yarısı” (1925), “Ayak Sesleri” (1925), “Anneciğim” (1926), “Perdeler” (?), “Odalarım” (1930), “Tavan” (1930), “Cinler” (1939), “Hatıra” (1983) gibi pek çok şiirinde görmek mümkündür. Bu şiirlerde çocukluğunu geçirdiği konağın, “konağın ruhu” dediği büyükbabanın, saf sevginin kaynağı çilekeş annenin, tekinsiz varlıkların, kaynağı belli olmayan seslerin, bizzat şahit olduğu ölümlerin tesiri vardır. Tekinsizlik bu mekânların ortak özelliğidir. Şiirlere korkunun hissedildiği günün akşam vakitleri ve gece yarısı hâkimdir. Bu vakitlerde “mum”, realiteyi esrarengiz şekillere dönüştüren, sayısız düşünceyi, kaynağı belli olmayan pek çok varlığı çağırın önemli bir geçiş nesnesidir. Gaston Bachelard, *Mumun Alevi* kitabında mum alevinin geceyi uyanık geçiren kimseyi, önündeki iki yapraklık risaleden gözlerini kaldırmaya, görev zamanını, okuma zamanını, düşünce zamanını sona erdirmeye çağırdığını belirtir. Alevin karşısında uyanık kişi artık okumaz. Hayatı ve ölümü düşünür. “Alev geçici, eğreti ve zindedir. Bu ışığı bir esinti yok eder; bir kıvılcım yeniden yakar. Alev kolay doğum ve de kolay ölümdür.”¹⁰

Necip Fazıl’ın söz konusu şiirlerinde mum ışığında veya mumun sönmesiyle esrarengiz bir dünyaya geçeriz. Mum gizli yolları aralayan bir nesnedir. Bu loş, titrek aydınlıkta kaynağı belirsiz sesler duyulur. Mum ışığından geçilen daha dipteki karanlık tabakalarda toprak altı dehlizler açılır, derindeki sarnıçta durgun sular uyanır ya da ölümün sessizliği hüküm sürer.

Şu karşı evin boş odalarında,
Duvarlara sinmiş bir hayalet var.
Elinde mum, gece ortalarında,
Bucak bucak gezer, birini arar. (“Boş Odalar”)

Odamda yanan mumu üfledi bir çan sesi,
Gözlerim halka halka gördü bu uçan sesi,
Önümden bir hız geçti, aktı ateşten izler;
Açıldı kıvrım kıvrım toprak altı dehlizler.
Şimşekler yanıp söndü, şimşekler sönüp yandı;
Derindeki sarnıçta durgun sular uyandı. (“Çan Sesi”)

Bir oda, yerde bir mum, perdeler indirilmiş;
Yerde çıplak bir gömlek, korkusundan dirilmiş. (“Ölünün Odası”)

¹⁰ Gaston Bachelard, *Mumun Alevi* (Çev. Ali Işık Ergüden), İthaki Yay., İstanbul 2008, s. 43.

Her gece periler uyur odamda,
Derinlerden gelir uzun nefesler,
Yanan mum bir rüya seyrederek camda,
Bir ağır hastanın nabzıdır sesler. (“Gece Yarısı”)

Titrek mumlar yanınca, bu bir asırlık ağaç,
Mehtapta orman gibi gizli yollarla doldu. (“Tavan”)

Camlarının tutuştuğu, sert bir hıçkırık sesinin işitildiği, cinlerin odaları bastığı, avlusunda bir çığırın döndüğü, ayak seslerinin, çıtırtıların duyulduğu duvarları çivili, tavanı ahşap evler adeta trajik, depresif psikolojiye meyyal şairin ruhunu beslemektedir. Hatta çocukluğundan itibaren Necip Fazıl'ın bu masalımsı korkulu mekânlara marazî bir tutkuyla bağlandığını söyleyebiliriz. Tanpınar'ın “Kerkük Hatıraları”ndan izler taşıyan “Evin Sahibi” hikâyesinde çocukluğun korkulu, girift mekânlarının hikâye kahramanına “Ben masalı olan bir çocuktum” dedirtmesi gibi¹¹ “Tavan” şiirinde de Necip Fazıl, “zamanın havanında” dövülen sırrı kaybetmek istemez ve onun çok eski bir konağın oymalı tavanında olduğunu söyler:

Manalarla çizgiler, iç içe, bende hazır:
Her şey, her şey toz duman, zamanın havanında.
Arıyorsan, tarihin, hani kaybettiği sır?
Çok eski bir konağın oymalı tavanında!..

Bu şiirler bizi yine Necip Fazıl'la bir ruh akrabalığı olan Asaf Halet Çelebi'ye götürür. Asaf Halet de Cihangir'de, büyük odalarında ve geniş sofalarında dadıların, halayıkların, kalfaların gezindiği, muhtemelen ahşap bir konakta dünyaya gelmiştir.¹² Özellikle “Doğduğum Evin Penceresi”, “İkinci Pencere” ve “Kedi” başlıklı şiirler şairin doğduğu, çocukluğunu geçirdiği evden izler taşır. Necip Fazıl'da olduğu gibi doğduğu odanın penceresinin önünde aşınası olduğu bir çam ağacı vardır ve onun da canı sıkılmaktadır. O da loş ve sessiz ikindilerin acısından bahseder:

bir çam vardı önünde
doğduğum odanın
çöpten yapraklarında
güneşi
rüzgarla sallayıp
kafesten
içeri dolduran bir çam
sedirinde iskambilden kuleler yıkılmış odada
loş ve sessiz ikindilerin acısıydı
sızan

¹¹ “Evin Sahibi” hikâyesinde mekânın işlevi üzerine bir çalışma için bkz. Şerife Çağın “Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarının Prototipi ‘Evin Sahibi’ Hikâyesi”, *Yeni Türk Edebiyatı*, nr. 2, Ekim 2010, s. 39-56.

¹² Beşir Ayvazoğlu, *He'nin İki Gözü İki Çeşme*, Kapı Yay., İstanbul 2014, s. 33-34.

(“Doğduğum Evin Penceresi”)

Yine “Kedi” şiirinde

“tavan arasına kaçan çocuk
erik ağacından görünen göğü düşünür
akşamın acısı içine çökünce”

Necip Fazıl'ın son dönem şiirlerinden “Ahşap Ev” (1978) ve “Hatıra” (1983) başlıklı şiirler de bir dâüssıla duygusu uyandırması bakımından önemlidir. Ahşap evin yok olması demek güneşin sönmesi, eşyanın ruhunu kaybetmesi, daha pek çok değerın ortadan kalkması demektir:

“Tek tek katlı eşyamız, ahşap ev bomboş kaldı;
Güneş gözünü yumdu, has odamız loş kaldı.”

(“Ahşap Ev”)

“Hatıra” şiirinde ise hatıraların odaya benzetilmesi ve bunların teker teker silinmesi güzel bir imajdır. Ayrıca anne ve Türkçe ile hatıralar ve çok odalı ev arasında anlamlı bir ilişki kurulmuştur:

“Renk renk hatıralarım oda oda silindi,
Anne kokan bir Türkçem vardı, o da silindi.”

Bu girift ahşap konağın kendine özgü bir kokusu, ruhu olan eşyaları da vardır. *Kafa Kâğıdı*'nin bir bölümü “Sirkeli Bezler” başlığını taşır ve ilk cümle şöyledir: “Bir yerden sirke kokusu alsam, hatırıma çocukluk hastalıklarım gelir. Ateşim düşsün diye alınma koydukları sirkeli bezler.” Sonraki dönemlerde dikey mimarinin ürünü olan apartmanlarda bulamadığı eşyanın ruhuna o henüz çocukken vakıf olmuştur. Trabzan topuzuna duyduğu şefkati anlattığı şu anekdot bu anlamda dikkate değer:

“Neşe anlarımda öyle olurdu ki, konağın dördüncü katından yilankâvi, taşlığa kadar inen merdiven trabzanlarından kayıp süzüldüğüm son basamakta insan kafasına benzer trabzan topuzunu okşamış, onu cansızlığından ötürü adeta teselli etmişim.”¹³

Ayrıca bu çocukluk mekânının perdeleriyle kurduğu yakınlık da onun “Perdeler” şiirine ilham vermiş gibidir:

“Perdeler... Eşyayı sezmeye başladığım çağlardan beri, açtığına, örttüğüne, gösterdiğine, biçimine, rengine kapıldığım perdeler... Pencerelelerinden iki yana ayrılmış, orta yerinden büzgülü, topuklara kadar uzanıcı bir saç gibi, eski kadife perdeler sarkan loş bir salon... Ortada antika halılarla kaplı bir sedir... Üstünde bir yatak... Yatakta ben...”¹⁴

¹³ *Kafa Kâğıdı*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1984, s. 80.

¹⁴ *Kafa Kâğıdı*, s. 71. “Perdeler” başlıklı şiirin ilk iki kıtası şöyledir:

Perdeler, hep perdeler...
Her yerde, her yerdeler.
Pencerede, kapıda,
Geçitte, kemerdeler...
Ya benim sevdiğim,
Şimdi nerde nerdeler?
Önü bomboş perdenin;
İçerde, içerdeler!
Perdeler, hep perdeler...

Necip Fazıl'ın eşyaya bakışını Bergson'un sezgi teorileriyle izah eden Orhan Okay'a göre¹⁵ şairin şiirlerinde dış dünyadaki eşyaya, objelere karşı zihnî bir sempati vardır. “Kaldırımlar, otel odaları, tavan arası, lâmba, kırık masa, aynalar, atılmış elbiseler... gibi dışımızdaki varlıklar birer sembol değeri kazanır, şairin iç dünyasıyla bütünleşir.”

Mekânı algılayış bakımından Necip Fazıl'ın eserlerine baktığımızda, ilk dönem eserlerinde şairle çocukluk mekânları ve can sıkıntısı yaşayan, düş kuran çocuğun yalnızlığı arasında sıkı bir ilişki kurarız. Bu, ikinci dönem eserleri gibi şaire fikrî yönü ön planda olan, tezli eserler yazdırtan toplumsal bir yalnızlık değildir. Topluma bir başkaldırı da yoktur bu şiirlerde.¹⁶

Mekânı ve eşyayı algılayış bakımından Necip Fazıl'la aynı nesilden olan Asaf Halet Çelebi ve Ahmet Hamdi Tanpınar arasında -Cumhuriyetin ilk yıllarında etkisini göstermeye başlayan, sezgicilik, psikanalizm ve sembolizmin etkisiyle- bir ruh akrabalığı kurmak bizi pek şaşırtmaz. Pozitivizmden beslenen ve Türk edebiyatında realizmin ustası olarak bilinen Halit Ziya'nın son dönemlerinde, genç yazarlar karşısındaki duyarlılığı ve özellikle hatırat-hikâye tarzındaki eserleriyle hatıralarındaki dikkatleri ve üslubu ise bizi hem şaşırtır hem de kendisine hayran bırakır.¹⁷ Bu eserlerinde yazarın çocukluğunu geçirdiği mekânlarda fazlasıyla oyalanması, hatta daha önceki dikkatlerinden farklı olarak bu dönemde yakından tanıdığı halayıkların, dadıların, uşakların çocukluklarını, memleket hasretlerini hissi birer mevzu olarak işlemesi sadece ihtiyaçların hatıralara meyletmesinden olmasa gerek. İnsanın aklına ister istemez, Halit Ziya Cumhuriyet dönemi şair ve yazarlarıyla aynı nesilden olsaydı kimlerden beslenir, nasıl bir üslup geliştirdi gibi sorular gelmekte. Tatlı, tatlıdan ziyade acı hatıralarına zemin oluşturan İzmir'de Yokuşbaşı'ndaki evin satılıp yıkıldığını öğrendiğinde “sanki çocukluğumla yaşlılığımı birbirine bağlayan bir rabıta kanayarak kopuyor zannettim” der.¹⁸

Halit Ziya *Kırk Yıl*'da çocukluk hatıralarını, eski bir evin senelerden beri kullanılmayan

¹⁵ Orhan Okay, *Necip Fazıl Sıcak Yarada Kezzap*, Dergah Yay., İstanbul 2014, s. 56.

¹⁶ Şairin marazî psikolojisini besleyen bu tekinsiz mekânlar söz konusu eserlerinde bir dâüssıla duygusu etrafında yer alırken, özellikle son dönem eserlerinde batılılaşmayı eleştirmek maksadıyla değer yüklenen sembollere dönüşür.

Necip Fazıl'ın ahlak meselesini sorguladığı *Ahşap Konak* (1960) adlı tiyatro eserinde Nişantaşı'ndaki üç katlı beyaz boyalı ahşap konak, yozlaşmış ilişkilere, sığ moderniteye direnen bir sembol olarak önemli bir işleve sahiptir.

“Kırmızı Kordela” (1959) hikâyesinde ahşap ev iskeletine sınıksı yapışan büyükbaba odasında sürekli hatim indirmektedir.

“Prenses” (1964) hikâyesinde olayların geçtiği mekân, eski bir saraylı olan doksanlık Huriye Hanım'ın Etyemez'deki iki katlı ahşap evidir. Bu ev de Necip Fazıl'ın çocukluk mekânlarındaki gibi cin yatağıdır. Geceleri, derinlerden gelen bir petrol lambası ışığından başka hiçbir ışığı yoktur. Hikâyede Huriye Hanım ve kedisiyle birlikte ahşap evin tükenişi anlatılmaktadır.

“Viyolonsel”de (1967) altmış beş yaşında eski bir İstanbul kadını olan Zehra Hanım Aksaray taraflarında “iki soysuz apartman arasına sıkışmış, neredeyse yüzükoyun yere kapanacak, cumbalı bir ahşap evde oturur”.

“Işıklı Pencere”de (1971) mekân, İstanbul'un eski semtlerinden birinde felsefe okuyan bir üniversiteli gencin kaldığı pansiyon odasının karşısındaki on odalı ahşap evdir. Genç gündüzleri beyaz bir patiska perdenin örttüğü pencerenin arkasını merak ederek aradığı sırrı bulmaya çalışır. Diğer ahşap mekânlardaki tekinsizlik, gizem burada da vardır.

“Blok Apartman” (1971) hikâyesinde artık batı mimarisi, batılı hayat tarzı hâkimiyetini kurmuş Türklükten, Müslümanlıktan ve bu değerlerin yaşama alanı olan mimariden eser kalmamıştır. Burada ışık ve madde asrını temsil eden hariciyede çalışan bir çift karşısında can çekişen değerleri korumaya çalışan babanın çırpınışı üzerinde durulur.

Türk ve Müslüman hayatından gelen değerlerin yok oluşuyla madde ve ışık asrının hâkimiyeti ahşap ev ve apartman sembolleriyle şairin son dönem bazı şiirlerinde de eleştirilmiştir.

1947 tarihli “Muhasebe” başlıklı şiir, adeta 1960 tarihli *Ahşap Konak* adlı tiyatro eserinin çekirdeğini oluşturmaktadır.

“Evim” (1982) şiirinde yine ahşap ev; camlarından kızıl biberlerin sarktığı, anneannenin *Kuran* okuduğu, annenin sessiz gergef dokuduğu, değerlerle yüklü bir mekândır. Burada huzuru, zamanı, temizliği haber veren, semaver, saat, çam kokulu tahtalar, komşuya hatır soran sıra sıra terlikler vardır. Diğer tarafta ise ahşap evi her yanından sarmış olan madde ve ışık asrının remzi gökdelenler hâkimiyetini kurmuştur.

¹⁷ Halit Ziya, Cumhuriyet döneminin genç şairlerini övdüğü “Küçük Bir Kitap 2” başlıklı yazısında “Ben ve Ötesi şairi” dediği Necip Fazıl'dan övgüyle bahseder ve onun bazı parçalarını pek derin bir zevkle okuduğunu belirtir. Bkz. *Sanata Dair*, (Haz. Sacit Ayhan-Levent Ali Çanaklı), Özgür Yay., İstanbul 2014, s. 204.

¹⁸ “Uzak Hatıralar”, *İzmir Hikâyeleri* (Haz. Ferhat Aslan), Özgür Yay., İstanbul 2005, s. 94.

kırık dökük eşyasını yığdıkları tavan arasına çıktığını düşünerek anlatmaya başlar. Çatının yarıklarından kayan korkak ışıklarla, elinde titrek mumun yardımıyla eşyanın esrarlı sesini dinlemeye çalışır. Çocukluğunu geçirdiği konağın تنها bir tarafındaki odanın tavanında ancak bir baş sığacak kadar karanlık ve korkunç delik, henüz dört yaşında olan küçük Halit'in hafızasında derin izler bırakmıştır:

“Oh! Bu tavanın siyah deliği..

Bir zaman oldu ki ben gecenin muayyen bir saatinde uyanırdım ve gözlerimi açar açmaz derhal o deliğe bakardım. Dadımın başucunda yanan kör bir kandilin titrek ziyasıyla vazıhan görürdüm ki delikten birbirini takip ederek, türlü garip evza ve eşkal ile beyaz elbiselerini savurarak küçük küçük, ancak üç beş karış boyunda adamecikler iniyor, sonra inlerine, yukarıya tırmanıyor, birbirine dolanarak, birbirine sarılarak... Ve bu iniş çıkış öyle kolay oluyor ki onları tamamen seçmek mümkün olmuyor. Yalnız ben bütün vücudumu sarsan bir titreme ile gözlerimi kapıyorum, tekrar onları açmaktan korkarak yorganıma çekiliyorum, ‘Dadı!..’ diye haykıracağım, fakat boğazımda bir tıkanıklık var ki sesimin çıkmasına mani oluyor. Yavaşça yorganı açıyorum, o deveran yine devam ediyor. Ve böyle bazen örtünerek, bazen bir esaret hamlesiyle baktıktan sonra yine gözlerimi kapayarak bir cidal içinde, kim bilir ne kadar zaman, belki beş dakika, belki saatlerce çırpınıyorum.”¹⁹

“Esaret zinciri bu boyunlara o kadar ucuz takılırdı ki” dediği irili-ufaklı, siyah-beyaz halayıkların olduğu kalabalık konaklarda büyüyen Halit Ziya ölümün çirkin yüzüyle de sık sık karşılaşır.

Yazar hatırat-hikâye tarzında kaleme aldığı “Dilhoş Dadı” (1934) hikâyesinde ve *İzmir Hikâyeleri*'nde (1950) de çocukluk mekânlarının tekinsiz köşeleri üzerinde özellikle durur. Dört yaşından on dört yaşına kadar Küçük Halit'i şefkatiyle sarıp sarmalamış olan Dilhoş Dadı, çocuk üzerinde himayeci tavrıyla eve hâkimiyetini kurmuştur. Geriye dönüp baktığında Halit Ziya'nın en mesut saatleri dadısının gözetiminde evin büyük ve yüksek damında uçurtma uçurttuğu saatlerdir. Aynı zamanda memleketinden koparılıp getirilen bu dadının mırıldandığı matem dolu şarkıları, geçmişle ilgili hatıraları dinleyerek büyür. Evin en tekinsiz yeri, Halit Ziya'nın “bugün küçük bir ürperme duymaksızın hayalimi daha sonrasına sevk edemiyorum” dediği²⁰ bodrum kattaki ışiksiz, penceresiz, hayattan kopuk odadır. Bu tekinsiz mekânda “borusu tut”an Dilhoş Dadı yaktığı tütsülerle bir nevi garip ayinler tertip eder. İzmir'de geçirdiği çocukluk yıllarında ise tıpkı Necip Fazıl'da olduğu gibi bütün imkân kapılarını küçük Halit için aralamış olan dedenin önemi büyüktür. Çocukluk mekânlarıyla birlikte dede ve torun arasındaki bu samimi, sıcak ilişkiler ayrı bir yazının konusunu oluşturacak kadar geniştir.²¹

Türk kültür hayatında konak, yalı, köşk veya daha küçük ahşap evlerin zaman içerisinde yerini dikey mimariye, beton yapılardan oluşan apartman bloklarına bırakması sonucu geleneksel mahalle hayatı da büyük ölçüde sona ermiştir. Necip Fazıl, Tanpınar, Asaf Halet, Halit Ziya gibi ferdi duyarlılıkları ön plâna çıkaran sanatçılarda kaybolan evlere, çocukluk köşelerine geri dönme arzularında bireysel eğilimler ve dış kaynaklar kadar sosyal hayatımızdaki değişimler de

¹⁹ *Kırk Yıl* (Haz. Nur Özmel Akın), Özgür Yay., İstanbul 2008, s. 60-61.

²⁰ *İzmir Hikâyeleri*, s. 94.

²¹ Necip Fazıl'ın dedesinin sürekli Fuzuli divanı okuması gibi Halit Ziya'nın dedesi de kışın kürklerinin içinde “İzmir evlerinin başlıca ziynetlerinden olan yerli ocak harıl harıl yanarken odanın ortasında tepelime iyi yanmış korlarla dolu yüksek pirinç mangal, burnunun üstünde gözlükleri” ile Cevdet Tarihi'ni okur. Her ikisi de torunlarındaki kabiliyetin ortaya çıkması için her türlü özveride bulunmuşlardır. Bkz. *İzmir Hikâyeleri*, s. 28.

büyük ölçüde etkilidir.²²

Biz burada pek çok açıdan incelenmeye müsait olan mekân ve ev konusunda sadece özel bir dikkate vurgu yapmaya çalıştık. Ayrıca söz konusu Necip Fazıl olunca, şairin gündüzden kaçıp geceye sığınmasını, kendisine girift mekânlar içerisinde yalnızlık köşeleri aramasını, canını acıtacak kadar can sıkıntısı yaşamasını, korku ve bunalımlarını özellikle sanatının ilk evrelerinde iman zaafıyla izah edenler de bulunmaktadır.²³ İlhamını ister sembolistlerden veya egzistansiyalistlerden ister sezgicilerden, isterse burada üzerinde durduğumuz gibi çocukluk mekânlarından almış olsun can sıkıntısı ve korku, sanatçı olarak Necip Fazıl'ın yaratıcılığını beslemiş ve bu anlamda kendisinden sonra gelen pek çok sanatçıyı etkilemiştir. Öyle ki Necip Fazıl başta olmak üzere Asaf Halet, Tanpınar ve Halit Ziya'nın çocukluğundan, çocukluk mekânlarından esintiler taşıyan, çocukluklarını çağırdıkları eserleri okurken eminim ki okur olarak bizler de çocukluğumuzun yalnızlıklarına, düş kuran yalnızlıklarımıza, sıkıntılarımızın tavan aralarına gideriz ve gözümüzü kapattığımızda halen çocukluğumuzun evinde hangi merdivenin kaçınıcı basamağının kırık olduğunu görür gibi olur ve itinayla o basamağı atlamaya çalışırız.

Kaynaklar

Ayvazoğlu, Beşir, *He'nin İki Gözü İki Çeşme*, Kapı Yay., İstanbul 2014.

Bachelard, Gaston, *Uzamanın Poetikası* (Çev. Alp Tümertekin), İthaki Yay., İstanbul 2008.

_____, *Mumun Alevi* (Çev. Ali Işık Ergüden), İthaki Yay., İstanbul 2008.

Cansever, Turgut, *Şehir ve Mimari*, Ağaç Yay., İstanbul 1992.

Çağın, Şerife, "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarının Prototipi 'Evin Sahibi' Hikâyesi", *Yeni Türk Edebiyatı*, nr. 2, Ekim 2010.

Çetin, Nurullah, *Kendini ve Allah'ı Arayan Adam: Necip Fazıl*, Akçağ Yay., Ankara 2012.

Kısakürek, Necip Fazıl, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1984.

_____, *Kafa Kâğıdı*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1984.

_____, *Bâbîâlî*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 1990.

_____, *Hikâyelerim*, Büyük Doğu Yay., İstanbul 2012,

Okay, Orhan, *Necip Fazıl Sıcak Yarada Kezzap*, Dergah Yay., İstanbul 2014.

Uşaklıgil, Halit Ziya, "Uzak Hatıralar", *İzmir Hikâyeleri* (Haz. Ferhat Aslan), Özgür Yay., İstanbul 2005.

_____, *Kırk Yıl* (Haz. Nur Özmel Akın), Özgür Yay., İstanbul 2008

_____, "Küçük Bir Kitap 2", *Sanata Dair*, (Haz. Sacit Ayhan-Levent Ali Çanaklı), Özgür Yay., İstanbul 2014.

²² Mimaride Türk millî üslubu üzerinde duran ve mimarimizin geçmişi ve geleceğini irdeleyen önemli bir çalışma için bkz. Turgut Cansever, *Şehir ve Mimari*, Ağaç Yay., İstanbul 1992.

²³ Nurullah Çetin, *Kendini ve Allah'ı Arayan Adam: Necip Fazıl*, Akçağ Yay., Ankara 2012, s. 30-34.

KONAKTAN KALDIRIMLARA NECİP FAZIL'IN HİKÂYELERİNDE ŞEHİR

Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN¹

Necip Fazıl; meselesi, çilesi ve hayat karşısındaki tavrıyla Türk edebiyatında en ilgi çeken isimlerden biridir. Şiirlerinde, fikir yazılarında, tiyatro, roman ve hikâyelerine hayat karşısındaki tavrını yansıtır. Yaşadığı fikir çilesini edebiyatın bütün türlerinde dile getirir. Hikâyelerinde olduğu gibi diğer türdeki eserlerinde de otobiyografik ayrıntılar dikkat çeker. Hayattaki varlığının anlamını çözmeye çalışan, bu çözülemeyen muamma karşısında yolunu şaşırıp ve daha sonra kurtuluşu bulabilen ve insanlara bu kurtuluş yolunu işaret eden bir karakter ve bu karakterin yaşadığı bir olay ya da dile getirdiği düşünceler hemen her eserinde yer alır. Necip Fazıl'ın hikâyeleri otobiyografik bir romanın parçaları imiş gibi ortak karakterler, birebir aynı özellikteki anlatıcılar ve birbirini destekleyici olaylar ve yazarın sözünü emanet ettiği kişilerin düşünceleri bakımından bir bütünlük arz eder.

Dedesinin Çemberlitaş'taki büyük konağında dünyaya gelen Necip Fazıl'ın, *Hikâyelerim*² adlı eserindeki *Bir Yalnızlık Gecenin Vehimleri* adlı hikâyeye “Ben yirmi odalı eski bir konakta doğdum. Bu konağın hatırası üzerimde tesirlerin en deriniyle hüküm sürer.” (s.7) cümleleriyle başlar. Dünya algısı bir şehirde, İstanbul'da, kalabalık ve gelen gideni çok olan bir konakta başlayan şâirin hayata bakışını da bu şehir ve konak belirler.³ Yirmi odalı koskoca konakta, kalabalığı mâkul hududu aşmış susmak bilmeyen kapı gıcırtiları, sofalardan, merdivenlerden sonu gelmez bir sel halinde gidip gelen, inip çıkanların kalabalığı içinde sonsuz bir yalnızlığa mahkûm olur. Konağın üzerindeki etkisini bu hikâyede şöyle anlatır: “İşte bu konaktadır ki beni bir akrebin kısırcı halinde marazî bir hassasiyet dışledi. İlk merhale olarak korkuya girdim...bu anlarda bana öyle gelirdi ki gecenin bir hisar kadar kalın ve heybetli sessizliği içinde, konaktaki taşkın hayatın uğultusu, kapkaranlık bir ormanda duyulan çağlayan sedâsı gibi hâlâ işitilmektedir. Hâlâ esrarlı ellerin açıp kapadığı kapılar gıcırdamakta, merdivenlerden sofalardan cinlerin ayak sesleri gelmektedir.” (s.8) Yine konakta gördüğü iki ölümün, kız kardeşinin ve dedesinin ölümünün kendisinde uyandırdığı korku ve soruların, onun ıstıraplarının ve çilesinin başlangıcı olduğunu ifade eder.

İstanbul şehrinde büyük bir konaktan hayata bakmaya başlayan hikâyelerdeki ben anlatıcı, konağın ruhunda uyandırdığı yalnızlık, korku ve içinden çıkılamayan varlık- yokluk gibi sorular sebebiyle konaktan sokağa, otel odalarına, kaldırımlara, şehrin farklı mekânlarına sürüklenir. Şehir; ahşap evleri, villaları, apartmanları, üniversite, kumarhane, gece kulüpleri, garsoniyer, lokanta, kahvehane, pansiyon ve otel odaları ile ve yine kaldırımları, karanlık sokakları, tiyatro ve sinemaları, hapishaneleri, akıl hastaneleri, mezarlıkları, hastane, banka ve mahkeme gibi mekânlarıyla bu hikâyelerde yer alır.

Hikâyelerdeki ben anlatıcı için şehir, hafakanların merkezidir. Bir iş için gittiği sahil kasabasında bile *büyük şehirlerin hafakanını peşinde sürüklediğini* (s.100) hisseden ve bu kasabaya bile film afişleri, reklamlar, sinema ve meyhane gibi unsurlarıyla ulaşan ve kasabayı

¹ Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü.

² Necip Fazıl, *Hikâyelerim*, Büyük Doğu Yayınları, 22. Basım, İstanbul 2013.

³ “Çünkü evimiz bizim dünya köşemizdir. Bizim –sık sık yinelenildiği gibi- ilk evrenimizdir. Ev, gerçek bir kozmostur.” Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, Kesit Yayıncılık, İstanbul 1996, s.32.

şahsiyetsizleştiren şehir, sınırlarına dokunur. (s.114) Şehrin kendisine etkisini *Gölgeler* adlı hikâyede “*Büyük şehirde beni sabit fikirler ısırdı. Canavar sürüsü halinde üzerime çullanan sabit fikirler... biri bırakır, biri ısırır. Bir türlü ruhumun etlerini bu sabit fikir canavarlarının sivri dişlerinden kurtaramam.*” (s.267) cümleleriyle ifade eder. Şehir onun için “*Biraz sonra uyanacak, vıcık vıcık kaynaşacak ve insanların her biri kendi nefis istikametinde birbirini ezercesine gidip gelecek olan... erkek ve dişi çifti gibi her tezin bir antitez ile koyun koyuna yaşadığı, bu gündüzü gecesinden daha karanlık*” (s.216) bir mekândır. Şehirdeki varlığına anlam veremeyen hikâye kişilerinden bir diğeri de “*Kiremitleri başıma yağmur gibi yağın büyük şehirde ne olmaya, bu cehennemî faaliyet sahnesinde hangi rolü benimsemeye, hangi hayat şeklini yaşanılacak değerde bulmaya doğru gidiyorum.*” (s. 213) diye kendisine sorar.

İstanbul şehri, sadece doğduğu konak çevresinde değil kenar mahalleleri, lüks semtleri ile de onun hikâyelerinde yer alır. İstanbul'un Şehzadebaşı (s. 15), Kapalıçarşı (s. 21), Şişli, Maçka (s. 78), Beyoğlu (s. 79), Kasımpaşa (s. 89), Yeniköy, Büyükkada (s. 91), Etyemez (s. 103), Bitpazarı (s. 13), Aksaray (s. 157), Okmeydanı, Suadiye (s. 180), Taksim (s. 182), Köprü İskelesi (s. 209), Beşiktaş (s. 253), Haydarpaşa (s. 261), Yedikule (s. 272) gibi semtlerinin adı geçer. *Zelzele* adlı hikâyesinde Erzincan, *Ölmek İstiyorum*'da İpsilon, *Rehinlik Maymun*'da ise Paris şehri hikâye mekânlarındandır. İstanbul'da özellikle apartmanlar arasına sıkışmış ahşap evlerde ya da zaman içinde gözden düşmüş, köhne semtlerde yaşayan insanların hayatları tasvir edilir. Bu mahalleler, yıkık dökük evleri, yaşlı kadınları, hayırsız kız ya da oğullarıyla Hüseyin Rahmi'nin tasvir ettiği mahallelere benzer. Kasımpaşa, Etyemez, Aksaray, Beşiktaş'taki ahşap evlere karşılık Suadiye'deki villalar ve Şişli'deki apartmanlar yeni şehir anlayışının dolayısıyla yeni hayat tarzının sembolü olarak işlenir.

İstanbul iki görüntüsüyle hikâyelere yansır: Birincisi yıkılmaya ve içindeki değerleriyle yok olmaya mahkûm olmuş ahşap kısım, ikincisi de hızla çoğalan apartmanlar. İstanbul'un ahşap yüzüne duyulan acıma ve sevgiyi sık sık kullandığı “ahşap evceğiz” ifadesiyle hissettiren anlatıcı, kârgir evler için “arsız ve suratsız” sıfatını, apartmanlar için de “aynı aptal ve donmuş kalıplardan çıkma apartmanlar, soysuz apartmanlar, çöpçü taburu gibi bloklar” (s.249) gibi tanımları tercih eder.

Şehrin ahşap yüzü anlatıcıya göre şehrin gerçek, öz kimliğidir. Temel dayanağıdır. Mesela *Kırmızı Kordela* adlı hikâyede büyükbabanın torunu Perizad'ın etrafında esen ahlaksızlık rüzgârından ancak ahşap ev iskeletine sınımsız tutunarak korunduğu özellikle belirtilir. (s. 92) *Prences* adlı hikâyede ahşap ev, bir şehrin ve halkın kimliğinin, yaşayış tarzının sembolü olarak tasvir edilir: “*Etyemez'de iki arsız ve suratsız kârgir bina arasında, kara ahşap bir evceğiz...İki katlı...Küçük bir kapı ve yanında daracık bir pencere...Patlak bir kafes...Üst katın iki penceresi de kim bilir hangi padişahın zamanından kalma, mumyalaşmış, amerikan bezi perdelerle örtülü... pencere camlarının birinin üst kısmında, dışardan, eski harfli markası görünen, kurumuş bir kalıp sabun...Kapıda, bir teneke parçası üstüne elle vurulur, ucu bükük bir tokmak...Bir kibrit kutusunun çarpıtılmış iç kısmına benzeyen bu yanpiri, dar ve basık kapıdan insanlar nasıl girer, çıkarmış?... Kimbilir?... bu kapı, olsa olsa iki büküm girip çıkma talimi yapan ve dikilmeyi büyük günah sayan insanların geçidi... Sanki bu tahta evceğizi, sağında ve solundaki arsız ve suratsız kârgir binalar, gülünç üniformalı birer mübaşir gibi koltuk altlarından kavramış zaman mahkemesinin huzuruna sürmektedir. Bu ışık ve madde asrında, karanlık deposu ve cin yatağı, kara ahşap evceğizin, böyle bir suçlamaya layık olduğu da nerdeyse onu dize getirecek mahcupluğundan belli...*” (s.104)

Ahşap ev, ölümü unutmayan, gururdan kibirden uzak, mahcup ve mütevazı bir toplumun hayat tarzına işaret eder. Bu evlerde genelde eski terbiye ile yetişmiş insanlar oturur. Bu insanlardan biri olan *Viyolonsel*'deki Zehra Hanım'ın oturduğu ev, "Aksaray taraflarında, iki soysuz apartman arasına sıkışmış, neredeyse yüzükoyun yere kapanacak cumbalı ahşap bir ev"dir. (s. 157) Zehra Hanım, evini her gün şafak vaktinden itibaren gıcır gıcır temizlemeye başlar. Bu sebeple evin yer tahtaları *insana yanağını koymak arzusu verecek kadar* beyazlamıştır ve evin içine reçineyle karışık misk kokusundan oluşan *Müslüman evi kokusu* sinmiştir. Yine bu ahşap evlerden bazıları, *Nokta* adlı hikâyede seksen üç yaşındaki Hâdimünnas Efendi'nin Beşiktaş'taki "ahşap evciğinin" bulunduğu sokak gibi ihlamur ağaçları tarafından gölgelenmekte ve etrafa ihlamur kokuları dağıtmaktadır. (s. 253)

Bütün eskiliklerine, eciş bücüş ve veremli görüntülerine rağmen ahşap evlerin Müslüman kokusuna, temizliğine, asaletine ve huzur vericiliğine sevgiyle dikkat çeken anlatıcı, yeni şehir hayatının gereği sayılan apartmanlar için tam tersi bir tutum sergiler. *Blok Apartman* hikâyesinde yazarın sözcüsü konumunda olan yaşlı baba için apartmanlar, "uzun bir sofa üzerine sıralanmış sefertasları gibi kat kat, zevksiz, biçimsiz, ruhsuz, manasız kaplara, hücrelere" benzer. Yaşlı baba, eski evlerle yeni apartmanları karşılaştırır: "Nerede eski zamanın yan yana, omu omuz, kafa kafaya yahut küçük bir bahçe farkıyla göz göze evleri, köşkleri, konakları, nerede bunlar?... O zamanlar komşuluk diye bir şey vardı ve komşu hakkı en üstün tanınırdı. Elbette, din terbiyesi neticesi... Fakat ne ince bir bünyeleşme içinde, ne derin millî ve ictimâî bir duygu! Siz ne yaptınız?... O, çoğu ahşap, eciş-bücüş evleri yıkıp, Avrupa budur diye, yerlerine, aynı aptal ve donmuş kalıplardan çıkma apartmanlar, üstelik geçit resmine hazırlanan çöpçü taburları gibi blok binalar diktiniz." (s.249) Yazarın sözcüsü durumundaki babaya göre şehirleşmenin gereği gibi gösterilen apartmanlar, komşuluk mefhumunu öldürmüştür. Apartmanlarda adeta iç içe yaşayan insanların hali, otobüs ya da dolmuşta sıkışık bir şekilde yolculuk yapanlara benzemektedir. Fakat bu sıkışıklık, yakınlık ve bağlılık anlamında değildir. Apartmanlara hâkim olan yabancılık havası insanları sırt sırta olmalarına rağmen yıldızlar kadar uzaklaştırmaktadır. Apartman hayatının yeni şehir düzeninin bir gereği olduğunu söyleyenlere de şöyle cevap verir: "Diyeceksiniz ki, milyonları barındıran yeni şehir hayatı böyle gerektiriyor! Hayır, yalan!.. Ne biz, Batının, şehirleri ejderhalaştırıcı iktisadî ve sınaî şartlarına malikiz, ne de Batıda belli başlı iş merkezleri dışında vaziyet böyledir. Bizimki sadece dış çizgilerin kopyası ve onun olmadığını olmaya özenme..."(s.250) Apartmanların bizde gerektiği için değil batıya özenme sebebiyle ortaya çıktığını ileri süren bu yaşlı baba için apartman, sadece taş ve tuğladan oluşan bir yapı değildir, bir remz, bir semboldür. "Türk'ü Türk'ten alıp yerine Avrupalı olmayan vahşi bir melez getirmiş bulunma"nın bir sembolüdür... Bu bağlamda apartmana karşı oluşunu "Bu bir apartman meselesi değil, ruh davası." (s.250) diyerek özetler.

Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'da kalabalık bir konakta dünyaya gözlerini açan anlatıcı, konakta yaşadığı korkular ve yalnızlığın eşlik ettiği içinden çıkılmaz sorulardan kurtulmak için kendisini sokağa, şehrin birbirinden farklı mekânlarına atar. Ruh ıstıraplarını dindirmek için koştuğu yerlerden biri de kumarhanelerdir.⁴ *Rehinlik Maymun*, *Surat*, *Maça Kızının İntikamı*, *Hasta Kumarbazın Ölümü*, *Hasta Kumarbazın Not Defterinden*, *Yemin*, *Matmazel Fofo*, *Kanarya'nın Ölümü* adlı hikâyeleri, kumar konusu etrafında kurgulanmıştır. Otobiyografik nitelikteki bu hikâyelerden *Maça Kızının İntikamı*'nda başkişinin "Maça kızına gidiyorum! Düşünmemek için ondan ayrılmamaya mecburum" (s. 136) cümlesiyle konaktan çıkıp sokağa ve oradan kumarhaneye düşüşün sebebi açıklanır.

⁴ Necip Fazıl'ın hikâyelerine konu olan kumar hastalığı, *Parmaksız Salih* adlı tiyatrosunda da işlenir.

Konaktan ayrılan kumarhanelerde vaktini geçiren anlatıcıya şehrin günübürlük kalınan otelleri ya da kirayla tutulmuş tek göz pansiyon odaları yuva olur. Öte yandan şehrin otelleri, Necip Fazıl'ın hikâyelerinde sadece kalınacak yerler olarak değil danslı çay partilerinin yapıldığı, *Kırmızı Kordela* adlı hikâyede yer alan Perizad gibi düşmüş kadınların getirildiği mekânlar olarak görülür.

Şehrin sinema ve tiyatro gibi eğlence mekânları da bu hikâyelerde yer alır. Sinema, *Maça Kızının İntikamı* adlı hikâyede zaman geçirmek ve kafasındaki sorulardan kaçmak isteyen kumar tutkunu gencin uğrak yeridir. Sinema, şehre ve çağdaşığa ait bir unsurdur ve gittiği her yere şehre ait kiri tozu da bulaştıran bir vasıttır. *Hasene Bacı*'da anlatıcı bu eleştiriye şöyle dile getirir: “Bu köy azmanı sinemalı, radyolu, meyhaneli kasabacıkta ne şehri buluyorum ne köyü ne de Anadolu'yu... Çamur içinden kamyon geçerken etrafa serptiği zifos gibi asrîlik kasabanın üstünü başını lekeye bulmuş ve orada şahsiyet diye bir şey bırakmamıştır.” (s.114) *Mektup* adlı hikâyenin başkişisi olan genç kız, annesinin sözüne dinlemez, sinema sinema dolaşır fakat işlediği bu günah sebebiyle vicdan azabı çeker. *Kırmızı Kordela*'da Perizad, patronuyla gittiği bir sinemadan sonra kötü yola düşer. Necip Fazıl hikâyelerinde sinema, şehre ait temel unsurlardan biridir. Ayrıca şahsiyeti yok eden ve günaha sebep olan bir mekân olarak işlenir.

Hikâyelerde şehir, asrîliğin görünen yüzü ve “cehennemî faaliyet sahnesi” (s. 213) olarak tanımlanır. Bu faaliyet sahnesinde hapishaneler, mahkemeler, hastaneler, lokanta, kahvehane, kumarhane, otel, pansiyon, gece kulüpleri, üniversite, devlet daireleri, iş yerlerine rastlanır. *Eski Elbiselerin Hafızası* adlı hikâyede Kapalıçarşı, Sahaflar Çarşısı ve eski elbisecinin dükkânı; *Ölü Saklayan Mezarıcı*'da bir kahvehane; *Zamanın Mimarîsi*'nde hastahane; *Rehinlik Maymun*'da belediye'nin rehin dairesi, otel pastahane, bar, gece kahveleri, oyun oynanan kulüpler; *Yemin*'de cami ve mezarlık, *Matmazel Fofo*'da kumarhane; *Kanaryanın Ölümü*'nde bir banka, bir lokanta, kahvehane, otel, kumarhane; *Kırmızı Kordela*'da sinema; *Maça Kızının İntikamı*'nda pansiyon, kumarhane; *Hasta Kumarbaz'ın Ölümü*'nde pansiyon; *Sübyan Koşuşu*'nda hapishane; *Robdöşambr*'da üniversite semtinde bir çay salonu; *Sihirli Değnek*'te bir konservatuar ve konser salonu; *Diyalog*'ta mahkeme; *Mini Etek*'te bir mahkeme salonu; *Babaanne*'de Kadıköy vapuru; *Pansiyon Yolu*'nda pansiyon, üniversite, gece kulübü; *Ölmek İstiyorum*'da üniversite; *El*'de akıl hastanesi; *Blok Apartman*'da dışişleri bakanlığı; *Nokta*'da Yenicami karşısındaki arzuhalçiler; *Zelzele*'de Babiâlî, Haydarpaşa, garsoniyer; *Gölgeler*'de bir devlet dairesi; *Işıklı Pencere*'de pansiyon, kahvehane; *Mektup*'ta yine bir devlet dairesi yer alır.

Necip Fazıl'ın hikâyelerinde şehir; Türk milletinin kültürel değerleri olan ahlâk namus, haram helal, dürüstlük, samimiyet gibi değerlerin yok olduğu bir yer olarak görülür. Söz gelimi *Şehlâ Raziye*, köyle şehri birleştiren ve ejderha sırtına benzeyen asfalt yola çıkar ve bu tılsımlı yolun kendisini götürdüğü şehir iklimine ulaşır. Hevesle gittiği şehirde ahlak dışı bir hayatın yıldızı olur. (s. 173) *Blok Apartman*'da; Dışişleri Bakanlığında memurluk yapan bir çiftin sözde şehrin kurallarına uygun evliliği, Türk aile yapısına tamamen terstir. Karı koca aynı evde yaşarlar, aynı iş yerinde çalışırlar fakat birbirleriyle ilgilenmez ve konuşmazlar, akşam işten dönünce hazırlanıp ayrı ayrı dışarı çıkar ve kendi eğlence âlemlerine dalarlar. Yaşadıkları apartmanda kimseyi tanımazlar, babası kalp krizi geçiren ve yardım isteyen bir komşularının yüzüne kapıyı kapatırlar. Şehir hayatı; insanlarda aile kutsiyetini, komşu yardımlaşmasını ve saygıyı öldürmüştür. *Zelzele* adlı hikâyede Erzincanlı Esmâ kadın, beş çocuğuyla kocasının peşinde İstanbul'a gelir. Kocasını zamanla Babıali hamallığından tefeciliğe geçer, haramın her türlüüne bulaşır ve böylece zengin olur. Bu hikâyeye göre şehir, haram lokmanın olduğu yerdir ve Esmâ kadın beş çocuğunu da alarak daha zor şartlarda olsa da helal yoldan geçimini

temin edebileceği Erzincan'a geri döner. Çocuklarının yaşaması değil haram lokma yememesi onun için daha önemlidir ve İstanbul'da bu mümkün değildir. *Gözlerinde Merhamet Yok* adlı hikâyede, şehirde maddî imkânların bolluğuna karşın merhametin olmadığı örneklenir. Zengin bir aile tarafından evlat edinilen kimsesiz çocuk, kendisine sunulan imkânlarla rağmen sevgi ve merhamet göremediği için geldiği yere geri döner. *Fatma Hoca* adlı hikâyede de genç bir öğretmen olan Fatma Hoca, şehirde dinî duygularından dolayı kınanmış ve dışlamıştır. Kirli şehir; güzel, ahlaklı ve idealist bir genç öğretmeni bünyesinde barındırmaz. Fatma Hoca, şehrin kirinden ve kötülüğünden bir köye sığınarak kurtulur. Köyde İsteddiği gibi örtünür, kendisini çocuklara ve Allah'a adar. Diğer meslektaşları gibi büyük şehirlere tayin edilmeyi istemez.

Bu olumsuz halleriyle şehir, Necip Fazıl Kısakürek'in hikâyelerinde kaçılması, uzaklaşılması gereken bir canavar, bir ejderhadır. Hafakanların merkezi ve sebebidir. *Gölgeler* adlı hikâyedeki başkışı de şehirden yana dertlidir: "Büyük şehirde beni sabit fikirler ısırdı. Canavar sürüsü halinde üzerime çullanan sabit fikirler...biri bırakır, biri ısırır. Bir türlü ruhumun etlerini bu sabit fikir canavarlarının sivri dişlerinden kurtaramam. Çalıştığım dairenin yazı masasında kendimi işe vermeye çalışmamın da faydası yok...Yazdığım her cümlemin nokta yerinde, sıraladığım her rakam dizisinin toplam çizgisi altında aynı sabit fikir... (s.267) Dairemde evrak getirip götürün hademeye, bağırıp çağırın müdür beye, homurdanıp söylenen iş takipçilerine, kefen yerine elbise veya mini etek giymiş ölümler diye bakmaya başladım." (s.268) cümleleriyle şehrin kendisine verdiği zararı tasvir eder. İçine düştüğü bu psikoloji sebebiyle doktora gider, kendisine sürmenaj teşhisi konur ve yirmi günlük rapor alıp sakin bir köye çekilip dinlenmesi tavsiye edilir. Necip Fazıl gibi fikir çilesi çeken bu genç, doktorun tavsiyesine uyar ve bir köye gider. Gittiği köyde canına yakın ve hatta derdine ortak bir arkadaş bulur. Sorularının cevabı bu meczup/ermiş arkadaşta. Dünyanın bir gölgelik olduğunu asıl varlığın, gerçeğin "O", "Yaradan" olduğunu anlayarak dertlerinden kurtulur.

Necip Fazıl hikâyelerinde köy; şehrin kötülüklerinden, karmaşasından, ahlaksızlıklarından, ikiyüzlülüğü, samimiyetsizliği ve şahsiyetsizliğinden kaçıp sığınılacak bir liman olarak tasvir edilir. Köy, şehrin karşısında, yazarın bir ütopyası olarak var olur. Bu ütopyanın detaylı tasviri de *Öğretmen Bey* hikâyesinde çizilir. "Anadolu'dan değil, cennetten bir köşe" ifadesiyle tanımlanan köy, aslında dokuz yıl önce bir çöplükten farksızdır. Fakat imam-hatip mezunu, yirmi dokuz yaşındaki Öğretmen Bey, yirmi yaşında okulunu bitirip köyüne geri dönmüş ve kendisini buraya vakfetmiştir. İlk olarak köylüyü toprakla barıştıran Öğretmen Bey, köyün işlerini herkese eşit biçimde dağıtır böylece köyde avare gezen bir kişi bile kalmaz. Köydeki kahvehaneyi kapatır; bakkal ve aktar dükkânında hiçbir kötülük maddesi bırakmaz. Gençlerin, kiminle evleneceğini önceden belirler, bu sebeple köyün delikanlıları köyün kızlarını hemşire olarak kabul ederler. Öfke, kavga, adam öldürme bu köyde bulunmaz. Öğretmen Bey, "ideal ruh ve ahlak ile maddeyi fethetme ve teshir etme gayesini" (s.193) başarmıştır.

Şehrin lokanta, kumarhane, otel, hastane, hapishane, üniversite gibi mekânları insanı sadece madde, fizik ve beden yönüyle algılamaktadır. Köy, şehrin aksine insanı ve insan hayatını, pozitif bilimlerin sınırlandırmalarıyla değil ruhuyla, maneviyatıyla da görme imkânı sunar. *Eski Elbiselerin Hafızası, Hayalet, Yılan Kalesindeki Hazine, Şehid, Yusufçuk, Olabilir Oğlu Olabilir, Hasene Bacı, Mühendis, Deniz, Yolcu, Ses, Kör, Ölmek istiyorum, Hacet Deresi, Zelzele, Rüya* adlı hikâyelerde insanın pozitif bilimlerin ve özellikle tıbbın iddia ettiği gibi sadece maddeden ibaret olmadığı hissettirilir. Olağanüstü durumlar, esrarengiz şaşırtıcı olaylar ve tesadüfler bu hikâyelerde işlenerek pozitivist maddeci bakışın aksine rüyalara, duaya, hislere, içgüdüye, mucizeye, gönül gözüne, vicdana, Hızır'a, ermişliğe kısaca metafiziğe işaret edilerek insanın ve hayatın manevî tarafının da olduğu gösterilir.

Necip Fazıl'ın hikâyelerinde yer alan şehirli kadınlar da şehrin bir parçası olarak dikkat çeker. Şehirli bir kadın olan Matmazel Fofu, kumarhanelerin önde gelen isimlerindedir. Hasta Kumarbaz onu, “En aşağı altmış yaşında bir acuze... Kırışmadan lapalaşmış, çürümüş bir surat... Tavuk gözleri gibi ufacık gözler, vücudundan kaçmak istercesine ileriye doğru uzanmış sivri bir burun... korkunç bir kütle... dört köşe, yamru yumru, parmaklarının tırnağı iki santimetrelik bir mübalağayla kesilmiş bir çift el... Kan çıkaracak kadar derinden kesilen tırnaklar, buna rağmen mavi bir pislik hilâline gömülmüştü.” (s.69) cümleleriyle tasvir eder. Şehrin ve kadının çirkinlik ve kirlilikte ortak oluşu hikâyelerde yazarın niyetini destekleyici bir ayrıntıdır.

Yine köyden şehre getirilen ve şehirlilerin çok beğendiği, yıldız haline getirdiği Şehlâ Râziye, şehirde kabul gören kadın tipini örnekler. Şehlâ Râziye, “Bir gözünün hafif yan bakışı, tavır ve edasındaki korkunç pişkinlik, vücudunun bütün bunlara refakat eden çarpıcı hatları, kalınca sesi ve bezgin, bıkkın yüz çizgileriyle o aptallığı ve vurdumduymazlığı dehâ çapına çıkarmış 20. asır kadın örneğinin en ileri tipi”dir. (s.172) Bu haliyle de tertemiz köye değil kirli şehre layıktır. *Robdöşambr, Maça Kızının İntikamı, Sihirli Değnek, Mini Etek, Babaanne, Sigara, Blok Apartman, Nokta, Mektup* adlı hikâyelerde, yeni nesil şehirli kadınlar yer alır. Şehirli kadınlar, *tango-çarşaftan mantoya, mantodan japone kola ve kısa eteğe, mini etekten bikini mayoya geçen* (s.256) bir değişim yaşamışlardır. Aile kurumuna bağlılıkları kalmamış; sadakat ve namus gibi değerleri yitirmiş; içki, sigara, kumar gibi kötü alışkanlıklara düşmüş, gece kulüplerinde ve sinemalarda ömürlerini geçiren değersiz kadınlardır. Kimi de *Mektup* hikâyesinde olduğu gibi çalıştığı iş yerinde patronu tarafından taciz edilmektedir. Şehirli kadınların tezadı olarak sunulan köy kadınlarından Zehra Teyze ve Hasene Bacı ise hiç evlenmemiş, kendilerini Allah'a adanmış, ermiş makamındaki kadınlardır. *Hacet Deresi*'nde, çektiği aşk acısıyla Mecnun'a dönen bir Anadolu kızından bahsedilir. *Zelzele*'de haramdan kaçmak için köyüne sığınan bir kadın, *Rüya*'da şehirden kaçıp köyde huzur bulabilen evliya derecesindeki Fatma Hoca, *Kur'an'ın Gücü*'nde iman kuvvetiyle düşmana karşı gelen bir köylü kadın yer alır.

Şehirdeki kadınlar Necip Fazıl'ın *Muhasebe* şiirinde geçen:

Üç katlı ahşap evin her katı ayrı âlem

Üst kat: Elinde tesbih ağlıyor babaannem

Orta kat: Mavs oynayan annem ve âşıkları

Alt kat: Kız kardeşimin tamtam da çılgınlıkları

dizelerindeki tasvirle benzerlik gösterir. Köydeki kadınlar ise iman güçleri, cefakârlıkları, sadakatleri ve dürüstlükleri ile yazarın ideal kadın örneğini oluştururlar.

Necip Fazıl, hikâyelerinde şehri, fikir çilesinin sebebi ve kaynağı olarak işlemiştir. Şehir, varlığını idrak ettiği büyük konağıyla, bütün varlığını kaybettiği kumarhaneler ya da gece kulüpleriyle onun hafakanlarının merkezidir. Pastaneler, garsiyonerler, sinemalar, otel ve pansiyon odaları onun ruh ıstırabını büyüten yerlerdir. Zaman zaman düşüncelerinden kurtulmak için kaçtığı sokaklar ve caddeler de ya kör ya karanlık çıkmışlardır. Şehrin yıkılmaya yüz tutmuş ahşap evleri, şâir için bizi biz yapan değerlerin yok oluşunun ifadesidir ve bu haliyle de onun ruh işkencelerinin sebebidir. Apartman beraberinde getirdiği hayat tarzıyla insanlığın yok oluşunun bir simgesidir. Şehir, Necip Fazıl'ın hikâyelerinde çağdaşlığın, taklidin ve şahsiyetsizleşmenin merkezi; ahlakın, ruhun, maneviyatın unutulduğu bir mekândır.

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN MEDENİYET DÜŞÜNÇESİNDE BİR ZEMİN OLARAK ANADOLU VE ANADOLU GENÇLİĞİNİN YERİ

Mesut KOÇAK*

Coğrafyadan söz etmek her zaman dağlardan, ovalardan, denizlerden ya da bir bölgenin yer üstü ve yer altı kaynaklarından söz etmek değildir. Coğrafyaya yer merkezli bir yaklaşım yerine insan/beşer merkezli bir yaklaşımla bakıldığında tartışılan şeyin aynı zamanda kültürler, kimlikler, sosyal ve ideolojik tecrübeler, imgeler ve hatıralar olduğu görülecektir. Örneğin tarihsel coğrafya ve düşünce üzerine çalışmalarıyla tanınan David N. Livingstone ve Charles W. J. Withers, siyasi düşüncede, kimlik ve aidiyet konusunda coğrafyanın bir tartışma aracı olarak kullanılabileceği düşüncesinde birleşirler.¹

Coğrafyaya ilk defa insan merkezli yaklaşan İbn Haldun, daha sonra *el-İber* adıyla geniş bir tarih kitabı mahiyeti alacak meşhur eseri *Mukaddime*'de coğrafi bölgenin şartlarının, o bölgede yaşayan insanların fiziksel ve ruhsal niteliklerini belirlediğini ifade eder. Coğrafi şartlara ve coğrafyanın belirleyiciliğine büyük önem veren İbn Haldun, coğrafyanın siyaset ve medeniyetle ilişkisi üzerinde de durur.² İbn Haldun'un coğrafya düşüncesine benzer düşünceler, sonraki yüzyıllarda farklı düşünürler ve araştırmacılar tarafından da dile getirilmiştir. Örneğin Montesquieu, *Kanunların Ruhü Üzerine* adlı eserinde, kanun yaparken coğrafi şartların dikkate alınması gerekliliğini, farklı coğrafi şartların farklı insan tipleri ortaya çıkarmasına dayandırır.³ Fernand Braudel ise coğrafyayı kendisine her şeyi sorabileceğimiz bir unsur olarak niteleyerek, onu her şeyin kökü ve kaynağı olarak görmüştür.⁴ Braudel, ayrıca Attika, Branderburg ve And tepeleri örnekleri üzerinden coğrafi bölgenin insan karakteri ve davranışları üzerine etkisini ve bu etkinin medeniyeti nasıl ortaya çıkardığını anlatır.⁵ Yves Lacoste, iktidar sahipleri elinde güçlü bir yönetim aracı olarak kullanıldığı tezini dile getirdiği *Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar* adlı eserinde coğrafyanın ideolojik ve siyasi fonksiyonlarının kayda değer düzeyde olduğunu vurgular.⁶ Dolayısıyla coğrafya ile kimlik, coğrafya ile medeniyet arasında sıkı bir ilişki vardır.

On dokuzuncu yüzyıl başlarında yapılan bilimsel çalışmalarda, fiziksel çevrenin canlıları etkilediği anlaşılınca, bir canlı olarak insanın da yaşadığı çevrenin etkisinden uzak kalamayacağı görülür. Bundan hareketle edebiyat teorisini ırk, çevre ve dönem (çağ) ilişkisi üzerine kuran H. Taine, “entelektüel oluşumunda yaşanan yerin ‘ortam’ olma bakımından önem taşıdığını savunmuştur.”⁷ Biraz daha geriye gidildiğinde coğraya/mekân üzerine Kant'ın da düşündüğü görülür. Kant, mekânı objeleri algılama şekli olarak görür ve onun insan düşüncesinde yasa

* Yrd.Doç.Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mkocak@fsm.edu.tr

¹ David N. Livingstone-Charles W. J. Withers, *Coğrafya ve Devrim*, Çev.: Dilek Cenkçiler, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 10.

² İbn Haldun, *Mukaddime*, Haz.: Süleyman Uludağ, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2007, s. 259-268.

³ Montesquieu, *Kanunların Ruhü Üzerine*, Çev.: Fehmi Baldaş, İstanbul, Hiperlink Yayınları, s. 119, 330.

⁴ Fernand Braudel, *II. Felipe Dönemi'nde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası 2. Cilt*, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1994, s. 671.

⁵ Fernand Braudel, *Uygurlukların Grameri*, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, İmge Yayınevi, 1996, s. 39-41

⁶ Yves Lacoste, *Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar*, Çev.: Selim Sezer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s.51.

⁷ Sezgin Kızılcıkelik, , “Sosyolojide Coğrafyacı Görüşler: İbni Haldun, Montesquieu, ve Fernand Braudel Ekseninde Bir Değerlendirme”, *Türk Sosyoloji Araştırmaları Sosyoloji Yıllığı: Sosyoloji ve Coğrafya*, Haz.: Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayınları, 2006, s. 141.

olarak bulunduğunu, yani mekânın bizim düşüncemizle doğduğunu belirtir.⁸ Kant, bu düşüncesiyle doğrudan olmasa da mekân ile düşünce arasında bir bağ olduğunu da vurgulamış olur. Bütün bu düşünceler coğrafyanın/mekânın aynı zamanda bir yer bilimi, topoğrafik bir unsur olduğunu yadsımaz elbette; bununla birlikte ideolojik, psikolojik ve felsefi yönlerinin olduğunun unutulmamasını zorunlu kılar. Aslına bakılırsa bu zorunluluk kendini topoğrafyada da gösterir. Zira Nergis Canefe, Leontis'in toposu ütöpic, gönderme yapılamaz bir uzam olarak değil de “fiziki bir geri dönüş mekânı, geçmişin varlığını hissettirdiği bir yer” olarak tanımladığını söyler.⁹ *Toposun* barındırdığı anlamın göz ardı edilemez açıklığı, Paul Connerton şehir topoğrafyalarının yer isimleri bakımından dilsel sembollerle dolu bir anımsatıcı olduğunu vurguladığı örneğinde görülebilir.¹⁰

“Doğu âleminin tam bir medeniyet ve şahsiyet zaferi” olarak nitelediği¹¹ İstanbul'un onun şahsiyetindeki yeri bir tarafa bırakılacak olursa Necip Fazıl'ın üzerinde özellikle durduğu coğrafya Anadolu coğrafyasıdır. Örneğin Mehmed Âkif'te özel olarak, ismi anılmak suretiyle üzerinde durulmayan Anadolu, Necip Fazıl'da üzerine fikir binası inşa edilen bir coğrafya olur. Onun “mübarek diyar” olarak adlandırdığı Anadolu coğrafyası, “Türkün, gerçek ruh muhtevasını bulur bulmaz seyyarlıktan sabitliğe geçtiği ve ruh vataniyle içiçe yeryüzü vatanını kurduğu büyük mânâ çerçevesi...”dir. Anadolu'yu medeniyetlerin sergi evi ve Asya'nın Avrupa'ya bakan cumbası olarak niteler. Bu coğrafya ona göre ayrıca “şehit toprağı, gaziler bucağı, veliler ocağı”dır.¹²

İlk defa 1926 yılında bir banka memuru olarak Ceyhan'a gittiğinde tanışır Anadolu ile Necip Fazıl. Ruhî boşluklarına deva arayan Necip Fazıl, Anadolu belki bu derde çare olur diyerek, Osmanlı Bankası memuru olarak Ceyhan'a gider.¹³ 1926'ların Ceyhan'ından gördüğü Anadolu onda bir hayal kırıklığı yaratır ilk buluşmasında. Ceyhan, sokaklarında siyah şalvarlı ve ince yemenili adamların dolaştığı, adım başında biteviye aynı şarkıların tekrar tekrar çalındığı bir yerdir. İçinden Necip Fazıl'ın “sütlü kahve rengi, genişçe bir nehir” diye tasvir ettiği Ceyhan Nehri akar. Şair o günün şartlarında nehrin üzerine kurulmuş “gazino müsveddesi”nden, daha ilkbaharda başlayan sinek ve haşere yoğunluğundan, göz alabildiğine uzayıp giden oavadan ve bu ovanın en uzak noktasında, ona her şeyin çok uzakta olduğu düşüncesini veren dağlardan sıkılır. Henüz yirmi iki yaşında, kendi ruh boşluklarına çare bulamamış şairde bu Anadolu manzarası bir hayal kırıklığı yaşatır ve Anadolu davasını güdenlerle birlikte çalıştığı Anadolu'nun bu coğrafya olduğuna inanmakta güçlük çeker. Necip Fazıl, o zamanlar, bu genç haline, “Anadolu şekil ve hacim halinde görünen tarafıyla değil, bütün bunların ötesinde ruh ve mânâ olarak görünmeyen, gösterilemeyen, şekil ve hacme dökülemeyen iç cephesiyle Anadoludur.” denilemeyeceğini söyler.¹⁴

Bununla birlikte, bu ilk Anadolu macerasından ona hayatı boyunca devam ettireceği bir sevgi, at sevgisi kalır. Ceyhan'da çiftliği olan Maraşlı, eski bir defterdar, onu çiftliğine davet eder ve Necip Fazıl, çiftlik sahibinin cins Arap atına hayran olur. Çiftlik sahibi onun bu ilgisine

⁸ Umut Yaşar Abat, *Immanuel Kant'ın Felsefesinde Mekan ve Zaman*, Ankara, Ürün yayınları, 2012, s. 76.

⁹ Nergis Canefe, *Anavatandan Yavruvatana Milliyetçilik, Kimlik ve Aidiyet*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 319.

¹⁰ Paul Connerton, *Modernite Nasıl Unutturur*, Çev.: Kübra Kelebekoğlu, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2009, s. 23.

¹¹ *A.e.*, s. 77.

¹² Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015, s. 552-553.

¹³ Ceyhan'a gidişinin sebebi ve orada geçirdiği zaman hakkında daha detaylı bilgi için Bkz.: Necip Fazıl Kısakürek, *Bâbîâli*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2010, s. 68-75.

¹⁴ *A.e.*, s. 71.

hemen cevap vererek atı alıp götürebileceğini ve bıkcıncaya kadar binip, istediği zaman iade edebileceğini söyler.¹⁵ Fakat bu at sevgisi ve oyalanışı da onu bir dereceden sonra tatmin etmez. Nihayet İstanbul'a tayinini ister ve büyük bir hevesle gittiği 1926 yılı Ceyhan'ında Anadolu onda bir hayal kırıklığı olur.

Necip Fazıl İstanbul'a döndükten kısa süre sonra yine ruhi bunalımlarından kurtulmak ümidiyle bu kez Karadeniz'e gitmek ister ve Giresun'a gönderilir. Bu defa annesini de yanına alır. Fakat yine Anadolu bir hayal kırıklığı olur onun için. Aradığını yine bulamaz ve önce annesini gönderir İstanbul'a, daha sonra da kendisi döner.¹⁶

Necip Fazıl'ın Anadolu'ya üçüncü çıkışı, yine memuriyet dolayısıyladır. 1930'da Ankara'ya yerleşir. Fakat burayı da sevemez. Ancak bu defa ki sevmeme, şehrin ruhuyla ilgilidir. Ankara'yı "Amerikalı bir sinema kumpanyasının bir günde kurabileceği" bir özenti şehir olarak görür. Ona göre Ankara manadan yoksun, kısır bir çabalama içindedir. İstanbul'un, Londra'nın, Paris'in, hatta Moskova'nın "mâna bucaklarına cömertçe malik kentler" olduğunu, Ankara'nın ise bu şehirlerin sahip olduğu manalardan büsbütün yoksundur. Nitekim Ankara onu öyle bunaltır ki, banka patronunun karşısına çıkar ve Anadolu'da bir yere tayinini ister.¹⁷

Necip Fazıl'ın Anadolu ile kısa süreli bu ilk karşılaşmaları her ne kadar onda olumsuz izler bırakmış ve daima İstanbul'a dönüşle neticelenmişse de Abdülhakim Arvasi ile tanışıp, İslam ruh ve manasını sorgulamaya ve keşfetmeye başladığı yıllardan itibaren, hayata bakışıyla birlikte Anadolu'ya bakışı da değişmeye başlar. Özellikle 1940'lardan itibaren şekillendirmeye başladığı Büyük Doğu ideali ile birlikte Anadolu'ya bakışı da onun ruh ve manasına odaklanacak şekilde tamamen müspete döner.

Necip Fazıl, Anadolu'nun lif lif Türk insanının kökünü tutan ve onu asla bırakmayan vatan olduğunu belirtir. Bu bağlamda o, gerçek manada yeni bir neslin yoğrulmasında, yoğurma işinin teknesinin de Anadolu olacağını ifade eder.¹⁸

Bu coğrafya Necip Fazıl'da insanıyla da hayranlık uyandırır. Anadolu insanını "Viyana önlerinden Hindistan kapılarına kadar Osmanlı İmparatorluğunun kurucu unsur tipinden bugün ortada kalan" olarak tarif eder. Bu insanın "asgar-ı namütenahi" içinde yaşadığını söyler. Anadolu insanının, devleti yükselme dönemlerinde desteklediğini, çöküş dönemlerinde ise koruduğunu belirtir. Necip Fazıl, İstanbul'un fethinde sura bayrağı onun diktiğini, Viyana istikametinde akına onun kalktığını, Plevne'de vatani onun savunduğunu, İstiklal Savaşı'nda düşmanı denize onun döktüğünü vurgular. O, Anadolu'yu ve Anadolu insanını çilekeş olarak görür. Kanuni devrine kadar daima hak ve hakikat emrinde kullanıldığını söylediği Anadolu insanının, II. Selim'den Tanzimat dönemine kadar kaderine terk edildiğini, Tanzimat döneminden 1960'lara kadar ise ruh temizliğine ve namusuna kastedildiğini ifade eder. Bütün bunlara rağmen Anadolu coğrafyasının insanının kıymet bakımından iç cevherlerin en zenginiyle dolu olduğunu da dile getirir.¹⁹

O, Anadolu'yu ve insanını ruh, mana ve cevher kısmıyla tiyatrolarında da konu edinir. *Mukaddes Emanet* adlı tiyatrosunda Abdullah ile babası konuşurken babası Abdullah'a Anadolu'yu, "Yüzlerce yıl keşfedilmeyen, hep yabancılar elinde sömürülen, bir türlü kendi

¹⁵ A.e., s. 72.

¹⁶ A.e., s. 75

¹⁷ A.e., s. 137-138, 143.

¹⁸ Necip Fazıl Kısakürek, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015, s. 134.

¹⁹ Necip Fazıl Kısakürek, *Başmakalelerim: 2*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2008, s. 123-125.

kendisinin efendiliğini alamayan Anadolu'nun derdi... Şuurlandırılmayan dert.” diye anlatır ve Tanzimat'tan sonraki Anadolu'nun panoramasını şöyle çizer: “... Anadolu'da karanlık, cenaze, kıtlık... Sınırlarda ateş, kan, göç... Her bucakta kargaşalık, kopuş, baş kaldırış... Yürü Anadolu, Rum illerinin buzlu dağlarına, Arabistan'ın korlu kumlarında ölmeye...”²⁰

Künye ile *Villa Semer* adlı tiyatrolarında ise Anadolu insanının nitelikleri gözler önüne serilir. *Künye*'de Osmanlı subayı Gazanfer'in emir neferi olan Musa Çavuş övülür. Gazanfer Musa Çavuş'a minnetini ifade ederken arkadaşı Necati'ye “Anadolu böyle insanlarla dolu. Onlar sade ruhlarındaki saffeti babalarından aldıkları gibi saklayabilmiş değiller. Bu saffetin altında ne muvazeneli, ne tezatsız, ne kendine göre bir dünyaları var.” der.²¹ Necip Fazıl, Gazanfer'in ağzından Anadolu insanının saflığını, temizliğini ve hesapsız dünyasını över. *Villa Semer* adlı oyunda da oyunun ana karakterlerinden olan Ahmet, Anadoluluğunu asla saklamaz ve onu bir övünç olarak taşır. Amcası Hasan, Anadolulu kimliğinden sıyrılmaya çalıştıkça rezil olurken, Ahmet Anadoluluğunu muhafaza ettikçe ön plana çıkar. O da hilesiz, dürüst, sözüne sadık ve kararlı bir karakter olarak çizilir ve kumaşında asalet olduğunu söyleyen Yonca'ya “Bizimki Anadolu dokuması...” cevabını verir.²² Necip Fazıl Ahmet üzerinden de Anadolu insanını över ve yüceltir.

Anadolu'nun Necip Fazıl'da coğrafya, bu coğrafyanın insanı, coğrafyanın tarihi, coğrafyanın hali ve nihayet coğrafyanın ruh ve manası olarak farklı cepheleriyle belirlediği görülür.

İdeolocya Örgüsü'nde Anadolu'nun büyük mücadelelerden sonra kendisini tamamen İslam'a teslim ettiğini ve Anadolu insanının bütün dünyayı içine alacak şekilde İslam davasını sürdürdüğünü söyler. Tarih boyunca bu davayı sürdürmesine rağmen “dört asırdır öksüz, mazlum, harap ve mahrum” olduğunu söylediği bu coğrafyanın bir asırdan beri de büyük bir ihanete uğradığını ifade eder. bu haliyle Anadolu Necip Fazıl'a göre “misilsiz çile ve işkence arsası”dır. Bu nitelikleriyle Anadolu'nun ihtiyacı olan şeyin ona kendi kendisini, kendi ukdesini, kendi kökünü, dostlarını ve düşmanlarını gösterecek ve tanıtacak fikir hamlesi olduğunu dile getirir. O, her geçen gün geçmişini unutmuş nesillerin yetiştiği, yüce manaların her geçen gün kaybolduğu bir zamanda, Anadolu insanının yüksek bir sezisizle hakkı gördüğünü ve bu yönüyle kendi ruh istiklali kahramanını da içinden çıkaracağını belirtir.²³

Çerçeve yazılarından 19 Şubat 1943 tarihinde kaleme aldığı “Anadolu” başlıklı yazısında, Anadolu coğrafyasının iklim özelliklerini, yaşayışını ve ruhunu kendine has üslubu ile hem tasvir eder hem de bu manzaranın uyandırdığı düşünceleri dile getirir. Bu yazı, onun bu coğrafyaya dair düşüncelerinin ve duygularının tamamına yakınına şamil olması dolayısıyla önemlidir. Anadolu'yu birkaç defa iki bin kilometre bir uçtan bir uca gidip geldiğini söyleyen Necip Fazıl, bu gidiş gelişler esnasında işinin gücünün buz tutmuş camdan dışarıyı seyretmek olduğunu ifade eder ve trenin camından gördüğü Anadolu insanını şöyle tasvir eder:

...

Trene, adamın, kadının, çocuğun, köpeğin, koyunun ve sığırın müşterek ve lâkayit bir bakışı var... Tek bir bakış ve sonra yine şahsî faaliyetlerine dönüş... Adam arkasını döner, kadın yerdeki tezekleri toplamaya devam eder, çocuk koşar, köpek esner, koyun başını toprağa eğer ve

²⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Mukaddes Emanet*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015s. 18.

²¹ Necip Fazıl Kısakürek, *Künye*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2014 s. 18.

²² Necip Fazıl Kısakürek, *Villa Semer*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015s. 67.

²³ Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 553-554.

sığır, bomboş gözlerle ağzında bir meçhulü geveler...

Anadolu'nun, serveti dışına vurmuş bazı memleketler gibi öyle şusu, busu, madeni, altını, elması, çetiri, filâni, fişmanı yoktur.

Fakat onda öyle bir maden var ki, hiçbir yerde misli yok...

Ruhu!..

Fakat, işte bu öksüz kadro içinde dış hayata bakan, âdeta bir denizaltının (tereskop) undan fazla bir hayat işareti vermiyen bu Anadolu, kendi iç hayatı âleminde, toprağın yedi kat altında, her binası billurdan muazzam bir (Metropol)dür.

Bu ruhu anlatmaya ne lüzum var?.. Sonsuz hasretin, gurbetin, hüznün, saffetin, bekâretin, fedakârlığın, çilenin, tevekkülün, tek kelimeyle muhteşem bir mistikanın ruhu...'²⁴

Necip Fazıl'ın Anadolu'ya bakışı uzaktan bir bakış değildir. Anadolu'yu hemen bütün yönleriyle tanır ve bilir. Memuriyet, hocalık, konferanslar gibi farklı vesilelerle Anadolu'nun birçok şehrini dolaşır. Ceyhan, Giresun, Ankara, Zonguldak gibi şehirlerde kısa sürelerle de olsa yaşar. Dolayısıyla Anadolu coğrafyasını iklimiyle, insanıyla, yaşayışıyla, sosyal ve siyasal yapısıyla, manevi nitelikleriyle tanıma fırsatı bulur. Anadolu harici bir övünç kaynağı değildir onda. Bizatihi o da kendisini Anadolu'nun bir parçası olarak görür. Büyük Doğu idealinin netice ulaşması mefkuresinde Anadolu gençliğinin rolü esastır. Dolayısıyla Anadolu söyleminin onda suni durmadığı rahatlıkla söylenebilir. Buna verilebilecek örneklerden birisi “Sakarya Türküsü”²⁵ şiidir. Bu şiir Sakarya Nehri imajı üzerinden Anadolu'nun ruh ve manasının anlatımıdır. Öyle ki, yazıldığı dönemde büyük ilgi gören ve ses getiren “Sakarya Türküsü” şiirinin özgün, sağlam ve duygulu dili, Necip Fazıl'ın Anadolu'ya bakışındaki içtenlikle koşutluk gösterir. Necip Fazıl bu şiirde kendisini Sakarya sembolüyle özdeşleştirerek, Anadolu'ya dair düşüncelerini imge yoluyla aktarır.

Necip Fazıl, “Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar / Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar.” mısralarıyla, İstanbul'la arasındaki ruh ortaklığına işaret ettiği gibi, “İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya; / Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya” mısralarıyla da Anadolu ile arasında bir beden ve mana ortaklığı kurar. Şair kendisinin alinyazısının yokuşlarda susamak olduğu gibi Sakarya'nın kaderinin de yokuş çıkmak olduğunu dile getirir. “Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;” mısraı Anadolu'nun yüzyıllardır, bütün zorluklara rağmen üzerinde taşıdığı, Tanzimat'tan itibaren gelen inkılaplar eliyle kaybetmeye başladığı kendi ruh kökünü bulma davasına işaret eder. Bunu Necip Fazıl, daha önce örnekleri verilen birçok yazısında belirttiği gibi kendisiyle yapılan bir röportajda somut ve net olarak açıklar. Ona göre Anadolu'nun omuzlarındaki dava, İslam ruhunun hemen her sahada hâkim olmasıdır.²⁶ Mısradaki “köpükten gövde” ifadesi ise Anadolu'nun maddi zayıflığına bir göndermedir. Şair bu hor görülüp öksüz bırakılmış, ağır ve büyük davanın bütün Türk tarihi boyunca Anadolu'nun sırtına vuruluşunu ve her vuruluşta Anadolu'nun bu yükün altından kalkışını “Rabbim isterse, sular büküm büküm burulur, / Sırtına Sakaryanın, Türk tarihi vurulur.” mısralarıyla ifade eder. Üstelik Anadolu, bir kanaryanın bin bir başlı kartalı taşınması kadar ağır yükü, tarih boyunca ve özellikle Tanzimat'tan sonra bir hamal gibi ve sonunda hiçbir şey beklemeden taşımış ve taşımaya devam etmektedir.

²⁴ Necip Fazıl Kısakürek, **Çerçeve: 2**, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2010, s.

²⁵ Necip Fazıl Kısakürek, **Çile**, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015, s. 398.

²⁶ Necip Fazıl Kısakürek, **Konuşmalar**, Büyük Doğu Yayınları, 2009, s. 55-56.

Sonunda bir şey beklemediği ve almadığı gibi, “Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan; / Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.” mısralarında gönderme yapılan yoksulluk, yoksunluk, anne, baba, eş, çocuk acısı, vatan hasreti gibi birçok acıya da katlanmayı beraberinde getirmiştir.

Şair Anadolu'nun tarihinden çok uzak bir durumda olduğunu “Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu ân; / Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!” mısralarıyla anlatır. Bir zamanlar kıyısında dolaşan Yunus Emre'yi, geçtiği her yere İslam'ın nişanlarını bırakan orduyu sorar. Bunların artık yok olduğuna işaret eder. Bunlarla beraber bir zamanlar aynı vatan sınırlarını paylaştıkları Tuna ve Nil'i de “Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;” diye sorar. Sınır ötelere akınlar düzenleyen akıncılar da yoktur artık. Bütün bu tarihi kopuşlar neticesinde şair Anadolu'nun adeta karanlığa bürünmüş olduğunu ve öz vatanında bir parya haline geldiğini ifade eder: “Sakarya, kandillere katran döktü geceler / ... / Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!” Bu ifade hale dairedir. Öz vatanında parya olan şiirin yayımlandığı 1949 yılının Anadolu'sudur. Bunu gerek *İdeolocya Örgüsü*'nde gerek kendisiyle yapılan röportajlarda ve verdiği konferanslarda ifade etmiştir.²⁷

Sakarya'yı Anadolu'nun saf çocuğuna benzetir şair. Allah yolunun divanesi olarak kendisiyle bu saf çocuğun kaldığını söyler. “Sen ve ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız” dediği bu saf çocuk, şairin kendisi gibi, kader tarafından akrebin kısılcacında yoğrulmuş, yani büyük acılarla olgunlaşmıştır. “Sen kıvrıl, ben gideyim, Son Peygamber Kılavuz!” diye seslenir Anadolu'ya. Zira “Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;”dır. Bütün bu şartlar ve kaderin ona biçtiği ağır sorumluluk altında seslenir Anadolu'yu sembolize eden Sakarya'ya: “Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya!..”

Denebilir ki Anadolu bütün ruhuyla ayağa kalktığında onun medeniyet tasavvuru olan Büyük Doğu mefkûresi de gerçekleşecektir. Anadolu ve Anadolu'nun içinden doğan genç nesil onun idealinde merkezde, belirleyici bir konumdadır. Şair, aksiyoner kimliğiyle dolaştığı Anadolu'da ilgiyle karşılanırken, mefkûresini yoğun bir mesai içinde genç kalabalıklara aktarır. Büyük Doğu aşısının tuttuğuna inanmış olarak seslenir: “Surda bir gedik açtık mukaddes mi mukaddes / Ey kahpe rüzgar artık ne yandan esersen es...”

Kaynakça

- Abat, Umut Yaşar, *Immanuel Kant'ın Felsefesinde Mekan ve Zaman*, Ankara, Ürün yayınları, 2012.
- Braudel, Fernand, *II. Felipe Dönemi'nde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, 2. Cilt, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1994.
- Braudel, Fernand, *Uygarlıkların Grameri*, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, İmge Yayınevi, 1996.
- Canefe, Nergis, *Anavatanın Yavruvatana Milliyetçilik, Kimlik ve Aidiyet*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Connerton, Paul, *Modernite Nasıl Unutturur*, Çev.: Kübra Kelebekoğlu, İstanbul, Sel Yayıncılık, 2009.

²⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *Büyük Doğu Cemiyeti*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2009, s. 113; Necip Fazıl Kısakürek, *Hitabeler*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2010, s. 195.

- İbn Haldun, *Mukaddime*, Haz.: Süleyman Uludağ, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2007.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Bâbîâli*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2010
- , -----, *Başmakalelerim: 2*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2008.
- , -----, *Büyük Doğu Cemiyeti*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2009.
- , -----, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015.
- , -----, *Çerçeve: 2*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2010.
- , -----, *Çile*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015.
- , -----, *Hitabeler*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2010.
- , -----, *İdeolocya Örgüsü*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015.
- , -----, *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları, 2009.
- , -----, *Künye*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2014.
- , -----, *Mukaddes Emanet*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015.
- , -----, *Villa Semer*, İstanbul, Büyük Doğu Yayınları, 2015.
- Kızılçelik, Sezgin, “Sosyolojide Coğrafyacı Görüşler: İbni Haldun, Montesquieu, ve Fernand Braudel Ekseninde Bir Değerlendirme”, Türk Sosyoloji Araştırmaları Sosyoloji Yıllığı: Sosyoloji ve Coğrafya, Haz.: Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, İstanbul, Kızılelma Yayınları, 2006.
- Lacoste, Yves, *Coğrafya Her Şeyden Önce Savaş Yapmaya Yarar*, Çev.: Selim Sezer, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Livingstone, D. N. - Withers C. W. J., *Coğrafya ve Devrim*, Çev.: Dilek Cenkçiler, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.
- Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, Çev.: Fehmi Baldaş, İstanbul, Hiperlink Yayınları, ty.

**NECİP FAZIL
DÜŞÜNÇESİNDE
DOĞU-BATI VE
MODERNLEŞME**

NECİP FAZIL'IN DÜŞÜNÇESİNDE DOĞU, BATI VE MODERNLEŞME

Sami ŞENER¹

Giriş

Necip Fazıl, Türkiye’de batıcı aydınlar ve onların hakim olduğu siyasi sistemin, toplumda köklü ve yabancı bir kültür ve dünya değiştirmeye kalkışının arkasından gelen dönemin insanı olarak, belli bir yaşa kadar, batı etkisinde şekillenen bir cemiyet içerisinde yetişti. Fakat, onun ruh ve fikir ızdırabı, kendisinin doğru yerde olmadığını ve yeni bir dünyaya yönelmesi gerektiği sonucunu doğurdu.

İşte bu dönemden sonra, davasının ne olduğunu bilen ve bu uğurda mücadele ederek çile ve zulümlere katlanan bir Necip Fazıl görüyoruz. Çile şiirinde: “ Bir kanlı şafakta, bana çil horoz, Yepyeni bir dünya etti hediye.” ifadeleriyle bir önceki yaşayış ve meşgalelerinden farklı fikir ve meseleler ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bir diğer ifadeyle zor ve meşakkatli günler, Necip Fazıl’a bir “dava adamı”nın kaderine ait olağanüstü hadiseleri gösterecektir.

1. Necip Fazıl’da Fikri Değişim

Necip Fazıl, şair ve edebiyatçı aynı zamanda felsefe tahsili gören, aydın kesim içinde belirli bir yer edinmiş, entelektüel biriydi. Gazete ve edebiyat dergilerinde yazı ve şiirleri çıkan bu müthiş kafa, yaşadığı hayatı ve çevresinde meydana gelen olayları kitle psikolojisi ile görüp, kendi alemine dalmamış ve birçok şeyi sorgulamaya çalışmıştı.

Felsefe eğitimi görmesi, eşyanın ve olayların arkasındaki sebepleri aramasına yol açmış ve toplum hayatındaki ahenksizlik ve sun’i değiştirme hamleleri karşısında gelinen taklitçi, tarihe ve kültüre yabancılaşma problemleri onu rahatsız etmişti.

Şu mısralarda, yaşadığı hayatın sahteliğini ve basitliğini dile getirerek büyük bir davanın varlığından dem vuruyordu:

Bu nasıl bir dünya, hikayesi zor;
Mekânı bir satıh, zamanı vehim.
Bütün bir kainat muşamba dekor,
Bütün bir insanlık yalana teslim. (Kısakürek, 2008:17)

Özellikle âlim ve gönül adamı Abdülhakim Arvasi ile tanışmasının arkasından, İslâm’ı ve Müslümanlığı derinden değerlendirmeye çalışan bu dertli adam, yeni bir fikir ve inanç ile, yeniden kendi kültür ve medeniyetinin insanı olmuştu. Özellikle devlet yönetiminin ve müesseselerin, olanca gücüyle batıcı bir sistemi hakim kılmaya çalıştığı bir dönemde Necip Fazıl, batılılaşma seline karşı mücadele vermenin gerekliliğini görüyordu. Cemil Meriç’in bizzat ağızından dinlediğim şu cümleler, Necip Fazıl’ın hangi şartlarda ve ne denli cesurca bir mücadelenin içine girdiğini anlatıyordu. Meriç: “O günlerde hepimiz namussuzduk!.. Tek erkek ses, Necip Fazıl’dan geliyordu!..” Bu cümleler’de geçen “namus”, hakikate sahip çıkmak manasındaydı.

¹ Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, samis843@gmail.com

Elbette bir insanın, olgunlaşma yaşına kadar benimsediği ve yaşadığı kültürden, yaşama tarzından kopması ve niteliğinden uzak yaşadığı bir inanç ve ahlak dünyasına yönelmesi, çok ciddi bir ruh ve fikir çilesine sebep olmaktaydı. Necip Fazıl, hakikat ve cemiyet uğruna, ruh ve fikir çilesine talip olmuştu. O doğruları bulmak için, kendini böyle bir yola adamanın karşına çıkartacağı çile yüklü yıllara doğru adım atıyordu.

Artık dostları onu tanımak istemiyor, alay ediyor ve hafife alıyordu. O zamana kadar onu beğenen ve takdir eden insanlar, kendisine acıyarak bakıyor ve gereksiz işlerin adamı olarak görüyordu. Fakat o, aşağıdaki mısralarla kendisindeki büyük değişimi “Çile şiiri”nde şöyle anlatıyordu:

Gaiplerden bir ses geldi: Bu adam;
Gezdirensin boşluğu ense kökünde!
Ve uçtu tepemden birdenbire dam;
Gök kubbe devrildi, künde üstüne künde.. (Kısakürek, 2008:16)

Her toplum ve medeniyet, inanç, fikir ve ahlak adamlarının varlığı ile gerçek hedefine yönelir ve kendini kuşatan bağlardan ve saptırıcı etkilerden kurtarma imkanına sahip olur. Necip Fazıl Kısakürek, Türkiye’de böyle bir misyonun ve görevin adamı olarak bilinen çok önemli bir şahsiyettir. Çünkü o, münevver insan olmanın sorumluluğu ile, bütün yanlışlara ve topluma dayatılan düşünce ve sisteme karşı çıkmak zorunda olduğunun şuurundaydı. Çünkü o, kaybolmuş bir medeniyeti arayarak ızdırabını dindirmeyi düşünmektedir:

Kendi içimizde ve kendi cebimizde kaybettiğimiz, sonra körler gibi el yordamıyla eşya ve hadiseleri sığayarak hep dışımızda ve yabancı ceplerde aradığımız, aradıkça kaybettiğimiz, kaybettikçe bulduk sandığımız, bulduk sandıkça kabımızı derinleştirdiğimiz anahtarın kum üzerindeki yuvası... “Büyük Doğu” budur. (Kısakürek, 2013-1: 12) Necip Fazıl, onlarca yasağın olduğu bir dönemde, davasını “Büyük Doğu” ismiyle ortaya atarak, düşüncelerini dile getirmekten vaz geçmemektedir.

Bir cemiyet ve dava adamı olma dönemini, kendisini mistik şair olarak ifade ettiği hatırasında, yaşadığı şu olayla anlatır:

Bir düzlükte atına mani atlatırken hayvan düştü ve Mistik Şair altında kaldı. Şimşek gibi gelen kapkara bir alem... Başka hiçbirşey bilmiyor. Bu alemde rüya gibi bir şey. Muayede salonu biçimli büyük bir yerde, bir sedir üzerinde, yan yana, iki haşmetli koltukta, sırtlarında “bala” uniformaları, büyük babasıyla Abdülhak Hamid oturuyorlar..

Büyük babası, sol eli kılıcında, sağ elini Mistik Şair’e uzatıp “gel gel!” diyor. O zaman Abdülhak Hamid ona dönüp: “- Hayır efendim, diye karşılık veriyor, gelemez; cemiyette yapılacak daha birçok işi var”!.. (Kısakürek, 2014:227) Belki Abdülhak Hamid bile, Necip Fazıl’ın cemiyetteki işlerinin bu denli çetin ve zor olduğunu tahmin edemiyordu.

2. Necip Fazıl’da Batı ve Doğu Değerlendirmesi

Birçok fikir ve araştırmacı farklı toplumları ve zihniyetleri, belli coğrafi dilimler altında adlandırmışlardır. Günümüzde de bu tarz ayırımlar devam etmektedir. Aslında, bu ayırımın gerçekliği de vardır. Özellikle Batı dendiğinde, Yunan’dan beri gelen düşünce, siyaset ve kültür özelliği kendisini göstermektedir. Necip Fazıl da, böyle bir ayırımı yapmıştır. Fakat bana kalırsa,

o Doğu derken, özelde İslâm inanç ve düşüncesini dile getirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda, nitelik olarak Batı'dan farklılığı belirgin olan Doğu toplumlarını da böylece ifade etmeyi düşünmüştür.

3. Batı'yı Anlamak

Necip Fazıl, batı'yı iki farklı yönüyle ele alır. Birincisi, Yunan'da Sokrat ve Eflatun ile ortaya çıkan inanç, akıl ve fazilet merkezli nitelikli Batı, ikincisi ise materyalist ve sömürgeciliğin getirdiği istilacı ve ikiye bölünmüş batı.

Üstad, Batı'dan örnek şahsiyet ve tutarlı mantığı temsil eden büyük üstadların takdir edilen yönlerine işaret ederek, onları kendi dini ve kültürel değerleri açısından analiz eder ve doğru yönlerine dikkat çeker:

(Sokrat) Garp tefekküründe ilk defa (metod) fikrini getiren adamdır. (Metod), usul, her şeyin başı... "Sokrat'ın şu önemli ikazına işaret eder: "- Dur, söyle! Sen kimsin, niçin yaşıyorsun, yaşanmaya değer tarafı nedir senin hayatının?.. Nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun, ne düşünüyorsun?.. Senin bir çift öküzün var, onlara ait bir terbiye sistemin var da, niçin çocuklarına yok? Nasıl bir cemiyet özlüyorsun, inandığın tanrılar sana ne verebilir?" (Kısakürek ,2014: 16)

Platon, bir (jeografik) veya (topoğrafik) yer tayin etmeksizin yükseklikler aleminde fikirler kabul eder. Her hakikat, o fikirdedir. Ona göre hakikat (fenomen)lerde değil, fikir ve ruhtadır . (Fenomen) felsefede mühim bir mefhum... (Kısakürek,2012:27)

Talebesi (Aristo), tam (Platon)un mukabili, tersidir (Platon) buradan oraya gidiyorsa aynı hat üzerinde o, oradan buraya gelir. O müessir aramaz. Fakat müessire aşağı yukarı –yarı idealist- bağlı bir şekilde, esere, eserden müessire geçişteki inceliği tasavvuf'ta anlayacaksınız. O maddeye bakar; maddenin iç bünyesindeki kanunları keşif hedefine bağlar, aklın ve büyük manada (rasyonalizm- akılcılık), tabiatçılık, gerçekçilik temellerini arar ama bunlara, ezbere bir çıkışla gelmez ve fizik ötesini fazla deşmez. (Kısakürek, 2012:27)

(Aristo)nun "Mantık" başta, Fizik, Tabiat İlmi, Politika (Siyaset), Poetik (Sanat felsefesi) vesaire birçok eseri var. Mesela "Mantık" adlı eseri İslâmiyet'e destek getirmiştir. Bazı kelamcıların kullandığı eserler...

Batı, kendisini en ileri mütefekkirlerinden birinin ağzıyla şöyle hülasa eder: "Romanlılaşmış, Hıristiyanlaşmış ve Eski Yunan'ın zihni nizamına teslim olmuş her toprak Avrupa'ya bağlıdır." (Kısakürek,2013-1: 25)

Orada batıl ve kaba taassuba karşı, birtakım fikir kahramanları görüyoruz; (Bruno) gibi... Ateşe atılır ve o dakikada papazın kendisine uzattığı putu ayaklarıyla iter. Keşke hakiki iman adına itse, papazın batılı adına bir itiş değil... Campanella (Kampenella) vesaire... Bunları görüyoruz. Rönesans'tan önce Garp, biliyorsunuz, büyük çukuruna dalmıştır; karanlık çukuruna... Artık papaz her şeydir. Bedahet ölçüsüyle anlaşılacak şekilde papaz bir hırs, menfaat, istismar hırsız, adeta ilahi salâhiyetleri çalmaya kalkan tip... (Kısakürek, 2013-2: 32)

Necip Fazıl, Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu kitabında, Batı felsefesi ile İslâm Tasavvufu'nu mukayeseli bir şekilde ele alır. Burada, Üstad'ın felsefeye olan geniş hakimiyetini açık bir şekilde görebiliriz:

(Kant) (rasyonalizm)ini çok ileri ve tevhitçi bir merhaleye götürülüyor ve (Kritisizm) felsefesini kuruyor. Meşhur eseri (Kritik dö la rezon pür- Saf Aklın Tenkidi)... Bu eseri okuduğu zaman insanın duyacağı saygı hissi azımdır. (Kısakürek, 2012: 57)

(Spinoza)dan sonra Onyedinci Asırda en enteresan kafa (Dekart)tır. Fransız... Tahlili Hendeseyi kurdu. İlmî çalışmalarında materyalist, metafizikte idealist... Skolastiği yıktı ve akla yepyeni bir istikamet verdi. (Kısakürek,a.e.,: 49)

Necip Fazıl, Batı'da Yunan sonrası da büyük kafaların, hakikatı yakalama seviyesinde önemli fikir ve tespitler içine girdiğine işaret eder. Bütün bunla, hakikatın sadece tek olduğunu gösteren örneklerdir:

(Paskal) varmıştır, bu ince hakikate... O, vâhid olan “şey”in mihrakı etrafında, ebedi meçhule doğru hudutsuz bir fikir cehdi... Aklın vazifesi budur. Bunun ismi hikmettir, felsefe değildir. Felsefe bulmanın değil, boyuna aramanın yolu... (Kısakürek,a.e.: 14)

Goethe(Göte)nin bir büyük sözü var. Diyor ki:

“_ İnsanlar hayatlarında bir kere buluş ıstırapı çekerler. Halbuki dehânın çocukları sık sık bu ıstırapı çekerler, böylece her defa gençleşirler.” (Kısakürek,2013-2: 29)

Bu adam akılla, yine İmam-ı Gazalî gibi, akli gere gere öyle bir yere gelmiştir ki, Peygamberlerden başka eteklerine yapışılacak hiç kimse olmadığını , dünyanın belki en büyük mütefekkeri sıfatıyla anlamış ve tespit etmiştir “ Bana Allah lazım, haberini filozofların verdiği değil, Peygamberin getirdiği Allah!” Sahte 31)

Diyor ki (Karlâyı)

“_ Yeryüzünde ve tarihte, hiçbir insan O'nun kadar (Hz. Peygamber) yakıcı bir samimiyetin sahibi olmamıştır.” (Kısakürek, a.e.: 21)

Necip Fazıl, Batı'nın fikir ve ruh temelli bakışının ilerleyen zaman maddeci ve zevkçi anlayışa yerine bıraktığını söyler:

Eski Yunan'dan aldığı bu (plastik) zeminden Avrupa'lı hiçbir zaman ayrılmamıştır. (Plastik) zemine bağlıdır Avrupalı; koparamazsınız oradan.. O (plastik) zeminde kendini aşmak için bir çeşit madde aşkı, tabiat zevki temsil eder; dolayısıyla iç aleme yabancı kalır. (Kısakürek,2012:18)

İşte böyle bir dönemden sonra, Necip Fazıl'a göre kendi dışındaki toplum ve kültürlerle karşı Avrupa'nın rahatsız edici tutum ve filleri başlar:

Garplı, eski Yunan ve Roma'da olduğu gibi (Rönesans) dan sonra ve bugüne kadar. Şark deyince, hep belli başlı kabahatli bir insan soyunu çerçeveleyici bir manaya sımsıkı bağlı kaldı. (Kısakürek, 2013-1: 22)

Eski Yunan'a baktığımız zaman, (mitoloji) dediğimiz çerçevede, hani onların sahte tanrıları, yarı ilahlar var ya, bütün bunları bir cemiyet içinde kahramanlık hasretinin icadı diye görüyoruz. Serâpâ yalan ve uydurma, fakat bir kahramanlık iştiyakının, hasretinin ifadesi... Onlar Atina'da (Olemp) denilen bir dağda otururlar; ve birbirleriyle çekişir, didişirler... En âdi insanlar gibi... Buna rağmen inanılır bunlara... (Kısakürek , 2013-2:15)

Eski Roma, o madde kahramanlıkları içinde Roma nizamını ve Roma anlayışını her yere götürme dâvasındaydı. Roma vatandaşı olmanın onlarca muazzam şerefi vardı. Eğer sırf madde kahramanlığı, maddeyi fıkırdatma, kaynatma, tasarruf etme cehdi yetseydi, o zaman çığın, selin bir takımın tabiat afetlerinin de kahramanlar yolu üzerinde bulunması lâzım gelirdi. (Kısakürek,2012: 25)

Felsefenin belli bir döneme kadar ruh ve inanç çerçevesinde kalıp, daha sonra maddeye ve tabiata dönük bir hale gelmesi ve batı düşüncesinin bu doğrultuda düşünce ve teorileri ortaya koyması, Necip Fazıl'ın tesbit ettiği gerçeklerdendir:

Görürsünüz ki, semavi dinlere karşı bir sırt çevirişi var güya müspet felsefenin... Onca din insanlık dinidir. Ve her şey (pozitivist) düşünce meselesidir. Maddeciliğe doğru gidişin akıl çizgisi bu... Onlarca aklın içinde kalmak... Davaları bu... Bu davanın bütün kanunları, bütün sistemi (Ogüst Komt) ta... Bizde de taklitçileri çok... (Kısakürek, 2012: 63)

Üstad, batı felsefesinin hakikati kendi akli ile arama çabalarının sonucunu, Batı düşüncesindeki yüzlerce farklı görüş ve tezlerin çıkmasıyla gösterir. Ve bunların sonucunda bütün değerlerin alt-üst edildiği pörsümüş bir zihnin çıktığını söyler:

Avrupalı'nın çilesi ve hastalığı yine kendisine malum, yine kendisince bin (tez) ve (antitez)le çürütülmüş ve yıpratılmış bitpazarı eşyası ideallerinden Türk cemiyetine bir ruh ve iman yoğurulabileceğini sanmak, bugün insanların değil de, bizzat maddenin diliyle basit bir abes halindedir. Evet bu abesi, insanlar şöyle dursun, madde ve maddi tecrübe ilan etmektedir. Bir de Avrupalılar görmekte ve ifşa etmekte... (Kısakürek, 2010:174)

Üstat, maddeci batı felsefesinin hayatın tek yönünü aydınlatıp, diğer yönünü karanlıkta bırakan "tek boyutlu" bir dünya olduğunu söyler:

Böyle bir alem... Bu aleme dikkatle baktığımız zaman şunu görüyoruz ki; Eski Yunan (mitoloji)si ,aklını fikrin, vehmin, hayalin bile içinden çıkmayacağı girift bir (plastisite), yani eşyanın dış kabartısı , müşahhas bir zemin üzerinde, bir dış âlem rüyası... (Kısakürek, 2012:17)

Üstad, maddi ve faydacı düşünce ile Batı'nın, hem İslâm'ı hem de başta İslâm dünyası olmak üzere, hakikatları görmesine rağmen, tüm medeniyetleri küçümseyici ve değersiz görücü bir politikanın içine girdiğini açıklamaktadır:

Garbın kifayetsiz taraflarına ve sahte tesellilerine kadar sızabilmiş gerçek ve hususi münevverlerini, Doğuyu, her şeye rağmen anlaşılmaz derinlik ve şahsiyetini küller altında muhafaza eden, kaba teşhis çerçevelerine sığmayan bir giriftler ve harikalar ufku, peygamberler yatağı ve ruh ilimlerinin beşiği diye mütalaa etmekten geri kalmadılar. Fakat taşkın ekseriyeti ve ortalama anlayışıyla Garplı, Şarka doğru en insafli ve hatırlı bakışını, nihayet (Pikadilli)de bir Hint racasının kavuğu ve tepesindeki elmas gibi, basit fantazy planından ve "Binbir Gece" hayalinden ileriye geçiremez. (Kısakürek, 2013-1: 22-23)

Bu hususta, Batı düşünce sisteminin felsefe ile ciddi bir boşluğa düştüğü söylenerek, akıl ile hakikat arasında kurulması güç bir bağlantıya işaret edilmektedir:

Felsefeyi de şu şekilde izah ettikten sonra Garp tefekkürüne geçip bilâhare tasavvufa döneceğiz. Felsefe; hakikati hiçbir çıkış noktası olmaksızın serbest arama yoludur. Kelime iştikakı (filos) ve (zofos)tan gelir. Yunanca... "Hikmet dostluğu" demek... Peşin hiçbir şeye inanmaz. Yahut peşin inanmak diye bir şey yoktur sisteminde...

4. Doğu'yu Anlamak

Necip Fazıl'da Doğu, bir kültür, anlayış ve inanç olarak Batı'dan farklı ve kendine has bir orijinal yönü olan kutlu bir belde. Kanaatimce o, Peygamberlerin Doğu'dan çıkışını, Büyük Doğu idealinin bir ışığı olarak görmektedir:

İlahi beyana göre insan tohumu Adem Peygamber. Doğu planında bir yere ayağını bastı. Bütün nevilerin kurtarıcısı Nuh Peygamber, gemisini, orada bir noktaya oturttu. Resullar atası Hazreti İbrahim, Doğunun maddi ve manevi çerçevesi üzerinde ateşi gül bahçesine çevirdi. Büyüçüleri büyüleyen Musa Resul, ümmetine vadedilen toprağı orada aradı. Meleklerden merhametli Hazreti İsa, ölüleri diriltten nefesini, batı istikametinde Doğudan üfledi. Ve... Ve nihayet Allahın sevgilisi ve alemlerin yaratılış hikmeti baş Resul, doğunun bir kenarında, bir nefhada kum tanelerinin içine mermer kubbeler yerleştirdi. (Kısakürek, ,2013-1: 36)

Necip Fazıl, Doğu'yu anlatırken, Batı'nın eksik ve mahrum olduğu ahlaki, hukuki ve sosyal özelliklerden bahsederek, doğu kültürlerinin bu noktadaki farklı özelliğine dikkatleri çekmektedir.

Necip Fazıl, Doğu'nun kendi gerçeğinden uzaklaşması sebebiyle, Batı'yı taklit etmek zorunda olduğu garip talihine de işaret etmektedir:

Mütefikkirin son hükmü şudur ki: “Şarklı, saf ilimden, teknikten, dış alemden, dış âlem üzerindeki akıl zaferlerinden, fert ve cemiyet münasebetlerinden, sistemli hak ve nizamdan, her türlü riyaî ölçüden, dış alemde birer miyar ve nizam olan her şeyden, bütün şubeleriyle güzel sanatlardan, hayatı kucaklayıcı yaygın edebiyattan mahrum; ve bunlara malik olmak istedikçe Garbın gülünç ve miskin taklitçiliğine mahkum bir insan tipidir.” (Kısakürek, a.e.:24-25)

Necip Fazıl, Doğu'nun sosyolojik analizinde, onun kendisini nitelikli hale getiren bazı değerlerden ve özelliklerden uzaklaşarak, ilkel ve hayaller dolu dünyasına doğru bir yolculuğa yönelmesinin getirdiği çaresizliklere temas etmektedir:

İşte ve işte bu son bakıştır ki, dört-beş asırdır, harem ağası uzviyeti gibi gittikçe bünyeleşti; ve bütün Doğu aleminde, bir taraftan dünyasını kaybetmiş köleler ve (Medyum)lar sürüsüne , öbür taraftan da tesellisini ana şahsiyetini ezmekte arayan beyinsiz mukallitler ve fani tedbirciler zümresine yataklık etti . (Kısakürek, a.e.: 31)

Üstad Necip Fazıl, dünyanın içinde bulunduğu durumun ciddi bir çözülme ve sosyal patlamalara hazır bir halde olduğunu ikaz etmektedir:

Bugünkü dünya, tahlilini bekleyici tek cümlelik terkip hükmüyle, Yirminci Asrın başında ve ortasında iki kere neşterlediği halde bir türlü çıkarmadığı ruhi ve içtimai ürünü daima içinde gezdiren ve şimdi fani bir gaflet ve sahte sükunet devresine girmiş bulunan ve pek yakında bütün iç ihtilalini açığa vurmaya mahkum yaşayan asırlık bir illet panayırındır. (Kısakürek,a.e.:83)

Türk ve İslâm dünyasının, en büyük probleminin bilgide ve ahlakta ciddi bir erozyana uğraması olduğunu belirten Necip Fazıl, bu hastalığın en önemli belirtisinin, Müslüman özelliği taşımadığı halde, Müslüman gibi görünen sahte dindarlar olduğunu dile getirmektedir. Bu konuda, Müslümanların niteliklerini en ciddi ve doğru şekilde otokritik eden birkaç kişiden biridir Üstad:

İç ölüm tehlikelerinden birincisi, tarihimiz boyunca bizi, İslâmiyetin her zaman ve

her mekana zaferle tatbiki kazancından alıkoyan ham softa ve kaba yobaz... Yarın muazzez ve mukaddes iman kaynağımızın zaferi gerçekleşirse bu hastalığın nüksüne mani çare bu tiplerin tasfiyesi usulüyle en başta mütalaa edilmelidir. Ham softa ve kaba yobaz, dini hükümler çerçevesine bağlı gerçek mümin değil; Büyük Doğucu, işte, şeriatten kıl feda etmeyecek olan o mümindir. (Kısakürek, a.e.: 446,447)

5. Batılılaşma ve Modernleşme:

Türk toplumu, Tanzimattan bu yana, toplumsal karakterini muhafaza konusunda çeşitli güç ve zorlamalar karşısında kalmış enteresan bir ülkedir. Osmanlı sistemi, uzun ve tecrübeli bir medeniyet içerisinde, farklı ve köklü temeller üzerinde kurumlaşmış bir sistemdi. Onun batılı bir sistem haline dönüşmesi, kendi kurumlarıyla mümkün olamazdı. Bu yüzden toplum, hiçbir sosyal kurala uymayan tarzda farklı değerlerle biçimlenmiş kurumlar yardımıyla ve kendi isteği sorulmadan değiştirilmeye çalışıldı. (Şener, 2016:174)

Müslüman Türk toplumu, kendi kültür ve kimliğini kaybetmekle ciddi bunalım ve çatışmaların içine girer. Modernleşme adıyla gelen Batıcılık, Osmanlı'daki bilgi ve ahlak'taki gerilemeyi tersine döndürme iddiası ile düşünce ve kültür dünyasına sürülür. Necip Fazıl, düşünce ve sistemdeki dönüşümün Kanuni ile başlayıp, Tanzimat ve Meşrutiyetle fiili plana geçtiğini başladığını bilmektedir:

Tanzimat devri, Batı'nın maymunvari kopyası hareketi olduğuna ve hiçbir zaman dünyalar arası mahsup sırrını keşfettirici bir nefis ve tarih murakabesine yol açmadığına göre, herşey, vicdanlarda öldürücü bir İslâm şüphesiyle başlamışken, doğrudan doğruya İslâmiyete karşı ve aykırı görülmemiş, her an küfür dünyasına ıvaz verici ahmak bir idare-i maslahatçılıkla hem iman, hem de inkar cephesinin yarı hatta çeyrek adamları elinde İttihad ve Terakki Komitesine kadar gelmiştir.

Bu bakımdan, ister Kanuni sonrası, ister Tanzimat devrinde İslâmiyet, feci bir idraksizlik yüzünden manada zulüm görür ve eşya ve hadiselere tahakküm kudretinden düşerken, sözde kaim bulunduğu ve henüz resmen aleyhine dönülmemiş olduğu için, din adamları kadrosuna herhangi bir zulüm eli uzanamamıştır. (Kısakürek, 1970:9)

Meşrutiyet dönemi ile başlayan ve İslahat ile devam eden bir değiştirme hareketi, Osmanlı Türkiye'sinin temel dayanaklarını sökmeye çalışmaktadır. Bunun için de, birtakım yaldızlı kavramlar ile, sinsî niyetler gizlenmeye çalışılmaktadır:

Büyük doğu ideologyasını bilenlerce en derin ve mahrem sebepleriyle malum olduğu gibi, eğer din bağlarının ruhunu kaybettiği devir Kanuni ve Tanzimat arası ise, kasıtlı çözülmeye başlandığı devir de Tanzimat ve Meşrutiyet arasıdır.

İslahat, Tanzimat sonrasının hadisesi olan ve Avrupa'nın bize nasıl baktığını ve davrandığını gösteren bu tabir, delaleti noktasından devlet hesabına bir yüz karasıdır. Türk'ü ve onun ruhunda kümeli İslâm davasını yıkmaktan başka gayesi olmayan Batı dünyası, bu emeline ermek için bizi tefessühten tefessühe sürükler ve maddeye hakimiyet duygumuzu her gün biraz daha körleştirirken, kendi emeli olan idare zaafımızı acı acı yüzümüze vuruyor, güya hayrımıza hareket ettiği tavrını takınıyor. Sanki bizi kuvvetli olmaya davet ediyor, valisine emreden bir hükümet gibi Babıali'ye ferman buyuruyordu:

-İslahat!.. Makedonya vilayetlerinde ıslahat yapınız ve nizam ile huzuru tesis ediniz. (Kısakürek, 1977:395)

Batı emperyalizmi, önce fikri ve sonra da ahlaki yapının dayanaklarını ortadan kaldıran eğitim hamlesini başlatarak, kendine bağlı entelektüel entelijansyayı şekillendirdiği kurumsal yapılarda sistemin kilit noktalarına yetiştirdiğini, Necip Fazıl şu değerlendirme ile gözler önüne serer:

Bugünkü Galatasaray Lisesinin tohumu olan Mekteb-i Sultani isimli manevi müstemleke ocağından birinci ve ikinci derecede mezun olanlar, Duyun-u Umumiye'ye, Osmanlı Bankası'na imtihansız, yani muayenesiz ve murakabesiz kabul ediliyor. Ve Abdülaziz'den öteye tam bir sirayet mahkumiyeti belirtiyor.

Üstelik, çoğu masum ve şuursuz bu, Türk'ü kökünden koparma ve Batı'ya ilişirme ajanlarını, vatanın muhtaç olduğu halaskarlar çapında görece ve gösterecek bir dünya inşa edilmeye başlanıyor. Edebiyatıyla, fikriyatıyla, politikasıyla, terbiyesiyle, estetiğiyle bütün bir yabancı dünya. (Kısakürek, a.e.:33)

6. Modernleşmiş Toplumun Bunalımı

Necip Fazıl, her münevverin basireti ve uzak görüşlülüğü ile cemiyetin yöneltildiği istikametini vehametini anlamakta ve bu akibetin dehşetini hissederek haykırmaktadır:

Asırlardır zindandayız!.. Neyin, hangi halin zindanıdır bu?.. Bir türlü hakikate ulaşamamanın, olamamanın, dünyanın en şaşaalı oluşundan sonra, o oluşun aşkını kaybetmenin, birtakım hayâllere kapılmanın, yapamamanın, edememenin, erişememenin üstelik erişmekten alıkonulmanın muazzam zindanı... (Kısakürek,2013: 9)

Muhasebe şiirinde, cemiyetin yöneldiği istikamette bu dehşetli tabloyu şu şekilde tasvir ederek, kendisi olamayan bir toplumun hazin ve şuursuz gidişatını adeta resmetmektedir:

Dışında bir dünya var, zıpzip gibi küçülen,

İçinde homurtular, inanma diye gülen...

İnanmıyorum, bana öğretilen tarihe!

Sebeb ne, mezardansa bu hayatı tercihe?

Üç katlı ahşap evin her katı ayrı alem!

Üst kat: "Mavs oynayan annem ve aşıkları,

Alt kat: Kızkardeşimin "Tamtam"da çığılıkları. (Kısakürek, 2008: 403)

Bu şiir, kendi medeniyet köklerinden koparılan nesillerin, birbiri ardınca bozulmanın değişik safhalarındaki manzarasını yansıtmaları bakımından oldukça önemlidir.

Necip Fazıl, içinde uzun zaman bulunduğu basın ve yayın dünyasının, ölçülerin kaybedildiği dönemin arkasından sadece maddi kazanca ve menfaate yönelen karakterini çok kesin ve keskin bir dille anlatır:

Babralı'de gazete, hiçbir zaman gerçek, hasbi ve samimi bir ideale bağlı olmaksızın, sadece, milli ruha kast yolundan şahsi ve zümrevi çıkarların cer vasıtası olmuş ve devir devir değişik bünyeler içinde bu çerçiliğini sabit tutmuştur. Başından itibaren asırlık kademeler halinde, ecnebiye ajanlık yolundan cer, nüfuzluya şantajcılık yolundan cer, zalime dalkavukluk yolunda cer, Firavun'a kölelik yolundan cer, kokağa kabadayılık yolundan cer.. Ve onun yanı başında, inanana inanmadan inanç satma yolundan cer.. (Kısakürek, 2014:300)

Necip Fazıl, toplumdaki ve sistemdeki bozulmanın sebebinin, Batı'nın gücünden çok kendi medeniyet ve kimliğimizin önemini ve büyüklüğünü idrak edememiş olduğunu ve öncelikle münevverimizdeki nefis murakabesinin eksikliğinin getirdiği şuuruzluktan kaynaklandığını ısrarla ve defalarca dile getirmektedir:

Avrupalı, bizi Haçlılar seferi, sınır toslamaları, müspet bilgi buluşları ve türlü dış vasıtalarla dize getiremezken, nihayet içimizden yıkmanın formülünü buldu. Bu formül, ne Doğu, ne de Batı üzerinde çileli bir nefis muhasebesine erişebilmiş, sığ ve kaba taklitçi, kendi öz nefsinden tiksiniçi, mesnetsiz ve şahsiyetsiz bir zümre tarafından Türk ruh kökünü çürütmek, İslâm bütünlüğünü fesada vermek, Türkiye'yi içinden yıkmaktır. (Kısakürek, 1977:423)

İçimizdeki Batıcıların ise, Batı'yı anlamadan, onun görünen bazı özellikleri ile batıya benzemeye çalışan komik ve satıhta kalan insanlar olduğunu söyler. Bu durum, birçok sosyal bilimcinin ve tarihçinin de temas ettiği önemli bir gerçek olan taklitçiliktir. Ona göre batıcı geçinenlerin çoğu, aslında batı'yı anlayamadan batılı olmuşlardır:

Batı marifeti, Batıcılık simsarlarının hakikatinden daha doğrudur. Benim bir teşbihim: Hastanelerde muzahferat döken birtakım hademeler vardır. Onlar da doktorlar gibi beyaz gömlek giyerler ve köylerine gittikleri zaman doktor geçinirler. Halbuki işleri tükürük dökmek.. İşte bizim memlekette Batı davasının naracıları, o tükürük hademesinin doktorluktan anladığı kadar anlarlar. (Kısakürek, 2013-2:17)

Üstad, beynini, daha doğrusu kendine has fikir ve iradesini kaybeden bir nesli, Dua şiirinde şöyle açıklar:

Bıçak soksan gölgeme,

Sıcacık kanım damlar.

Git de bir bak ülkeme:

Başsız başsız adamlar... (Kısakürek, 2008: 418)

Batı'nın kendi kendini bir yanlışa soktuğu Rönesans, Necip Fazıl'a göre, Avrupalı insanın ızdıraplı ve ruhunu kaybettiği bir dönemin başlangıcıdır:

İşte o belalı Rönesans.. Orada batıl ve kaba taassuba karşı, birtakım fikir kahramanları görüyoruz: Bruno gibi. Garp, biliyorsunuz, büyük çukura dalmıştır; karanlık çukuruna... Artık papaz herşeydir. Bedahat ölçüsüyle anlaşılacak şekilde papaz bir hırs, menfaat, istismar hırsız, adeta ilahi selahiyetleri çalmaya kalkan bir tip. (Kısakürek,2013-2:32)

7. İslâm Dünyası'nın Panaroması

Necip Fazıl, İslâm dünyasındaki durgunluk ve kabuğunu kıramama hadisesinin temelinde, fikren yetişmiş ve yüksek nitelikli mütefekkirlerin eksikliğinin yol açtığını söyler. Çünkü mevcut durumun kritiğini yapıp, nasıl bir hareket ortaya konulacağını ona göre, bu insanlar yapacaktır:

İslâm dünyasının, doğu ve batı arası mahsup sınırlarını çözebilen, ezeli olduğu kadar ebedi hakikatlarını karşı dünyaya tatbik ehliyetini belirten, içini ve dışını muhasebe kudretini gösteren ciddi ve üstün çapta mütefekkirleri yoktur. Olanlar da, bazı sahte reformculardan, akli bilmez ebleh akılcılardan ve kaba satıh mühendislerinden başkaları değildir. (Kısakürek, 2010:243)

Necip Fazıl, toplumumuzdaki çözülme ve bozulmayı fazlaca ilmi ve kaynaklara

müracaat etmeyen net ve bir film sahnesini sunarcasına kesin teşhisler ile ortaya koyan ender fikir adamlarından biridir. O, bozulmanın ve değişimin sancısını içinde duyan ve bir ana gibi toplumunun ızdırabına ruhunu ve vücudunu siper eden kahramanlardan biridir. O, dinin sahte ve yobaz insanlardan kurtarılması gerektiğine sık sık işaret eder. “Son sığınak” şiirinde bu durum dile getirilir:

Tam dört asırdır Müslümanlık,
Cansız etiket markasında
Kur'an kalbi kör ezbercide
Din, üfürükçü hokkasında (Kısakürek, 2008: 429)

O, düşünce dünyasının taklitçi veya satıhtan reformcularla başaramayacağını ve onlarla büyük diriliş hareketinin başlayamayacağına inanmaktadır.

Necip Fazıl, aldığı eğitimin neticesi olarak birçok meselenin temelini inmeyi, derin tahliller yapmayı bilen ve böylece sosyal sistemin fotoğrafını çeken bir sosyal bilimci gibi tespitler yapar ama, bu teşhisler onu tatmin etmez. O bir yangını haber veren kişi gibi, kesmin çılgılık atmaktadır. Bu çılgılık, kaybedilen tarih ve medeniyetin getirdiği çözüme ve parçalanmanın dehşetini ortaya koymakta ve insanları inanç değerlerine sahip çıkmaya davet etmektedir. “Zindandan Mehmed'e Mektup” şiirinde, inanç ve kültüre karşı yönetilen siyasette Müslümanın durumu tasvir edilir:

Zindan iki hece, Mehmed'im lafta!
Baba katiliyle baban bir safta!
Bir de, geri adam, boynunda yafta...
Halimi düşünüp yanma Mehmed'im!
Kavuşmak mı? Belki.. Daha ölmedim! (Kısakürek, a.e.: 420)

Üstad, İslâm dünyasının temel zaafının gerçek imanın esrarına vakıf olamayış olduğunu söyler ve bu gücün pasif bir durumda olduğunu ve aktif hale geçmedikçe, faydası olmadığını düşünür:

İnanmanın esası İslâmiyet'e ve Allah ve Resulüne inanmaktır. Öbür inanmalarsa sadece batıla bağlanmak. Fakat imanın her sahada bir kuvveti vardır. Bugün bizi, topuğumuzdan saçımıza kadar güveler gibi yemekten başka gayesi olmayan komünistler, -hallerine dikkat edin- inanmış adamlardır. Ve biz inanmanın hakikatına malik olduğumuz halde edamızla, tavrımızla çok defa ve çoğumuz yalan söylüyoruz. (Kısakürek, 2013-2:27)

Üstadın, bu teşhisine; aynı dönemlerde yaşayan Cezayirli Sosyolog Malik Binnebi de katılmaktadır: “Sosyal görevlerini unutup içe dönük –bireysel bir endişe- halini aldığı anda, yeryüzündeki tarihsel mesajı sona erer. Çünkü o artık, medeniyeti itme ve harekete geçirme gücünü kaybetmiştir. Gayreti, ideali ve temel ihtiyaçları arasında uyumu sağlayabilen kemale ermiş insanla başlar. O, yaşadığı toplumda bir aktör ve bir seyirci olarak misyonunu yerine getirir. Çözülmüş insanla; yani çekim gücünden yoksun, varlığını maddi veya ruhi bir temele dayandıramayan çözülmüş bir toplumun bireyiyle son bulur.”(Binnabi,1990:25)

Üstad Necip Fazıl, Batılılaşmanın en şiddetli ve inanç düşmanlığının en açık yaşandığı dönemde, söylemek istediği her fikri, ince üslubu ve kullandığı çarpıcı semboller ile ortaya

koyarak gençliğe ve halka en özet biçimde formüle edilmiş mesajlarla iletmiştir. “Aman” şiirinde bu feryadın canhıraş duyguları vardır:

Aman efendim, aman!
Galiba Ahir Zaman!
Manzarası yurdumun,
Tufan gününden yaman!
Göz görmez aydınlıkta;
Asümanadek duman.
Yer dumanmış ne çıkar,
Duman dolu asüman
Türk evi delik deşik,
Yıkık dökük hanüman
Ahlak, okunmaz roman.
Hürriyet hakka düşman.
Millete kasedenin
İsmi milli kahraman. (Çile, 2008: 428)

8. Üstad'ın Geleceğe Yönelik Tespitleri

Necip Fazıl, Türkiye'nin Batı'ya yöneldiği ve kendi kültür ve ahlak değerlerinden koptuğu bir dönemin insanıdır. Bundan dolayı, onun değerlendirmeleri ve tespitleri, yaşanmış ve niteliği anlaşılmış olaylar ve gerçekler üzerinde yapılmasından dolayı kıymetlidir. Şu cümleleri, onun kahramanlık davasına ne kadar hazır olduğunu açıkça ortaya koymaktadır:

Nasıl tarihimiz yoksa, kahramanlarımıza ait de kıymet ölçülerimiz de yok... Her şeyimiz yeni baştan keşfedilecek... Beklediğimiz büyük inkılap budur. Son zamanlarda Garp felsefesinin vardığı hakikatlerden biri, bir ilme talip olmak için o ilmin mukaddimesinden bir şey bilmek lazım olduğu hakkında... Bilmem anlatabildim mi? (Kısakürek:2013-2: 37-38)

Üstad Necip Fazıl, yeniden kendine dönüşün ve yeni bir dünya kuruluşunun, “çile” ve “kimliğe sahip çıkma” ile başarılabilirliğini düşünmektedir. Bunun da yolunun, birçok zorluğu aşmak ve kendinden, inanç ve kültüründen taviz vermemekle mümkün olduğunu haykırmaktadır :

Vicdan sesiyle konuşmadıkça ve bütün acılığı içinde gerçekleri kucaklamaya davranmadıkça, özlediğimiz hakikat iklimine kavuşmanın yolu bulunamaz. Bu bakımdan hiçbir arabuluculuğa ve hatır için fazilet uyduruculuğuna yanaşmaksızın ortaya atacağımız fikirler, size giran gelmemelidir. (Kısakürek, 2010:89)

Nasreddin Hoca'yı keşf... Herşeyimiz yeni baştan keşfedilecek.. Beklediğimiz büyük inkılap budur. (Kısakürek, 2013-1: 38)

Düşünceleri, insan ve cemiyet muhasebesini yaparak; ruhlarda bir enerji ve hareket meydana getirmektedir. Aksiyon isimli konferansı, aslında üstadın tam da gerçekleştirmeyi arzu

ettiği idealin çerçevesini çizmektedir. O, tarihten ve olaylardan hareketle, derin değerlendirmeler yapmaktadır:

Eski Roma, o madde kahramanlıkları içinde Roma nizamını ve Roma anlayışını her yere götürme davasındaydı. Roma vatandaşı olmanın onlarca muazzam bir şerefi vardı. Eğer sırf madde kahramanlığı, maddeyi fıkırdatma, kaynatma, tasarruf etme cehdi yetseydi, o zaman çığın, selin bir takım tabiat afetlerinin de kahramanlar yolu üzerinde bulunması lazım gelirdi. (Kısakürek, 2013-1: 25)

“Büyük Doğu idealinde minarelerle fabrika bacaları, tek ve çift hesabıyla aynı dizde ve yan yanadır (...) Makineyi yapacak makine yapabilme ehliyeti meydana gelinceye kadar, idealimiz madde hünerine malik ellerde esir bilinecek (...) Büyük doğu ideologyası, minarelerden yükselen ezanlarla Batı ruh ve kültürünü yenmek dâvasını güderken, fabrika bacalarından yükselen duman kıvrımlarının göklerdeki nakliyle de maddeye hâkimiyet hünerini Batı'dan almak gâyesini temsil eder” (Kısakürek, 2008: 381-383).

Necip Fazıl, günlük siyasi ve demogojik tutumlarla, ideolojik hareketlere karşı çıkmanın doğru olmadığını, asıl meselenin kendini bilmekle başladığını söyler:

En güzel iman, Muhiddin-i Arabi'nin dediği gibi, küfrün menşeyini, kaynağını görerek vücuda gelendir. Küfrün kaynağını tanımak her mümine borç... Demek ki “ben komünist düşmanıyım!” demekle bitmiyor iş... Anlamak lazım... (Kısakürek, 2012:69)

Ülkemizde eğitim programlarına alınan soyloloji hakkında yaptığı değerlendirmeler de son derece enteresandır:

İlk (sosyoloji) mektebini (Durkeim) kuruyor. Ona göre ruhi ve ahlaki vakıalar içtimai hadiseler tabidir. (Durkeim) gibi düşünmek başka, onun aparıcısı olmak başka... Birinde, fikri nefsine mal etmek, çilesini yaşamak, öbüründe ise hazıra konmak var...

Büyük mücerretlerden müşahhaslara geçip insanı cemiyet hayatı içinde bağlı olduğu ölçülerle müşahede altına almak... İçtimaiyat budur. Nitekim terbiye, ahlak, ruhiyat, gibi felsefe şubeleri de (metafizik) tefekküründen devşirilmiş kanunlarla çevrili ilimler... Bunlara, mücerret tefekkürün tatbiki şubeleri diyebiliriz... (Kısakürek, a.e.:71- 72)

Sonuç

Necip Fazıl Kısakürek, Türkiye'nin batılılaşma ve kendi kültür kodlarından uzaklaştırıldığı bir dönemde, bu yanlış yönelişe dur diyen kahraman fikir adamlarından biridir. Yaşadığı devrin zor şartları ve yabancılaşma adına farklı kesimlerin “bremen mızıkacılar” gibi aynı batıcı görüş ve kavramları bir ağızdan söylediği bir zamanda doğruyu, kendi tarihi ve sosyal gerçeklerini savunmak gibi, çok önemli bir görevi yerine getirerek gençliğe bir güç ve istikamet vermeyi bilmiştir. Yaptığı hizmet ve verdiği mücadele, unutulamayacak kadar önemli ve büyüktür. Kendisini, saygı ve minnetle anıyor; yerli düşüncemizde kendisinin önemli bir “köşe taşı” olduğunu belirtmek istiyorum.

Kaynaklar

Binnebi, Malik (1990) İslâm Davası (İslâm Dünyasına Bakış) , Yöneliş Yayınları, İstanbul

Kısakürek, Necip Fazıl (2010) Hitabeler, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul

-----, ----- (2008) Çile- Şiirler- ,Büyük Doğu Yayınları, İstanbul

-----, ----- (2012) Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu, Büyük Doğu Yayınları,
İstanbul

-----, ----- (1970) Son Devrin Din Mazlumları, Toker Yayınları, İstanbul

-----, ----- (1977) Ulu Hakan Abdülhamid Han,

-----, ----- (2014) Babıali, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul

-----, ----- (2013-1) İdeolocya Örgüsü, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul

-----, ----- (2013-2) Sahte Kahramanlar, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul

Şener, Sami (2016) Sosyal İlim ve Değerler-Değerler Sosyolojisi-, Strateji Danışmanlık Yayınları,
İstanbul.

BATI AKLI VE NECİP FAZIL

Hilmi UÇAN¹

1. Batı Aklı

İnsan akıl ile düşünür, akıl ile gönül kazanır, akıl ile uygarlıklar kurar. Her uygarlığın arka planında bir dünya algısı, bu algıya bağlı bir düşünme biçimi, yine bu algıyla kurduğu kurumlar vardır. Başka bir deyişle, uygarlıklar varlıklarını kültürel genlerinde var olan akla borçludur. Bir uygarlıkta normlar/normaller bunların dışına çıkarılan lekeliler aynı şekilde bu uygarlığın dünya algısına göre belirlenir. Bu 'norm'ları, 'normal'leri ve 'lekeliler'i kimi zaman başkaları, 'dışarıdakiler' belirler. Böyle durumlarda sağlıklı bir duruş sergilemek, sağlıklı düşünmek çok daha zorlaşır.

Batı aklı (ration), insanı daha bir özverili, daha hoşgörülü, daha diğerkâm mı kılar? Yoksa daha bencil mi kılar? Bu konu üzerinde ayrıntılı olarak düşünüldüğünü söyleyemem. Türkçemizde kullandığımız bir deyiş var: 'Aklını kullanan kardeşim!' Bu deyiş; daha çok, 'işini, çıkarını bil' anlamında kullanılan bir deyiştir ve Batı'nın iş hayatındaki sloganıdır. Çıkar, akla dayanır; özveri inancı gerektirir; Ancak inançlı olan özverili olabilir. Batılı insan cenneti bu dünyada yaşamak istediği için bütün hazları peşin olarak tatmak ister. Aklını tadacağı hazlar için, dünya lezzetleri için kullanır. Çünkü slogan şudur: 'Her şey insan için!'

Batı aklının kökenleri Eski Yunan'dadır. Batı aklının kurucu ismi Eflatun'un idea-gerçek ayırımından oluşan aklı; Aristo'nun 'reel'i ve gözle görülen, elle tutulan gerçekliği öne çıkaran aklı Batı uygarlığının düşünme biçimini ve bilginin kaynağını oluşturur. Batı düşünme biçiminin, "Batı felsefesinin yirmi beş yüzyılı Eflatun'un dipnotlarından başka bir şey değildir. Batı felsefesinin temaları, sorunsalları ve büyük oranda terimleri bile öz olarak Eflatun'un eserlerinde mevcuttur" (Whitehead'dan aktaran: Barret: 2003, 85). Aristo da Eflatun'un öğrencisidir. Sonraki tüm felsefeciler, atıflarını Eflatun'a yaparlar. Eski Yunan'da kaynağını bulan Batı düşünme biçimi "aklı bilinçdışının tamamen dışına çıkarır" (Barret: 2003, 86), aklı özerkleştirir. Özellikle Aristo'nun realist düşünme biçimi, Rönesans sonrası Batı dünyasında gözleme ve deneye dayanan, somut olana yönelen bir aklı öne çıkarır.

Rönesans, M.Luther ve J.Calvin ile gelen reformist hareket ve nihayet Aydınlanma felsefesi insanlığın bilgelikle ilişkisini koparmıştır. Bilgelğin değil, somut bilginin öne çıkarıldığı bir düşünme ve yorumlama biçimi egemen olmuştur. Modern dünya, insanı bir et yığını olarak algılamış, insanlığın yüce değerlerini sekularize etmiş ve değersizleşmiştir. Bu akla göre insan, laboratuvarında incelenecek 80 kilogramlık bir et yığıdır. Bu akıl seküler bir akıldır, profandır, din karşıtı bir akıldır. Bu akıl ve düşünme biçimi ile Tanrı ve metafizik bile akla indirgenir, somutlaştırılmaya çalışılır. Bu tür bir algı biçiminde somut bilgi esastır ve bilgelige yer yoktur.

2. Rönesans ve Reform Hareketleri

Batı'nın dünya algısı ile Hıristiyanlık her zaman çatışır. Batı düşünce tarihinde tahrif edilmiş Hıristiyanlığa karşı duyulan bir öfke hemen sezilecektir. Bunun büyük bir örneği 30 Yıl Savaşları (1618-1648) dır. Bu kanlı savaşlar da klasik Batı aklına, o güne kadar yürürlükte olan

¹ Prof.Dr., Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi

Katoliklik inancına, din algısına yapılan bir meydan okumadır. 1572 yılında Paris'te ve çevre illere yapılan Sait-Barthélemie katliamında on binlerce Protestan öldürülür.

Rönesans ve Reform hareketleri de hiç kuşku yok ki o günkü din algısına yapılan bir karşı çıkıştır; güncel dine yöneltilmiş eleştiri oklarıdır; o günkü Hıristiyanlığa karşı çekilen kılıçlardır. M.Luther, o güne kadar yoğun bir şekilde cennet pazarlayan, birkaç frank, birkaç florin verince günahları bağışlayan Roma Katolik ruhbanlığını eleştirir. M.Luther'in amacı şudur: Ona göre daha basit bir din; inancı kişi ile Tanrı arasına; kişi ile İsa arasına indirgeyen seküler bir din olmalıdır; herkes İncil'i istediği gibi yorumlayabilmelidir. Luther'in karşı çıktığı bir başka konu ruhbanlara konulan evlilik yasağıdır: Luther, ruhbanların da evlenebileceğini dile getirir ve örneğini de verir: 1525 yılında manastırdan kaçan bir rahibe ile evlenir. Rönesans'ın bir diğer öncü ismi olan F.Rabelais de İncil'in yorumu ile ilgili olarak aynı görüşleri dile getirir ve şöyle der: “Şerhleri, dilbilgilerini, alıntıları, Orta Çağ yorumcularını bırakınız, Romen yasalarına dönünüz; buyurgan dogmaları, boş ayinleri atın bir kenara; İncil'e dönün” (Castex-Surer-Becker: 1967, 18) diyerek bireysel bir din ortaya koyar.

Her dinde farklı, bazı ayrıntılarla birbirinden ayrılan mezhepler vardır. Hıristiyanlığın da ana mezhebi Katolikliktir. Protestanlık bir diğer büyük mezheptir. Protestan; ‘protesto eden’, ‘başkaldıran’, ‘karşı çıkan’ anlamlarında kullanılan bir sözcüktür. ‘Protestan’lar o güne kadar Hıristiyanlık içindeki yerleşik din algısına karşı çıkarlar; ‘din böyle olmamalı’ diyerek yeni bir din sunmaya çalışırlar.

Bu karşı koyuşun temelinde Aristo'nun rasyonel mantığı, dünya ile ilgili gerçeklerle metafiziğin çatışması vardır. Protestanlar ve özellikle J.Calvin'in başını çektiği karşı koyuş olan Kalvinizm, Batı dünyasında kendini bir mezhep olarak kabul ettirir ve yeni bir dünya algısı ortaya koyar.

Doğu, Batı, Kuzey, Güney, hangi uygarlık olursa olsun, uygarlık tarihinde dünya algısını, ekonomik algıyı belirleyen en önemli öge ‘din’dir. Her uygarlık, din algısına göre bir ekonomik düzen, teknolojik bir kimlik ortaya koyar. Her uygarlık bir bütündür. Bu nedenle uygarlıklar kısmen transfer edilemez. Bir uygarlığın teknolojisini, ekonomisini alıp ahlakını almamak mümkün değildir. Aktarılmaya çalışılan ekonomi ve teknoloji ile birlikte o uygarlığın ahlakı da birlikte gelecektir.

M.Luther, Rabelais, Montaigne ve J.Calvin Batılı yeni insan ve dünya algısının oluşmasında önemli isimlerdir. Liberal, anamalcı ekonominin temelinde de Kalvinist bir akıl, Kalvinist bir dünya görüşü vardır. Protestanlık ile anamalcılık eşzamanlı olarak ortaya çıkan iki yaşam biçimidir.

Kalvinizm, dünyanın Kalvinist yorumu, Kalvinist ahlak, kapitalizmin oluşmasında motor işlevi gören bir anlayıştır. Batı dünyasının önemli iki sitemi olan anamalcı ve sosyalist sistem iki insani zaafı açıklanabilir: Hırs ve haset. **Hırsan kapitalizm doğmuştur, hasetten de sosyalizm doğmuştur.** Protestan ahlakı kendi insanına çok çalışmayı, hırslı olmayı önerir; en çok çalışan en iyi dındardır anlayışından yola çıkar. Protestanlık, dünyayı, dünya hazlarını daha çok öne çıkaran bir mezheptir. Protestanlar, Katolıklere göre daha zengindirler; daha çok sermaye sahibidirler. Katolikler ise daha az kâr peşindedirler ve daha çok uhrevîdirler. Kalvinistler ödev duygusunu, daha çok çalışmayı öne çıkarırlar. Eğer ‘aşk’ ile ‘ödev’ karşı karşıya gelecek olursa, bir kalvinistin yapacağı tercih mutlaka ‘ödev’ olacaktır.

Modern toplumların temelinde de görev/duygusunun kutsallaştırılması vardır. Salt aşk değil, iş aşkı her şeyin önüne geçer; aşk, iş aşkına indirgenir. “Kalvinist ahlak işi ve bu iş sonucu elde edilen parayı yüceltir” (Deshusses-Karston-Thornander; 1984, 59). Katolikler iyi uyumakla, Protestanlar iyi yemek yemekle tanınırlar. Kalvinistler elindekilerle yetinmeyi kabul etmezler, kanaat ve riyazeti reddederler. Dünya çok iyi yemekler yemek veya çok iyi uyumak demek değildir. Hayatın daha değerli, daha yüce bir anlamı olmalıdır.

Ne yazık ki Batı'nın bu kuru aklını taklit eden bizim aydınımız da yukarıda adlarını verdiğimiz Batı dünyasının papazları gibi aynı şekilde İslâm eleştirisine yönelmiştir. Aydınlanma felsefesine inanan Batılı aydın, geri kalmışlığın nedeni olarak Hıristiyanlığı gösterirken, bizim aydınımız da geri kalmışlığımızın nedeni olarak İslâm'ı göstermiştir. Bazı aydınlarımız “din terakkiye mani değildir” sloganıyla savunma yapan kitaplar yazmak zorunda kalmıştır. Böyle bir taklidin sonucu olarak ‘çok çalışacaksın’ sloganı bizim uygarlığımızda da sıkça yinelenmeye başlanır. ‘Kazanan Allah’ın sevgilisidir’; ‘insan için çalıştığından başkası yoktur’; ‘iki günü bir birine denk olan bizden değildir’ vb. nasslar, bağlamı dışında anlamlandırılarak anamalcı bir sistemin tuzağına düşülmüştür.

Anamalcı bir akıl ve ahlak ile İslâm aklını ve ahlakını birbirinden ayıran temel özellik şudur: Müslüman, paraya bir araç olarak bakar. Para, sermaye; Müslüman’ın hesabını verdiği bir araçtır. Sadece çok çalışmak, çok kazanmak insanın kurtuluşu anlamına gelmez. Benjamin Franklin ‘vakit nakittir’ der. Kalvinist ahlakın temel sloganlarından biri olan bu söz bizde bir hadis gibi algılanır ve kapitalist anlayışa payanda yapılıır. Bizim uygarlığımızda ‘vaktin nakit olması’ dünyanın fani olduğuna; vaktin iyi değerlendirilmesine, Allah ve Rasulü’nün istediği şekilde geçirilmesine; dikkat çekmek içindir.

Sorulması gereken esas soru ise şudur: ‘İnsan niçin çalışmalıdır?’ Asr-ı Saadet’i model asır olarak alan İslâm uygarlığının temelinde “onlar, zekât için faaliyette bulunurlar, çalışırlar” (Kur’an-ı Kerim: Mü’minun, 4) ayeti kerimesi vardır. Helal yoldan kazanmak ve helal yoldan harcamak iktisadın temel kuralıdır. “Dünya hayatı gerçekte bir oyun ve eğlenceden ibarettir” (Kur’an-ı Kerim, Ankebut, 64) ayeti İslâm uygarlığının temel dinamiğidir, hareket noktasıdır. Ayet-i Kerime’de dünyanın metaforu olarak kullanılan ‘Lehvün’ kelimesinin gündelik dildeki anlamı da ‘emzik’, ‘yalancı meme’dir.

Batı'nın teknolojik üstünlüğü karşısında aşağılık duygusuna kapılan aydınımız Tanzimat’la birlikte özgüvenini kaybeder ve çareyi Batı’yı olduğu gibi taklit etmekte bulur. İşte böyle bir çöküş ve güven kaybından sonra savrulma başlar. Cemil Meriç’in deyişiyle ‘müstağripler’ Batı akli ile Doğu’yu yani İslâm uygarlığını yönetmek isterler. Bu bir çıkmaz sokaktır, bir tür tükeniştir.

İşte tam bu noktada insanımızın kendine gelmesini, sağlıklı düşünmesini öneren “durun kalabalıklar bu cadde çıkmaz sokak” diye haykıran Necip Fazıl’ın gür sesi duyulur. Üstad, insanımızın önüne yeniden Asr-ı Saadet’i model olarak koyar; Çöle İnen Nur’dan söz eder; Es-Selam ismi ile Rasulullah Aleyhisselam’ı gündeme getirir. İnsanımıza ‘sen bir devsin’ diyerek yeniden bir özgüven kazandırır. Necip Fazıl son bir iki asrın görmediği bir celadet örneğidir. Kimsenin konuşmadığı, konuşamadığı, muhalefet edemediği bir zaman diliminde yüksek ve gür bir sesle kendi uygarlığımızın temellerine dikkat çekerek kitleleri uyarır, kutsal bir mücadelenin fitilini ateşler: Başları yüksekte tutmaya çalışır; bu tekerleğin tümsekte kalmayacağını; yarının Müslümanca düşünenlerin olacağını söyler. Bu bir özgüven aşısıdır ve bu aşı tutmuştur.

3. Necip Fazıl ve Batı Aklının Eleştirisi

Akıl kelimesi sözlüklerde ‘hayvanı tutup bağlamak, alıkoymak, men etmek, sığınmak’ anlamlarına geliyor. Aynı sözcüğün ‘rakibe sarma vurup yıkmak’; ‘gerçeği, eşyanın hakikatini bilmek, idrak etmek’ anlamları da var. Kutsal kitabımız Kur’an-ı Kerim’de şöyle bir âyet-i kerime var: “Onların kalpleri vardır, Lakin kalpleri ile tefakkuh etmezler; doğru ile yanlış ayırt etmezler”² İslâm akli daha çok sezgiseldir; çıkarı değil, hakkı ve doğruyu önceler, akli şöyle tanımlar: ‘Akıl kalpte bir nurdur, hak ile batılı ayırt eder.’

Tanzimat’la birlikte Osmanlı/İslâm âlimi papazlarla kıyaslanır; papazların yaptıkları Hıristiyanlık eleştirileri bire bir benzer şekilde İslâm’a yöneltilir. Necip Fazıl bu tür aydınları küçümser, bunlara ‘marka Müslümanları’ der. Bunlar, olumlu ya da olumsuz, Batı’da var olan her olguyu ‘zaten bu İslâm’da var’ ya da ‘zaten buna İslâm da izin vermiyor’ şeklinde bir uslamla ile Batı düşünce dünyasını onaylama yarışına girer.

Necip Fazıl bu savunmacı, özünde Batıcı uslamlamayı reddeder. Necip Fazıl demek ‘özgüven’ demektir; onda aşağılık kompleksi göremezsiniz. Necip Fazıl bir ikilemi yaşamaz: Kesin karardır. En şereflî insan Müslüman’dır; en yüce nizam İslâm’dır. Akli, duygulardan ve imandan koparan, özerkleştiren batı akli insanı makineleştirir; insanı nesne yerine koyar; maden analizi yapar gibi insanı analiz etmeye çalışır. Determinist mantığın bir gereği olarak yapılacak olan bellidir. Belli nedenler belli sonuçları doğuracaktır. Ne var ki insan doğa kanunlarını iptal edebilen, olmadık anlarda beklenmedik olaylara imza atabilen bir varlıktır. Bunun tersi de mümkün: Yaratıcı’nın kudret eliyle yönetilen doğa olayları insanı determinist aklın dışına çıkarabilir; olmadık, beklenmedik olayları insanın önüne koyabilir; insanı acz içinde bırakabilir.

Batı’da metafizikten soyutlanmış özerk akıl, nevrotik düzeyde her şeyde kesin bir yargıya ulaşmak ister. Bu nedenle ‘eski’ olanı yıkmak, metafiziği ortadan kaldırmak temel amacıdır. Metafizik ise “her zaman bütünü bilme, şeylerin tamamını, sonsuzu bilme iddiasını içerir. (...) Doğru bir bütündür (Horkheimer: 2005, 37). Yaşamın içindeki bir ‘parça’dan hareket ederek düşünen Batı ‘bütünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya gelir. Matematik bir akılla, mühendis akıyla toplum mühendisliği yapılmaya çalışılır. Modern düşünce hakikatin değil bilginin peşindedir. Bilgi güçtür, ama bilgelik demek değildir. ‘Parça’ bir bilgidir hareketle tümü açıklamak çoğu zaman, özellikle sosyal bilimlerde mümkün değildir. Çağımızda bilgiye ulaşmak çok da zor değildir. Ne var ki şu soruyu da sormak gerekir: Bilginin üretiminde “önemli olan miktar değildir, yararlılık ve erişilebilirliktir. Bu bilgi ne kadar yararlıdır ve kimin içindir?” (Feyerabend: 1995, 198).

Batı akli ile Doğu’nun sorunlarını çözmeye çalışan aydınımızın diline pelesenk ettiği ‘alafranga’, ‘Avrupa’ sözcükleri ile slogana dönüşen bu kör taklidi A.Mithat Efendi şöyle eleştirir: “Alafranga! Otuz kırk seneden beri bu kelimenin ziyaret etmediği ağız mı kalmıştır? Her ağızdan olur olmaz münasebetler üzerine bir ‘alafranga’ sözü çıkar. Bazen bu sözün kuvveti bir hükmi-kati derecesine varır. Artık buna kim itiraz edebilir?” (A.Mithat Efendi: 2001, 34).

Böyle bir mantık ile artık bizim de ‘realist’, ‘natüralist’, ‘pozitivist’... insanımız, aydınımız vardır. Bu aydınlar da Katolikleri eleştiren Protestanlar gibi kendi inancını, geleneğini eleştirmeye başlar. Hatta kuru akıl ile açıklayamadığı ayetleri, hadisleri tevil etmeye ya da reddetmeye kadar gider. Unutulan ise, vurgulayarak söylersek şudur: İslâm dini Hıristiyanlık

²Araf, 7/179.

gibi tahrif edilmiş bir din değildir. Hazret-i Osman'ın okuduğu Kur'an bugün de vardır.

Necip Fazıl fiziği reddetmez, metafiziği reddeden aklı reddeder. Necip Fazıl Batı tipi bir düşünme biçimini, determinist bir mantığı, bu tür bir ilk çıkışı reddeder; bu mantığın hakikati açıklayamayacağını söyler. Ona göre her şey beş hasseden ibaret kuru akıl çerçevesine indirgenemez” (Kısakürek: 1973-a: 117). Olgucu anlayıştan etkilenen Cemalettin Efgani, Seyid Kutub, M. Abduh gibi son dönem yazar ve düşünürleri de onun eleştirilerinden nasibini alır. İbn-i Teymiye için ‘kuru kafa’ der ve onu “İslâm materyalisti” (Kısakürek: 1978, 106) olarak niteler. Mevdudi'nin aklını da “kara akıl” olarak niteler. Necip Fazıl düşünme yöntemi olarak İmam-ı Gazali'yi öne çıkarır.

4. Sonuç

Necip Fazıl “hududunu tanıyan, tükeniş sınırlarını gören aklın dince ne mübarek vasıta” (Kısakürek: 1984, 16) olduğunu söyler. Miraç hadisesi Batılı özerk aklın açıklayamayacağı bir hadisedir. Miraç “insan aklını berhava eden bir büyük vakıadır. (...) Burada akla takat yoktur” (Kısakürek: 1984, 108). Aydınlanma felsefesi Tanrı iradesinin yerine insan iradesini koymaktan başka bir şey değildir. Necip Fazıl için Batı aklı kuru bir akıldır. Bu akıl “ekseriyetle plastik idrak çerçevesini, eşya ve hadiselerin zahiri hacim ve kabartmalarını, mekân ölçü ve cümbüşlerini aşamayan bir ruhtur”(Kısakürek: 1973, 41).

Özellikle Tanzimat'tan günümüze düşünce eksenini hep Batı'yı alan bir entelektüel dünyamız oldu. Her şey Avrupa'ya göre kıyaslanıyor: Bir mal, bir düşünce Avrupa ise iyidir deniliyor. Bu bir özgüven yokluğudur. Özgüvenini kaybeden bir aydın, taklide, reforma, kendi inancını başka bir inanca benzetmeye çalışacaktır. Üstad reformcu “inandığından şüphe eddendir” (Kısakürek: 1973-b: 164) der. Asr-ı Saadet'i eksen ve örnek alınarak bütün dünya izlenmelidir.

Necip Fazıl ehli-sünnet aklının en keskin savunucusudur. Yetmişli yıllarda ‘bize Kur'an yeter’ diyerek sünneti kenara koymaya çalışanları şöyle eleştirir: “Resulünden değil Allah'tan emir kabul ederiz diye ayla sudaki aksini birbirinden ayırmaya yeltenci, bu sefil ve topyekûn gönül verimlerinden mahrum çeşitli mecnunlar, saf ve som sünnet ve cemaat ehli itikadına bağlı şanlı yürüyüşün ayakları altında ezilmedikçe hiçbir başarı elde edilemez. Ona göre bu tür insanlar, ‘yangın yeri arasında seksek oynayan başıboş çocuklar’dır, ‘derinlik buudundan’ yoksundurlar. Bunlar ‘kafalarıyla iman etmek isteyen inatçı horoz taslakları’dır (Kısakürek: 1973a, 112).

Ardılları olan sanatçılar ve düşünürler büyük sanatçılardır, büyük düşünürlerdir. Necip Fazıl, ardılları olan bir sanatçıdır. Kendisini yürekten seven, inanan, bugünlere kadar uzanan, hâlâ şiirleri dilden dile dolaşan Müslüman bir sanatçıdır. ‘Allah’ demenin yasak olduğu günde:

Zehirle pişmiş aşı yemeye kimler gelir?

Dilsizce, yalnız Allah demeye kimler gelir?

diyerek, insanımıza sorumluluklarını hatırlatan bir kişiliktir.

Müslüman ahiret bilinci olan insandır. Müslüman ‘ahiret’i, en sonu düşünür. Buna göre yaşamını düzenler. Necip Fazıl bu dünyanın anlamını şöyle dile getirir:

Sual: Ey veli, mümin nasıl olmalı söyle!

Cevap: Son anda nasıl olacaksa hep öyle!..

Şöyle bir gözlemimle konuşmamı bitirmek istiyorum: “Gerçekte Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir” diyen âyet-i kerime’de geçen “Lehvün” kelimesinin gündelik dilde karşılığı “emzik”, “yalancı meme”dir. Suriyeli mülteci bir anneden bunu öğrendim.

“Bütün emelleri Hakk’ın nezdindeki izzet ve şerefe bağlamak gerekir” (Çetin: 1993, 30). Emellerimizi Hakk’ın katında şeref kazanmaya bağlamalıyız. Hayatın zıvanası budur. Bu bağ ve kural unutulur, göz ardı edilirse hayat, zıvanasından çıkar.

Üstat bunun bilincinde olan bir büyüğümüzdür. Kimsenin konuşmaya cesaret dahi edemediği bir dönemde düşüncelerini çok açık, kesin bir dille söyleyebilen, celadet numunesi bir şahsiyettir, özgüvendir. Bizden de bu dünyayı iyi anlamlandırmamızı ister.

Geminin tek kaptanı olur gerisi mürettebattır
Kalbin tek sahibi olur gerisi teferruattır.
Garip geldik gideriz, rafa koy evi barkı!
Tek dudaktan dudağa geçsin ölümsüz şarkı..
Kendisini rahmetle yâd ediyorum.

5. Kaynakça

- A.MİTHAT EFENDİ, *Avrupa Âdâb-ı Muâşeretü Yahut Alafranga*, (Haz. İ. Doğan - A. Gurbetoğlu), Akçağ, Ankara 2001.
- CASTEX, G-SURER, P, -BECKER; G., *Manuel des Études Française, (XVIème Siècle*, Hachette, Paris, 1967.
- ÇETİN, İ., *Mufassal Medeni Ahlak*, Dilara Yay.İsparta, 1993.
- DESHUSSES, P-KARSLON,L -THORNANDER, P., *Dix Siècle de la Littérature Française I*, Bordas, Paris, 1984.
- HORKHEİMER, M., *Akıl Tutulması*, Metis Yay. İstanbul, 2005.
- FEYERABAND, P., *Akla Veda*, Ayrıntı Yay. İstanbul, 1995.
- KISAKÜREK, N.F., *Türkiye'nin Manzarası*, Toker Yay. İstanbul, 1973-a
-----, ----. *Doğru Yolun Sapık Kolları*, BD yay. İstanbul, 1978.
-----, ----. *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, BD Yay. (2.Basım) İstanbul, 1984.
-----, ----. *İdeolocya Örgüsü*, BD Yay. İstanbul, 1973-b
- BARRET, W., *İrrasyonel İnsan*, (Çev.S.Özer), Hece Yay. Ankara, 2003.

NECİP FAZIL'IN DÜŞÜNÇESİNDE DOĞU-BATI VE MODERNLEŞME

Mustafa ORÇAN¹

1. Giriş

Büyük Doğu hareketinin kurucusu olan Necip Fazıl'ın (1904-1983) “doğu ile batı” ayrımı, Osmanlı'nın sön dönemlerinde ortaya çıkan batılılaşma hareketinin bir eseri olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçen bu tartışma konusu, Necip Fazıl'a göre aslında coğrafyaların ve insanların bir bütün olduğunu ve İslam inancına göre de böyle bir ayrım olmadığını fakat batılıların doğu ayrımından, düşüncesinden ve algısından dolayı kaçınılmaz olarak “doğu-batı” tartışmasının başladığını ve gündeme geldiğini ileri sürer.²

“Ne yapalım; bir zamanlar sonsuzluk ve hudutsuzluk bayrağı altında kendilerini zorlamış olan biz olsak da, hududu çizen, bölümü yükselten ve zorla gözlere sokan onlardır! Ve şimdi biz ifade ve muhasebemizi Doğu – Batı bölümleri dışında hiçbir kalıpta canlandıramıyorsak, kendi öz dâvamızın sonsuzluğuna ve hudutsuzluğuna karşı mazur, düşmanlarımıza ve zıtlarımıza karşı da, kendi ayırımlarını kabul eden bir gerçekçi sayılmalıyız!” (Kısakürek, 1994)

Necip Fazıl gibi Türkiye'nin bir çok aydını kendisini bu tartışmanın içinde bulmuştur, bu tartışmanın dışında kalmak da imkansız gibidir. Çünkü “doğu-batı” hadisesi bireysel ya da bir gurubun yaşadığı sorunlar nedeniyle değil, toplumun, grupların, tüm ülkenin hatta ülkelerin bazen hafif bazen yoğun ve katı bir şekilde yaşadıkları bir olgu olduğu için, her duyarlı aydın gibi Necip Fazıl da “doğu-batı” tartışması üzerinde yoğunlaşmış oradan “Büyük Doğu” adıyla bir fikir metaphoru üretmiş bu hareketin öncüsünü de “Sakarya” olarak belirlemiştir.

2. Bir Sorun Olarak Çağdaşlaşma Politikası

“Geçiş Dönemi Aydınları”ndan³ olan Mehmet Akif Ersoy (1873-1936) ve Necip Fazıl Kısakürek gibi İslam kültürünü benimsemiş münevverlerin kendileri hakkındaki yapılan genellemeci yaklaşımlara bakıldığında çağdaşlaşma konusunda sanki çelişkili bir tutum varmış gibi bir sonuç çıkarılabilir. Örneğin Mehmet Akif'in İstiklal Marşı şiirinde batıyı “tek dışı kalmış canavar” olarak nitelerken, 1914 yılında devlet tarafından gönderilen Berlin görevinden sonra yazdığı 1915 tarihinde “Berlin Hatıraları” şiirinde ise İstanbul ve Berlin'deki otelleri, şimendifer yolculuğunu ve kahvehane ortamını karşılaştırarak bir imrenmenin ve etkilenmenin olduğu görülecektir (Ersoy 2008). Buradan hareketle M. Akif'in ve bu şekilde yaklaşım Türk münevverlerinin tutarsız ve çelişki içinde olduğu iddia edilebilir. Fakat buradaki en önemli hata, “çağdaşlaşma, batılılaşma ve modernleşme” gibi muassırlaşma ile ilgili bu üç kavramı birbirinin yerine kullanmaktan kaynaklanmaktadır. Her üçü de batıda meydana gelen değişimi ifade etse de batı dışındaki ülke deneyimlerine bakıldığında aslında her üç kavramın kapsamı, içeriği birbirinden kısmen farklı olduğu anlaşılacaktır. *Çağdaşlaşmanın iki tarzı vardır: Birincisi batılılaşarak çağdaşlaşma; ikincisi ise modernleşerek çağdaşlaşma. Dolayısıyla çağdaşlaşma/*

¹ Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF Sosyoloji Bölümü.

²

³ “Geçiş Dönemi Aydınları” deyimi ile Osmanlıda doğup yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti döneminde belli bir süre yaşamış, siyasal, toplumsal ve bireysel çelişkileri ve buhranları bazen tamamen bazen de kısmen içinde barındıran aydınlar kastedilmektedir. Geniş bilgi ve değerlendirme için bakınız M. Orçan 2005 Geçiş Dönemi Aydınların “Çile”si, Hece Dergisi 97/117-126.

muassırlaşma kavramı, batılılaşma ve modernleşmeyi de kapsayan üst bir olgu ve kavramdır. Batılılaşma, daha çok batının siyasal ve kültürel değişimlerine özellikle de tüketim kültürüne odaklanan, topluma sormadan onun yerine kimliksel değişimlere karar verip tepeden zorla baskıyla kanunlar çıkarıp topluma dikte eden, gerektiğinde kolluk güçlerine başvuran anti demokratik bir değişim demektir. Modernleşme ise, batının daha çok tüketim kadar rasyonel bir şekilde ekonomisine, teknolojisine, eğitim sistemine özellikle de üretimine, sanayisine odaklanan, değişimler konusunda insanları serbest bırakan bir anlayışa sahiptir. Batılılaşmada ideolojik akıl önplandayken, modernleşmede ise üretim akıllı, pratik akıl ile pragmatizm ön plandadır. Batılılaşmaktan çağdaşlaşma komplekstir, retorik ön plandadır ve ideal insan, *ideolojik insan* ve tüketen insandır; modernleşerek çağdaşlaşma tarzında ise sonuç odaklı olup ideal insan, *üreten insan* ve rasyonel insandır.⁴

İşte M. Akif gibi münevverlerimizin karşı çıktığı çağdaşlaşma tipi, modernleşmeden daha çok batılılaşmadır. Batılılaşarak Türk toplumunun kendi yerel, milli ve İslâmî değerlerini terk edip batılı kimlik ve değerlerini zorla devlet tarafından dayatılmasına karşı çıkmışlardır. Bu yüzden batılılaşmaya karşı çıktıkları kadar modernleşmeye karşı katı olmadıkları söylenebilir ve bu yüzden çağdaşlaşma anlayışlarında bir çelişki gözükmez.

Necip Fazıl'a bakıldığında ise Kısakürek'in her iki yaklaşıma da karşı çıktığı ve eleştirdiği görülecektir. Büyük Doğu Dergisi ve Gazetesinde en fazla vurgu yaptığı konu modernleşmekten çok "batı taklitçiliği"dir.

"Eskiden bir aile kızı veya kadını herkesin önünde denize girecek olsa ahlaksız olduğuna hükmedilir; hatta cezaya da çarptırılırdı. Vücudunu ve şehvetini istediği gibi kullanmak, harama uçkur çözmek, kanunun müsaade etmediği kimseleri sevmeğe kalkışmak, rakı içmek, kumar oynamak ahlaksızlıktı. Bugün bunlardan çoğu asrilik ve medenilik fikrinin himayesi altında tabileşmiştir. Bu nesil, bahtsız bir nesildir. Evde mevlit okunur; büyüklerin mazi hasreti dinlenir; dışarıda, plajlarda eğlenilir" (Büyük Doğu 1943/12)

Kendi değerlerini ve alışkanlıklarını terk ederek batının gündelik yaşamını ve alışkanlıklarını yaşamayı bir medenilik ve ahlakilik sorunu olarak görürken; diğer taraftan batının düştüğü buhranı fikrîsel düzeyde ve ontolojik boyutta ele alıp batının önemli temsilcileri olan Nietzsche ile Heidegger üzerinden değerlendirmeye çalışır ve bu iki önemli filozofu diğerlerinden ayırır tutar:

Nietzsche için, *"insana insan üstü bir derece arıyor. Batı, kaybetmeye başladığı insanı (Niçe)ye aratıyor.. Marazi bir deha"* diye söz ederken; P. H. Heidegger için ise, *"Gayet mühim noktaya çıkanlardan... Yani gaipler perdesine el dokunup cereyana kapılmaya istidatlı tiplerden... Yokluk korkusu felsefesi.. Hiç değilse Batı fikir buhranının habercisi... Arkasından çok uzun konuşmaya değer bir adam.. O gittikçe küçülen bir dünyada ve gittikçe büyüyen bir alemde sonsuzluk mimarisini ve riyaziyesini ne güzel imal etmiş bir zeka..."* (N. Fazıl, 2002)

⁴ Bu iki çağdaşlaşma tarzı arasındaki fark çok önemlidir. Ülkelerin ekonomik gelişmişliğini bu iki farklı çağdaşlaşma tercihinde aramak gerekmektedir. Batı dışı ülkeler arasında olan Türkiye, İran, Cezayir ve Mısır gibi ülkeler daha çok batılılaşmaktan çağdaşlaşmayı tercih ederken; Malezya, Yeni Zelanda, Japonya, Avustralya vb. ülkeler ise modernleşerek çağdaşlaşmayı tercih etmişlerdir. Birinciler ideolojiden beslenerek toplumun değerlerine karşı batı kimliğini dayatırken, ikinciler ise batının üretim tarzından etkilenecek gündelik hayata odaklanıp kimliksel değişimler konusunda devletin zorbalığına gerek duymazlar ve değişimi piyasa eksenli düşünerek serbest bırakır. İkincilerin refah düzeyi, eğitim sistemi daha gelişmişken, birincilerin refah seviyesi ve eğitim seviyesi düşüktür. Çünkü ikincilerde ideal insan üreten insanken; ikincilerde ideal insan ideolojik batıcı insandır.

Öz olarak, N. Fazıl batılışamaya kültürel ve medeniyet ekseninden karşı çıkarken, modernleşmeye karşı çıkışı ise daha çok fikri düzeyde olup ontolojiktir.

Ara bir değini olarak belirtmek gerekirse, bu iki farklı çağdaşlaşma tarzının tarihi gelişimine, özellikle nereden beslendiğine bakıldığında, aslında her iki çağdaşlaşma tarzının 18. yy.da gerçekleşen iki farklı devrimden beslendiği görülecektir. Birincisi 1725 civarında İngiltere’de gerçekleşen İngiliz Sanayi Devrimi, ikincisi ise 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimidir. Kısaca birincisine Üretim Devrimi, ikincisine ise milliyetçilik, sosyalizm, komünizm ve liberalism gibi ideolojilerin doğuşuna da neden olan İdeolojilerin Doğduğu Devrim diyoruz. Birinci tip devrimi model alan devletler, tüketimi değil de üretimi merkeze alarak toplumun sanayileşmesine, ekonomik anlamda sıçramalarına neden olurken; ikinci devrim olan Fransız Devrimini tercih edip model alanlar ise daha çok kimliksel, siyasal ve kültürel değişimleri temel alıp ciddi toplumsal huzursuzluk çerçevesinde parçalanmış bir toplum olarak ekonomik geriliğin mahkumu haline gelmişlerdir. İşte özellikle muhafazkar münevverlerimizin karşı çıktıkları, yazıklandıkları sorun geri kalmışlığın nedeni olarak gösterilen toplumun sahip olduğu inançlar ve kültürel değerler değil, yanlış güdülen batılılaşma politikasında aramak gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti, üretimin temel alındığı Sanayi Devriminden çok, ideolojilerin doğduğu Fransız Devrimini örnek aldı veya etkilendi.⁵

Özellikle Necip Fazıl’a göre Türkiye’de çağdaşlaşma adına gerçekleştirilen inkılâpların aslında toplumun ihtiyaçlarına göre yapılmadığını ve retoriğin (edebiyatın) ötesine geçmediğini, asıl meseleyi halletmediğini dönemin cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü’ye yazdığı bir mektupta açıkça belirtir:

“Cumhur Reisimize,

Şu ismine inkılâp, inkılâp, inkılâp denilen ve uğrunda en köksüz ve samimiyetsiz cinsiyle bunca edebiyat köpürtülen hadise, bütün salahiyet ve hâkimiyetini sadece madde planında bir vatan kurtarmaktan almış, sonra bu maddi kurtuluşu ruh planında her gün biraz daha kaybettirmiş, yoğurduğu nesillere hiçbir vecd ve iman aşılammamış hiçbir ideolocya ve dünya görüşü kuramamış üstelik kendinden evvel ata mirası halinde ne kadar ruhi ve ahlaki kıymet varsa hepsinin birden temelini örselemiş, sayısız maddi inşalarına rağmen harabelerin en müthişi halinde memleket sathına çökmüş ve yalnız olmayışın yapılamayışın, tutturamayışın, ihtarcısı olmaktan başka işi kalmamış, mahzun ve mustarip bir vakıadır!” (Büyük Doğu 1947;63). demektedir.

Necip Fazıl’ın “Doğu” dediği Doğu ise, Batı’nın doğusunda kalan tüm ülkeler, dinler ve medeniyetleri kapsamaz. “Batı-doğu” tartışması yapan doğuya bir bütün olarak bakan batılı ve doğulu aydınlardan farklı düşünür. Onun Doğusu, mekanla sınırlı olmayan bir Doğudur aslında:

“BÜYÜK DOĞU’nun kucakladığı ve bütünleştirdiği Şark, vatan sınırları dışında

⁵ Yurtdışına gönderilen ilk öğrencilerin önemli bir kısmı İngilteren çok Fransa’ya gönderilmişlerdir yada gitmişlerdir. Özellikle yeni kurulan devletin (Cumhuriyetin) siyasal sistemine ve gündelik hayat pratiklerine ilişkin konulan kuralların ve hukukun Osmanlı döneminden daha fazla Fransa’dan etkilendiği, Fransa’dan transfer edildiği görülecektir. Bir başka ifadeyle Osmanlı’nın batılılaşma modeli Cumhuriyetle birlikte daha yoğun ve katı bir şekilde yaşanmıştır. Özellikle de devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Osmanlıda bu değişimler kısmen devlet ama asıl sivil elitler tarafından talep ediliyordu. Kısaca Türkiye’nin uzun süreden beri gerçekleştirmeye çalıştığı medeniyet projesine bakıldığında modernleşmeden batılılaşmaya çalışmıştır. Çağdaşlaşmanın nimetleri yerine külfetlerini tercih etmiştir.

herhangi bir ırk ve coğrafya plânına bağlı değildir. Biz BÜYÜK DOĞU'yu, öz vatanımızdan başlayarak güneşin doğduğu istikameti kurcalayan bir madde ve kemmiyet zemininde aramıyoruz. Biz BÜYÜK DOĞU'yu, vatanımızın bugünkü ve yarınki sınırlarıyla çevrili bir ruh ve keyfiyet plânında arıyoruz. O, kendini mekân çerçevesinde değil, zaman çerçevesinde gerçekleştirmeye talip...

Büyük Doğu, İslâmiyetin emir subaylığı... Büyük Doğu, İslâm içinde ne yeni bir mezhep, ne de yeni bir içtihat kapısı... (...) İslâmiyete yol açma geçidi; ve çoktan beri kaybedilmiş bulunan bu saffet ve asliyeti Yirmibirinci Asrın eşiğinde eşya ve hadiselere tatbik etme işi... Galiba işlerin de en değerli ve pahalısı...” (Kısakürek 1994)

Doğu meselesine bir dava meselesi olarak bakmaktadır. Yirminci yüzyıldaki Türkiye'nin Batı karşısındaki tavrını “muvazaacılık” olarak görmekte ve bu durumu hiç de sağlıklı görmeyip, bu konuda iktidarda olan partiyi ciddi olarak eleştirmektedir:

“Halk Partisi şekavet idaresinin İkinci Dünya Savaşı nihayetine tesadüf eden devresinde, Hristiyanlık dünyasından cebir yoluyla gelme sözde hürriyet havası içinde, kömür yüklü bir kamyonun yere düşmüş tek bir parça halinde, İslâma içinden karıncaların bile geçemeyeceği bir muvazaa deliği açıldığını ve yine sözde müslümanların bununla yetindiğini görüyoruz.

.....

Muvazaa ve muvazaacılık, olmanın, olmaya doğru gitmenin değil, olmamanın, olmak istidadını her ân biraz daha baybetmeye yönelmenin işidir. Yamalı bohça, çingene bohçası marifeti...

İkisi arasında sentezci yaklaşımlara da mesafeli davranır. Atla eşek arasında muvazaa oldu mu, meydana katır çıkar. Doğurmayan, eser vermeyen, yalnız yük taşıyan hakîr hayvan... Muvazaacı budur!” (Kısakürek, 1994)

Türkiye'deki batılılaşma ekseninde yapılan yeniliklere bakıldığında önceki dönemin de çok çok gerisinde kaldığını, muassır medeniyet seviyesine ulaşmadığını, yapılanların toplumun kimliğini değiştirmeye yönelik çok tehlikeli bir durum olduğunu bunu kısırlığı sembolize den “katır” metaforuyla sembolize ederek eleştirmektedir.

3. Sonuç

Necip Fazıl Kısakürek, Türkiye'de batılılaşmanın en yoğun ve siyasal olarak en katı olduğu dönemlerde, toplumun ve bireylerin yaşam tarzına müdahale edildiği anti-demokratik bir zamanda entellektüel bir vicdanla, muhasebeyle ve cesaretle fikirlerini söylemekten kaçınmamış, dingin bir akılla ve sadece fikirleriyle değil tarzı ve eylemiyle de Türkiye'nin en cesur münevverleri arasında yer almaktadır. Muhalefetin olmadığı dönemlerde edebiyatçılar ve fikir adamları Türkiye'nin sorumlu münevverleri bu açığı kapatmak için kaçınılmaz olarak en az bir politikacı kadar siyasetle içiçe olmak durumunda kalmışlardır (Orçan 2007). Bu onların bir sapması olarak değil tam tersine gerektiğinde tüm riskleri göze alarak toplumun değerlerini koruyan “uyanık bir vicdan” olarak değerlendirmek daha gerçekçi ve ahlaki olacaktır.

Onun Doğusu mekanla sınırlı olmayan zamana gizlenmiş mücerret bir Doğudur. Türkiye'nin batılılaşma politikasını toplumun halka ve değerlerine karşı yapılmış bir girişim olarak değerlendirmekte ve eleştirmektedir. Batılılaşmayı daha çok kültürel ve medeniyet açısından ele alıp eleştirirken; modernleşmeyi ise felsefi ve ontolojik açıdan ele alıp eleştirmektedir. Biri

materyalizmin kaynağını diğeri ise ona özenen akli ve dünyayı gösterir. Sonuçta her ikisini de ahlaki ve değerler açısından buhranlı görür, çünkü her ikisi de materyalizmden beslenir, şimdileri olsa da gelecekleri de yoktur.

4. Kaynakça

Ersoy, M. A., (2008) **Safahat**, Ankara: Hece Yayınları.

Kısakürek, N. F., (1994), **İdeolocya Örgüsü**, 7. Basım, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Kısakürek, N. F., (2002), **Batı Tefekkürü ve İslam Tasavvufu**, 11. Basım, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.

Orçan, M., (2005) “Geçiş Dönemi Aydınlarının Çilesi”, Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı, *Hece Derigisi* 97/117-126.

Orçan, M., (2007) “Modernleşme Bağlamında Edebiyat ve Tarz-ı Hayat”, *Tezkire* 48/97-109.

NECİP FÂZIL'IN DÜŞÜNCE DÜNYASINDA 'BATI TEFEKKÜRÜ'

İrfan GÖRKAS*

Giriş

Necip Fâzıl (1904-1983), İslâmi tefekkür alanında Cumhuriyet neslinin ilk örneği olarak temayüz eden¹ bir isimdir. O Doğucu, hatta Büyük Doğucudur.² Onun mukabili Batıdır. Batı ve Batı tefekkürü ise İslâm felsefesinin iki temel kaynağından birisini oluşturmaktadır. Bu anlamda Batı tefekkürü, düşünce tarihimizde zaman zaman olumlu karşılanmış, onunla olumlu bağlar kurulmuş, şerh ve haşiyeler yapılmış; zaman zaman olumsuz karşılanmış, hakkında tenkitler yapılmış, üzerine reddiyeler yazılmış; neticede İslâm felsefesi bu gerilim üzerinde hep varolagelmıştır. O nedenle biz, Türk-İslâm tefekkürünün Cumhuriyet döneminde yetişen ilk örneklerinden bir düşünürü olarak Necip Fâzıl'ın 'batı tefekkürü' kavramına dair bakışını, İslâm felsefesinin Türk düşüncesindeki varoluşunu tespit açısından önemli buluyoruz.

Bu öneme binaen biz, 'Batı tefekkürü' kavramının bildirimizde iki anlama sahip olduğunu ifade ederek başlıyoruz. Birincisi düşünce tarihimizde bir gelenek olarak var olagelen oryantalizm-oksidantalizm kavram çifti ile Necip Fâzıl'ın düşüncesindeki oksidantalizm kavramının anlamıdır. İkincisi ise Necip Fâzıl'ın *Batı tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* adlı eseri, onun kökenini oluşturan *İdeolocya Örgüsü* ile diğer eserlerinde ortaya koyduğu Batı Tefekkürü kavramına bakışı ve 'çağdaş Türk felsefesi üretim geleneği'ne yaptığı katkısıdır. O nedenle tebliğimiz, belirttiğimiz anlamda iki kısımda şekillenmektedir.

1. İslâm Düşüncesinde Oryantalizm-Oksidantalizm Kavram Çifti ve Necip Fâzıl

Oryantalizm ve oksidantalizm kavram çifti, günümüzde Doğu'nun Batı'ya, Batı'nın Doğu'ya ilişkin görüşlerini ifade etmek için kullanılan iki terimdir.³ Terimler olumlu görüşler yanında genellikle olumsuz görüşleri ihtiva etmektedirler.⁴ Özünde ise oksidantalizm, Batıyı inceleme nesnesi görmenin, düşüncenin konusu yapmanın adı olan garbiyatçılık (istiğrab) demektir. İslâm felsefesinde Batı felsefesi ile ilgili olumlu görüşleri, Katip Çelebi'nin (ö.1657) *İrşadu'l-hayara ila tarihi'l-Yunan ve'r-Rum ve'n-Nasara* adlı eserinden İbn Ebi Usaybiya'nın (ö.1270) *Uyunu'l-enba fi tabakati'l-etibba*'da aktardığı Farabi'nin Araplardaki felsefenin (el-felsefe el-mevcudâ inde'l-arab ve'l-mantık) İslâm öncesi tarihine dair verdiği bilgilere; olumsuz görüşleri, Gazzali'nin (ö.1111) felâsife eleştirilerinden Sühreverdi'nin Batı (mağrib) eleştirileri ile İbn Sina'nın (ö.1037) 'mağribiyyun' eleştirilerine kadar geriye götürebiliriz. Modern oksidantalizm Mısırlı düşünür Hasan Hanefi'nin *Mukaddime fi ilmi'l-istiğrab* adlı eseriyle

* Doç. Dr., Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, irfan.gorkas@bozok.edu.tr

Rasim Özdenören, "Necip Fâzıl Kısakürek'in Kişiliği ve Fikriyatı Üzerine Birkaç Tespit", *Necip Fâzıl*, ed. Fahri Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz, Konya 2013, s.25.

² Necip Fâzıl Kısakürek, *Büyük Doğu Cemiyeti*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2014, 232s. Bk. Necip Fâzıl, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2016; *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2015; *Hesaplaşma*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2014, s.12. Bundan sonra verilecek dipnot ve yapılacak atıflar, yazar adı Necip Fâzıl, yayınevi BDY., adıyla yapılacaktır.

³ Bk. Yücel Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, İstanbul 2004, ss.199; *Oryantalizmin Soruları*, Haz. Ahmet Parlakışık, İnsan Yayınları, İstanbul 1995, 206s.; *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Editör Aytaç Yıldız, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2007, 503s. Bk. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Oksidantalizm>

⁴ Bk. Hilmi Yavuz, "Oksidantalizm Üzerine Notlar", *Marife*, yıl 6, sayı 3, kış 2006, s.373-375.

gündeme gelmiştir.⁵

Sözü uzatmadan, belirttiğimiz bağlamda ifade etmek gerekirse, *İdeolocya Örgüsü* kendi ifadesine göre Necip Fâzıl'ın bütün eserlerinin, özellikle 'dünya görüşü'nün bir özeti gibidir.⁶ Bu eserinde o, öncelikle davasının adını, anlamını açıklar. Davasını 'Büyük Doğu' olarak ilan eder.⁷ Böylece o, temel sorunun hem adını belirtir, doğucu olduğunu batıcı olmadığını, vurgular ve eserinde bir "Doğu-Batı muhasebesi" yapar. Bu muhasebede Batı'nın Doğu'ya, Doğu'nun Batı'ya bakışını belirler. Bunun anlamı, Necip Fâzıl Türk düşüncesinde oryantalizm ve oksidentalizm üzerine düşünen bir mütefekkir olduğudur. Bir mütefekkir olarak o, Doğu-Batı üzerine yapılan çalışmalarda⁸ olduğu gibi genel olarak iki oryantalizm ve iki oksidentalizmden ve Doğu-Batı kavram ikilisinden söz eder.

Necip Fâzıl'ın Doğu-Batı kavram ikilisi, onun düşünce dünyasında keskin bir ayrımı ve bir vakıyı ifade etmektedir. Necip Fâzıl, yaptığı ayırıma inanmakta, inancına zaruretle sarılmaktadır. Onun ayırımında Doğu, içinde beslediği bin bir tezat yüzünden, yine kendi esas rengine, hâkim vafına, kâinat çapındaki aksiyoncu ruhuna karşı mesul bir ters varış ve batıl anlayışın zemini; Batı, topyekûn Doğuyu yıldırılmış, apıştırmış, sindirmiş olmak noktasından Doğu hüviyetinin som ve yekpare aks-i davası ve zindan bekçisi halindedir. Bir başka tanımlamasında ise "Batı, bir kuru akıldır; geniş madde planıyla baştanbaşa ve sıkı sıkıya temas halinde bir kuru akıl harikasından ibarettir." O nedenle Necip Fâzıl değerlendirmesinde, Allah kuru akla ne kadar hak ve imtiyaz vermişse, Batı'nın onun hepsine malik olduğunu; Allah kuru akli nelerden mahrum etmişse Batı'nın onun hepsinden yoksun olduğunu belirtmektedir. Doğu-Batı muhasebesinde ise Necip Fâzıl, Batı'nın ve Doğu'nun iki bakışından söz etmektedir. Birinci bakış kendisine, ikinci bakış diğerine bakışı ifade etmektedir.

1.1.Necip Fâzıl'ın Oryantalizmi Yahut Batı'nın Doğu'ya Bakışı

Necip Fâzıl'ın iki oryantalizminden sadece *İdeolocya Örgüsü*'nde yer verdiği Batı'nın Doğu'ya bakışından söz edeceğiz. Necip Fâzıl oryantalizmin (Batı'nın Doğu'ya bakışı) tarihini, Herodot'la başlatır. Herodot, Batı dünyasını sadece kendi kavminden ibaret saymakta, Farslara bakarak iyi âlem ayrımı yapmaktadır. Şark ve Garp. Herodot Yunanlının karşısına çıkan herkesi 'barbar' olarak nitelermekte, insanlığı kendilerine tahsis etmektedir. Yunanlının iç vâhidinde (ruhunda)⁹ bu teşhis iki yönlüdür. Birincisinde barbar kendi üstüne gelmekte, ikincisinde o barbarın üstüne gitmektedir. Yine Araplar benzer şekilde, Arap-Acem ayrımı yaparak dünyayı ikili bir âlem olarak tasavvur etmektedirler.

⁵ Bk.Hasan Hanefi, *Mukaddime fi ilmi'l-istiğrab*,el-Müessesetü'l-camiyye li-dirasât ve'n-neşr ve't-tevzi, Beyrut 1992, s.559; Yudian Wahyudi, "Hanefi'nin Mukaddime fi ilmi'l-istiğrab'ına Arap Dünyasının Cevabı".çev.Doğan Kaplan, *Marife*, yıl 6, sayı 3, kış 2006, s.341-355.

⁶ Osman Sarı, "Necip Fâzıl'ın "İdeolocya Örgüsü"nde Sosyal Politika", *Necip Fâzıl*, ed. Fahri Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz, Konya 2013, s.107.

⁷ Mehmet Doğan, Necip Fâzıl'ın 1943'de Büyük Doğu ile başlattığı mücadeleyi, belli ölçüde aktüaliteyi gözetken, dolayısıyla siyasî unsurları da içinde barındıran düşünce ve inanç merkezli mücadele olarak tanımlar, onun felsefî arka planını görmez. Nureddin Topçu'nun 1939'da *Hareket* mecmuasıyla başlattığı mücadeleyi, tamamen fikrî ve felsefî muhalefet olarak adlandırır. Bk. D. Mehmet Doğan, "Necip Fâzıl: Şiirden Hitabete, Fikirten Harekete", *Necip Fâzıl*, ed. Fahri Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz, Konya 2013, s.58,59.

⁸ Abdullah Metin, *Oksidentalizm -iki Doğu iki Batı-*, Açılım kitap, İstanbul 2013, ss.176; Ahmet Çaycı, *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Sanat*, İnsan Yayınları, İstanbul 2015, ss.344; Alim Arlı, *Oryantalizm-Oksidentalizm ve Şerif Mardin*, Küre Yayınları, İstanbul 2004, VI, ss.225.

⁹ Mütefekkirimiz, vâhid kavramını ruh yanında 'birlik' anlamında kullanmaktadır. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, BDY., İstanbul 2016, s.26, 27; Necip Fâzıl, *İhtilâl*, BDY., İstanbul 2015, s.5.

Garplı, bugüne kadar, Şark deyince, hep belli başlı ve kabahatli bir insan soyu anlamına bağlı kalmıştır. Rönesans'tan sonra batılı dilinde Oryant/Şark kavramı, “aşağı takım, halk gerçeği” olarak ‘muvazenesiz adam’a işaret etmiştir. Bu olumsuz anlam yanında Necip Fâzıl, hususi münevverlerinde olumlu bir anlamının olduğunu belirtir. Bu anlama göre Doğu, girift ve harikalar ufku, peygamberler yatağı, ruh ilimlerinin beşiğidir. Fantazya planında ise Garplının en iyi bakışı, bir Hint racasının kavuğu ve tepesindeki elmas ile Binbir Gece hayalidir.¹⁰ Bu Batılı okuryazar ayak takımının bakışıdır. Okur-yazar ayak takımı kavramıyla Necip Fâzıl burjuva sınıfını imler. Necip Fâzıl'e göre Doğu'da yapılan ıslahat hamleleri Batılının yukarıdaki bakışından etkilenen Doğulularca/çeyrek münevverlerce yapılmış hamlelerdir.

Batılı okuryazar orta temsilcileri Doğu'ya, insani ve ictimâî oluşlarında işbirliği yapmayı düzenleyemeyen, fert ve hürriyetin değerini bilmeyen, despotizme boyun eğen, ölçsüzlük ve şuarsuzluk âlemi olarak bakmaktadırlar. Necip Fâzıl, onların en ileri derecesini temsil eden münevverlerinin bakış açısını şu ifadelerle belirtir:

“Şarklı daima mazide yaşar, hali kavramaya yanaşmaz ve istikbale sarkmaktan korkar. Ne ilmi vardır, ne tenkidi. Dindar olabilir, fakat sebep-netice arayıcısı ve fikircisi olamaz. Neye olsa inanır; ama hiçbir mevzuda tarif, ihata ve ispat kaygısına düşmez. Demek ki, o, ne inanılacak şeyi bilir, ne inanılmayacak şeyi... O sadece inanır; bilemez! Tabiata hâkimiyeti adına bütün cehdi, şiir ve tılsım sınırını aşamaz. Aklın madde üzerindeki nüfuz hakkı bakımından hiçbir alet ve usul buluşuna ulaşamaz. Fenlerle barışamaz. Şarklı kafasında, parmakla sayılabilir, gözle görülebilir, akılla ispat edilebilir hiçbir unsur bulamazsınız. Böylece Şarklı ispat edilmeyen her şeye, inanmak, vücutsuz varlıkların gerçeksiz davetine takılmak yüzünden, vakıalar âlemini tamamıyla kaybetmiş, eşya ve hadiseler üzerindeki nüfuzunu sıfıra indirmiştir.”

İkinci olarak Batılı, Doğu üzerine şunu düşünmektedir. Doğulu, Batılının makine ve madde keşifleri âlemini ne kadar benimsemeye kalkarsa kalksın, davayı bizzat ruhu ve usulüyle kavrayamayacak, daima satıhta ve aciz kalacaktır. O nedenle Doğulu Batılının gülünç ve miskin taklitçiliğine mahkûm bir insan tipidir.

1.2.Necip Fâzıl'ın Oksidentalizmi Yahut Doğu'nun Batı'ya Bakışı

İki oryantalizm yanında iki oksidentalizmin olduğunu söyledik, oryantalizmin birisine yukarıda yer verdik. Oksidentalizmin tarihi ise Doğu'daki Yunan ve Roma kültürüne yönelik Pers tavrına veya İslâmîyet ve Hristiyanlık arasındaki çatışmalara kadar geri götürülebilir. Doğu oksidentalizminde Batı, topraklarını istila edip kaynaklarını sömüren; kendilerini efendi, ele geçirdikleri topraklar üzerindeki halkı köleleştiren, tahakküm edici ve kötü bir güç olarak görülür. Batı oksidentalizmi Batı'da, Avrupa Aydınlanma akımının muhalifi olarak ortaya çıkar. Bu muhalif akım Alman idealizmidir. Alman idealizmi, Batı'da özellikle Fransa'da gelişen rasyonalizmi, bireyselcilik ve makineleşmeyi (endüstrileşme) eleştiren karşı-aydınlanmacı bir akımdır¹¹

Necip Fâzıl'a dönersek, ona göre, Doğu'nun Batı'ya karşı üç türlü bakışı vardır. İslâm öncesi dönem bakışı, İslâmî dönem bakışı ve modern dönem bakışı. Necip Fâzıl, Doğu kavramının içine Çin, Hint, İran, Mezopotamya, Küçük Asya ve Şimalî Afrika çevrelerini dâhil eder ve onu Doğu medeniyeti olarak isimlendirir. İslâm öncesi Doğu'nun temsilcisi Farslardır, Farslar

¹⁰ Necip Fâzıl, *İdeolocyâ Örgüsü*, BDY., İstanbul 2016, s.22-23.

¹¹ Bk. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Oksidentalizm>

Doğu'da Garb'ın Roma'sı mevkiindedir. Küçük Asya üzerine akınlar düzenlerler. Bu çatışma, iki tarafın izafi bölünmesini ve farklarını ortaya çıkarır. Batılılar Doğululara 'barbar' nitelemesi yapar. Buna mukabil Doğulular Batıların hiçbir tecrübesini dikkate almaz. Ortaya koyduğu akıl harikasını görmez. Çıktığı yere hemen dönüverir. Sisli bir gurur sahibidir. Büyük İskender'le Batı, Şark üzerine yürüş başlatır. Bu yürüyüş, muzaffer bir yürüyüştür. Buna mukabil Doğu'nun bakışı tahlilsiz bir hayret ve şaşkınlıktır. Neticede Doğu, tarihsel süreçte bütün aksiyonunu yitirir.

Roma döneminde Doğu, bu muhteşem ve tam teşkilatlı imparatorluğun baskısı altındadır, Batıya niçin ve nasıl olduğunu bilmediği bir esaret kaderi içinde bakmaktadır. Romalı, sert ve kaba bir efendidir, madde manivelasını çok iyi işleten hünerli bir ustadır. Ne kendisini anlayabilecek, ne kendi kendisine anlaşılacak birisidir. Doğulu yılgın ve küskün, fakat daima aradaki yabancılığı koruyan gizli bir şahsiyet ve görüşe sahiptir.

Hıristiyanlık Doğu'da doğup, Batı'ya geçtiğinde batılı bir mahiyet alır. O, Hazreti İsa'nın elinde gerçek bir vahdaniyet bayrağı halinde hak bir din olarak açılmış, kendi öz devletini kuramadan, sadece mana/lar olarak Batı'ya sirayet etmiş, putperest Roma'nın elinde çığırından çıkarılarak kendisine uydurulmuş, aslî ruhunu (vâhidini) koruyup Doğulu büyük tevhid mizacına girememiştir. Dolayısıyla Doğulu olarak Hıristiyanlık, Batıya karşı bir Doğulu bakış getirememiştir.

Doğu'nun ikinci dönemini oluşturan İslâmi dönem bakışını, Necip Fâzıl, İslâm'ın doğuşundan Rönesans'a kadar olan 7-8 asırlık devre olarak belirler ve temsilcisini 'İslâmiyet içi Şark' olarak ifade eder. İslâmiyet içi Doğu, bu dönemde artık her istikamette yeryüzünün umumî vâhidini getiricidir ve her şeyi toplayıcı büyük şuurun sahibidir. İslâm insanlığı tek ve mutlak vâhide davet şeklinde ve bütün ölçüleriyle gelmiştir. Batı'da Eski Yunan ve Roma yıkılmış, Ortaçağ karanlığına dalmıştır. Doğu Roma imparatorluğundan başka bir hüviyet gösterememiş ve üstünlük ifadesi bulamamıştır. Dolayısıyla Batı Doğu'nun gözünde inkıraz halinde ve bir bâtil temsilcisi olarak görünmüştür.

İslâmiyet'ten sonra İslâmiyet içi Doğu, İslâm dairesinin dışında ne varsa, bin bir çeşidiyle onlar küfür ve dalaletten ibaret görmüştür. İslâmiyet'e göre 'küfür tek bir millettir.' İslâmiyet ruhta ve maddede bütün kemal ölçülerini sınımsız bir ideologya örgüsü şeklinde tamamlanmış ezeli ve ebedî nizamı ortaya koymuş, kendisinden olmayan her şeye bâtil gözüyle bakmıştır.

Doğu'nun üçüncü dönemini oluşturan Rönesans sonrası dönem bakışını, 'bedbaht bir bakış' oluşturmaktadır. Necip Fazıl'a göre bu dönemde Batı'nın su götürmez madde hâkimiyeti gerçekleşti. Doğu da, bu ezici hâkimiyet altında bütün zıt vâhidleriyle tek ve kaba bir Şarklı bütünü içine sıkışıp apaçık bir mahkûmiyet belirtti. İslâm ruhunu içindeyken kaybetti. Necip Fâzıl'ın bütün bu vâhitler diye ifade ettiği şey, Budist, Brahman, Mecusi ve İslâm'ın vâhidleridir. Yine bu dönemde Doğu Batıya, bütün derisini, maddesini esir düşüren, ruhunu adamakıllı bulandıran ve hiçbir nefes muhasebesine yanaştırmayan bir apışma ve şapa oturma gözüyle bakmaya başlar. İşte bu son bakıştır ki dört-beş asırdır gittikçe bünyeleşti. Bütün Doğu âleminde, bir taraftan dünyasını kaybetmiş bir köleler ve medyumlar sürüsüne, öbür taraftan tesellisini ana şahsiyetini ezmekte arayan beyinsiz mukallitler ve fani tedbirciler zümresine yataklık etmiştir. Necip Fâzıl'a göre Doğu'nun olanca derdi bu son bakışın içinde yer almaktadır.

2. Necip Fâzıl'ın Batı Tefekkürü Yahut Felsefeye Bakışı

Bildirimizin birinci bölümü olan Batı tefekkürü kavramının ilk anlamı üzerinde durduk.

İkincisi Necip Fâzıl'ın *Batı tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* adlı eserinde sözünü ettiği anlamdır. İkinci anlamdaki Batı tefekkürü, Necip Fâzıl'ın, yukarıda belirtildiği gibi *İdeolocya Örgüsü*'ne bağlı ortaya konulan, geliştirilen bir anlamdır. Yani Necip Fazıl eser/ler/ini, iki felsefe temelinde inşa etmektedir. Birincisi *Batı tefekkürü ve İslâm Tasavvufu* nun nüvesini oluşturan *İdeolocya Örgüsü*'nde bakışının temelini oluşturan Platon'un idealist felsefesidir.¹² İkincisi *İman ve Aksiyon* adlı eserinde temellendirdiği aksiyon felsefesidir. Özetle Necip Fâzıl'ın olumlayıp taraftarı olduğu Batı tefekkürü İdealizm ve aksiyon felsefeleridir. Sözelimi aksiyon felsefesinin temelini o : “Demin ben size bir isim söyledim. Bu Sen Ogüsten'dir... Aksiyonculuğun ilk defa felsefesini yapmış olan insan... “Allah'ın Beldesi” isimli eser yazdı. Ondan sonra aksiyon felsefecileri onuncu asırda başlar...” şeklinde ifade etmektedir. Necip Fâzıl'a göre aksiyon felsefesinin dayandığı iki isim vardır. Birisi Paskal, diğeri Sen Ogüsten'dir.¹³ Şimdi onun 'Batı Tefekkürü'ne daha yakından bakabiliriz.

2.1. Akıl ve Felsefe Kavramı

Necip Fâzıl'ın batı tefekkürü kavramına, onun yaptığı gibi, akıl ve felsefe kavramlarını ele alarak başlayabiliriz. O akıl konusunda, sünnî (kelam ve tasavvuf) geleneğin geleneksel akıl görüşünü benimsemektedir. Sözelimi Necip Fâzıl *İdeolocya Örgüsü*'nde 'Büyük Doğu'yu tanımlarken batı tefekkürüne bakışını “*İslâm içinde sadece 'Sünnet ve Cemaat Ehli'nin ifadelendirdiği mutlak ve pazarlıksız çerçevede içinde, olanca saffet ve asliyetiyle İslâmiyet'e yol açma geçidi*” ifadesiyle 'Sünnet ve Cemaat Ehli' olarak belirler. O, ehli-sünnet bakışının iki nirengi noktasını, şeriat ve tasavvuf olarak kabul eder. Ona göre şeriat esas, tasavvuf bu esasın özüdür/ruhudur. Bu anlamda ona hikmet adını verir ve onu felsefeden ayırır. Necip Fâzıl'ın *Batı Tefekkürü*'ndeki akılla ilgili son cümlesi ise şöyledir: “Dedik ya. İslâm'da akıl evvela Allah'a teslim, sonra kula iade edilir ve tam akılla hareket gerçekleştirir.”¹⁴ *İdeolocya Örgüsü*'nde “*Biz aklımızı peşin olarak sahibine teslim ettik ve ondan sonra bize geri verilen akılla düşünmeye başladık. İşte esasta hür, istiklalli, kudretli; ve eseriyle, tesiriyle, her şeyiyle her şeyin üstünde olan akıl budur.*”¹⁵ Bir başka eserinde “*Bizim aklımız bağlı akıldır. Bizim aklımız, iskeletini bağlılığında bulur...*”¹⁶ demektedir.

Necip Fazıl akıl konusunu Sokrates ve Sofistler üzerinden de netleştirmeye çalışır. Sözelimi özlediği nesilde olmasını istediği 'üstün akıl', “kaba, hileci dış mantıktan, kuru akıldan kurtulmak, akli yine akılla mat eden üstün anlayışa ve bilhassa sır idrakine yükselmek... Tam teslimiyet... Buna göre üstün bir diyalektik...” tanımlamasıyla belirler;¹⁷ akli, dince en mübarek vasıta kabul eder ve aksiyonun mücerret temeli kabul ettiği felsefenin bir akıl işi olduğunu belirtir. “Şimdi, akıl deyince oradan iş felsefeye dökülüyor.”¹⁸

Necip Fâzıl eserinde önce felsefeye, sonra Garp tefekkürüne geçeceğini belirtir. Tefekkürü felsefe ve metafizik düşünce ile müteradif kullanır. Ona göre felsefe, hakikati arama yoludur,

¹² Necip Fâzıl, bir aksiyon hareketi olarak Hristiyanlığı ve ilk apot havarileri olumlarken bir cümleyle de Saint Augustinus'a yer verir ve kendisiyle olan ortaklığını imler. “Saint Augustinus, Allah'ın beldesi isimli eserinde bir aksiyon ideolojisi, bizim ifademizle, ideolocyası kurmuştur.” Bu demektir ki Necip Fâzıl, ideolocya kavramını, 'aksiyon ideolojisi' anlamında kullanmakta, Batı tefekkürüne bu ideolojiden bakmaktadır. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.51.

¹³ Onuncu asır sonrası aksiyoncularını, Nietzsche, Blondel, Rozenbourg, Heidegger isimlerini sayar. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.65.

¹⁴ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, BDY., İstanbul 2016, s.14.

¹⁵ Necip Fâzıl, *İdeolocya Örgüsü*, s.15.

¹⁶ Necip Fâzıl, *Hesaplaşma*, s.65.

¹⁷ Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.128.

¹⁸ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.14.

hatta serbest arama yoludur ve aklî bir müessesedir. *Hesaplaşma*'da felsefeyi tanımlarken “serbest arama yolu” yerine hakikati “başıboş/kayıtsız arama sistemi” kullanır.¹⁹ Hikmet felsefe gibi değildir, Hikmet vahiyle kayıtlıdır. Aklî bir müessese olarak belirlediği felsefenin, “büyük mücerret meseleler”i vardır, bu meselelerin başında, Allah, ölüm, ruh,²⁰ madde, zaman, mekân, insan, cemiyet, vb. meseleler gelmektedir.²¹

Necip Fâzıl'a göre yine felsefe, öncelikle “aklın kendi hükümranlığını göstermek için kurduğu bir müessese”dir. Fakat bu müessese, doğruyu bulmanın değil, yanlış düzeltmenin, kâinata gizli olan mücerredi aramanın müessesesidir. Bu müessesenin en önemli özelliği eleştiridir. Necip Fâzıl felsefeyle ilgili “eleştirel müessese” çıkarımını, felsefe ekollerinin birbirlerini eleştirmeleri ile insanın doğasına dayandırmaktadır. Felsefe ekolleri, doğruyu, birbirlerinin yanlışlarını gösterirken söylemişlerdir.²² Bu anlamda o, “felsefe birbirinin yanlışını ortaya çıkarma ocağıdır” şeklinde tanımlamaktadır.²³ Neticede felsefe aklın hükümran olduğu eleştirel bir müessesedir ve bu müessese büyük meseleleri olan felsefe ekollerinden meydana gelmektedir. Yine felsefe, hikmet dostluğudur ve gayesi hakikati aramaktır.

*“Felsefe, hakikati hiçbir çıkış noktası olmaksızın serbest arama yoludur. Kelime iştikakı ‘filos’ ve ‘sofos’ tan gelir. Yunanca... ‘Hikmet dostluğu’ demek... Peşin hiçbir şeye inanmaz. Yahut inanmak diye bir şey yoktur sisteminde... ‘Hakikati bulacağım, ona memurum’ der ve başsız ve sonsuz arar. Bir odada saklanmış bir eşya gibi, kâinata saklanmış şeyi, mücerredi aramanın müessesesi felsefe... En güzel izah olabilir, bu... Paskal varmıştır bu ince hakikate... O vâhid olan şeyin mihrakı etrafında, ebedi meçhule doğru hudutsuz bir fikir cehti... Aklın vazifesi budur. Bunun ismi hikmettir, felsefe değildir. Felsefe bulmanın değil, boyuna aramanın yolu...”*²⁴

Necip Fâzıl hakikati aramak ile hakikati bulmayı ayırmakta, birincisine felsefe, ikincisine hikmet adını vermektedir. Bu bakımdan felsefî arayışı ‘hakikat talebi’ olarak adlandırır ve bir komünist dâhil herkesin, ‘hakikat tâlibi’ olduğunu belirtir. Ancak Necip Fâzıl, felsefenin arayışını, bulduğu her şeyde hatalı veya hata etmesi mümkün bir arayış, aklı da bu arayışın ‘köle alet’i olarak kabul eder ve ‘bütün Garp’ın büyük bir felsefe zinciri halinde bugüne geldiğini, kendisini tatmin etmeyen, daima yanlışlar içinde boğulan bir manzara çizdiğini belirtir ve felsefenin varlığını lüzumlu bulur.

*“Biz felsefeyi işte böyle anlarız ve ancak meçhullerini namütenahi bildiğimiz mutlak hakikat etrafında, tâbi bir müessese olarak lüzumlu görürüz...”*²⁵

Necip Fâzıl, ikinci olarak ‘*Poetika*’da, ‘ilimde tecrid teşhis için; şiirde teşhis tecrid içindir. Bu yüzdendir ki, tecridde kalan ilimlere felsefe ismi verilirken, teşhiste kalan şiire de davulculuk zanaatı gözüyle bakılır. Bütün kaba meddahlar, didaktik ve politik şairler bu soydandır’ diyerek felsefeyi tecritte kalan ilimler olarak sınıflar. Sınıflamada soyutlama/soyut/tecrid kavramına dayanır.

Akıl ve felsefe bahsini Necip Fâzıl, ‘Batı dünyası’ kavramını belirleyerek tamamlar.

¹⁹ Necip Fâzıl, *Hesaplaşma*, s.18.

²⁰ Müttefekkirimize göre ruh bir kuvvet/unsur/tir, insan zâtının ruh ve nefis adıyla iki bölümü vardır. Birincisi inanmaya ve tasdiğe, ikincisi inkâra ve tezkibe memur bölümdür. Bk. *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2015, s.85.

²¹ Tanım ve zaman ve mevcut meseleleri için bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.82-92.

²² Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.34.

²³ Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.68.

²⁴ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.14.

²⁵ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.16.

Mütefekkirimizin Batı dünyası ile kastettiği, Batı medeniyetidir. Batı medeniyeti formülü; Yunan aklı + Roma nizamı + Hıristiyanlık ahlak ve hassasiyeti = Greko-Latin Medeniyeti şeklindedir. Formülünü, Batı Tefekkürü'nü tamamlarken tekrarlar. Yunan + Roma + Hıristiyanlık = Batı Medeniyeti.²⁶ Yani medeniyet, akıl/felsefe, devlet nizamı ile ahlak olmak üzere üç unsura dayanmaktadır.

2.2.Batı Tefekkürü

Necip Fâzıl, Batı oluşun ve Batı tefekkürünün tarihini beş devreye ayırır. Eski Yunan, Roma ve Hıristiyan basamakları, Ortaçağ dehlizi, Rönesans saadeti ve 19.yüzyıl sonrası buhran dönemi.²⁷ Bu beş devrenin tefekkür seyrini *Batı Tefekkürü*'nde birer cümleyle özetleyerek tekrarlar²⁸ ve Batı tefekkürünün temelini şu ifadelerle belirler: “Zengin tabiat planını plâstisiteye mihlamak, en büyük mücerredî de plâstik idrakten elde etmeye çalışmak.” Plastik, felsefî manada, eşyanın dış kabartısı, dış görünüşüdür. Yani göze hitap edici dış şekiller, renkler ve hacimler. Bu anlamda resim, heykel ve mimarî, plâstik sanatlardandır.²⁹

2.2.1.Eski Yunan Felsefesi

Necip Fâzıl'a göre Eski Yunan felsefesi,³⁰ mitoloji üzerinde doğar ve yükselir. O Platonik tarzda mitolojiyi Tanrı anlatımları bakımından olumsuzlar. Yunan mitolojilerini içindeki Tanrı davranışlarından dolayı ‘hokkabazlık panayırı’ olarak niteler. Onun bu nitelemesi bize, Platon'un *Devlet*'inde, erdem eğitimini ele alırken yaptığı şiir ve mitoloji eleştirisini hatırlatır. Bu eleştiriye mukabil Necip Fâzıl felsefenin doğuşunu ‘mucize’ olarak kabul eder, zaman zaman kabulünü tekrarlar ve onu “tefekkür fışkırışı” olarak ifade eder. Mucize olan “tefekkür fışkırışında”, ilk olarak İyonya mektebini ele alır. Tarih olarak mektep, milattan yedi asır önceleridir. Mensupları Thales (ö.mö.550), Anaksimandros (ö.mö.540), Anaksimenes'tir (ö.mö.525). Necip Fâzıl onları, Batıda “ilk düşünen adamlar” olarak niteler. En temel özellikleri, nesnelere (eşya) bir nesneye (şeye, arke) irca etmek istemeleridir.³¹

Necip Fâzıl İyonya Mektebinin peşinden Ksenofanes'a (ö.mö.480) işaret eder. Filozof Elea Mektebi mensubudur. Bu mektebin esası Panteizmdir. Panteizm, Allah'ı³² tabiata mutabık, tabiatın aynı, kendisi kabul etme mezhebidir. Madde enerjisi içinde gaî bir müessir olarak Allah'ı görür, ama gaî zâtı, tabiatla birleştirir. Necip Fâzıl'a göre bu durum, tevhide giderken birden müşahhasa düşmenin ve mahlûku hâlık görmenin sekamet mezhebidir. İlk panteistler, “Bütün gördüklerimiz cevher ve arazdan ibarettir. Arazlar gözle görülür, fakat cevher görülmez” teorisini ortaya atmışlardır. İşte panteizm ve dolayısıyla Batı, o ‘görülmez’i, daima ‘görülür’e bağlı kalarak ilâhlaştırmışlardır. Bu, tevhide tam zıt... Mâverâ hissinden mahrum... Panteizm arazların gerisindeki yaratıcı kuvveti görmüştür, ama onun gördüğü bu kuvvet tabiatın başka bir şey değildir. Bu ise Allah'ı bulmaya doğru atılan adımın sürçmesi ve eşyayı putlaştırmasından

²⁶ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.17, 92. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.48.

²⁷ Necip Fâzıl, *İdeolocya Örgüsü*, s.44.

²⁸ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.17, 92.

²⁹ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.18, 19.

³⁰ Mütefekkirimiz ‘Eski Yunan’ı, tepeden inme bir İlahî sır halinde insan aklının hudutsuz derecelere yükseldiği bir cemiyet olarak tanımlar. Bu cemiyet baştan aşağıya aksiyonu ifade etmektedir. Mütefekkirimiz benzer bir madde aksiyonunu ‘ilk Türkler’de görmektedir. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.46, 51.

³¹ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.19.

³² Necip Fâzıl, kendisi kullanmış olsa da, ‘Allah’ kavramının Batı felsefesi için kullanılmasını, doğru bulmaz. Ona göre Allah kavramı, yaratıcıyı vasfıyla değil zatıyla belirten mukaddes bir lafzıdır. Zât ismi, hâs ismidir. Allah'ı bilmek ve Tevhide ermek, umumi manada hâlık, yaratıcı,... gibi vasıfları bu mücerred zât isminde toplayabilmek ve kabul etmek demektir.

ibarettir. Bunun diğer adı müşahhasa ve plastik zemine bağlı kalmanın diğer bir türüdür.

Necip Fâzıl *Batı Tefekkürü*'nde, Eski Yunan dönemine ait filozoflardan Pythagoras'a (ö.mö.495), Sofistlere işaret eder. Sonuncuları akamet devresi olarak adlandırır. Akıl yobazlığı yapmakla, demagoglukla, kelime hokkabazlığıyla suçlar. Mantığı istismar ettiklerini, zamanı dinamik tarafı yerine statik tarafından aldıklarını ifade eder. Onların arkasından “büyük bir ruh fişkırışı”nın olduğunu belirtir.

2.2.1.1. Müselles Ruhçu Filozoflar: Sokrat, Platon ve Aristo

Necip Fâzıl'a göre Sokrat (ö.mö.400) ruh fişkırışının başıdır. Sokrat Batı tefekkürü/felsefesi/nde ilk vahdânî görüşün habercisi, ilk defa metot/usûl fikrini getirendir. Necip Fâzıl'a göre usûl, medeniyet için davâların davâsıdır. Batı medeniyetinde onu getiren adamın, ne kitabı vardır, ne başka bir şeyi. Fakat onun fikirleri müthiş bir kütüphane getirmiştir: Eflatun'un (ö.mö.348) eserleri. Bilindiği gibi Eflatun Sokrat'ın ilk talebesidir, onun talebesi de Aristoteles'tir (ö.mö.322). Bu müselles/üçlü, bütün Garba hâkimdir. Necip Fâzıl, Sokrates'in savunmasını (apoloji), “*Yerle yıldızlar arası insan takatinin ve derin fikrin sanatla karışık harikulade senfonisi*” şeklinde değerlendirir. Yine Sokrates, Batı medeniyetinde ‘nasıl’ı getiren kimsedir. Nasıl, fevkalade mühim bir yoldur ve metottur. Nasıl, felsefe tarihinde ruh fişkırışının ilk eşğini kurmaktadır.³³

Platon/Eflatun, Necip Fâzıl'ın etkilendiği filozofların başında gelmektedir. Çünkü Platon idealizmayı getirmiştir. Yani fikirler âlemi tezi. Platon maddeye inanmaz, illiyyeti maddede aramaz. Madde ötesinde, ideler âleminde arar. İnsanı ideler âlemine bağlar. Madde sadece fikrin suret/şekil kazanmasıdır. O nedenle ondaki vahdâniyet mizacı bakımından İslâm filozofları ona “Eflatun-ı İlahî” demişlerdir.

Necip Fâzıl Platon'un hâlık tasavvurunu olumlar. Platon yaratıcıyı bir heykel metaforuyla açıklar. Necip Fâzıl buna “mecaz olarak tasavvur” adını verir ve ilahî isimlerden “müsavvir” ile eşleştirir. Tasvir edici, suret verici demek. Elbette Allah müsavvirdir. Maddeyi biçimlendiren, hepimizin yüzünü biçimlendirendir. Platon'un heykeltraşının iki veçhesi vardır. Biri kendi olan, biri kendinden olandır. Biri müessir, biri eser. Heykel eserdir. Heykeltraş mecazen zâttır ve çekicinin mermer kitlesi üzerindeki hudutsuz hareketidir. Sonuç yaratma ve mahlûklardır. Necip Fâzıl'a göre bu düşünüş, müstakil bir fikir çıkışının yükselebileceği üstün noktadır. Necip Fâzıl'a göre Eflatun nebilik derecesinin altında, fakat insan aklının çok üstündedir. Ona nebî denemez, çünkü zamanın nebîsine bağlı olmayan hiçbir fertte ve idrakte bu imtiyaz düşünülemez.

Necip Fâzıl'a göre Eflatun bir mekân tayin etmeksizin yükseklikler âleminde fikirler kabul eder. Her hakikat o fikirlerdedir. Ve madde kendini aşan bir fikre tâbidir. Onun için idealizma Platon'da bütün bünyesiyle tamamdır. O sebeple Platon ilk büyük, muazzam idealisttir. İdealizma basitçe bundan ibarettir. Nihayet Necip Fâzıl, Platon'un Akademisine ve eserlerine atıf yapar ve bütün Avrupa felsefesinin bu üç müselles/üçlü filozoftan birisine irca edilebileceğini belirtir.

“Aristo müselles filozofun üçüncüsüdür. O müessiri aramaz, müessire değil esere doğru gelir. Necip Fâzıl Aristo'yu ‘yarı idealist’ olarak niteler. O maddeye bakar, maddenin iç bünyesindeki kanunları keşfe yoğunlaşır. Aklın/rasyonalizmin, tabiatçılık, gerçekçilik temellerini arar. Fizik ötesini fazla deşmez. Tabiat onun için fikir durumuna kadar yükselttiği muazzam

³³ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.24, 25.

efor/hareket kadrosudur. O maddeyi ilk defa esirileştirendir. Bu bakımdan onu maddeci görmek yanlış olur."³⁴

Necip Fâzıl Aristo'nun yazdığı muhtelif ve çoklu eserleri işaret ettikten sonra bir "ilahî sır"ra dikkat çeker. Bu sır, büyük fikir fütuhâtının yanında, madde fâtihterinin ve madde fethine memur adamların yan yana bulunmalarıdır. Bu sırrın birincisini Aristo, ikincisini İskender oluşturmaktadır. Necip Fâzıl bu manada Kanunî ile etrafındaki düşünür, yazar, vezir ve askerlerin isimlerine yer verdikten sonra Batı felsefesi ile ilgili bir tespit yapar:

*"Bu üçü, Sokrat, Platon ve Aristo, hemen hemen maddenin üç buudu gibi derinlik, uzunluk, genişlik halinde bütün Garp felsefesinin temeli... Bütün Batı tefekkürünün, usulcü, idealist ve maddeci olarak bunlardan birine ircaı kabildir. Şu kadar ki, Aristo maddede kalan bir felsefe yerine, maddeyi manaya götüren bir tefekkürün sahibi... Eflatun ruhtan gelir. Aristo maddeden..."*³⁵

2.2.1.2. Ahlak Filozofları: Zenon ve Epikür

Necip Fâzıl, Kıbrıslı ve Stoacılığın kurucusu Zenon'u (ö.m.ö. 264) "tahammül ahlakı"nın kurucusu olarak ilan eder. Tahammül, eza ve cezaya tahammülü içermektedir. Gerçekte bu ahlak, gururun, benliğin, ampirin ahlakıdır. Aşk sebepli tahammülü içermemektedir. Bu tür ahlakın bir diğer adı Stoa ahlakıdır, Necip Fâzıl bu hususu stoizm adıyla belirtir. Stoa ahlakı asıl tecellisini Roma'da Epiktet (ö.138) isimli filozofun düşüncelerinde bulacaktır. Yeni Stoacı filozof olan Epiktet gerçekte bir köledir. Bir anekdotta onun ayağını burkar ve bükeler, Epiktet hiç ses çıkarmaz. Gayet sakin bir sesle "Daha fazla bükerseniz ayağım kırılacak!" demekle yetinir. Bükeler ve ayağı kırılır. Verdiği cevap "Demedim mi?" olur. Necip Fâzıl'a göre stoik ahlakın metafizik bir dayanağı yoktur. O, sadece insan benliğinin madde acısına karşı hissiz tavrını ifade etmektedir. Satihçi bünyenin satihçi ahlakıdır. Bir kâinat görüşünün, derinliğine ruh dünyasının ahlakı olmaktan çok uzaktır. Epikürün (ö.mö.270) ahlakı "zevk ve sefa ahlakı" olarak anlaşılır. Necip Fâzıl cismanî, şehvanî manada anlaşılabilen bu ahlakî anlaşılışın yanlışlığına işaret eder. Gerçekte Epikür bu değildir. O, ruhî sefaya ve neşeye, şevke varmaya yollar aramaktadır; ama o bu yollardan mahrumdur. O nedenle felsefesi cismanî telakki edilmektedir. Oysa ruhun safası en büyük davadır.

2.2.1.3. Şüphencilik: Piron

Necip Fâzıl, Batı tefekkürünü oluşturan Eski Yunan'a ait söylemediği, eksik kaldığı şeyin şüphencilik olduğunu belirterek Piron'a (ö.mö.275) da işaret eder. Piron (Pyrrhon), ilk defa septisizmi kurar. Onun felsefesinin ilkesi, "Hakikati insan bulamaz. Hakikat bulunur şey değildir" ilkesidir. Bu felsefe "hiç" kendi noktasında başlayıp işi yine "hiç"te bitirmektedir. Bu felsefe nura muhtaç ruhu intihara sürüklemenin felsefesidir.

2.2.2. Roma Felsefesi ve Hıristiyanlık

Necip Fâzıl'a göre 'Eski Yunan' insan ve cemiyet mucizesidir.. 'Roma', Eski Yunan'dan aldığı ışığa, Latin ruhunda yeni pırılıtlarla geçit veren ve onu devlet, teşkilat ve hakimiyet iklimine zıplatan köprüdür. 'Roma', Garplının gözünde "Teşkilatlı ve temelli insan kudretinin ebedi örneği"dir. Devlet, imparatorluk, müessese, yasa, nizam, teşkilat, üstünlük duygusu, hareket

³⁴ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.27.

³⁵ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.28, 29.

şuuru, fert ve cemiyet halinde taş gibi adalelerle örülü gövde, zafer arabası, zafer takı ve dört bir tarafa yayılmış hakimiyet ruhu... Kısaca nizam ve aksiyon...³⁶ Roma'da büyük mütefekkir, filozof aranmaz. Roma'da bir nevi âlim, devlet reisi ve aksiyoncu mevcuttur.³⁷ Yani havâs/aydın yetiştirici cemiyet vardır. Roma, cemiyet dehâsıdır. Orada fertten ziyade cemiyetin dehası vardır, bu dehada nizam esastır.³⁸

Necip Fâzıl Roma felsefesine dair, Stoisizm ile İskenderiye Medresesinin Yeni Eflatunculuğuna yer verir. Stoisizmden mülhem Seneca (ö.65) felsefesini bedbin ve mağrurluğun felsefesi olarak ifade eder. Roma çökmektedir. Ümitsiz bir gurura sahiptir. Bu bağlamda yukarıda kısaca yer verilen Epiktet'e atıfta bulunur. O da tam bir Stoisyendir, bedbin ve mahzundur.

2.2.2.1. İskenderiye Felsefesi

İskenderiye medresesi ve felsefesi, Necip Fâzıl'ın özel ilgilendiği felsefelerden birisidir. Çünkü Batılılarca İslâm tasavvufunun bu medrese/felsefe/den ç/alındığı iddiası vardır. O buna cevap vermek istemektedir. O nedenle Necip Fâzıl, önce İsevîlik-Hıristiyanlık ayırımı yapar. Hz.İsa'nın tebliğ ettiği dinin tahrif edildiğinin altını çizer. Tahrif ilahî vasıfların tenzihi noktasındadır.

İkinci olarak İskenderiye medresesinin, bir Yahudi müessesesi olduğunu belirtir. O, İsevîliğe bir tepki olarak başlamıştır. İskenderiye veya Neo-Platonizm/Yeni Eflatunculuk ismini taşıyan bu mektep, Hıristiyanlıktan Plotinus (ö.270) ve talebeleri tarafından kurulmadan çok evvel Yahudi Filon'un (ö.54) elinde ilk temelini atmıştır. Filon Hz.İsa'dan yirmi yıl önce doğmuş, elli dört yıl sonra ölmüş, 74 yaşında bir Yahudidir. Güney Suriyelidir. O, İdeler Âlemi nazariyesini Yahudilerin tahrif edilmiş kitabı Tevrat ile karıştırır. Bir kokteyl yapar ve bu kokteylden sahte bir mistik süzer. Fakat devrinde hiç ilgi görmez. Ondan 193 sene sonra, İskenderiye Mektebi Filon'dan diyalektiğini alır, Nev-Eflatuniye namıyla, sırf Eflatun/Platon'dan alınmış gibi göstererek felsefesini kurar. Mektep 193'te başlar, 500'e yani 4.asır sonlarına kadar gider.

Plotin aslında Romalıdır. İskenderiye mektebi, karışık ve melez bir mekteptir. İsevîlik gelmiş, Yahudi ellerde tahrif edilmiş, ortalık bulanmış, put alakası zayıflamış; çünkü büyük ruhtan haber gelmiş ve erimiş bütün heykeller... İskenderiye vaktiyle İskender'in kurduğu kasabadır o sıralarda. Necip Fâzıl'a göre İskenderiye adeta Babil kulesi manzarasıdır. Yahudi oradadır. Politika tezgâhları oradadır, her fitne oradadır. Bir hercümerç içindedir. Onların bir davaları vardır. Onlar öncelikle İsevîlikle açık mücadeleye girerler, İsevîliğe karşı Eflatun'un ideler âleminden bir nazariye ortaya atarlar. Aristo'yu diyalektik olarak alırlar. Necip Fâzıl anlaşılması için diyalektiğe bir açıklama yapar. Diyalektik, fikri açıklama/düzenleme/tanzimleme/ambalajlama biçimidir. İskenderiye diyalektiği Aristo'dan almış, Platon'la karıştırmış ve "Benim metodum, saf fikir ve hissî istidlaldir" demiştir. Böylece o akılı kaldırmış, hissî istidlalden hareket etmiş, işi neticesiz noktaya getirerek ektaz/vecd ve istiğrak gayesine bağlamıştır.

Necip Fâzıl'ın itirazı 'hissî istidlal' kavramıdır. Çünkü hissî istidlal, insanı, nihayet kendi öz varlığına bağlı bir akıl kamaşmasına götürür. Varlığından geçici, zatını görmeyici, kendini kaybettirici bir fena noktasına vardiroyamaz. Bu, kendinde, "kendimde değilim" iddiasına

³⁶ Necip Fâzıl, *İdeolocya Örgüsü*, s.26.

³⁷ Aksiyon kavramını mütefekkirimiz, özel anlamıyla 'yaratıcılık', felsefî anlamıyla 'yaratıcı hareket' olarak kullanmakta onu Allah'ın (Hakkâk) baş vasıflarından biri olarak ifade etmektedir. Bu bağlam aksiyon, 'olmazı yapmak'tır. Yine aksiyon, hakiki bir fikrin eşyaya kendisini nakşetmesidir. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.25, 40, 44.

³⁸ Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.31.

vardır ki, bu hal kamaşmış bir aklın hokkabazlık oyunu olur. Bu durumu Necip Fâzıl, balıkla kuşun evlenip de çocuk sahibi olamamalarına benzetir. Onlardan birisi akıl, ikincisi vecddir. Onların ikisi bir araya gelmez. Bu, hilkat kanunudur. Zorlarsanız vecd akli iptal eder.³⁹

Oysa İslâm tefekkürünün üç geleneğinden birisi olan tasavvuf, Necip Fâzıl'a göre akli iptal etmez, aksine ruhtan gelip akla hisse verir. Aklın hissesine asla tecavüz ettirmez. Onun yöntemi, “ne akılla olur, ne de akılsız” önermesidir. Gayesi İlahî marifet rejimidir. Böylece Necip Fâzıl, tasavvuf ile İskenderiyeyi akla yer verip vermemeleri, akli iptal edip etmemeleri bakımından ayırır ve kaynaklığı iddiasını reddeder ve şu cümlelerle meseleyi özetler: “İskenderiye mektebi, aslında, Roma'nın ‘benlik felsefesi’ diye hüviyetlendirebileceğimiz haşin tefekkür zemini üzerinde, İsevîliğin çökerttiği bir nizamın, Hristiyanlık içinden gelerek Hristiyanlığa da zıt ve Eski Yunan'dan imdat isteyici ve güya ruha bağlanıcı son nefis müdafaası hamlesidir.”⁴⁰

2.2.3.Ortaçağ Felsefesi

Ortaçağ felsefesini skolastik felsefe olarak nitelendiren Necip Fâzıl, skolastik felsefeyi Sünnî bakışın Hak din İsevîliğin tahrifi üzerine ortaya çıkan karanlık bir dehliz olduğunu belirtir. Medrese anlamına gelen skolastik düşünce, gerçekte Aristo mantığı üzerine Hristiyanlığın ilavesiyle kurulur. Kurucusu, Sen Toma'dır (Thomas Aquinas ö.1274). İnsana düşünme ve muhakeme imkânı bırakmaz. Kiliseye gitmek, günah çıkarmak, ...vb. Papa her şeyin mümessili. Afaroz müessesesi elinde kuvvetli bir silahtır. Krallar kilisenin emrindedirler...

2.2.4.Rönesans Felsefesi

Necip Fâzıl Rönesans yahut yeniden doğuş felsefesini hümanist/insaniyetçi/lerle başlatır. Hümanist, Eski Yunan ve Latin metinlerini toplayanlar demektir. Onların gayesi insanîdir. Onlar ilk kaynağın (menba) ışıklarını verenlerdir. Rönesans Batının büyük fikrî aksiyon devresidir. Necip Fâzıl'a göre Rönesans hareketi, Müslümanlık davası güdenlerin, üstünde en çok durmaya mecbur oldukları bir iştir. Çünkü mütefekkirimize göre Rönesans hareketi bizim eserimiz olmalıydı, niçin Garplının eseri olmuştur? Bilinmesi gerekmektedir.⁴¹

Necip Fâzıl hümanizmin kaynağını İslâm felsefesine (Araplar) dayandırmaktadır. Fransızca, aldığı birçok kelimelerle Arapçanın tesirinde kalmıştır. Çünkü Eski Yunan ve Latin metinlerini mütercimler ve İslâm filozofları Arapçaya çevirerek onları kaybolmaktan kurtarmışlardır. Aristo'yu, Eflatun'u tetkik etmiş, “ilm-i kelamı” kurmuşlardır. Hepsî gözden geçirilmiş ve Yunan tam manasıyla çözülmüştür. Necip Fâzıl, kendisini “Ben bahsettiğim o mütefekkirin gölgesinin kırıntısının kırıntısı olmaya çalışıyorum. Kendime bir pay çıkardığım zehabı uyanmasın zihinlerde... Böyle bir mütefekkir şimdiye kadar gelmemiştir...” diyerek İslâm-Eflatun geleneğinde konumlandırmıştır.⁴² Bu, Necip Fâzıl'ın üzerindeki tefekkür (mütefekkir) borcudur, Gazzali ve benzerleri kendi dönemlerinde bu borcu ödemişlerdir.⁴³

Hümanistler arasında İspanyol Servetus (ö.1553), İtalyan Bruno (ö.1600), İtalyan Kampenalla (ö.1639), İtalyan Vanini (ö.1619), Alman Luter (ö.1546), Fransız Calvin'e (ö.1564)

³⁹ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.34.

⁴⁰ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.35.

⁴¹ Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.54.

⁴² Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.43, 44.

⁴³ Mütefekkirimize göre Sokrat, Eflatun, Gazzali, Paskal, Bergson, Blondel ruhçulardır. Ruhçuluk, eşyayı, ruhun bir aksi, yankısı halinde anlamaktır. Bk. *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, s.85.

ilaveten, “müsbet bilgi” alanında atılım yapan Kopernik’in (ö.1543) adlarını ve çalışmalarını rönesansa yaptıkları katkılara yer verir.⁴⁴ Rönesans’ın felsefî fikir cephesi yanında bir sanat cephesinin olduğunun altını çizer. Mikelanj, Leonnardo Davinci (ö.1519) ve Sen Piyer Kilisesinin (Bazilik dö Sen Piyer) kubbe altı tezyinatına dikkat çeker. Çünkü Mikelanj (ö.1564) buraya otuz yıl emek sarfetmiştir. Vecd içinde çalışmış, resimleri ve heykelleri dinden seçmiştir. Luter’in çalışmalarını tevhide/İslâmiyete doğru atılan yetersiz, sonuç vermeyen adım olarak değerlendirir. Bunun sonuçsuzluğunu, bizim “fikir zaafımıza” bağlar. Çünkü bizim tefekkürümüz, kılıcımızla birlikte gidememiş, fikir misyonerlerimizi oralara gönderememiş, netice itibariyle bu fırsat kaçırılmıştır. Şu yorum cümlesi Necip Fâzıl’ın bu konudaki bir başka değerlendirmesidir: “Böylece Rönesans 16.asırda Hristiyanlığı tam bir tökezletmeye uğrattığı halde bu vaziyet bizde gözden kaçırılmış ve madde kudretimizin yanına ruh gücümüz katılamamıştır. Rönesans kapıyı açmış, ama biz içeriye dalamamışız... Şimdi Rönesans üzerinde umumî kıymet hükmümüzü koyalım: Tahrif edilmiş İsa dininin gömdüğü akla karşı insanî fakültelerden her sahada ayaklanma, eski serbest insanı arama ve Hristiyanlığı, içinden ıslaha çalışma, kısaca hurafeye karşı aklın intikamını alma hareketi...”⁴⁵

2.2.5. 17 ve 19.Yüzyıl Felsefesi

Necip Fâzıl aydınlanma kavramını kullanmaz. Onun yerine genellikle 17 ve 19.yüzyıl kavramları, bazen 18.yüzyıl isimlendirmesini kullanır. Bu bakımdan biz 17.yüzyıla Necip Fâzıl’ın 17 ve 18.yüzyılına, 19.yüzyıla Necip Fâzıl’ın 19.yüzyılına atıf yapacağız.

17.yüzyılın en önemli özellikleri, tefekkürün millet millet ortaya çıkmaya başlamasıdır. Bu anlamda Necip Fâzıl, İngiltere’den Beykın’a (ö.1626), Şekspir’e (ö.1616), Hollandalı Spinoza’ya (ö.1677), Fransız Dekart’a (ö.1650), Ansiklopedistlere, Volter’e (ö.1778), Didero’ya (ö.1784), Dalamber’e (ö.1783), Monteskiyö’ye (ö.1755) ve Jan Jak Russo’ya (ö.1778); Paskal’a (ö.1662), Almanya’dan Laybniç’e (ö.1716), Kant’a (ö.1804), Fichte’ye (ö.1854), Hegel’e (ö.1831), vb. filozof ve düşünürlerle atıf yapar. Filozofların isimlerinden anlaşılacağı gibi Necip Fâzıl, özetle Yeniçağın ve Aydınlanmanın rasyonalistlerine, Fransız Ansiklopedistlerine, Kant Kritisizmine, Alman İdealistlerine ve Romantiklerine birkaç cümleyle atıf yapar ve onları kendi bakışı açısından yorumlar.

Dekart’ın yolunu Necip Fâzıl, “bir nevi tahkikçi iman yolu” olarak adlandırır. O, tahlili hendeseyi ve sistemli şüpheli kurmuştu. Bilimsel çalışmalarında materyalist, metafizikte idealist... Skolastiği yıktı. Kiliseye bağlı yeni akıl metodu getirdi. Onun davası şu: Akılla inanmak, aklın inanma usulünü bulmak... Meşhur sözü “mademki düşünüyorum, o halde varım.” Dekart yanında Paskal vardır. Necip Fâzıl Paskal’ı olumlar “*Paskal’ın akılla vardığı son nokta şudur: Bana Allah gerek; filozofların anladığı manada değil, haberini peygamberin getirdiği Allah...*” Bu manada Paskal’ı, akılla aklı yırtta yırtta delilik buhranları geçiren bir adam olarak niteler.⁴⁶ Ancak Necip Fâzıl, Paskal’ın peygamberlerin adlarını saydığını, Hz.İsa’da kaldığını, rehbersiz aklının orada kaldığını belirtir. Paskal’dan sonra Malbrans’a yer verir. O da idealist metafizikçidir. Eflatun ve Aristo arası İskenderiye mektebi tarzında bir vecdi müdafaa eder.⁴⁷

⁴⁴ Aksiyon, taklitle olmaz. Aksiyon hakiki fikrin eşyaya kendisini nakşetmesidir. Aksiyon çilesini çekmektir, aşk olmayınca çile olmaz. Çile olmayınca ibdâ, meydana getirme cehti olmaz, şevk olmaz, aksiyon olmaz. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.44.

⁴⁵ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.47, 48.

⁴⁶ Bk. Necip Fâzıl, *Hesaplaşma*, s.68.

⁴⁷ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.50, 51, 53; Bk. Rasim Özdenören, “Necip Fâzıl Kısakürek’in Kişiliği ve Fikriyatı Üzerine Birkaç Tespit”, *Necip Fâzıl*, ed. Fahri Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz, Konya 2013, s.19.

Fransız Volter dinsizdir, muhteşem bir satıhçıdır, inkârını hiçbir sisteme dayandırmaz. Küçük meselelere, pratik davalara el atar. Akılcı cereyan zeminindedir ve Ansiklopedistlerle el ele vermiştir. Didero onlardan birisidir. Kadroda Dalamber ve Monteskiyö vardır. Onlar fikirde ve ruhta Fransız inkılabını hazırlamışlardır. Mütefekkirimize göre bu, Hristiyanlığa karşı bir re-aksiyondur. Kilise, feodalite, derebeylik ve krallık el-eleliğine karşı bir hürriyet idealidir.⁴⁸ 17.asrın akılla kalbi barıştırma, uzlaştırma hamlesi, 18.asırda yerini inkâr modasına bırakmıştır.

Almanya'da hâlislik vardır. Orada Kant ortaya çıkmış, *Saf Aklın Tenkidi*'ni yazmıştır. O tenkitçi, idealist, akıldan idealizme geçmiş, aklın her buudunu ölçmüş, ölçmeye çalışmış... Aklın içinden aklın üstünü arayan bir adamdır. Nomen ve fenomen ayırımı yapmış, nomenleri ihatası imkânsız olarak tanımlamış, onları zât olarak kabul etmiş, ruhu doğrulamış, ruhu fenomenle nomen arasında vasıta kabul etmiştir. Ruh onlardan beridir, Allah'a taliptir, ahlaka taliptir. Ayrıca bunların üzerine çıkmaya taliptir. Rasyonalizmi ileri ve tevhitçi bir merhaleye götürmüş, kriticizm felsefesini kurmuştur. Kısaca Kant, krizizm mezhebiyle aklın tenkidi yolundan bu idealist hükümlere çıkmış büyük kafa, aklın tenkidi yolunda ufuk açan haşmetli anlayıştır.⁴⁹ Fichte Kant'ın talebesidir, Hitlere kadar yol açan dinamik milliyetçi Alman görüşünün (ben'cil) ilk tohumunu atandır. İnsanda 'ene/ben'den başka bir vakıa yoktur. Tek realite 'ben'dir. Panteist çerçevede idealist. Fichte insanı idealize eder, insana inanır, Allah'a değil. Hegel, bir eli kaba maddede bir eli esirî manada olmak üzere materyalizm felsefesini getiren filozoftur. O "madde mi, ruh mu?" meselesini, maddenin içine girerek, oradan çıkmaya çalışarak ele alır. O idealist-materyalisttir. İlk materyalizmi kurandır. Biraz sonra Engels, Marks, sonra Lenin Hegel'i benimser. Tarihî materyalizmi geliştirirler.⁵⁰ Hegelyanizm ilk maddeci mezhep sistemi. Sistemde üç hareket var. Tez-antitez-sentez. Hüküm-tershüküm-terkip. Maddede kalarak ruhu tasdik ve mutlak müessir Allah'ı kabul felsefesi. Bu yine bir nevi panteizm. Cihan çapında bir diyalektik. Onun maddeden ruha geçiş yolunu tıkayarak, fikir namusuna kıyarak komünistler Hegel diyalektiğini apardılar. Özetle Hegel materyalisttir, herşeyi maddede bulur, fakat maddeyi tahkik ede ede bir üst inanışa yol bırakır. Arar, bulur ve tasdik eder. İşte Hegel budur. Şopenhaur yine Alman ve septisizmi getiriyor. Bedbin, reybi, şüpheci görüş. Bir kaide koyuyor: Hayat demek iş demektir, iş de cehd demektir. Cehd ise boştur. O halde hayat sefalettir... Septisim bu. Bu hal, Batı tefekkürünün artık intihara hazırlanmasından başka bir şey değildir. Şelling enfüsî idealizm...

Almanya'da idealizm, materyalizm ve septisizm inkişaf ederken Fransa'da büyük bir akliyecilik ekolü kurulur. Pozitivizm. Kurucusu Ogüst Comte (ö.1857). Eseri Müsbet Felsefe dersleri. Onun kanunu "Aklın mutalarını/verilerini ara, aklın kendi hududu içindeki imkanlarını." Onların ahlak felsefeleri "insanlık dini." Semavi dinler karşı bir sırt çeviriş. Onca din insanlık dinidir, herşey pozitivist düşünce meselesidir. Akla güven ve aklın içinde kalmak. Davaları bu. Bizde taklitçileri çok. İngiltere'de Hume'u görüyoruz, o fenomenizmi kuruyor. Bize görünen dış oluşlar. Yani zahiriye mektebi. Ona sorarsanız sadece bize görünenler vardır. Onların haricinde eşya yoktur, fikir yoktur, kıymet yoktur. Akıl, tasavvurların itiyadıyla teşekkül etmiş irtibatlar toplamıdır.

Necip Fâzıl'ın Fransız felsefesine dair verdiği bir diğer isim, Durkeim'dir (ö.1917).

⁴⁸ Mütefekkirimize göre Fransız İnkılabın her ferdi, hangi fikir ve mezhepten olursa olsun, "nar-ı beyza" halinde bir aksiyoncu; ve inkılap, bir aksiyon yanardağıdır. Bk. Necip Fâzıl, *İman ve Aksiyon*, s.55.

⁴⁹ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.57, 58.

⁵⁰ Türkiye'nin Marksizm ve komünizmle ilişkisi bağlamında adı geçen materyalist filozofları müstakil olarak ele alır. Bk. Necip Fâzıl, "Türkiye ve Komünizm", *Hesaplaşma*, ss.90-143; Bk. Necip Fâzıl, *Sosyalizm, Komünizm ve İnsanlık*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2015, ss.109.

Ona göre ruhi ve ahlakî vakıalar, ictimai hadiselere tabidir. Onca insan, ruhu ve iç hayatıyla ve her türlü inancıyla muhteşem bir mevcuttur, fakat o cemiyeti esas almaktadır. Necip Fâzıl, Durkeim'i, "Türkiye'de ajanlığını yapmış biri bulunan" diye tavsif eder. O sosyoloji okulunun kurucusudur. Artık felsefe, saf metafizik değildir. Ondan alınanlar tatbikat sahasına dikmek yolunu tutmuştur. Yani insanı cemiyet hayatı içinde bağlı olduğu ölçülerde müşahede altına almaktır. Artık terbiye, ahlak, ruhiyat ve içtimaiyat felsefeden alınmış kanunlarla çerçevelenmiş birer ilimdir. Yani onlar artık uygulamalı felsefe (tatbikî tefekkür) şubeleridir. Necip Fâzıl'ın Türkiye'deki ajanı ifadesiyle belirttiği isim, verdiği bilgilere bakılırsa Ziya Gökalp'tir (ö.1924). Gökalp'in milliyetçilik sentezinde Necip Fâzıl, Durkeim'in diyalektiğini görür, ters istikamette kullandığını belirtir. Yani dinî heyecan yerine kavim sevgisini ikame ettiğini belirtir, onu ilim ve fikir suiistimali yapmakla suçlar. Yani Necip Fâzıl'a göre Ziya Gökalp'in Türkçülüğü, milliyetçiliği ruhî/dinî muhtevada gören üstadı Durkeim'a zıt şekilde, İslâm'ı Türk ruhundan sökmenin milliyetçiliğidir.⁵¹

Necip Fâzıl, Durkeim'in pozitivist sosyoloji mektebinden sonra İngiliz Spencer'in Evalüsyonizmine (tekamül felsefesi), bu bağlamda Darwin (ö.1925) ve Haksley'in seleksiyonizmine (ıstıfa nazarasiyesine), Niçe'nin yokluk/hiçlik felsefesine, Heidegger'in (ö.1976) ekzistansiyalizmine, William James'in (ö.1910) Pragmatizmine, izafiyet teorisine kısa kısa yer verir. Fransa'dan Boutrux (ö.1921), Blondel (ö.1949) ve Bergson'a (ö.1941) Bertrand Russel'a (ö.1970), Sartre'a (ö.1980) atıf yapar. Nihayet Avrupa'nın yaşadığı Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı ve Batı buhranı.

Bildirimizin ikinci kısmını Necip Fâzıl'ın önce Batı'ya ait, daha sonra Doğu'ya ait kısa ve tümel bir değerlendirmesiyle tamamlamak istiyoruz.

"Şimdi size Batı meselesine ait ana hükmümüzü söyleyelim: 20.asır; müspet ve menfi her idealizasyonu bırakıp amelî faydaya dönerken, buhranı idrak etmekte, kendini tahrip hamlesi içinde, dinî bir idealizm tefekkürü arama ve bu arada büyük çarpınışı açığa vurma illetini yaşamaktadır... Maddeye hâkimiyet başarısına mukabil, kaybı her an meydana çıkan ruhun hamle üzerine hamle ile aranması... Daima akıl içi cehtlerle boyuna akıl tefekkürü... Seyir bu... Dıştan görünüş bu kadar..."

"İki dünya arasındaki problem şudur: Birinin eksiği öbüründe gizli iki dünya, Doğu ve Batı... Batının kolay takdir edilir zaferi, madde nakışlarında ve süsünde; Doğunun müdafasızlığı maddi sefaletinde ve madde çelmesiyle düşürülmüş olmak fecaatinde... Nihayet Doğunun aslî rengi ve mutlak vâhidi İslâmiyet, onun da ruhu tasavvuf ve onu plastisiteye çıkarmak, eşyaya nakşetmek davası..."

Sonuç

Necip Fâzıl Batı tefekkürüne, Doğu-Batı kavram çifti ile idealizm-materyalizm temelinde bakmaktadır. Doğu ve Batı birer medeniyeti, tefekkür ise felsefeyi ifade etmektedir. O, Batıya ve Batı felsefesine Doğu'nun bir cüzünü oluşturan İslâm medeniyetinden, medeniyetin özünü oluşturan sünnî-tasavvufun varlık felsefesinden bakmakta, bir bütün olarak Batı felsefesini bu bakışla kısa da olsa özetlemektedir. Meseleyi oksidantalizm bağlamında ifade etmek gerekirse, Batı felsefesi hem betimleyici-olumlu tarzda, hem eleştirel bakışla olumsuz tarzda sünnî bakış temelinde hep ele alınmıştır. O nedenle Necip Fâzıl'ın felsefeye bu tür bakışı Cumhuriyet

⁵¹ Bk. Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, s.72, 73.

dönemi felsefede yeni bir bakıştır, ama klasik İslâm felsefe geleneğinde bu bakış yeni bir bakış değil, aksine gelenekseldir. Kendisi de bu geleneğin iki mensubuna, Gazzalî ile Muhyiddin İbn Arabî'ye, zaman zaman Batı'yla yaptığı karşılaştırmalarında atıflar yapmaktadır. *Batı Tefekkürü*'nde Necip Fâzıl'a has olanlardan birisi, bakışını idealizm ve ruhçuluk üzerinden temellendirmesidir. Başka bir ifadeyle onun düşüncesinde ruhçuluk, idealizminin (ideolocya örgüsü) felsefî temeli olarak görünmekte, felsefesini kendisi de zaman zaman idealizma olarak ifade etmekte, Roma döneminden aldığı aksiyon felsefesiyle teoriyi ve pratiği bir araya getirmektedir. Ruhçuluk/idealizma maddecilik/materyalizm/in karşı kutbunu oluşturmaktadır. Bu anlamda o, *Hesaplaşma* adlı eserinde iki dünyadan söz etmektedir. Ruhçu sistemler, maddeci sistemler. Maddeciler dış dünyayı tanırlar, iç dünyayı tanımazlar. İç dünyaya bağlı ruhçular da dış dünyanın bütün anahtarlarını ruhta kabul ederler.⁵² Yine mütefekkirimizin ruh yerine 'vâhid' kavramını kullanıyor olması, Arapça'nın vücud-mevcud kavramlarını hatırlatır tarzda var-varlık ayırımı yapması ve 'var'ı kullanması, Cumhuriyet dönemi Türk düşüncesinde ona has olan diğer yönleridir, diyebiliriz.

Batı meselesine gelince; Necip Fâzıl'a göre Batı medeniyetinin üç temeli vardır. Yunan aklı + Roma nizamı + Hıristiyanlık ahlak ve hassasiyeti. Bu üç temel Greko-Latin Medeniyetinin varlığını ortaya koymaktadır. Medeniyetin aklî tefekkür ayağı Yunan'da başlamakta, Roma'da yasa ve devlet biçimine kavuşmaktadır. Batı yahut tefekkürü, Eski Yunan, Ortaçağ, Rönesans, 17 ve 18. yüzyıl ile 19 ve 20. yüzyıldan oluşan beş dönemden ve tefekküründen oluşmaktadır. Bütün bir Batı tefekkürü ise usulcü Sokrates, idealist Eflatun ve maddeci Aristoteles'e irca edilebilir. Onların temelinde ise Yunan mitolojisi bulunmaktadır. Bu mitoloji/tefekkür peygamberden ve hakikatten mahrumdur. Hz.İsa ile birlikte hakikat şansı yakalamış, fakat İskenderiye medresesi filozoflarının felsefeleri ile İsevîlik Hıristiyanlığa dönüşmekten kurtulamamış, Batı tefekkürü uzun süre Ortaçağ karanlığını yaşamıştır. Buna mukabil Batı, hendesî görünüş/plastisite zemininde akıl temelinde pratik fayda amaçlı olarak maddeye hâkimiyette büyük başarılar elde etmiştir. Ancak müspet ve menfi her idealizasyonu bırakmış hamle üstüne hamle yapmış olmasına rağmen Batı felsefesi vâhidi/ruhu bulamamıştır. Anlatımlarına bakılırsa, bunun bir istisnası vardır. O da İslâm düşüncesinde 'Eflatun el-İlahî' adıyla tanınan Platon'dur. Necip Fâzıl, kendisini "*Ben bahsettiğim o mütefekkirin gölgesinin kırıntısının kırıntısı olmaya çalışıyorum. Kendime bir pay çıkardığım zehabı uyanmasın zihinlerde... Böyle bir mütefekkir şimdiye kadar gelmemiştir...*" diyerek kendisini İslâm'da Eflatun (Eflatun el-ilahî) geleneğinde konumlandırmıştır. Vahiyle buluşan bir idealizm örneğini ideolocya olarak kavramlaştırmış, onu Ortaçağ filozofu Saint Augustinus'ta bulmuş; 'aksiyon ideolojisi' örneğini Batı felsefesinin başarılarıyla örneklemiştir. Onun felsefesi, teori/iman/nin ve pratiği/hayatı/n felsefesidir. Bu nedenle o, idealizm felsefesini ruhçuluk olarak anmaktadır. Necip Fâzıl; Sokrates, Platon ve Aristoteles'i müselles filozof olarak anar ve Sokrates'le birlikte Eski Yunan'da büyük bir ruh fıskırması yaşandığından söz eder. Yine ona göre Batı felsefesinin bütün üretimleri, bir şekilde bu üç filozofa ve onların felsefesine ircaı mümkündür.

Necip Fâzıl, İslâm'daki felsefeyi Araplar ve tercümeleriyle Batı tefekkürünü kaybolmaktan koruyanlar olarak ifade eder. Batı felsefesine ise tasavvuftan bakan Necip Fâzıl, onu ilkçağdan bugüne getirir ve İskenderiye Medresesinin tasavvufu etkilediği düşüncesini/iddialarını reddeder, onu aklı yok edip zühd ve vecd anlayışı getirmekle suçlar. Ona göre bu durum tasavvufta uygun değildir, çünkü tasavvufta akıl önce sahibine teslim edilmekte, sonra bağışlanan akıl vahiyle birlikte hakikate ulaşmada birlikte kullanılmaktadır. Ancak Necip Fâzıl'ın

⁵² Necip Fâzıl, *Hesaplaşma*, s.9.

akıl-vahiy birlikteliğini, kaynaklarımız bakımından kabul etsek bile, İskenderiye'nin akli yok/iptal ettiği görüşüne katılmak mümkün görünmemektedir. Çünkü akıl/mantık külliyatımızı onlardan tevarüs ettiğimiz açıktır.

Kiliseyi, onun uygulamalarını ve skolastik düşünceyi, septisizmi, Ansiklopedistleri, Hegel materyalizmini ve onu ters yüz eden tarihsel materyalistleri, pozitivistleri olumsuzlar. Ortaçağa kilisenin pratikleri ve doğmaları açısından bakar. Ortaçağdaki felsefi tefekküre yer vermez. Buna mukabil, Descartes'i, Bacon'ı, Leibniz'i, Bruno'yu, özellikle Kant'ı, dolayısıyla idealist rasyonalistler ile Alman idealist ve romantiklerini olumlar. Zaman zaman İslâm tefekküründen bazı isimlerle kısa mukayeseler yapar. Yirminci yüzyıldan ekzistansiyalizm, evulasyonizm, adından söz etmeden ampirizme kısa atıflarla yer verir. Modern Türk düşüncesinden ise ictimaiyatçı Ziya Gökalp'e Durkeim'in temsilcisi olmak bakımından, Emin Erişirgil'e Bergson'u temsil etmek bakımından yer verir. Ziya Gökalp'i eleştirir.

Kaynakça

ARLI, Âlim, *Oryantalizm-Oksidentalizm ve Şerif Mardin*, Küre Yayınları, İstanbul 2004.

BULUT, Yücel, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, İstanbul 2004.

ÇAYCI, Ahmet, *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Sanat*, İnsan Yayınları, İstanbul 2015.

DOĞAN, D. Mehmet, "Necip Fâzıl: Şiirden Hitabete, Fikirten Harekete", *Necip Fâzıl*, ed. Fahri Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz, Konya 2013.

HANEFİ, Hasan, *Mukaddime fi ilmi'l-istiğrab*, el-Müessesetü'l-camiyye li-dirasât ve'n-neşr ve't-tevzi, Beyrut 1992, s.559;

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Oksidentalizm>

KISAKÜREK, Necip Fâzıl, *Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2016.

-----, -----, *Büyük Doğu Cemiyeti*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2014.

-----, -----, *Hesaplaşma*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2014.

-----, -----, *İdeolocya Örgüsü*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2016.

-----, -----, *İman ve Aksiyon*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2016.

-----, -----, *Sosyalizm, Komünizm ve İnsanlık*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2015.

-----, -----, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2015.

METİN, Abdullah, *Oksidentalizm -iki Doğu iki Batı-*, Açılım Kitap, İstanbul 2013.

ÖZDENÖREN, Rasim, "Necip Fâzıl Kısakürek'in Kişiliği ve Fikriyatı Üzerine Birkaç Tespit", *Necip Fâzıl*, ed. Fahri Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz, Konya 2013.

PARLAKIŞIK, Ahmet, (Haz.), *Oryantalizmin Soruları*, İnsan Yayınları, İstanbul 1995.

SARI, Osman, "Necip Fâzıl'ın "İdeolocya Örgüsü'nde Sosyal Politika", *Necip Fâzıl*, ed. Fahri

Tuna-Ercan Yılmaz-Hüseyin Yorulmaz, Konya 2013.

WAHYUDİ, Yudian, “Hanefi'nin Mukaddime fi ilmi'l-istiğrab'ına Arap Dünyasının Cevabı”.
çev.Doğan Kaplan, *Marife*, yıl 6, sayı 3, kış 2006, s.341-355.

YAVUZ, Hilmi, “Oksidantalizm Üzerine Notlar”, *Marife*, yıl 6, sayı 3, kış 2006, ss.373-375.

YILDIZ, Aytaç, *Oryantalizm: Tartışma Metinleri*, Editör Aytaç Yıldız, Doğu Batı Yayınları,
Ankara 2007.

NECİP FAZIL ŞİİRİNDE BATILAŞMANIN GETİRDİĞİ KÖKENSEL KORKU

Adem POLAT¹

Giriş

Türk düşünce ve siyasetinin son iki yüz yıldır meşgul olduğu en önemli problem alanı batılılaşmanın getirdikleriyle organik uyum sorunudur. İster bir metot sorunu, ister bir fikir eklemesi olarak değerlendirilsin; muhafazakâr düşünce olarak tanımlanabilecek bir çekirdek inanç sistemi, batılılaşma karşısındaki kaybediş ve tükenişlerini bir sistem dâhilinde koruyabilmiş değildir. Bu bağlamda bir medeniyetin bir diğer medeniyeti yutması ve tahakküm altına alması, Tanzimat devrinden sonra Osmanlı düşüncesindeki en büyük zihinsel kayboluşla devre ait siyasi parçalanışın fikir cephesini ve altyapısını göz önüne serer. Tefekkür dairesini batılı teorik karşısında kaybeden Osmanlı'nın Cumhuriyet dönüşümüyle ne gibi bir düşünce-metot ilişkisine yöneldiği ve bu yönelişin muhafazakâr düşünce bağlamında karşılığının olup olmadığı öncelikli sorgulama alanlarından biridir.

Batılılaşmanın getirdiği karşılık problemini, müşterek bir muhafazakâr düşünce eklemesi olarak Necip Fazıl Kısakürek merkezinde ele alındığında; kökensel bir medeniyet öykünmesi görülebilecek Tanzimat düşüncesinden bu yana şiirinde bundan en çok etkilenen edebî ifade biçimi olduğunu söyleme yanlış olmaz. Belki bu anlamda zihniyet değişiminin kökensel itirazlarına bir reaksiyon olarak ortada duran Necip Fazıl şiiri, düşünce alternatiflerini kurgularken batılılaşmanın getirdiği bir 'korku'yu bünyesinde barındırmaktadır. Bu korku Necip Fazıl'ın şiir karakterine sinmiş bir mistik-metafizik korku tematiğinden farklı ve metotsuzluğun tereddütleriyle örüntülüdür. Korku, Necip Fazıl şiirinde ontolojik bakımdan özne nosyonunu ilgilendiren bir mahiyette olmasına karşın söz konusu ettiğimiz batılılaşmanın getirdiği korku bir yöntem ve sonuçlarıyla ilgilidir.

Öncelikle Necip Fazıl şiiri umumiyetli 'ben' olgusunda değerlendirilmiş bir şiirdir. Fakat bu değerlendirmelerin şairin ferdi iç dünyasında metafizik olgular etrafında bir içe kapanış veya sıklıkla ben-lik sorunsalı olarak algılanmıştır. Asıl mesele Necip Fazıl'ın muhafazakâr düşünce bağlamında hangi epistemolojik şartlarda incelenip incelenmediğidir. Çünkü Necip Fazıl şiirinin zihniyet problemleriyle değerlendirilmesinin bir yöntem sorunu oluşturduğu ortadadır. Bir anlamda Necip Fazıl'ın monografik çerçevesindeki en köklü değişikliklerden biri olarak görülen 1934'te Abdülhakîm Arvâsî'yle (Hz) tanışması, varolan şartların ve sanatkârane algının yeniden bulgulanmasını beraberinde getirmiştir. Bu şartlar Necip Fazıl'ın Nakşibendî şeyhi Abdülhakîm Arvâsî'ye (Hz) kadarki yaşam periyodunun ve kültür formasyonunun aşağı yukarı Batı'ya göre şekillenmiş olmasıyla yakından ilişkilidir.

Çocukluk yıllarındaki edebî zevkine tesir eden Alexandre Dumas ve Michael Zevaco ve Saint-Pierre² okumaları, Gedikpaşa Fransız ve Kumkapı Amerikan kolejleri ve yine Bahriye Mektebi'nde bir batılılaşma figürü olarak Yahya Kemal'in hocalığı, söz konusu periyot³ açısından bir zihniyet şekillenmesine işaret etmektedir. Başka türlü söylemek gerekirse, Tanzimat'la

¹Yrd.Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü . a.polat1981@hotmail.com

² Necip Fazıl Kısakürek, *Konuşmalar*; Büyük Doğu Yayınları, İst., 1990, s. 158.

³ M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C. 25, Ank., 2002, ss. 485, 486.

beraber yaşanan batılılaşma eksenli medeniyet dönüşümünün kültür alanları daha o zamandan; yani Necip Fazıl'ın çocukluğundan itibaren tecrübe şair adına tecrübe edilmeye başlanmıştır.

Denilebilir ki Necip Fazıl'ın 1924'te Paris'e gönderilmesi ve Sorbonne Üniversitesindeki öğreniminin bir yıl gibi kısa bir sürede sonlanması ve geri dönüşü, Necip Fazıl'ın Batı kültürünü bu seyahatle tanıyabileceğine ilişkin iddialara yönelik derin bir şüphe uyandırmaktadır. Zira o vakte kadar Necip Fazıl'ın sanat eksenine yön veren batılılaşmanın getirdiği seküler olgular, onun mistik ve metafizik karaktere bürünen şiirinde ve devam eden yaşam periyodunda dışarıda bırakılan şeyler olarak kalacaktır. Haliyle Necip Fazıl ve Paris seyahati, onun kültür formasyonundan şiirine düzenli bir iz veya etki olmaktan uzaktır. Şair Baudelaire veya Rimbaud'yu tanıdıysa bu, Paris yaşamına ilişkin bir tecrübe olmaktan uzaktır.

Bu bağlamda Necip Fazıl şiirinin yukarıda söz konusu edilen kültürel formasyon boyutu, 'ben' şair öznesini korku ekseninde farklı şekilde ele almayı gerektirir. Başka bir deyişle metafizik karakteri belirleyen 'kaygı', 'korku' ve 'ürperti'nin sadece şair öznenin dış dünyaya yönelttiği bir dikkatin sonuçlarıyla ve bizatihi fitratla değerlendirilmesi yeterli midir? Yoksa bu korku batılılaşmanın getirdiği yeni yaşam endişesinin sanatta, politika ve retorikte bir karşılığının olmamasından duyulan korku mudur?

Elbette insan, kendi tarihi serüveninde incelenebilir. Bir insan olarak sanatkâr da salt ontolojik devamlılığını sanatsal metin üzerinde sınarken, onu oluşturan şartlardan bağımsız değildir. Sanatkârı oluşturan şartlar, onu büyük ya da küçük adam yapar. Fakat en önemlisi, sanatkârın veya şairin dış realiteden gelen bastırılmayan gerçeklik karşındaki tutumdur. Korku, ses, metafizik veya bazen hepsinden daha etkili bir rasyonel buyruğu sürekli telkin eden vicdan, hatta siyasî dâhil olma endişesi ve baskı, yeterince tecrübe edildiği takdirde onun/şairin sanatsal görüngülerini anlaşılır kılar. Bu bağlamda kartezyen bilinç, şartların getirdiği noktada insansal/ antropomorfik algıyı bir olguya dönüştürür. İşte dönüşen bu durum, her zaman bir tanıma muhtaç halde insanın ve onun tarihinin ürünüdür. Foucault'ya göre söylemek gerekirse "*iyi ya da kötü her ne şekilde olursa olsun, tarih tarafından damgalanmaya açıktır.*"⁴ Bu bağlamda Necip Fazıl'ın tarih tarafından damgalandığı konumu, yürürlükteki siyasal paradigma ve batılılaşmanın getirdiği uygarlık krizinin metot sorunuyla da ilişkilendirilebilir.

Başka bir anlamda modern zamanın öncellediği şey de, öznenin benlik mekanizması içinde algılanan olgusal fark edilirlikle kendinin bilincini yeni bir bilinç gibi değil; mümkün olan tek varoluş kipi gibi düşünmek⁵ anlamında kendiyi başlatıp kendiyi bitirmesidir. Fakat Şark'ın bu düşünce mekanizmasına ve Kartezyen ego bilincine kuvvetli itirazları da vardır. İşte Necip Fazıl şiirinin 'ben' merkezli dünya algısının batılı teoriklerle mutlak bir uyum göstermeyişi, biraz da Doğu düşüncesine ait ruhi kırılmaların ve metafizik gerilimlerin temelde inanç kaygısıyla örüntülü oluşuyla ilişkilendirilebilir.

Yine batılılaşmanın getirdiği kökensel korkunun bir başka saç ayağı Necip Fazıl üzerinde de ciddi etkilere sahip siyasî bir baskı ereğinin varlığıdır. Özellikle şairin mistik metafizik şiir anlayışına geçmeden önceki evrede, Kemalist tek partinin iktidar dönemine tanıklık edişi, rejimle direkt ideolojik bir kavgaya tutuşmamış olmasına rağmen baskın bir güç karşısında

⁴ Chrsstoper Falzon, *Foucault ve Sosyal Diyalog/Parçalanmanın Ötesi*, (çev. Hüsamettin Arslan) Paradigma Yay. İst. 2001. s. 69.

⁵ Jean-Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik/Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, (Çev. Turhan Ilgaz-Gaye Çankaya Esken), İtaki Yay., 3. Bs., İst., 2009, s. 29.

ona karşılık vermeyi kimi zaman da edilgen bir siyasal pozisyon almayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu durum iktidarla ilişkili olarak Foucault'ya göre söylemek gerekirse mümkün eylemler üzerinde işleyen eylemler kümesi; olması bakımından eylemdeki öznelere kışkırtarak, teşvik ederek, baştan çıkararak, kolaylaştırarak, genişleterek⁶ belirli bir sisteme dâhil eder. Bu bağlamda Cumhuriyet devrine ait Kemalist-korparatist ideolojiyle gerek şiirsel alanda gerekse zihinsel alanda karşı-ideoloji olarak konumlanan Necip Fazıl, *İdeocya Örgüsü*, *Dünya Bir İnkılap Bekliyor*, *Konuşmalar* gibi alternatif ideoloji inşa etme çalışmalarının yanında; sanatsal açıdan *Çile*, *Reis Bey* ve *Bir Adam Yaratmak* gibi eserlerde de, söz konusu karşı-ideoloji yazınsal hale getirilmiştir. Dolayısıyla Necip Fazıl'ı bir aksiyon çerçevesinde yazınsal üretime iten şey, batılılaşmanın meydana getirdiği karşılık problemiyle yüzleşmek zorundan kalan şairin; hem yürürlükteki Cumhuriyet modernleşmesini hem de Tanzimat modernleşmesini batılı bir kaynak üzerinden temellendirme eğilimine yaptığı itiraz noktasında değerlendirmek gerekir.

İşte Necip Fazıl adına monografik gelişim aşamalarının nihayetinde oluşmuş zihniyet belirlenimi, korkuyu da şiir dilinde sadece metafizik olgulardan beslenen bir eylem durumunda bırakmaz. Korkunun başlıca tetikleyicilerinden biri zihniyet değişimini sonrasındaki inanç çekirdekli ideolojik boşluk hissi diğeri de, batılılaşma karşısında bir metottan yoksun Müslüman düşüncesinin ta kendisidir.

*“Tutuşturanlar, lûgat kitabını elime,
Bilsin: Allahtan başka bilmiyorum kelime”*⁷
(...)
*“Bak nasıl silinir bu yüz karası;
“Elimde, ölümü öldüren silah,
Anlımda tozpembe secde yarası,
Lûgat kitabımda tek isim. Allah...”*⁸

Yukarıdaki şiir metinleri dikkate alındığında “lûgat” Necip Fazıl için varolan şartların gelip kilitlendiği temel karşı-olgu değerini ifade etmekte son derece etkilidir. Zira son iki yüz yıl Türk düşüncesi açısından temellük ve adaptasyon sürecimize işaret ettiği için bir lûgat bulmak onu içselleştirmek ve batılılaşma adına ona bir karşılık bulmak olarak gelişen formasyon endişesi, siyasal programımızda ilerlemeci pragmatizmle Hegelvari bir tarih vizyonu kazanmış sürece, Karl Popper'in L. Fisher'den alıntılıdığı *“ilerleme bir doğa yasası değildir. Bir kuşağın kaydedtiği ilerlemeyi öteki kuşak yitirebilir.”*⁹ eleştirisiyle karşı-olgu boyutu kazandırır. İşte Necip Fazıl'daki ‘lûgat’ vurgusu da, bu karşı olgunun elbette bu dünyaya dönük bir sistem ve zihinsel dönüşüm eleştirisidir. Çünkü Necip Fazıl şiirinin ‘ben’ odağında hücum ettiği sadece ontolojik yapıda bir öz varlık denetimi ve etik sorgulaması değil; aynı zamanda dış dünyaya ait sistemlerin, belki daha özele indirmek gerekirse vesayetin ve rejime ait pragmatik uygulamaların çekirdek bir inanç dairesinden değil de, yüzünü Batı'ya çevirmiş bürokrasisinden gelir. Necip Fazıl'ın söz konusu karşı-olgu için *O ve Ben*'de dile getirdiği şu düşünceler çarpıcıdır: *“Maddeciler, kuru akılcılar, ölçüp biçiciler ve beş hasse kadrosunda yaşayanlar dairemin dışında... Muhteşem tarafları da olmayan, mağrur ve rahat eşekler... Artık düşünün siz; Batı'nın oluşunu, hem de*

⁶ Michel Foucault, *Özne ve İktidar*, (çev. Işık Ergüden & Osman Akınhay), Ayrıntı Yay., 3.bs., İst., 2011, s. 74.

⁷ Necip Fazıl Kısakürek, *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, 73. Bs., İst., 2012, s. 45.

⁸ Age., s. 260.

⁹ Karl. R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları II*, (Çev. Harun Rızatepe), Liberte Yay., 3. Bs., Ank., 2013, s. 491.

gayet acemi ve tereddütlü dış çizgilerle kopya etmek gayretindeki Tanzimat ve sonrası fikircileri ve edebiyatçıları, benim için ne kadar köksüz ve sahte...¹⁰ Bir bakıma Necip Fazıl'ın bir zihniyet gerilimi içine girdiğini söylemek yanlış olmaz. Özellikle batılılaşmanın hazır bir çerçeveye Türk düşüncesini son yüzyıllar itibarıyla kuşatıyor oluşu, şairi bir reddetme refleksine iter.

Yine şairin Batı merkezli bir ikon olarak söz konusu edilebilecek ve şiirsel imge yoluyla sese dönüştürülen 'şan' göstergesi bağlamında vurgulanan 'koru' şöyle dile getirilir:

“Odamda yanan mumu üfledi bir çan sesi.

Gözlerim halka halka gördü bu uçan sesi.

Önümden bir hız geçti, aktı ateşten izler;

Açıldı kıvrım kıvrım toprak altı dehlizler.

(...)

Sağa sola sallanıp, dan, dan, dan, çaldı çanlar;

Durmadan çaldı çamlar, durmadan çaldı çanlar;

Sular ürperdi, eşya ürperdi, tunç ürperdi.”¹¹

(...)

Denilebilir ki, Necip Fazıl 'koru'yu alıntılanan şiir metninde bir benlik çerçevesiyle odağa alınmış ontolojik problem olarak görmez. Bu, derece derece yayılan Batı korkusunun imge durumuna taşınmasıdır. Ortada var olan öznenin yüceltilmesi yerine alçaltılması yani bir atopus¹² (yersiz) olarak sürdürülen benlik, 1925'te yazılan Çan Sesi şiirinde korkuyu Batı kökenli sestem, ikondan ve imgeden üretir. Elbette Baudelaire veya Rimbaud'da söz konusu ikon kökensel bağlamlarını da peşinden rahatlıkla sürükleyerek kendi kültür dairesine rahatlıkla bağlanabilir ve çözüm sunabilir. Fakat Necip Fazıl'daki durum farklıdır. Çünkü bu batılılaşmanın getirdiği bir korku hissi uyandırır. İkon kırılmaz, kendi şartlarında dönüştürülemez. Sadece korkunun kökensel kaynağına işaret eder.

Sonuç olarak Necip Fazıl Kısakürek'in Batı karşısındaki tavrını netleştirdiği Abdülhakîm Arvâsî devrimi, sanatkârın çok önceden temellük ettiği Batı formasyonuna yönelik alternatif tekliflerin yazınsal anlamda üretildiği bir zaman kesitine kapı aralar. Fakat asıl sorgulanması gereken Necip Fazıl gibi Türk düşüncesinin de en temel problem alanını oluşturan batılılaşmanın şairin diline taşıdığı öğeler karşısındaki korku durumunun ayrıştırılmasıdır. Zira Necip Fazıl Kısakürek adına ortada aksiyon ve zeka açısından ciddi bir karakter mevcutken; bu zekanın Türk-İslâm medeniyeti bağlamında sistemli düşünce ve problem odağı oluşturacağı yöntem tartışmalıdır.

Kaynakça

FALZON, Chrsstoper (2001). *Foucault ve Sosyal Diyalog/Parçalanmanın Ötesi*, (çev. Hüsamettin Arslan) Paradigma Yayınları: İstanbul.

¹⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, 37. Bs., İst., 2015, ss.71, 72.

¹¹ Çile, s. 121.

¹² Burada dikkat çekici olan Necip Fazıl'ın 1925'te yazdığı Çan Sesi şiirinde bir medeniyet eklememesinin söz konusu olmadığını ve 'koru' ya neden olan göstergenin herhangi bir Batı-dışı fraksiyona bağlanmadığını yani yani Şark adına atopus bir savrukluğun içinde olduğunu iddia etmek zorlama olmaz. Atopus özne için bk. Paul Ricoeur, Başkası Olarak Kendisi, (çev. Hakkı Hünler) Doğu Batı, Ank., 2010, s. 21.

- FOUCAULT, Michel (2011). *Özne ve İktidar*. (çev. Işık Ergüden & Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları 3.Basım: İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (1990). *Konuşmalar*, Büyük Doğu Yayınları: İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl (2015). *O ve Ben*, Büyük Doğu Yayınları, 37. Basım: Ankara
- KISAKÜREK, Necip Fazıl(2012). *Çile*, Büyük Doğu Yayınları, 73. Basım: İstanbul.
- OKAY M., Orhan(2012) *Necip Fazıl Kısakürek*, İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları., C. 25: Ankara.
- POPPER, Karl. R. (2013). *Açık Toplum ve Düşmanları II*, (Çev. Harun Rızatepe), Liberte Yayınları, 3. Basım: Ankara.
- RİCOEUR, Paul, (2010). *Başkası Olarak Kendisi*, (çev. Hakkı Hünler) Doğu Batı: Ankara
- SARTRE, Jean-Paul(2009). *Varlık ve Hiçlik/Fenomenolojik Ontoloji Denemesi*, (Çev. Turhan Ilgaz-Gaye Çankaya Esken), İtaki Yayınları, 3. Basım: İstanbul.

